Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/summulatheologia01anni

SUMMULA

THEOLOGIAE MORALIS

AUCTORE

JOSEPHO D'ANNIBALE

EPISCOPO TITULARI CARYSTENSI

SUPREMAE CONGREGATIONIS S. OFFICII ASSESSORE

ANNO IUBILAEI SACERDOTALIS SS. D. N.

LEONIS PP. XIII.

PARS I.

PROLEGOMENA

EDITIO III^a^

EMENDATA ET AUCTA

ROMAE

AP. S. C. DE PROPAGANDA FIDE

VENIT PENES ANTONIUM SARACENI EDITOREM

Via [illegible] - Dall'Università - N. 13.

PROPRIETAS LITERARIA

BJ
1249
A56
1891
pars 1

Prati, Ex Officina Giachetti, Filii et Soc.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

L E O N I

DIVINA PROVIDENTIA

PP. XIII.

† I. EPISCOP. CARYSTENSIS

Auspicatissimo hoc anno, Beatissime Pater, quo decimum ab inito Sacerdotio lustrum Tibi feliciter explicit, cum universus, qua late patet, terrarum orbis laetatur, gestit, exultat: *filiique Tui de longe veniunt, et ut nubes avolant, et quasi columbae ad fenestras tuas,* portantes munera sua (Isai. Cap. 60), pudori mihi duxi si, in tanta donorum copia, nullum a me grati animi, obsequii, et amoris pignus, pro maximis Tuis in me meritis, ederetur. At cum nihil exiguitati meae datum esset offerre, *Summulam* hanc *Theologiae Moralis,* novis curis expolitam, recudendam, et Nomini Maiestatique Tuae, dicandam existimavi; ratus si eam benigno vultu, quae Tua est humanitas, exceperis, tyrones sacrae militiae ejus studio operam libentius daturos.

SIGLORUM EXPLICATIO

I. EX JURE TUM CANONICO, TUM CIVILI.

I. Ex Jure Canonico

Ex Decr. Gratiani	C. 1. Dist. 101.	Canon 1. Distinctio 101.
	C. 2. Cau. 36. 2.	Canon 2. Causa 36. Quaestio 2.
	C. 40. De Cons. Dist. 5. . . .	Canon 40. De Consecratione Distinctio 5.
Ex Decretalibus	C. 43. De Rescr.	Caput 43. De Rescriptis (in V. Lib. Decretalium).
	C. 15. De Rescr. in 6°	Caput 15. De Rescriptis in Sexto (Libro Decretalium)
	Clem. 3. De haeret.	Clementinarum Caput 3. De haereticis.
	Extr. 2. De Conc. Praeb. . . .	Extravagantium (Joann. XXII) Caput 2. De Concessione Praebendae.
	Extr. Comm. 5. De Poenit. . .	Extravagantium Inter Communes Caput 5. De Poenitentia.
	Trid. XXIV. R. M. 10.	Tridentinum. Sessionis XXIV. De Reformatione matrimonii Capite 10.
	Trid. XXV. De Reg. 22	Tridentinum. Sessionis XXV. De Regularibus Capite 22.
	Trid. XXV. R. 21.	Tridentinum. Sessionis XXV. De Reformatione Capite 21.
	Conc. Rom. XX, 2	Concilium Romanum (a Bened. XIII celebratum an. 1725). Tituli XX. Capite 2. Vim legis obtinet in tota Prov. Romana.

II. Ex Jure Civili

L. 43. C. De Transact.	Lex 43. Codicis in Titulo *De Transactionibus*.
Auth. *Ad eos* C. De Sec. Nupt.	Authentica quae incipit *Ad eos* in Codice, ad Titulum *De Secundis Nuptiis*.
L. 40. De Legib.	Lex 40. Pandectarum, seu Digestorum in Titulo *De Legibus*.
Pr. (vel § 36) De Legat. . . .	Proemium (vel paragraphus 36) Institutionum in Titulo *De Legatis*.
§ 2. Inst. L. 62 ff. (vel. D.) L. 23. C. Mand.	Paragraphus 2. Institutionum, Lex 62. Pandectarum (seu Digestorum), Lex 23 Codicis in Titulo *Mandati*.
C. G. 2219, It. 2105, Au. 1451.	Codex Gallicus Articulo 2219, Codex Italicus Articulo 2105, Austriacus paragrapho 1451.
NN. LL.	Novissimae Leges, Novissimis Legibus (idest Codex, vel Codice Italico et Gallico).

L. 3 C. L. 4 ff. C. 2. X. *De Pact.* Lex 3 Codicis. Lex 4 Pandectarum. Caput 2. Decretalium in Titulo *De Pactis.*
De A. E. V. . . . . De Actionibus Empti et Venditi.
De A. et O. . . . . De Actionibus et Obligationibus.
De A. P. . . . . De Acquirenda Possessione.
De A. R. D. . . . . De Acquirendo Rerum Dominio.
De C. E. . . . . De Contrahenda Emptione.
De O. D. . . . . De Officio (Judicis) Delegati.
De O. L. . . . . De Officio Legati.
De O. O. . . . . De Officio (Judicis) Ordinarii.
De O. V. . . . . De Officio Vicarii.
De R. D. . . . . De Rerum Divisione.
De R. J. . . . . De Regulis Juris.
De S. E. . . . . De Sententia Excommunicationis.
De V. O. . . . . De Verborum Obligationibus.
De V. S. . . . . De Verborum significatione.
Alex. VII, 45. . . . . Ex propositione 45 damnata ab Alexandro VII.
Innoc. XI, 64. . . . . Ex propositione 64 damnata ab Innocentio XI.
Alex. VIII, 31 . . . . . Ex propositione 31 damnata ab Alexandro VIII.
Syll. 80 . . . . . Ex propositione 80 relata in Syllabo (edito iussu Pii PP. IX).
R. P., RR. PP. . . . . Romanus Pontifex, Romani Pontificis etc. Romani Pontifices, Romanorum Pontificum.
S. U. I. . . . . Suprema Congregatio Sacrae Universalis Inquisitiones.
S. C. C. . . . . Sacra Congregatio Concilii.
S. C. Epp. . . . . Sacra Congregatio Episcoporum (et Regularium).
S. R. C. . . . . Sacra Rituum Congregatio.
S. Poenit. . . . . Sacra Poenitentiaria.
Collectan. n. 303. . . . . Collectanea Constitutionum Decretor etc. S. Sedis, Parisiis 1880.

II. EX THEOL., CANONISTIS, ET J. C., QUIBUS SAEPIUS PRAE CETERIS UTOR.

Acta IV, 300. . . . . Acta excerpta ex iis quae apud S. S. geruntur Tomo IV, pag. 300.
S. Alph. I, 89. . . . . S. Alphonsus (Theologia Moralis) Libro I, numero 89.
S. Alph. H. A. XXI, 56. . . . . S. Alphonsus. Homo Apostolicus (Modoetiae 1832). Tractatus XXI, numero 56.
S. Alph. C. D. 22, 51 . . . . . S. Alphonsus. Confessore Diretto. Cap. 22, numero 51.
Ben. XIV. De Syn. XIII, 25, 35. Benedictus XIV. De Synodo Dioecesana Lib. XIII, Capite 25, numero 35.
Benedictus XIV. Not. 107, 103. Benedictus XIV. Notificazione (latine Institutio) 107, numero 103.
Croix VII, 350 . . . . . La Croix (Theol. Moralis). Libro VII, numero 350.
Donell. XVII, 11. 4. . . . . Donelli. Commentarium De Iure Civil. lib. IX Cap. 11 § 4.
Duard. Lib. II. Can. 14. Q. 5. 27. Duardo Commentarium in Bullam Pauli V. lectam in die Coena Domini.
Durant. ad Lib. I, Tit. XI, 811. Duranton. Corso di Diritto Civile (francese) al Libro I, Tit. XI, del Codice § 811.
Eng. V. 39, 20. . . . . Engel. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, numero 20.

Haimb § 671 (c)	Haimberger. Diritto Romano. Paragrafo 671, nota (c).
Laurent XV. 84.	Laurent. Diritto Civile Francese. Tomo XV. num. 84.
Less. II, 10, 18.	Lessius. De Justitia et Jure, Libro II, Capite 10, num. 18.
Lugo De... 20, 50	Lugo (Franciscus Cardinalis). Tractatu De... Disputatione 20, n. 50.
Moli. II, 40.	Molina (Ludovicus). De Justitia et Jure. Tractatu II, Disputat. 40.
Mazzoni Istit. § 53	Mazzoni. Vol. I, § 53. Istituzioni di Diritto Civile Italiano. Firenze 1873.
Navarr. 24, 12	Navarrus (Martinus). Summa (Latina) capite 24, num. 12.
Pirhin. V, 39, 40.	Pirhinghius. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, numero 40.
Reiff. V, 39, 40.	Reiffenstuel. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, num. 40.
Schmalz. V, 39, 40	Schmalzgrueber. Ad Lib. V Decretalium Titulo 39, num. 40.
Salm. 10, 9, 80.	Salmaticenses (Theol. Moralis). Tractatu 10, Capite 9, numero 80.
Sanch. M. X, 20, 11.	Sanchez (Thomas). De Matrimonio. Lib. X. Disputatione 20, num. 11.
Sanch. Dec. (vel D.) IV, 3, 7.	Sanchez in Praecepta Decalogi Libro IV, Capite 3, num. 7.
Sayrus II, 6. 10	Sayr. Thesaurus Casuum Conscientiae. Lib. II, Cap. VI, num. 10.
Sot. X, V, 7	Sotus (Dominicus). De Justitia et Jure. Lib. X, Quaest. V, Articulo 7.
Suar. De Legib. X, 8, 18.	Suarez (Franciscus). De Legibus Lib. X, Capite 8, num. 18.
Suar. de Censur. 51, 3, 25	Suarez (Franciscus). De Censuris Disputatio 51, Sectione 3, num. 25.
Vinn. in § 30, n. 4 De Legat.	Vinnius in Paragrapho 30 Institutionum De Legatis, num. 4.
Voet 50, 13, 3	Voet (ad Pandectas) Libro 50, Titulo 13, n. 3.
Zachar. 776, 3 (8).	Zachariae. Corso di Diritto Civile francese § 776, num. 3, nota 8.

PROEMIUM

DE ORIGINE, PROGRESSU, ET VICIBUS THEOL. MORALIS

1. Theologia moralis de vita et moribus quaerit: ideo *obiectum* eius *materiale,* uti vocant, sunt actiones humanae: quas proinde dispicit, non in genere naturae, nec in genere artis, sed *in genere morum:* nempe inquirens quid in eis liciti sit vel illiciti. Hoc quidem et iuris naturalis, et iuris civilis officium est; verum ius naturale nostras *actiones* versat qua rectae rationi, civile qua rei publicae conveniunt, vel adversantur: at Moralis Theologia eas praeterea, immo cum primis, expendit in ordine ad Deum, idest quod ad ultimum finem. Quo circa definiri potest — *scientia liciti, atque illiciti in ordine ad ultimum finem.* De qua acturus, ab ipsis scientiae initiis repetendum paucis existimavi, eiusque originem et progressum obiter demonstrare.

2. Principio igitur morum scientiae studium a remotissima antiquitate initium coepit. Uti Orientales praeteream, primus qui apud Occidentales e coelo, ut Tullii verbis utar, hanc scientiam *devocavit,* fuit Socrates. E Socratis schola quam multi Philosophi morales prodierint, quamque insignes, neminem latet. E Graecis Philosophia Moralis manavit ad Italos: eaque tantum delectati sunt Romani Sapientes, et cum primis Stoici, quibus prope omnes Iurisconsulti addicti fuerunt. Sed hos persequi nec iuvat, nec vacat; veniam ad Nostros.

3. Initio religionis nostrae Christiani nullo Moralis Theologiae libro utebantur, sed iusti, atque iniusti regulas petebant, cum opus fuerat, ex responsis RR. PP., ex Conciliorum decretis, ex PP. sententiis; sicubi hi obiter, et quasi aliud agentes, de his attigerant,

quae ad vitam et mores pertinent (1). Serius invaluit usus *Librorum Poenitentialium*. Hi constabant tribus partibus: prima continebat sententias quasdam depromptas ex SS. Canonibus, et PP.: altera docebat, quomodo oporteret excipere poenitentes, eorum confessiones audire, eisque absolutionem impertiri: tertia demum recensebat satisfactiones singulis peccatis imponendas. His libris usi sunt Maiores nostri usque ad saeculum XII (2). Saec. XIII Theol. Morali studeri coepit; cuius liceat quatuor stadia, quasi hominis aetates, recensere.

4. Prima aetas initium sumit a S. Raymundo De Penafort, O. PP., qui anno, ut videtur, 1235 opus edidit — *Summa de Casibus Poenitentialibus* (3). — S. Raymundi vestigiis mox ingressi sunt De Hales (4), Hostiensis (5), Astensis (6), Paludanus (7), Bartholomaeus a S. Concordio (8), Monaldus, De Butrio, De Burgo, aliique satis eruditi, ut temporibus illis; si Hostiensem excipias, et Paludanum doctorem, S. Alphonso, *perfectae scientiae*. Ineunte saeculo XV S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus (ut SS. Bernardum Senensem, et Joannem a Capistrano (9), praeteream) edidit *Summam Theologicam* quatuor partibus distributam (10). Exinde Theologia Moralis coepit velut adolescere; et in dies adolevit, opera cum primis, ut alios *praeteream, Silvestri* (11), Adria-

1 Francol. de Poenit. Lib. III, Cap. VII, § 25.

2 Francol. Lib. II, Cap. VIII.

3 S. Raym. Ortus est Barcinone an. 1175. Bononiae iuri operam, deinde O. PP. nomen dedit. A Gregorio IX Romam accersitus, quinque Lib. Decret. iussu eius edidit. Scripsit *Summam de casibus Poenitentialibus:* Romae anno 1403 primum excusam. Obiit a. 1275.

4 Anglus, Minorita. Edidit *Summ. de Virtut.* etc. Appellatus est. *Doctor irrefragabilis: Doctor Doctorum.* Ob. 1255.

5 Henricus de Segusia, Episcopus Hostiensis. *Aurea Summa.* Fuit celebris Canonista. Ob. 1271.

6 Franciscus, seu Astesanus, a loco quo natus est, Ord. S. Francisci. *Summa de Casibus Conscientiae* an. 1317. Opus celebre, et saepius recusum.

7 Petrus de Palude, Gallus, O. PP., Doctor Sorbonicus. S. Alphonso perfectae scientiae Doctor. O. 1342.

8 Pisanus, Ord. S. Francisci. An. 1338 edidit: *Summam casuum conscientiae:* vulgo *Summa Pisanella,* et *Magistruccia.*

9 Quorum alter edidit Tr. *De confessione,* alter *Speculum conscientiae, De Usur. et contract.*

10 Ortus Florentiae an. 1389, ob. an. 1459. Edidit praeterea *Summam Confessionalem,* et *Summulam De Confessione.* Quae etiamnum plurimum habent auctoritatis.

11 Prieras, Italus, O. PP. In iure civili apprime versatus. *Summa Silvestrina:* quam Manhart *celeberrimam* vocat. Eum Sporer, *De Poenit.* n. 529, *Magnum moralium magistrum* appellat. O. 1523. Porro quos heic describimus literis italicis illi sunt, *quorum*

ni (12), Tabienae (13), *Caietani* (14), Victoriae (15), Francisci Medinae (16), *Fumi* (17), De Castro (18).

5. Secunda aetas incipit a media circiter saec. XVI parte, usque ad mediam circiter partem saec. XVII, quo, velut exacta adolescentia, virile robur nacta est. Fuit enim haec Theologis praestantissima, et disputationibus exercitatissima. Hac aetate prae ceteris, floruerunt *Dominicus Soto* (19), Petrus Soto (20), *Canus* (21), *Navarrus* (22), *Saa*, vel *Sa* (23), *Toletus*, (24), *Molina* (25), *Valentia* (26), Sayrus (27), *Bannez* (28), *Vasquez* (29), *Azorius* (30),

doctrina, quanta sit, undique PERFECTA EST S. Alphonso I. 70 n. LXXXVII (Bononiae 1763). *Quos* autem hoc signo* distinximus, omnes Tutioristae sunt, seu Probabilioristae; ceteri omnes Probabilistae, exceptis Tabiena, Petro Soto, Cano, et Navarro: qui nec illis nec istis sunt accensendi.

12 Belga. Humili loco natus, dein Pontif. Max (Adrianus VI), quem Sotus *De Iust. et Iur.* IV, VI, 3. vocat. *Theol. non infimae notae.* O. 1523.

13 Angelus. Italus O. PP. *Summa Summarum.* O. 1525.

14 Thomas De Vio ortus Caietae. O. PP. subtilissimi ingenii vir. *Summa casuum Conscientiae:* aliaque plura. O. 1534.

15 Hispanus O. PP. Insignis Theol. qui insignes discipulos habuit Dom. Sotum, Canum, et Bart. Medinam. O. 1546.

16 Franciscus, Hispanus. *De Restit. et Contract.* accurate scripsit. O. 1546. Fuerunt et alii duo Medinae: Michael, qui Tridentino interfuit; et Bartholomaeus, de quo mox.

17 Barthol. Placentinus. O. PP. Edidit an. circ. 1550: *Auream Armillam.*

18 Alphonsus, Hispanus, Ord. S. Francisci. O. 1558.

19 Segobiensis, O. PP. S. Alphonso VII, 68, *doctissimus.* Multa edidit, sed in primis *De Iustitia et Iure* multa iuris Civilis peritia. O. 1560.

20 Cordubensis, O. PP. *De Iustitia et Iure.* O. 1563.

21 Melchior Canus. Hispanus, O. PP. Doctissimus; quem Muratorius appellat *Tertullianum Theologorum.* O. 1566.

22 Martinus Azpilcueta. A patria *Navarrus,* Can. Regul. O. S. August. Vir. Benedicto XIV, *Sacrorum Canonum* (quos Romae docuit), *doctrina excellens. Manuale Confessariorum* et *Variorum casuum* Lib. IV. O. 1586. Est et alius Navarra (seu Navarretus) Petrus, hispanus O. PP. Scripsit *De Restitut.* O. 1590.

23 Emmanuel, Lusitanus, S. I. *Aphorismi confessariorum.* O. 1596.

24 Franciscus, Hispanus, S. I. Vir scientia insignis, adeo ut velut in proverbio fuerit - *Toletus docet.* - *Instructio Sacerdotum* a S. Francisco Salesio commendata. O. 1596.

25 Ludovicus, Lusitanus, S. I. Iurisconsultissimus, *De Iustitia et Iure* latissime scripsit. O. 1600.

26 Gregorius, Hispanus, S. I. O. 1603.

27 Bartholomaeus. Anglus, Casinensis. *Clavis Regia* et *Thesaurus Conscientiae,* seu De Censuris, et poenis ecclesiasticis, sex libris late et erudite. O. 1602.

28 Dominicus, Hispanus, O. PP. Praeclarissimus D. Tho. discipulus. O. 1604.

29 Franciscus, Hispanus, S. I. Profundo ingenio et Theologorum e Soc. Iesu forte princeps. O. 1604.

30. Ioannes, Hispanus, S. I. *Instit. Morales* Lib. IV. Praestat iuris civilis peritia. O. 1608.

Henriquez (31), *Sanchez* (32), Salas (33), *Suaresius* (34), Rodriquez (35), Duardus (36), Filiuccius (37), Reginaldus (38), *Lessius* (39), *Layman* (40), Pontius (41), *Bonacina* (42), Koninchius (43), Palaus (44), Ildefonsus (45), Alvarez (46), *Silvius* (47), Dicastillus (48), Thesaurus (49), Aversa (50), Lezana (51),

31 Henricus, Lusitanus, S. I. Magister Suaresii. O. 1608.

32 Thomas Cordubensis, S. I. Vir S. Alphonso III, 478, *piissimus et sapientissimus*. Multa late ac dilucide, sed in primis *De Matrimonio* tam plene, accurate ac solide scripsit, ut nihil supra. O. 1610.

33 Ioannes, Hispanus, S. I. O. 1613.

34 Franciscus, Granatae, S. I. A Bened. XIV. *Magnus Theologus* et *Doctor eximius* appellatus. *Communis* idcirco *Doctor sui aevi* nuncupatus. Permulta latissime et eruditissime scripsit; sed in primis *De Legibus*, et *De Censuris*. Opera eius aurifodinas dixerim: qui si distinctionibus et vel ineptissimarum opinionum refutationibus pepercisset et breviori stylo usus esset, forsitan in manibus omnium versaretur; nocturna profecto, diurnaque manu versandus. O. 1617. Est et alter Suarez (Ioann.) Lusitanus, Ord. S. Aug., qui interfuit Tridentino, et ob. 1580.

35 Emmanuel, Lusitan. O. S. Franc. Theologus et Canonista. O. 1619.

36 Leonardus O. Clericor. Regular. U. I. D. *Comment. in Bull. lectam in die coenae Domini* 1618. O. post. a. 1620.

37 Vincentius, Italus, S. I. O. 1622.

38 Valerius, Gallus, S. I. In iure civili apprime doctus, quem S. Carolus Borrom. et S. Francisc. Salesius Clero commendarunt. S. Alph. inter classicos eum recenset.

39 Leonardus, Belga, S. I. Multa scripsit, sed in primis *De Iust. et Iure* (Opus a S. Fr. Salesio commendatum) late, solide, et ex bono et aequo, magis quam ex apicibus iuris; ab ipsis aevi sui TT. sapientissimis saepe consultus. O. 1623.

40 Paulus, Germanus, S. I. *Theologia moralis*. Lib. V. *Theologus moralis nulli, aut fere nulli secundus* (Alph. Muzzarelli *De regul. opin. moral.*) Praestat ordine, perspicuitate et utriusque iuris peritia: consultus undique dum viveret a remotis locis. O. 1625.

41 Basilius, Hispanus, Ord. S. August. Benedicto XIV *gravis Theologus*. Multa, sed in primis *De Matrimonio*, scripsit late et erudite: Sanchezii in eo aemulus, et non aequus plerumque obtrectator. O. 1629. Est alius Pontius (Ioannes) item Hispanus, Ord. S. Franc. qui o. 1644.

42 Martin. Mediolanensis, ex Congreg. Oblatorum SS. Ambrosii et Caroli. Disserit latius et accurate. Vir, teste Gobat, *sane prudens*. O. 1631.

43 Aegidius, Belga, S. I. Lessii discipulus. O. 1633.

44 Castropalaus-Ferdinandus, Hispanus, S. I. Apud suos aequales maximi fuit, et magni proculdubio faciendus. O. 1633.

45 Ioan. Baptista, Hispanus, O. P. Huius opus *(Comm. in* 1. 2. *D. Thomas)*, in quo de Probabilismo latius et accuratius, prae ceteris, disserit, editum fuit ex formali praecepto Capituli Generalis sui Ordinis anno 1644. O. 1639.

46 Didacus, Hispanus, O. PP. O. 1640.

47 Franc. De Boix, Gallus, Canonicus, Fidus interpres D. Thomae: Ben. XIV *Magni nominis Theologus* (Epist. *Declarasti nobis*), et S. Alphonso *doctissimus* et *sapientissimus* (*S. Alph.* II, 55, VI, 604). O. 1649.

48 Ioannes, Neapolitanus, S. I. Pius et doctus. O. 1653.

49 Carolus S. I. *De Poenis Ecclesiasticis*. Cum adnotationibus Ubaldi Giraldi. O. post. an. 1653.

50 Raphael, Neapolitan. Cleric. Regularis. O. 1657.

51 Ioann. Bapt. Hispanus, Carmelita. Magni eum fecerunt Urb. VIII, Innoc. X et Alex. VII. O. 1659.

Perez (52), et omnium antea, uno Angelico excepto, et postea Moralistarum maximus, Joannes Cardinalis De Lugo (53).

6. Subit tertia aetas a medio circiter saec. XVII, usque ad S. Alph. M. De Ligorio: haec multos quidem et insignes TT. nacta est, inter quos primum locum obtinent *Diana* (54), Terillus (55), *Contensonius (56), Tamburinus (57), Gobat (58), Albitius (59) *Cabassutius (60), Abelly (61), Sporer (62), *Genettus (63). Saeculo autem XVIII Viva (64), Elbel (65), *Roncaglia* (66), *La Croix* (67), *Covarruvias* (68), *Habert (69), *Salmaticenses* (70),

52 Antonius-Hispanus S. I. *Doctor mirabilis* olim dictus. Opus edidit *De Sancto Matrimonii Sacramento* omnino legendum. O. 1659.

53 Hispalensis, S. I. Vir acutissimo ingenio; et Theologorum Moralistarum, post D. Thomam, facile princeps (S. Alph. III, 552). *De Iustitia et Iure* latissime duobus libris, et fere semper ineluctabiliter disserit; sed nonnunquam, absit verbo invidia, ex apicibus iuris: ut de eo dixerim quod de Fabro, I. C. dixit Gravina *(De ortu et progr. Iur. Civ.), Melora sunt quae sunt minus acuta*. O. 1660. Frater eius Franciscus scripsit *De Sacramentis*, et ante eum decessit.

54 Antonius, Siculus, Cleric. Reg. Theatin. Auctor perdoctus, quem a laxitatis nota vindicavit Fr. Ant. Zacharia. Sed revera nimis, nec raro plus aequo, benignus (S. Alph. VI, 257). O. 1663.

55 Antonius, Anglus, S. I. Vir eruditissimus; et alter, post Barth. Medina, Probabilismi antesignanus. O. 1668.

56 Vincentius, Gallus, O. PP. Rigidissimus, et Probabilismo ac Probabilistis infensissimus. O. 1674.

57 Thomas Siculus, S. I. Scripsit nimis indulgenter, sed ex aliorum sententiis magis quam suis. O. 1675.

58 Gregorius, Germanus, S. I. Eruditus, et satis benignus. O. 1679.

59 Franciscus Italus. *De Inconstantia in fide*. Amstelodami 1643, functus est Officio Adsessoris in S. U. Rom. Inquisitione. O. 1684.

60 Ioannes, Gallus, Congreg. Oratorii Rigidus: Canonista perdoctus. O. 1685.

61 Ludovicus, Gallus, Episcopus Ruthenensis. O. 1691.

62 Patritius, Passaviensis, Ordinis S. Fran. Gravis et cordatus. S. Alphonso aequus, sed interdum *plus aequo benignus* (S. Alph. III, 334). O. 1700.

63 Franciscus, Gallus, Episc. Vasionensis. Rigidissimus. O. 1702.

64 Dominicus, Italus, S. I. *Theses damnatas* ab Alex. VII, Innoc. XI et Alex. VIII explanavit solide ac dilucide. Obiit ineunte saec. XVIII.

65 Beniaminus, Germanus, O. M. Obiit ineunte saec. XVIII.

66 Constantinus, Italus, Congreg. SS. Matris Dei. Cordatissimus, quem S. Alph. libenter sequitur. Opus suum edidit an. 1730.

67 Claudius, Belga, S. I. S. Alphonso (qui eo plerumque utitur) *doctus*. Praestat rerum copia. Multi eius Theologiam faciebat Ben. XIV, et multum valet. O. 1714.

68 Didacus-Toletanus primum archiepiscop. S. Dominici, post totius Castellae Praeses. - discipulus Martini Navarri in Academia Salmaticensi. - Insignis I. C. et Canonista. - Edidit *Variar. Resolutionum, et Practicar. Quaestionum*. O. a. 1586.

69 Ludovicus, Gallus, D. Sorbonicus, rigidissimus. O. 1718. Est alius Habert (Isaacus) et ipse Gallus, sed Ianseni-stis infensus, qui o. 1668.

70 Carmelitae dissalceati, quorum

*Natalis Alexander (71), *Pontas (72), *Antoine (73), Mazzotta (74), Milante (75), *Concina (76), Billuart (77), **Cuniliati* (78), Berti (79), **Petrocorensis* (80), Velasco (81), *Patutius (82), *Collet (83), Amort (84). Sed multis incommodis praepedita recedere visa est. Nam plerique eam tractandam susceperunt pingui et invita minerva; ex quibus alii omnia susque deque vertere, alii, et plurimi sunt, nullo delecto veterum sententias excribunt: qui cum iuribus, rationibus, auctoritate non valeant, imperitos numero et mole fatigant: alii, nec infimae notae, magistri vel prurientes auribus, vel alligantes onera gravia et importabilia.

7. Sed iam ad aetatem nostram pervenimus. Eloquar? Sensim

Theol. Moralis prodiit an. 1722. *Sapientissimos* cos vocat S. Alph., eisque, quasi magistris, utitur. Disserunt late, solide, nec communi perspicuitate.

71 Gallus, O. PP. Rigidus. O. 1724.

72 Gallus *Casus morales* ordine Alphabetico. Rigidus. O. 1728.

73 Gabriel, Gallus, S. I. Rigidior. O. 1743.

74 Nicolaus, Neapol. S. I. O. 1748, quo anno eius Theol. moralis prodiit.

75 Thom. Neapolitanus, O. P. Edidit: *Exercitationes* etc. *in Prop. proscriptas ab Innoc.* XI. Neapoli 1739. O. 1749.

76 Daniel, Italus, O. PP. Doctus, sed rigidissimus. Effinxit *Storia del Probabilismo;* opus inanibus declamationibus, et vituperationibus adeo refertum, ut ab ipsis confratribus suis reprehendi meruerit. O. 1756.

77 Carolus, Belga, O. PP. Probabiliorista. Doctus et gravis. O. 1757.

78 Fulgentius, Italus, O. PP. Rigidior. O. 1759.

79 Laurentius, Italus, Ord. S. August. Perdoctus et gravis. O. 1776.

80 *Theol. Mor. ad usum Semin. Petrocorensis.* Gallus anonymus. Rigidissimus.

81 Achatius, Hispanus, O. PP. O. 1768.

82 Vincentius, Italus, O. PP. S. Alphonso infensissimus; sed minime spernendus. Multa edidit sub nomine Eusebii Eranistae, multa sub nomine Adelphi Dositei. O. 1769.

83 Petrus, Gallus, Continuator Tournely. S. Alphonso I, 64, doctissimus. O. 1770.

84 Eusebius, Germanus, Canonicus Regularis Pollingae. *Vir doctrina undique conspicuus* (S Alph. I, 69). Egregius Probabilismi defensor. Is omnium primus innuit, opinionem libertati faventem sequi posse, dummodo aequali, ac sua contraria, probabilitate polleat. O. 1775. Sed satis huc. Etenim omnes recensere, qui haud communem in Theol. Moralis scientia laudem sibi compararunt, prope infinita res foret. Nihilominus praeterire non possum nomina eorum qui hoc Saec. XIX Moralem Theol. suis studiis illustrarunt, tum ex Italis Galani, Panzuti, Scavini, Porpora, Grassi, Frassinetti, De Varceno, Pianori, Berardi, Del Vecchio, Ghilardi, Constantini, Pucceroni; tum ex exteris, Bouvier, Gossuet, Berman, Albrand, Martinet, Sala, Lehmkuhl, D'Allegre, Gury, quem consultiss. adnotationibus locupletavit P. A. Ballerini (S. I.) praeclara eruditione, et acuto ingenio, nulliusque merito addictus iurare in verba magistri. Porro nullum ego Iuris seu Canonici seu Civilis peritum recensui, ne ex his quidem quibus utor: scilicet *Nostri* tantum recensendi erant. Nihilominus silentio praeterire non possum Carolum Latini, olim in Reatino Semin. utriusque iuris Antecessorem, Magistrumque meum desideratissimum. Eximia edidit *Ele-*

sine sensu prope consenescimus. Nam (paucis exceptis qui, post S. Alphonsum, pulchram ei operam navarunt et in dies navant) quasi viribus deficientes, compendiariis lucubrationibus contenti sumus, et ea; quae veteres TT. longe lateque versarunt, attingimus vix summis digitis, et praesertim ea quae ad iustitiam pertinent (85). Aliud huius aetatis incommodum esse videtur, quod, indulgentiores facti, quasi assentari humanae imbecillitati videmur. Verum de Theologis hactenus. Nunc de controversiis et quaestionibus, quae supremas regulas morum attingunt, inter eos obortis, pauca. Quarum quae fuerit origo non pigeat obiter investigare.

8. In Theologia Morali, prout in scientiis ceteris, multa saepe occurrunt in iure haud satis explorata, ideoque dubia et incerta. Super his per tria et amplius saecula steterat unicuique sententia sua, multis (quoties dubium grave ac probabile ultro citroque videbatur) libertati studentibus, multis legi: sed nondum aliquis animo agitaverat suscipere ex professo patrocinium alterius adversus alteram: id primum factum est opera Antonii Cordubensis, et Bartholomaei Medinae. Itaque Cordubensis, an. 1572, pro lege decertare instituit, contendens, in dubiis huiusmodi semper partem tutiorem tenendam esse (86). Cui ex adverso stetit an. 1577 Bartholomaeus

menta Iuris Civilis, Canonici, et Criminalis ad usum Semin. Reatini. O. an. 1841.

85 Post editas fere ubique novas leges, saepe saepius in multa incidimus a iure communi vel diversa, vel contraria: cumque hoc iure perpetuo et ubique usi fuerint veteres TT, nisi haec suis locis animadvertimus, multi, illis ducibus, in multis errabunt. Huic incommodo ut occurrerem, legibus, quibus nunc utimur, romanas leges (fontes universi iuris) adiunxi, et quando ab eis discrepant adnotavi. Praeterea, cum ius nostrum civile ex iure quoque Gallico hauserit multa, hoc quoque ius semper allegandum existimavi: et si quando ab eo recedit, hoc quoque adnotavi, subiungens *Contra C. G. Art...* si ab eo penitus recedit ius nostrum; - vel - V. *C. G. Art..* si ab eo aliquatenus discrepat: scilicet, ne in eo interpretando auctoritate Iurisconsultorum Gallicorum, quae apud nos plurimum valet, deciperemur. Haec autem nos latius, et forte pro nostro instituto, plus aequo, prosequuti sumus: nempe ut Parochi, praesertim rurales, ediscerent quae scitu magis necessaria sunt ad controversias magis obvias, et pene quotidianas inter oves suas dirimendas; ne ruricolarum, in oppida et civitates excurrentium, fides et mores, contagione, doctrinis, insidiis pravorum hominum corrumpantur. *Si angelos iudicabimus, quanto magis saecularia?*

86 *Quaestionar. Theol.* Lib. 2, q. 3. Is de rebus Moralibus scribere coepit a. 1553. Nec bene Morinus (Lib. I. *De Poenit.* Cap. I) asseruit per undecim priora saecula *SS. PP. in eo studio se tantum exercuisse, ut sacerdotes docerent, in casu dubio semper partem esse tutiorem eligendam.* Desideramus eorum testimonia.

Medina, Professor Salmaticensis; is nostram agendi libertatem pro viribus tueri caepit; ratus prudenter, atque ideo sine reprehensione, agere eum, qui in his dubiis sequitur opinionem libertati faventem, dummodo vere graviterque probabilis ea sit, relicta etiam *probabiliore* pro lege (87). Inde *Tutiorismus*, et *Probabilismus; Tutioristae*, et *Probabilistae*. Haec contentio scholas in duas sectas diduxit: et utraque, regula sua freta, contempsit alteram.

9. Et hucusque, utraque stare poterat. Sed mox (quae humani ingenii natura est) multi ex utraque eos fines praetergressi sunt, quos ultra citraque veritas consistere nequit, donec auctoribus, illinc Synnichio (88), hinc Caramuele (89), ad extrema dilapsum est; illis negantibus, nos opiniones quae favent libertati sequi posse vel *probabilissimas;* his contra affirmantibus, sequi posse *vel tenuiter probabiles*. Inde *Rigorismus* et *Laxismus;* utrumque monstrum; alterum tetrum, alterum ludicrum. Laxismum damnavit Innoc. XI an. 1679, rigorismum Alexander VIII an. 1690.

10. Nec lis ideo finita est. Scilicet ex eo tempore nulli amplius incertum fuit quanti in dubiis facienda esset opinio sive probabilissima, sive tenuiter probabilis. At vero, si quae proponeretur media inter utramque (idest vere graviterque probabilis) favens libertati, utrum illa teneri posset, lis remanserat sub judice; Tutioristae grandi supercilio negabant; Probabilistae affirmabant, et satis hercule confidenter. Diu heic certatum est, nec amice (nempe decipimur specie recti): Primo initio Probabilismus discessit superior; et ab an. circiter 1610 (quando egressus est ex finibus

87 *Commentar. in* 1, 2, q. 19, art. 7, quod edidit iussu Seraphini Cavalli, Ordinis PP. Magistro Generali (Manhart. *De ingen. indole Probabilismi* Cap. II, § 2). Nonnulli putant Probabilismi antesignanum fuisse *Mercados,* qui opus suum edidit lingua Hispana, a. 1569. Utcumque, principium, quo Probabilismus primo initio, et aliquamdiu post, innixus est, fuit illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.* Sed ab eo posteriores TT. merito recesserunt; ille enim prudenter agit qui, quantum fieri potest, cavet periculum peccandi formaliter.

88 Ioannes, Hibernus. *Saulus Exrex.* Lib. I, CC. 94, 98. Docuit in Univ. Lovaniensi. E schola Probabilismi in Tutiorismum descivit, et Dianae, Tamburino, et Caramueli refellendis enixe incubuit. Obiit, nec sine Iansenismi suspicione, a. 1650.

89 Ioannes, Hispanus, ex Certosino Nolanus Episcopus. Is scibile pene omne didicit, *phoenix* proinde *eruditorum* aevi sui nuncupatus, et fere de omnibus scripsit; sed in primis *Theol. fundamentalem*, et *Theol. Intentionalem,* quibus Laxismi fundamenta iecit. Alexandro VII carissimus fuit. Integre vixit, et pie obiit. Alter Laxismi antesignanus fuit Ioann. Sanchez, vel Sancius in opere: *Disputationes Th.*, quod edidit an. 1624.

Hispaniae), usque ad an. circiter 1650, scholis fere omnibus potitus est: praesertim ex quo Suaresius illum ad sententias coercuit probabiles probabilitate, NON FACTI, sed iuris (90). Namque ei nomen dederunt discipuli D. Thomae omnes, uno vel altero excepto (91). Scoti discipuli, Mastrio teste, qui probabilistarum sententiam vocat *communissimam, et receptissimam in omni schola* (92); PP. Soc. Iesu omnes prorsus, frustra incontrarium adnitente Praeposito eorum Generali Tyrso Gonzalez (93); quibus, exceptis Theatinis (94), TT. pene omnes suffragati sunt (95). Verum cum

90 Suar. in 1, 2. D. Thom. Tract. III, Disp. 12. Sect. 6. Scilicet Bart. Medina docuerat, opiniones probabiles sequi posse in *omnibus negotiis*. Hoc Suaresio merito displicuit; et probabilismum ad eas sententias limitavit, in quibus *de solo licito*, vel *illicito* agitur. Quam limitationem mox amplexus fuit Bannez O. P. I, 2. q. 10. art. 1, dub. 3, concl. 4; et exinde universa schola Probabilistarum. Ex quo liceat obiter animadvertere, PP. S. I. Probabiliemi, non auctores (ceu quidam commenti sunt), sed moderatores fuisse (Cf. P. De Champs. *De haeresi Ianseniana*. Cap. 8).

91 P. Ledesma O. PP. *Summ.* etc. par 2 Tr. 8, cap. 22. Ibi. *Hanc sententiam tenent...* PRAECIPUE *discipuli D. Thomae;* et Steph. De Champs in *Quaest. facti,* Parisiis 1659, affirmat, se nullam legisse ex discipulis D. Th. negantem, fas esse sequi opinionem pro libertate minus probabilem, probabiliore relicta. Inter quos, praeter superius recensitos, honoris causa nomino, *Gravinam,* Ministrum Generalem (ob. an. 1643), *Ioann. a S. Thoma* (O. 1644), *Villar* (O. 1650), *Candidum* (O. 1654), *Aravium* (O. 1664), *Prado* (O. 1668), *Bancel* (O. 1685). Dixi uno, vel altero excepto, nempe Mercorio (O. 1658), Contensonio, et Io. Bapt. Gonet Gallo, qui scripsit circa an. 1660 (Cf. Manhart *De ingenua indole Probabilismi* C. II. § 2). Probabilismo Thomistae descivernt medio circiter saec. XVII, ex quo in Capitulo Gener. an. 1656, statutum fuit ad Probabiliorismum transeundum esse; nempe ad refraenandam doctrinae laxitatem, quae pridem grassari coeperat.

92 Mastrius Barthol. Italus ob. an. 1669. Th. magni nominis.

93 Hispanus. O. 1605. Qui nullum non movit lapidem, ut in scholis Societatis traderetur Probabiliorismus. Liceat heic TT. S. I. quos recensuimus addere *Praepositum* (O. 1634), *Franc. De Lugo* (O. 1652), *Stoz* (O. 1668), *Escobar* (O. 1669).

94 Scilicet ferunt, in Comitiis generalibus huius Ordinis an. 1598, vetitum fuisse probabilismum defendere.

95 Cf. Croix I, 269. Sane Rasler ap. Monschein *De Actib. Human.* Par. III, Quae. IV, n. 598, enumerat pro hac sententia TT. 250. Terillus (qui diem suum obiit an. 1668) in opere *De Consc. probabili,* q. 25, a n. 6 ducentos, sed non omnes recte. Melius Sarasa (qui decessit an. 1667) pro ea enumerat 189; quos omnes se legisse testatur: ex quibus 159 docentes, licitum esse sequi opinionem pro libertate probabilem, relicta etiam probabiliore pro lege (Sarasa *Ars semper gaudendi.* Par. 2, Tract. 4, post. n. 49. V. Gousset. T. II, Par. II. Tract. I, Cap. 1 et 2). Quos S. Franciscus Salesius, et S. Carolus Borromeus, *non probarunt modo, sed Confessariis, et Clericis Seminariorum alumnis impense admodum commendarunt* (Francolin. *De Poenit. Discipl.* Lib. 3, cap. 7, § 25).

Saec. XVII, multis TT. libertati plus aequo indulgentibus, prope in laxismum relabi videretur: docebant enim fas esse sequi opiniones libertati faventes vel tantum *probabiliter* (96), immo (quod a laxismo vix distat) etiam dubie (97) probabiles, Tutiorismus, nactus temporis opportunitatem, duce Candido Philalete, idest Andrea Blancho S. I., an. circiter 1640, resumptis viribus, insperato Probabilismum incessit: et suffragantibus deinde TT. O. PP. quibusque doctissimis, quem propter multorum intemperantiam iam multorum subierat invidiam fere undique extruso, sub nomine *Probabiliorismi* (quod etiam nunc retinet) scholis pene universis incubuit (98),

96 Tambur. *Decal.* I, Cap. 3 § 9. Carden. *Cris.* etc. Dissert. IV, Cap. 3, n. 17. Illsung. Banholtzer, Arsdekin, etc. Et probabile visum Claudio La Croix I, 368.

97 Cf. Carden. in I *Cris. Disp.* 58, Cap. 3. Et re quidem vera hoc saeculo prodierunt Ioann. Sancius (qui opus suum edidit an. circiter 1620, Caramuel (ob. an. 1649), Leander (ob. 1667), Laxistarum antesignani: hisque proximus Moya (cuius *Selectae quaestiones morales* editae sunt an. 1670); et vix non proximi Diana et Tamburinus; et, plus aequo benigni Pasqualigo (O. 1630), Zanardus (O. 1641), Fagundez (O. 1645), et Gobat. Ex eo tempore Probabilismus in duas sectas abiit: et qui, Veteribus inhaerentes, opiniones pro libertate non recipiebant nisi *certe, graviterque* probabiles, *Moderati;* qui fovebant vel *tantum probabiliter* probabiles *Lati* Probabilistae dicti sunt: inde Probabilismus moderatus, et latus.

98 Probabilioriorismus mediam inter Probabilismum et Tutiorismum viam tenere se profitetur. Nam docet, licitum esse sequi opinionem minus tutam, dummodo sit probabilior: nempe quia id prudentia suggerit, et nemo peccat qui actiones suas dirigit iuxta prudentiae regulas (Billuar. *De Actib. human.* Diss. VI, Art. 3, V. *Probatur* 3°. Et Art. 4 in pr. - Theol. Cursus Completus T. XI, in fine *Append. De Probabilismo* Cap. 2, n. 24. Parisiis 1839). At, re quidem vera, Probabilioristae pene omnes, opinionem probabiliorem eam denique esse definiunt, cuius contraria *notis veritatis tam exilibus fulcitur, ut non aliter ac scrupuli contemni mereatur* (Hoch *Doctrinae Probabilioris Theoria* §§ 27, 31. Pragae Veteris 1771): eam, quae nititur motivis, quae omnibus passim videantur convincentia, ac sententiam oppositam improbabilem reddant (Brocard. *De Conscientia.* Quaest. II *De Reg. Moralitatis* § 15, Sect. 3, v. *Dico licitum est*): *eam quae excludit omnem formidinem rationabilem falsitatis, et parit certitudinem saltem relativam* (Antoin. *De Consc.* Cap. IV, Quaes. 1): *quae nullam omnino, nec modicissimam errandi formidinem relinquit* (Cunilia. *De Consc.* Cap. I, § 6, Art. 1): *quae sit moraliter certa* (Habert To. 3, *De Consc.* Cap. 4). Uno verbo, quam si nefas est sequi, nefas erit sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam (Collet *De Consc.* Cap. V, Concl. 3, Prob. 2). Et sententiam suam adstruunt iisdem principiis, quibus utuntur Tutioristae; iisdem Scripturarum et PP. testimoniis. Hac re a Tutioristis vix distant, aut ne vix quidem. At profecto nec Probabilioristae nec Tutioristae confundendi sunt cum Rigoristis (quos nonnulli Tutioristas rigidos vocant). Ceterum Tutiorismi et Tutioristarum vocabulis Nostri raro admodum utuntur; sed Probabilistis Antiprobabilistas, seu Probabilioristas opponunt.

Theologis e S. I. aliisque paucis, nihilominus in data Probabilismo fide manentibus (99).

11. Actum erat de Probabilismo, altius in dies spirantibus Tutioristis, praesertim post damnatas ab Alex. VII, ann. 1665, 1666, et Innoc. XI, an. 1679 plures illorum sententias, nisi insequenti saeculo contigisset S. Alph. *Maria de Ligorio*. Is, animarum zelo succensus, primum Probabiliorismo seu Tutiorismo; eoque profligato lato Probabilismo letale bellum indixit; saluti animarum aeque perniciosis. Itaque tuendum suscepit: *licitum esse uti opinione probabili etiam in concursu probabilioris pro lege, semper ac illa certum et grave habeat fundamentum* (100). Et ita moderatum probabilismum, firmissimo sed enim, ac solidissimo fundamento, restituit (101). Nempe ante omnia statuit illud: *Lex dubia non obligat* (102): ex quo deduxit: *In dubio melior est conditio possidentis:* ex hoc autem intulit, in dubiis, neque pro libertate semper, neque semper pro lege respondendum esse; sed oportere animadverti, utra earum in possessione sit, proque ea respondendum esse; seu libertate, seu lege (103). Et sic doctrina haec

99 Scilicet digitis numerari possunt qui desciverè a Probabilismo: nempe Cunitelus (o. an. 1626), Elizalde (o. 1698), Taberna (o. 1698), Camargo, Doctor Salmatic (o. 1702), Antoine (o. 1743), Municssa, qui scripsit an. 1795); et nescio quis alius.

100 Dissert. *Pro usu moderato opinionis probabilis*. Neapoli 1749. Et iterum 1755, § 3. In priori Dissert. S. Alph. usus fuerat eo principio. *Qui probabiliter agit*, etc. Sed mox illud repudiavit. Et suam thesim. *si pro libertate possumus probabiliorem sequi, possumus et minus probabilem* (§ 34), evincit ex natura tum legis, tum probabilitatis. Legis, *quia ex D. Tho., lex non potest dici satis intimata per opinionem probabiliorem* (§ 38), sed sciotis eius est necessaria; ac proinde *quamdiu non adest scientia legis, lex vel non adest, vel non obligat* (§ 31). Probabilitatis, *quia opinio, etiam probabilior, non removet prudentem formidinem oppositam* (cit. § 31); nec *potest dici vera, alias opinio esset veritas, quod repugnat;* adeoque, *etsi appareat verosimilius vera, apparet etiam verosimiliter falsa* (§ 17). *Et cum veritas verosimiliter stet pro altera parte,* LEX EST DUBIA (§ 35), *et lex in dubio* NON POSSIDET (§ 34).

101 V. Dissert. *De Usu*, etc., an. 1755, et *Systema Morale*, insertum in *Theol. Mor.* Edit. 1762, 1763.

102 S. Alph. I, 26. Et hoc vocat *principiorum principalissimum* (l. c. Cf. *Vindic.* T. I, p. 14, Edit. 2, Parisiis 1874.

103 S. Alph. cit. nn. 26, 27. H. A. I. 14. (Modoctinae 1832). *Confessore Diretto* Cap. I, § 11. Verum putandum non est veteres T. T. has regulas ignorasse. Nam illud *lex dubia non obligat* profitentur vix non disertis verbis Antissiodorensis (O. 1223) *in* IV *Sentent.* Lib. I, Cap. 5, q. 3; Alensis (O. 1245) *Summa*, etc. Par. I, Quae. 68, Num. I, Art. 11. Nyder, qui floruit an. 1430. *Consolatorium* etc. Par. 3, Cap. 13. Henricus De Gant. *Summa*, etc. Vol. I, Art. 16, q. 6. Parisiis 1520. Illud autem: *In dubio melior est conditio possi-*

omnium forte antiquissima (104). postliminio tandem aliquando reversa est. Et licet S. Doctor in suo Morali systemate moderatum probabilismum contra Probabilioristas (quem postea, seipsum forte satius explicando (105), ut latum probabilismum coerceret (106), *Aequiprobabilismum* appellavit) tuendum susceperit, in tota sua Theologia Morali hac regula perpetuo usum fuisse, nemo profecto qui eum legerit inficias iverit (107).

12. *En Theologiae Moralis* origo, incrementa, vices. Cuius liceat nunc tum necessitatem, tum praestantiam paucis animadvertere. Et necessitatem quidem eius qui non sentit, seipsum fugit. Nam cum caeterae scientiae opportunae sint singulae rebus fere singulis, haec res plurimas, quin omnes, continet; nullam hominum neque conditionem, neque aetatem patitur esse expertem sui: nec aqua, nec igni, ut aiunt, pluribus in rebus utimur, quam Morali Theologia.

13. De praestantia autem eius quid loquar? Scientia nostra ad animarum regimen pertinet: est autem ars artium, regimen

dentis, inter Probabilistas Saec. XVI communissimum fuit (Cf. Croi. I, 502. S. Alph I, 53. Edit. 1762. Illud autem: *Qui probabiliter agit*, etc. multi deduxerant ex primo illo principio, multi ex altero, plerique vero ex utroque (Cf. S. Alph. I, 55, v. *Nec Valet*, et Bolgeni *Il possesso* § 113).

104 Cf. Bolgeni *Il possesso* § 275, etc.

105 S. Alphonsus sententiam suam pedetentim explicuit. I Primo tempore, ab an. 1749, ad an. 1755, *minus probabilem* pro libertate tuendam suscepit. II Postea ab an. 1755, ad an. 1762, hac praetermissa, probabiliorem, vel saltem *aeque probabilem* defendere coepit (*Theol. Mor.* Lib. I, a n. 44). Demum III, repudiata *minus probabili*, probabiliorem, vel saltem aeque probabilem ab an. 1762 propugnavit (Vindic. Ligor. p. 46. Romae 1873). Et exinde coepit *aequiprobabilismum* palam profiteri, eumque *systema suum* appellare. *Non admittimus minus probabilem, sed dumtaxat aeque probabilem* (Opusc. edit. post an. 1765, n. 22).

106 Praestat ipsum S. Doctorem audire, « *Perchè molti Probabilisti* INDISTINTAMENTE *diceano, potersi seguire la meno probabile quando vi è qualche appoggio di ragione o di autorità, perciò ho voluto* DISTINGUERE *col dire, che non può seguirsi l' opinione men tuta, quando è molta e certa la preponderanza per la più tuta* » (*Apolog. cont. il P. Patuzzi* an. 1765). Et ita a Confessariis sui Instituti teneri se iussisse testatur, *perchè non abbraccino il vero lassismo* (Lett. al P. Blasucci 25 Maggio 1767). Moderatum autem Probabilismum, eiusque sectatores nunquam impugnavit. « *Ho scritto, non contro gli* AA. *di dottrina soda, ma contro gli* AA. *troppo benigni, per non vedere la morale cristiana allargata dalla smodata libertà di opinare* » (*Dichiar. del Sistema* etc. n. 50. Napoli 1874).

107 Cf. S. Alph. *Theol. Mor.* Lib. I, 29, 33, 38, 39, 99. Lib. III, 483, 563, 699, 711, 902, 1009, 1036. Lib. IV, 150, 154, 174. Lib. VI, 282, 405, 473, 600, 901, 905, 954, 1133, etc.

animarum. Quod vel ipsi Ethnici sapientes professi sunt. Quorum sententia fuit, vitae magistram esse Philosophiam; universae autem Philosophiae rationem contineri scientia morum. Eleganter id expressum fuit a Possidonio, et a Sexto Cheroneo; quorum alter Philosophiam *animali* comparabat; scilicet sanguini et carni physicam, ossibus et nervis logicam, animae ethicam; alter *ovo:* cuius testa (aiebat) refert logicam, albumen physicam, vitellus ethicam. Quapropter Aristotiles ethicam antonomastice Philosophiam vocabat: quod nomen ethicae soli convenire Tullius quoque existimavit. Eique soli propterea studendum esse plerique ex paganis sapientibus duxerunt; eique soli ex tota philosophia revera studuerunt Romani illi, qui quas gentes non amplius tenent imperio, eas adhuc legibus tenent, semperque tenebunt. Porro si Pagani tanti Ethicen faciebant, quanti a nobis facienda erit Theologia Moralis, quae tantum distat ab illa, quantum distat Ortus ab Occidente? De qua si ego gracilem hanc summulam, unaque litura delendam (quam subsecivis horis, integra adhuc aetate, mihi interpolaveram) *edere* ausus sum, ignoscant qui in rerum moralium cognitione versantur: invitus edidi: et utinam de inopia mea intulerim in gazophylacium Domini, cum illa paupercula (Marc. 12-41), saltem dimidium quadrantis!

DE FONTIBUS THEOL. MORALIS

14. Theologia Moralis inquirit quid liciti, quid illiciti sit in actionibus humanis; ideo in his dispiciendis et iudicandis versatur tota. Uti autem possit de his iudicari, primum oportet eas in seipsis dispicere; deinde metiri singulas ex obligationibus quibus quisque est obstrictus, seu qua homo est, seu qua Christianus. Quocirca huius Summulae tres erunt partes: prima versatur circa actus humanos in genere, altera obligationes ingreditur quae omnium hominum communes sunt: tertia prosequitur eas obligationes, quae sunt Christianorum propriae.

In his autem diiudicandis utimur in primis revelatione, seu potius iure divino; tum iure Canonico et civili; demum quaecumque ex recta ratione deprompsit sapientia Theologorum nobis adscivimus pro re nostra.

15. Primum iure divino. Hoc diducitur in vetus et novum. *Vetus* tripartitum erat: constitit enim ex praeceptis caeremonialibus,

iudicialibus, et moralibus. Caeremonialia consumata sunt Christi, quem figurabant, adventu et passione: iudicialia, Hebraeorum republica eversa, exciderunt. Moralia supersunt; sunt enim ipsa iuris naturalis praecepta, quibus abrogare, derogare, subrogare nefas est (1). Ius *novum* manet integrum, manebitque. Verum admonendi sumus, non omnia quae in novo Testamento continentur ad ius pertinere, licet expressa verbis imperativis; etenim multa magis consilii sunt, quam praecepti. Quaenam vero in praecepto sint, quaenam in consilio, hoc petendum est ex Ecclesiae sensu, et communi interpretatione Theologorum.

16. Deinde utimur iure seu canonico seu civili. Canonico idest novo, uti vocant, et novissimo, quo tota utitur Ecclesia, exceptis Graecis, seu Orientalibus qui, in his quae ad disciplinam pertinent, proprio iure utuntur. Civili, nempe eo, quod penes nos viget; et, ad illud explicandum, supplendumque, *Romano* (2). Porro *nulli Sacerdotum licet Canones ignorare* (3); quid autem Canonista valet sine iure Civili? Omnino nihil (4); huic igitur iuri nullatenus operam dare, et Theologum Moralem se polliceri, desipere est. Ne quis igitur nobis vitio vertat si erubescimus sine lege loqui; et ea quae magis Canonistarum esse videntur latius interdum prosequimur.

17. Postremo nobis adscivimus quae ex naturali iure hausit sapientia Moralistarum. Quorum opiniones, nedum communissimas, sed et communes vix non semper secuti sumus (5); ceteras vero

1 V. D.Tho. 1, 2, 103, 3; Quodl. 2, Art. 8. Et ea sunt quae decalogo continentur: nam quae extra eum sunt, cessant, in his quoque quae vetari videntur quasi aliena ab honestate naturali, puta (V. *Levit.* XVIII) matrimonia inter consobrinos — cum amita, vel matertera (V. Trident. XXV. *De matrim.* Can. 3; Caiet. in 2, 2, 154, 9).

2 Quanti ius Romanum faciendum sit licet intelligere, nedum ex omnium cultarum gentium ad haec usque tempora ducto consensu, sed ex ipsa Romanorum Pontificum observantia. Hi Romanas leges *venerandas* appellant (C. 1, Cau. 30, 3), nec aspernari posse sine delicto (Gelas. PP. I.), et ne latum quidem unguem ab eis recedendum, paucis exceptis (C. 1 De *nov. oper.* C. 12 *De Arbitr.* C. 28 *De Priv.*). Quid quod vel ipse Apostolus ad hoc ius interdum provocare videtur (Hebr, 9, 17. Galat. IV, 1, 7)? Hodie huic iuri pene ubique abrogatum est.

3 C. 4, Dist. 38.

4 Zoes. Iur. Can. Proem. n. 5. Fagnan. in C. *Super Specula. Ne Cler. vel Mon.* Inde illud: *Legista sine Canonibus parum valet, Canonista sine legibus nihil.*

5 V. Croi. I, 469. Sententiis communissimis contradicere periculosum est, non tamen inauditum (V. S. Alph. VI, 257, 427). Communes *non ita facile parvipendendas* esse docet Bened. XIV. C. *Redditae Nobis*, § 8 (Bullar. To. I. n. 113).

pro cuiusque rationum momentis. Nec quibuscumque TT. utimur, sed quibusque probatissimis; et in primis *S. Bonaventura, S. Antonino, Suaresio, Soto, Azorio, Cano, Silvio, Caietano, Bannez, Navarro, Paludano, Toleto, Silvestro, Lessio, Sanchez, Angelo, Vasquez, Arvillia, Valentia, Laymanno, Molina, De Lugo, Palao, Bonacina, Sa, Pontio, Cabassutio, Continuatore Tournely* (Collet.), *Roncaglia, Salmanticensibus, Petrocorensi, Abelly, Cardenas, Coninchio, La Croix; quorum scientia quanta sit* UNDIQUE PERFECTA EST (6). Ex quibus (quia nobis pro instituto nostro satis erit summo digito, et quasi per indicem ea attingere, quae magis necessaria et obvia sunt) diligentior scientia petenda erit. Sed in primis, iuxta Doctorem Angelicum, qui *rigat montes de superioribus suis*, S. Alphonsi (quem hodie inter Ecclesiae Doctores laetantes reveremur) vestigiis erit inhaerendum, quia in eo et sanctitas multa (7), et doctrina multa (8), et usus rerum permultus; sed praesertim (quod singulare est) quia ex ipsius S. Sedis Oraculo accepimus, opiniones *quas in sua Theol. Morali profitetur S. Alphonsus*, (quas videlicet non reformavit), *tuto sequi ac profiteri posse* (9). Heic igitur sistere iuverit, hunc nocturna diurnaque

6 S. Alph. I, 70 in fin.

7 Cuius scripta proinde decurri possunt *inoffenso prorsus pede* (Gregor. XVI in Bull. Canoniz. § 7). *Animae viri Sancti enunciant aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso* (Eccl. 37, 18).

8 Immo plurima; qua *inter implexas Theologorum sive laxiores, sive rigidiores sententias, tutam stravit viam, per quam Christifidelium animarum Moderatores tuto incedere possent* (S. R. C. II Mart. 1871 probante Pio IX, Const. 7 Iul. 1871).

9 S. Poenit. 5 Iulii 1831, probante Greg. XVI. *Quin tamen reprehendendi censeantur, qui sequuntur opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas* (Ibid.): immo et quas ipsimet, ex propria scientia, probabiles judicaverint (*Vindiciae Ligorianae*. Romae 1873, App. III, § 2, IV). Porro opiniones S. Doctoris, quas tuto profiteri licet, heic accipere debemus, regulariter, libertati faventes; nam quis quaerat, utrum tuto sequi possint quae favent legi? Nec omnes prorsus, sed quae nulli, postea editae vel evulgatae, S. Sedis Const. aut declarationi, vel SS. Urbis Congregat. decretis, quae vim legis habeant; nulli nec legi civili (alias iustae, postea latae), vel consuetudini legitimae invectae, contrariae sint (*Cit. Vindic*, cit. § IV). At vero non eas tantum opiniones S. Alphonsum profiteri tenendum est, quibus adhaeret expresse, sed et illas quas ipse *veriores*, aut *probabiliores*, aut *communes* vocat (*Vind. Ligor.* App. III, § 3, n. 8); immo et eas quas solas (idest nulla ex adverso opinione relata) vocat *probabiles*, si eis nihil opponat (Vind. n. 5).

Ad haec S. Doctor saepius docuit, unicuique licitum esse, sequi eas TT. opiniones, quae sibi probabiles videntur, licet oppositae videantur probabiliores (Lib. VI, 604): et reprehendit tum Confessarios qui cogunt poenitentes sententias deserere, quae *non*

versare manu, et ille se multum profuturum sciat, cui S. Alphonsus valde placebit.

Age nunc; quum Th. Moralis in actionibus humanis dijudicandis versetur tota, ante omnia inspicere oportet quae sit actionum huiusmodi suapte natura vis et ratio; tum singulas componere ad eas obligationes sive quae sunt communes omnium hominum, sive quae Christianorum propriae sunt. Quamobrem huius Summulae tres erunt partes: prima regulas generales continet de actionibus, ut ex his de singulis iudicium ferri possit, quam idcirco *Prolegomena* voco: altera obligationes ingreditur quae omnes homines tenent; tertia eas prosequitur quae Christianos dumtaxat obstringunt.

sint omnino improbabiles (Lib. III, 669); tum alios, *qui de facili notam laxitatis inurunt his quae aperte improbabiles non videntur* (Lib. IV, 52). Itaque dispicere iuverit quaenam sententiae S. Doctori videantur *omnino* improbabiles, ut ab eis cavere possimus. Et intererit, utrum, post recitatam alicuius sententiam, ipse suum de illa iudicium proferat, an iudicium alterius, an nullum. I Si *suum*, improbabiles dicendae non sunt nedum illae, quas dicit *non improbabiles*, has enim habet *ut satis probabiles* (*Vind.* App. III, § 2, n. 3, V. S. Alph. III, 1012. V. 265, q. 1, 585, d. 2), sed nec illae, quas *non audet improbabiles dicere*, vel aliis *se remittit, an sint satis probabiles:* nam videtur eas alieno iudicio relinquere (Vindic. n. 3). Ceterum in has regulariter eundum est pede claudo; immo nullatenus est eundum; eoque minus in eas, quas *non audet probabiles dicere*. II Si *aliorum* tantum iudicium profert, v. c., *Salmantic. hanc opinionem satis probabilem putant*, videtur cum eis sentire (Ex Lib. I, 70, § 85. Edit. 1762, Lib. V, 52. Lib. VII, 87, iunct. QQ. RR. I, 93). Sin demum III *nullum* neque suum, neque alterius iudicium exprimit, ita statuendum videtur: 1° Si unam sententiam *probabiliorem*, aut *veriorem* vocat, de contraria nihil dicens, ipsemet nos docet, hanc nulla solida probabilitate sibi pollere (Lib. V, 76). Si unam tantum sententiam refert, eique nihil prorsus opponit, et illa a gravibus Auctoribus traditur, tenendum est eam iudicare satis probabilem. Sed heic admonendi sunt qui S. Doctorem legunt, ne putent ipsum tenere eas *Busembai* sententias quibus non contradicit; quippe illum suo Operi inseruit, non ut doctrinas, sed ut methodum eius sequeretur (Praefat. ad Theol. Edit. 1762-1763); et *methodum tantum* (Dissert. an. 1774, cui titulus: *Dichiaraz. del sistema che tiene l'Autore*). Et re quidem vera illas quandoque alias reiicit (V. Lib. I, 60. Edit. 1762, VI, 55).

PARS PRIMA

PROLEGOMENA

DIVISIO HUIUS PRIMAE PARTIS

18. Theologia Moralis in actibus humanis iudicandis versatur tota; ideo ante omnia nosse oportet qui sint capaces faciendi actus huiusmodi: et hos prosequar Tractatu, quem I. *De Personis* inscribere liceat. Porro actiones humanas diiudicamus ratiocinando: exempli instar sint illa Iscariotae verba (Matt. 27, 4): *peccavi tradens sanguinem iustum*. His verbis haec continetur ratiocinatio: *Ego tradidi sanguinem iustum: Qui tradit sanguinem iustum peccat: Ergo peccavi* (1). Hac autem ratiocinatione tria iudicia continentur, quorum primum *actionem* exhibet, alterum *legem*, tertium de actione cum lege comparata iudicium; quod iudicium, cum de propria (ut hic) actione fertur, *Conscientiae* nomen subit. Ex quo licet intelligere, nullum de quavis actione nostra nos inire iudicium posse, nisi antea noverimus quid sit actus humanus, quid lex, quid conscientia. Quamobrem, post Tractatum De Personis, sequuntur II Tract. *De Actibus humanis*, III *De Legibus*, IV *De Conscientia*.

19. Verum Theologo satis non est de actione humana iudicasse, utrum licita sit an illicita, sed, si est illicita (de licitis ulterius non quaerimus), inquirere praeterea debet, quatenus quis ea peccaverit, quam multipliciter, quam varie; ideo alio Tractatu opus erit, quem V *De Peccatis* appellant. Demum explorare necesse est, si forte aliqua poena vel censura in peccantem constituta sit, utrum et quorsum eum teneat: quapropter VI *De Poenis et Censuris* erit agendum. Hisce adiicimus Tract. VII *De Irregularitatibus*, quippe multae ex eis poenis proxime accedunt. Et haec sint Theologiae Moralis *Prolegomena*.

1 Item consultum illud Principum sacerdotum. — *Non licet eos* (30 argenteos) *mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est* (Ibid, v. 7). — Haec pecunia est pretium sanguinis. Sed non licet mittere in corbonam pretium sanguinis. Ergo etc. Actionem primo loco ponimus ordine praepostero, quia actiones sunt *obiectum* Th. Moralis *materiale*, quod vocant. Iudices quoque externi fori factum primo, seu *speciem;* dein legem versant.

TRACTATUS I.

DE PERSONIS

PRAENOTANDA

20. Cum Theologia Moralis circa actiones humanas diiudicandas versetur, ante omnia scire oportet quae sint personae capaces actionum huiusmodi. Porro capacitatem cum primis accipimus naturalem, et ante omnia *mentis consilium;* ut ecce cum aliquis dicitur capax culpae, capax doli, et iniuriae faciendae. Et de ea capacitate dispiciemus, quae necessaria est ad peccandum, quae ad delinquendum, quae ad actus, maxime inter vivos vel mortis causa, ineundos; alias, de ea capacitate tractandum erit quae est necessaria, ut quis suis actionibus Deo, reipublicae, singulis demum hominibus obstringi atque obligari possit.

21. Verum ad actus seu inter vivos seu mortis causa ineundos plerumque non sufficit sola capacitas naturalis, sed aliis praeterea adminiculis opus est, iure civili aut canonico requisitis: neque enim cuivis datum est, v. c., testamentum facere, contractus inire, publicis muneribus in civitate defungi; nec cuilibet in Ecclesia licet ordines suscipere, consequi ecclesiastica beneficia, solemnia vota nuncupare; sed illis tantum qui his adminiculis, ex quibus consurgit *status personarum,* praediti sunt. De quo I. C. separatim agunt, nos pro re nata. Amplius, cum Th. Mor. actiones humanas dispiciat qua ex eis vel oritur obligatio aliqua vel impletur; cumque omnis unius obligatio oriatur ex iure alterius, mature scire oportet quid sit jus quid obligatio.

22. Itaque *ius* dicitur pluribus modis: sed in primis accipitur, uti Recentiores loquuntur, *obiective*, et *subiective. Obiective* ius appellatur plurium eiusdem speciei legum complexus; ut puta *ius* divinum, *ius* humanum etc., de quo serius. *Subiective* ius dicitur *potestas alicuius rei faciendae, vel ab alio exigendae,* de quo hic. Hoc ius nulli, nisi personis, competit: et vel statui personae cohaeret (IURA *personarum*), utputa civi, patri, marito: vel REI alicuius causa nobis constitutum est. Ex *illo* status personae consistit, et huic adhaeret

ad leges cultu, eamque sequitur ubique terrarum (1). Hoc iterum vel *ad rem* est, vel *in re*. Ius ad rem *(personale)* dicitur quod alium nobis obstringit ad aliquid dandum, vel faciendum, vel non faciendum; ius in re *(reale)* quod nobis obnoxiam facit rem aliquam; velut servitus, hypotheca: illo igitur experimur adversus eum tantum, qui nobis obstrictus est; hoc adversus quemcumque rei possessorem (2). Omnia aut natura competunt, ut ius emendi et vendendi; aut lege (seu civili, seu canonica), ut iura adoptionis, iura beneficiaria, restitutiones in integrum; aut hominis voluntate, ut *usus*, *habitatio*.

23. Obligatio definitur: *Iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad aliquid dandum, vel faciendum, vel non faciendum* (3). *Vinculum*, quoniam is qui nobis obligatus est, quodam quasi vinculo obstrictus intelligitur, ut evadere nequeat, nisi hoc vinculo soluto (4). *Iuris;* scilicet omnis obligatio aut iuri (saltem naturali) congruit, aut a iure aliena est; nihil est tertium. Quae sunt a iure aliena impossibilium loco habentur (5); *impossibilium nulla est obligatio*. Et vel solo iure naturali sustinetur, vel sola aequitate (non subtilitate, ut olim) iuris civilis (seu canonici), vel utroque (6): inde diducitur in naturalem, civilem, et mixtam. Mixta tenet in foro interno (de hoc enim nobis est inquirendum) semper; civilis, nisi falsa praesumptione facti sit innixa, et dum ne sit iniusta; naturalis, nisi lex eam sustulerit nominatim (7).

1 Vuel Lib. I. Par. II, n. 7. Lugo *De Iustit.* 24, 8. Ibique Vasquez: et hodie pluribus in locis definiti iuris est (C. G. Art. 3; Austr. § 3; Regolam. Gregor. § 5; C. It. art. 6). Itaque, e. c., qua aetate quis in sua patria *maior* efficitur, ea aetate ubique maior habetur: et suspensus a suo Ordinario, v. c., ab altaris ministerio, nec extra suam dioecesim permittitur celebrare: quae alibi latius explicabimus.

2 LL. 3, 24. *De Action. et Oblig.* C. 8, *De Conces. praeb. in* 6°. Quamobrem si, v. c., mutuam Seio pecuniam dederis, isque, cum tunc locuples esset, postea omnia sua bona vendiderit, et solvendo impos factus sit, si tu nullam in bonis Seii hypothecam inscripseris, nulla tibi, regulariter, adversus emptores actio competit: sin inscripseras, adversus quemcumque eorum agere poteris ut vel debitum solvat, vel re cedat; licet illi ignorantes emerint, aut emptor fundum liberum dixerit. Sed et de hoc latius alibi.

3 Pr. Inst. *De Obligat.*

4 Ex L. 3 *De Act. et Oblig.*

5 Ex L. 15 *De Condit. Instit.* L. 6 C. *De Pact.* V. II. Machab. 3, 12.

6 Cf. Vinn. Inst. De Oblig. in pr. *Solo iure naturali*, velut obligatio restituendi rem alienam usucaptam mala fide. *Sola aequitate* civili, v. c., ne quis rem, olim suam, extorqueat ab alio bona fide usucaptam. *Utroque*, velut obligatio restituendi rem alienam nondum usucaptam, etsi bona fide possessam.

7 L. 1 *De Const. pecu.* LL. 2, 38 *De Condict. indeb.* Cf. Sanch. *De Matrim.* l. VII, 14, etc. *Nisi* lex etc.; nam si lex obligationem quoque naturalem sustu-

24. Iura, adeoque et obligationes (nam *contrariorum eadem est ratio*), quae personae cohaerent, cum persona expirant; ut puta usufructus, votum: realia transeunt ad successores, seu universales, seu singulares (8). At vero iura ad rem, quae ex lege seu canonica, seu civili statum capiunt, si eis prosequendis tempus aliquod in lege ipsa statutum sit, eo tempore elapso inutiliter, evanescunt etiam in foro conscientiae, ut puta restitutiones in integrum (9); et contraria lege amittuntur (10): sed de his alibi agendum erit.

25. Nunc videamus quid sit forum (seu forus), in quo cuique datur iura sua prosequi. Itaque forum (a ferendo) est: *Exercendarum litium* (seu potius negociorum, quae auctoritate iudicis vel superioris, finiuntur) *locus* (11). Est vel civile, vel ecclesiasticum. Hoc in *externum* et *internum* diducitur: externum in quo iura, negocia, sive temporalia, sive spiritualia; seu reip. Christianae, seu singulorum, exercentur, geruntur: internum in quo negocia, jura versantur quae conscientiae singulorum intersunt. Internum iterum vel *sacramentale*, vel *conscientiae* (12). Ad forum sacramentale pertinent peccata; ad forum conscientiae cetera omnia, quae ad salutem cuiusque spiritualem pertinent (13). Est et forum *poenitentiae*: hoc nonnullis est forum sacramentale (14), aliis conscientiae forum; quod magis

lerit, obligatio in foro quoque interno evanescit; v. c., pactum restituendi creditos nummos aureos, vel argenteos, prout crediti fuerant (S. Poenit. 21 Ian. 1873).

8 Successores *universales* accipimus eos, qui succedunt *in universum ius defuncti*, vel in quotam hereditatis partem, v. c., trientem, quadrantem; et proprio nomine vocantur haeredes: *singulares*, ad quos certum ac determinatum aliquid ab alio pervenit; ceu legatarii, donatarii, emptores, etc. Hi *causam habentes* (aventi causa) hodie dici solent. Illi autem a quibus ius in nos transit, et a quibus causam habemus, *auctores* dicuntur (Vicat. V. *Auctor*). Heres succedit in omnia iura et obligationes defuncti pro portione hereditaria; et, hoc nomine, una atque eadem est persona defuncti et heredis (Ex L. 9. § 1. *De Edendo*): successor singularis in ea tantum iura et obligationes succedit, quae praedio coherent, quod ab auctore suo in se transiit.

9 Laym. *De Pact.* XVII, 29.

10 L. 101 *De R. I.* Ibi. *Omnia quae iure contrahuntur, contrario iure pereunt.* Ut puta usufructus patrifam. super bonis filiorumf. constitutus.

11 C. 10 *De V. S.* Sed et negotiationum locus dicitur forus.

12 Cf. Vincet. De Iustis *De Dispensat matr.* Lib. I, Cap. VII, n. 213.

13 V. Sanch. M II, 45, 2. In foro sacramentali res agitur inter praesentes, sed non est opus absolutione sacramentali: ideo valet quod in eo gestum est, licet poenitens inabsolutus discesserit (Ex Salmat. 18, 1, 33; Filiucc. X, 355; De Iust. 2, VII, 207; VIII, 112; ibique M. P. Leo in *Pra. Sacrament*) vel confessione sacrilega functus sit (De Iustis I, 8, 111). In foro conscientiae res agitur etiam inter absentes. Porro quoties deinceps dico: *utrumque forum, in utroque foro;* regulariter internum et externum intelligo.

14 Sanch. M. VIII, 34, 29.

puto, quippe est favorabilius (15). *In foro* externo *nihil est nisi quod apparet* (16); in interno regulariter, creditur asserenti pro se, et contra se (17); nisi aliud appareat manifeste.

26. In foro externo adversus eum, qui implendae obligationis suae moram facit, *actionibus* experimur. Est autem actio: *ius prosequendi in iudicio quod sibi debetur* (18). Actiones *exceptionibus* submoventur. Qui in iudicio actionibus experitur *actor*, is quocum agitur *reus* (a re quae debetur) dici solet (19). Et quia in hoc foro nihil est nisi quod apparet, actor intentionem suam (id quod petit) probare, docere debet; et reus exceptionem, quippe excipiendo fit actor (20). Nec utcumque docere potest, sed eo probationum genere quod lex recipit (21). Verum etsi probatio deficiat, non ideo jus deficit; ac proinde, ex adverso, in foro conscientiae, nec obligatio. Forum externum iure canonico sortitur quis *ordinarie*, ratione domicilii, vel ratione rei sitae; *extraordinarie*, ratione contractus, vel ratione delicti; idest si in aliquo loco se soluturum promiserit, vel deliquerit (22).

15 Suar. *De Legib.* VIII, 6, 15. Silv. Bonac. Pal. Salm. 18, 1, 33. Quod igitur alicui committitur *in foro poenitentiae*, v. c., dispensatio, absolutio a censuris, expediri potest extra Sacrament. Poenitentiae; quamvis mandatum directum fuerit *Sacerdoti Confessario* (S. Alph. Lib. I. App. II. *De Priv.* n. IV); praeter quam si agatur de peccatis absolvendis (Suar. De Legib. VIII, 6, 16; Filliuc. X, 355; Schamlz. II, 2, 2).

16 Ex L. 77 *De C. E*; C. 4 *De Except.*; Reiff. III, 5, 348. Et ideo in hoc foro *res tunc fieri dicuntur, cum innotescunt* (Sanch. M. I, 63, 2; Reiff. cit. n. 348; Voet 23, 3, 1): idest, cum probatae fuerint (Bened. XIV. *De Syno.* XIII, 22, 8).

17 D. Tho Quodl. I, 12. Verum acta in foro interno in externo regulariter nihil prosunt (Cf. Suar. *De Censur.* 41, 2, 11; Duard. Lib III, § 2, Quaes. I, n. 53; Sanch. M. VIII. D. 34. De Iustis I, VII, 207). *Regulariter*, nam interdum tolerantur; ut ecce absolutiones a censuris, dispensationes in impedimentis matrimonium dirimentibus. Quando autem alicui conceditur, v. c., absolvere, dispensare aliquem *in foro* interno, illud IN accipere debemus PRO (Ex C. S. Pii V. *Circumspecta*); et *est fere omnium sententia* (Lugo *De Fide* 23 64).

18 Pr. Inst. *De Action.* Et, prout iura, actiones quoque vel *in rem* sunt, vel *in personam (reales, personales).*

19 Pr. Inst. *De except.* Actor *creditor*, reus *debitor* est: scilicet, lata significatione, *creditor* dicitur cui aliquid ex quavis causa debetur; *debitor* autem is a quo id debetur; idest is a quo invito aliquid exigi potest (LL. 108, 111 *De V. S.*).

20 L. 4 C. *De Edendo.* L. 19 *De Probat.* L. 1 *De Exception.*

21 V. ff. Lib. 22. Tit. III. Et X. Lib. II. Tit. XXIX. Probationes fiunt cum primis per testes, iuratos inquam, et scripturas. NN. Leges interdum solam scriptam (C. G. et It. 1341), interdum solam iuratam partis confessionem (C. G. 2275 It. 2142); interdum nullam omnino (Cit. A. 1341) probationem admittunt.

22 C. 20. *De Foro compet.*

CAPUT I.

DE SINGULIS PERSONIS

ART. I. *De diversitate personarum quoad corpus.*

27. Personas inspicere oportet: 1° qua singulae sunt; 2° quoad familiam; 3° quoad societatem. Et primum qua singulae sunt: liceat ab his qui latent in utero matris initium capere. Hi sunt vel inanimati, vel animati. Olim creditum est, foetum anima haud donari statim a conceptione (1): contra penes nos semper certum fuit ea iam praeditum esse antequam in lucem ederetur (2): verum quo medio tempore foetus anima donaretur, non satis conveniebat. Obtinuerat sententia existimantium id fieri in maribus die 40 ex quo concepti sunt, in foeminis 80 (3): eaque etiamnum utimur in poenalibus (4). Utcumque, in civilibus, *nasciturus, quoties de commodo eius quaeritur, pro nato est* (5); dummodo et vivus (6), et, ex NN. LL., vitalis postea nascatur: nam qui mortui nascuntur nec procreati videntur (7); qui non vitales (abortivi), si non supervixerint, hodie perinde habentur quàsi mortui nati fuerint (8).

1 D. Tho. 1, 118, AA. 1, 2. Arg. Exod. 21, 22, ap. LXX. Et, apud veteres, Hippocrates et Galenus. Nunc obtinuit contraria sententia (cuius auctor fuisse videtur Hyeron. a Florentia, Cong. Matr. Dei, in Op. *De Baptis. abortiv.*) Zacch. *QQ. Med. Legal.* Lib. 1. Tit. I. Quaest. 3, n. 12. Fredault. *Physiologia Gener.* pag. 733. V. *Kergaradec* Memoria exhibita Accademiae Parisiensi an. 1861. Nec sine plausu obtinuit (S. Alph. III, 394, q. 3), vita enim corporis nostri in anima est.

2 Ex *Luc.* 2, 41. Innoc. XI, 35. Dixi *penes nos*, nam veterum philosophorum (V. Plutarch. *De Placit. Philosoph.* Cap. XV, 26, Lisia. *Orat. De Abortu*), sed in primis Stoicorum sententia fuit: *Non in utero coniungi animam..., sed effuso iam partu, vivo infanti extrinsecus imprimi* (Tertull. *De Anim.* C. 25). Hisce adhaeserunt, Rni I. C., quibus proinde foetus, quoad in lucem ederetur, non animal, homo, erat; sed *spes animantis* (L. 2 *De Mort. infer.*), *hominis* (L. 14 C. *De Fideic. libert.*); et *mulieris portio; vel viscerum* (L. 1, § 1 *De Inspicien. Vent.*).

3 Ex *Levit.* 12, 4; seu potius ex Aristotil. *Histor. Animal* L. VII, C. 3).

4 Elbel. *Matrim.* 470. Et tenet S. Poenitentiaria (S. Alph. III, 394 in fin.).

5 L. 231 *De V. S.* Ideo vix concepto donari potest; et, vidua praegnante relicta, hereditas defuncti interim ad eum pertinet, qui nasci speratur.

6 L. 129 *De V. S.* Ideo si, v. c., vidua praegnans relicta mortuum ediderit, proximiores cognati viro, non ipsa filio, haeredes erunt. At filio vivo nato, is heres erit, quamvis *incontinenti, et in manibus ostetricis decesserit* (LL. 2, 3, C. *De Posthum.*).

7 C. G. 725, 2; It. 724, 2. Au. 138.

8 Duobus opus est, ut infans qui postea decessit, natus vitalis dici possit: primo ut editus sit post diem a conceptione centesimum octogesimum

28. Eorum autem qui vitales sunt, vel habentur, multiplex distinctio est quoad corpus, quoad animum, quoad aetatem. Quoad corpus spectanda est forma, sexus, pubertas. Ex forma sunt vel *homines*, vel *ostenta*, vel *monstra*. Homines qui non contra; monstra qui contra formam humani generis editi sunt; ostenta quibus membra sunt ampliata, vel diminuta. Ostenta hominibus accensentur; monstra non item (9), nisi forte caput humanum habeant (10).

29. Quoad sexum sunt vel mares, vel foeminae. Utrorumque eadem fere conditio est (11); et verbum masculini generis etiam foeminas continet (12). Dixi *fere*, quia in his quae prudentiae et dignitatis sunt, deterior; in his quae infirmitatis, melior est conditio foeminarum (13): inde a publicis quidem officiis remotae sunt (14); sed si deliquerint, *in iudicio* regulariter mitius coercentur (15): at si contraxerint, perinde ac viri obligantur exceptis nuptis, de quibus propediem. Demum qui per aetatem liberis procreandis idonei sunt puberes dici solent (16); nihilominus in iure foeminae a 12, mares

(C. G. ex AA. 312, 314: It. ex AA. 160, 162, Au. ex § 138. Zachias Lib. I, Tit. 2. Q. 212): deinde ut sit *perfecte natus* (L. 3. C. *De Posthum. haered. inst.* Durant. VI, 75, 76. Zachae. § 80): quae omnia in peritorum aestimatione esse oportet. In dubio, qui vivus editus fuit vitalis natus fuisse praesumitur (C. It. 724. Touil. IV, 97. Zach. n. 2).

9 L. 14 *De Stat. hom.* L. 38 *De V. S.* Rit. Rom. *De Baptiz. Parv.*

10 Ex L. 44 *De Religios.* Haimb. § 58. Durant. VI, 75 (c). Sed Recentiores communius putant monstra omnia esse homines, quia ex muliere nasci, nisi homo, non potest (V. Eschbach. *Revue de Legisl.* I, 167. Edit. 1847).

11 L. 3, § 1 *De Negot. Gest.*

12 LL. 1, 195 *De V. S.* Nempe in plurali numero (Ex L. 122 *Eod.* Schmalz. IV, 17, 2); ut puta cum dicimus *filios* (Cit. L. 122), *fratres* (L. 91 § *Quaesitum est*, 3, *De Leg.* 3).

13 L. 9 *De Stat. homin.*

14 L. 2 *De R. I.* Et a civilibus quidem, moribus (L. 1 *De Iudic.*); ab ecclesiasticis, si haec ordinem desiderant, iure divino; sin iurisdictionem tantum, certe canonico, sed probabilius etiam divino (Ex I Corint. 14, 34. C. 10 *De Poenit.* V. Suar. *De Censur.* 2, 3, 5. Salmat. 10, 1, 48. S. Alphons. VII, 12)

15 V. Latini. *El. Iur. Civ.* Lib. I, Tit. III, § 4. Dixi *in iudicio*, nam poenas latae sententiae subeunt perinde ac mares. Praeter mares et foeminas iura et Nostri recensent hermaphroditos. *Hermaphroditos*, seu *Androgynos*, vocant qui habent aliquid utriusque sexus, vel utrumque. Hos et inter homines nasci (imperfectos inquam), Physici haud dubitant; at perfectae utriusque naturae, et inter se vicibus coeuntes, extitisse aliquando, nullo exemplo compertum est. His accensent qui in alterum sexum mutantur. Verum marem foeminam factum nullum adhuc scimus (V. Lugo *Resp. Mor.* I, 31, 3); foeminae in mares, si quas mutatas accepimus (V. A. Gell. N. A. IX, 4), mares erant, quibus sexus, qui in utero matris, ob defectum caloris prodire nequivit, serius erupit (V. Moller. *De Hermaphrod.*).

16 C. 3 *De despons. Impub.* Pr. Inst. *Quib. mod. tut. finit.*

a 14 anno puberes, et iure canonico matrimoniis contrahendis pares esse intelliguntur (17). Dixi *per aetatem*, nam mares qui utroque testiculo carent *(spadones)*, quia verum semen emittere nequeunt, perfecte coeundo, atque ideo matrimoniis contrahendi, inidonei sunt (18).

Art. II. *De diversitate personarum quoad animum.*

30. Heic videamus de diversitate personarum quoad animum, seu potius quoad intellectum, et usum rationis. Quarum triplex genus est; nempe eorum qui usum huiusmodi vel nondum adepti sunt, vel eum amiserunt, vel quibus ad momentum, sive uti dicere solemus, *ad tempus* (1) intercipitur. Ad primum pertinent infantes. His accensentur surdi muti coecique simul a nativitate (2), *idiotas* vocant. Surdi ac muti (scilicet a nativitate) si instituti sint, et peccandi, et delinquendi, et contrahendi capaces habentur (3). Sin minus, quidam idiotis eos comparant (4), quidam ratione utentibus (5); *quaestio delicatior quam vulgo existimetur, obscura et difficilior* (6). Illud iam fere nemo dubitat, eos ne scire quidem posse quae pertinent ad fidem (7);

17 L. 3 C. *Quando tutor. vel curat.* CC. 3, 6. *De Despons. impub.* V. C. Au. 631. Haec pubertas dicitur *minus plena*. Plena iure communi in foem. 14, in maribus 18 anno completur (Ex L. 14 *De Alimen. legat.* L. 40 *De Adoption.*). NN. Leges pubertatem praetereunt.

18 Xistus V. Mpr. *Cum effraenatam.* Eoque minus *castrati,* sive *eunuchi*, quibus virilia penitus abscissa sunt (§ 9 *De Adopt.*).

1 L. 2 *Inoff. Testam. Amentia,* rationis carentiam, *furor* mentis et idearum perturbationem significat; utrumque igitur recte dixeris cum Tullio Tuscul. III, 5, *mentis ad omnia coecitatem.* Profluit ex *laesione organi imaginativae virtutis* (D. Tho. in 3. Sent. Disp. 25, 2, ad 25).

2 Michelor. *De surdis et mutis* C. 49, n. 39. Sanch. M. I, 8, 13. Croix VI, II, 1875. S. Alph. VI, 303.

3 Bargut: *Sullo stato fisico, intellettuale e morale de' sordo-muti.* Cap. 5.

4 Anchar. Angel. Flam. ap. Sanch. M. I, 8, 12. Et hac aetate nostra Carmign. *Elem. Iur. Crim.* I, 175. Giuliani *Diritto Penale* L. 1, C. VI, § 3. Quibus praeiverant, (quod me plurimum movet) *Bonetus, et Sicardus,* qui surdismutis instituendis perpetuam, et quam praeclarissimam navarunt operam.

5 Ant. Matt., Barzelott. *Medic. Legal.* Vol. I, C. 5, § 221.

6 Renaz. *Elem. Iuris Crim.* I, VIII, 5. Cf. Bargut. l. c. Is, allatis ultro citroque Doctorum sententiis, rem in medio reliquit.

7 *Civiltà Cattolica* Ser. 3, Tom. V, pag. 18: *Fides ex auditu.* Maxime quod haec a sensibus et humano intellectu remotissima sunt. Atque ita respondisse tradunt, anno 1854, quatuor S. R. E. Cardinales, viginti Episcopos, et plus quam viginti surdorum mutuorumque Institutores. V. *Il sordo-muto nella Società Cristiana.* Bergamo, 1877.

Contra, veteres TT. pene omnes, existimabant, eos aliquatenus suae mentis esse, et ea quae ad fidem pertinent sa-

eaque ignorare quae ad ius positivum pertinent (8). Utrum vero sciant quae sunt iuris naturalis? Nostri communius affirmant (9); ideo tenent eos peccare posse, et contractus inire (10). Haec sententia congruit iuri civili (11), quo *inhabilitatis* aequiparantur (12); et forte etiam canonico, quo matrimonium contrahere permittuntur (13). Coeci a nativitate, quoad negocia sua contrahenda vel distrahenda, iure nostro aequiparantur surdis et mutis (14).

31. Ad secundum genus pertinent mentecapti: et hi rursus vel amentes sunt, vel dementes. Amens, seu furiosus, dicitur is qui insanit quoad omnia: dementem dixerim eum, quem graeco vocabulo monomaniacum vocant, idest qui insanit circa unam rem tantum, vel alteram. Amens per omnia et in omnibus dormientis loco habetur; ideo, quidquid faciat, nihil agit (15); adeo ut, nec acquirere sibi per se quidquam possit (16); praeterquam in intervallis, quibus sapit (17). Demens, in foro conscientiae, aequiparatur amenti in his quae ad dementiam ipsius pertinent (18).

pere posse qualiter qualiter. Quod ex recentioribus tuetur cl. Barthol. Roetti, *Dei Sordo-Muti dalla nascita*. Firenze 1879, quia *Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Ioann. 1-19): *enutritos quoque in sylvis et inter lupos, qui ductum rationis sequuntur in appetitu boni et fuga mali* (D. Th. De Verit. Quae. XII Art. II ad I). Quin, ulterius progressus in alio opusculo, cui titulus « *Dei Sordo-Muti ciechi dalla nascita*. *Torino* 1888, » demonstrare nititur, hos quoque et ratiocinando apprehendere posse quae ad ius naturale, et tactibus signis impressis, posse edoceri de his quae ad ius divinum et fidem pertinent. Utinam!

8 Puccinotti *Elem. Iur. Crim.* I, 1, 19. Renazzi *Elem. etc.* I, VII, 5. Carmign. *Elem.* etc. § 186. Ideo si quid admiserint quod sub censura vetitum est, censuram profecto non subeunt.

9 Michelor. *De surdis mutis*, C. 42. Sanch. M. I, 8, 12., eoque teste, TT. et Canonistae antiquiores fere omnes. Salm. 4, 7, 12; S. Alph. VI, 303.

10 Azor. Par. III, Lib. VI, Cap. 14, v. *Decimo*.

11 L. 5 *De Acquir. haered.* C. It 340.

12 L. 10 C. *De Testam.* C. Au. 275. It. 340, 786.

13 Ex CC. 23, 25. *De sponsal.*, ibiq. Gonzal., quibus matrimoniis contrahendis capaces habentur.

14 C. It. 340.

15 L. 2 § 2 *De Iure Codicill.* L. 47 *De Acquir. haered.* C. 24 *De Spons. et Matr.* Scilicet cum ad perfectam amentiam pervenerit; nam regulariter ad eam pervenitur sensim sine sensu. In periodo autem *incubationis*, uti aiunt, *latentis*, quamdiu tanta in eo superest vis intelligendi, quanta pollent hi qui infantiam vix egressi sunt, sanis, non amentibus sunt accensendi.

16 L. 1 § 2. *De Acquir. Posses.* Dixi *per se*, nam per tutores, vel curatores suos acquirere posse translatitium est.

17 § 1. *Quib. non est perm. fac. test.* C. 14. Can. 7, 1. Dummodo haec lucida intervalla brevia non sint.

18 Sanch. M. I, 8, 22. Pont. M. IV, 1, 9. V. Tropl. *Delle donaz. e dei testam.* § 447. Talis erat ille, de quo Horat. *Epist.* Lib. 2. *Epist.* 2, vv. 128, etc.; et ille qui, postquam iudicibus omnia recte et bene respondisset, iussus acta subscribere, subscripsit his verbis; *Iesus*

32. Ad tertium genus pertinent ebrii, et dormientes. De ebriis expedita res est; etenim ebrietas, cum fuerit perfecta, mentem intervertit, et est quaedam suavis amentia. At si non inviti in hanc amentiam inciderint, quae ebrii contra legem admittunt, imputantur (19), si ea praeviderint. Somnus quoque intellectum intercipit, et in dormiente *ratio non habet liberum iudicium* (20); ideo nec ea quae dormiens dicit, nec ea quae facit, vitio tribuenda sunt, licet somnambulus haec faciat (21); dum ne culpa fuerit in causa (22). Sed et ea quae facit dum evigilat, etsi illa nonnihil animadvertat, vix est, aut ne vix quidem est, ut imputari possint: scilicet in his quae moraliter aestimantur *minimum pro nihilo reputatur* (23).

Art. III. *De diversitate personarum quoad aetatem.*

33. Aetatis nostrae tres praecipui sunt gradus (1) infantia, maior, et minor aetas. *Infans* natura dicitur, qui nondum suae mentis est; iure qui nondum septimum (2); *maior* quod ad civilia negocia

Christus (Chardon. *Potestà tutelare*, n. 214). *Nihilominus* quidam hodierni psychiatrici *(alienisti)* dementiae et amentiae eamdem vim esse contendunt, rati nunquam ex parte dumtaxat laedi organum virtutis imaginativae. Quod si verum est, amens nihil agit nec momentis quibus sapit. Amplius; alii, nec ignobiles, nec irreligiosi, novam detexerunt monomaniae speciem, quae in voluntatem cum primis, immo, ut nonnulli ex eis putant, dumtaxat, vim exserit suam; quam, quia animi aegritudinem parit, *lipemaniam* vocant. Haec, mente quidem integra, adeo voluntatem enervat, debilitat, ut pene enecet: nam qui ea laborat non potest id quod vult nolle, aut id velle quod non vult, licet probe intelligat se rem noxiam, vel illicitam facere. Quorum primum salvis moribus, vix; alterum, salva fide, ne vix quidem admitti posse videtur. Nolumus abduci doctrinis *variis et peregrinis*.

19 Ant. Matt. *Proleg. De Crimin.* II, 13. Renazz. I, V, 12.

20 D. Tho. 2, 2, 154, 5. In somno phantasia praevalet, aut saltem *non praevalet intellectus; unde homo sequitur apprehensionem phantasticam quasi veram* (D. Tho. *De Somnis*, Sect. VI).

21 Clem. Un. *De Homic.* V. Schenkium. *Observ. Medic.* Lib. 1, Tit. *De Noctamb.* Horstium. *De Noctamb.* Scilicet *usus rationis magis* quidem, *vel minus impeditur in dormiendo; semper tamen quantum ad aliquid impeditur ut non possit omnino liberum iudicium habere* (D. Tho. 2, 2, 154, 5. ad 2. Lug. *De Sacram.* 8, 106.

22 Renazz. I, VIII, 9. Veluti si nutrix in somno infantem oppresserit.

23 D. Tho. 2, 2, 62, 2 o. 4. Ibi ex Aristot., *Quod modicum deest nihil deesse videtur.* Iure quoque civili *quod parvi refert nihil refert* (Brisson. *Vocab. Iur.* V. *Parvi*). Utputa si minor in contrahendo modice laesus fuit (L. 1 *De Rest. in int.*): si in recitatione officii, in auditione missae modicum aliquid omiseris.

1 V. D. Th. in 4, D. 27, q. 2, art. 2.

2 L. 14 *De Sponsalib.* Ideo in his quae ad legem naturalem pertinent infantia ex ratione; in his quae pertinent ad leges humanas a 7° an. aestimatur;

qui 21 (3), et Clericus in beneficialibus, et aliis spiritualibus causis, qui 14 aetatis an. explevit (4); inter utrosque tenent *minores*. Infantes regulariter neque intellectum, neque rerum experientiam habent, ideo regulariter nec peccare possunt, eoque minus delinquere, nec *per se* quidquam acquirere (5).

34. Minores sunt vel impuberes, vel puberes (§ 29); et illi iterum vel *infantiae proximi*, vel *pubertati*, quod aestimatur ex annis aeque utrinque divisis (6). Omnes sunt capaces peccandi: item et delinquendi, exceptis proximis infantiae, quia sunt expertes doli (7), et delictum sine dolo non fit. Minores contrahendo civili iure conditionem suam meliorem utique facere possunt (8); ideo qui cum eis contrahit obligatur naturaliter, et civiliter; ipsi vero naturaliter tantum quae communissima sententia est (9), nisi lex obligationem quoque naturalem sustulerit (10): immo interim etiam civiliter, nam

v. c., utrum quis blasphemando, furando peccaverit; utrum teneatur lege abstinentiae, vel sacro interesse diebus festis.

3 C. G. 388. It. 323. Iure Austriaco, § 25, qui 24 an. excessit. Dixi, quoad *civilia negotia*, nam quoad poenalia penes nos 18° aetatis anno finitur.

4 C. 3 *De Iudic. in* 6°.

5 L. 3, § 1 *De Acquir. Poss.*; CC. 4, 5 *De Desp. impub.*

6 Conf. Vinn. in § 9 *De Inut. stip.* NN. LL. has distinctiones ignorant.

7 L. 14, § 1 *De Dolo Malo*. Sayr. III, 28, 20. Nostri his verbis - *doli capaces* - aut non utuntur, aut eis intelligunt maiores infante; seu pubertati, seu infantiae proximos: idest capaces peccandi mortaliter (V. Suar. *De Censur.* Disp. 5, Sect. 1, n. 19).

8 L. 9 *De Auct. Tut.*; §§ 2, 3. *Quib. alien.*; C. Au. § 244. Ideo, v. c., donationem, puram inquam, acceptare possunt (L. 2 *De Acceptil.*), haereditatem non possunt (§ 1 *De Auct. Tutor.*): nec alienare, ne parta quidem proprio labore, aut industria: lex non distinguit (Mazzoni II, 980. Durant. III, 665. Secus ex C. Au. § 246). Si minor a maiore aliquid accepit, non restituit (Ex L. 58 *De Act. et O.*); nisi aut penes se extet, aut ex eo factus sit locupletior (L. 5 § *Pupillus. De Auct. Tut.*). Quid si perdidit? Sane minoribus captis, non delinquentibus, subvenitur (L. 10, § 2 *De minor.*): itaque si ea perdidit dolo malo tenebitur; sin malo more non item; utputa si nummos, a debitore paterno acceptos, dissipavit (LL. 7, 27 *Eod.*).

9 Moli To. II, D. 224. Less. II, 17, 61. Lay. *De Pact.* IX, 7. Lugo *De Iustit.* 22, 288, Sanch. M. VI, 38, 21. Et iure prorsus. L. 21 pr. *Ad L. Falcid.* L. 101 *De V. O.* L. 1 *De Novat.* Ius commune excipiebat impuberes, et TT. alienationem rei immobilis, vel mobilis praetiosae: ex NN. LL. aliud iuris est. V. C. G. 1304, 2012. It. 1300, 1899. Zach. § 297, n. 2, § 775, n. 2. Toullier VI, 105. Proinde si sponsalia, si votum inierint, tenentur sponsalibus (C. 1 *De Despons. impub.* L. 14, § 1 *De Spons.*), voto (D. Tho, 2, 2, 88, 9). Si minor dederit quod promiserat, et ipse transfert dominium (ideoque et periculum), in accipientem; et is licite illud accipit, et retinet (Mol. l. c. Less. II, l. c. dub. 8. Lugo *De Iust.* 22, 295), quamdiu ille non obtinuerit restitutionem in integrum. Nihilominus minor, si quid promisit, non cogitur solvere, cum repetere possit (Ex L. 199 *De R. D.* Lugo n. 300. S. Alph. III, 918 v. *Secunda*).

10 Ex L. 7 C. *De Praed. minor.* L. 41. *De Condict. ind.*

necessaria est eis in integrum restitutio. Testamentum vero a 18 aetatis suae anno facere possunt (11).

35. Maiores suis contrahendis distrahendisque negociis (paucis speciebus exceptis, de quibus suis locis) omnino capaces sunt; nisi fuerint bonis *interdicti*, vel *inhabiles* renunciati. Interdicitur quis vel ob infirmitatem mentis (12), vel in poenam, de qua serius. Renunciatur inhabilis qui suae quidem mentis est, sed excors, vel ineptus, vel prodigus; item a nativitate surdi et muti, vel caeci (13). Interdicti aequiparantur minoribus, ideo sub tutela sunt (14). Inhabilitatis curator dari solet; cumque eo omnia recte gerunt: sine eo illa tantum, quae pertinent ad bonorum administrationem (15).

36. Sunt et senes. Nostri senes accipiunt mares, et foeminas, quae sexagesimum aetatis annum sunt ingressi, tametsi viribus valeant. Senes igitur soluti sunt lege ieiunii (16); et non sunt obnoxii reservationibus Pontificiis, quoad peccata et censuras, de quo serius. Sed haec huc non pertinent. Illud potius liceat hic animadvertere, leges que pertinent ad genus aliquod personarum, v. c. minores, nuptas, interdictos, comprehendere omnes personas quotquot in eo genere continentur, licet forte cesset in aliquibus ratio legis, v. c., in minore in suis gerendis negociis prudentissimo (17).

37. Adhuc de viventibus, pauca de mortuis. Mortuum accipimus naturaliter et civiliter. Naturaliter qui diem suum obiit; civiliter damnatum in mortem, vel in opus publicum in perpetuum; et *regulares*. Sed mors civilis iamdiu pene ubique obsolevit; *regulares* autem lato sensu dicuntur civiliter mortui. Ex quo autem aliquis mortuus est, aut mortuus fuisse intelligitur, successio eius defertur: et in hoc utraque mors convenit; nam quoad cetera differunt. Verum quoties mortis simpliciter mentio fit, naturalis intelligitur (18). Iure civili mortuus praesumitur is, qui ubi sit ignoratur, si vel

11 C. It. 763, Au. 569, V. C. Gall. 903, 904.

12 §§ 3, 4. *De Curat. furio.* C. G. 489. It. 324.

13 Cit. § 4, C. G. 513. It. 324, 339, 340. V. C. A. 269. At iure communi, et Austr. § 21, prodigo *interdicitur* bonorum administratio.

14 C. G. 509. It. 329.

15 C. G. 513. It. 339.

16 S. Alph. III, 1036, 1037. Quod omnium primus docere coepit Hier. Lamas Par. III, Cap. V, § 20, ex oraculo vivae vocis, ut ipse refert, S. Pii V.

17 Ex L. 1. § 1. *De Minor.* Et qui nondum 21, aetat. an. egressi, vel iam 60 ingressi sunt, non tenentur lege ieiunii, etsi viribus valeant (S. Alph. III, 270). Et testamentum facere non possunt qui 18 aet. an. nondum excesserint, licet plus maioribus sapiant. Scilicet lex est *praeceptum commune* (L. 1 *De Legib.*).

18 V. Averani Lib. 10, Cap. V, n. 2.

centum annos excesserit (19); vel post ann. 30 ex quo *abiens* (idest incertum an vivat) officio iudicis declaratus fuit (20). Porro si duo (v. c. pater et filius) eodem temporis momento (p. gr. eodem naufragio, praelio, ruina) perierint, nec appareat uter prior, uterque eodem temporis momento praesumitur decessisse (21).

38. Hoic admonendi sumus, duo haec, *mortis articulum*, et *periculum mortis*, in iure Canonico, et apud Nostros, idem plerumque et praesertim cum agitur de sacramentis administrandis, vel recipiendis significare: significant autem illud rerum discrimen, in quo, cum quis constitutus est, ipsum, et superesse, et occumbere posse, utrumque est vere greviterque probabile (22); sive periculum immineat ab *intrinseco*, ut puta ex morbo, vulnere inflicto, partu difficili, extrema senecta (23); sive ab *extrinseco* immineat, velut ex bello, navigatione vel itinere periculoso, etc. (24). Hoc amplius; si quis versetur in periculo incidendi in perpetuam amentiam, vel in ea rerum conditione versetur, ut deinceps copiam confessarii probabiliter non amplius sit habiturus, perinde habetur ac si versaretur in periculo mortis (25).

Et quoniam de aetatibus incidit sermo, abs re non erit dispicere quemadmodum tempora supputanda sint, nempe civiliter. Et praeterea de die, de conditionibus, de modo heic attingere quae scitu magis necessaria sunt; nam haec maturius nosse perutile est, quia passim occurrunt, et sunt difficilia. Post haec nonnulla subiiciemus de personis moralibus.

APPENDIX I.

DE TEMPORUM SUPPUTATIONE DE DIE DE CONDITIONE DE MODO.

39. Tempus horis, diebus, mensibus, annis, digestum est. *Hora* praeteriise intelligitur cum primus horologii ictus sequentem de-

19 C. G. 129. It. 36. De Iust. II, XI, 2.

20 C Gall. 115 etc. It. 20 etc. V. Au. § 24.

21 C. It. 924, Au. 25. Secus ex iure Gall. A. 720, et iure communi.

22 C. 29 *Can.* 17, 4; CC. 5, 13 *De S. E.* Trid. XIV *De Poenit.* C. 7 Rit. Rom. *De Poenit.* Sanch. D. II, 13, 1. Lug. *De Poenit.* 18, 21. Laym. *De Poenit.* XII, 13, 14. S. Alph. VI, 561. Et quoties agitur de reservatis absolvendis non incerti iuris est (C. 22 *De S. E.* in 6°). Dixi *plerumque*, quia quandoque haec regula fallit; ut ecce in benedictione apostolica danda morituris.

23 Rit. Rom. *De Ext. Unct.*

24 Duard. Lib. III, § 2. Quae. 2, n. 18; Suar. S. Alph. VI, 561.

25 Croix VI, II, 1559; ibique Sylvius; Duard. n. 15. Bonaci. To. 1. *De Censur.* Disp. I. Quae. 3. P. 3, 4.

nunciat (1), seu horam primum nunciet, seu horae quadrantes (2). *Dies* constat horis 24; et vel naturaliter, vel civiliter computatur: naturaliter *ad momenta temporum* (3); civiliter a media nocte incipit, et sequentis noctis media parte finitur (4). Quando autem naturaliter, quando civiliter computari debeat nulla certa lege definitum est, nec ulla generali regula definiri potest. Plerumque cum de facto aliquo agitur naturaliter supputatur, velut hominis aetas (5): cum agitur de aliqua obligatione adimplenda, computatur civiliter; nempe a media nocte diei insequentis; inde regula *dies termini* (a quo) *non computatur in termino* (6). Mensis, nisi aliud in iure sit expressum, si dies a quo definita est, quota die incipit, tota insequentis mensis die finitur (7): secus, utrum constet 30 diebus (8), an supputari debeat uti iacet in Kalendario (9), non satis convenit. Annus constat diebus 365 (10). Quoties autem leges tempus desiderant conflatum ex pluribus diebus, vel mensibus, vel annis, postremum diem,

1 S. Alph. VI, 282. Concordant I. C. Merlin. *Repert. V. Prescriz. Sect. II.* § 1, n. 3. Schmalz. III, V. 306.

2 Lugo *De Euch.* 15, 38. Porro ubi publica horologia signant *tempus*, uti aiunt, *medium*, haec sequi oportet (et non privata, quae verum indicant) in ieiuniis, et officiis ecclesiasticis; tametsi non proprio utantur meridiano, sed alieno (S. Poenit. 18 Iunii 1873. *Acta* VII, 399).

3 L. 134. *De V. S.* Sanch. M. II, 24, 29.

4 L. 8 *De Feriis.* C. 24 *De O. D.* Et quidquid his 24 horis, quibus dies continetur (idest duabus dimidiatis noctibus, et luce media), actum est, perinde habetur ac si quavis hora diei actum esset (L. 8 Cit.). Interdum ecclesiastice computatur (v. c., quoad lucrandas indulgentias); idest *a primis vesperis unius diei, usque ad integrum subsequentis diei vespertinum crepusculum* (Ben. XIV. B. *Peregrinantes* § 6).

5 L. 3, § *Minore. De Minorib.*

6 Ex L. 1. *Si quis cautionibus* Barbosa Axioma 71, 5. Scilicet integram debitori diem concedere oportet. Sed et novissimam oportet esse integram (Cit. L. 1 ibiq. Gl.). Proinde sponsus, cui datur bimestre ab inito matrimonio ad deliberandum, utrum malit ad religionem transire, si venit 61° die (*L. Ubi lex.* 102. *De V. S.*) ante dimidiam partem noctis, audietur.

7 Ex L. 5 *De Testam.* Bonac. *De Censur.* Dis. 3. P. 3, n. 3. Menoch. *De Arbitrariis* etc. Lib. II, Cas. 50, n. 22; Sayr. IV, VII, a n. 2. Durant. *Prescriz.* § 339. Tropl. *Prescriz.* § 815): ut puta die 14 Februarii - 20 Iulii - finit 14 Martii - 20 Augusti. Quamobrem is qui Kal. Ian. coepit possessionem beneficii, si fidei professionem non fecit, post Kal. Martias; si non recitavit officium, post Kal. Iunias, fructus non facit suos.

8 Haimberg. § 98, ex LL. 28, 38. *De Aedilit. edicto*, iuncta L. 102. *De V. S.* Sententia olim communior. V. Menoch. n. 12 eam refellentem. et C. It. 2133, 1.

9 *Pontius* M. IX, 9, 4; Lugo *De Iust.* 22, 314; Toullier III, 2, 68; Laurent XVII, 192. Et ita cautum est in C. Commer. G. 132; It. 218. Et est melius. Nihilominus in odiosis nihil prohibet sequi priorem sententiam; v. c. si susponsus fueris a beneficio per mensem (Suar. *De Censur.* 29, 1, 6).

10 L. 4, § 5 *De Statu liber.* Et bis sextus 366; etenim Februarius non est amplius mensis intercalaris; cont. L. 3, § 3, *De Minor.*

mensem, annum plenum accipere debemus (11): et solum quum ancops loquutio est, in favorabilibus coeptus pro pleno erit (12). Ceterum quoties opus est mense, vel anno pleno novissima mensis vel anni, iure communi, atque ideo et canonico (nam ex NN. LL. non satis liquet), *dies coepta pro plena erit* (13), praeterquam in odiosis (14). Utcumque autem computetur tempus, non fit heic locus regulae *minimum pro nihilo reputatur* (§ 32, 23): nam in his quae natura, aut iure, aut hominis voluntate definita sunt, non est morali aestimationi locus: itaque etsi momentum temporis desit, aut praeterierit, computabitur (15).

40. Porro *dies* in iure plerumque tempus significat: et modo *certa* dicitur, modo *incerta*. Duo videlicet inspicienda sunt; *utrum*, et *quando* sit extitura: si neutrum ignoratur, dies dicitur certa; sin alterutrum, incerta (16). Et si ignoratur, utrum sit extitura, semper pro conditione est (17). Dies certa, si multiplex potest esse, v. c. *Kalen. Ianuar., in Paschate*, nec appareat, de qua actum sit, dicitur *indefinita*, et proxima accipitur (18). Obligationes (adeoque et iura) plerumque

11 Ex L. 134 *De V. S.* L. 5 *De Testam.* Ex C. 2, iuncto C. 11 *De Despons. Imp.*, De Iustis *De Disp.*, III, VIII, 19. *Annum;* quamobrem si tibi aliquid testamento relictum sit, *cum* 14 *annorum eris,* vel eum *ad 14 aetatis annum perveneris,* vespere cum eos impleveris (LL. 47, 51 *De Legat.* 1). Et cum in Trid. XX *De Reg.* 5 cautum sit, ne Abbatissa eligatur *minor ann.* 40, S. C. C. censuit, annis impletis opus esse (Ferr. V. *Abbatissa* n. 2).

12 L. 8 *De Muner. et hon.* L. *Qui filium* 74. *Ad S. C. Trebell.* Pont. M. IX, 9, 4. Gothofr. in L. *In omnibus. De O. et A.* V. c *ne quis* ante an. 14, beneficium obtineat; ne ante 22 ad Subdiaconatum promoveatur (Trid. XXIII *De Ref.* 6, 12). Sed iure civili italico aliud videtur (V. C. It. 55, 763, 1; 2134).

13 L. 134 *De V. S.* L. 5, C. *De Testam.* Sanch. M. VII, 104, 2. Nempe, nisi in iure aliud sit expressum; ut in C. 3 *De Const.* in 6°, quo novitii prohibentur solemnia vota nuncupare *ante annum probationis elapsum*. Porro haec dictio - *per mensem* - *per annum* - tempus continuum, et completum significat (Barbo. *Diction.* 250, 2; Reiff, III, 31, 94); ideo iussus, v. c., exercitiis spiritualibus vacare, per mensem, nisi novissima mensis dies praeterierit, non liberatur (Suar. *De Censur.* 29, 1, 4, etc.). At vero, etsi fictione iuris dies coepta pro completa sit, non ideo ea subinde quae insequitur dies, coepta intelligitur. Propterea qui, v. c., ingreditur 22 aetatis an. vespere Sabbati, non poterit ad Subdiaconatum (qui an. 22 coeptum desiderat) promoveri mane eius diei (S. Alph. IV, 112; VI, 800).

14 Ex L. 5 *De O. et A.* Hinc, v. c., si Novitius professionem emiserit ultima 16 an. sui die, aut minor novissima 21 an. die obligationem contraxerit (L. 3, § 3 *De minor.*), nihil agunt.

15 Ex L. 15 pr. *De Divers. et tempor.* De Iustis. I, VIII, 17. S. Alph. III, 112; VI, 800.

16 LL. 21, 22. *Quan. dies. leg. ced.* V. c., *in Paschate proximo.* vel, *Cum Osius morietur,* aut, quod idem est, *cum Seius* 14 *annorum erit.*

17 L. 5, § 2 *De Legat.* I. V. c. *Cum Seius ad maiorem aetatem venerit.*

18 L. 41 pr. *De V. O.* Et favet C. 16. § *Ceterum. De Elect.* in 6°. Sanch. M. III, 50, 3.

ex die initium, aut finem capiunt; et tunc dicuntur ex die, vel in diem: *ex die* deberi est, post aliquod tempus deberi, ideoque ante illud obligatio non intelligitur: *in diem* vero deberi, est, usque ad certum tempus deberi, quo proinde exacto, cessat obbligatio (19). Demum, quoad obligationem praestandam, *diem cedere* dicimus cum aliquid deberi incipit; *diem venire* cum peti potest (20); scilicet medium tempus relinquitur debitori (21). Verum quod promittitur, aut dari iubetur, nulla die adjecta, statim debetur, nisi res ipsa spatium temporis inducat (22); verum de hoc alias.

41. Conditio est — *Circumstantia actui adiecta, ex qua ipse actus pendet* (23). Circumstantia, idest eventus: quamobrem ut sit conditio necesse est 1° Ut eventus huiusmodi ab extrinseco accedat (24): *ea quae tacite insunt,* seu natura seu lege, *si fuerint expressa non faciunt actum conditionalem* (25). 2° Ut ex ea actus pendeat, ideoque ius quod ex eo oritur, vel obligatio (26): et ideo necesse est, ut eventus sit aliquid et futurum et incertum: alias, cum nihil moretur, conditio erit verbo tenus; et quidquid agitur aut protinus ratum, aut protinus irritum erit (27). Porro eventus vel a casu pendet, vel ab agen-

19 L. 43 *De O. et A.* V. c., qua aetate incipiat obligatio ieiunandi, qua cesset.

20 L. 213 *De V. S.* E. g., implendi praecepti Paschalis dies *cedit* Dominica Palmarum, *venit* Dominica in Albis (Ex L. 70 *De Solut.*).

21 Cit. L. 70. *Diei adiectio pro reo est.*

22 L. 41, § 1 *De V. O.* L. 14 *De R. I.*

23 Ex L. 37 *De Reb. credit.* C. G. 1168; It. 1157; Au. 696.

24 L. 98 *De Condit. et demon.* Sanch. M. V, 1, 13. Itaque si aegrotus voveris, e. g., religionem intrare - *si convalueris* - purum votum intelligitur (Ex L. 1. *Eod.;* Suar. *De Voto* Lib. I, Cap. ult. n. 12. Sanch. n. 6).

25 Cit. L. 98. L. 69 *De Hered. instit.* Lugo *De Iustit.* 22, 338. V. c., ut absolutus in articulo mortis a censuris reservatis satisfaciat parti laesae *(natura);* utque, si convaluerit, adeat Superiorem mandatum ab eo recepturus *(lege).* Et receptissima apud Nostros et Canonistas sententia est (V. Sanch. M. III, 33, 3). Scilicet *eadem est vis taciti et expressi*: velut in rescriptis Pontificiis ea clausula - *si vera sint exposita* - in dispensationibus impedimentor. matrimonium dirimentium, *dummodo mulier rapta non fuerit.* Nisi palam appareat expressum fuisse ut faceret conditionem (L. 68. *De cond. et demon.;* Sanch. M. V, 1, 7. Lugo n. 338).

26 Ex L. 37 *De Reb. Credit.* Toullier VI, 472.

27 LL. 100, 120 *De V. O.* LL. 37, 39, *De Reb. Credit.* Non sunt igitur conditiones hae - *si pater tuus vivit - si frater meus rediit - si cras sol orietur* (L. 9, § 1 *De Novation.* D. Tho. Suppl. 47, 5). Sed neque haec - *si Padum ebiberis* - nam certum est id fieri non posse (L. 7 *De V. O.*). Nihilominus si partes ignorabant conditionem de futuro necessariam esse, executio suspenditur usque ad conditionis eventum, v. c., *si hoc anno* - vel - *eo die - erit eclipsis* (Sanch. M. V, 2, 3; Lugo *De Iustit.* 22, 336; Salmat. IX, 7, 10). Immo, etsi sciverint eam necessariam esse, si noluerint ante eius eventum se obligare, interim cessat obligatio; scilicet *in conditionibus primum locum voluntas* (eas adiicientium) *obti-*

tium voluntate, vel ab utroque: inde conditio est vel *casualis*, vel *potestativa*, vel *mixta* (28). Ea vero extante, vel deficiente, id quod actum est aut valere incipit, aut valere desinit: inde conditio iterum diducitur in *suspensivam* et *resolutivam* (29). Quamdiu conditio pendet, si est suspensiva perinde erit quasi *nihil*; sin resolutiva perinde quasi *pure* actum esset (30). At cum impletur, vel cum deficit, *ipso iure*, atque ideo continuo, vim suam exerit; tum (tametsi) etsi lateat impletam fuisse, vel defecisse (31). Et retro valet (32). Nec

net, atque regit conditiones (L. 19 pr. *De Condit. et demon.* Qualiscumque igitur conditio sit, si quis noluerit sine ea obligari, non obligatur. (Sanch. M. V, 1, 4). Ad haec necesse est, ut eventus cognosci possit humano modo, secus (v. c. si res praedestinatus) actum vitiat (L. 39 *De Reb. credit.* Suar. *De Censur.* VII, 8, 5; S. Alph. VI, 26); quia cum maneat semper incertus, exitum habere non potest. Porro conditiones impossibiles, vel turpes vitiant actus inter vivos; in actibus ultimae voluntatis pro non scriptis habentur (§ 10 *De Hered. instit.* L. 14 *De Cond. Instit.*): verum de his alibi.

28 C. G. 1169; It. 1159; V. c. - *Si navis ex Asia venerit - Si Caius uxorem duxerit - Si duxerit Caiam.* Et quae in faciendo consistunt *affirmativae*, quae in non faciendo *negativae* dici solent.

29 L. 7. *De C. E.* LL. 2, 4, etc. *De in diem.* C. G. 1168; It. 1158; Au. 696. Reiff. IV, 6, 9. Puta, si mihi domum vendas ea lege, ut, si Osius in anno proximo uxorem duxerit, *empta fiat* (suspensiva), *vel fiat inempta* (resolutiva): vel Caius sponsalia ineat cum Seia, ut, si pater consenserit, rata fiant, sin minus fiant irrita. - Utra vero sit, in re praesenti petendum erit ex voluntate eam adiicentium: in dubio suspensiva intelligitur (L. 2 *De in diem addict.* Reiff. IV, 6, 9): tum quia non ligat quamdiu in pendenti est, tum quia haec propriissima conditio est; et ideo quoties conditio simpliciter dicitur suspensivam accipimus. Cum autem res de qua agitur conditionem non recipit, seu suspensivam (puta si ordinaveris Seium ea lege, *ut suo Parocho opituletur*); seu resolutivam (e. g., si Aspasia Seio nubat *dummodo domicilium non mutet*), magis pactum vel admonitio intelligitur, quam conditio (Ex L. 6 *De Tutel.* Laym. *De Voto* Cap. VI, 6). Et si eo animo fuerit apposita, ut faceret conditionem, nihil agitur.

30 Ex LL. 10, 54 *De V. S.* LL. 1, 2, 6 *De in diem addict.* Quamobrem domo vendita, vel initis sponsalibus sub conditione suspensiva (V. n 29), interim nec rei dominium a venditore decedit (§ 4 *De V. O.*), nec constat publicae honestatis impedimentum; re vendita, initis sponsalibus sub conditione resolutiva, rei dominium illico in emptorem transit (LL. 1, 2, 6 *De in diem addict.*) et statim oritur publ. honestatis impedimentum.

31 L. 37 *Si cert. petat.* Sanch. M. V, 8, 6. S. Alph. VI, 892. Ac proinde nullo novo consensu opus est (Sanch. n. 5; Lugo *De Iustit.* 22, 384 etc.). Quamobrem sponsalibus initis sub ea conditione, ut, si parentes consenserint, *rata fiant*, vel, *rata maneant*, his consentientibus statim obligant, et pariunt imped. p. h.: dissentientibus illico evanescunt; sive sponsi sciant parentes consensisse, vel dissensisse; sive id ignorent.

32 Ex L. 19 *De R. I.* LL. 9, 11. *Qui potior. in pign.* C. G. 1179; It. 1170; Au. ... *Valet*, retro inquam, perinde ac si ab initio in conditione suspensiva *pure*, in resolutiva *nihil* actum fuisset. Itaque si sponsalia inieris cum Seia

deinceps effectus eius, idest jus et obligatio, quae ex ea consistunt revocatur (33): quod velim ne excidat.

42. Modus est — *Adiectio qua is qui aliquid dat* (promittit, relinquit) *demonstrat quid exinde fieri velit* (34). Adiicitur in commodum vel ipsius dantis, vel accipientis, vel tertii (35). Est adfinis conditioni, et interdum conditionis verbis, aut nomine significatur (36). Et excepta ea quae adiicitur in commodum accipientis, prope conditionis vim habet (37): etenim in eo solum distat a conditione, quod haec actum, et dandi obligationem suspendit, modus non item (38).

ea lege ut *rata fiant*, domum vendideris, ut *fiat empta*, si navis ex Asia venerit; navi appulsa, illico exoritur p. h. impedimentum, dominium rei venditae protinus in emptorem transit, et perinde habetur, ac si ab initio pure empta fuisset; ideoque si medio tempore melior aut deterior sit facta; si pretium eius creverit, vel decreverit; totum lucro, vel damno emptoris cedit (L. 8, § *Sane. De Peric. et Comm. R. V.* C. It. 1163. Contr. C. G. 1182). Verum haec potestate et fictione iuris; natura enim tunc contractus fieri intelligitur cum impletur conditio: atque ideo si tunc nihil desit eorum, quae ad actum ineundum sunt necessaria. Belle Bartol in L. *Si is qui - De Usucapion - Dispositio legis quae retrotrahitur exigit terminum habilem* A QUO ET AD QUEM. Itaque si medio tempore res ad eum casum devenerit, a quo initium habere non potuisset, si, v. c., sponsa alii nupserit - domus terremomotu corruerit, nec sponsalia intelliguntur, nec emptio et venditio (Cit. L. 8, § *Plane;* L. 11, § *Inde. De iure dot.*). Unum est quod non obest, excepto matrimonio, si tu interim mutaveris voluntatem (Lugo *De Poenit.* 13,383, etc.) quia *nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam* (LL. 36, 76 *De R. I.*); Itaque si, v. c., voveris castitatem, vel religionem intrare, si frater uxorem duxerit, et medio tempore retractaveris voluntatem, impleta conditione, votum ratum est ipso iure (Lugo l. c. et *De Instit.* 22. 384).

33 L. ult. *De Pact.* L. 7. C. *De Instit. et Substit.* Scilicet semel per eam quaesitum ius, vel extincta obligatio, alteri invito extorqueri, imponi amplius non potest. Itaque patre consentiente (V. n. 29), frustra postea dissentit, et contra (Sanch. M. V. 7, 5). Porro conditio exprimitur verbis - *si* - *modo* - *dummodo* - vel, ex Nostrorum et Canonistarum sententia, *ablativo absoluto*, quem vocant: sed hoc non est perpetuum (L. 108, *De Condit. et demon.*), et in his quae tacite insunt *nihil mutat.* Sane concessa dispensatione ad matr. ineundum, *servata forma Tridentini*, celebratum omissis proclamationibus ratum esse DD. tenent (Pyrr. Corrad. *De Dispens. Matrim.* Lib. VII, Cap. VII, n. 11) et censuit S. C. C. 12 Iulii 1721. (Cavalieri *Rit. Expens.* Cap. X, n. 11 *De Nupt.*). Nec ea verba *imposita poenitentia salutari*, quae pro incestuosis adiiciuntur, conditionem facere tenent De Iust. I, VII, 209; Sanch. M. VIII, 34, 29.

34 L. 1, § 11 *De Cond. et demon.*

35 V. Donell. XIV, 20, 10 - V. c. Si testator centum Seio leget - ut ei in foro statuam ponat - vel, ut die anniversaria mortis suae puellis egenis dotes tribuat - vel, ut Seius ipse Romam visere possit.

36 L. 5. C. *De Rer. permut.* C. 2, *De Condit. appos.*

37 L. 28 *De Condit. ob caus. dat.* Ex L. 10. C. *De Pact.* L. 1. C. *De his quae sub modo.* Sanch. M. V, 19, 4, etc.

38 V. L. 70 pr. *De cond. Demon.* L. 2, § ult. *De Donat.*

APPENDIX II.

DE PERSONIS MORALIBUS

43. Hucusque de personis singularibus (physicis): sunt et, uti nunc aiunt, personae morales. *Persona moralis*, lata significatione, dicitur, *quidquid iuris acquirendi, exercendique lege capax habetur;* sive pluribus personis *singularibus* constet *(Corpora)*, ceu Capitula Cathedralium, Monastoria, Civitates, Collegia (1); seu minus, uti hospitalia, beneficia Ecclesiastica, etc.; *(universitates bonorum)*. Dicuntur morales quia non reipsa constant, sed fictione iuris. Omnium triplex fere genus est, nam vel ad divinum cultum obeundum sunt instituta, uti pia sodalitia in Ecclesiis erecta; vel ad civilia expedienda negocia, uti societates industriales; vel ad exercenda caritatis officia, uti Nosocomia, Montes Pietatis, etc. Illae ecclesiasticae sunt; istae laicales; hae utrae sint ex fundationum tabulis aestimari debet (2): in dubio in iure canonico censentur ecclesiasticae. Nihilominus Pia sodalitia, Confraternitates, etc., si non clericis (nempe qua clerici sunt), sed laicis constant, laicalia et haberi et dici solent (3); et ipsorum quoque bona laicalia censentur. Nobis de his cum primis *quibus permissum est corpus habere Collegii*, seu quae pluribus *singularibus* personis constant, agendum est paucis.

44. Personae morales iniussu Principis (4), idest R. P., vel Ordinarii si ad divinum cultum (5); Regis si civilia negocia; alterutrius, si ad officia caritatis pertinent, coire non possunt. Et si coierint nec esse intelliguntur: ac proinde nec statuta eorum tenent, nec officia constant ab eis constituta; nec valet quod ab eis, vel cum eis ge-

1 L. 1 *Quod cuiusq. Universit.* V. Suar. *De Legib.* VIII, 3, 4.

2 De Luca *Disc.* 1 *De Alienat. Disc.* 30 *De Regularib.* Personis moralibus hodie accensendae sunt *Societates anonimae*, quas vocant; ut puta quae coeunt damnis ex incendiis, naufragiis, etc. reparandis; dummodo Principali rescripto fuerint comprobatae; Arcae compendiorum, seu parsimoniae, quas dicunt, etc.

3 Ex C. 4 *De Relig. dom.* Berardi I. E. U. To. 2. Dissert. *De Benefic. impropriis* V. *Vulgaris*.

4 L. *Quod cuiusq. universit.* C. It. Art. 2, 433. Exceptis his quae constant natura sua; ut civitates, municipia, ex quibus societas civilis coalescit. Et Collegia minus quam tribus constare non possunt (L. 85 *De V. O.*). Et ex hoc capite ab eis distant toto coelo *Coetus*, et *Ordines*, personarum; qui non faciunt, ex principali auctoritate, unum corpus collegii, sed *Ordinem* tantum; utputa clerici, nobiles, artifices (Suar. *De Censur.* 28, 3, 7).

5 Clem. VIII. C. *Quaecumque;* L. 1 *Quod Cuiusq. Universi.* Sed Ordinariis vetitum est erigere duas pias Confraternitates, vel Sodalitia eiusdem Instituti, in eodem oppido, vel civitate (V. Ferrari v. *Confraternitas* nn. 5, 41).

stum est: nec debetur quod eis testamento relinquitur (6). At cum semel rite coierint *instar privatorum* habentur (7). Ideo possunt sibi acquirere actibus seu inter vivos, seu ultimae voluntatis (8), contractus inire, iudicio agere, etc. (9). Quoties autem aliquid decernendum est, convocare oportet omnes, quibus suffragii ius competit (10): quod autem maior, *absolute*, pars praesens decreverit, perinde habetur ac si omnes decrevissent (11). Sed in multis minorum iure censentur (12). Uniuscuiusque autem personae moralis, licet eiusdem ordinis et instituti, causa separata est; ideoque ipsorum iura et

6 Cit. L. 1; et L. 3 *De Colleg.* - Nisi relictum fuerit sub hoc modo - *cum iure coierint* (C. It. 833, 1075; Tropl. *Success.* II, 612).

7 L. 1, § ult. *Quod eiusq universit.*

8 L. 52 *Eod.* L. 21 *De Reb. Dub.* Sed ex C. It. nequeunt iniussu Principis delatas sibi haereditates adire (art. 932). Quando autem in ius privati alicuius succedunt, pro praeteritis, privatorum iure uti debent, pro futuris suo (L. 6 *De Iure Fisci*).

9 LL. 1, 6, 7, 9 *Quod cuiusq. univ.* Ideo Syndicum habent, qui procuratoris fungitur officio (LL. 1, 6 *Eod.*).

10 LL. 3, 4. *Eodem.* Suffragari autem potest vel consanguineis; patri quoque, vel filio (L. 5 *Quod Cuiusq. univ.*). Sed non sibimetipso. Ex L. 1 *De Auct. Tutor.* S. C. C. 1 Dec. 1875 - (Acta IX, 138). Qui autem *per se* adesse non valent, suffragari possunt per schedam, vel procuratorem (Pirhin. I, VI, 146; Reiff. I, 6, 191; Schmalz. I, VI, 27).

11 L. 45 *Eod.* L. 19 *Ad Munic.* CC. 1, 4. *De his quae fiu. a maior.* C. 42 *De Election.* Nec requiruntur duae partes, nisi id in iure sit expressum; ut in C. Un. *De Cleric. aegrot.* in 6°: *Absolute;* scilicet maior pars dicitur duobus modis, *absolute* (quoad universos), et *relative* (quoad alias partes). Illa in Collegiis requiritur, haec in singulis (Ex C. 3 *De iure patr.* Reiff. III, 38, 92. Schmalz. III, 38, 121, etc.). Nempe Collegii, *quasi unius hominis* (L. 25 *Ad Munic.*), unum suffragium intelligitur; contra, singulorum quot singuli sunt. Ideo si, v. c., ex 12 canonicis, duo praedium Seio locare censuerint, quatuor Caio, sex *Osio,* neutri locabitur (Azor. P. II, lib. VI, 21, q. 19 Ben. XIV *De Syn.* XII, 7, 6). Contra si ex duodecim *patronis,* qui uti singuli nominant, quatuor Seium, tres Sempronium, tres Caium, duo Titium elegerint, Seius potior erit (Azor. l. cit. Laym. *De Benef.* XIII, 18). Porro si suffragium tulerit aliquis inidoneus, velut impubes (C. 32 *De Appellat.*), excommunicatus (V. Sayr. II, 4, 1, etc.), nempe vitandus (Suar *De Censur.* 14, 2, 3), *utile non debet per inutile vitiari* (C. 37 *De R. I.* in 6°): quod plures negant in poenam admittentium, quae nullo iure statuta est; ceu Salm. 10, 3, 88 animadvertunt.

12 L. 4 C. *Quib. ex caus. Maior.* C. 1 *De Rest. in integ.* in 6°. Et ideo immobilia, vel mobilia pretiosa, iniussu tutoriae auctoritatis, alienare prohibentur (Ex L. 4 *De Decr. ab Ord. facien.* V. C. G. 2045. It. 434). Loca Pia Ecclesiastica subsunt Ordinario, qui negociis eorum superesse debet (C. 3 *De Relig. domib.*); ea visitare (Trid. XXII, Ref. 8), et rationes eorum quotannis inspicere (Ib. Ref. 9); quamvis extent in Eccl. Regularium (S. C. Epp. 14 Nov. 1698). Laicalia non item: nihilominus, cum ipse in sua dioecesi omnium piarum voluntatum Executor sit constitutus (Trid. cit. C. 8. Espen. I. E. U. II, 28, 31), rationum earum inspiciendarum ius habet (Trid. cit. C. 9. Esp. l. cit.).

obligationes permisceri prohibentur, quamvis ipsae eiusdem plane naturae sint; ut puta duae Ecclesiae eiusdem oppidi, vel duo monasteria eiusdem Ordinis (13). Ad haec, persona moralis nil commune habet cum his quibus constat; ideo quod, v. c., Collegio debetur, singulis non debetur; nec quod debet Collegium, singuli debent (14). Et si alicui iniuriam fecerint in his coerceri debent quae personae moralis, non quae singulorum, propria sunt (15). Sed hoc non prohibet, quominus in eos, qui suffragium iniquum dederunt, singulariter, si opus fuerit, animadverti possit; vel quominus poenas iure canonico latas incurrant (16).

45. Persona moralis suapte natura perpetua est (17); nihilominus extinguitur si is, cuius auctoritate *coierat*, eam dissolvat. Ad haec collegia evanescunt collegis dissolutis (18), vel omnibus extinctis; *omnibus*, nam si unus supersit, *ius omnium in unum recidit* (19). Persona morali extincta, bona ipsius, si illa publicae utilitatis causa instituta fuerat, ad Ecclesiam, vel Fiscum (pro cuiusque natura) abeunt; sin privatae (ceu Societates industriales), ad socios seu collegas, eorumve haeredes revertuntur (20).

13 Ex L. 23 *De Fideiuss.* C. 1 *De Reb. Eccl. non alien.* C. 1 *Eod. tit.* in 6°. Reiff. III, 13, 50.

14 L. 6 *Quod cuiusq. univers.* Et quod, v. c., collegio illicito legari non potest, singulis potest (L. 21 *De Reb. dub.*). Et Capitulo interdicto, singuli canonici non sunt interdicti.

15 V. *Covarr.* To. II. *Variar. Resol.* Lib. II, Cap. VIII, n. ult. Suar. *De Cens.* V, 1, 20. Itaque suspenso ab *officio*, e.g., Capitulo, non singuli Canonici ab *ordine*, vel *iurisdictione* suspensi intelliguntur, sed ipsum Corpus Collegii; ut neque comitia capitularia cogere deinceps, nec ad beneficia eligere, praesentare, nec bona sua elocare possit: Suspenso a *beneficiis* (V. Extr. *Iniungitur* 1 *De Electione* et Const. *Ap. Sedis. De Suspens.*), beneficia, verius, accipere debemus, non quae singuli possident, sed quae sunt penes Capitulum (Suar. *De Censur.* 28, 3, 3; Salmat. 10, 5, 43). Et iure prorsus, quia singuli, non suo nomine agunt, sed personae moralis, quam repraesentant.

16 Suar. *De Censur.* 18, 2, 2; 28, 3, 2. Ut puta, si quem occidi decreverint; si rem ecclesiae ab usurpatoribus emerint. Heic igitur actio contemplatur qua est uniuscuiusque propria. Itaque hi qui haec decreverunt, *illico* effectu sequuto fiunt irregulares, *hic* excommunicari poterunt.

17 L. 7, § ult. *Quod cuiusq. univers.* C. 19 *De S. E.* Suar. *De Legib.* VIII, 3, 4. Et quamdiu durat semper eadem esse intelligitur, licet omnes mutati fuerint (L. 76, § 1. *De Iudic.*).

18 Haimb. § 69 in fine.

19 Cit. L. 7, § ult. Ideoque et Regularium (e suis Coenobiis nefaria, non lege, sed vi detrusis) si unus vel alter Custos, aut Cappellanus, ibi remanserit (Ex S. C. C. 16 Sept. 1871. Acta VII, 34).

20 Haimberg. l. c. Makeld. § 146. Personae morales in Ecclesia sunt penes nos cum primis Ecclesiae Cathedrales, vel Collegiatae, Instituta Regularia, et Pia sodalitia laicalia, quae vocant; beneficia ecclesiastica, capellaniae laicales, etc. Quarum quaedam legibus cum primis 7 Iulii 1886, et

46. Personis moralibus accedunt Dignitates et officia publica, nam et ipsa perpetua sunt (21): ideo quod ab aliquo quasi a Dignitate, conceditur, acceptari potest etiam eo remoto, vel mortuo (22); et quod alicui conceditur quasi Dignitati, transit ad successores (23). Verum hoc inter eas distat, quod persona moralis intelligitur semper eadem esse; dignitas, officium, ipsa quidem eadem semper esse intelliguntur (24), at non personae sibi succedentes (25): scilicet successor a decessore suo causam non habet (§ 24, 8); cumque is ab illo nihil accipiat, nullum ab illo ius, nulla obligatio in hunc transit (26). Quamobrem si quid, v. c., Episcopus dignitatis nomine alicui concesserit, a successore eius revocari potest (27): eoque minus, si ille aes alienum contraxerat, is tenebitur.

CAPUT II.

DE PERSONIS QUOAD FAMILIAM

ART. I. *De viro et uxore. Parentibus et liberis.*

47. Prima hominum societas coita est ex viro et muliere matrimonio coniunctis. Ex matrimonio multa iura profluunt, tum natura, tum lege; dummodo valide initum sit. Et ut naturalia iura constare possint sufficit, ut matrimonium naturaliter validum sit; ut civilia, necesse praeterea est, ut secundum cuiusque Civitatis leges coitae

15 Aug. 1887 suppressae fuerunt; quaedam servatae. Ex *illis,* Corpora et Collegia non extincta dicenda essent, sed velut *capite minuta,* quippe quibus iura dumtaxat civilia adempta sunt. *His* sua iura civilia constant, sed non perinde ac ceteris personis moralibus; nam suis bonis alienandis principali auctoritate opus habent (C. It. 434): et hodie deiectis, exutis, ad egestatem redactis, nefas eis est quidvis acquirere quoquo modo, quidvis eis relinquere, (L. 19 Iunii 1873, aa. 27, 28). Amplius; ceteris personis moralibus excitandis licet relinquere *cum iure coierint:* excitandis simplicibus beneficiis, capellaniis, ceterisque id genus ecclesiasticis institutis, omnino non licet (C. It. 833, 1075). Scilicet - *La religione Cattolica Apostolica Romana è la sola religione dello Stato* (Statuto art. 1)!

21 Ex LL. 58, 59 *De Legat.* 2° C. 14. *De O. D.* V. Sanch. M. VIII, 27, nn. 12, 21.

22 L. 58 *De Legat.* 2° Sanch. M. VIII, 27, 24. Reiff. 1, 29, 127.

23 L 1 *Quis et a quo.* C. 14 *De O. D.* C. 5 *De Rescr.* in 6°. C. 36 *De Praeb.* in 6°. Et quod ab aliquo conceditur in dignitate constituto, manet eo sublato; (C. 14 *De O. D.*): puta si R. Pontifex aliquid concesserit *ad beneplacitum* Sedis Apostolicae (C. 5 *De Rescr.* in 6°), vel Episcopus *ad beneplacitum Sedis Episcopalis,* vel *Episcopi* (S. Alph. l, 197); nempe *quia Sedes non moritur* (Cit. C. 5).

24 Cit. C. 5; Sanch. M. VIII, 26, nn. 10, 24.

25 Ex C. 14 *De O. D.* Cit. C. 5.

26 Molina, Lugo *De Iustit.* VII 61; Reiff. 11, 26, 140.

27 V. Sanch. M. VIII, 28, 85.

sint nuptiae (1). Heic de iuribus tantum quae statui personae cohaerent; et paucis, et obiter.

48. Principio igitur *caput uxoris est vir;* ideo mulier sub viri potestate est (2) in his quae ad matrimonium, idest ad individuam vitae consuetudinem, pertinent (3). Proinde I sine consensu viri regulariter nequit obligari voto (4); II necesse habet viri domicilium sequi de quo postea; III Non potest (et haec NN. LL. sunt introducta), nisi eo praesente, vel sine eius in scriptis consensu 1° res suas immobiles donare (ne filiis quidem suis), alienare, pignori dare (5), sortes exigere, mutuum accipere, fideiussiones interponere (6); nec 2° de his iudicio agere, vel sine eo conveniri (7); nec 3° negotia alterius gerenda suscipere (8). At enim nulla eget viri, vel alterius auctoritate, mulier viro interdicto, vel poenam anno longiorem expiante, vel absente (9): nec mulier quae mercaturam exercet, vel separata, officio iudicis, sine culpa sua (10). Qui cum nupta de his contrahit iniussu viri (cum eo opus est), obligatur mulieri naturaliter et civiliter; sed et mulier ei obligatur; at mulieri, et quibuslibet eius successoribus, immo et viro, constante matrimonio (11), et fortasse etiam creditoribus (12), datur in integrum restitutio. In reliquis aequo iure utuntur: et in primis neutri fas est altero invito Religionem ingredi (13), nec viro, uxore invita, ordines, immo nec tonsuram accipere (14), praeterquam si ab eo iuste, et ex iure, quoad habitationem diverterit (15).

1 § 12 *De Nupt.* V. C. G. 165. It. 93. Au. 44.

2 I Corint. 14, 34. Gen. 3, 16.

3 § 1 *De Patr. Potest.* C. Au. 138, 163.

4 D. Th. 2, 2, 88, 8 ad 3. S. Alph. III, 234. Ex Numer. 30. 4

5 C. G. 217, It. 134. V. C. Au. 91. Ne eas quidem, quas labore suo et industria sibi comparavit (Proud. II, 433).

6 C. G. et It. 11. cc. Sed an pro viro fideiubere possit? Et posse, ut domesticis necessitatibus consulat, iam fere inter omnes convenit; alias verius negatur, quia, ceu tutor minori, ita et vir uxori *auctor in rem suam* fieri non potest (Ex L. 1. pr. *De Auctor. tutor.*

7 C. It. 134, V. C. G. 215.

8 C. It. 1743. V. C. G. 1090.

9 C. It. 135. V. C. G. 221, 222. Utrum et *inhabilitato*, non convenit (Mazzo. II, § 209). *Absente*; nempe, non ut in § 37, 20, sed utcunque (Toull. II, 651. Zachar. § 472, 20.

10 C. It. 135. V. C. G. 220, 222.

11 C. It. 137. V. C. G. 225.

12 Mazzo. II, 213. Contra Toull. VII, 566.

13 C. Un. Extr. *De Voto.* Et si unus religionem fuerit ingressus altero consentiente, is quoque statum religiosum amplecti debet (CC. 4, 13. *De Convers. Coniug.* Sanch. M. VII, 33, 24; 41, 2; Reiff. III, 32, 25): vel, si iudicio Ordinarii, incontinentiae suspicione vacat, edere perpetuae castitatis votum (CC. 4, 8, 13, *Eodem*). Et qui transit ad religionem coniuge invito, revocari potest (CC. 3, 12. *Eodem.*).

14 C. 4. *De Tempor. Ord.* in 6°. Potest, ea consentiente, ad ordines vel sacros ascendere, sed mulier necesse habet se obstringere perpetuo castitatis voto; et si is fiat Episcopus, religionem intrare (CC. 5, 6. *Eodem*).

15 V. S. Alph. VI, 969.

49. *Parentum* appellatione continentur omnes adscendentes (16); *liberorum* filii, eorumque descendentes (17). Ex his, qui in primo gradu consistunt dicuntur filii. Sunt autem 1° *legitimi et naturales*, 2° *naturales*, 3° *legitimi*. Legitimus et naturalis is dicitur qui ex viro et uxore eius nascitur (18). Quid si controversia paternitatis mota fuerit? Principio sciendum est, foetum edi nono plerumque mense ex quo conceptus fuit, interdum septimo ineunte, nonnumquam decimo pleno (19). Itaque eius qui vel post septimum ab inito, vel ante decimum mensem a soluto matrimonio nascitur, *is pater est, quem nuptiae demonstrant* (20). Editus ante habetur legitimus dumtaxat, si maritus vel duxit sciens volens mulierem praegnantem, vel, cum praesens esset, natum protinus non repudiavit (21). Non item serius editus; nisi matris valetudo, et mores, et rerum circumstantiae aliud suadeant (22).

50. Nati extra matrimonium dicuntur filii illegitimi, seu naturales simpliciter (23). Hi iure civili a legitimis distant quod ad iura successionum: iure canonico sunt irregulares. Qui si orti sunt ex viro et muliere inter quos matrimonium valide coiri non potuisset, iure seu naturali, seu divino, seu canonico, usu iuris canonici appellantur *spurii* seu *nati ex damnato coitu* (24): iure autem civili ne filii quidem

16 L. 51 *De V. S.*

17 L. 220 *Eod.*

18 L. 6 *De his qui sui.*

19 L. 3, § *ult.: De suis et legit.* C. A. 138, 163. Nempe non ante 180 nec post 300 diem C. G. 315. It. 161, etc.

20 L. 5 *De in ius voc.* Nisi aliud sit evidentissimum (L. 6, § 1 *De his qui sui*). Nec obstat filio, si mater adultera fuerit (L. 11, § 9. *Ad L. Iuli. De adult.* C. G. 313. It. 165. Au. 158): nec si ipsamet eum adulterinum professa sit; nisi talia proferat indicia, quae in foro exteriori satis forent (Lugo *De Iust.* 13, 26,: quamvis sit fide dignissima, et iurata, ac moriens id asserat: primo, quia *nulla est causa quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur.* (C. 23 *De Testib.* Less. II, X, 54. Salm. 10, 9, 46. S. Alph. III, 654, 924): deinde quia nemo meretur fidem allegans turpitudinem suam (L. 5 C. *De Serv. pign. dato.* C. 8, § *ult. De donat.*).

21 L. 1, *De Agnosc. Liber.* C. G. 314. It. 161. Zachar. 546, 1.

22 Voet. 50, 5, 4. Reiff. IV, 17, 23. V. C. G. 315. Ital. 169.

23 L. 23 *De Statu hom.* Sed licet filio, quamdiu vivit, docere, quo ex patre, *scripto* quovis *authentico;* qua ex matre, etiam *indiciis,* editus sit (C. G. 329. It. 177), Et, ipso mortuo, licet haeredibus (C. G. 329), et, penes nos, his, vel *liberis,* sed in quinquennio proximo, a maiore aetate, si forte minores fuerint, computando (C. It. 178).

24 Ex CC. 3, 10. *Qui filii sint legit.* Less. II, 19, 55. Spurii autem rursus 1° vel *adulterini*, 2° vel *sacrilegi,* vel 3° *incestuosi*, vel 4° *nefarii;* prout nempe ex parentibus, (vel uno eorum) 1° coniugatis; seu 2° obstrictis solemni castitatis voto, vel ordine sacro; seu 3° collateralibus quovis gradu (L. ult. C. *De Ritu Nupt.* Sanch. M. VIII, 17, 29), vel affinibus, seu 4° demum adscendentibus, et descendentibus nati sunt. Quae cum primis ex matre existimantur (*De Iust.* 1, VI, 550). Iure civili spurii dicuntur omnes illegitimi (§ 2. *De Nupt.*).

reputantur; etsi non lateat quorum parentum sint (25). Omnes agnosci possunt, et legitimari, praeter spurios (26). Agnoscuntur autem parentum confessione, iure civili, *authentica* (27) iure canonico, vel *simplici et nuda* (28). Agniti legitimantur subsequenti matrimonio ipso iure (29): et ex quo legitimati fuerint perinde habentur, ac si ex iusto matrimonio editi fuerint (30). At agnitus tantum eius dumtaxat filius intelligitur, qui eum agnovit (31).

51. Demum legitimi fiunt per adoptionem — Adoptio est — *Actus qua in locum filii adsciscitur is qui natura talis non est.* — Quae hodie ex cuiusque regionis iure aestimari debet. Ex NN. LL. adoptatus perinde habetur, ac filius legitimus et naturalis eius dumtaxat qui eum adoptavit; eique soli agnascitur (32): nec patris sui naturalis potestati eximitur, nec in patris adoptantis potestatem et familiam transit (33). Adoptio haec perpetua est, et ne mutuo quidem consensu dissolvitur (34).

52. Hoc autem distat inter filios legitimos et naturales — naturales tantum sive legitimatos, sive agnitos; et — tantum legitimos, quoad iura agnationis, quod *illi* tales habentur ex quo revera con-

25 Ex C. G. 334, etc. It. 179.

26 LL. 5, 10 et Auth. C. *Si quis. De Natur. liber.* C. 6. *Qui filii sint legit.* Bened. XIV. C *Redditae Nobis.* C. G. 331, 334. It. 180, 195.

27 C. G. 334. It. 181.

28 C. 10 *De Probat.* Agniti vero agnoscentis (seu patris, seu matris) conditionem sequuntur (L. 19. *De Statu homin.* C. It, 185).

29 CC. 1, 6. *Qui filii sint legit.* L. 10. C. *De Natur. liber.* C. Au. 161; It. 194. Etiam irrito si bona fide initum fuit; et vel mediato (Pirhing. IV, 17. 36). Sed ex NN. LL. ita demum legitimantur si parentes eos agnoverint: et iure nostro etiam post contractum matrimonium agnosci possunt (C. It. 197. V. C. G. 331).

30 C. 6. *Qui fil. sin. legit.* C. G. 333. It. 194. Bened. XIV. *De Syno.* XIII, 24, 16. Atque ideo omnium utriusque parentis consanguineorum cognatus fit iure quoque civili, eisque *agnascitur* Porro *agnasci* est ius agnatorum, hodie et cognatorum (idest ius successionis) sequirere (L. 12, § ult. *De Ritu Nupt.*).

31 C. It. 182 Ex C. G. 336. Eique soli iure civili cognatus fit.

32 C. G. 350. It. 212, 737.

33 C. G. 348, 349. It. 210, 212, Secus ex C. Au. 183.

34 Ex C. It. 217. Et ita Gallici quoque I. C. Secus ex C. Au. 185. Iure communi adoptio duplex erat perfecta, seu plena (adrogatio), qua in adoptionem dabatur homo sui iuris; et imperfecta, seu minus plena (quam, omnia turbans, invexit Iustinianus), qua non sui iuris quis adoptabatur. Per *illam* adoptatus in adoptantis familiam et potestatem transibat, et *agnascebatur*, nedum patri adoptivo, sed et liberis eius in potestate; quorum proinde et cognatus fiebat iure civili. Per *hanc* non item, nisi forte adoptatus fuisset ab avo paterno, sed tantum ad adoptantis intestatam successionem admittebatur V, L. 23 ff; L. 10, C. *De adopt.*). Utraque solvebatur filii emancipatione; eaque soluta omne ius adoptione quaesitum, hoc iure, evanescit; omnis cognatio, praeterquam cum adoptante finitur. Ex his patet adoptiones NN. LL. introductas adoptionibus iure communi imperfectis proxime accedere; quod velim animadverti.

cepti fuerunt: *isti* ab inito parentum matrimonio, vel ex eo tempore quo postea agniti fuerint: *hi* ex quo *adoptati* sunt, quasi tunc primum concepti fuissent (35).

53. Iura parentum in liberos profluunt ex iure naturali, et civili. Natura parentibus (sive legitimis, sive illegitimis), debetur pietas; et patri et matri aequa, et perpetuo competit (36). Ad haec potestas parentibus constituta est *etiam circa ea* quae ad spiritualem filiorum salutem pertinent. Et haec quoque competit utrique pariter (37). Qui si dissentiant, is praevalet qui filii saluti consulit (38). Haec potestas, in iis quae pertinent ad salutem animae, septennio; in his quae ad electionem status, pubertate (39); in his quae ad disciplinam vitae, et curam domesticam, emancipatione, si quid opinor, finitur. At in his quae spectant *ad substentationem corporis, et generationem prolis*, filii sui iuris sunt (40).

54. Iure communi patria potestas soli *patrifamilias* (41), sed ex NN. LL. *matri* quoque *familias* (42) *competit;* ideoque in filios legitimos tantum; sive naturales, sive adoptivos (43). Haec exercetur a patre, eoque mortuo, a matre aequo iure (44). Quae in personas, et in res filiorum familias diducitur. *In personas:* hoc nomine filius prohibetur iniussu parentum se in adoptionem dare (45), et coire nuptias (46): *In res:* ex hoc capite is qui patriam potestatem exercet

35 C. It. 197, 204. Zach. 548, 15. Ideo, v. c., legitimatus per subsequens matrimonium non succedit fratri legitimo ante legitimationem mortuo: contra revocat donationes a patre antea factas. Et si bona ei sint, quorum usus-fructus ad parentes pertinet his a legitimatione non antea debetur: et ideo ante hanc nondum exacti sui manent (V. Tull. II, 930; Durant. III, 188; Mazzoni II, 313).

36 Exodi 20, 12. Porro filios inspicere debemus et qua filii, et qua homines sunt (D. Tho. 2, 2, 57, ad 2: heic de his solum agitur quae parentibus qua parentibus competunt; nam in his in quibus filii quasi *homines* inspiciuntur, cum eis, quasi cum hominibus ceteris, agendum est; ideo non licet, v. c. filio detrahere, furtum facere, etc.

37 Bened. XIV. Ep. *Probe te*, § 20. Immo et avo (Id. Ep. *Postremo mense* § 16), et aviae (Cit. Lit. *Probe te* § 21).

38 Ex C. 2 *De Conv. infid.* Ben. XIV. *Postremo mense* §§ 16, 21, 23. Et patre mortuo, si dissentiant Mater tutrix. et Avia paterna, haec potior erit. (Cit. Ep. *Probe te* §§ 21, 23).

39 Ex C. 12 *De Regul.* D. Tho. in 4. Dist. 38, Quae. 1, art. 1, q. ult. Sol. 3.

40 D. Tho. 2, 2, 104, 5.

41 § 3, *De Patr. pot.* C. 2 *De Conv. infid.*

42 C. G. 373. It. 220. Sed mater ea non utitur, quamdiu ea utitur pater. (Zacha. § 549. C. It. 46, 220, 330, 331). Quoties igitur heic patrem dico, ex NN. LL., etiam matrem intelligo.

43 Inst. pr. *De Adopt.* Zacha. l. c. Ex C. It. 181, 220. Sed V. AA. 66, 184.

44 C. It. 220, 231. Nihilominus patri morienti fas est matri superstiti praescribere, quem velit in filiorum educatione, et bonorum administratione modum servari (C. It. 235, 1059. V. C. G. 391).

45 C. It. 224, 330, 315; V. C. G. 346.

46 LL. 2, 3. *De Ritu nupt.* C. G. 142,

filii negotia gerit (47), eiusque bona administrat (48): et fructus eorum, quae ad filium pervenerunt ex causa lucrativa, regulariter, suos facit (49). Filio autem maiore facto, quae a parentibus gesta sunt, siquidem ex jure, rata manent, licet non utiliter gesta fuerint (50); contra quae non ex jure, etsi utiliter gesta sint, irrita ab eo fieri possunt (51). Haec potestas solvitur filio emancipato (52), vel maiore facto (53), vel mortuo ante haec utroque parente (54). In suspenso est his interdictis, vel furiosis, vel *absentibus* (55). Amittitur ob crimen, de quo viderint I. C. Soluta patria potestate, filiusfamilias sui juris efficitur, et patrisfamiliae nomen subit; sive habeat uxorem et filios, sive non habeat (56).

55. De juribus filiorum pene expedita res est, tum quoad personam cuiusque, tum quoad res. Nam, quoad *personas*, patriae pote-

148. It. 63, 208. V. C. Au. 42, etc. Matre autem dissentiente, sufficit Patris consensus (C. It. et G. 11, cc.). Alias autem contrahere non prohibentur, sed jure Austr. § 152, sine consensu Patris *obligari* non possunt. Ad haec, parenti postremo decedenti (C. G. 397. It. 242) tutoris dandi jus competit.

47 C. It. 224, 242. Au. 149. 152. V. C. G. 189. Hac re ipse, non filius, iudicio agere et conveniri debet: hereditates filio obvenientes pater, seu mater adit, confecto inventario; donationes acceptat (C. It. 226, 1059. V. C. G. 389, 390).

48 C. G. 389. It. 224. Au. 149. Sed et sortes exigere potest ex decreto Praetoris, huius arbitrio iterum collocandas. At bona sive immobilia, sive mobilia, exceptis his quae servando servari non possunt (ut oleum, frumentum) et his quae tempore deteriora fiunt, distrahere, vel pignori obligare non potest, nec mutuum accipere filii nomine; nisi ob evidentem huius utilitatem, vel necessitatem, et ex Tribunalis Decreto (C. It. 224, 225, V. C. G. 389).

49 C. It. 228, 229; G. 384, 387. V. C. Au. 149, 150. *Regulariter;* idest, nisi filio donata fuerint, vel testamento relicta ea lege, ne ususfructus ad parentes pertineat; vel nisi filii, invitis parentibus, hereditatem adierint (Cit. AA. Auth. *Excipitur*, et L. ult. § 1. *De bon. quae liberi*). Ex *causa lucrativa:* nam, ex jure communi, pater familias *omnium* bonorum filiorum usumfructum habebat. Huiusmodi ususfructus jure communi finitur morte patrisfam. jure italico emancipatione filii, vel morte, vel exacta minori aetate; demum patre vel matre, viduis forte, ad alias nuptias transeuntibus (C. It. 228, 232. V. C. G. 384, 386).

50 C. G. 1314. It. 1304. Secus ex jure communi.

51 C. It. 227.

52 L. 3 C. *De emanc. liber.* § 3 *Quib. mod. jus patr.* C. Ital. 220. V. C. G. 372. Au. 174. Emancipatur autem, ex NN. LL., ipso jure, coitis nuptiis (C. G. 476. It. 310. Secus ex jure communi et Austriaco.

53 C. G. 372. It. 220. Secus ex jure comm. et Austr.

54 Ex C. It. 46. V. Zacha. § 549, 8. *Utroque,* nam nec vidua illam amittit, tametsi ad alias nuptias transierit (V.C. It. 237): licet in hoc casu a bonorum filii administratione removeri possit.

55 V. C. It. 220, § 2, 329, etc. Vel *Absentibus*, nempe ut in § 37, 20.

56 C. It. 241. V. Zacha. § 553. L. 195. § 3. *De V. S.* Porro quaecumque parentibus competunt jure patriae potestatis quoad filios legitimos, competunt penes nos, etiam quoad illegitimos a se agnitos, jure tutelae (ex C. It. 66, 184).

stati eximuntur coitis nuptiis, vel maiores facti (§ 54). Quoad *res*, quidquid acquirunt, quoquo modo, sibi acquirunt (57): et eorum, quae sua industria vel labore sibi comparaverint, fructus quoque ad ipsos pertinent, licet sub patria potestate sint constituti (58). Quoad utrumque demum, sive patriae subsint potestati, sive sui juris sint, cum ipso patrefamilias utiliter contrahere (59) et cum suae aetatis fuerint (§ 34, 11) testamentum facere possunt (60).

56. Restat ut videamus quid juris sit, si vir et mulier matrimonium irritum contraxerint. Et siquidem utroque nullitatis conscio, matrimonium non intelligitur (61). Sin utroque inscio, quamdiu inscii erunt, perinde habetur quasi validum fuerit; eique interim sua jura constant (62); liberi quoque ex eo suscepti, ante latam divortii sententiam, *legitimi* (63); quin et nati ante illud contractum,

57 Prohudon I, 123. Iure communi filius erat *res patrisf.*, ideo quidquid acquirebat patris erat: serius *peculia* introducta. Peculium dicitur - *quidquid filius a rationibus paternis separatum habet* - Olim quadruplex erat: 1° *castrense*, ex quaesitis occasione militiae; 2° *quasi castrense*, ex quaesitis professione scientiarum, vel liberalium artium, vel ex aliquo munere; 3° *adventitium* ex quaesitis propria industria et labore - ex alienis liberalitatibus - ex casu et fortuna; 4° denique *profectitium*, quod vel ex re patris - vel ex donatis filio, patris contemplatione, conflatum fuerat. Ex his castrense, et quasi castrense totum filii; contra profectitium totum patris erat: adventitii proprietas filii, ususfructus patris quoad viveret (Cf. Latini *Elem. Iur. Civil.* Lib. II. Tit. IX).

58 C. G. 387. It. 228, 229.

59 Iure communi paterfam, et filiusfamilias pro una persona habebantur; quando igitur nemo secum ipso contrahere potest, hoc jure, si pater aliquid sibi a filio stipulatur, vel pater a filio, nihil agunt (§ 6. *De Inutilib. stipulat.*); civiliter inquam, nam naturali jure uterque obligatur, et obligat (L. 57, § 1, *De Fideiuss.* L. 13. De O. et A. L. 64. *De Condict. indeb.*).

60 Iure communi filiusfamilias, ne patre quidem consentiente, testari poterat de peculio adventitio, vel profectio. De castrensi, vel quasi castrensi poterat, etiam patre invito, eo quod in his quasi paterfamilias habebatur (V. L. 6. *De Testam.*).

61 C. 10. *Qui fil. sint legit.* C. G. 202, It. 116, Au. 160. Ideoque nec vir, nec uxor, nec dos, nec filii legitimi intelliguntur.

62 C. 14. *Qui fil. sint legit.* C. G. 201. It. 116. Nec inspicitur quodnam impedimentum dirimat matrimonium (C. 14 cit.).

63 V. L. 57 *De Ritu. nupt.* CC. 2, 14. *Qui filii* C. G. 201. It. 116. Immo et post eam latam, si pendente appellatione concepti fuerint (Schmalz. IV, 17, 13). Nec, verius, obest bonae fidei juris ignorantia (cit. L. 57, Zacha. 460, 6). Verum, in jure Canonico, mala fides praesumitur, si contraxerint matrimonium in gradu prohibito *neglectis* (non item dispensatis) denuntiationibus (C. ult. § *Si quis vero. De Cland. Desp.* Trid. XXIV. *De R. M.* 5. Sanch. M. VIII, 25, 32. De Iust. III, 16, 11, etc.): nisi matrim. postmodum ab Ecclesia comprobatum fuerit (C. 9, *Qui fil. sint legit*). Sed in foro conscientiae veritas spectanda est; et si b. f. revera non defuit, recte docet Suar. legitimos habendos esse in foro conscientiae (V. S. Alph. VII, 425).

eo *legitimati*, ceteris paribus, intelliguntur (64). Sin demum altero sciente, altero ignaro, huic solum constant sua jura civilia; sed filii ex eo matrimonio suscepti legitimi sunt quoad utrumque (65).

57. Quid si ignoretur, num aliquis ex iusto matrimonio natus fuerit, an iniusto? Et 1° si ignoratur utrum parentes eius sint (an fuerint) vir et uxor, si vir mulierem domi habuit quasi uxorem, haec talis reputabitur; *nisi corpore quaestum fecerit* (66). 2° Si ignoratur quorum parentum sit, quia *in dubiis inspicimus quod plerumque fieri solet* (67), legitimum habendum puto. Demum 3° si *expositus* fuit, tametsi quidam existiment, hunc illegitimum censendum esse, quia hoc est verisimilius; alii nihilominus contra tenent, quia in dubio benigniora praeferenda sunt: et rectius (68), nam in *dubiis* huiusmodi *judex debet in bonum et commoda prolis propensior esse* (69).

Art. II. *De Tutoribus et Curatoribus.*

58. His qui propter aetatem, vel animi, aut corporis vitium, se suaque tueri nequeunt (si sub patria potestate non sunt), datur tutor, aut curator: inde *tutela*, vel *cura* (1). Utrique adiungitur plerumque concilium, seu *consilium familiae*, quod vocant: et tutori protutor datur, qui ubi opus est vices eius gerit (2). Sub tutela sunt minores non emancipati, et interdicti administratione bonorum (§§ 34, 35, 13). Sub cura 1° minores emancipati, 2° maiores qui inhabiles renunciati sunt vel ob inops mentis consilium, vel ob prodigalitatem; vel quia surdi muti sunt, vel coeci a nativitate (3). Tutor

Nec obstat cit. C. ult. § 1, nam de his loquitur, qui *affectatores ignorantiae* malum iuire *praesumpserint*.

64 Ex CC. 2, 14. *Qui fil. sint legit.* Schmalz. IV, 17, 57; ibiq. Suar. Sanch. Pont. Pirhin. etc. Contra Zoes. Reiff. ec.

65 C. ult. § *Si quis* 1 *De Cland. Despons.* Cit. C. 14. C. G. 202. It. 116. V. Schmalz. IV, 17, 18.

66 L. 24 *De Rit. nupt.* V. Schmalz. IV, 1, 233. Verum jure C. It. 120, haec praesumptio locum non habet, quamdiu superest unus ex coniugibus, sed is factum a se matrimonium probare debet.

67 L. 115 *De R. I.* C. 45 *Eod. tit. in* 6°.

68 Reiff. IV, 17, 14. S. Alph. VII, 432. Et ita a Gregorio XIV cautum fuisse referunt Salmat. 10, 9, 44.

69 Ben. XIV *Ad Archiep. S. Dominici* § 4 (Bullar. To. I, 213).

1 C. It. 249, 315, 330. G. 402, etc. Au. § 198. Scilicet, *interest reip. ne quis re sua male utatur* (§ pen. *De his qui sui*). Et competit Marito, Avo paterno, aut materno (cit. aa.): hisque deficientibus, ex C. Au., proximioribus consanguineis.

2 C. It. 249, 264, etc. V. C. G. 405, 420, etc. Vel *tutelae*, si agatur de illegitimis (C. It. 261). Porro consilium *familiae* appellatur quod filiis legitimis: consilium *tutelae* (penes nos) quod illegitimis, nempe *agnitis* (§ 50), cavet. *Plerumque*, quia cessat si cura sit apud parentes, et quod ad eos qui inhabiles renunciati sunt.

3 C. G. 389, 482, 505, 513. It. 241, 329, 314, 339, 340. V. § 35.

administratoris mandato defungitur; et omnia *per se* recte gerit quae intra administrationis fines continentur (4). Curator *adsistentiam*, et velut *auctoritatem* praestat ei qui sub cura est (5).

58 bis. Qui sub tutela est nihil prorsus gerere, agere potest. Qui sub cura, is, auctore tutore, siquidem est minor emancipatus, permittitur sortes exigere, et iudicio agere (6): sin est maior renunciatus inhabilis, vel a nativitate aut surdus et mutus, aut caecus (§ 35, 13), omnia prorsus, auctore curatore, facere, agere potest (7). Quae autem *ex jure* geruntur, sive a tutore, sive auctore curatore, non revocantur, licet noxia his, qui sub tutela vel cura sunt, aut fuerunt (8): et contra revocari possunt quae utiliter gesta sunt, sed non ex jure (9). Tutori autem, vel pro-tutori cedi nequeunt actiones quas alius forte habet adversus eum, qui sub tutela est: nec ipsi bona eius utcumque emere possunt; nec, sine consulto familiae, ea conducere (10). Amplius: quamdiu rationes dispunctae non fuerint, inter tutorem, et eum qui sub tutela fuit, nulla conventio valet (11); nec si quid is ei huic testamento reliquerit, tutor capit, licet ille post dispunctas rationes mortem obierit (12): sed de hoc alibi.

59. Tutela — Cura finiuntur, 1° ex parte tutoris, vel curatoris ipso excusato, vel remoto, vel mortuo; 2° ex parte eius qui sub tutela, vel cura est, cum minor ad maiorem aetatem pervenerit, aut

4 C. G. 450, 457, 481. It. 277, 296, 318. Au. 188, 243. Quae hos fines excedunt non item; nisi ex iustissima causa, et de consulto familiae, vel tutelae (C. It. 296. V. C. G. 482. Au. 233). Eiusmodi vero sunt jure nostro 1° sortes exigere vel collocare, 2° pecuniam mutuam accipere, 3° res mobiles vel immobiles, nisi quatenus necessitas exigit, comparare, 4° hereditates repudiare, vel adire; donationes onerosas acceptare, 5° elocare praedia ultra novennium, 6° iudicio agere de his, quae extra causam administrationis sunt (C. It. 296, etc. C. G. 457 etc. A. 484). Amplius; si res alienare, vel pignori dare velit, si transigere, compromittere, divisiones, sive in iure provocare, sive extra ius inire; immo et pecuniam mutuam accipere, consulta familiae, vel tutelae a Tribunali confirmata (homologata) esse necesse est (C. It. 301, V. C. G. 457. A. 482).

5 C. It. 318, 339, 342.

6 C. It. 318. G. 482. Quae autem tutor sine iudice, ea nec curator sine hoc facere potest (C. It. 318. G. 484).

7 C. G. 513. It. 339. Au. 269, etc.

8 C. G. 1314. It. 1304. V. C. G. 1450. Contra jus commune, quo laesis dabatur in integrum restitutio. Scilicet NN. LL. cavent contractuum firmitati, et securitati bona fide contrahentium: et jure prorsus.

9 C. It. 1300. *Revocari* nempe per restitutionem in integrum: non enim irrita sunt *ipso jure*, ut, forte minus caute, ait art. 335, exscriptus ex C. Gall. 502; nam interim valent. V. C. It. 1107. Jure communi (L. 1. *De minor.*) et Gallico (art. 1304) secus. Scilicet jure nostro restituuntur tamquam minores, non tamquam laesi: consultius, ad lites praecidendas.

10 C. It. 300, 1457, § 2. G. 450, 156, § 2.

11 C. It. 307, § 1, V. C. G. 472.

12 C. It. 769. V, C. G. 907.

causa interdicti vel inhabilitationis cessaverit; nempe illic *ipso jure*, hic *officio iudicis* (13); aut mortem obierint; 3° Si tutor vel curator sub conditione (a parentibus) datus fuerat, vel in diem, his impletis.

Art. III. *De necessitudine.*

60. Necessitudo est: *Propinquitas personarum natura, aut jure, seu civili, seu canonico, constituta.* Inde est triplex; naturalis, legalis, spiritualis. Naturalis initium capit ex concubitu viri et mulieris. Deducitur in *consanguinitatem*, et *affinitatem*. Consanguinei dicuntur qui ex eodem stipite veniunt (1). Qui, si per mares se contingunt, *agnati*; sin per foeminas, *cognati*, proprio nomine dici solent (2). Quae hoic dicturi sumus pertinet cum primis ad successiones, et matrimonia; sed maxime ad haec.

61. Consanguinitas metitur stipite, gradibus, lineis. *Stipes* vulgo intelligitur is, ex quo ceteri orti progenitique sunt (3). *Gradus* sunt singulae generationes: series generationum, seu personarum a communi stipite descendentium, dicitur *linea*. Quae dispescitur in *rectam* et *obliquam*. Recta est quae complectitur genitores et genitos; utputa (Tab. I) *supra*, patrem, matrem, avum, proavum, abavum, etc., *infra*, filios, nepotes, pronepotes, abnepotes, etc. *Obliqua*, seu *transversa*, vel *collateralis*, est quae continet eos, quorum alter alterum alterius lineae non genuit, sed eos qui ex latere veniunt, idest fratres et sorores, patruos et amitas, avunculos et materteras; quique vel ab istis, vel ab his oriuntur (4). Haec, nisi ultro citroque, non intelligitur: et si consanguinei de quibus quaeritur, aequali gradu distant a communi stipite (velut Tab. I) (b, b), *aequalis;* secus (ut b, c), *inaequalis* nuncupatur. *In linea recta* utrumque jus tot numerat gradus quot sunt generationes, dempto stipite (5): in transversa, dempto pariter stipite, jus civile tot gradus recenset, quot sunt genera-

13 C. It. 338, 342, G. 512, 514.

1 L. 4 § 1 *De Gradibus.* C. It. 48, etc. Nec distinguitur, utrum ex iusto concubitu progeniti fuerint, an ex iniusto (L. 54 *De Rit. Nupt.*) V. Laym. *De Matrim.* Par. IV, Cap. III.

2 § 1 *De legit. agnat. tut.*

3 Ex L. 4. § 1 *De Gradib.* CC. 1, 2, Q. 5. Cau. 33. Sanch. M. VII 50, 3. C. It. 48, etc.

4 L. 1 *De Grad.* Porro fratres sunt vel *germani*, vel *consanguinei*, vel *uterini:* germani, qui ex eodem patre et matre geniti sunt; consanguinei, quos pater ex alia; uterini, quos mater ex alio genuit. Duorum fratrum filii *patrueles;* duarum sororum *consobrini*, quasi *consororini;* fratris et sororis *amitini* dicuntur. Sed vulgus omnes istos consobrinos vocat. Consobrinorum filii *sobrini* vocantur. (L. 3 *Eod.*).

5 C. *Ad Sedem Apostolicam* 2. Cau. 35, 5. Ideo (Tab. I), pater et filius uno gradu distant; avus et nepos duobus; proavus et pronepos tribus etc. V. Cau. 2, et L. 1. *De Gradib.*

tiones utriusque lineae; jus Canonicum quot alterutrius tantum, vel (si lineae sunt inaequales) remotioris (6).

62. Affinitas (Tab. 5) est: *Duarum cognationum, per conjunctionem viri et mulieris, consociatio* (7). Contrahitur, non ex nuptiis, sed ex concubitu, quo vir et mulier fiunt una caro (8), ideoque perfecto: perfectus autem intelligitur si vir intra vas seminarit, etiam muliere non seminante, quia generare valet (9). Omnes igitur et soli consanguinei viri (a, d, l) fiunt affines mulieri (f); sed ei tantum; et, ex diverso, omnes et soli consanguinei mulieris (b, g, m) fiunt affines viro (e), sed ei solum. Dixi *soli* consanguinei, non item affines seu viri (c, i), seu mulieris (h, n); quia *affinitas non parit affinitatem* (10); dixi mulieri *tantum*, vel tantum viro, quia *affinitas non egreditur copulatos* (11). In affinitate nullus stipes est, nulli proinde neque gradus, neque linea. Nihilominus est quaedam lineae species; eaque vel recta vel obliqua. Recta intelligitur quae continet alterius coniugis (puta e) parentes et liberos (a, l); obliqua quae continet eius a la-

6 Cit. C. 2 et C. 9 *De Consang.* Hinc regula. *Gradus remotior trahit ad se propinquiorem.* (C. ult. *Eodem.* Sanch. M. VIII, 24, 24). Proinde (Tab. 1), duo fratres (a, a) jure civili 2°, jure Canonico 1°: duo consobrini (b, b) illo 4°, hoc 2°: duo sobrini (c, c) illo 6°, hoc 3° gradu distant. Nepos a patruo (b, a) jure civili 3°, jure canonico 2° gradu remotus est. F. B. 3°, canon; 6°, civ. gradu distant. Antiquitus, et etiamnum apud Orientales, jus canonicum civili cohaerebat.

7 L. 4 § *Affines De Gradib.*

8 C. 3, 5. Can. 35. Ideoque non ex copula sodomitica (Sanch. M. VII, 64, 13), vel cum eo qui utroque testiculo caret (Sanch. n. 11. De Iust. II, VII, 14. V. § 29, 18). Ex C. It. 52, ex solo matrimonio contrahitur affinitas.

9 Sanch. n. 21. Pont. M. VII, 33, 2. Nec amplius dubitandum videtur: nam hodie ex physiologia plane constat, mulieri semen ad generandum deesse, quippe cui et organa desunt ad illud elaborandum. Ceterum commixtio seminum numquam non praesumitur (S. Alph. VI, 1075). Contrahitur autem ex concubitu sive licito, sive illicito, (C. 6, v. *Sed nec. De eo qui cogn. cons.* Trid. XXIV *Ref. M.* 4. Cf. Laym, *De Matrim.* Par. IV, cap. V): etiam cum muliere invita, vel ebria, vel dormiente (Sanch. M. VII, 65, nn. 16, 17). Quod autem Sanch. M. VII, 65, 9, putat, affinitatem ex copula fornicaria non esse naturalem, ex L. 4, § 8. *De Gradibus*, devium est; nam ea lex etiam de consanguinitate id affirmat, et ad jura agnationis (§ 50, 30) pertinet (L. 3. *De legit. agnat. tut.*).

10 Ex C. 8. *De Consang.* Quocirca nemo prohibetur, uxore mortua, fratris ei us viduam ducere (De Iust. II, VII, 25). Nec vitricus viduam privigni (e, n), nec noverca privigni viduum (f, i), Bened. XIV. *De Syno.* IX, 13, 2. Olim erant et alii duo affinitatis ordines, nam si v. c, f. - mortuo - e - nupsisset Osio, et subinde mortua, f. - Osius duxisset Cleliam, consanguinei - f. - illinc Osiae fiebant affines, hinc Cleliae (V. Sanch. M. VII, 67): hos ordines sustulit Innoc. III (C. 8. *De Consan. et affin.*).

11 L. 4 § *Affines. De Grad.* C. 8. *De Consang.* Hinc duo fratres (Tab. 5, d, e) duas sorores (f, g), et pater et filius (e, l) matrem et filiam (f. m), seu filiam et matrem (C. 5 *Eod.* Schmalz. IV, 14, 81), ducere non prohibentur.

tere (d) consanguineos (12). Quoto autem gradu aliquis est consanguineus uni ex coniugibus, toto eo gradu affinis est alteri (13). Hucusque de consanguinitate et affinitate simplici; verum utraque potest esse multiplex, vel mixta.

63. Et consanguinitas potest esse multiplex ex triplici capite. Nempe (Tab. 2) I si quis (d) ex consanguinea sua (e) susceperit liberos (f, g); hi utriusque parentis et filii, et nepotes; ipsi vero et fratres, et sobrini sunt. II (Tab. 3) Si quis (a) ex uxore sua (b), et uxoris suae consanguinea (c), habuerit liberos (d, e); hi fratres erunt consanguinei et consobrini (14). Demum III (Tab. 4) si duo consanguinei (e, g), ex duabus consanguineis (b, c) procreaverint liberos (f, h), alter ex his (f) erit alterius (h) et consobrinus et patruus (15). Affinitas quoque potest multiplex esse (Tab. 3), nempe si quis (a) ad duas consanguineas (b, c) fuerit ingressus. Non item si cum eadem consanguinea pluries commiscuerit; quia non ex actibus affinitas multiplicatur, sed ex personis (16).

64. Mixta fit cognatio ex consanguinitate et affinitate, si quis consanguineae commisceat, ut ecce (Tab. 2) si (d) cum (e) rem habuerit; ex hoc enim qui mihi consanguinei sunt (a, c), incipiunt esse et affines. Consanguinitas et affinitas vincula naturalia sunt, quae nullo jure civili, aut canonico dirimi possunt (17). Consanguinitas in linea recta utroque jure perpetua est: in collaterali jure canonico 4°, item et affinitas ex copula maritali; nam ea quae oritur ex copula fornicaria 2° gradu finitur (18).

65. Cognatio legalis oritur ex adoptione (19), quae jure canonico ex jure communi aestimatur tota (20). Adoptione, perfecta inquam;

12 L. 5 in fin. *De Gradib.* Nomina affinium. In linea *recta:* - supra, socer et socrus (a, b), et, ex diverso, gener, et nurus (f, e) *infra* - privignus, et privigna (l, m); adeoque noverca et vitricus (f, e); in obliqua levir et glos (d, g).

13 Itaque ab (e) in 1° gradu lineae rectae distant (b, m) utroque jure; g, autem 1ª lineae obliquae jure canonico; 2° jure civili.

14 Et praeterea, d, est nepos et privignus, *c:* ac demum, e, est huius et filius et nepos.

15 Ideoque, h, est, f, et consobrinus et nepos.

16 Sanch. M. VIII, 24, 7. De Iust. I, IV, 162, S. C. C. ap. S. Alph. VI, 1138. Scilicet *relationes*, quasi *accidentia*, ex actibus quidem cum alio repetitis, at non repetitis in eodem subiecto, multiplicantur (V. Henriq. Lib. XII, cap. 10, n. 3).

17 L. *Iura*, 8, *De R. I.* Atque ideo contingunt omnes, infideles quoque (CC. 8, et ult. *De Divort.*).

18 C. 8 *De Consang. Trident.* XXIV. *R. M.* 4. Consanguinitas jure communi 7° gradu civili *(facie)* pleno finitur (C. 4 *De Gradib*); quo jure orientales semper usi sunt (V. C. 2, 35, 5), et utuntur.

19 § 1 *De Nupt.* C. 1 *De Cognat. leg*

20 Bened. XIV, *De Syn.* IX, 10, 5.

quae olim communior, et forte verior sententia fuit; quippe ea sola veri nominis adoptio erat (21). Cumque adoptiones NN. LL. introductae ab hac longe recedant, non immerito dubitatum est, num ex eis oriatur cognatio legalis (quae videlicet matrimonium dirimat): sententia communior affirmat, ex responso S. Poenit. 17 Maii 1826(22); minus communis negat, quia cognatio legalis ex eo jure metiri debet, ex quo in jus canonicum transiit (23). Mihi, inter adoptantem et adoptatum oriri semper ex jure (canonico), verius est, quippe is illi agnascitur. Item et inter fratres tenendum puto; non ex jure (civili quod has nuptias vetat), sed ex ratione juris (canonici): scilicet adoptatus plerumque, ex receptis moribus, transit in domum, et familiam adoptantis: haec autem cognatio ideo et inter eos introducta

Sane S. C. De Pr. Fi. consulta, an contraheretur ex adoptione inita juxta leges Tonghini occidentalis, quae a jure communi plurimum distant, respondit negative 14 Ian. 1802. Collect. n. 869.

21 V. Sanch. M. VII, 63, 9. Laym, *De Matr.* P. IV, C. VII, n. 3. Schalmz. IV, 12, 19. Pirhin. IV, 12, 4. S. Alph. VI, 1027. Scilicet, hoc jure, qui adoptatur his tantum agnascitur, quibus cognatus fit (L. 12 § *Ult. De Rit. Nupt.*); idest patri adoptivo, et his qui sub patria potestate eius sunt (L. 55 *De Rit. Nupt.*). Aliud putant Tolet. Pont. M. VII, Cap. 4. Reiff, IV, 12, 10, ex L. 14 *De Ritu nupt.* Et recte (sed non ex hac lege. V. not. 21 in fi.) nisi haec turbasset Iustinianus (§ 51, n. 34). Et probabilis nostris haec sententia est (Salm. 9, 12, 40); et S. C. C. in celebri *Hortana Dispensationis* 25 Sept. 1734 his adhesisse videtur (Thesaur. Resolut To. VI, p. 364). Cui proinde, ante contractum matrimonium, omnino standum est, Nostris et Canonistis comunissime triplex est cognatio legalis, nempe paternitas, fraternitas, et affinitas. V. Tab. 6. *Paternitas* in linea recta inter adoptantem et adoptatum (c, r), adoptatique liberos (u. v), quos is habet in potestate (L. 27 *De Ritu Nupt*). *Fraternitas*, in obliqua, inter adoptatum et liberos adoptantis, sive legitimos et naturales (h, r), quod nemo dubitat; sive legitimos tantum (m, r). (Ex L. 23. *De Adoption.*); quod Nostri communius negant (Sanch. VII, 63, 28); non item cum illegitimis, nec cum emancipatis (n, o), nec cum fratribus, aut sororibus, aut parentibus (Ex cit. L. 23, Vinn. in § 1 n. 3. *De Nupt.*) *adoptantis* (b, e, a). Sed *affinis* (adoptato), adsit reverentia vero, *omnino in ea familia nemo est:* (L. 4, § penul. *De Gradib.* Gonzal. in C. un. n. 9. *De Cogn. legali*); ideo nulla prorsus necessitudo contrahitur inter adoptantem et uxorem adoptati (c, s), nec inter adoptatum et uxorem adoptantis (r, d): licet, hoc iure, nuptiae inter eos (L. 14. *De Ritu Nupt.*), prout inter adoptatum, et sororem (L. 12, in fi. *Eodem*), vel amitam, aut materteram (§ 1. *De Nupt.*) adoptantis, constare non possint.

22 Carrier, Bouvier, 809; Scavini III, 785; Del Giovine *De Dispensat. Matrim.* To. I, § 221, 5; De Angelis *Praelect. Càn.* IV, II, 3.

23 Andrè, Corbier, Gury II, 809. Haec sententia ex jure verior videtur. Verum quia, nedum S. Poenit. pro Gallis, sed Suprema quoque Congreg. S. U. I. 23 febb. 1853, idem censuit pro Regno utriusque Siciliae, dicendum fortasse videtur, S. Sedem tacite probasse cognationem his legibus introductam, ne matrimonia perturbarentur.

Tab. 1ª

Arbor consanguinitatis

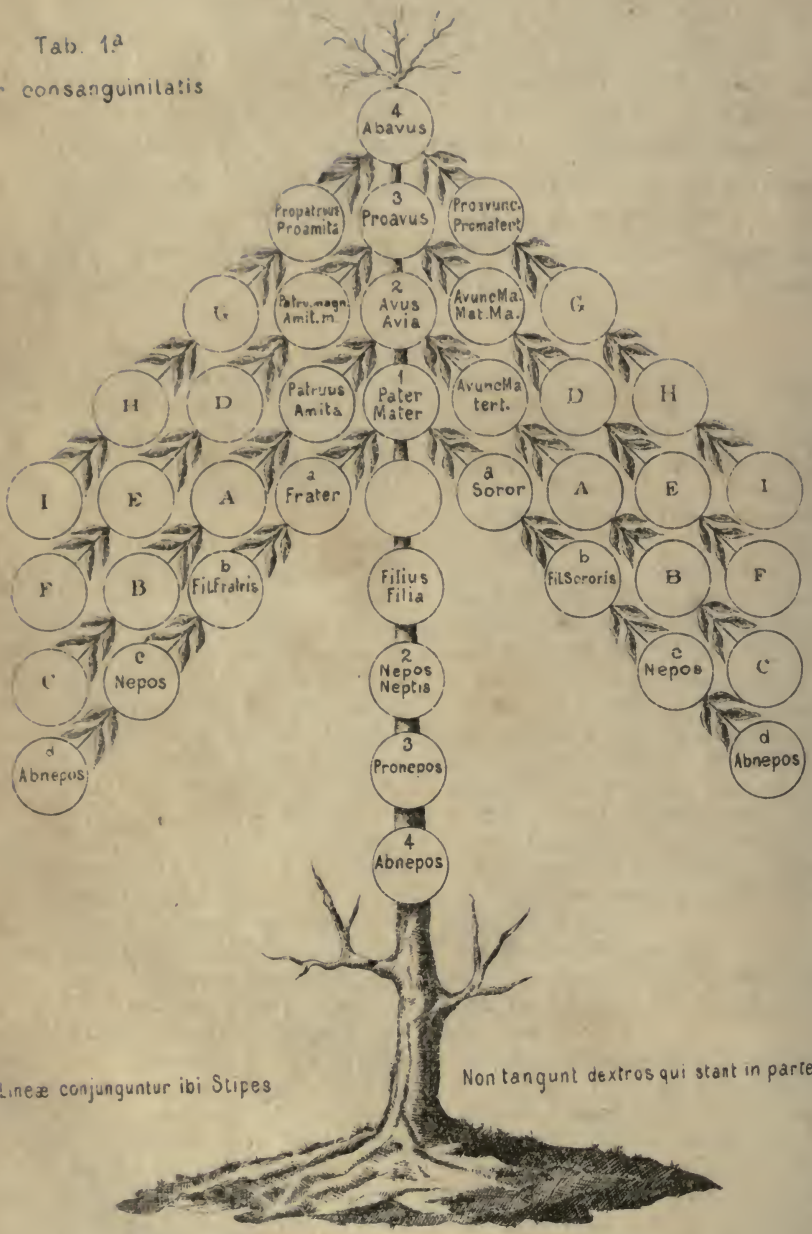

N. Ubi Lineæ conjunguntur ibi Stipes

Non tangunt dextros qui stant in parte sinistra

Duplex cognatio

d. uxorem ducit consanguineam e.

Duplex cognatio

a. ducit duas consanguineas b. c.

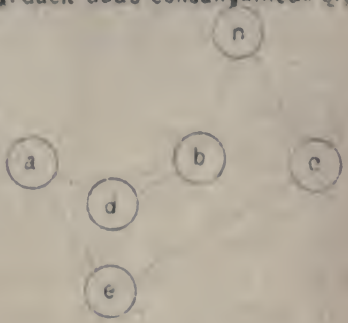

Tab. 4ª

Duplex cognatio

Duo consanguinei e. g. ducunt

duas consanguineas b. g.

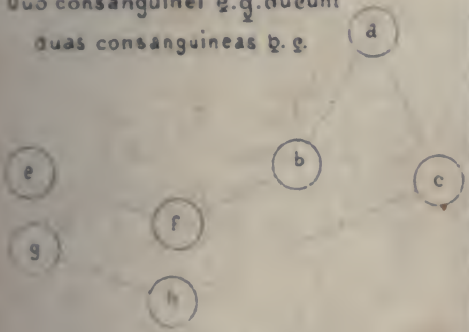

Tab 5ª

Schema affinitatis

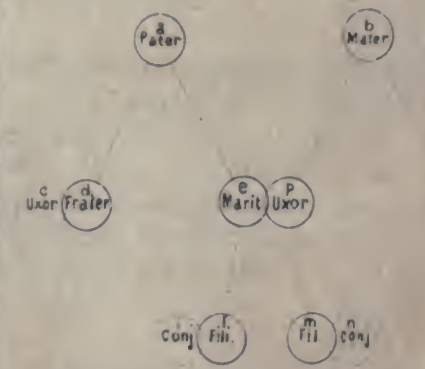

Tab. 6ª

Schema cognationis legalis

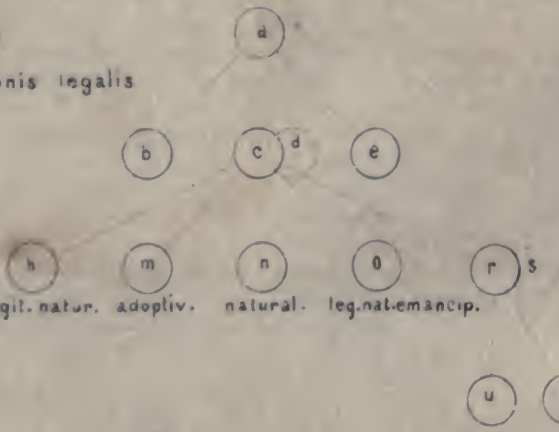

fuit, ut pudori simul inhabitantium, vetitis inter ipsos nuptiis, consuleretur (24). Sed optandum est, ut haec S. S. oraculo definiantur.

66. Cognatio spiritualis introducta fuit jure canonico (25). Profluit ex baptismo et confirmatione. Contrahitur hodie, ubi Conc. Trident. viget, I inter baptizantem (vel confirmantem), et baptizatum (vel confirmatum) baptizatique (confirmative) patrem et matrem: II inter patrinum et baptizatum (vel confirmatum) ex una parte; et eius parentes naturales, etiam illegitimos (non adoptivos) ex altera (26). Nec inter alios contrahitur (27). Et is qui baptizat, illam contrahit in baptismo quoque privato; non item patrinus, quae verior sententia est (28). Et haec quoque multiplex esse potest: multiplicatur autem non ex personis, sed ex sacramentis (29), vel si duo invicem alter alterius filios tenuerint (30).

CAPUT III.

DE PERSONIS QUOAD SOCIETATEM

67. Adhuc de familiis; ex his coalescit societas generis humani. Quae ex Sacerdotio, et Regno (velut homo ex anima et corpore) conflata est, quasi duabus formis invicem distinctis, tum naturali jure, tum divino (1); ut merito velut duas societates esse dixeris, nempe *Ecclesiam* et *Civitatem*. Quarum altera in aeterna, altera in temporalia negocia incumbit, utraque in hominum felicitatem (2); ac denique in gloriam Dei Altissimi, quippe *omnia creavit Deus in gloriam suam* (3).

24 D. Tho. Supplem. 57, 2.

25 C. Un. *De Cognat. Spirit.*

26 Sanch. M. VII, 54, 15. Ideoque contrahitur cum coniuge, si forte alter eorum filium communem in necessitate baptizet (C. 2. *De cognat. Spirit.*) vel teneat in confirmatione filium alterius, forte vidui (Baruff. ad *Rit. Rom.* Tit. *De Patrinis.*) *Ubi* etc.; alibi enim disciplinae, quae in unaquaque regione viget, standum erit. (Instr. S. C. *De Prop.* 21 mart. 1774.

27 Trid. XXIV, R. 2. Ideoque nec a coniuge baptizantis, nec a coniuge patrini (S. Pius V, Mp. *Cum illius vicem*,) nec inter ipsos patrinos (Sanch. M. VII, 54, 12) contrahitur.

28 Sanch. M. VII, 62, 9, etc. Laym. *De Bapt.* IX, 5. Filiucc. X, Par. II, 197.

29 Reiff. IV, 21, Appen. *De Dispens.* n. 201. Schmalz. IV, 16, 208. V. c., si Caium in baptismo et confirmatione, non item si plures Seii filios in baptismo, vel confirmatione, tenueris (De Iust. I, IV, 170). Quod mihi subdifficile est (V. § 63, 21).

30 Sanch. M. VII, 54, 16. De Iust. n. 171. Reiff. loc. cit.

1 II. Paralip. 19, 2. Matth. 22, 21. Gelas. PP. Ep. 8 ad Anast. Imper.

2 *S. Isid. Pelus.* Lib. 3, Epist. 249.

3 Isai. 43, 7; Prov. 16, 4. *Soli Deo honor et gloria.*

68. Principio igitur utraque haec societas Deum habet auctorem; a quo utriusque moderatores potestatem accipiunt; *non est enim potestas nisi a Deo* (4). Hanc potestatem Ecclesiae ab ipsomet Deo immediate datam fuisse de fide est (5). Nec aliunde eam accipiunt qui in civitate imperandi jus habent (6); quamvis voluntate judicioque multitudinis, cum id licet, delecti fuerint; *eo enim delectu designatur Princeps, non conferuntur jura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur a quo sit gerendum* (7). Cumque utraque haec societas perfecta sit, tum natura, tum jure divino, utramque potestatem perfectam esse oportet, ut fine quaeque suo potiri valeat (8). Utriusque autem potestatis fines Christus ipse discrevit (9); et alteram R. Pontifici et Episcopis credidit; alteram Principibus Civitatis (10). Utrisque supremam; scilicet, ne altera ab altera praepediretur; quarum proinde *altera in spiritualibus, altera in temporalibus superiorem non agnoscit* (11). Verum, uti anima corpori, et felicitas aeterna temporali felicitati praestat, ita Ecclesia Civitate praestantior (12), immo potior est (13).

4 Roman. XIII, 1. Qua qui pollent *ministri eius dicuntur* (Sap. VI, 5), ab Eo praepositi *in unamquamque gentem* (Eccles. 17, 14); qui proinde *non hominis exercent iudicium, sed Domini* (II. Paralip. 19, 6).

5 Pius VI. Const. *Auctorem fidei*. Prop. 2.

6 SS. D. N. Leo PP. XIII. Encycl. *Immortale Dei*, 1 Nov. 1885.

7 Leo XIII. Encycl. *Diuturnum* 29. Iunii 1881.

8 Pius IX. *Syllab.* 19, 20, 34. Quo igitur jure Principes civitatum conscribunt milites, qui remp. tueantur; magistratus constituunt, qui inter cives jus dicant, et facinorosos coerceant; eodem jure Principes Ecclesiae clericos ordinant qui altari deserviant, iudices statuunt qui inter Clericos jus dicant, et in *promptu* habeant *ulcisci omnem* fidelium *inobedientiam* (I Corint. IV, 21), *coercendo, cogendo* (Bened. XIV. Br. *Ad assiduos*, an. 1755; Pius VII, cit. Const. Prop. 4), *vim inferendo* (Pius. IX. *Syllab.* 24, 26). Utque illi jure suo excitant Collegia, Universitates, etc.; ita et hi Pia Sodalitia, Clericorum Congregationes, Regularia Instituta, etc. Utque Civitati suae aedes, arces etc. ita et Ecclesiae sua templa, oratoria etc. esse debent. Utque demum Civitas, ita et Ecclesia, suis suorumque necessitatibus prospiciendo, bona temporalia possidet, vectigalia, tributa suis illa civibus, haec fidelibus indicit (V. Syllab. 28-32, 36).

9 Matt. 22, 21; Gelasius PP. Epist. *Ad Anastas. Imperat.*

10 Matt. 28, 18; Roman. 13, 1; 1. Petri, 2, 13.

11 C. 13. *Qui filii sint legit.* Syllab. 28, 29.

12 CC. 5, 6. *De Maiorit. et obedien.* C. 3. *De Iudiciis.*

13 Extr. *Unam Sanctam. De Maiorit. et obedien.* in 6. Syllab. 24, 27. Et quando Ecclesia toto patet terrarum Orbe (Marci 16, 15), palam est, non Ecclesiam regnis, sed regna in Ecclesia contineri.

Hi autem quibus divina sordet revelatio, si jus naturale ipsos non fugit, fateantur oportet, utramque hanc societatem pro natura hominis constitutas, alteram ab altera separatam esse; et praestantiorem et potiorem esse eam, quae negocia moderatur quae ad ultimum finem pertinent. È TROPPO ASSURDO (ita peracute et sapien-

Ceterum cum utraque ab eodem principio manet, et ad eumdem finem tendat (§ 67), mutuo foveri debent (14): et mutuo olim fovebantur.

69. Potestas huiusmodi hodie *jurisdictio* dici solet, ampliata huius vocabuli significatione: sed et ea potestas, quae a societatis moderatoribus in eos diducitur, qui publicis muneribus funguntur, jurisdictio appellatur. Jurisdictio, regulariter, sine territorio aliquo non intelligitur, ideo iuverit ante omnia de hoc attingere quae ad rem nostram facere possunt.

70. — Itaque territorium est — *universitas agrorum in quo quis muneris alicuius publici obeundi potestatem habet* (15). Et in personas quae in eo versantur, in res quae eo continentur, et in actus qui cum aliqua juris solemnitate in eo obeuntur, diducitur. Et duobus apprime regulis regitur. Prima haec est; unicuique potestas competit in proprio territorio, regulariter, privative quoad alios. Dixi regulariter, quia excipiendae sunt personae et loca exempta: *personae* exemptae a potestate Ordinarii sunt, cum primis viri Regulares: *loca* eorum monasteria, quae verior sententia est (16): et quoad utrumque abbates improprie dicti *nullius dioecesis*, si haec exemptio eis vel expresse R. P. privilegio concessa, vel consuetudine immemorabili quaesita fuit (17). Altera haec: qui in aliquo territorio potestatem

tissime Emus Pecci, hodie Leo XIII) CHE CHI HA CURA DELL'ULTIMO FINE SIA SOGGETTO A COLORO, CHE SOVRASTANO AI FINI INTERMEDII PER RAGGIUNGERE L'ULTIMO FINE (*Epist. Pastoral. ad clerum et populum Perusin.* 12 febr. 1880. *Leone XIII. Ed il potere temporale dei Papi.* Roma, 1888).

Denique ab his, qui nec naturae judicia sequuntur, sed opinionum deliramenta, quique omnem potestatem hauriunt a populi voluntate, et quodam quasi mandato, quaerimus; si utraque haec potestas populi voluntate constitit, et seorsum constitit, (semper enim et ubique jura et officia sacerdotum, a juribus, et officiis magistratuum separata fuerunt), quo jure hi qui rem publicam gerunt, fines mandati sui praetergressi, Ecclesiae jura invadunt perturbant, pessumdant? (V. cl. Cavagnis - *Nozioni di dritto pubblico*, ecc. Art. II° - Roma, 1886).

14 C. 1. *De Novi oper. Nunciat.*

15 Ex L. 239. *De V. S.* Praelatis Regularium nullum territorium est; atque ideo in subditos quisque suos ubique terrarum suam potestatem exercet (Silvest. V. *Excomm.* II, 15; Sanch. Dec. VI, 8, 33; Salmat. 10, 1, 103; S. Alph. VII, 20).

16 Ex Trident. XIV, R. 5; Sayr. I. VI, 40; S. Alph. I, 156 in fi; VII, 24.

17 Bened. XIV. Const. *Apostolici Muneris* § 2. (Bullar. I, 76). Dixi *improprie* etc.: scilicet triplex genus eorum est; nam quidam solis monacis praesunt in aliquo Coenobio, vel Monasterio: alii jurisdictionem habent in clerum et populum alicuius loci positi intra fines alicuius dioecesis, a qua locus iste undique circumscribitur: alii demum territorium habent, a cuiusvis Episcopi territorio avulsum et penitus separatum: illi Abbates simpliciter - isti improprie *nullius*, vel

habet, si eo excesserit, privatus homo est (18): hoc eo spectat ne in alieno territorio, eos actus obire, expedire possit, qui aliquam juris solemnitatem desiderant (19). Sed jure canonico permittitur his defungi, consentiente eo qui in eo territorio potestatem habet (20): immo Episcopus, qui a sua dioecesi vi detrusus fuit, gerere permittitur quidquid ad regimen suae dioecesis pertinet, petita, etsi non obtenta, licentia Ordinarii eius loci (21). His praemissis transeamus ad jurisdictionem.

Art. I. *De jurisdictione.*

71. Hoc vocabulum vi sua *juris dicendi*, idest judicandi, potestatem significat. Sed jure canonico, et hodie etiam civili, latissime acceptum est: ideo jurisdictio communiter definitur, *Potestas publica circa aliorum regimen et gubernationem* (1). Cohaeret officio superioris, et judicis; quorum actus *proprie* jurisdictionis sunt, quod belle Suar. animadvertit, et in ligando et solvendo, et coercendo posita est (2). Nihilominus lata significatione jurisdictio dicitur et ea, quae ad actus et valide et licite, et ea quae solum ad eos licite ineundos, necessaria est (3). Nobis heic de priori tantum — Quae definiri potest — *potestas jure publici muneris competens, ad gubernandum concessa, sine qua nonnulli actus valide exerceri nequirent* (4). *Potestas;* quod loco

simpliciter *nullius*, hi *vere nullius* (dioecesis) dici solent: *illi* exempti sunt a jurisdictione Episcopi qua sunt regulares, *isti* ex privilegio, *hi* quia et ipsi vere sunt Ordinarii (Cf. Bened. XIV. *De Syno.* II, 11, 2, etc.).

18 L. 3. *De Offic. Praesid.* Idem juris est si consistat in loco exempto C. 1 *De Privil.* in 6°.

19 Ex Trident. VI. R. 5. Salm. 10, 1, 105. Ut ecce jus dicere - ordinare, confirmare, pontificalia exercere, etc. - Secus si nullam solemnitatem desiderant: utputa conferre beneficia, absolvere a censuris. Et parochus potest extra suam parochiam matrimoniis suorum interesse quasi testis, confessiones eorum excipere, etc. V. L. 2. *De Offic. Procons.*).

20 C. 3. Cau. 9, q. 2 - Non tamen, si quid inter aliquos decernendum sit, partibus invitis (LL. 1, 2. *De Iudic.* Salm. 10, 1, 105; S. Alph. VII, 21.

21 Clem. Un. *De foro compet.*

1 Pirhin. I, 31, 1. Reiff. I, 29, 3. Molina *De Iustit.* Tr. V. Disp. 2. Laym. *De legib.* Cap. V. n. 1.

2 Suar. *De Censur.* 14, 1, 2. Superioris est, ferre leges, in eis dispensare, munera publica decernere, etc.: Iudicis est, de causis cognoscere, mandata, decreta, sententias, ferre etc.: utriusque, poenas infligere. Jure communi coercendi potestas vocatur *imperium*. Quod in merum et mixtum diducitur: merum est *jus gladii;* mixtum est *modica coercitio,* quae jurisdictioni est *admixta;* scilicet, ne haec alias inutiliter data videatur (L. 5. *De Offic. eius cui mand. est jurisd.* V. Laym. *De Legib.* V, 8).

3 Suar. *De Censur.* 26, 4, 19.

4 Ex LL. 1, 8, 9. *De Offic. Procons.* L. 20 *h. t. (De Iurisdict.).*

generis est. *Competens jure*, etc., ut secernatur ab ea, quae a Nostris dicitur *dominativa*, quaeque etiam privatis hominibus inest, v. c., domino, patri, marito (5). *Ad gubernandum*, ut distinguatur a potestate ordinis, quae ad sanctificandum pertinet. *Sine qua*, etc., nam actus qui sine ea valent, ut baptizare, aegrotos inungere etc., magis juris, vel officii, vel muneris nostri, quam jurisdictionis esse dixerim (6)

72. Omnis juris dictio dispescitur vel ex obiecto, vel ex origine. Ex obiecto est vel contentiosa, vel voluntaria. *Contentiosa* quae exercetur inter eos, qui in judicio contendunt (7): quae non sic exercetur, est *voluntaria* (8). Illa nemo potest uti in causa propria (9), haec potest (10), nisi obstet lex, vel res ipsa (11). Ex origine est vel ordinaria, vel delegata: *ordinaria* dicitur quae cohaeret officio, vel beneficio, cumque eo nanciscitur (12); *delegata* quae, mandatur ab eo qui ordinariam habet (13). Illa profluit ex lege (14), vel consuetudine (15), et *munus proprium* est: quocirca mandari alteri potest, nisi lex vetet (16). Haec datur ab homine, et est species man-

5 Laym. Tr. *De Legibus* Cap. V, n. 1.

6 Ex cit. L. 20. Cf. Berardi *Comm. in Jus. Eccl. univers.* Dissert. I. Cap. I, pr. Et ideo dicimus. Parochos nullam in foro externo jurisdictionem habere. *Haec jurisdictio* aliquam *notionem* desiderat: quin jurisdictio a I. C. definitur. *Notio jure magistratus competens* Cuiac. *Parati. Ad. Tit. De jurisdict.* Heinecc. *Inst.* § 1318). Notio est jus cognoscendae rei de qua agitur, et super ea decernendi.

7 Ex L. 2 *De Off. Procons.*

8 Heinec. *Ad Pand.* 1, 249. Reiff. I, 29, 8. Velut *adoptio*, irrogatio censurarum per modum praecepti; quamvis exerceatur in invitum.

9 L. 10 *h. t.* E. g., sibi jus dicere.

10 L. 2 *De Off. Praesid.* LL. I, 2 *De Off. Pract.* C. 44. *De Poenit. et remiss.* Suar. *De Voto* 6, 11, 2. Reiff. III, 7, 99. Nempe, dispensando vel concedendo. Et vel *indirecte* uti potest; ut ecce si Episcopus in sua dioecesi dispenset ab aliquo jejunio; nam ipse quoque potest ea dispensatione uti. Vel *directe*, veluti si, ex juxta causa, hodie seipsum dispenset a jejunio, vel ab horis Canonicis, vel in votis (Salm. 10, 1, 43. S. Alph. I, 183. Cf. Sanch. M. VIII, 3, ubi latissime). Et ipsa quoque S. C. C. censuit, Episcopum, qui in aliquod reservatum incurrit, a quo ipse potest absolvere, posse Confessarium, a quo absolvatur, deputare (Suar. *De Poenit.* 30, 2, 15. Lugo *De Fide* 23, 61. Filiucc. 20, 272).

11 Ex C. 7 *De Instit.* C. 26 *De Jurep. Lex* veluti beneficium sibi conferre: *res ipsa*, puta seipsum censuris absolvere quia nemo potest esse reus, et judex (D. Thó. Suppl. 22, 4).

12 Ex L. 7 in fin. *De Off. Procons.* Licet temporaneum sit officium, utputa Vicarii Generalis, vel Oeconomi Curati.

13 Ex LL. 5, 6, h. t.; C. ult. De O. O.

14 V. Schmalz. I, 32, 8.

15 C. 1, § 2 *De Foro Comp.* in 6. S. Alph. VI, 573.

16 L. 5 *h. t.* C. ult. *De O. O.* Et vel universa mandari potest (L. 17 *Eod.* Ex C. 27, § 2. *De O. D.* S. C. C. 12 Sept. 1874 - contra Sanch. M. III, 31. 12, id negantem ex L. penult. *De Offic., Praesid.*, quae huc non pertinet); dum ne in officio suo alium substituat (C. 4. *De O. V.*), nisi forte ad modicum tempus (Reiff. I, 28, 54); idest ad duas tresve hebdomadas (Ex C. 29, Cau. 7, 1.

dati (17); qua proinde qui praeditus est *proprium nihil habet, sed eius qui mandavit jurisdictione utitur* (18). Nihilominus, quia id publice interest delegatus non potest eam, injussu delegantis, subdelegare (19). At ea qua mandatur a Principe, quia is, delegando, cum cui delegat magistratum, et quasi legatum suum facit, subdelegari posse, nisi electa fuerit industria personae expresse vel tacite, non incerti juris est (20).

Sanch. M. III, 31, 12). Dixi, *nisi lex vetet;* uti hodie Parochis vetat jurisdictionem delegare ad confessiones sacramentales excipiendas.

17 L. 16 *h. t.* C. 1. *De O. D.*

18 L. 1 § 1 *De Off. eius cui mand.* Quamobrem si plures eadem jurisdictione delegata gaudeant (v. c. Nuncius Apostolicus, aut simplex confessarius) absolvendi a reservatis R. P., nihil refert, utrum quis ab illo, an ab hoc absolvatur, secus ac nonnulli existimarunt (V. Lugo *De Poenit.* 20, 221). Proprium *nihil* habet, sed hoc accipiendum est cum grano salis; etenim jurisdictio, verius, transfertur in delegatum; (cit. § 1). Et ideo inidoneis (secus ac mandatum) delegari non potest; et delegantis et delegati non est (secus ac mandantis et mandatarii) una eademque persona; ac proinde a delegato appellatur ad delegantem (L. 4. C. *Quemadm. et quando judex.* C. 27. §. *Porro De O. D.*), et a subdelegato ad delegatum (Reiff. II, 27, nn. 29, 61), nisi is totam sibi mandatam jurisdictionem subdelegaverit, quia totam subdelegando ea se abdicat (V. n. 20).

19 L. 5 *h. t.* C. 62 § ult. *De Appellat.* C. 12. *De O. D.* in 6° Laym. *De Poenit.* 10, 12. Suar. *De Censur.* VII, 2, 9. In quo iterum distat a mandato, quod, quia a privatis privata negocia geruntur, potest subdelegari. Nihilominus subdelegare potest ea, quae ad instruendum delegatum pertinent (Ex C. 27, § 1 *De O. D.* Sanch. M. III, 31, 10; Engel 1, 29, 15. Reiff. I, 22, 64): v. c. recipere a partibus juramentum, examinare testes, etc. (Clem. Un. *De Offic. Deleg.*).

20 L. 5 C. *De Iudic.* CC. 3, 43. *De O. Del. Magistratum faci!* (Donell. To. IV. Lib. XVII. Cap. VIII, § 27. Voet. 1, 21, 12): atque ideo jurisdictionem quasi ordinariam facit (*quasi,* nam qui ordinariam habet delegare potest cum facultate subdelegandi, non item delegatus a Principe. Sanch. M. III, 31, 9). *Nisi electa* etc. (C. 43. *De O. D.*); *expresse,* ut ecce si jusserit delegato negocium *per se,* vel *personaliter* expedire (cit. C. 43. *Reg. Canc.* 48. ibiq. Rigant. n. 20): *tacite,* si dixerit, v. c., *se ei committere negocium difficile et arduum* (Ex C. 3. *De O. D.* De Rosa *De Exequt.* etc, II, 5, 22; Corrad. *Praxis* etc. IX, 5, 33). Non item si dixerit, *prudentiae tuae, de qua specialiter confidimus* (Sanch. M. VIII, 27, 43; De Iustis I. VI, 314); vel, *conscientiam tuam onerantes* (Navarr. Garz. *De Benefic.* VI, II, 100), qui ita a S. C. C, decisum fuisse testatur n. 103. Itaque delegatus a Principe negocium sibi commissum subdelegare potest alii, et verius, etiam sine causa, quod juri conformius esse fatetur vel ipse Engel 1, 29, 8: Et totum (Ex C. 27, § 2. *De O. D.*): verum totum subdelegando eo ipse se abdicat, ideoque, si a judicio subdelegati appellandum sit, non ad delegatum, sed ad delegantem appellandum erit (Ex cit. § 2. Gonzal. in C. 3, n. 3. *De O. D.* Rosa *De Exequut.* etc. II, V, nn. 8, 9. Eng. n. 9).

Verum haec ita, si mandata fuerit *jurisdictio,* non si *nudum ministerium;* hoc enim subdelegari non potest (Felin. Menoch. Sanch. M. VIII, 27, 43. De Iustis I, VI, 313). Nudum ministerium dicitur, nudum factum, sine causae cognitione, alteri demandatum (Sbroz. De Vic. Epis. II, 34, 4; Sayr. II, 20, 13; Reiff. 1, 29, 157): ideoque in *nuda* (Sanch. M. VIII, 27, 14), et *mera*

73. Inter ordinariam et delegatam tenet ea jurisdictio, quae dicitur *delegata ad universitatem causarum*. Habetur cum mandatur vel omne, vel certum aliquod genus negociorum (21). Haec vel a jure est, vel ab homine (22). Quae est a jure cohaeret officio, ideo, ex regulis juris Canonici, est vere ordinaria (23). Quae datur ab homine, siquidem datur officio, vel cum officio, ordinariae jure censetur, nempe quatenus officio cohaeret (24); sin absque officio, non item; et planum est (§ 71, 12). Illa delegari potest, haec secus (25).

74. Jurisdictio 1° danda est ab eo qui illam habet; *expeditam*, inquam (26): et is debet illam dare *sciens volens:* data per errorem

(Ferraris V. *Delegatus* n. 23) exequutione, citra omnem cognitionem (C. 27, v. *Nos autem De O. D.*) positum est; velut beneficii resignationem acceptare, praedicare indulgentias (C. 43 § ult. *Eod.*). Licet forte in ligando aut solvendo positum sit (Laym. Lib. V, Tr. IV. Cap. X, n. 14): velut excommunicare aliquem, vel a censuris absolvere, vel cum irregularibus dispensare (cit. § ult.); dummodo nullam cognitionem desideret (C. 27, pr. *Eod.* V. *Garz.* l. c. n. 108): nam si aliquam notionem desiderat, magis jurisdictio (§ 71, 6), quam nudum ministerium intelligitur: velut examen testium (Clem. un. *De O. D.*); vel si jussus fueris, Osium in beneficio instituere, si idoneum reperetis (Cit. Clem. un.).

21 Reginald. I, 50. V. c. potestas absolvendi a censuris reservatis, dispensandi ab irregularitatibus ex defectu natalium, decidendi causas sponsalia, vel decimas respicientes; licet haec locis aut tempore definita sint, v. c. quae in tali oppido, occurrerint, vel hoc anno (Sanch. M. III, 31, 4).

22 Reiff. I, 29, 33. A jure, ut Clem. I. *De suppl. negl. Prael.*

23 C. ult. *De O. O;* Ben. XIV, C. *Ex quotidiano;* Engel I, 29, 4. Suar. *De Legib.* VI, 15; a n. 1; S. Alph. VII, 90. V. c. jurisdictio data Episcopis absolvendi a casibus occultis R. P. reservatis (S. Alph. VI, 566; VII, 243) quamquam haec *delegata* dici nequeat.

24 Ex L. 12 *De Judic.* C. 2 *De O. Leg.* in 6°. Laym. *De Poenit.* 10, 13. Cujusmodi est ea, v. c., quae decernitur Legatis, aut Vicariis Apostolicis, Oeconomis Paroeciarum, vel his, quibus ipsimet Parochi discessuri, suas vices (Sanch. M. III, 31, 14; S. Alphon. VI, 566), etiam ad breve tempus (Lugo *De Poenit.* 19, 16), committunt *Quatenus*, etc. et hoc planum est: heinc, v. c, Oeconomus facultatem celebrandi matrimonia aliis subdelegare potest, facultatem absolvendi a reservatis, quam forte accepit ab Ordinario, non potest.

25 L. 1. *Quis et a quo.* V. Laym. l. c. S. Alph. VI, 566. Verum Sanch. M. III. 31, 2. et Reiff. I, 29, 62, non utuntur hac distinctione; sed res plana esse videtur, illi enim de ea delegatione loquuntur, quae sine ullo officio datur, cujusmodi est ea qua Regulares absolvere olim poterant a casibus R. P. reserv.; hi de ea quae datur cum officio, v. c. decidendi omnes causas decimas respicientes, nam qui sic delegat quasi magistratum facit, et ideo delegat cum officio.

26 Ex C. 12. *De Except.* C. 1. *De O V.* in 6°. Scilicet, *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (L. 55 *De R. J.*): sive, ut vulgo dicimus: *nemo dat quod non habet.* seu *rem*, seu rei usum et exercitium (C. 24, Cau. 1, 7). *Expedita* autem jurisdictio penes eum esse dicitur, qui non prohibetur ea uti; prohibentur autem *nominatim* excommunicati, vel suspensi.

(substantialem) nullius momenti est (27); datam ex metu ratam esse est communius et verius (28). 2° Capaci danda est: sunt incapaces cujuslibet jurisdictionis naturali jure qui mentis impotes sunt (29); ecclesiasticae incapaces sunt jure divino foeminae (§ 29, 17), et non baptizati (30); canonico laici (31). Demum 3° is cui datur debet eam acceptare expresse, vel tacite (32). Et si datur absenti, non antea data mihi intelligitur, quam cum id a te *directe* mihi, vel Procuratori meo fuerit renunciatum (33). Quamobrem, si medio tempore retractaveris voluntatem, nihil erit actum (34): sed haec planius alibi.

75. Nunc videamus quemadmodum sit exercenda. Principio igitur contentiosa exerceri debet in proprio territorio, ut valeat: voluntaria ubivis exerceri potest (35). Unaquaeque autem exercenda est in suo foro (V. § 25). In jure canonico quidquid conceditur pro foro externo, sive, uti aiunt, *in foro fori,* valet regulariter etiam pro foro interno; sed non contra (36). Et quod datur pro foro interno, valet pro foro tum sacramentali, tum conscientiae (37); nisi agatur de peccatis

27 L. 15, *h. t.* L. 2. *De Judic. Errantis nulla voluntas est* (Ex L. 117. *De R. I.* veluti, si in persona erratum sit. Error accidentalis non obest (L. 11 *De C. E.*); utputa, si sacerdoti, quem doctum falso existimasti, dederis facultatem absolvendi a reservatis, non daturus si scisses (Sanch. M. III, 39, 14) quamvis is te deceperit (Filiucc. De Iusti. S. Alph. VI, 1089), quia poena foret, et nulla poena sine lege.

28 Sanch. M. III, 39, 13. Lugo *De Iustit.* XXII, 131. Engel. IV, 3, 5. S. Alph. 1, 184; III, 716; quia metus non aufert voluntarium. Dari autem potest expresse vel tacite: tacite autem regulariter data videtur, cum is, qui dare eam debet, sciens volens patitur te, se praesente, cauti (Spor. *De Poenit.* § 710. Regin. I, 68).

29 L. 12 § 4. *De Judiciis.*

30 Suar. *De Censur.* II, 3, 2. Salmat. 10, 1, 51. Contra Bonac. Henriq. etc.

31 C. 10 *De Constit.* Salm. 10, 1, 52. Croix VII, 17. Seu potius nondum tonsuram adepti (Suar. *De Censur.* II, 3, 8). Capaces autem esse oportet, nedum eos quibus decernitur jurisdictio ordinario, quod planum est, sed et eos quibus mandatur (§ 72, 18).

32 Ex LL. 10, 19 *De Donat.* C. 17. De Praeb. in 6'. *Quod cuique pro eo praestatur, invito non tribuitur* (L. 199 § ult. *De R. J.* Sanch. M. III, 36, 8. Lugo *De Poenit.* 19, 18) Sed V. Engel IV, 3, 17.

33 Ex L. 25. *De Milit. testam.*

34 C. 7 *De Procur.* in 6°. Et, ex diverso, si repudiaverim, quamdiu id tibi, vel Procuratori tuo, directe non innotuerit, mihi integrum est, mutato consilio, eam acceptare (Ex cit. C. 7. Reginald. I, 105. Sanch. M. VIII, 32, nn. 2, 6).

35 LL. 1, 2 *De Off. Procons.* CC. 7, 9 *De Off. Leg.* Et nedum ordinaria, quod nemo dubitat; sed et delegata, quod est verius (Garz. *De Benefic.* Par. V. Cap. VIII, a n. 129. Thesaur. *De Poenis* Par. I, Cap. 20. v. *Dico secundo* Sanch. M. III, 34, 2), et planum est (§ 72, 18). Proinde Episcopus jussus a R. Pont., v. c., alicui beneficium conferre, dispensare in irregularitate aliqua publica, vel in impedimento matrimoniali, haec praestat et valide et licite etiam cum extra dioecesim versatur.

36 Covarr. To. II, Lib. II, Cap. X, n. 3. De Iust. I, VII, 207. V. § 25, 17.

37 Schmalz. II, 2, 2. Suar. De Legib. VIII, 6. nn. 15, 16. V. cit. § 25, 17.

absolvendis. At quae dantur pro foro sacramentali, in hoc tantum exerceri queunt; ideoque audita confessione sacramentali (38). Deinde exercenda est in proprios subditos; et, regulariter, dum in proprio territorio versantur (39). Proinde, regulariter, non potest exerceri nec in *subditum* absentem (40), nec in *peregrinum* qui versatur in nostro territorio, nisi forte vagum, vel advenam, vel factum subditum ex delicto (§ 86). Nihilominus, quia *propensiora sunt jura ad solvendum quam ad ligandum*, quoties de solvendo agitur, in his quae ad forum dumtaxat internum pertinent, jurisdictionem voluntariam exerceri posse cum advenis probabilissima; cum peregrinis, quamdiu in nostro territorio versantur et in his quae pertinent ad universalis Ecclesiae leges, probabilis sententia est (41). Ad extremum necesse est, ut quis exerceat jurisdictionem nec errore lapsus, nec metu inductus. Itaque si per errorem functus ea est, siquidem accidentalem, valet; sin substantialem, nihil agit (42). Si autem compulsus fuit metu gravi et iniusto, verius est valere quod actum est (43), excepta absolutione a censuris (44).

76. Ad haec qui mandata jurisdictione utitur, debet servare diligenter fines mandati, nam, si excesserit, aliud fecisse videbitur, ideo nihil agit (45). Nihilominus si quid faciat, quod potest fieri valide quidem, sed illicite, valet (46); prout valeret, si is qui mandavit ipse fecisset, quippe eadem jurisdictione utitur (§ 72, 18); nisi is *conditionem* adiecerit, ut fieret hoc modo, vel illo. Sed quaestionis est, si

38 Filiuce. 10, 355. De Iustis I, VIII, 112; ibiq. P. Leo in *Prax. Sacr. Poenit.*

39 Ex L. 20, *h. t.* C. 2 *De Const.* in 6°.

40 L. 7, § *Interdicere. De Interd.*

41 S. Alph. I. 158; III, 332, in fin. Itaque Ordinarius loci valide eos dispensat in irregularitatibus occultis, in votis, etc.; non item in censuris reservatis in ipsorum dioecesi. Dixi *dumtaxat internum*; nam in his, quae forum quoque externum attingunt, regulariter, ne ordo constitutus perturbetur, ejus est solvere cujus est ligare (Ex L. 19 *h. t* C. 19. *De Foro compet.*).

42 Ex C. 2 *De Fil. praesb.* in 6.° C. 8. *De fide instrum.* Suar. *De Legib.* VI, 21, 7. Utputa, si absolverit a censuris Sejum, quum Cajum putabat. Ceterum si falso putavit sibi jurisdictionem deesse, et nihilominus eam exercuit, valet (Ex L. 2 *De Iudic.* V. Lugo *De Poenit.* 19, 18), quia *plus valet quod in re est, quam quod in aestimatione hominum* (L. 4 § 1 *De Manum. Vind.* C. 4 *De Bigam.*).

43 Reiff. 2, 40, 64; ibiq. Sanch. Pirhin. Suar. *De Legib.* VI, 21, 5. S. Alph. 1, 184.

44 C. 1 *De his quae vi* in 6°.

45 L. 5 *Mandat.* Ceterum *cui jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potest* (L. 2, *h. t.* C. 5 *De O. D.*).

46 Schmalz. V. 39, 101. V. c., si Parochus te rogaverit ut, se absente, matrimoniis celebrandis intersis, tuque eis assistas extra Parochiam, vel clandestinis (Sanch. M. III, 34, 4. Pont. M. V, 29, 6).

expresserit servari ea, quae ex jure facienda sunt (v. c. si R. Pontifex jusserit absolvere Titium a censuris, *imposita ei poenitentia salutari*, vel *satisfacta parte*), utrum haec expressio sit *conditio*, ceu quidam putant (47), quia is qui mandat non praesumitur dare potestatem faciendi, nisi prout licite fieri potest; an simplex *monitio*, ceu putant alii (48), ut interdum in jure (49): atque, ideo utrum non valeat, an valeat quod gestum est. Haec posterior sententia communior est, et mihi verior; nam ea *quae tacite insunt, si verbis fuerint expressa, non faciunt actum conditionalem* (§ 41, 25), nisi expressa fuerint ut facerent conditionem (50). In summa: haec perinde aestimari debent, ac si is qui mandavit ipse fecisset; quamobrem si ab ipso aliter facta rata vel irrita fuissent, facta a delegato rata erunt, vel irrita (51).

77. Jurisdictio ordinaria 1° cessat abdicato officio, vel adempto (52), 2° intercipitur excommunicato, vel suspenso eo, qui eam habet, ex quo vitandus esse coeperit (53), demum, 3° silet post appellationem

47 Suar. *De Censur.* III, 12, 6. S. Alph. VII, 121.

48 Bonac. Sanch. M. III, 33. Laym. *De Censur.* Par. II, Cap. VI, 8. Salm. 10, 2, 25. Schmalz. IV, 3, 218. Ronc., Pala., etc. Et probabile est S. Alph. l. c.

49 Ut in L. 6, § 1 *De Tutel.*

50 Cit. L. 6, § 1. Ex L. 68, § 1 *De Legat.* 1. Sanch. M. V, 1, 7. Quod nisi palam fuerit expressum, ex verbis, quibus is qui mandavit usus fuit, colligendum erit. V. c, Bened. XIV, in B. *Convocatis* § 66. vetuit, occasione Iubilaei quemquam a reservatis absolvere, *nisi prius juret*, se parti laesae satisfacturum cum primum poterit; quis dubitet, satisfactionem heic esse conditionem absolutionis? Ceterum hac in re Suaresii sententiae adhaerendum est ante factum; post factum Sancii; et regula tenenda, *in dubio omne factum praesumitur recte factum.*

51 Salm. 10, 2, 25. Nec obstat ratio contraria, quippe interpretativa delegantis intentione nititur, quae nihil est: alias, ex interpretativa intentione legislatoris, neque si factum sit potestate ordinaria valebit (Schmalz. V, 39, 101). Sed nonne delegatus excedit fines mandati? Minime; non enim videtur aliud agere qui *modum* non servat (Ex LL. 5, 22. *Mand.*).

52 Sanch. M. III, 22, 56. V. c., abdicata Parochia.

53 Ex C. 10 *De O. D.* in 6°. C. 1 *De O. V.* in 6°. Suar. *De Censur.* 13, 1, 11, etc. Sanch. M. III, D. 30, 6. Ideo nec ipsi possunt eam valide exercere (C. 16, § ult. *De Elect.* C. un. *Ne sed. vac.* in 6°); nec aliis delegare (C. 1, *De O. V.* in 6°), quia delegatio est usus jurisdictionis (Suar. *De Poenit.* 26, 1, 3), et delegatus ejus qui delegavit jurisdictione utitur.

Dixi *ex quo vitandus* etc.: scilicet post Conc. Constantiense duplex est genus eorum qui censuris sunt irretiti, unum eorum qui vitandi, alterum eorum qui tolerati dicuntur. (Antea omnes erant vitandi, notorii inquam). Vitandum accipimus eum, in quem sententia excommunicationis, vel suspensionis, vel interdicti, *lata fuit nominatim, ac denunciata specialiter et expresse* (Mart. V, B. *Ad evitanda*). *Sententia;* lata, inquam, officio judicis; ideo opus est, ut in jus vocatus fuerit (Ex Clem. 2. *De V. S.*). *Nominatim*, idest, expresso ejus nomine, vel ea demonstratione, quae vice nominis fungi possit; v. c. *excommunico Praetorem Reatinum* (Salmat. 10, 3, 15. S. Alph.

ab ejus sententia interpositam (54). Delegata 1° finitur finito negocio commisso (55), vel elapso mandati tempore (56): 2° cessante causa delegationis finali (57); 3° revocatione (58), vel renunciatione (59) mandati; nempe postquam *revocatio* ei cui jurisdictio delegata fuit, vel *renunciatio* delegantі, renunciata fuerit directe (60); ac demum morte personae delegatae (61); vel resoluto quoquo modo, re inte-

VII, 130): ac *denunciata* etc., idest proposita in loco publico, vel lecta in Ecclesia coram omnibus (Suar. *De Censur.* IX, 2, 8); nempe jussu illius, qui eam tulit (Salm. 10, 3, 16; Croix VII, 185). Ceteri omnes dicuntur *tolerati;* licet manifesti sint, et notorii (Reginald. I, 115. S. Alph. VII, 136, 140). Itaque a vitandis nobis cavendum est, praesertim in divinis; a toleratis non item. Vitandis omnis adimitur jurisdictio, toleratis relinquitur, quamdiu Ecclesia eos tolerat in officio (Suar. *De Censur.* 26, 2, 2); haereticis quoque ex secta, et schismaticis. Qui idcirco nedum solvere possunt, sed et ligare (Salm. 10, 1, 58). Quae omnia exploratissimi juris sunt.

54 L. un. *Nihil novari;* CC. 7, 10. *De Appellat.* in 6°: nisi forte appellatio vim habeat tantum devolutivam.

55 C. 9 *De O. D.* Seu bene, seu male; quia mandatarius jurisdictionem suam consumpsit (Ex L. 55 *De Re Iudic.* C. 37, § 1 *De Elect.* in 6°. De Iust. I, VI, 428). Itaque si quis pronunciaverit, rescriptum Pontificium sibi praesentatum, *esse obreptitium,* non poterit, ne partibus quidem consentientibus, se retractare, et negocium resumere (C. 38 *De O. D.*); licet deceptum se noverit; nam judicavit (Sanch. M. VIII, 27, 39. Conrad. *Prax.* etc.). Nisi forte aliquid pronunciaverit vel *ex sua persona;* v. c., falsum esse, vel non videri missum sibi mandatum, quod plánum est; vel *non servata* mandati, seu juris, forma (Ex L. 25, § 1 *De Recept. Arb.* Pirhin. 1, 29, 156. De Iust. I, VI, 494); quia nihil agit (LL. 22, 41. *Mand.* Sanch. L. c.): v. c. si jussus absolvere in *foro sacramentali,* extra illud absolverit. Dixi *seu bene, seu male;* idest seu juste, seu iniuste; seu ex jure, seu minus: non item si actum irritum fecit, quia quod irritum est pro infecto est; ut ecce, si invalide absolverit a peccatis reservatis (Duard. III, § 2, q. 7, n. 7. S. Alph. VI, 563 pr.). Si delegatus a Parocho sponsos invalide coniunxerit (Sanch. Dec. II, 13, 16).

56 C. 24, *De O. D.* Nihilominus delegatus a Papa poterit eum, quem condemnavit, paratum obtemperare, intra annum absolvere (C. 26 *De O. D.*). Hoc posse et delegatum ab Episcopo tenent plures (V. Sayr. II, XX, 7, 9); sed vereor, ne verum sit, nam haec absolvendi facultas est velut nova delegatio data a R. Pontifice (V. Suar. *De Cens.* VII, 2, 7).

57 Ex C. 30 *De Praeb.* in 6°. Veluti, si jurisdictio data sit ad absolvendum Sempronium, ut Cajam duceret, et Caja decesserit (Sanch. M. VIII, 30, 12).

58 L. 58 *De Iudic.* V. Suar. *De Legib.* VIII, 37.

59 V. Suar. Cap. 33. Scilicet *nihil tam naturale est, quam eo genere quodque dissolvi, quo colligatum fuit* (L. 35 *De R. I.* C. 1, X, *Eod. tit.*).

60 C. 7 *De Proc.* in 6°. Reiff. V, 30, 134. Pont. *De Matr.* VIII, 18, 18. Ideo gesta medio tempore valent, licet is, cui mandata fuit jurisdictio, aliunde sciat revocatam fuisse (Reginal. I, 105. Sanch. M. III, 36, 9.). *Directe* V. § 74, 33.

61 Ex L. 26, § *Morte. Mandat.* C. 30 *De O. D.* Dixi *personae,* nam si delegata fuerit officio, vel dignitati (velut Episcopo Reatino, aut Vic. eius Generali, vel Parocho N.) transit ad successorem (Sanch. M. VIII, 27, 2. De Iust. I, VI, 496. V. § 46, 23).

gra, jure dantis (62). Nisi forte is eam dederit suae dignitatis nomine (V. § 46, 23), vel eam dederit instar gratiae, de qua alibi. Quaeri potest, utrum cesset praeterea jurisdictio inferioris, si quis, eo omisso adeat superiorem? Affirmant Conradus et De Iustis, si is, omisso Ordinario, adeat R. P., quadam nempe quasi *manuum appositione:* negant verius ceteri fere omnes, quia id nullo jure cautum est (63).

62 L. 6 *h. t.* C. 36 *De Praeb.* in 6°. Nisi habenda sit instar *gratiae factae,* de qua serius. Scilicet quia delegatus vices ejus gerit: ideo evanescit etsi delegata fuerit a Principe (C. 36 *De Praeb.* in 6°); vel ad universitatem causarum (Ex C. 10 *De haeret.* in 6°. Sanch. M. VIII, 28, 34); nisi haec delegata sit cum officio, v. c., Oeconomi Curati, quia est instar ordinariae (§ 73). Dixi *re integra,* quia si res non est amplius integra, jurisdictio durat, etiam resoluto (L. 6 *h. t.* C. 7 *De O. D.* in 6°), eoque magis suspenso (Sanch. n. 7) jure dantis: immo etiam elapso mandati tempore (CC. 19, 20, 30 *De O. D.*). Porro res dicitur non amplius integra, si delegatus mandata sibi jurisdictione uti (C. 30 *De O. D.* C. 14 *Eod. tit.* in 6°), idest, si ex ea gerere aliquid (L. 6 *h. t.*) coeperit. Ut ecce, in foro judiciali, si citatio edita fuerit (C. 20 *De O. D.*); in sacramentali, si confessarius coeperit audire confessionem poenitentis, et dum absolutionem differt, mandati tempus praetereat: vel delegatus ad dispensandum in impedimento connubiali inquirere coeperit, an vera sint exposita (Sanch. M. VIII, 28, 29. De Iust. I, VI, 498), vel sponsis consuetam poenitentiam iniunxerit. Non item si delegatus eam subdelegaverit tantum, si subdelegatus nondum quidquam facere coeperit (Ex C. 14 *De O. D.* in 6°; De Iustis. I, VI, 270): scilicet, subdelegando nihil exequitur, sed alii exequendum committit (Sanch. n. 18).

63 Ex C. 56 *De Appellat.* Sanch. M. VIII, 14, nn. 3, 7. Suar. *De Legib.* VI, 22, n. 3, ibiq. Navarrus. *Manus appositio non ligat manus Ordinariorum quoad forum conscientiae,* ait Thesaur. Lib. I, cap. 20, Dic. II, v. *An autem;* ibique Gonzal. Glos. 52, n. 65. Sane Ordinarius absolvere potest a censuris eum, qui ad Superiorem appellavit (V. Sayr. II, 20, 3), et delegatus, ut mox dicam, gratiam concedere negatam a delegante. Oppositum tenent Conrad. et De Iustis: videamus quo jure.

Conradus Prax. Disp. VIII, I, 12, nititur CC. 1, 2 *De Confirm. util.*, et C. 56 *De Appellat.* sed huc non pertinent. Illis enim judex vetatur, de aliqua re (puta causa, privilegio, contractu) a R. P. scienter *confirmata* cognoscere et judicare (Reiff. II, 30, 18). Hoc edicitur, irritum esse quidquid a delegato, post mandati revocationem, gestum est, *cum plus sit R. P. ad se aliquod revocare negocium, quam quemquam ad eum super aliquo negocio provocare:* nempe ex his verbis Conrad. argumentari videtur quasi a minori ad majus: sed non bene, nam provocatio, seu appellatio, regulariter, suspendit jurisdictionem judicis a quo provocatum est. De Iustis. I, VII, 225, nititur C. *Cum in distribuendis* 12 *De Temp. Ordin.* quo Innoc. III indulget Episcopo Bononiensi ad superiores ordines promovere *N Ecclesiae Romanae subdiaconum.* Nempe *quia quisquis semel in hac Ecclesia ordinem sacrum* acceptat, *egrediendi de ea licentiam ulterius non* habebit (S. Gregor. M. To. II, Edit. Maur. Lib. 5, Epist. 38).

Mea sententia est, appositione manus R. P., non adimi jurisdictionem inferioribus; nihilominus rei se immiscere, in foro externo, temerarium; in interno, ex justa et gravi causa, licitum esse. Quis enim dixerit, recurrentem ad R. P. pro absolutione ab excom-

Denique delegante excommunicato, vel suspenso nominatim, re integra, ipso jure suspenditur (64).

78. Nihilominus jurisdictio potest regulariter prorogari (65). Nempe de persona in personam, de loco ad locum, de tempore ad tempus, de re ad rem (66); nisi lex vetet. Prorogatur autem ab eo supra quo exercenda est (67), sed ei tantum qui illa praeditus est (68); quippe alias non prorogata, sed data foret; et privati jurisdictionem dare non possunt (69): prorogata igitur ea solum intelligitur quae data fuerat (70).

municatione ob abortum incursa, non posse ad Episcopum reverti, et absolvi? Vix enim intelligi potest quomodo quis, recurrendo ad Patrem omnium fidelium, conditionem suam deteriorem faciat.

Quando igitur aditio ad Superiorem non adimit jurisdictionem inferioris, verius, nihil interest, qua jurisdictione is praeditus sit, ordinaria ne, an delegata (Suar. n. 7. Sanch. n. 6. Pont. M. VIII, 17, 4); nec utrum tu Superiorem adieris inferiore inscio, an sciente et consulente, quia consulendo se jurisdictione non abdicat (Sanch n. 8). Et si superior preces rejecerit, poteris ad inferiorem reverti (Suar. n. 3, etc. Pont. n. 4. S. Alph. IV, 50. Quin is valide gratiam concedit etiam ob caussam, quae Superiori haud sufficiens visa est (Suar. nn. 4, 6; Pont. loc. cit.).

64 C. 1 *De O. V.* in 6°. C. 10 *De O. D* in 6°. *Re integra* (Sayr. II, VI, 20. Salmat. 10, 3, 85). Et planum est.

65 Ex LL. 1, 2 *De Iudic.*

66 Pirhin. II, 2, 182. Reiff. II, 2, 124. *De persona in personam* (LL. 1, 2 *De Iudic.*); inde, v. c, Confessarius in sua dioecesi absolvit peregrinos. De *loco ad locum*, idest extra territorium (Ex C. 11, § 2 *De Rescr.* in 6°); inde qui curam animarum habent valide absolvunt suos subditos in Parochia, vel dioecesi aliena (S. C. C. 3 Decem. 1707. Ben. XIV. Not. 86, 7). De *tempore* ad *tempus*; quando scilicet partes, antequam tempus elabatur judici praefinitum, illud ulterius prorogant (L. 2 § *Si et Iudex. De Iudic.* C. 4 *De O. D.*): heinc poenitens reverti iussus a Confessario, quem sibi elegerat in jubilaeo, post illud elapsum absolvitur a reservatis (S. Alph. VI, 537, q. 4). Denique de *re* ad *rem* (L. 74 *De Iudic*, Reiff. II, 2, 126): sed haec super his tantum, quae in patrimonio nostro sunt (Ex L. 74 *De Iudic.* L. 28 *Ad Munic.*): et ideo judici civili ad causas criminales (L. 61, § 1 *De Iudic.*); simplici confessario ad reservata (Ex Trid. XIV *De Poenit.* Cap. VII) jurisdictio prorogari non potest.

67 Ex L. 2 *De Iudic.* L. 28 *Ad Munic.*

68 L. 1 *De Iudiciis.*

69 L. 3. C. *h. t.* Hac re, v. c., ubi viget forum ecclesiasticum, clerici judicem laicum adire non possunt (Ex C. 18 *De foro compet.*), quippe laici in eos jurisdictionem non habent. Nec confessario prorogari potest a poenitentibus alterius dioecesis in dioecesi non sua, quia nullam in ea jurisdictionem habet. Nec prorogari potest de tempore ad tempus post elapsum mandati tempus; v. c. potestas absolvendi a reservatis post finitum jubilaeum.

70 Lugo *De Poenit.* 20, 134; Reiff. I, 29, 146. Nam secus data non prorogata esset. Ideo, verius, non potest simplex confessarius, eum qui in jubilaeo confiteri coepit, et post jubilaeum exactum absolvitur, absolvere a reservatis etiam post illud admissis (Lugo l. c): nec dispensare in votis post illud emissis (Sanch. M. VIII, 15, 17); nec parochus suum subditum in aliena dioecesi, a reservatis in propria dioecesi, licet in aliena non sint reservati.

79. Ad haec jurisdictio suppletur a jure, si jura potuissent eam dare (71), in duobus casibus. Primus casus est, quando aliquis jurisdictionem non habens, eam exercet cum *titulo colorato*, et *errore communi* (72); non item si eam exerceat cum solo titulo colorato, sine errore communi; quae receptissima sententia est. Quid si illam exerceat cum solo errore communi, sine titulo colorato? Plures tenent et huic suppleri (73); quos sequor (74). Dixi jurisdictionem *a*

71 L. 3 *De Offic. Praetor.* Quamobrem nunquam, v. c., ut mulier a censuris, diaconus a peccatis, absolvere possit (Less. II, 29, 66).

72 Ex cit. L. 3, C. 24 *De Senten. et re iudic.* Suar. *De Censur.* II, 4, 3. Sive illam nunquam habuerit, sive ea exciderit; ut puta, abdicato officio, vel adempto, vel elapso mandati tempore (Regin. I, 100. Less. II, 29, 67. Bonac. Croi. VI, 1, 116).

Porro *titulus* causam significat (L. 13 *De petit. haered.*). Est igitur titulus, quo jus aliquod nobis acquiritur; seu in rem, velut emptio et venditio, collatio beneficii etc.; seu in personam, utputa mutuum, officium Vic. Generalis, etc. Diducitur in verum, coloratum, et putativum. *Verus* dicitur, cui nihil deest, ut jus de quo agitur transferre possit: *coloratus*, cui specie tenus nihil deesse videtur, sed revera occulto vitio laborat, ideoque nihil transfert: demum *putativus*, qui falso creditur subesse. Itaque, v. c., si praedium emerim a domino suae aetatis, suaeque mentis, *verus;* si a non domino (L. 27 *De C. E.*), vel non suae aetatis aut mentis (L. 2, § 16, *Pro empt.*) *coloratus;* si demum procurator meus falso mihi persuaserit illud emisse et traderit (L. 11 *Eod.*), *putativus* titulus erit. Item si quis ab Ordinario paroeciam rite obtinuit, *verus;* sin simoniace, *coloratus;* si nullimode obtinuit, sed aliis falso persuasit sibi collatam fuisse, *putativus* titulus erit. Dixi, si *ab Ordinario*, quia titulus ab eo debet proficisci, qui jure poterat hanc decernere potestatem (Ex cit. L. 3, Less. II, 29, 65). Nam si ab alio est, v. c, si Parochia collata fuerit a Principe, vel a patrono, vel ab alio parocho (Garz, VI, II, 51); vel populi suffragio (Pius VI *Inst. ad Epp. Galliar.* 26 Sept. 1791), titulus ne intelligi quidem poterit. Error autem communis est, si eo loco, ubi aliquis jurisdictionem exercet (v. c. ubi parochum agit), ea praeditus esse publice existimetur (Ex L. 3 *ad S. C. Maced.*); seu facti error versetur, seu juris (Ex L. 41 *Mand.* Croix VI, 1, 113); dummodo error juris sit probabilis.

73 Sanch. M. III, 22, 58. Pont. *De Matr.* V, 20, 2. Less., Suar., Lugo, Diana, etc. ap. S. Alph. VI, 572. Schmalz. IV, 3, 180. Et *nunc est communissima, et certa omnium TT. sententia* (Croix l. c. ibiq. Spor. *De Poenit.* n. 714).

74 Ex cit. L. 3 *De Offic. Praetor.*, qua edicitur jurisdictionem suppleri *propter utilitatem eorum apud quos gestum est:* quod et hic valet; maxime quod titulus nec exhiberi vulgo, nec peti soleat; ut puta cum quis accipit potestatem excipiendi confessiones, vel absolvendi a reservatis. Sane error communis supplet ea quae status et conditionis personarum sunt, quoties jure, seu civili seu canonico, his opus est, ut aliquid valide fieri possit; nec eget titulo colorato: velut in eo, qui publice *liber* (cit. L. 3 et L. 2 C. *De Sent. et interl.*) *civis* (L. 1 C. *De Testam.*), *paterfamilias* (L. 3 *Ad S. C. Maced.*), *uxor* (L. 24 *De Rit. Nupt.*), *clericus* (C. 12 *De S. E.* in 6°), *testis* idoneus (§ 7 *De Testam.*), *heres* (L. 44 *De A. H*); *patronus* beneficii (Perez *De Matrim.* 40, 5, 3), *maritus* (S. Alph. III, 232) habetur (Toull. V, 407. Durant. IX, 109.

jure suppleri non enim ab eo suppletur qui illam perperam dedit aut mandavit; vel dare, aut mandare debuisset, quod belle Lessius animadvertit. Quando autem lex supplet jurisdictionem, perinde est, ac quis ea praeditus esset (75): ideo potest ea uti et ad solvendum, et ad ligandum (76).

80. Deinde suppletur in re dubia (77), modo dubium sit non mere negativum, sed positivum et vere probabile (78). Ratio est, quia ita consuetudine est introductum (79), et consuetudine jurisdictionem acquiri posse explorati juris est (80). Atque ideo non intercidit, aut retractatur quod ex ea gestum est, si postea apparuerit jurisdictionem defuisse; ut puta, si inferior confessarius, in dubio reservationis, absolverit a reservatis (81).

Zach 670, 25. Less, II, 29, 67). Ideo, e. c., diaconus qui publice sacerdos existimatur, delegatus a parocho (V. Trid. XXIV R M. I.) valide interest matrimoniis (Sanch. III, 22, 61. De Iust. II, XIX, 72): et eius, qui ob delictum vocem activam amisit, quamdiu delictum latet suffragium valet (Suar. *De Legib.* V. IX, 5).

Itaque, in nostra sententia, valide agit is, cuius jurisdictio occulte cessavit; e. c., Vicarii Generalis revocati, vel Episcopo mortuo, quamdiu revocatio, vel mors ignoratur (Sbroz. III, 36, 9. Sanch. l. c. Lugo *Resp. Moral.* I, 35. Less. II, 29, 67); confessarius, vel parochus, si ille, v. c., post elapsum mandati tempus, is post renunciatam parochiam, pergant confessiones audire; quamdiu haec ignorantur.

75 Ex L. 3 *De O. Praetor.* Voet I, 14, 6 Scilicet *error jus facit* (L. 3 in fi. *De Supell. leg.*).

76 Sanch. M. III, 22, 34. Suar. *De Censur.* XIV, 1, 10. V. c., ad censuras absolvendas, et irrogandas (S. Alph. VII, 10 in fi.). Nec refert quam jurisdictionem exerceat, ordinariamne, an delegatam (Sanch. n. 16); et quo in foro, interno, an externo (Perez *De Matrim.* 40, 5, 1. Less n. 67. V. Suar. *De Censur.* 13, 1, 14). Proinde valide ab eo, et cum eo quoque exercetur, qui non ignorat eam exercenti decesse (Less. II, 29, 66. Croi. VI, I, 114). Et jure prorsus, quia suppletur, non singulorum, sed publicae utilitatis causa. Sed ille eam usurpando, vel exercendo, gravi non caret (Suar. *De Censur.* 13, 1, 3. V. L. 2 C. *Si serv. aut libert.*).

77 Less. *De Iust.* II, 29, 68. Bonac. *De Matr.* q. 2, P. 8, n. 30. Sanch. M. III, 22, 65. S. Alph. I, 50; VI, 573.

78 Suar. *De Poenit.* XXVI, 6, 7. Sanch. *Dec.* I, 9, 35. Perez *De Matrim.* 46, 5, 2. Lugo *De Poenit.* 19, 29. *Non negativum*, v. c., si dubitem (eo magis si ignorem), an mihi mandata fuerit jurisdictio; *sed positivum*, etc. seu juris puta, an Ecclesia suppleat jurisdictionem cum solo errore commun. (§ 79); an valeant gesta ab eo qui aliquid facere jussus (v. c. matrimonium) servatis omnibus quae leges cavent, ea praetermiserit (v. c. denunciationes) quae actum non vitiant (§ 76), etc. Seu *facti* (secus ac olim censui); ut ecce si mihi jurisdictio mandata fuit ad certum tempus, vel ad beneplacitum concedentis, an tempus praeterierit, vel an adhuc vivat is qui mandavit (Sporer *De Poenit.* n. 178. Croi. VI, I, 120).

79 Suar. *De Poenit.* XXVI, 6, 6. Lugo n. 29.

80 Ex C. 13 *De For. Comp.* Ideo haec sententia Nostris est communissima (Croi. VI, I, 117), tutissima (Lugo *De Poenit.* 19, 30), moraliter certa (Sanch. D. I, 9, 35. V. S. Alph. VI, 573).

81 Lugo *De Poenit.* XX, 20, 22. Sal-

81. Amplius: is qui neque ordinariam jurisdictionem habet, neque delegatam, neque suppletam a jure, potest uti jurisdictione *praesumpta*, absente eo, cujus ea jurisdictio est; nempe pro certo habens, hunc ratam rem habiturum, si de his negociis agatur, quae sine ratihabitione valent (82); immo et de his, quae ratihabitione valida fiunt; prout collatio beneficii (83). Nempe in priori casu si justa causa id suadeat, in posteriori ex urgentissima causa; et in casibus non extraordinariis; in his enim ratihabitio non est facile praesumenda. At in his quae nec statim valent, nec ex ratihabitione valere possunt, id nullatenus fieri potest (84), et planum est.

Adhuc de jurisdictione. Porro jurisdictio in subditos exercetur: subditus autem aut nascitur aliquis, aut fit: nascitur eo loci unde ipsi origo est; fit domicilio, vel quasi: quocirca de origine, domicilio, quasi domicilio, heic pro re nostra, et in primis quoad conscientiae forum, agendum est paucis.

Art. 2. *De origine et domicilio, vel quasi domicilio.*

82. Originem nativitas facit (1). Verum originis locus non is dicitur, in quo quis utcumque, sed in quo naturaliter natus est, aut nasci debuit; idest in quo, tunc cum in lucem editus fuit, domicilium fovebat pater ejus (2); vel, si est illegitimus, mater (3). Filius enim legitimus patris, illegitimus matris originem sequitur. Ad haec, jure canonico, locus originis censetur et ille, in quo quis baptizatur adultus (4); vel baptizatus fuit infans, si ignoretur, unde ei origo sit (5); vel ubi *expositus* fuit, si quorum parentum sit, lateat (6).

mat. 6, 13, 16. Croi, VII, 160. S. Alph. VI, 600, q. 2.

82 Ex L. 47, § *Recte de Furt.* Velut baptizare (S. Alph. III, 700; VI, 236), confirmare, ungere aegrotos. Scilicet haec ideo vetantur, ne fiat iniuria ei, ad cuius officium pertinent; atqui nulla ei fit iniuria, qui praesumitur consentire. Sed necesse est, ut id non levi praesumptione credat.

83 Spor. *De Poenit.* 709; eoque teste, *certissima.*

84 Suar. *De Poenit.* XXVI, 1, 14. Lugo *De Poenit.* 19, 22. Velut assistere matrimoniis, absolvere a peccatis, etc. (S. Alph. III, 700, q. 1).

1 L. 1 *Ad Municip.* C. 1 *De temp. ordin.* in 6°.

2 LL. 6, 30. *Eod.* Innoc. XII, B. *Speculatores* § 4. Et non quo tunc forte versabatur, v. c., itineris, negociorum, vel temporarii muneris (v. c. medici, Praetoris) causa (Sanch. M. III, 23, 3).

3 LL. 1, 6, 9 *Ad Municip.*

4 Paul. III, B. *Cupientes Iudaeos.* Clem. XI, C. *Propagandae.*

5 Salmat. 8, 4, 47.

6 Barbo, *De Off. Episc.* II, 4, 17. Salm. l. c. S. Alph. VI, 777. Praeterea, iure communi, filius adoptivus nanciscitur originem Patris adoptantis quamdiu in familia eius remanet (L. 6, *De Senator*). Non item, si quid opinor, ex NN. LL. (V. § 51, 33). Ad haec interdum quis originarius censetur eius loci, in quo, translato domicilio, per decennium ha-

Origo civem, civitas subditum facit (7).

83. Domicilium Nostris, et Canonistis est, *locus perpetuae habitationis.* Itaque domicilium eo loco habere quis dicitur *ubi larem perpetuum rerumque ac fortunarum suarum summam constituit* (8). Et pluribus locis habere potest, dummodo omnibus, quod difficile est, *aequaliter* sit instructus (9). Est autem (quamquam hoc non bene definitioni cohaereat) triplex, originis, habitationis, et necessarium. Domicilium *originis* quisque sortitur eo loci unde ipsi origo est (10). *Habitationis* quo loco illud sibi constituit. Hoc ut acquiri possit opus est facto, et voluntate; idest, ut eo loci larem, rerumque ac fortunarum suarum summam transferat reipsa (11): utque transferat intentione manendi ibidem perpetuo, *si nihil avocet* (12). Et si contestatus id fuerit, statim ac eo

bitavit (Rota Rom. Decis. 982, cor. Molines; Amostaz *De Caus. Piis* Lib. IV. Cap. VII, n. 58): nempe, ut in eo loco frui possit civium privilegiis, quae municipali statuto (non hominis voluntate, puta testamentis) civibus decreta sunt (De Luca *De Praeminent.* Disc. 36, n. 5. S. Alph. III, 930, q. 2).

7 L. 7, C. *De Incol.* Lib. 10. L. 29 *Ad Munic. Civem:* v. c. Romanum, Reatinum: *subditum;* scilicet, nisi, relicta civitate, discesserit non amplius reversurus (L. 7, C. *De Incol.* Voet VI, 1, 91, in fin. Sanch. M. III, 18, 24). Nec ideo *originem* perdit (L. 6. *Ad Munic.* L. 4. C. *De Munic.* Sanch. M. III, 25, 1): neque enim fieri potest, ut quo loco editus est editus non fuerit.

8 L. 7 C. *De Incol.* C. G. 102, It. 16. *Perpetuum,* sive, ut in cit. L. 1, *unde non sit discessurus, si nihil avocet* NN. LL. *perpetuam* habitationem non amplius desiderant, sed *praecipuam* (C. G. 102. 103; C. It. 16, 17): sed nobis *hic* juri communi inhaerendum, cujus canonicum adhaesit. Locum vero heic accipere debemus jure civili *municipium,* jure canonico *parochiam,* quippe ex domicilio, illic munerum, hic sacramentorum participes efficimur. Utrum vero eo loci bona possideat, an minus, ad rem non pertinet.

9 LL. 5, 6, 27, § 2 *Ad Munic.* C. 2 *De Sepult.* in 6.° *Aequaliter* autem accipimus, non mathematice, sed moraliter (Ex S. C. C. 29 Nov. 1851. Acta V, 609); veluti si hieme in urbe, aestate ruri degat (Sanch. M. III, 24, 3. S. Alph. VI, 1086).

10 Ex L. 11 *De Senator.* Hoc autem nemo creditur deseruisse, nisi id evidenter appareat (Ex cit. L. 11); idque Laurent II, 74, *elementare* esse ait; licet aliud domicilium alio sibi constituerit (Conrad. *Praxis* etc. VII, 5, 32; Sanch. M. III, 23, 4). Quod autem Nostri et Canonistae improprissime aiunt, ne amitti quidem posse, nisi loco originis funditus everso, de ipsa origine (§ 82, 7) intelligendum est.

11 L. 20 *Ad Munic.* L. 7 C. *De Incol.* Dixi *larem,* idest habitationem, domum; sive emptam, sive conductam (Schmalz. II, 2, 9). Dixi *summam,* sed nullo jure exigitur, ut majorem rerum ac fortunarum suarum partem ibi constituat (Schmalz. n. 10). Ex diverso, non sufficit, si eo loco domum tantum, aut praedia comparaverit (L. 4 C. *Eod.*), vel tabernam conduxerit (Ex L. 19, § 2 *De Iudic.*): eoque minus, si ibi versetur studiorum (Ex L. 2 C. *Eod.*), aut colendi ruris (L. 27 *Ad Municip.*, C. 2 *De Sepult.* in 6°) causa.

12 L. 7 C. *De Incol.* B. *Speculatores* § 3. Quae exterius apparere debet, quia *propositum in mente retentum nihil operatur, aut mutat.* Alias domicilium, nec quoad forum internum, acquiritur (Ex L. 63, § 5. Locati - et cit. B

devenerit domicilium acquirit (13); nec semel quaesitum amittit, nisi cum discedit non amplius reversurus (14). Demum *necessarium* eo loci inest, in quo necesse est commorari poenae causa; ideo relegatus ibi domicilium habet, ubi relegatus est; inclusus carceribus, ubi luit (15). Ad haec uxor mariti (16), filiusfamilias ejus parentis sub cujus patria potestate est (17), qui sub tutela est tutoris necessarium domicilium sequitur (18); et qui munus aliquod perpetuum exercet, ibi domicilium fovet, ubi eo munere fungitur (19).

§ 11. Sanch. M. I, 18, 2). Sed V. n. 8. *Si nihil avocet*, nam conditio resolutiva est, quae praesentem voluntatem non mutat. Secus si aliquo se conferat perpetuo remansurus, si ibi uxorem invenerit: nam conditio suspensiva voluntatem suspendit. Et si quis, v. c., consanguineum suum aetate minorem sibi domi asciverit adoptandum, ille, quamdiu non fuerit adoptatus, patris sui naturalis domicilium retinet (Ex S. C. C. 25, Ian. 1873. Acta VII, 507).

13 Sanch. M. III, 23, 2. Pont. M. V. 13. 4. De Iust. II, 19, 50. Laym. *De Poenit.* 10, 6; Croix VI, III, 720. S. Alph. VI, 778. Laurent. II, 79. Secus, haec intentio praesumitur ipso jure post decennii habitationem (Ex L. 2 C. *De Incol.* cit. B. *Speculatores* § 11). Sed, ex NN. LL., hoc in aestimatione boni viri positum est (C. G. 105, It. 17). Ceterum in dubio, utrobi quis domicilium habeat, locone originis, an alio, illo potius habere praesumitur (Ex L. 11 *De Senator.* Cujac. ad L. 3 *De Munic.* Masch. *De Probat.* II, 535). Heic admonendi sumus, jure tum civili, tum canonico, appellatione *domicilii*, vel suae *dioecesis*, vel Episcopi *sui*, intelligi, non originis, sed habitationis domicilium, dioecesim, Episcopum (Ex C. 5 *De Paroch.* Fagnan. in C. *Licet* n. 10 *De Foro Compet.* Reiff. II, 2, 25. Schmalz. II, 2, 23).

14 Ex L. 20 *Ad Munic.* L 7, C. *De Incol.* Ideo non sufficit discessisse, si animum revertendi habeas; nec animus discedendi in perpetuum, quoad revera discesseris (Sanch. M. III, 23, 2).

15 L. 22 *Ad Munic. Ubi*, etc., et non ubi *detinetur* custodiae causa (S. C. C. 26 Maj. 1707. Bened. XIV, Not. 33, 12).

16 L. 22, § 2 *Ad Municip.* Eo quoque mortuo, quamdiu aliis nuptiis (Cit. L. 22, § 2. C. G. 108. It. 18), vel alias non permutatur. Et quae tantum civiliter nupsit, deducta in domum viri aliud domicilium habentis, si coram parocho olim suo matrimonium contrahit, etsi eodem die, nihil agit (Sanch. l. c. n. 15; Bonaci. De Iustis II, 19, 52).

17 L. 3 C. *De Municip.* C. G. et It. ll. cc. Nec permittitur illud alio transferre quamdiu est sub patria potestate (Ex C. G. 372, 374. It. 220, 221), secus ac jure communi (LL. 3, 4 *Ad Munic.*), quippe quo patria potestas perpetua erat.

18 C. G. 108. It. 18. Laurent II, 89. Secus ex jure communi (L. 1, *Ubi petat. tut.*). Et hoc quoque *necessarium* esse videtur (Ex citt. aa.).

19 Ex L. 11, § ult. *De Senator.* L. 23 *Ad Munic.* Barbo. in L. *Heres. absens.* n. 162 *De Iudic.* ceu parochi, canonici, et quotquot *residentiale* beneficium possident (Ex CC. 1, 3 *De Temp. Ord.* in 6°). Et si in duabus dioecesibus ex dispensat. R. P., duo huiusmodi beneficia possideat, in utraque domicilium habere intelligitur (Pirhin. II, 2, 14). Qui non residentiale beneficium habet subjicitur quidem Episcopo in cujus dioecesi beneficium situm est (Innoc. XII, *B. Speculatores*), verum quoad ea solum, quae ad beneficium pertinent (C. 29 *De Rescrip.* Reiff. II, 1, 94); at domicilium eo loci non acquirit (Pirhin. II, 2, 16. Schmalz. II, 2, 14).

84. Quasi domicilium habere quis dicitur eo loci, ubi versatur animo manendi non perpetuo, non obiter, sed aliquamdiu. Ideo acquiritur, perinde ac domicilium, voluntate et facto; *voluntate* manendi alicubi majorem saltem, et non tantum notabilem, anni partem (20): quamobrem si aliquo venerit *quasi viator*; vel litis, aut negocii expediendi gratia, *his expeditis*, aut muneris alicujus quaerendi causa, eo *non quaesito* (V. § 83, 12), discessurus; quamvis praeter opinionem immorari eo loci, vel per annum, contigerit, quasi domicilium eo non acquiri verius est (21). *Facto:* ideo necesse est, ut eo revera deveniat; et cum eo devenerit, prout domicilium (§ 83, 13) statim quasi domicilium acquirit (22). Amittit autem, non cum ex eo loco discedere constituit, sed ex quo revera discessit non reversurus (23).

85. Qui alicubi domicilium transtulit, dicitur *incola* (24): qui quasi domicilium, *advena* (25); qui autem eo versatur obiter, et quasi praeteriens, *peregrinus* dici solet (26). At qui, nullibi fixum domicilium habens, incertis utitur sedibus; vel *relicto suo domicilio*, quaerit quo se conferat, atque ubi consistat, is proprio nomine dicitur *vagus* (27).

20 Ex C. ult. *De Paroch.* Sanch. M. III, 23, nn. 7, 13. Reiff. II, 1, 22. Salm. 9, 8, 30. S. Alph. I, 156, VI, 1091. Quae recepta sententia est, contra Schmalz. II, 2, 19, aliosque existimantes, minus temporis satis esse. Nec hodie est amplius dubitationi locus.

21 Laym. *De Poenit.* 10, 6.

22 Sanch. M. III, 23, 14. Laym. *De Poenit.* 10, 6. Croix VI, III, 722. Salm. 9, 8, 30. Reiff. IV, 3, 60, 61. Schmalz. l. c. Sed voluntas hujusmodi, in foro exteriori, apparere debet contestatione, vel facto aliquo: veluti si eo loco tabernam conduxit, si operas suas locavit per majorem anni partem, etc. Sed, si iam a mense eo loci commoratur, haec voluntas praesumitur (Bened. XIV. Lit. *Paucis abhinc hebdomadis*).

23 Ex L. 27 § *Celsus ad Munic.* Sanch. M. III, 32, 2. Dixi, non *reversurus*, nam si alibi ad momentum excurrerit, nec discessisse videbitur (Ex L. 49 *De R. I.* Trid. 23, Ref. 1). Porro, cum quasi domicilium requirat *habitationem* saltem *per maiorem anni partem*, patet neminem posse duobus in locis (nec in eadem urbe) habere quasi domicilium. Sed an possit (v. c, in eadem urbe) in una parochia, puta ubi natus fuit, domicilium; et in altera in qua moratur, e. g. famulatus, vel educationis causa (ut ephebi in collegiis, puellae in monasteriis), quasi domicilium habere? Et si potest habere duo domicilia. domicilium et quasi domicilium habere quidni possit? Contrarium sentire videtur Ben. XIV, Not. 33, 12; 88, 16. Leges Romanae quasi domicilium ignorant: NN. LL. pro quasi domicilio *residentiam* agnoscunt - Quae eo loci habere quis dicitur, in quo moratur habitualiter (C. It. 16, V. cl. Allegre *Code Civil.* etc. To. I, p. 103 - Paris 1888). Sed residentia a quasi domicilio distare videtur.

24 L. 239, *De V. S.* L. 1, C. *De Incol.*

25 Ex cit. L. 239, ibiq. Gl. Ben. XIV. C. *Inter praeteritas.*

26 Ex L. 7 C. *De incol.* His consonat C. It.; distinguit enim quo loco quis *domicilium* habeat, quo *resideat* (quae duo fere eadem praestant), quo *moretur* (AA. 8, 16).

27 L. 27 § *Celsus, ad Munic.* Ben. XIV. *Not.* 33, 10. Schmalz. II, 2, 18. Et *vagus*

Unicuique autem jus est ubicumque maluerit domicilium (28), eoque magis quasi domicilium, constituere: ideoque etiamsi videatur id facere in fraudem hominis alicujus, aut legis (29), quia *nemo in fraudem agit, qui suo jure utitur* (30). Domicilium subditum facit (31).

86. Subditi igitur sunt cives et incolae (32): sed cives praetereo; nam si in patria domicilium retinent, incolarum; sin, ea relicta, alio discesserunt, peregrinorum jure censentur. Sed et advena ejus loci, ubi quasi domicilium fovet, *subditus* (33), et *Parochianus* (34) interim esse intelligitur. Nempe, jure canonico, *incola* quamdiu domicilium, *advena* quamdiu quasi domicilium fovent in loco habitationis; et tunc

intelligitur, etsi destinaverit quo loco velit perpetuo consistere, non solum dum eum locum petit, sed et postquam eo devenerit, quoad eo revera fixerit domicilium, aut quasi domic. (Sanch. M. III, 25, 3; Schmalz. l. c.). Et, si ibi plures extant Parochiae, quamdiu non destinaverit, qua malit sedem figere, et in ea revera sedem fixerit (Sanch. n. 4).

Iuverit nunc de militibus aliquid addere. Hi vel curionem, (cappellanum) habent, vel minus. Si habent, is est quasi parochus ejus cohortis. (Laym. *De Poenit.* 10, 5); dummodo haec potestas ei, non a Majori Cappellano, vel Poenitentiario Regio, decreta fuerit (S. C. Epp. 3 Apr. et 4 Aug. 1618. V. Ferrar. Verb. *Capellanus militum* n. 2), sed vel a S. Sede, vel ab Ordinario loci. Porro quae datur a S. S. valet ubique locorum, quae ab Ordinariis datur, extra dioecesim dantis non valet (S. C. C. 6 Mart. 1694. Reiff. IV, 3, 97); nisi dum in itinere sunt (Croi. VI, II, 1518). A quocumque autem data sit, exercetur *cumulative*, non privative quoad Parochos (S. C. C. 29 Mai. 1683. Ferr. n. 7). Si autem nullum curionem habent, quo loco sunt addicti per majorem anni partem, eo quasi domicilium habere censentur; alias habentur quasi vagi (Schmalz. IV, 3, 165).

28 LL. 3. 4 *Ad Munic.*

29 V. Sanch. M. III, 24, 5. V. c., ne coram Parocho suo, vel ut sine parocho et testibus, eo loci ubi decretum conciliare non obtinet (S. C. C. ap. Croi. VI, III, 712. Ben. XIV, *Notif.* 33, 9) matrimonium contrahere possit.

30 C. 31 *De Election.*

31 LL. 1, 29. *Ad Municipal.* L. 1, C. *De Incol.* Et si quis duobus in locis domicilium habet, *utriusque* jure continebitur (Ex LL. 5, 6 *Eod.* C. 2 *De Sepult.* in 6°). Ideoque utriusque forum sortitur (C. 15 *De For. Comp.*); eoque utitur (v. c. ibi recipit sacramenta, matrimonium contrahit), quo maluerit (Sanch. M. III, 24, 5. Laym. *De Poenit.* 10, 6); etiam ubi in praesens non degit (S. Alph. VI, 1086).

32 L. 3 *De Offic. Praesid.* C. 3 *De Paroch.*

33 Ex L. 5, § 5 *De Iniur.* L. 1, § *Hospes. De his qui deiec.* Sanc. M. III, 18. 9 Laym. *De Legib.* XII, 1. S. Alph. VII, 27. Et contraria sententia, quae domicilium requirit, *non est practice probabilis* (Suar. *De Legib.* III, 33, 3. S. Alph. I, 156). Et subditus esse intelligitur, verius, licet in dignitate sit major eo qui in eo loco jurisdictionem habet (Schmalz. II, 2, 60. S. Alph. VII, 243); nam ibi privatus homo est.

34 Bened. XIV, Not. 33, 11. Espen. I. E. U. P. II, Tit. 38, Cap. 3, n. 8. Et quoties dicimus *parochum proprium*, etiam quasi domicilii parochus intelligitur (Ex Trid. XXIV, R. M. I.). Quamobrem eo loci recipit sacramenta (excepto ordine), matrimonium contrahit (Sanch. M. III, 23, 12), et (si ibi decesserit) sepelitur.

solum uterque subditus esse desinit, cum excesserit non amplius reversurus (35). De *peregrinis*, hoc unum indubitatum est, eos, nemine excepto, teneri legibus naturalibus, et divinis, et legibus Ecclesiae, etsi hae forte in patria obsoleverint. Praeterea, quodam quasi naturali jure, tenentur legibus ejus loci, in quo versantur, quae publicae tranquillitati consulunt; et si quid contra eas admiserint, ipso jure fiunt *subditi ratione delicti* (36), atque ideo coerceri possunt: *nec distinguitur unde sint* (37). Utrum vero, si in eo loco versantur quasi in termino, fiant subditi ejus loci, prout advenae, non satis convenit: nonnulli affirmant (38), et S. Alphonso videtur satis probabile (39): communius negant (40); et recte (41). Demum *vagos* domicilium habere; ideoque subditos fieri ejus loci in quo versantur, nempe ne sint exleges, communior sententia est, eaque utimur (42).

Art. 2. *De personis quoad Ecclesiam. De Clericis.*

87. Ad Ecclesiam pertinent omnes baptizati: quorum triplex genus constitui potest; nam vel clerici sunt, vel laici; illi praesunt, hi subsunt; vel (qui inter utrosque tenent) regulares. Omnibus quaedam jura constituta sunt, quae *personalia* (§ 22, 1) rectissime dixeris; quippe ex his velut *status* uniuscujusque consistit, sive in Ecclesia; sive in Civitate. Horum autem quaedam lege divina, quaedam positiva, idest

35 Ex Clem. 2, *De Sentent. et re judic.*

36 CC. 19, 20. *De for. Comp. Quasi*, etc. (Sanch. Dec. I, 12, 38; S. Alph. I, 156).

37 L. 3 *De Off. Praes.* C. G. 3. It. 11. Sed hi subditi esse desinunt statim ac excesserint eo territorio, ea dioecesi (Clem. 2. *De Sent. et re judic.* Suar. *De Censur.* V, 5, 3. S. Alph. VII, 26). Nihilominus, si citatione praeventi fuerint, subditi manent (C. 19. *De Foro Compet.* Filiucc. XI, 304): scilicet *ubi semel acceptum* (idest coeptum L. 13. C. *Ad L. Iul. De Adulter.*) *est judicium, ibi et finiri debet* (L. 30 *De Iudiciis*): et jure canonico, citatione facta, quasi coeptum habetur (C. 20 *De O. D.*).

38 Suar. Salas, Vasq. quos refert, et sequitur Pont. M. V, 7, 6.

39 S. Alph. I, 156. V. *Haec sent.*

40 Sanch. M. III, 18, 6. Tolet., S. Anton., Bonac., Salmat. XI, 3, 58. S. Alph. I, 156; III, 332; VII, 27.

41 Ex C. 3. *De Paroch. Praeses in suae Provinciae homines* TANTUM *imperium habet* (L. 3 *De Offic. Praesid.*). Dixi, quasi *in termino;* nam si in transitu sint, v. c., prandendo, pernoctando, negant fere omnes fieri subditos. Et jure prorsus, nam magis *viatores* sunt. (Cf. Sanch. M. III, 18).

42 Sanch. M. III, 25, 5; ibiq. Sot. et Suar. Salm. XI, 3, 60. Barb. *De Off. Paroch.* II, 21, 89. Fagnan. Ben. XIV, Not. 33, 10. Sed negat sententia minus communis, quia id nullo jure cautum est. (Laym *De Legibus* XII, 7). Et verius forte; nam ea ratio, *ne sint exleges*, levior videtur, quia tenentur ut peregrini. Unum est, si quid opinor, quo communis sententia commendatur; nempe, ne pastore careant, qui necessitatibus eorum consulat.

canonica aut civili, constituta sunt. *Divina*, ea quae profluunt ex charactere, quo obsignamur in baptismate, et sacra ordinatione: illo enim idonei efficimur sacramentis recipiendis, hoc ministrandis: et quia character hujusmodi plane indelebilis est, Ecclesia sive illis recipiendis, sive his ministrandis inidoneos nos efficere nullatenus potest (1). Quae constent ex jure seu canonico, seu civili suis locis animadvertam: haec minui quidem et aboleri possunt, quia omnis res per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur; at quandiu constant nobis adhaerent ut lepra cuti, nosque sequuntur ubique terrarum (§ 22, 1). Haec generaliter; nunc de singulis personis videamus; et primo de his qui sunt in Ecclesia: a clericis ordiendum.

88. Clerici sunt omnes mares baptizati tonsuram adepti. Nihilominus Clericorum appellatione in odiosis non veniunt episcopi, dignitates (2), et canonici, qui dignitatibus accedunt (3). Nec Regulares, licet tonsuram adepti, quod aut verius est, aut aequius certe (4). Clerici duplici potestate praediti sunt, jurisdictionis, et ordinis: illius regere, ligare, et solvere est; hujus consecrare, et benedicere. Utraque a Christo D. N. eis constituta est (5). Utraque pluribus velut gradibus constat, quorum series dicitur *hierarchia:* inde hierarchia jurisdictionis et ordinis. Utrique velut aditum praestat tonsura, ea nempe *caeremonia sacra, qua quis ex laico, fit clericus* (6), et ad ordines introducitur; et fit capax jurisdictionis ecclesiasticae. De utraque seorsim pauca, pro re nostra.

89. Ordo est: *Gradus alicujus potestatis ad altaris ministerium.* Potestas ordinis confertur sacra ordinatione; nec alias conferri potest. Est igitur ordinatio quasi *mandatum* ad officia quae ordini cohaerent obeunda (7). Gradus hujus potestatis dicuntur Ordines, inde Ordinis

1 D. Tho. 3, 64, 9 ad 3. S. Alph. VI, 265, q. 3, VII, 159. *Communissima et certa.* V. c., ut Sacramenta collata vitandis, non valeant.

2 Ex C. 15 *De Rescript.* C. 22 *De Elect.* in 6°. Fagnan. in *C. Bomemoriae* n. 12 *De Postul. Praelat.*

3 Fagn. l. c Barb. I. E. U. I. 39, 6. Reiff. III, 1, 14. Nempe Cathedralis Ecclesiae (Ex C. 11 pr. *De Rescrip.* in 6°): sed non est perpetuum. Utrum et Collegiatae, ceu retur Selvag. (*Ius. Can. De Benef.* Tit. XVII, § 18, n. 2). ex stylo Curiae, non ausim dicere.

4 V. Sayr. V, 4, 29.

5 Matt. 28, 18.

6 Quaestio olim fuit, utrum tonsura esset ordo, ceu canonistae; an praeparatio ad ordines, ceu TT. contendebant; quam Tridentini PP. noluerunt definire, licet non dubie inclinaverint in sentent. TT. (V. Sess. XXIII. R. 4, 5, 6); quae tandem obtinuit.

7 Ex I Corint. IV, 1; *Sic nos existimet homo ut* MINISTROS *Christi:* porro nemo *sumit sibi honorem sed qui* VOCATUR *a Deo* (Hebr. V, 4). Et *unusquisque minister Ecclesiae, quantum ad*

hierarchia. Quae constat Episcopis, presbyteris, et ministris (8). Ministrorum appellatio, lata significatione, continet Clericos minores, nempe Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, immo et Hypodiaconos; propria et vera, Diaconos tantum. *Clericos minores* praetereo, quippe vix ad Ecclesiae statum pertinent (nisi forte in aliquo beneficio ecclesiastico sint instituti); et eorum officia hodie etiam laici obire solent. Subdiaconi munus est, in Missa (nempe solemni) canere epistolam, et diacono calicem et patenam offerre in usum Sacrificii. *Diaconi*, munus ordinarium est, canere evangelium in missa et ministrare presbytero celebranti: extraordinàrium, praedicare, baptizare solemniter, et Eucharistiam fidelibus distribuere; quo proinde defungi non potest sine gravi necessitate, vel utilitate Ecclesiae (9), et ex delegatione, saltem praesumpta, ejus cujus est haec obire (10). Praesbyteri sunt qui minori sacerdotio initiati, quasi seniores, potestatem habent consecrandi Eucharistiam, et absolvendi a peccatis. Hac potestate velut superstructa est 1° potestas conficiendi sacramenta, 2° benedicendi, 3° et Ecclesiasticas functiones obeundi, ceteris paribus. Sunt autem omnes (in sacris ordinibus constituti) inhabiles in Ecclesia latina matrimoniis contrahendis (11).

90. Demum Episcopi sunt velut Ecclesiae Principes (12). Ideoque jure suo, et privative quoad alios, conferunt Sacramenta, quibus Ecclesia donatur militibus et ministris; nempe confirmationem et ordines; et habent potestatem consecrandi. Sed unum eorum proprium est, ordines, nempe hierarchicos, conferre; nam cetera omnia presbyteri quoque, si non proprio et ordinario jure, delegato profecto et extraordinario, facere possunt. Nihilominus his, qui et episcopatui et dignitati renunciarunt, nefas est conferre ordines hierarchicos (13); sed collati valent, et planum est.

aliquid, gerit typum (personam) *Christi* (D. Tho. in 4. D. 24, Q. 3, Art. 2, Sol. 1, 1 ad 3).

8 Trid. XXIII. *De Sacram. Ord. Can.* VI.

9 C. 18, D. 93. S. Alph. VI, 116.

10 CC. 13, 18, Dist. 93.

11 CC. 1, 2. *Qui Clerici, vel vovent.* Quoad clericos graeci ritus (exceptis italo-graecis), post susceptos ordines sacros, matrimonio antea contracto uti licet (C. 6 *De Cleric. Conjugat.*), sed utrum illud valide contrahere possint, controversia est *plena jurgii ac dissidii* (Bened. XIV. C. *Eo quamvis tempore*, § 38. Bull. I, 129). Et licet negantium sententia communior sit, et probabilior; et SS. Urbis Congregationes et tribunalia ita semper censuerint, nondum tamen definiti juris est (Ben. XIV. C. *Anno vertente*, § 13. Bull. III, 28).

12 Matth. 28, 18; Actor. 20, 28.

13 C. 1 *De Ordinat. ab Epis. qui Episc. renunc.* Quando autem de potestate benedicendi et consacrandi heic incidit sermo, non abs re erit etiam de hac paucis agere. Benedictiones igitur sunt *ritus sacri quibus vel bonum aliquod alicui adprecatur, vel aliquid ex profano sacrum efficitur*

91. Potestas ordinis inest characteri, cumque hic sola ordinatione, nec alias, conferri possit, cumque semel impressus deleri nequeat, sponte sua fluit, potestatem ordinis nullo prorsus titulo, nec errore communi ab Ecclesia suppleri (secus ac jurisdictio) unquam vel usquam posse his, qui eo, cui illa inest, ordine carent. Et ex diverso, ei qui eam semel, suscepto ordine, nactus est, extorqueri, aut minui, aut intercipi (suspendi) nullatenus posse (V. § 841). Ideoque valide semper, ubivis, et ab omnibus, degradatis quoque, exercetur (14).

92. Jurisdictionis vocabulum heic patet latissime; et ideo quid, sit jurisdictio definire, et eam secernere a potestate ordinis difficile est (15). Ut generaliter dixerim, hac potestate continentur quaecumque ad christianam rempubl, et in primis quae ad fidem et mores, quae ad cultum, quae ad disciplinam pertinent. Duo autem huius potestatis sunt, 1° docere, 2° imperare; atque ideo solvere *et* ligare. Dixi *et,* non *aut;* nam una potestas sine altera imperfecta esset; ideo una sine altera non intelligitur (16). Prout autem potestas ordinis cha-

(Cf. Fornici, *Instit. Liturg.* Par. IV, Cap. I); vel sacrius, ut ecce cum Ecclesia simpliciter benedicta consecratur. Inde sunt vel *invocativae* (utputa benedictiones domorum, mulierum post partum); vel *constitutivae.* Ex his quae sine sacris oleis fiunt (utputa benedictio aquae, sacrae supellectilis) *verbales;* quae illis adhibitis (ut calicis, campanarum) *reales,* et proprio nomine, *consecrationes* dici solent. Omnes consistunt ex potestate ordinis sacerdotalis (Ex C. 9 *De Consecr. Eccl.;* C. 15. § *Ad presbyterum, De consecrat.* 25). Et reales sunt omnes ordinis episcopalis; verbales quaedam ordinis episcopalis, quaedam praesbiteralis: quaenam illae, quaenam hae, accipe ex Ritu., et Missali Rom. *De Benedict.* Ut generaliter dixerim, benedictio eorum, quae pertinent ad Missae sacrificium sunt ordinis episcopalis. Quaestionis est, an Episcopi possint delegare praesbyteris has verbales benedictiones (nam reales certum est non posse). Negantium sententia communior est (V. Bened. XIV. *Notif.* 21, 10), eaque utimur, praesertim ex quo Pius VII, Brevi *Quo luctu,* hanc delegandi facultatem Episcopis Galliarum indulsit. Presbyteri autem benedicere possunt cruces, quae benedicendae non sunt de praecepto; ut ecce altarium, et quae gestantur in publicis supplicationibus (S. R. C. 12 Iul. 1704); non item Coemeteriorum, vel alias publice exponendae (S. R. C. 12 Aug. 1844). Item et sacras imagines (Cavalieri, *Rit. Expens.* Cap. XI. Decr. VII, § 3); sed privatim (Ex cit. Decr. 1704); idest ritu in Rit. Rom. (non in Pontificali) praescripto (Caval. l. c.).

14 D. Tho. Suppl. 22, 3 ad 2.

15 Cf. Berardi. *Comment. in Ius. Eccl. Univ.* Dissert. I, Cap. I, pr. Jurisdictionis vocabulum in Ecclesia invexisse dicitur. S. Gregor. M. Lib. XIV, Epist. 8.

16 Ex L. 38 *De R. I.* Ibi - *Nemo qui condemnare non potest, absolvere potest.* Et, ex diverso *qui condemnare potest, is absolvendi quoque potestatem habet* (L. 3 *De re jud.*). Et qui dispensandi, is et revocandi dispensationem, potestatem habet (Suar. *De Legib.* VIII, 37, 14). Verum haec pertinent ad eos tantum, qui in alterutro hujus hierarchiae

ractere, ita jurisdictionis potestas tonsura innititur tota (§ 88 in fin.), quippe qua ex laicis efficimur clerici. Qua praeterea, jure canonico, capaces efficimur obtinendis ecclesiasticis beneficiis, et horis canonicis in choro recitandis. Tonsura, hoc jure, deletur per degradationem (17): quaecumque igitur Clericus interim facit quae ex tonsura vim et statum capiunt, rata sunt, nisi Ecclesia ea irrita faciat, ut, v. g., in vitandis.

93. Hierarchia jurisdictionis duos habet gradus: in primo eminet Rom. Pontifex, in altero Episcopi sub Romano Pontifice sunt constituti. Romanus Pontifex Petrus est; ideoque ejus potestas nullis limitibus circumscripta est; neque *locorum* (18), neque *rerum*, neque *personarum* (19). Et cum *ex cathedra* docet ea, *quae ad fidem et mores pertinent*, est *ex sese* fallere et falli nescius. Quod, si haec revelationis deposito continentur, *de fide* est (20); sin minus, est *certum theologice* (21) In regenda autem Ecclesia utitur in ipsa Urbe Sacris Congregationibus, extra Legatis et Praefectis Apostolicis. Ex illis potiores sunt *S. U. Inquisitio*, quae Fidei vigilat (22); *S. C. Epp. et RR.*, quae dirimit controversias cum primis inter Episcopos, et Regulares; *S. C. Conc.* Trident interpres (23); *S. Dataria*, quae confert beneficia Ecclesiastica, et dispensat ab impedimentis matrimonialibus quoad forum externum. Demum Sacra *Poenitentiaria*, quae ad forum cum primis internum pertinet, et conscientiae necessitatibus consulit (24); cujus proinde officium non cessat morte Pon-

gradu sunt constituti; non item ad eos qui derivata ab illis jurisdictione gaudent, quamvis ordinaria (Duard. Lib. III, § 3. Quae. I, n. 6). Hinc, v. c, judex in causis criminalibus condemnandi, non solvendi eum quem condemnavit (L. 15, C. *De Poenis.*); contra parochus absolvendi a censuris non reservatis (C. 29 *De S. E.*), non ligandi, potestatem habet.

17 C. 2 *De Poenis.* in 6.° Bened. XIV. *De Syno.* IX, 6, 4.

18 Is. 54, 3; Marci 16, 15.

19 Marci 16, 15. Ioann. 21, 16; I Corint. 5, 12. *Rerum*, nempe spiritualium; *personarum* scilicet, quoad *docendum* omnium prorsus; quoad *jubendum*, eorum qui per baptismum Ecclesiam fuerint ingressi.

20 Conc. Vatic. Sess. IV, Cap. IV. Porro ex cathedra loqui intelligitur, quoties eos, qui contra sentiunt, aut haereticos esse pronunciat, aut *res definita Ecclesiae credenda proponitur sub poena anathematis* (Charmes *De Prolegom.* Dissert. V, Cap. IV, Quae. 2).

21 V. Lugo *De Fide* 20, 8; Franzelin *De Divin. Tradit.* post thes. 12.

22 Xistus V, C. *Immensa.* Huic accedit *Indicis Congregatio.*

23 Pius IV, C. *Motu proprio.* Xistus V, cit. C. *Immensa.*

24 Inn. XII, C. *Ad radicitus*; Ben. XIV, C. *Pastor Bonus.* Gratiae *a Majori Poenitentiario* trifariam concedi solent 1° in foro interno, seu sacramentali (V, § 25, 12), seu conscientiae tantum; 2° in utroque foro; 3° simpliciter (De Iust. I, 8, 24). Absolvit jure suo a reservatis R. P., dispensat in votis, juramentis, irregularitatibus;

tificis (25). De *Legatis* (sive *natis*, sive *missis*, sive *a latere*); et de Praefectis Apostolicis, qui in locis Missionum Episcoporum officium gerunt, viderint Canonistae.

94. Venio ad Episcopos. *Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (26). Hi in locum Apostolorum successerunt (27). Inde quaesitum est, an possint in sua dioecesi, in his rebus quae dioecesis fines excedere nequeunt, quaecumque R. P. potest in Ecclesia universa (28). Illud certissimum est, potestatem episcopalem potestate R. P., *sicut cardine ostium*, regi: illudque fere inter omnes convenit, Episcoporum potestate contineri, non quaecumque jus Canonicum eis permittit, sed quaecumque non vetat (29). Itaque Episcopus jure suo regit dioecesim, condit leges, sancit poenas, et censuras (30)

item cum simoniace, vel male promotis ad ordines: convalidat titulos beneficiorum, quamdiu vitium est occultum; commutat divini officii recitationem, componit debita incerta etc. Et hodie dispensat etiam in publicis minoribus impedimentis matrimonialibus, sed, regulariter, pauperes tantum.

25 Clem. 2, § *Eo tamen* 1°. *De Election.*

26 Actor. 20, 22. Trid. VI, R. 1.

27 Trid. XXIII. Cap. 4. C. 2. Dist. 21. Conc. Vat. cit. C. IV. Episcopalis ordo unus est; gradus triplex; Patriarchae, Metropolitani, et Episcopi. Patriarchae in Ecclesia latina Metropolitanorum jure censentur. Horum autem est cogere synodum, ex suffraganeis Episcopis, provincialem (Trid. XXIV, R. 2); appellationes a Curiis episcopalibus recipere (C. 1. *De Censib.* in 6°); Provinciam visitare, et dum S. Visitationem obeunt a peccatis (C. 5 *Eod.*), atque ideo et a reservatis (Salm. 10, 2, 45), absolvere. Nempe post pallium susceptum a R. P.: nam antea archiepiscoporum nec nomen habent (C. 3 *De Auct. et usu pallii*).

28 Sententia negativa patronos habet multos, et graves. Affirmativam tuentur Vasqu. Victor. *Relect. De Matrim. Par.* I, n. 7. Sotus *De Iust.* 1, 3. Pont. M. VI, 1, 12; Sanch. M. 1, 61, 3; Laym. Lib. I, Tr. IV, Cap. VII, n. 5; S. Alph. VI, 613, 980 et, teste Suaresio (*De Leg.* IV, Cap. IV, qui hanc sententiam pluribus exagitat), multi ex Canonistis: apud quos velut axioma est, posse Episcopum regulariter in sua Dioecesi quod in tota Ecclesia Papa potest (Barb. *De Off. Ep.* II, 1, 6; 33, 16. Reiff. 1, 2, 77; Sanch. loc. cit.).

29 Lugo *Resp. Moral.* I, 45. Suar. *De Voto* VI, 10, 4.

30 C. 22 *De Major.* C. 2 *De Constit.* in 6°. Condit. *leges*, nempe praeter, non contra, jus canonicum: v. c., ne sponsi post inita sponsalia in eadem domo cohabitent; non item, ut haec sine scriptis, vel sine testibus inita, irrita sint - *Censuras*, nempe legibus tuendis, nedum suis, sed et Ecclesiae, si quando hae in transgressores non animadvertunt; puta in eos qui clandestinis matrimoniis testes intersunt (Sanch. M. III, 53. Bened. XIV. *De Syno.* XII, VI, 2. contra Soto). Amplius, post Constit. Bened. XIV. *Ad Militantis* 29 Apr. 1742 (Bull. I, n. 48) *a quibuscumque eorum mandatis, prohibitionibus, provisionibus, et statutis*, tam in visitatione, quam extra, quae vel ad divinum cultum, vel ad curam animarum, et sacramentorum administrationem, et morum correctionem pertinent, etsi liceat ad superiorem provocare, non ideo tamen licet eorum executionem retardare, suspendere, vel impedire, quod et in aliis multis obtinet (V. cit. Const. §§ 6-37).

beneficia ecclesiastica erigit, supprimit, confert; pias Confraternitates instituit; omnium piarum dispositionum, cessantibus his ad quos pertinet, executor est, et, in dubiis, interpres (31). Ab his qui possident beneficia Ecclesiastica exigit cathedraticum in obsequium suae dignitatis (32). Est Doctor in sua dioecesi; atque ideo officii sui est, noxios libros in sua dioecesi proscribere (33); docere quae ad fidem, mores, disciplinam pertinent. Verum quia errare potest, magisterium Episcopi in his tantum videtur obligare, quae ab aliis docentur non sine perturbatione, vel offensione fidelium (34). Ad haec multa facere potest tamquam Sed. Apostolicae delegatus (35), et in primis *in omnibus iis quae ad visitationem aut morum correctionem pertinent* (36). Multa demum ex receptis moribus, vel justa interpretatione, vel epicheia. Exinde 1° absolvit a casibus et censuris R. P. reservatis, quamdiu fuerint occulta; dispensat 2° in irregularitatibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus (37); 3° in impedimentis dubiis matrimonium dirimentibus (38); nec non 4° in minoribus Ecclesiae legibus, ut puta in observantia festorum, in jejuniis, etc.; prout latius suis locis.

31 CC. 3, 6, 17. *De Testam.* Clem. 2 *De Relig. domib.* Trid. XXII, Ref. 8.

32 C. *Placuit.* 10, 3. Et *procurationes*, seu victualia, dum S. Visitationem ipse obit (C. 6 *De O. O.* in 6°). Nisi aliud loci consuetudo ferat (Trid. XXIV, R. 3). *Ipse*, nam, si per alium eam peragit, huic debentur (Ex cit. C. 6; S. C. C. 23 Nov. 1613).

33 S. C. Indic. De Mand. SSmi 24 Aug. 1854. V. Reg. 10. Indicis § *Verum.*

34 Duplex obedientia distinguitur a TT.: intellectus, et voluntatis; illa debetur ei tantum qui non potest errare, haec cuilibet superiori debetur (Cf. Suar. To. IV *De Religion.* Lib. IV, Cap. 15; Segneri *Lettere sul Probabil.* Lett. 3, § 1, n. 6). Atque ideo praecipuum Episcopi munus est praedicare (Trid. V, *Ref.* 2); ejusque solius est praedicatores mittere in sua dioecesi (Cf. Nardi *Dei Parochi*, Vol. I, Cap. 10). Et nec ipsis Regularibus licet, eo contradicente, vel non petita ab eo benedictione, praedicare, ne in Ecclesiis quidem suorum Ordinum (Trid. XXIV, *Ref.* 4. Greg. XV C. *Inscrutabili;* Bened. XIV *De Syn.* IX, 15, 11).

35 Nempe, cum id eis concessum est nominatim (Engel. I, 29, 5). Sed et multa ex his quae facere non possunt jure suo, facere permittuntur tamquam delegati Sedis Apostolicae (V. Trident. XXII, R. 3). Hoc eo spectat, ne quis ab Episcopo ad Metropolit. appellare possit (V. sup. § 72, n. 20). Et ita obtinet (Acta X, 262; XIV, 36). Haec delegatio a Conc. Trident. IV. R. 2. dicitur introducta (Cf. Pallavic. *Istoria del C. di Tr.* Lib. VII, Cap. I, n. 5); sed eo antiquior est (C. 13, § 1. *De O. O.* Clem. un. *De Suppl. Negl. Praelat.*).

36 Trident. XXIV, R. 10. Et hodie praeterea in aliis permultis, *et generaliter in omnibus iis quae pertinent ad curam animarum, et rectam sacramentor. administrationem, adversus visitationem, correctionem, coercitionem, et quascumq alias provisiones, etiam quoad exemptos, sive saeculares sive regulares, juxta C. Gregorii XV, quae incipit* - INSCRUTABILI (Ben. XIV. C. *Ad Militantis.* 1 Apr. 1742. Bullar. I, 48).

37 Trid. XXIV, R. 6.

38 S. Alph. Lib. I, App. II, LV; VI, 902, v. *Ceterum. Communissima.*

95. Porro Episcoporum appellatione, cum in jure canonico de jurisdictione agitur, continentur quotquot praediti sunt jurisdictione episcopali (39); verum quinam hi, non est expeditum satis. Ea contineri Cardinales S. R. E. in Titulo quemque suo, sed circa ea tantum quae ad disciplinam ecclesiasticam et morum correctionem pertinent (40); nec non Vicarios capitulares, et Abbates *vere nullius* diaecesis (41), indubitati juris est. Utrum ea contineantur Generales, et Provinciales Ordinum, non satis convenit; sententia communior negat, eo quod alias ad absolvendum ab excommunicatione *canonis* non indiguissent privilegio a S. Pio V eis concesso: minus communis affirmat ex C. 3, *De Privil.* in 6°, et est probabilis (42). At profecto ea appellatione non continentur quando jurisdictio conceditur exercenda in propria diaecesi, ut Trid. XXIV, R. 6., vel in proprio territorio, quippe nulla eis diaecesis, territorium nullum est: et ita a S. C. C. declaratum fuisse testantur Barbosa *De Potest. Episc.* Par. II, 39, 18; et Gallemart ad Cap. VI. Sess. XXIV. Conc, Tridentini.

96. Et ipsi quoque, praeter senatum, canonicos nempe Cathedralis ecclesiae, suos habent Vicarios generales, et parochos. Vic. gen., in his quae jurisdictionis sunt, fungitur vice Episcopi (43), ejusque utitur jurisdictione (44). Amplius; una eademque est utriusque persona, unum utriusque tribunal (45). Nihilominus Vic. generalis jurisdictionem effugiunt 1° negocia extraordinaria (46); 2° ea quae Episcopus non facile praesumitur concessurus, nisi forte absit longe,

39 Suar. *De Censur.* VII, 3, 12 etc.; S. Alph. VI, 593, ibiq. Fagnan.

40 C. 11 *De Maiorit. et obed.* Inn. XII. C. *Rom. Pontifex.*

41 Bened. XIV. C. *Apostolicae Servitutis,* et C. *Inter multa.* Suar. n. 15.

42 V. Salmat. 10, 2, 72; Croix VII, 141. S. Alph. VII, 100, 101, 107.

43 C. 3 *De Appell.* in 6°. Sbroz. *De Vic. Episc.* Lib. I, Q. 23. Ideo quoties in jure aliquid conceditur Episcopo, nisi addatur *tantum*, Vicario quoque eius concessum intelligitur (Sbroz. II, 43, 29).

44 Cit. C. 3. Sed quasi propria et ordinaria, quippe est a jure (ex C. 2 *De Vic.* in 6°. Sbroz. II, 55, 9; et potest alium Vicarium substituere (V. § 70, 16), si Episcopus hanc ei facultatem dederit (Sbroz. II, 66, 1. De Iust. I, V, 84. Sanch. M. VIII, 27, 41).

45 C. 2 *De Consuet.* in 6° cit. C. 3. Etiam in foro interno (S. Alph. VI, 558). Et si Episcopus plures sibi Vic. Gen. constituerit, nisi unus eorum principalior sit, vel nisi eos constituerit divisis negociis, vel territoriis, omnes in solidum agunt (Sbroz. II, 62, 3); quasi plures mandatarii (L. 60, § 2. *Mand.*). Nihilominus, si unus negocium gerere coeperit, alii non poterunt se ulterius intromittere (L. 32 *De Procurat.*); nisi forte ille postea nequeat, aut nolit negocium implere (C. 8 *De O. D.* in 6°). Quando autem una eademque est Episcopi et Vicarii persona, non datur appellatio a Vic. ad Episcopum (Cit. C. 2).

46 Ben. XIV. *De Synodo* II, 8, 2. Et in primis quae alienationem sapiunt (Ex C. ult. *De O. V.* in 6°).

diuque (47); ac demum 3° quae pertinent ad potestatem ordinis, licet Vic. gen. sit praeditus ordine episcopali (48). Episcopo autem sublato, puta morte, renunciatione, captivitate (49), etc., omne jus et nomen Vicarii, continuo *etiam quoad negocia jam coepta*, cum una sit utriusque persona, evanescit (50). Et episcopo nominatim suspenso, vel excommunicato, jurisdictio quoque Vicarii in suspenso (§ 77, 56) est ipso jure (51).

97. Vacua Sede Episcopali tota jurisdictio Episcopi, exceptis his quae sapiunt innovationem, vel alienationem (52), seu ordinaria seu *delegata a jure*, transit in Capitulum (53), et ab eo in Vicarium capitularem transit (54). Nihilominus is non potest visitationem obire,

47 CC. 2, 3 *Eod.* Sbroz. II, 35, 3. *In generali concessione non veniunt ea quae quis non esset verosimiliter concessurus* (C. 81 *De R. I.* in 6°). Ut puta conferre beneficia, ea supprimere, dividere, unire (Ben. XIV *De Syn.* II, 8. 2), dare ordinandis literas dimissorias (C. 3 *De temp. ord.* in 6°), dispensare in impedimentis matrimonialibus dubiis (Schmalz. IV, 16, 90, ibique Reiff.).

48 Sbroz. II, V. a n. 1. Ben. XIV, l. c.

49 C. 3 *De Suppl. negligent.* in 6°. Reiff. I, 28, 106.

50 Ex Clem. ult. *De Procurat. Nomen* idoque si quid a S. Sede ei delegatum sit, v. c., dispensatio matrimonialis, delegatio ipso jure cessat (V. Sanch. M. III, 30, 9).

51 C. 1 *De Off. Vic.* in 6°. Etiam rebus non integris (Sanch. l, c. n. 6. Salmat. 10, 3, 86). Nihilominus, quia retinet nomen Vicarii, si quid, v. c., a Sancta Sede ei mandatum fuerit, potest mandato defungi, quia mandantis, non Episcopi, jurisdictione utitur (Ex C. 1 *De O. V.* in 6°. Sanch. l. c. n. 9): v. c. expedire dispensation. matrimonialem (De Iust. l, V. 80). Sed an possit, eo mortuo, vel remoto, re integra, id expedire novus Vicarius (nam Vicarius, uti Legatus, successorem non habet)? Et, ex benigna R. Pontif. mentis interpretatione, receptum est, posse (Abb Sanch. M. VIII, 27, 10); Et de dispensationibus matrimonialibus hodie definiti juris est.

Ad haec Episcopi vices gerit in Cathedrali canonicus poenitentiarius, in audiendis fidelium confessionibus. Qua in re ordinaria jurisdictione pollet, et intelligitur quasi parochus totius diaecesis (Ex Trident. XXIV, R. 8. Bened. XIV. *De Syn.* III, 4, 3): sed non potest absolvere a reservatis, nisi Episcopus hanc facultatem ei nominatim concesserit (S. C. Epp. apud Ferrar. V. *Canonicus*. IX, 71).

52 Tot. Tit. *Ne Sede Vacan.* Sed et ab erigendis Confraternitatibus, earumque statutis approbandis, hodie ei abstinendum est (S. C. Indul. 15 Nov. 1878, probante Leone XIII, 23 Nov. Acta XI, pag. 353).

53 CC. 11, 14 *De Major.* Reiff. III, 9, 25. Ben. XIV, *De Syn.* II, 9, 2; XIII, 25, 2. Marchet. *Prax. Vic. Capit.* Tit. XII. Non item ea quae Episcopo, aut Vic. ejus Generali mandata fuerant specialim. Exceptis dispensationibus matrimonialibus; nam hodie statutum est, has remittendas esse Ordinario; Ordinarii autem appellatione et Episcop., et Vicar. ejus Gener., et Vicar. Capitularem, re sive integra, sive non integra contineri; de quo in Tr. *De Matrim.*

54 Trid. XXIV, Ref. 16. Scilicet ipso jure, ac tota prorsus, et quoad ipsum Capitulum *privative*, atque *irrevocabiliter* (Pius IX C. *Romanus Pontifex.* V. Kal. Sept. 1873. V. Bened. XIV, *De Syno.* Lib. II, Cap. 9).

anno ab ultima S. Visitatione nondum elapso; nec literas ad tonsuram, vel ordines dimissorias concedere infra annum, praeterquam arctatis (55); nec beneficia conferre, seu quae vacant vacua Sede, seu quae antea vacaverant; exceptis beneficiis patronatus laicalis (56). Cessat autem officium Vicarii capit. statim ac novus Episcopus possessionem coeperit (57); sed gratiae ab illo factae manent quamdiu ab hoc non fuerint revocatae (58). Quae, si quasi contractum continent (c. c. electio praedicatoris), ne revocari quidem possunt (59).

98. Praeterea, uti in partem sollicitudinis R. P. vocati sunt Episcopi jure divino, ita in partem sollicitudinis Episcoporum vocati sunt parochi jure canonico. His igitur, quasi vicariis Episcopi (60),

55 Trid. VII, R. 10. *Arctatus* dicitur laicus praesentatus ad beneficium ecclesiasticum, et clericus qui, ex adepto beneficio, necesse habet aliquem ordinem suscipere intra tempus definitum vel a jure, vel a fundationum tabulis. In regno Neap. arctatos Vic. cap. dimittunt quidem ad ordines suscipiendos vel infra annum, sed de consensu pleni Capituli; non arctatos autem nec post annum, nisi de S. C. C. licentia (Concord. Bened. an. 1741. Cap. VI).

56 C. 2 *De Sede vacante.* Regg. 2, 11. *Canc. Apost.* Ad haec Fagnan. in C. *Significasti,* n. 3 *De O. Archid.* et Reiff III, 9, 76, rati sunt, Vic. Capit. nec literas formatas, seu *dimissorias*, clericis dare posse, ut e sua dioecesi abire valeant, et in aliam cooptari ex C. 5 *De Cleric. non resid.* Sed jura quae laudant, huc non pertinent.

57 March. *De Vic.* Cap. 3[illegible], a n. 1.

58 Sanch M. VIII, 28, nn. 83, 85. V. c. literas dimissorias ad ordines (S. Alph. VI, 787).

59 March. n. 25, ex S. C Epp. 15 Decem. 1587. Porro Episcopi vocantur quoque *Ordinarii,* sed nomen Ordinarii generale est, eoque et Episcopus, et Vic. ejus gen., et Vic. capit. continentur (Sanch. M. III, 29, 4; De Iustis. I, V, 17). Quamobrem si, v. c., 1° R. P. aliquid mandaverit *Ordinario* loci (v. c. ut Sejum a censuris absolvat), poterunt id praestare seu Episcopus, seu Vic. gen., uter praevenerit (Ex C. 8 *De O. D.* in 6°. Sbroz. II, 105, 2); seu, vacua Sede, Vic. capit. (De Iust. n. 18. Sanch. n. 4). At si quid mandaverit Episcopo, expediri non poterit a Vic. gen. Reiff. IV, 21, app. 298), ne jussu Epi. quidem (De Rosa *De Exeq. Lit. Apost.* P. I, cap. 8, n. 21): et ita omnino ante factum tenendum est (V. § 72, 20); vel Epo. absente (Conrad. *Prax.* VII, IV, 39. De Rosa I, 2, 24). Et ex diverso 2° si aliquid mandaverit Vic. Gli, Episcopus non poterit hoc expedire (Corr. n. 38 De Iust. I, V, 56); ne Vic. quidem absente, aut remoto (Sanch. M. VIII, 27, 30 De Iust. l. c.). Immo nec ipsemet Vic., si postea eius dioecesis Episcopus creatus fuerit (Paris. *De Resig.* XI, VIII, 8; De Iust. n. 66): sed negocium per novum Vic. erit expediendum (Paris. n. 17. Sanch. M. VIII, 27, 31; De Iust. n. 56). Sed si mandatum fuit Episcopo, aut Vicario ejus Gnli, poterit illud expedire, utroque sublato, Vicarius capitularis (Sanch. M. VIII, 27, 32), quippe Episcopi loco est: et ita decisum fuisse a S. C. C.; et pluries a S. C. Episc. tradunt Pyrr. Conrad. *Prax.* etc. VII, IV, 11; De Iust. I, 5, 19; et Lucius Ferraris. V. *Execut. Liter. Apost.* n. 29: nisi forte negocium magis personae, quam dignitati mandatum fuerit (Sanch. n. 2, Ferrar. n. 34).

60 Berar. I. E. U. To. 1, Diss. VI. Cap. I, vers. *Ut commodiorem.* Scilicet dioecesis Parochia est Epi (C. 5, Cau. 16, 3). Ideoque ipse mediate, parochi vero immediate in parochiis jurisdictionem exercent.

credita est animarum cura. Hac re unicuique parochiale territorium constitutum est (61); et in eo territorio ecclesia parochialis (62). Jurisdictio parochorum ad forum internum pertinet tota: eorumque est sacramenta ministrare, (de quo alibi), et quasdam functiones obire, privative quoad alios (63). Functiones hujusmodi (quae idcirco parochiales dicuntur) sunt, missa solemnis in feria 5 majoris hebdomadae (64), benedictio sponsi et sponsae (65), domorum in sabbato sancto, et mulierum post partum (66); item publicas supplicationes, etiam extra ecclesiam, at non extra proprium territorium, obire. Et canere missas solemnes, idest cum diacono et subdiacono, in ecclesiis confraternitatum laicalium, nisi aliud consuetudine sit introductum (67). Verum haec omnia competunt parochis quasi vicariis Episcoporum; quamobrem in potestate horum est, ea quae sunt Parochorum gerere sive per se, sive per alium, quotiescumque ipsis videbitur; dummodo nihil eis detrahant ex reditibus, sive certis sive incertis, obventionibus, oblationibus et id genus caeteris (68).

99. Restat ut de reliquis Clericis videamus; nempe quae jura eis constituta sint, quae privilegia. Itaque Presbyterorum munus est

61 Ex C. 1, Cau. 14, 1. Trid. XXIV, R. 13. Sed ubi jurisdictio ex familiis, non ex territorio, metitur, territorium, quo familiae continentur, omnibus parochis commune est (Barbo. *De O. Par.* Par I, Cap. I, 24, ex S. C. C. Fapen. I. E. U. Par. I, Tit. 3. Cap I n 4).

62 C. 15 *De Praeb.* Trid. XXIV, R 13. Neque enim eis subsunt aliae ecclesiae in territorio parochiali existentes (C. Ult. *De O. Archid.* Bened. XIV, Not. 165, n. 108), licet filiales vocentur (Ex S. C. C. 25 Aug. 1872. Acta X, 603).

63 V Barb. *De Off.* Par. I, XII. Bened. XIV. Not. 105, 103. Functionum duo sunt genera, sacerdotales et parochiales: *sacerdotales* sunt quae ex mera ordinis potestate consistunt: *parochiales* quibus aliquid jurisdictionis inest (Barb. Ben. XIV, II. cc.).

64 S. R. C. *Urbis et Orbis* 10 Decem. 1703 ad 8^{m}.

65 Trid. XXIV. R. M. 1.

66 S. R. C. ib. ad 6^{m}.

67 S. R. C. l. c. ad 20^{m}, 22^{m}. S. C. C. 24 Decem. 1718. Ben. XIV, Not. 105, nn. 57, 119. Eas recenset Monac. Form. Tit. X, Form. 18, n. 4; sed *functiones* parochiales cum *juribus* parochialibus (de quibus in III, Parte agendum erit) permiscet. Ubi autem duo parochi aequali jure praesunt uni eidemque parochiae, potestas utrique in solidum competit; ideoque uterque potest obire quaevis munera parochialia, vel alii delegare, altero invito (Regin. I, 49. Sanch. M. III, 24, n. ult.). Et planum est.

68 Berar. I. E. U. l. c. circa fin. Parochis prope, vel proxime accedunt hi quibus *Vicariae* creditae sunt. Vicaria est - *Officium gerendi curam animarum, quae penes alium residet habitualiter* (Ex CC. 2, 3, 6. *De O. V.*, V. Trident. VII. R. 7; XXV. R. 16). Vicariis huiusmodi competit jus exercendi curam animarum: hoc autem vel perpetuum est, vel revocabile; inde sunt vel perpetui, vel amovibiles. Illi regulariter parochorum jure censentur. (Clem. un. *De O. V.* V. Ferrar. V. *Vicarius Parochialis*, a n. 21.). Hi non item (Cf. De Luca. *De Benefic.* Disc. 80, n. 16); verum, quamdiu manent in officio, pene omnia jura, quoad sacramenta administranda, parochorum exercent.

sacrificium offerre, et sacris vacare (69). Ideo unicuique sua ecclesia esse debet. Et *sua* intelligitur in qua quisque beneficium possidet (70), vel cui ab Episcopo in sacra ordinatione fuerit adscriptus (71). In his igitur licet eis, *privative quoad Parochos*, omnes sacras functiones non parochiales obire, ceteris paribus (72). Nisi parochus doceat, ecclesiam sibi subiectam esse vel ex tabulis fundationum, vel ex privilegio, vel quia expensis ecclesiae parochialis fuit excitata; vel demum nisi legitima praescriptione aliquod in ea jus acquisierit (73). Denique latini et italo-graeci, subdiaconatu suscepto, fiunt inhabiles matrimoniis contrahendis (74).

100. Privilegia potiora Clericis constituta haec sunt: I *Privilegium fori*, quo eximuntur a magistratibus laicis (75); sicubi adhuc viget. Verum his tantum competit, qui vel constituti sunt in sacris, vel habent beneficium ecclesiasticum; non item aliis, nisi deferant habitum, et tonsuram, et alicui ecclesiae de mandato Episcopi inserviant, aut in aliqua schola, vel universitate, de licentia ejus, quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versentur (76). *Privilegium. C. Odoardus.* Hoc *(beneficium competentiae)*, id praestat, ne Clericus, qui aliquid alicui debet, condemnetur ultra id quod dare potest (77); ideoque relictis ei alimentis (78), pro taxa dioecesana, donec ad pinguiorem fortunam devenerit (79). Hoc quoque in regnis saecularibus obsolevit; praeterquam his locis, ubi alimenta sequestrari prohibentur, ceu penes nos; sed valet quoad fructus beneficii dumtaxat, qui instar alimentorum habentur. Demum III *privilegium Canonis;* quo

69 Hebraeor. V, 1. *Sacris vacare Sacerdotes oportet* (L. 37, § 4. *De Recept. Arb.*).

70 C. 3. *De Iure Patronat.* Proinde quod nos dicimus *beneficium* obtinere, retinere, abdicare, vacare, canones dicunt; *Ecclesiam* intrare, retinere, dimittere (C. 3 *De Cleric. non resid.* C. 4 *De Renunc.*), vacare (C. 9 *De O. O. in 6*).

71 Trid. XXIII. Ref. 13, 16.

72 Cf. Bened. XIV, *Notif.* 105, n. 102. S. Rit. Congr. 13 Ian. 1844.

73 C. 2 *De Capell. Monach.* C. ult. *De O. Arch.* S. R. C. 10 Dec. 1703 ad 5, 6, 11, 12, 13. De Luca *De Parochis* Disc. 21.

74 Bened. XIV. C. *Anno vertente* 19 Iun. 1750. Nam de graecis nondum definitum est (cit. Const. § 13).

75 C. 2 *De Foro compet.* Et *qui cogunt sive directe, sive indirecte judices laicos ad eos trahendos ad suum Tribunal praeter canonicas sanctiones*, incurrunt ipso jure excomm. R. P. r. de qua serius.

76 Trident. XXIII, Ref. 6. *De mandato:* sed etsi aliae inserviat, idem juris est S. C. C. 23 Ian. 1603. V. Bened. XIV. *De Syno.* XII, VI, 5.

77 C. 3 *De Solution.* LL. 19, 30 *De Re judic.*

78 Cit. L. 30. Innoc. XI, 3 Mart. 1679.

79 S. C. C. 18 Sept. 1868. *Donec* etc. (L. un. § *Cum autem - De rei uxor. actio.*) Et dummodo sine suo *dolo malo* (cit. §) solvendo esse desierint: ergo si negligentia, vel socordia sua egent, excusantur (Fagnan. in cit. C. *Odoardus* nn. 41, 42).

percussores clericorum incurrunt ipso facto excommunicationem R. P. reserv., de qua serius. His privilegiis I expoliari potest officio judicis clericus qui lucram artem exercet; sed post annum, et si, praemonitus ter ab Ordinario, non resipuerit (80): nec non is *qui tyrannidi vel exercitui sese immiscuerit* (81). II Ea vero amittit ipso facto clericus bigamus, qui duas legitimas uxores, aut viduam duxit (82): et clerici minores, qui dimittunt habitum clericalem (83).

101. Uti autem R. Pontifici Episcopi, ita suis Episcopis subiacent clerici. Nempe, hi qui in minoribus ordinibus sunt constituti nulloque gaudent ecclesiastico beneficio, quamdiu in clericatu permanserint (84): ceteri ad vitam. Porro suus Episcopus intelligitur ratione vel originis, vel domicilii, vel beneficii: verum ei tantum subesse debet, in cujus dioecesi domicilium fovet; et ei in cuius dioecesi beneficium possidet, sed huic quod ad ea dumtaxat quae ad beneficium pertinent. Permittitur autem in aliam dioecesim, propria relicta, discedere (85), praeterquam si in propria beneficium residentiale nactus sit (86), aut in aliquo officio ecclesiastico, licet amovibili ad nutum, ab Ordinario constitutus fuerit (87). Hi enim, si discesserint iniussu Episcopi, revocari possunt, licet in aliena dioecesi beneficium residentiale fuerint adepti (88): modo eis de congrua provideatur.

De Regularibus.

102. Regulare institutum est: *Communis et perpetuus vitae status christianam perfectionem sectantium, autoritate R. P. constitutus*. Instituta regularia plurima sunt: omnium velut substantia consistit ex *votis*

80 Clem. 1. *De Vita et hon. cleric.* Non item excommunicatus, vel depositus (Suar. *De Censur.* 22, 1, 16).

81 C. 23 *De S. E.* Nec ulla monitione opus est (Navarr. 27, 81. Suar. n. 15). Nec obstant C. 45 *Eod.* et C. ult. *De Vita et hones. cleric.*; illud enim ad privil. fori, hoc ad clericos negotiatores pertinet.

82 C. 1 *De Bigam.* in 6°. Non bigamus retinet haec privilegia, dummodo habitum et tonsuram deferat, et alicui Ecclesiae de mandato Episcopi inserviat (Ex Trid. l. c.). Sed amittit priv. *C. Otoardus* (Cf. Schmalz. V, 39, 218).

83 Pius IX, 20 Sept. 1860.

84 S. C. C. 7 Maii 1672. Nec Episcopi vetare possunt, ne iniussu ipsorum habitum clericalem dimittant; vel resumant dimissum (S. C. C. 9 Sept. 1677; 14 Dec. 1647. Ben. XIV. *De Syno.* XII, 3, 3).

85 Ex Innoc. XI. B. *Speculatores* §§ 3, 5; et S. C. C. 26 Aug. 1887 (Acta X, 490); Honorante *Praec.* etc. Cap. IX, n. 2.

86 Barbo. *De O. Ep.* Par. II. Alleg IV. n. 4. Et planum est, nam eo se abdicare iniussu Episcopi vetitum est.

87 S. C. Epp. 14 Aug. 1880 (Acta XIV, 121).

88 S. C. Epp. 26 Ian. 1883 (Acta XIII, 120).

continentiae, obedientiae, et paupertatis; nempe, excepta Soc. Jesu (1), solemnibus (2). Amplius: moniales clausuram observare debent, ut eorum vota hodie solemnia dici possint (3). Sed variant primum ex *regulis*, nam quaedam contemplativae vitae student, quaedam activae, quaedam utrique: inde *Monachi, Clerici Regulares, Fratres*. Ex his autem *possidentia* dicuntur ea, quibus ex vi sui Instituti permissum est res immobiles possidere; cetera *mendicantia*, licet hodie immobilia possideant (4). Deinde quae eadem regula utuntur pene omnia ex *constitutionibus* variant (5), quod prosequi nostrum non est. Nobis de Institutis virorum cum primis agendum est, nam quae de his dicturi sumus monialibus facile aptari possunt, quippe sunt quasi accessoria instituta (6).

103. Regularem hodie sola expressa professio facit. Et neque haec quoad viros valet, nisi praecesserit, saltem triennio, ante professio votorum simplicium (7). Professio solemnis quasi mors intelligitur.

1 Gregor. XIII, C. *Ascendente Domino.*

2 Ex C. un. *De Vot. Redempt.* in 6°. D. Tho. 2, 2, 188, 1. Suar. *De Relig.* (To. IV). Tr. IX, Lib. I, Cap. 1, n. 3. Ex quibus si unum desit, Institutum regulare non intelligitur. Item si vel unum votum simplex fuerit, ceu votum paupertatis: quod sanctimoniales quaedam, praesertim in Galliis, emittunt, et rerum suarum neque dominio, neque disponendi jure se abdicant (S. Poenit. an. 1820 ap. Lucidi De VV. SS. Lim. II, pag. 251, n. 298).

3 Ex C. *Pastoralis* S. Pii V, dummodo papalis ea sit (Cf. Lucidi *De Vis. Sacr. Limin.* II, pag. 132, n. 42). Nec satis est, sponte eam observare (Ex S. C. Epp. in *Aesina Votor.* 16 Dec. 1863). Immo necesse est, ut ea ab origine fuerint obstrictae; nam si illam a S. Sede impetraverint postea, vota remanent uti fuerunt ab initio (Ex ead. S. C. 22 febr. et 6 decem. 1839. - Bizzar. *Collect.* pp. 96, 97).

4 Abb. in C. *Causam* n. 2 *De Iudic.*; Suar. l. c. VIII, 4. Possidentes sunt Benedictini, Mendicantes, Carmelitae, Praedicatores, Eremitani, Minoritae, etc. quibus ex concessione, cum primis Nicolai III, datum fuit res immobiles possidere; exceptis MM. OO. MM. RR. et Cappuccinis.

5 Scilicet *Regulae* sunt quae ab antiquioribus ordinum fundatoribus (puta Benedicto, Augustino, Francisco, Dominico, Ignatio) editae fuerunt (V. C. ult. *De Religios. domib.*). Quae autem postea his accesserunt, quaeque ad cujusque Instituti fines propius accedunt, *Constitutiones* vocantur.

6 Suar. l. c. Quaestio elegans est, utrum Regulares veniant appellatione clericorum in odiosis: v. c., an sint obnoxii censuris latis in clericos, vel in *clerum*. Quidam affirmant, quia inter clerum et populum nihil est tertium; regulares autem populi significatione non comprehenduntur (Ex C. 16 *De S. E.* Navarr. 26, 167. Covarr. Fagnan.) quidam negant (Reiff. III, 1, 19); quia in jure Clerici a Regularibus separantur (Tit. *Ne Clerici, vel mona.*); alii, quoad eos qui tonsuram receperunt illis, quoad ceteros his adhaerent (Suar. *De Censur.* 28, 2, 9) et rectius. V. Salmat. 10, 6, 17. V. S. Alph. VII, 331.

7 Pius IX. Encycl. *Neminem latet.* 19 Mart. 1857; C. *Ad Universalis Ecclesiae* 7 Febr. 1862. Haec vota simplicia perpetua sunt (ex quo patet triennium novae probationis favore solius

Ideo, illa edita, professi hereditas statim defertur; eique, nisi de ea disposuerit, succedit monasterium, si et hoc capax sit possidendi bona immobilia (8), et jus civile non obstet; quia jura successionum ex lege civili cum primis aestimantur; et jure canonico non alia ratione cautum est, bona intestato profitentium, vel decedentium ad monasteria pertinere, quam quod eis *jure* debentur (9); secus succedunt heredes legitimi. Professi distinguuntur in laicos et clericos. Nobis de Regularibus *qua regulares* sunt, (atque ideo qua laici, non qua clerici) agendum est.

104. Itaque professus ex voto continentiae prohibetur nuptiis. Ex voto obedientiae *amplius velle et nolle non habet* (10); ideo non potest contrahere, nisi de superiorum consensu expresso, vel tacito; et si contraxerit, alios monasterio obligat, non monasterium, vel seipsum aliis (11). Demum ex voto paupertatis, verius, non potest beneficia ecclesiastica possidere (12), et proprium habere nihil potest earum rerum, quae pretio aestimantur (13); sed quidquid acquirit quoquo

Religionis introductum fuisse), et R. P. reservata (S. C. Epp. Decr. 19 Iun. 1858). Nempe, si forte iniussu Superioris abire velint, vel abierint, vel abire coacti fuerint, ut opinor: nam si a Superioribus suis *ante solemnem*, professione mdimissi fuerunt, ab *omni votorum* huiusmodi *vinculo et obligatione eo ipso liberi fiunt* (Ib. art. 3). Dimitti autem possunt *ex justis ac rationabilibus causis* - excepta causa infirmitatis post edita simplicia vota contractae - et absque ulla processus vel judicii forma - (cit. Decr. art. 5). Soluti autem a votis hujusmodi, vel ab Ordine dimissi, recidunt sub jurisdictione proprii Ordinarii. Quamobrem is, si vel ad ordines promoveri, vel matrimonium contrahere velint, *cum illis, prout cum ceteris suis dioecesanis, se se gerere debet* (Pius IX, 20 Ian. 1863).

8 Ex CC. 9, 10, Cau. 19, 3, Authent. *Ingressi*, *C. De SS. Eccles.* Solis promotis ad Episcopatum restituitur jus adeundi hereditates sibi a promotione delatas, sed favore suarum Ecclesiarum dumtaxat (S. C. C. 7 Decem. 1639. De Angelis, *Praelect. Iur.* Can. III, 26, 6). Quid, si nondum adita hereditate decesserint, an jus ejus adeundae ad suas ecclesias transmittant? Non puto, quia jura successionum ex jure civili aestimantur; et neque jus commune, neque NN. LL. eis favent.

9 C. 2 *De Testam.* Seu, *quod ita lege disponitur* (C. 9, Cau. 19, q. 3); *aperta juris definitione decretum est* S. Gregor. M. *Epistol.* Lib IX, Epist. 7. Et hoc jure usi fuimus in Regno utriusque Siciliae a 70 et amplius annis, S. Sede nullatenus reclamante; nec quemquam ex heredibus legitimis ob id inquietarunt unquam Episcopi, vel Confessarii.

10 C. 27 *De Elect.* in 6°.

11 Ex pr. *Instit. De Stipul. Servor;* V. Salm. 12, 2, a n. 212. Nec testamentum facere possunt (*C. 2 De Testament.*). Uti igitur hodie de delatis sibi hereditatibus disponere valeant, S. Sedis licentia indigent: et ita utimur.

12 S. C. Episc. 17 Mart. 1671, jussu Clem. X.

13 C. 6 *De Stat. Monac.* Salm. 193. Dixi *earum*, etc., quia res spirituales acquirere possunt; v. c. SS reliquias, *Agnus Dei* S. Alph. IV, 14), beneficia regularia; quorum idcirco plenam administrationem habent (Laym. lib. IV, Tr. V. C. VII, 4).

modo, monasterio acquirit (14). Omnes autem, seu mares, seu foeminae, gaudent privilegiis clericorum (§ 100). Ad haec mares fere omnes, non item foeminae (15), exempti sunt nec non eorum Ecclesiae, a jurisdictione Ordinarii (§ 70). Nihilominus eis subsunt in his quae pertinent ad sacrificium missae, sive ab ipsis, sive ab aliis peragendum in suis ecclesiis (16): extra has vero quoad praedicationem tantum (17). At Confraternitates laicorum in eorum ecclesiis institutae, non eis subiacent, sed Ordinario (18). Privilegia vero eis concessa constitutionibus Pontificiis *Mare magnum* appellatis (19) revocata fuerunt a Conc. Trident. et Pio IV (20). Si quae autem postea confirmata sunt a RR. Pontificibus, eatenus dumtaxat confirmata fuerunt, quatenus tunc erant in usu, nec decretis Tridentinis adversa (21). At vero Regulares, qua Regulares, idest nisi clerica-

14 Trid. XXV. *De Regul.* 2. Et, quae eis deferuntur ultimae voluntatis actibus, ad Monasterium *recta via;* quae actibus, seu potius donationibus inter vivos, ipsorum ministerio, ideoque nonnisi ipsis acceptantibus, transeunt (Lugo *De Iust.* III, 92, 93). Ex quo patet, eos nec accipere quidquam posse nomine suo (Sanch. D. VII, 19, 55), quamvis datum ea lege, ut ipsorum fiat (Sed V. Laym. VII, 20, 21. Salm. n. 169); nec in alios transferre quovis titulo (Ex L. 55 *De R. I.* D. Th. 2, 2, 32, 8 ad 1); nec remittere, si quid forte eis debetur (S. Alph. IV, 20), ut puta livellum (S. C. Epp. 16 Iunii 1739. Ferrar. V. *Monial.* II, 12); nec permutare, nec commodare, ne ejusdem quidem coenobii fratribus (Suar. *De Relig.* Tom. III, lib. 8, c. 15, sed hoc ex apicibus juris; nisi forte ex commodato coenobium detrimentum capiat); nec in eleemosynam dare (Clem. VIII, C. *Religiosa*). Excipiendi sunt Professi in Soc. Iesu, quoad solemnia vota nuncupaverint; hi enim *radicale,* uti aiunt, bonorum suorum dominium retinent; et per hereditatem, donationes acquirere possunt; quamvis de eis uti, et disponere licite, sine superioris consensu, non possint (Ferrar. V. *Votum* II, 119, etc.).

Hi quoque, qui in caeteris Regularibus institutis vota simplicia edunt, rerum, sive quae tunc habent, sive quae postea ante solemnem profess. acquisierint, dominium retinent; non item usumfructum et administrationem; quae proinde *cedere* interim *debent* quibus eis placuerit, vel etiam suo Ordini (S. C. Epp. 12 Iun. 1857). Et matrimonium valide contrahunt.

15 Sunt et Moniales *exemptae*, sed hae quoque in multis subiacent Ordinariis; de quo suis locis.

16 Trid. XXII, *De Observ. in Celeb. Miss.* Nec non in novis Reliquiis, vel SS. imaginibus exponendis (Trid. ib. *De Invoc. SS.*). Moniales vero (exemptae) in his quoque, quae ad clausuram (Greg. XV, C. *Inscrutabili*), et collocutionem cum Regularibus (V. Ben. XIV, *De Syn.* IX, 15, 7) pertinent.

17 Trident. Ref. 2.

18 V. Benedict. XIV. *De Syno.* XIII, 25, 6. Nempe quoad onera ab eis adimplenda, et rationes reddendas, ideoque et cappellarum, vel altarium, in quibus fuerint erectae, quoad ea dumtaxat, quae Confraternitates circa haec onerant (S. C. C. 23 Iunii 1619. V. Ad Ferrar. V. *Confraternitates* III, 38).

19 Idest Clem. IV. *Virtute Conspicuas* 21 Iulii 1265, et Xisti IV. *Regimini* 31 Aug. 1474.

20 Pius IV. C. *Principis Apostolorum* 18 Febr. 1564.

21 Greg. XIII. C. *Ex benigna*, 20

lem tonsuram receperint, sunt incapaces jurisdictionis ecclesiasticae (§ 74, 31). Ceterum Regularibus, qui vel metu coacti, vel errore inducti, vel non ex jure (puta ante legitimam aetatem, vel novitiatu non plane exacto) professionem ediderunt, datur intra quinquennium a professione solemni in integrum restitutio (22). Quam cum obtinuerint in pristinum statum, quasi professione nunquam edita, revertuntur; de quo viderint canonistae.

105. Sed videamus de eorum novitiis, famulis, tertiariis. Novitii, cum nullis votis teneantur, possunt facere quaecumque laicis non prohibentur; *hoc* tantum excepto, quod nulla renunciatio, aut obligatio ab eis post susceptum habitum facta, etiam jurata, vel in favorem causae piae, valet; nisi fiat de licentia Ordinarii intra duos menses proximos ante professionem votorum solemnium; et tunc ita demum valet, si professio revera sequuta fuerit (23). Nihilominus in favorabilibus Religiosorum appellatione continentur (24). Demum famuli, quoad receptionem sacramentorum, Regularium jure censentur, dummodo *actu eis inserviant et intra eorum septa ac domus resideant, et sub eorum obedientia vivant* (25).

106. Tertiarii sunt qui, promissa in manu superioris regulae proprii Ordinis observantia, suo modo perfectiori vitae student (26). Horum fere triplex genus est. Unum eorum qui collegialiter vivunt: ex his mares gaudent Ordinum privilegiis, et exempti sunt a potestate Or-

Maii 1575, Clem. VIII, 20 Dec. 1579. Pauli IV, 19 Iulii 1607. Nihilominus V. Reiff. V, 33, 139, etc. Quibus autem unus Ordo auctus est, gaudent, regulariter, et ceteri per *communicationem ad instar;* exceptis his quae, vel aliis sunt onerosa, vel laedunt jurisdictionem Ordinariorum (S. C. Epp. 16 Sept. 1864. Cf. Monacelli Tit. XIII. Fom. IV. Suppl. a n. 33). Quibus autem gaudent viri, iis etiam moniales gaudent, quippe quae illorum naturam sequuntur (Suar. De Religio. To. IV. Tr. IX. Lib 2, Cap. 10, n. 6. S. Alph. IV, 60); licet Regularibus non subiaceant (S. Alph. Lib. I, Append. II, 10).

22 V. Trident. XXV. *De Regular.* Cap. 19.

23 Trid. XXV. *de Reg.* 16. Reiff. III, 31, 135. *Solemnium*, licet iam emiserint vota simplicia (Pius IX, 1 Aug. 1862). *Nulla;* ideoque, verius, nec renunciatio beneficii ecclesiastici (Paris. *De Resignat.* III, 13, a n. 4; Reiff. I, 9, 30). *Post,* etc. ergo antea facta, licet intuitu professionis, valet (V. Garz. *De Benefic.* XI, IX, 15). Ceterum nihil prohibet, quo minus sibi reservare possint regressum ad bona renunciata, si forte e monasterio egredi ipsos contigerit; verum quoad usum tantum (S. C. Epp. 2 Decem. 1842. - Acta IX, 52).

24 Reiff. n. 115.

25 Trid. XXV, *De Reg.* II. Clem. X, *C. Superna;* Salm. 18, 3, 8.

26 Cf. Lezan. *Sum. Quaest. Regul.* II, XIV, 8. Tertiarios sibi adiungere nulli Instituto regulari, nisi ex licentia S. S., permissum est. Permissum autem est Minoritis, Praedicatoribus, Augustinianis, Carmelitis, etc. Porro S. Franciscus primum Fratrum, alterum Monialium, *tertium* utriusque sexus saecularium de Poenitentia Ordinem instituit; inde Tertiarii.

dinarii (27); non item foeminae, quippe quas Ecclesia vix tolerat (28). Alterum mulierum tantum, quae domi coelibem, aut castam vidualem, expresso castitatis voto, et sub habitu ordinis vitam ducunt (29). Hae indulgentiis Ordinum (non exemptione), et fori privilegio gaudent (30). Tertium denique eorum est (sive mares, sive foeminae, sive coniugati) qui nullo susceptò habitu, nec inito voto, perfectioris vitae regulam profitentur: quae nullo modo eos obligat, ne venialiter quidem (31): hi Regularium indulgentiis, non privilegiis participant (32).

107. Regularibus aliquatenus accedunt Religiosarum Congregationum seu viri, ceu *SS. Redemptoris,* seu mulieres, uti *Sorores caritatis.* Viri, et mulieres huiusmodi simplicia nuncupant vota (33), nempe paupertatis, castitatis, obedientiae; seu perpetua *(perseverantiae)* pro cuiusque Congregationis instituto, seu temporaria (34). Sed neque, ex voto paupertatis, rerum dominio retinendo vel deinceps acquirendo, aut de iis disponendi fiunt inhabiles (35): neque, ex voto castitatis, fiunt inhabiles matrimoniis valide contrahendis (36): neque ex voto obedientiae potestati Ordinariorum eximuntur; nisi id eis

27 S. C. Epp. 20 Decem. 1616. His accedunt *Oblati* seu *Donati* (V. Mabill. in *Praef. ad Saec.* VI. *Acta* SS. Ord. S. Bened. n. 32). At qui non vivunt collegialiter nullo prorsus privilegio gaudent (Cf. Ben. XIV, Not. 105, 66).

28 Ex C. S. Pii V. *Circa Pastoralis,* qua cautum fuit eas aboleri, nisi professionem emisissent cum voto perpetuae clausurae; et Clem. XII, C. *Romanus,* an. 1732. Hae subsunt locorum Ordinariis, at non parochis (S. C. C. 30 Iun. 1722. Ben. XIV, Not. 105, 80).

29 Leo X. C. *Dum intra.* Fagn. in C. *Nullus* a n. 66. *De For. Comp.* Dicuntur et *Beguinae, Bizochae,* et hispana voce, *Beatae.*

30 Monacel. To. I, Tit. VI, For. 14. Istae a suis quidem Superioribus regularibus habitum recipiunt, sed Ordinarii est id permittere, atque ideo explorare, an sint idoneae. Etenim necesse est, ut et probatae vitae sint, et an. saltem 40^{m}, fuerint ingressae, et de suis reditibus vivere, et cum consanguineis vel affinibus in primo tantum gradu vivere possint (V. Ferrar. Verb. *Tertiarii* 6). Hae nedum Ordinariis, sed et parochis subiectae sunt (Ben. XIV, C. *Emanavit super* 17 Sept. 1749): ideo his tantum licet eis ministrare communionem in Paschate, Viaticum et Extr. Unct. morituris (S. C Epp. 17 Iun. 1639; Ben. XIV, Not. 105, 68).

31 Nicol. IV C. *Supra montem* V. Ferrar, Verb. *Tertiarii* n. 45.

32 Cf. C. *Romanus Pontifex* Pauli V, et *Ad Romanum Pontificem* Ben. XIV. Sunt et *Eremitae* de quibus vide si lubet, Ben. XIV, *De Canoniz. SS.* III, 35, 15.

33 Cf. Lucidi De VV. SS. LL. T. II, p. 252, n. 300. Quae S. C. Epp. nec *vota religionis* appellari passa est (23 Iul. 1866).

34 Sanch. M. VIII, 9, 17; S. Alph. IV, 50.

35 Ex S. C Epp. 18 Febr. 1853. Quo pacto vero debeant ea administrare, eisque uti frui possint, ex cujusque Instituti regulis petendum est (Lucid. l. c. p. 261, n. 319).

36 Ex S. C. C. 1 Apr. 1718. Lucidi ib. p. 256, n. 307.

a S. Sede concessum fuerit nominatim (37). Quod virorum Congregationibus concedi solet; ideo sine dimissoriis ac testimonialibus Episcopi *sui*, non secus ac saeculares, ordinari prohibentur (38): foeminarum non item, licet Generalis moderatricis imperio et potestate regantur, quaeque idcirco nedum Episcopis subsunt, sed et parochis quaequae suis (39).

De Laicis.

108. Laicos heic intelligo omnes baptizatos. Et vel catholici sunt, vel acatholici. Omnes sunt incapaces, jure canonico, jurisdictionis ecclesiasticae (1). De catholicis unum inquirimus; quatenus sint participes bonorum spiritualium; non eorum quidem, quae profluunt ex Dei miseratione immediate, nempe gratiarum, et virtutum; nec eorum, quae pertinent ad communionem Sanctorum (2); sed eorum, quae Ecclesiae communione continentur, quae nempe D. N. I. C. Ecclesiae administrationi concredidit. Porro communio huiusmodi in externam et internam diducitur. Ad externam spectat participatio sacramentorum, divinorum officiorum, et sepulturae ecclesiasticae: ad internam participatio fructuum ex sacrificio missae, ex indulgentiis, ex publicis Ecclesiae precibus. Quae omnia non immerito *jura personalia* hominis christiani esse dixeris. Itaque boni sunt utriusque communionis participes; mali exterioris tantum; excommunicati neutrius. Et excommunicati praeterea sunt inhabiles gratiis Pontificiis obtinendis, de quo, serius; et si fuerint vitandi (§ 77, 53), amittunt jura pene omnia, quae statui personae christianae cohaerent; sed et de hoc alibi.

109. Acatholicos dicimus quotquot Catholici non sunt. Horum genus triplex: schismatici, haeretici, apostatae. Schismaticus dicitur qui ab unitate Ecclesiae Catholicae, ejusque capitis R. P., pro tempore existentis, obedientia se subduxit, vel recessit: haereticus, qui circa aliquem fidei articulum errat: apostata qui a fide christiana descivit (3). Apostasia haeresim continet; haeresi vero apostasia formaliter continetur: (nam, abiecta Ecclesiae auctoritate, si quae

37 Ex Ben. XIV. C. *Emanavit* 21 Ian. 1753.

38 S. C. Epp. 6 Maii 1864.

39 S. C. C. 26 Aug. 1702, V. *Acta* VIII, 32.

1 Salm. 10, 1, 52. Navarr. 27, 6.

2 Communio Sanctorum, idest justorum, fundata est in fide et charitate; quibus singuli, velut unius corporis membra, Christo, quasi capiti, coniunguntur; ideo bona cujusque opera omnibus communicantur (V. Suar. *De Censur.* IX, 3, 5. Salmat. X, 1, 8; 3, 1).

3 V. D. Tho. 2, 2, 12, 1.

adhuc tenet ad fidem pertinentia, ea judicio suo tenet); schisma, si schismaticus, Rni P., a quo descivit, primatum et jurisdictionem nihilominus tenet, haeresi tantum proximum est; sin minus, est et haeresis (4).

110. Itaque apostatae, haeretici, schismatici, omnes *per se* extra Ecclesiam sunt (5) verumtamen subditi manent (6). Ad haec haeretici et apostatae, si haeresim exterius prodiderint; schismatici semper (quia schisma in facto consistit), sunt excommunicati ipso facto; ideoque, ex hoc capite bonorum omnium, quae communione Ecclesiae continentur, sunt expertes et arcentur ab officiis et beneficiis ecclesiasticis. Quaesitum est, an liceat *communicare* cum his, qui aliquam sectam profitentur; an eis *cooperari*. Et refert, utrum in divinis, an in civilibus, an in mixtis (7). An liceat cum eis COMMUNICARE. Et primo in divinis, nempe quae obeunt more et ritu plane catholico; nam in his, quae redolent haeresim, non licet omnino (8): plerique affirmant, quippe, aiunt, ab eis quasi ab excommunicatis

4 Sanch. D. Th. ll. cc. Inde diducitur in purum, quod hodie vix amplius datur, et mixtum· Ad haec schismaticis accensentur *intrusi*, idest qui, contra fas, et Ecclesiae jura, aliena officia et beneficia ecclesiastica invadunt, freti potentia saeculari (Pius VI. C. *Charitas* 13 Apr. 1791. Bullar. n. 838, et 28 Maii 1793, n. 941).

5 Ex Epist. Cath. S. Iudae V, 19; S. Hieron. *Epistol.* I, 25. Nempe, *suo arbitrio ab Ecclesia recedentes* (Id in C. 3. *Epist. ad Titum*); *a nobis non ejecti, ultro se ejiciunt* (S. Cyprian. *Ep.* 40). Scilicet, uti communionis sanctorum *charitas*, ita et communionis Ecclesiae *fides* radix, et vinculum est.

6 Trident. VII, Can. VIII. Bened XIV. Ep. *Singulare nobis*, 9 Febr. 1749, § 16.

7 In *divinis;* v. c., interveniendo eorum sacris, cum eis orando: in *civilibus*, ut puta, mensa, tecto, vel cum eis negociando, contractus ineundo, etc.: in *mixtis*, idest in his quae obire solemus tum religionis, tum civilis officii causa; velut in nuptiis quae ritu religioso ab eis coeuntur, in iustis funerum, etc. Dixi cum his qui *aliquam sectam*, nam cum catholicis, qui fidei naufragium fecerunt, si nulli acatholicae religioni nomen dederint, perinde ac cum perditis scelestisque hominibus agendum est. Et id quaerimus, utrum id liceat, salvo fidei praecepto: idest, quin exinde aut religio catholica aliquid detrimenti capiat, aut ego fidei meae periculum subeam. De scandalo aliorum heic non quaerimus, quippe hoc pertinet ad praeceptum caritatis.

8 Suar. *Defens. Fidei*, Lib. VI, Cap. 9. Et sedulo cavendum est, ne in eorum precibus aliquid haeretici, vel in ritibus aliquid novi, et a ritibus catholicis alienum contineatur; nam si quid, vel minimum, ab ipsis circa ritus et coeremonias, quas tenet Ecclesia catholica, utcumque immutatum, fuerit, quia hoc ideo factum est, ut ab hac ecclesia distinguerentur; ac proinde quasi sectae distinctivum, et haeresis protestativum habendum sit, non licet, salva fide, cum eis communicare. In extrema dumtaxat necessitate licet ab eis recipere sacramenta mortuorum, dummodo ea ministrent valide (S. U. I. ap. Albit. XVIII, 32), etsi non ritu catholico (Gotti in 2, 2, Quae. IV, Dub. VII, n. 11); exemplo christianorum qui non dubitabant vesci palam idololitis, ne fame interirent (Teodoret. *Hist.* III, 15).

prohibemur (9); alii negant, quia arcemur ab eis tamquam ab haereticis (10). Et ita, regulariter, saltem ex jure canonico, tenendum est; et est grave (11). *In civilibus* licet; nam, quod ad haec, cum civibus, non cum haereticis, schismaticis, etc. communicamus (12). Exinde intelligimus quid juris sit in *mixtis:* in his, quia bonum ex integra causa, ita demum licet, si et gravior causa id suadeat, et eatenus tantum, quatenus haec mere civile officium exhi-

9 Suar. *De Fide*, 21, 3, 4; Lugo, *De Fide*, 22, 1 etc. Sententiam hanc tuentur TT. et Canonistae quique doctissimi, in his Azorius, Laymann, Toletus, Salmatic.; Pirhin Reiff et vel ipse Albitius, Cap. 18, n. 30: et licet, teste Bened. XIV. *De Syn.* VI, 5, 2, contrariae sententiae perpetuo adhaeserint Congreg. S. U. I. et De Prop. F., ipse tamen non est eam improbare.

10 V. Pont. *De Matrim.* Append. ad Lib. VII. ubi late.

11 Ex Lit. Pii VII. Ad Elector. Bavar. an. 1805, ap. Roskovan. To. II, p. 9. Huic sententiae perpetuo adhaeserunt Congreg. S. U. I. et de Prop. Fide. - Et Pius VI., Instruct. 1 Apr. 1794 vetuit interesse Missis, quae a sacerdotibus *intrusis* celebrantur, eisque baptizantibus patrini munus obire. Et eadem S. U. I. jamdiu, si recte memini, prohibuit eos viaticum deferentes comitari, vel prosequi.

Dixi *regulariter*, quia contraria tantorum virorum sententia facile damnanda non est, his praesertim locis, in quibus catholici cum haereticis permixti vivunt; vel cum urgentissima causa aliud suadet. Dicam plane, in re tam salebrosa, quod sentio. Communicatio in divinis non suapte natura illicita est (alias nefas esset mixta, quae vocant, matrimonia permittere), sed quia aut *adhaesionis* damnatae sectae speciem praefert; aut fovet *indifferentismum*, quae aetatis nostrae contagiosa lues est; uno verbo propter ipsius catholicae religionis periculum. Ubi igitur hujusmodi periculum cessat recidimus in legem ecclesiasticam, cui derogare fas est, cum longe plus incommodi quam commodi habet. Hoc primum; deinde aequum non est eadem regula uti pariter ultro citroque; sed plurimi refert, utrum nos cum haereticis, an haeretici nobiscum communicent; illic enim religionis dispendium gravius metuendum est; hic non item, quin interdum magis compendii (idest conversionis) spes subest. Hac re, v. c., quamvis nobis non liceat in eorum templis ipsorum conciones audire (S. U. I. 10 Maii 1770 ap. Verric. *De Apost. Miss.* Lib. 2, Cap. 19, n. 5), eos ad nostras admittere, immo advocare, caritatis et religionis officium est. Item; etsi nobis non licent haereticorum, vel schismaticorum Missas audire, licet carendum eis sit diebus vel solemnissimis, nobis celebrantibus, eos adstantes (toleratos inquam) ejicere non oportet (Lugo *De Fide*, 22, 10): et in collegiis catholicis, in quibus etiam filii haereticorum in disciplinam recipiuntur, tolerari potest, ut hi divinis nobiscum intersint. S. C. De Pr. Fide 25 Apr. 1868. Item, etsi nobis nefas omnino sit pulsare organa in templis haereticorum, vel schismaticorum; eos in nostris arcessere, hujus rei causa, aliis deficientibus, remoto scandalo, et ad tempus, non est illicitum.

12 Ex S. Poenit. 5 Iulii 1867 V. c., famulari dominis haereticis, vel in templis (V. IV Reg. V, 18, 19, et S. C. De Pr. 7 Sept. 1626. Collect. 1070, 1). *Porro sicuti profana aedificia, sic et templa haereticorum adire, est actus per se indifferens, qui nonnisi a pravo fine, vel ex circumstantiis efficitur malus:* (S. U. I. 14 Ian. 1818. Collect. 1089, 2.); ideo ea adire, *merae curiositatis causa*, non est illicitum; nisi id alicubi nominatim vetitum sit.

bent (13). Eis autem COOPERARI, materialiter inquam, in his quae ad religionem eorum pertinent, *per se* illicitum est; atque ideo semper, et ubique *si cooperatio fuerit pars ritus religiosi;* sin minus licita erit ad vitandum damnum grave (14).

111. Venio ad infideles: infideles accipimus qui nondum baptizati sunt; nempe, lata significatione, sive hebreos, sive paganos; cathecumenos quoque (15). Hi non tenentur legibus Ecclesiae (16): sunt autem incapaces ordinum jure divino, jurisdictionis jure canonico, et forte verius divino (17). Inter eos et baptizatos coita matrimonia non constant, de quo dicam alibi. Nos autem ab eis prohibemur in his quae religionis ipsorum sunt, aut judaicam, vel paganam superstitionem sapiunt quoquo modo (18). Ad haec, propter periculum

13 Lugo *De Fide,* XIV, 159, 173. Ut in nuptiis, baptismis, et justis funerum. Hinc licet *per se*, v. c., sponsos, et infantes baptismate abluendos, comitari usque ad januas templi schismatici, vel haeretici; et probabilius templum quoque ingredi licet, et baptismo, nuptiis adesse: at offerre ministello baptizandos, vel coniungendos, omnino non licet (Lugo n. 157).

14 S. C. De Prop. Ad Vicar. Siamen. 2 Iulii 1827. Collect. 1093. Verum heic longa doctrina est, nec explicari potest, nisi ex his quae de cooperatione alibi dicenda erunt. Quae autem dicenda sit *pars ritus religiosi*, varie, si quid opinor, ex personis, ex locis, et caeteris circumstantiis aestimari debet, E. c., S. U. I. consulta, an permissum sit haereticorum ecclesias (seu synagogas) aedificare, die 14 Ian. 1818 respondit: *Non esse inquietandos, dummodo non adsit scandalum, nec fiat in contemptum religionis* (Collect. 1089 ad 1): et nihilominus *a peccato gravi non excusantur qui, in fanis haereticorum extruendis, architectos operumve redemptores aut praefectos agunt,* ait Synod. Dioec. Albanen. Par. I, Art. VI, n. 6, superiori anno celebrata ab Eminentissimo Raphaele Monaco la Valletta Card. Episcopo Albanen. Maiori Poenitentiario. et Supremae Congr. S. U. I. a Secretis, utriusque Congregationis mentis probe conscio.

15 V. D. Tho. in 4. Dist. 39, art. 1, ad 5.

16 I Cor. 5, 12. Ibi. *Quid mihi de his, qui foris sunt, judicare?* C. 8 *De Divort.* Trid. XIV *De Poenit.* 2. Proinde si quid infideles admiserint contra leges Ecclesiae, postea conversis non obest; v. c., si vir, aut mulier in infidelitate suos coniuges sustulerint, ut matrimonium inter se contrahere possent, post susceptum baptismum non prohibentur illud inire (V. Sanch. M. VII, 78, nn. 3, 4.

17 V. Salmatic. 10, 1, 51.

18 Ut puta circumcisionibus hebreorum adesse (S. U. I. Edict. 31 Dec. 1600, Albit. 24, 58). Quoad paganos consulendae cum primis sunt Const. Bened. XIV, *Ex quo,* 11 Iulii 1742, et *Omnium sollicitudinum,* 12 Sept. 1744, super ritibus Malabaricis et Sinensibus. Amplius: non licet cooperari ad aedificanda templa vel altaria idolorum; nec eorum statuas conficere (S. U. I. 8 Ian. 1851; S. C. De Prop. 7 Sept. 1726; Collect. 1070, 1109). Ceterum pro incolumitate regum infidelium, et eorum qui in sublimitate sunt, orare, ut quietam et tranquillam vitam agamus (V. I Timot. II, 2) licitum est; et constat ex perpetua Ecclesiae traditione (Martene, *De Antiquit. Eccles.* Lib. I, Cap. IV, Art. VIII); eorum quoque nominibus inter sacra mysteria recitatis; nulle enim jure id vetitum est (Cf. Bened. XIV

perversionis, prohibemur *usui* famulari hebreis, sive domi, sive extra domum; *aegroti* eorum ministerio uti (19): verum hoc hodie in aestimatione boni viri esse debet.

APPENDIX.

DE SEPULTURA ECCLESIASTICA.

112. Sepulchrum, sepulchri jus, et sepultura, differunt. *Sepulchrum* Nostris est: locus benedictus ab Episcopo, aut usu addictus fidelibus, pie in Christo decedentibus, sepeliendis (1). Jus *sepulchri* est, ut quis in aliquo sepulchro, exclusis caeteris, sepeliatur. Hoc quoque latiori significatione dicitur sepulchrum; et vel *familiare (gentilitium)* est, vel *hereditarium*. Familiare quod quis constituit sibi et familiae suae, hereditarium quod sibi et heredibus (2). Denique *sepultura* est

C. *Ex quo primum tempore*, §§ 26, 27. Bullar. IV, 54. Dixi *infidelium;* nam pro haereticis, et schismaticis nominatim orare vetitum est, quippe excommunicatis (CC. 28, 38 *De S. E.*).

19 CC. 8, 13 *De Iudaeis* Greg. XIII C. *Alias piae memoriae*. Quin olim vetitum erat vel agros eorum colere (C. 2 *Eodem*): hodie aliud obtinet: scilicet, *servi dominati sunt nostri.*

1 Reiff. III, 28, 3. Salmat. 10, 3, 73. *Aut:* scilicet multorum sententia est, deputationem Episcopi locum sacrum afficere (Sanch. M. IX, 15, 39), et est valde probabile (Laym. *De Sacrific.* Cap. V, n. 1); eaque utimur in favorabilibus. Sed utrum ea utendum sit et in odiosis, v. c., quoad sepulturam excommunicati, vel interdicti? Affirmant quidam, in his Suar.: negat Sayr. V, 2, 4, et meliori jure. Quae extra ecclesiam extructa sunt *coemeteria* (dormitoria) vocantur: belle S. Ambros. *De Offic.* n. 142. *In sepulturis christianorum requies defunctorum est.* Porro ubi legibus, vel moribus regionis, permittitur cujusvis mortui, etiam haeretici, hebrei, infidelis, cadaver inferre, in novis coemeteriis extrundis, totis viribus conandum est, ut locus separetur catholicis tumulandis: si id obtineri nequeat, non sunt benedicenda, sed sacerdos singulas scrobes, seu loculos, singulis vicibus benedicat oratione assignata in Rit. Romano (S. U. I. 12 Febr. 1862).

2 L. 5 *De Religios.* Quod sibi et *suis consanguineis;* aut *sibi et parentibus suis*, familiare est, et competit omnibus agnatis et cognatis (De Luca *De Iurepatr.* Disc. 28, n. 4); non item affinibus (S. C. Epp. 30 Aug. 1878. Acta XI, p. 352). Addunt et *mixtum;* quod nempe quis constituit suis et heredibus. In hereditario inferri possunt omnes heredes, quamvis extranei; in familiari nedum omnes de familia, sed vel tantum heredes (L. 6 *Eod.* LL. 4, 13. C. *Eod. tit.* Molin. l. c. n. 214). Ius sepulchri in ecclesia constitui non potest sine licentia Ordinarii (Pirhin. III, 28, 32. Schmalz. III, 28, 7). Constitutum in *publicis coemeteriis*, IN BONIS est (Ex L. 14, C. *De Legat.* De Luca *Miscell. Eccl.* Disc. 28, 11): constitutum *in ecclesiis*, habetur quasi ecclesiae SERVITUS, et usufructui proxime accedit (Salmat. 18, 3, 181). Ideo *illud* in alios transferri potest (Ex cit. L. 14 C. *De Legat*); *hoc* non item. Illud, extincta familia, fit hereditarium, hoc cessat (Fargna *De Iur. Patron.* P. 1, Can. 1, 2. Cas. 2, n. 4. De Luca Disc. 38, 7. S. C. C. 17 Septem. 1867).

actio ipsa et ritus, quae in efferendis, sepeliendisque mortuis obimus (3). Sepultura ecclesiastica duobus constat; loco sacro, vel alio ad id destinato (4), et ritu catholico (5).

113. Haec sepultura est pars communionis Ecclesiae (§ 108); ideo, regulariter, nulli fidelium deneganda est. Porro omnes sepeliendi forent in suis ecclesiis parochialibus (6): nihilominus unicuique concessum est sibi eligere sepulturam ubi maluerit (7); uxori quoque invito viro, et filiofamilias invito patre (8); exceptis impuberibus (9), et Regularibus (10). Qui nulla sibi electa sepultura decedit, sepeliendus est in sepulchro majorum (11). Secus in ea parochia in qua decessit, si in ea domicilium (12), vel quasi domicilium habuit (13).

3 Reiff. III, 28, 2.

4 CC. 1, 3, Can. 24, 2; C. 12 pr. *De Sepult.*

5 Rit. Rom. *h. t. (De Sepult.)*. Sayr. V, 8, 2.

6 C. 1 *h. t.* Clem. 2. *Eod. tit.* in 6°. Pirhin. III, 28, 29. Schmalz. III, 28, 38. Moli. II, 214. Et in his tantum sepulchra haberi posse, unanimis veterum Canonistarum sententia fuit. Et ita quoque censuit Rota Rom. ab ipsomet R. P de hac re consulta (V. Acta V, 209).

7 C. 1, *h. t.* 2 *Eod. tit.* in 6°. Dum ne eligat in ecclesiis monialium (S. C. C. ap. Schmalz. III, 28, nn. 18, 20); et locum religiosum, aut saltem non profanum (velut oratorium privatum), eligat (CC. 2, 4, *h. t.*). Electio vero potest fieri vel ore tenus coram duobus testibus, sed expresse (S. C. C. 13 Febr. 1666. Ferrar. V. *Sepultura* n. 114 Ben. XIV, *Not.* 105, n. 124); et conferri in arbitrium alterius (Ex C. 13 *De Testam.*): dummodo (quidam aiunt) is eligat mandante adhuc vivo, quia privilegium odiosum est (Pirhin. n. 28. Schmalz. n. 22); sed haec limitatio a jure tum canonico (cit. C. 13), tum civili (L. 12, § ult. *Mandat.*) aliena, et absona est.

8 C. 7 *h. t.* C. 4. *Eod. tit.* in 6°.

9 C. 4 *h. t.* in 6°. Potest his pater eligere sepulturam (cit. C. 4); aut mater, eo mortuo (S. C. C. 27 Novem. 1649. Ferrar. h. v. n. 105); vel, ut puto, patriam potestatem non exercente (§ 54, 42). Sed pater, probabiliter, etiam si consuetudo terrae id non habeat (Ex S. C. Epp. 5 Mar. 1704 Ferr. n. 102); mater non item (Ex cit. C. 4) Modo et vivo eligant (cit. S. C. Mai. 1670; Acta V, 568, nam est quasi filii testament); et non *in actu baptismatis, vel in actu proximo* (Ex C. 1 *h. t.* in 6°, cit. S. C. ibid.).

10 C. ult. *h. t.* in 6°. Nisi decesserint a propriis monasteriis adeo remoti, ut ad ea commode deferri nequeant (cit. C. ult.).

11 C. 1 *h. t.* C. 1. *Eod.* in 6°. Infans quoque (S. C. C. 15 Mar. 1704. Ferr. *h. v.* n. 15). Et si is duo habeat sepulchra, alterum hereditarium, alterum familiare, hoc praefertur (Petra, Passer., Ferrar. n. 14).

12 Ex C. 1, 10 *h. t.* CC. 1, 3. *Eod. tit.* in 6°. Quid si aedes habebat in confinio duarum parochiarum? Et profecto in ea sepeliendus est, in qua aditus aedibus patet (Ex L. 30 *De Legat.* 3); et si in utraque pateat, in ea in qua principalior patet (Schmalz. III, 28, 40). Et si defunctus duo habuit domicilia, sepeliendus est ubi decessit (Ferr. *h. v.* n. 25).

13 Pirhin. III, 28, 7. V. § 86, 33, etc. Sanch M III, 23, 13. Quamvis parochia domicilii facile adiri possit si quid opinor (V. Schmalz. II, 2, 16); immo, si quid opinor, etsi eodem loco (V. § 86, n. 34), forte in alia parochia, etiam domicilium habeat: nisi aliud vel consuetudine locorum, vel Statutis, ceu Romae (V. Ben. XIV. *Not.* 33, 16), sit introductum.

Et si extra haec loca decesserit, deferendus est ad locum domicilii (14), vel quasi. Qui, si adeo remotus sit, ut eo commode portari nequeat (15), sepeliendus erit, nisi aliud ferat loci consuetudo, in ecclesia cathedrali (16); vel, si ibi non extat, ejus parochiae, in qua decessit (17). Jure autem speciali uxor (dum ne diverterit) sepeliénda est in sepulchro ultimi viri sui, sive eo jam mortuo (18), seu vivo (19) decedat. Infantes *expositi* in sepulchro hospitalis a quo alebantur (20). Clerici in ea ecclesia in qua residentiale beneficium (etsi non domicilium) morientes habebant (21). Regulares in ecclesia sui Ordinis, licet extra monasterium decesserint; si ad eam commode deferri queunt (22). Ideoque (§ 105) et hi qui Regularium jure censentur, seu novitii (23), seu famuli (24), seu tertiarii; immo et tertiariae, quae in monasteriis perpetuo degunt (25); ac demum mulieres, quae de licentia Sedis Ap. monasterium intraverant, animo ibi perpetuo manendi (26). Non item puellae, quae eo morabantur educationis causa; quae sepeliendae sunt in parochia, intra cujus fines monasterium positum est (27). Porro cujus sit mortuos efferre, eisque justa persolvere; quae funeralia, et cui debeantur, alibi dicendum erit.

14 Ben. XIV. *Not.* 105; 44, 45; licet in aliquo monasterio decesserit (S. C. C. 3 Feb. 1694; Schmalz. III, 28, 47).

15 C. 5, *h. t.* in 6.° Puta, si ab eo distet iter unius diei (Donat. *De Sepult. in ord. ad Saecul.* Tr. X, q. 2). Ceterum hoc ab Episcopo lege lata definiri potest (Ben. XIV, *Not.* 105, 44).

16 S. C. Epp. ad *Episc. Fulginat.* 6 Iulii 1592. Barb. *De Off.* Par. III, 26, 35. Dummodo eo loci defunctus commoratus fuerit aliquamdiu: quod ex cujusque civitatis consuetudine aestimari debet (V. Petra *Ad Const.* IX, Innoc. III, n. 5).

17 Ex C. 3, *h. t.* in 6.° Cit. S. C. Epp. Pirhin. III, 28, 8; Ferr. *h. v.* nn. 22, 40.

18 C. 3, § 1, *h. t.* in 6.° Quamvis in domum paternam reversa fuerit (Pirhin. n. 12. Reiff. III, 28, 22).

19 Ex cit. C. 3, § 1. Idest in eo quod vir sibi elegit: et si nullum elegit, in familiari, vel hereditario: alias in suo; vel in parochia (Pirhin. et Reiff. ll. cc.; Ferr. *h. v.* n. 75). Et si vir prior decedat non electa sepultura, sepeliri debet in ea, quam elegerit uxor (Ex C. 2, Cau. 13, 2. Reiff. n. 24. Ferr. n. 83).

20 Latini *E. I. Can.* Lib. II, Pars. II, Tit. VI, § 5.

21 Ex C. 2, *h. t.* in 6.° Reiff. n. 15. Etsi etc. Schmalz. III, 28, 47.

22 C. ult. *h. t.* in 6.° Ferr. n. 44.

23 Ex C. 21 *De S. E.* in 6.° Pirhin. III, 28, 25, Engel. n. 12. Non item advenae in ipsorum conventibus decedentes (S. C. C. 27 Sept. 1670, ap. Ferrar. V. *Eucharistia* I, 19: nec alumni, ne Ordinario quidem consensiente (S. C. C. 21 Iul. 1848).

24 Reiff. III, 28, 21. Ex Const. Clem. V, et Paul. III.

25 Ex S. C. Epp. 20 Decem. 1616. V. Ferrar. V. *Tertiarii* n. 3. Tertiariae vero quae seorsum vivunt, sepeliri possunt in ecclesiis Ordinis, cujus assumpserant habitum, si in his extet earum communis sepultura, nec alia electa sepultura decesserint; secus in ecclesiis parochialibus sepeliendas esse decrevit S. C. Epp. 17 Iunii 1639 (Ben. XIV, *Not.* 105, 68).

26 Ex C. 4 *De Sepult.* Pelliz. *De Monialib.* X, 233.

27 Pignat. *Consult.* 63 a n. 7. S. C. C. 21 Apr. 1742, ap. Girar. *E. I. P.* Sect. 488.

114. Sed non omnes gaudent sepultura ecclesiastica; quidam enim ea arcentur ratione peccati; quidam ex ea regula juris, ut *quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis* (28); quidam utroque nomine arcentur. Ex 1° capite prohibentur *peccatores manifesti et publici, qui sine poenitentia perierunt* (29). Necesse est igitur 1° ut de peccato dubitari non possit, nec quoad factum, nec quoad intentionem facientis (30); 2° ut peccatum sit publicum (31); 3° demum ut absque ullo signo contritionis obierint (32). Verum hi qui ex vulnere accepto in duello, sive in duelli loco, sive alio vitam finierunt, arcentur ecclesiastica sepultura, quamvis absoluti decesserint (33). Ex altero arcentur nominatim excommunicati vel interdicti (34).

Ferr. V. *Moniales* 1, 62; contra alios. Scilicet habitatio intra septa monasterii, *quasi domicilium* in ea parochia, non *adlectionem* monasterio praestat.

Porro hodie, extructis fere ubique locorum, publicis coemeteriis, jus sepulturae sublatum est; *haec* autem *coemeteria subrogata intelliguntur singularum Ecclesiarum sepulturis* (Ex S. C. C. 24 Maii 1824) Ideo justa funebria in ea ecclesia persolvenda sunt, in qua defunctus alias sepeliri debuisset (S. C. C. 24 Mart. 1821, 16 Ian. Acta V, 566). Sed de hoc alias.

28 C. 12 *De Sepult.*

29 Rit. Rom *h. t.* V. c. adulteri, blasphemi (C. 2 *De maled.*), raptores (C. 2 *De Raptor.*), concubinarii (Salm. 18, 3, 198), usurarii C. 2 *De Usur.*): qui mortem sibi consciverunt (Rit. Rom. l. c.). Verum de his duo dubitari possunt: 1° utrum ipsi sibi manus intulerint, et hoc constare debet evidentissime; itaque si quis veneno interemptus, vel laqueo suspensus inveniatur, in dubio tenendum est, ab alio fuisse interemptum (Pirhin. III, 28, 65. Reiff. III, 28, 89. Salm. n. 200). 2° Utrum compotes sui; sed hoc praesumendum est, nisi contrarium probabile videatur (V. S. Alph. III, 375 ; v. c. si mane confessus fuerat, si tristitiae se dederat (Croix VII, 256). In dubio dari poterit ecclesiastica sepultura, *vetitis tamen pompis et solemnitatibus exequiarum* (S. U. I. 16 Maii 1866). His proxime accedunt qui intereunt ex vulnere accepto in duello (Trident. XXV, R. 19); vel in hastiludiis, seu *torneamentis* (CC. 1, 2 *De Torneam.*). Praeterii eos qui praecepto communionis in Pasch., vel confess. annuae non satisfecerunt (C. 12 *De Poenit.* Rit. Rom. l. c.): quia hi non privantur sepultura ecclesiastica, nisi post edictum propositum (S. C. Epp. 14 Iun. 1595); quod hodie amplius proponi non solet.

30 Croix VII, 255. Veluti si quis in ebrietate moriatur; nam dubitari potest, utrum ebrietas fuerit voluntaria.

31 Rit. Rom. l. c. Clem. 1, *h. t.* Publicum, idest notum *maioris urbis* (pagi, oppidi) *parti* (Salm. 18, 3, 192. V. Gury II, 1012). Quamobrem is, qui fungebatur officio, quo per leges Ecclesiae defungi non poterat, si id pauci sciant, eccl. sepultura prohibendus non est (Frassin. et cl. Del Vecch. I, 540, 5).

32 Rit. Rom. l. c. Secus igitur si, v. c., confessarium arcesserint, si res sacras deosculati fuerint, si Deum invocaverint; et sufficit de his unus testis (Silvest. Pirhin. III, 28, 77. Laym. *De Iustit.* Tr. V, Cap. XII, 11). Verum, si non appareat poenitentes decessisse, arcendi sunt; quia poenitentia, cum sit aliquid facti, non praesumitur (Laym. n. 12. Pirhin. et Croix ll. cc.).

33 Ben. XIV, C. *Detestabilem* § 9. Et quamvis duellum privatim fuerit indictum (Clem. VII. C. *Consuevit* § 9).

34 C. 12 *De Sepultur.* Vitandi inquam

Et hi quidem jure canonico; illi indirecte divino, nam quasi profiteri videremur, eos qui in mortali decedunt salvos nihilominus fieri posse. Demum ex utroque capite prohibentur schismatici, et haeretici *ex secta* (35): itaque non licet catholicos eorum sepulchris, et eos catholicorum sepulchris, licet gentilitiis, inferre. Primum grave, quia redolet quamdam cum eis communicationem in divinis; alterum gravius, quia quasi haeresim redolet; nam tacite profiteri videremur, eos quoque, non secus ac catholici, diem suum in spem resurrectionis obire (36). Nihilominus ad cavenda deteriora, utrumque tolerari potest: et in priori casu sufficit justa causa (37), in posteriori causa oppido gravi opus est: puta si absque tumultu, aut scandalo resisti non possit (38): remoto utrobique quavis vetitae communionis specie, vel periculo indifferentismi (§ 110).

115. Quibus autem non licet dare ecclesiasticam sepulturam, eos ritu catholico efferre non licet (§ 112, 5). Nec funebria eis persolvere (39). Verum quia haec officii quoque civilis sunt, excusantur qui ex justa causa funus prosequuntur, quod ritu mere civili defertur; sine cruce, sine psalmis, sine luminibus (40). Et qui in ecclesia his intersunt excusantur, dummodo meram civilem praesentiam corporalem exhibeant, civilis honoris causa; nec precibus, ritibusque religiosis se immisceant quoquo modo (41). Plus; cum omnis species communionis, atque ideo et indifferentismi, periculum exsulet ubi imperant vis et metus, excusantur et hi qui etiam haec praestant

(Navarr. 27, 36; Suar. De Censur. XIII, 4, 5; Laym. Pirhin. III. 28, 68. Contra Engel III, 28, 19; Reiff III, 28, 85. V. § 108, 6. Verum et hi, si contriti decesserint, absolvi possunt, et dein sepeliri (C. 28 *De S. E.* Suar. l. c.).

Hisce accedunt non baptizati (Rit. Rom. l. c.); infantes quoque, licet, verius, ex catholicis parentibus nati sint (Engel III, 28, 17; Pirhin. III, 28, 63; Reiff. III, 28, 77); et cathecumeni (Laym Lib. III. Tr. V, Cap. XII n 11; Pirhin. et Reiff. II. cc.).

35 C. 8 *De Haeret.* Et qua *ex delicto* prohibentur, si schisma vel haeresis nolenta fuerit; qua *ex censura*, etsi non fuerint vitandi: quod ab ipso Mart. V. post editam Bullam *Ad evitanda*, cautum fuit. V. Albit. XVIII, 27).

36 V. Spondan. *Coemeteria Sacra* Lib. II, Par. II. Cap. 3. Et hi qui sepeliunt haereticos in coemeteriis, vel sepulchris catholicorum in haeresis suspicionem incidunt (Thesaur. *De Poenis* V. *Sepultura* Cap IV in fi.).

37 V. c., ut quis sepeliatur in sepulchro hereditario, vel cum coninge suo. Et in coemeterio communi inferre catholicos nihil prohibet, remoto scandalo; quippe magis nostra sunt quam communia (V. Lugo *De Fide* XIV, 160).

38 S. U. I. 23 Iulii 1609 ap. Albit. XVIII, 28. At vero remote sepelientibus cooperari, v. c., scrobibus effossis, traditis clavibus coemeterii, aut omni culpa vacat, aut certe gravi (V. Suar. *De Censur* XIII, 4, 11).

39 C *Placuit* 13, Can. 23, Quae. 5; Suar. l. c. n. 14.

40 Instr. S. U. I. 14 Ian. 1818.

41 Ex S. U. I. 10 Maii 1753. V. c., funus comitari cum candelis accensis.

gravi metu perterriti; dummodo non extorqueantur in contemptum Ecclesiae (42); et dumne defunctus efferatur signis massonicis feretro, aut vexillis appositis (43).

116. His qui sunt indigni ecclesiastica sepultura *ratione peccati*, accensendi sunt hi, qui corpora sua post mortem cremari jubent, aut rogant (44), ideo et his deneganda est (45); nempe, prout illis (§ 114),

42 Pikler Lib. III, Tit. 28, Decis. 101, Q. II. Reiff. III, 28, 78. Croix VII, 259. Et re quidem vera S U I. 13 Iul 1609 censuit, sepulturam haereticorum tolerandam esse, *si ei absque scandalo resisti non potest* (Girar. Sect. 809, IV).

43 Pius IX *Ad Archiep. Parisien.* 26 Octobr 1865 (Acta XI, 210).

Porro queis non licet dare sepulturam ecclesiasticam, hos efferre ritu catholico, eisque justa facere, grave est (C. 12. Cau. 23, 5. Suar. *De Censur.* 12, 4, 14). Nihilominus putat Croix VII, 268, non esse illicitum pulsare campanas, quia pulsantur ut fideles orent pro mortuo. Ita sane, dummodo non agatur de haereticis, nec de his, qui impenitentes decesserint.

44 Cf. cl. Scurati, *Se sia lecito bruciare i morti.* Milano 1885: opus undique eruditissimum. Mos cremandi mortuorum hominum corpora a moribus christianis vehementer abhorret. *Christiani exsecrantur rogos* (Minuc. Felix in *Octavio*); eumque *atrocissimum* appellat Tertullian. (*De Anima* Cap. 1). Sed et a moribus hebreorum, immo omnium pene gentium, et a sensu naturali hominum alienum est (V. Grot. *De Iure. B. et P.* Lib. II, Cap. 19). Insedit aliquamdiu, nec omnibus, Athenis, ut quidam putant, ex doctrina philosophorum existimantium ignem esse principium universi (V. Cic. *De Nat. Deor.* Lib. 3), ideoque omnia igne esse solvenda: et Romae *postquam longinquis bellis obrutos* (milites qui in eis ceciderant) *erui cognoverunt* (Plin. *Hist. Natur.* VII 54). Hoc more postea in christianos saevitum est, *quasi resurrectionem illis adimere possent, ne spes quidem ulla resurgendi eis relinqueretur* (Euseb. *Histor. Eccl.* Lib. V, Cap. 1). Profligatum ab Ecclesia ethnicum morem, massonicae sectae addicti, collatis viribus, maximo nisu in tota fere Europa, sed cum primis penes nos, instaurare conantur: scilicet his certum est Ecclesiam catholicam undique oppugnare, undique demoliri. Orsi sub ementita (V. cl. Porro, *A proposito di una cremazione,* 1883) specie publicae valetudinis, modo, quo spectent incipiunt profiteri; *far sparire i cimiteri, fucine di superstizioni* Mariotti, *Ode;* Gorini, *Purificazione de' Morti* p. 120): *il rinascimento della cremazione significa omaggio ai principii supremi di libertà e di tolleranza, che sono la* VERA *e la* SOLA RELIGIONE *dei popoli (Atti del I° Congresso dei Cremazionisti in Modena 1882).* Quam ob rem fassus est vel ipse Castellazzo: *hanno giusto motivo i cattolici di opporsi alla cremazione: questa purificazione dei morti, per mezzo del fuoco, scuoterebbe nelle sue basi il predominio cattolico* (*Fascio,* Maggio 1885, n 150. V. Scurati, *Op cit. Ricerca Terza* p. 193). *Et nunc erudimini!*

45 Suprema Congreg. S. R. U. I. consulta 1° *An licitum sit nomen dare societatibus, quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera?* 2° An licitum *sit mandare, ut sua aliorumve cadavera comburantur?* In fer. IV, 19 Mart 1886. *Ad* 1° respondit *Negative: et si agatur de societatibus massonicae sectae filiabus* (quod ex dictis dubitari non potest) *incurri poenas contra eas latas* (idest excommunic. R P. reserv.). Ad 2° *Negative* Et SS. D. N PP. Leo XIII responsum EE. PP.. nedum confirmavit, sed praeterea jussit, per

atque ideo si in ea voluntate certa, manifesta, et notoria decesserint. Et grave est huic voluntati obsequi velle, eisve cremandis operam conferre: nec obest heredi, quod forte sub ea conditione institutus fuit (46), quia turpis conditio in ultimis voluntatibus pro non scripta est (§ 41, 27 in fi.). Eos vero qui, non sua, sed aliena voluntate cremantur, ritu catholico efferre, eisque in ecclesiis justa persolvere, et licet, et oportet. At eorum seu cadavera ad ustrina, vel civiliter, comitari, seu cineres ad locum sepulturae ecclesiastico more deferre, eisve, coram positis, *exequias* peragere quasi praesente cadavere, nec oportet, nec licet: esset enim reviviscentes ethnicos mores, et *detestabilem abusum* comprobare facto et reipsa. Verum cineres ipsos, propter impietatem ejus qui cremari jussit, loco sacro prohibere nemo potest recte, si quid opinor, et salvo jure defuncti (§ 113 pr.).

ART. III. *De personis quoad civitatem.*

117. In civitate (societate civili) summa divisio personarum in cives et peregrinos diducitur. *Cives* heic accipimus, non ex municipio (§ 82, 7), sed ex gente, puta itala, gallica, etc. Quemadmodum civitas acquiratur, retineatur, amittatur viderint I. C. (1). Qui cives non sunt peregrini *(exteri)* nuncupantur. Extra Europam, ubi adhuc servitus viget, est et alia hominum, in liberos et servos, distinctio. Servi natura *homines*, legibus *res* habentur, et in bonis domini esse intelliguntur (2).

locorum Ordinarios edoceri fideles circa *detestabilem* hujusmodi *abusum*; ab eoque totis viribus eos deterreri. V. Extrav. *Detestandae feritatis.* Inter Commun.

46 L. 27 *De Condit. Instit.*

1 Jure nostro AA. 4, 7; et Gallico A. 10 (V. C. Au. 27, 28) civis nascitur quis, aut fit. *Nascitur* qui ex patre, vel, si pater est ignotus (ut in *spuriis*), ex matre cive, vel cum mater quoque ignoratur (ut in *expositis*), si in Regno editus fuit. *Fit* electione (verum hoc non omnibus concessum est), adlectione, ex Principis decreto; ac demum matrimonio, si extranea civi nubat. Civitas amittitur 1° renunciatione et emigratione; 2° nova civitate alio quaesita; 3° si quis, injussu Principis, alio munus aliquod publicum nactus fuerit, vel alienae militiae se adscripserit (V. C. It. 6, 11; G. 10, 12, 13, 17). Non item si alio, v. c. Italus Parisiis, domicilium transtulerit; quod jure nostro certum (Ex cit. a. 11). Gallico verius (Laurent. 1, 383, contra Durant. 1, 185) videtur; quippe neutro jure domicilium perpetuam inhabitationem desiderat (§ 83, 8).

2 § 2 *De Iure person.* V. D. Tho. 2, 2, 57, 4; Lug. *De Iust.* I. 35. Amplius; qua Christiani sunt, nulla est distinctio inter servos et liberos (I Corint. 12, 13; Coloss. 3, 14), sed omnes simus *spiritu fratres, religione conservi* (Lactant. *Divin. Inst.* L. 5, Cap. 16). His accensentur quodammodo qui per sententiam judicis in opus publicum

118. Iura, quae in civitate hominibus competunt, sunt vel naturalia, vel politica, vel civilia. *Naturalia*, quae naturae hominum, et societati humani generis ita cohaerent, ut, his sublatis, societas interiret; e. g. jus coeundi nuptias, emendi, vendendi, res suas vindicandi, repetendi, etc. Haec natura constant, cetera a societate civili initium capiunt: dicuntur autem *politica*, quibus aliquid jurisdictionis inest, nempe patria potestas (civilis), et ut quis in civitate sit munerum particeps; ut adoptare, ut tutorem, curatorem, ut tabellionem, testem juratum agere possit (3). *Civilia* quibus nihil inest hujusmodi; ceu jus usucapiendi res alienas, debitores judicio conveniendi, jus utendi ministerio tabellionum, etc., et ex perpetuo legum civilium sensu, factio testamenti, sive activa sive passiva (4).

119. Iura naturalia competunt omnibus; servis quoque (5); ideo contrahendo naturaliter obligantur et obligant (6), et nuptias coeunt etiam dominis invitis (7). Contra politica civibus, nempe maribus

perpetuo dati sunt (L. 17 *De Poen.* C. Penal. art. 20): *servi poenae* idcirco appellati.

3 Ex L. 1 *Ad Municip.* C. Poen. a. 19.

4 LL. 8, 13, 19. *De testam. et qui test. fac.* Sed hoc postremum non placet scriptoribus juris naturalis (V. Grot. *De Iure Belli et Pacis* II, VI, 14); et jamdiu pluribus (Cf. Vinn. in pr. Inst. *De Testam. Ordin.* n. 3) merito displicuit; et in dies magis displicet (Troplong, Laurent XI, 89).

5 V. Ad Ephes. VI, 9. Seneca *De Benef.* III, 22.

6 L. *Si id* 64 *De Condict. Indeb.*; L. 71, § 3 *De Fideiuss.* L, 13 *De O. et A.* Laurent, XVI, 19.

7 C. 1 *De Coniug. Servor.* Et ideo, cum eas coierint, domini jurium ipsorum matrimonialium; ipsi vero jurium dominicalium rationem habere debent. Sed testamentum facere, et testamento capere non possunt (LL. 8, 13, 19. *Qui testam. fac. poss.*). At, qua *res* domini sunt, in eos quidem saevire non licet, *ac perinde habere ac nata iugo iumenta* (Leo XIII. Epist. ad Epp. Brasiliae 9 Maii 1888). Sed possunt eos alienare (§ 3 *De Iure person.*), etiam post baptismum susceptum; et christiani eos emere, emptosque in servitute retinere (S. U. I. 20 Mart. 1686 Collect. 1205); eoque magis pignori, vel in solutum dare (uti apud Gallas et Sidamas): sed ratio habenda eis est tum caritatis, qua illi homines sunt; tum justitiae, qua res. Ideo *illinc* nefas est servos quoscumque vendere his, qui in eos saevituri sunt (nisi cogente gravi necessitate); baptizatos his a quibus eorum perversio metuenda est: *hinc* emere furtivos, vel in servitutem per iniuriam redactos, nisi hi venditioni sponte consentiant (S. U. I. 11 Dec. 1776. Collect. 1206); nam hominem liberum venum se dare posse, dubium non est (V. Less. II, V, 15). Illud omnino nefas est mercaturae institutae servis deportandis (Tratta de'Negri) *qua nulla inhonesta magis et scelerata* (Leo XIII l. c.), favere quoque modo. Denique servi, cum sint in bonis dominorum (§ 117, 2), prohibentur a dominis fugere; nisi forte aut hi inhumaniter eos tractent, aut ipsi cum eis sine periculo salutis aeternae manere nequeant (Less. II, V, 19). Captis in bello licet e potestate hostium evadere, dum ne vim adhibeant (Soto IV, II, 2 Less. n. 24); immo et adhibita, si capti sint in bello non justo, vel quod, justum ne, aut iniustum fuerit, non satis apparet, quia

tantum. Civilia civibus suapte natura, peregrinis hodie, ex receptis moribus, per participationem competunt (8). Ex his autem quae legibus sunt introducta conflatur *status personarum*; unde oritur *capacitas civilis* uniuscujusque: quae proinde ex propriae cujusque civitatis legibus aestimari debet. Et quia status personarum unus et constans ubique esse debet, leges hujusmodi haerent civi *prout lepra cuti*, atque ideo illum sequuntur ubique gentium (9).

120. Iura naturalia perpetua sunt, ideo ne *mortuis* quidem *civiliter* (§ 37) extorquentur (10). Politica et civilia amitti, vel suspendi possunt. Utraque amittunt ipso jure capitis damnati, vel in opus publicum perpetuo dati: quin hi, nedum testamento, sed nec donationibus quidquam, praeter alimenta, capere possunt; et possessio et ususfructus eis adimitur bonorum (11), quae ante sententiam sua erant (12). Dati in opus publicum ad tempus, item reclusi et relegati *politicis* interdicuntur; modo ipso jure, modo officio judicis; *civilibus* semper ipso jure; et ideo sub *tutela sunt*, regulariter, dum poenam luunt (13). At vero interdictis in poenam sua interdictio non pro-

certissimum jus libertatis possidet. Et quidquid suis operis acquirunt domino acquirunt (L. 10 *De A. R. D.*; ex C. 1 *De Con. Servor.*) Suis *operis* inquam; nam quae acquirunt ex aliena liberalitate, aut sua fortuna, illa quasi homines acquirunt, atque ideo sua sunt, si quid opinor, nisi aliud legibus (ut jure communi § 3. *Per quas person.*) statutum sit. Sed nec partus ancillarum ad dominos pertinent, quippe ancillae, non ad hoc habentur ut pariant, sed ut serviant (L. 30 *De Petit. Hered.*); nisi heic quoque, ut olim penes nos (L. 75 *De Usufr.* C. 6 *De Serv. non ordin.*), aliud legibus aut moribus obtineat, prout Cambodiae, et Ciampae (V. Grot. *De Iure B. P. et* II, V, 29).

8 V. C. G. 7, 11; It. 3. Nihilominus si quis sive illis, sive his praeditus publice existimetur, ea supplet interdum error communis (§ 79, 72).

9 Voet I, 4. Par. II, 2, 7. Lugo *De Iust.* 54, 8. Et ita hodie C. G. art. 3, Austr. 3. Reg. Pont. § 5, C. It. art. 6. Proinde utrum quis, v. c., major sit, an minor aetate, utrum subsit patriae potestati, aut maritali; utrum possit contrahere, testamentum facere; quousque ususfr. bonorum filiorum ad patrem, et an etiam ad matrem pertineat (§ 54, 49), aestimatur ex legibus ejus loci, cujus ipse civis est; et non ejus ubi versatur, contrahit, testatur, bona sua possidet, etc. Quamobrem italus, v. c., a 21 an., si in ditione austriaca versetur, *maioris*; contra austriacus qui in Italia versatur, etsi 24 aet annum agat, *minoris* jure censetur (V. § 33, 3). Ususfructus in bonis filiorum debetur patri gallico usque ad ann. 18, tantum, etiam in bonis italici soli; patri italo usque ad ann. 21 filii, etiam in bonis gallici soli debetur. At vero quae personalia, quae realia jura sint definire, res est anceps (Laurent, I, 73) et *innumerabilibus controversiis* obnoxia (Voet I, 4, Par. II, n. 1).

10 L. 15, § 1 *De interd. et releg.* Ideo valide emunt, vendunt, conducunt, foenus exercent, quaesita post mortem civilem pignori dare possunt, etc.

11 C. Pen. art. 29. C. Civ. Subalp. art. 44. In eo tantum distant a civiliter mortuis, quod nulla, quamdiu eis vita contigerit, haereditas ipsorum est.

12 Ex cit. L. 15 *De Interdict.*

13 C. Poenal. aa. 21, 22. *Regulariter*: nam si poenae cohaereat ut nonnun-

dest (14), ne lucrosa eis sua poena sit. Interdictis in poenam proxime accedit is qui foro cessit: etenim interdicitur administratione bonorum quoad cum coetu creditorum, quos habebat cum foro cederet, se concordaverit per sententiam quae transierit in rem judicatam. At interim non prohibetur acquirere, etiam civiliter, quaesita administrare, deque eis judicio experiri.

121. Statui personarum accensetur *existimatio*. Definitur: *Illaesae dignitatis status legibus, ac moribus comprobatus* (15): cui opponitur infamia. Verum Nostris et *Canonistis* duplex est infamia, juris et facti (non belle): infamia juris, *a sensu contrario*, rectissime definitur. *Laesae dignitatis status legibus ac moribus reprobatus* (16). Infamia facti est *existimationis jactura*. Utraque oritur ex facto aliquo turpi (17), ac notorio (18): verum illa oritur ex facto, quod per leges notatur infamia (19), haec ex facto, quod per leges quidem notatum haud est, sed existimationem apud graves et honestos viros onerat (20). Illa *laeditur* personae status, quippe minuitur, vel consumitur detractione jurium ei cohaerentium; et cum primis inhabilem efficiendo eum qui laborat infamia, dignitatibus et muneribus publicis suscipiendis, vel obeundis, et ideo poena est: haec nullum juris effectum prae-

quam, interdictio ab aliquo munere, vel negotiatione, vel arte, nec post expiatam poenam restituitur (Cit. C. a. 135). Porro *reclusi* dicuntur qui *in una casa di forza* in opus aliquod damnati; *relegati* qui in arce detrusi sunt C. Poen. aa. 17, 18). At inclusi carceribus, deportati *(confino)* certis locis interdicti *(esilio locale)*, etc., non amittunt jura civilia (Cit Cod. a. 16).

14 Ex C. Civ. a. 1107, § 1. Durant. XIII, 38.

15 L. 5. § 1 *De Var. et extrord cognit* Communissima.

16 Reiff V, 37, 52; Filiucc. XIX, 202. Ideoque *nihil aliud est, quam diminutio hujusmodi status* (Suar 48, 1, 1. Laym. *De Irregular.* Cap. IV, n. 1): quod velim animadverti

17 Ex L. 1 *De his qui not. inf.* Sive hoc delictum sit, sive quid aliud probrosum, vel indecorum (Cit. L. 1, L. 2, § ult *Eodem*).

18 C 33, Dist. 50; C. 4 *De Tempor. Ordinat.* Reiff. 5, 37, 57; Salmat. 10, 8, 78; S. Alph. VII, 363. Contra Sylvestr. aliosque veteres TT. existimantes oriri etiam e delicto occulto (ita scilicet ut, eo prodito, effectus ad diem patrati criminis retro traheretur), quippe, aiebant, delicto, non manifestationi ejus, imposita est: haesitque eis hic aqua diu! V Suar. *De Censur.* 48, 1, 13.

19 L. 5 *De Variis et extraord.* L. 1 *De his qui not. inf.*

20 L. 13, C. *Ex quib. caus. inf. irrog.* Sayr. VII, 11, 3. Tolet. I, 57, 2 Qua, scilicet, magis *pudor oneratur* L. 20 *De his qui not. inf.*) *opinio alicujus gravatur*, quam is afficiatur *infamia* (L 25, C. *ad L. Iul. De Adult.*). Et varie ex personis aestimatur: ut ecce si vir nobilis adeat postribula, sacerdos ebriosus sit, episcopus assuetus mendaciis, iracundus, etc Quam nec infamiam appellandam esse docet ex I. C. Donellus To. V. Lib. 18, Cap. 6, n. 5; Hamber., et ex nostris Suar. *De Censur.* 48, 1, nn. 3, 11. V. Croix IV. 787; VII, 517. Et recte ex LL. 13, 17, 19. C. *Eod.*

stat (21); nec est poena, quia non lege irrogatur, sed opinione bonorum: uno verbo illa facit *inidoneum*, haec *indignum*, aut vilem (22).

192. Infamia juris dispescitur in civilem et canonicam. Civilis dicitur ea, quae jure civili introducta est; canonica, lata significatione, quae ex jure civili (communi) generaliter deprompta fuit; stricta, quae specialim in singula crimina, sive deprompta ex jure civili, sive ipso jure canonico invecta, statuta fuit (23). Praeterea omnes criminosi hoc jure infames habentur (24); nempe propter reverentiam divini ministerii. Verum haec posterior infamia recidit in infamiam facti (25); qua hodie hi solum infames habentur qui in crimine *perseverant* (26), *interveniente contumacia, post Ecclesiae correctionem* (27). Ad haec infamia juris alia ferendae sententiae est, alia est latae sententiae (28): sed recepta, contra veteres nonnullos, sententia est, nullam infamiam juris contrahi ante sententiam judicis saltem declaratoriam, quia poena est (29): infamia facti ipso turpi facto admisso

21 Suar. *De Censur.* 48, 1, 3; Filiucc. XIX, 204, 222.

22 Ex C. 11 *De Excessib. Praelat.* C. 4 *De accusat* Suar. n. 11. Et huc pertinet C. 87 *De R. I.* in 6°. *Infamibus poenae non puteant dignitatum.* Et L. 2. C. *De Dignit. Neque famosis et notatis, et quos* SCELUS AUT TURPITUDO INQUISAT ... *dignitatis portae patebunt.*

23 Suar. *De Censur.* 48, 1, 4 etc. *Communis* (hodie penes nos nulla amplius extat *infamia juris civilis*). Dixi generaliter; nam jure canonico infames habentur quotquot jure civili pro aliqua culpa notantur infamia (C. 17, Cau. 9, q. 1, Suar. 48, 2, 12). *Culpa;* nam quae aliunde oritur eam non recipit jus canonicum: ut ecce qua notatur vidua, quae nubit dum virum luget (L. 1, C. *De Secund. Nupt.*); tutor qui pupillam suam ducit (L. 66 *De Ritu Nupt.*). Et ideo ea quae contrahitur ex delicto parentum (L. 5, C. *Ad L. Iul. Maiest.*) dedecus magis, et ignominia quaedam est; prout ejus qui ex meretrice natus est; et lata dumtaxat ac vulgari significatione dicitur infamia, ut in C. 5, *De Poen.* in 6°.

24 CC. 2, 3, 17, Cau. 6, 1; Prout homicidae, malefici, furea, incestuosi, perjuri (C. 9, Cau. 3, 6).

25 V Salmat. 10, 8, 78. Filiucc. 19, 219. Et de haereticis, quos constat esse infames utroque jure (Auth. *Gazaros.* C. *De Haeret. et Manich.* C. 10 *De Haeret.*), Duardo Lib. II, Can. 1, Quae. 27, n. 12 et vel ipse Albitius Cap. 19, n. 12 cum Azor, Simanch. Sanch. Baldell. Del Bene, fatetur ante sententiam judicis laborare infamia facti, non juris. Item Pirhin V, 7, 52. Schmalz. V, 7, 124.

26 Suar *De Censur.* 48, 2, 6.

27 Suar. *De Censur.* 43, 5, 1.

28 LL. 1, 7 *De his qui not. inf.* Makeld § 128; Haimb. § 67; Layn. *De Irregular.* Cap. IV, 1; Salmat. 10, 8, 80. Infames ipso jure sunt qui lege ipsa *notantur;* post sententiam qui *notari jubentur* infamia.

29 Haec sententia penes I. C. nullam dubitationem patitur (V. Cremani Lib. I, Par. II, Cap. 11; Carmign. *Inst. Crim.* § 182). Et *ita esse secundum omnia jura de mundo,* testatur Iason ap. Thesaur. Par. I, Cap. 33, v. Adv. 5. Apud Nostros et Canonistas hodie communius est (Pirih. V, 7, 52; Schmalz. l. c. Reiff. V, 7, 293; Sanch. Dec. II, 26, 1; Layn. Lib. II, Tract. I, Cap. XVI, 4; Azor. To. I, Lib. VIII, Cap. 13; Hurtado, Palaus, Croi. IV, 787). Et ex jure prorsus; nam condemnatus, si ap-

contrahitur, et planum est. Et quando *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur* (30), infamia facti, quamdiu quis ea notatus non fuerit officio judicis, deletur poenitentia (31). Infamia juris, jure civili cessat indulgentia Principis, dummodo is existimationis restitutionem nominatim indulserit (32); aut luitione poenae (33); jure canonico deletur indulgentia R. Pontificis; vel Ordinarii, si oritur ex adulterio vel criminibus adulterio levioribus (34): et si est fer. sentent. ante condemnationem hodie deletur poenitentia (35); et *pene* in facti infamiam recidit (36).

pellaverit, *pendente appellatione famosus non habetur* (L. 6 pr. *De his qui not. infa.* Moli. Tr. III, Disp. IX, n. 4; Laym. *De Irregular.* Cap. IV, n. 1). Quidam putant satis esse rei confessionem in judicio (Filiucc. 19, 212; S. Alph. VII, 363), et jure prorsus (Ex C. 7 *De Cohabit. Cleric.*): verum ex confessione solam facti infamiam oriri docent Bartol. Angelus, Avila (Laym. *De Irregular.* IV, 1); et merito (Ex C. 8 *De Cohab. Cleric.* et C. ult. *De Tempor. Ordin.* V. Tolet. I, 57, 3). Ceterum qui contrahit infamiam latae sent. *condemnatus retro infamis est* (Cit. L. 6 *De his,* etc.), quia factum lex, non sententia, notat (L. 44, § pen. *De Ritu Nupt.*).

30 L. *Nihil* 36 *De R. I.*

31 Ex C. ult. *De Tempor. Ordin.* Navarr. l. c. Sayr. n. 18; Suar. 48, 2, 3; S. Alph. VII, 352. Dummodo emendatio a triennio perseveret (Viva, Croix, S. Alph. 363): et est *communis sententia* (Thesaur. I, 33). Nec indulgentia Principis deleri potest (Tolet. I, 57, 3).

32 L. 1, § *Eum qui*, 9. *De Postulan.* Dum ne poenam dumtaxat remiserit (L. 3, C. *De gener. abolit. reor.*) vel generali indulgentia, v. c., reditum exsulibus, deportatis, tribuerit (L. 7, C. *De Sent. pass.*).

33 Ex L. 8 *De Postulat.* L. 3 *De Decurion.* Et in utroque casu cessat indirecte et per consequens etiam quoad Ecclesiam (Gratian. in c. 7. Cau. 1, 1. Sayr. VII, 11, 14; ibique Silvest.): excepta ea quae in jure canonico decreta est *speciatim* (Suar. 48, 2, 10; Laym. *De Irregularit.* IV, 10; Filiucc. 19, 224); ut puta in bigamos (C. 4 *De Bigam.*), raptores (Trident. XXIV, R. M. 6), haereticos (C. 10 *De Haeret.*); et dummodo infamia facto quoque et reipsa fuerit extincta (Sylvest. Suar etc. Thesaur. Par. I, Cap. 34).

34 Ex C. 4, § 1 *De Iudic.* Navarr. 27, 204; Sayr. VII, 11, 15. Tolet. I, 57, 5.

35 Suar. 48, 2, 7. Licet crimen sit enormissimum; et notorium, et confessum in jure (Suar. n. 8, ibique Panorm. Hostien. Abb. Turrecram. etc.

36 V. Pirih. V, 38, 52. Dixi *pene* nempe V. not. 29 in fine. Sane in veteri disciplina quae longe severior fuit, clerici *lapsi,* et revertentes ab haeresi, in susceptis ordinibus restituebantur arbitrio Episcopi (CC. 22, etc., Dist. 50), licet ad superiores promoveri non possent (C. 42, Cau. 1, q. 1, CC. 14, 16, 17, 19, 21, 29, Dist. 50).

TRACTATUS II.

DE ACTIBUS HUMANIS.

CAPUT I.

DE PRINCIPIIS ACTUUM HUMANORUM PROXIMIS.

123. Actus humanos Theologum inspicere oportet *in genere morum*. Agenunc, omnium actuum principium (in ordine naturali) natura est: homo autem positus est velut in confinio corporalium et spiritualium entium (1): et duplici natura constat, animali, et rationali. Utrique inest duplex vis, (scholastici *potentias* vocant) *cognoscitiva* et *appetitiva*; animali imperfecta, rationali perfecta. Scilicet naturae animali inest imaginatio, et appetitus; (appetitum vero heic et deinceps sensitivum intelligo, ut Genes. IV, 8); rationali intellectus, et voluntas (appetitus rationalis): *illa* homini cum brutis, *haec* cum Angelis communia sunt. Ex vi cognoscitiva, et appetitiva omnis actio nostra initium capit. Et primum ex cognoscitiva, quia nemo potest appetere quod nullatenus novit: unde illud — *ignoti nulla cupido*; tum ex appetitiva, quia sine hac moveri in objectum aliquod impossibile est (2). Ad haec homo praeditus est *libero arbitrio:* ex hoc autem fit actuum suorum dominus, atque ideo ex eo *moralitas* actuum humanorum initium capit (3). De natura animali me expediam paucis.

124. Haec bono sensibili studet: ejusque duplex est vis; una in imaginatione posita est, altera in appetitu. *Imaginatio* (quam graeci *phantasiam* vocant, latine *visum*) ea potentia est, quae a sensibus oblata extrinsecus accipit (4). Quae cum acceperit, animus vel in rem sibi obiectam impellitur, vel ab ea refugit per illam sibi insitam vim quam *appetitum* vocant. Appetitus diducitur in concupiscibilem et irascibilem. *Concupiscibilis* est per quam animus ea, quae, secundum imaginationem bona vel mala apparent, inhiat, aut refugit (5); *irascibilis* per quam nititur submovere quaecumque nobis, illa inhiantibus, vel haec fugientibus obstant (6). Appetitus, cum urget nos in

1 D. Thom. 1, Part 77, art. 2.

2 V. D. Thom. 1, 78, 1. Naturam vegetativam praeterii, quippe cujus operationes, v. c., respiratio, pulsatio cordis, etc. ad mores non pertinent (D. Th. 1, 2, 17, 8).

3 D. Th. 1, 2, 1, 1.

4 D. Th. 1, 2, 15, 1; 17, 7, Obj. 3.

5 V. D. Th. 1, 2, 17, 2. Qua, v. c., aestuans febri, avet aquam, medicinam fastidit.

6 D. Th. 1, 2, 81, aa. 1, 2. *Est quasi propugnatrix concupiscibilis.*

ea quae secundum sensum videntur bona, reipsa vero sunt mala, concupiscentiae habet nomen (7): sed Nostri plerumque concupiscentiam accipiunt ipsos concupiscentiae motus; qui aut movent voluntatem, aut ab ipsa moventur; inde eam diducunt in antecedentem (consensum voluntatis), et consequentem (8). Motus hujusmodi, si quasi vi et impetu quodam abripiunt animum, ut is videatur quodammodo sub eis pati, *passiones* vulgo dici solent (9). Actus qui ex natura animali prodeunt, necessario ultroque proluunt, et ideo *necessarii*, et *spontanei* dici solent. Sed de hac satis, venio ad naturam rationalem.

Art. I. *De intellectu.*

125. Age nunc: cum ea quae sensibus objiciuntur ad imaginationem pervenerint, non in ea sistimus, ut bruta animantia, sed animus noster, ultra speciem, naturam cujusque, et veritatem quaerens ea intuetur, considerat, apprehendit. Hoc praestat per aliam sibi insitam divinam vim, quam mentem et intellectum appellant. Ex quo patet, obiectum intellectus esse veritatem, seu verum. Hoc definitur, *adaequatio rei et intellectus* (1). Horum inaequalitas dicitur falsitas (2). A veritate differt certitudo; quae est: *Firmitas adhaesionis virtutis cognitivae in suum cognoscibile* (3); et a dialecticis in metaphysicam, physicam, et moralem diducitur (nobis haec ultima sufficit): verum, quaecumque ea sit, nisi omne prorsus dubium excludit, exsulat. Inter

7 Ex Jacob. 1, 14. S. Aug. *De Civit.* 14, 7. Latiori sensu concupiscentia est, *motus appetitivae virtutis sensibilis, qui est ex imaginatione boni vel mali* (D. Th. 3, Dist. 26, Q. 1, art. 1).

8 V. D. Tho. 2, 2, 77, 6. Motus concupiscentiae antecedentis, quia intellectum antevertunt et voluntatem praeripiunt, dicuntur *primo primi;* veluti si quis, viso inimico, illico flagret: consequentis, *deliberati,* quia mentem non intercipiunt, et voluntas eos aut *probat,* aut *ciet;* ut puta, si quis, viso inimico, aestuet sciens volens: vel, dum illatas sibi injurias recolit, incalescat. Inter utrosque S. Alph. V, XXV ponit actus *secundo-primos,* qui scilicet menti caliginem, sed non omnem prorsus, offundunt.

9 V. D. Th. 1, 2, 22. 3. Ceterum, concupiscentia latiori sensu accepta (n. 7), passiones quoque et bonae. et malae sunt (D. Tho. 1, 2, 77, 6 ad 2).

1 D. Tho *De Veritate* Quae. 1, art. 1. Rei, idest *entis;* intellectus, idest *ideae.*

2 D. Tho. l. c. art. 10. Nempe quia, specie veri, nos *fallit,* decipit. Sed plerumque etiam specie *boni* decipimur. Nempe *illic* a ratione, lapsi errore aliquo seu facti, seu juris, de quo mox: *hic* ab imaginatione: et *hoc tripliciter quandoque quidem ex aliqua passione: quandoque ex aliqua infirmitate, sicut patet in phreneticis vel furiosis: quandoque in somno sicut accidit in dormientibus* (D. Th. *De Somniis* Lect. III).

3 D. Tho. in 3 Dist. 26, q. 2, art. 4.

veritatem et certitudinem hoc distat: illa obiectiva est, haec penitus subiectiva (4). Intellectus igitur est *percipere ea quae sunt, uti sunt* (5). Et quae sunt *per se* evidentia actutum percipit, cetera inquirit ratiocinando. Et, cum quaesierit, 1° vel ei apparent prorsus vera, aut prorsus falsa; vel 2° utriusque (veri et falsi) speciem habentia. Si primum, affirmat aut negat, nihil haesitans: sin alterum, siquidem aequalem tum veri tum falsi speciem praeferunt, nihil affirmat, nihil negat, sed haeret anceps (6): sin inaequalem, in eam inclinat, quae majorem veri speciem habet, sed verens oppositam. Inde *iudicium dubium*, *opinio*.

126. Itaque iudicium heic dicitur: *Actus mentis, quae constituta inter duos terminos contradictionis, uni eorum adhaeret, nihil haesitans.* Iudicium igitur nititur certitudine, non veritate, quia mens judicat ex his quae ei apparent, et ex his tantum; sed quia *multa falsa sunt probabiliora veris*, saepius errat. Proinde cum errat, quod ad imputationem quidem; *plus valet quod est in opinione, quam quod in rei veritate;* sed quod ad rem ipsam, *plus valet quod est in rei veritate, quam quod in existimatione est*, quia *falsa nostra aexistimatio rei veritatem non mutat* (7).

127. Contra dubium est: *Status mentis quae, inter duos contradictionis terminos constituta, haeret anceps;* idest neutri assentitur a neutro dissentit (8). Est vel facti, vel juris (9). Dicitur negativum cum nulla neque affirmandi, neque negandi ratio subest; affirmativum cum subest ultro citroque (10). Dubium juris subdistinguitur in *speculativum*, et *practicum:* speculativo laborat is, cui non satis exploratum est, utrum id, quod facere vult, forte vetitum sit aliqua lege, aut praecepto; practice is, qui hoc ignorans, nihilominus facit, ac proinde incertus utrum rem licitam, an illicitam faciat. Aliter: speculative

4 D Tho. *De Verit.* Q. 1, aa. 2, 10. *Bonum et malum sunt in rebus, verum et falsum sunt in mente* (D. Tho. I, 82, 3).

5 D. Tho. loc. cit. art. 12. Intellectus quasi *intus legens.*

6 D. Tho. *De Verit.* XIV, 1. Necessarione? multi affirmant; alii negant (Cf. Sanch. Dec. I, IX, 12. Croi. I, 399). Sed, ni fallit, res plana est; *intellectus* alterum prae altero probare, cum nulla suppetat ratio, non potest, quin sibi mentiatur, seipsum neget: *voluntas* quia libertate gaudet, potest utrumlibet eligere.

7 L. 15 *De Acq. Hered.* § 11 *De Legatis.*

8 D. Tho. *De Verit.* XIV, 1.

9 *Facti;* v. c., Utrum sit vinum, an aqua, in qua baptizare vis, aut consecrare: *Juris;* utrum liceat ea *hic et nunc* baptizare, vel consecrare. Sed dubium facti ad nos non pertinet cum de jure non agitur: puta, utrum coenam ultra mediam noctem produxeris, nisi postridie tibi celebrandum sit, vel comunicandum, vel jejunandum.

10 Croi. I, 71; VI, II, 599. S. Alph. 1, 20. V. c, an sydera sint paria; utrum Ecclesia suppleat jurisdictionem cum solo errore communi (§ 79). Dubium negativum in *ignorantiam*, positivum in opinionem recidit (S. Alph. I, 20).

dubitat qui de lege anceps est; practice qui haeret anceps, an *in hoc casu* haec dubia lex obliget (11). Est igitur *obiectum* utriusque dubii plane diversum; speculativum versatur circa *existentiam legis;* practicum circa *honestatem actionis* versatur: et plane diversa est in utroque casu, et unaquaeque ex suis principiis deducta, ratiocinatio (12). Practicum sine speculativo nec intelligitur: speculativum sine practico consistere potest, et plerumque consistit (13).

128. Demum opinio est: *Actus intellellectus qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius* (14). Quamobrem et judicii, et dubii habet aliquid: judicii, quia discedit in unam contradictionis partem; dubii, quia formidans discedit. Nititur probabilitate: quae definitur: *veri, judicio prudentum, similitudo* (15). Itaque nititur, *specie*

11 Cajetan. *Respons.* Opusc. 17, n. 3. Sanch. M. II, 41, 4 Croi I, 75. Ex C. 35 *De Simonia.* V. c. *Extatne* lex quae jubet confiteri circumstantias simpliciter aggravantes?, en dubium speculativum. *Licetne* in hoc dubio reticere circumstantias hujusmodi?, en dubium practicum.

12 V. S. Alph. I, 21. En, circa utrumque objectum, diversa haec ratiocinatio. Quoad 1 Ea lex de cujus existentia (vel sensu) graviter disputatur, dubia est: atqui de hac lege (quae circumstantias aggravantes confiteri jubet) graviter disputatur; ergo haec lex dubia est. Quoad 2 Lex dubia non obligat; atqui lex (de circumstantiis aggravantibus confitendis) dubia est; ergo non obligat.

Tutioristis aliud visum: his unum est objectum utriusque dubii, nempe licitum actionis, vel illicitum; unum proinde, atque idem prorsus utrumque dubium; quorum alterum in altero, idest practicum in speculativo (prout in praemissis illatio) contineri ajunt. Quocirca dubium speculativum vocant cum dubitas in abstracto (generatim), v. c., an licitum sit poenitentibus reticere circumstantias simpliciter aggravantes: practicum cum tu dubitas, an id liceat tibi confitenti hic et nunc (Pisell. *De Cons.* in pr. Antoi. *De Consc.* Cap. 2, q. 2, Resp. 1; Cap. 4, art. 3, Obj. 2). Sane (ajunt) *implicat, me dubitare, an aliquid accipere ultra sortem ratione lucri cessantis sit usura, et tamen simul esse certum, non esse usuram, et me licite nunc accipere aliquid ultra sortem ratione lucri cessantis* Mut. Vitelleschi *De Recto usu Opin. Probab.* Dissert. VII, n. 84). *Etenim fieri non potest, ut idem intellectus de eodem contractu simul judicet esse in se usurarium, et esse in se honestum* (Aegid. Estrix. S. J. *Legistica Probabilitatum;* Prolog. Assert. II). *Implicat* etc., ita porro, sed eos qui, diversissima permiscent; utrum, nempe, lex usuram vetet, an minus; utrum, in dubio hujus legis, usuras sibi stipulari licitum sit: distingue haec dubia: solve prius primum, quod praetermittis; et dein perge ad alterum dissolvendum. Sane si utrumque dubium est unum atque idem qui, Christianis dubitantibus utrum liceret vesci suffocatis, respondere Apostolus potuit: *Unusquisque in suo sensu abundet* (Roman. XIV, 1, etc.)?

13 Ex Rom. XIV, 3, 5; I Corint. 10, 25. Sane dubium speculativum est, an valeat baptismus collatus in pede, vel cum aqua rosacea; et nihilominus quis *practice* dubitet, an sit licitum in casu necessitatis baptizare in pede, vel cum aqua rosacea?

14 D. Tho. 1, 79, 9 ad 4.

15 Cf. Billuart. To. II, Tr. *De Actib. human.* Diss. VI, art. 1: *Un verosimile*

veri; species autem veri aestimatur ex rationum momentis, et sapientum *judicio:* nam quae mihi talis videtur *solis* rationum momentis meo judicio aestimatis, interdum fallacia est (16): quae *solo* judicio prudentum innititur, est magis probabilitatis praesumptio (17). Porro species veri vel adeo ingens est, judicio prudentum, ut vero proxima; vel contra, adeo levis, ut proxima falso videatur; vel tenet inter utramque: inde opinio est vel probabilissima, vel tenuiter probabilis, vel probabilis simpliciter. Et quando in his, quae moraliter aestimantur, *id quod parum distat a re, nihil distare videtur* (§ 32, 23), illa habetur perinde quasi vera, haec perinde quasi falsa; hanc seu veram, seu falsam asserere, menti, quae eam ita uti est apprehendit, impossibile est (18). Porro quoties Nostri opinionem aliquam pro-

ben fundato (Segneri, *Lettere sulla materia del Probabilismo.* Lett. I, n. 26). Alias: probabile dicitur, quod probari meretur (L. 11 *De Jurisd.* L. 4 *De haered. instit.*). Ubi igitur nulla, aut minima occurrit veri similitudo, nihil probabile potest occurrere, sed aliquid possibile tantum; puta si quis, integra aetate ac valetudine, dubitet, ne hodie diem suum obeat, eo quod multi subito interierunt (Lugo *De Poenit.* 16, 608).

16 Prov. III, 5 *Ne innituris prudentiae tuae* Ad haec, proprium judicium, cum inter contraria versamur, raro aequum est. Finge Petrum furti accusatum: Osius, infensus Petro, vel natura invidus, aut suspiciosus, facile sibi persuadet Petrum furem esse; Sejus amicus, vel necessarius, vel natura benevolus, contra.

17 Croï I, 113. Et *per se nihil valet* (Salm. 29, 1, 25), licet plurimorum auctoritate suffulta; quia *numerus auctorum non facit ut opinio conseatur conformis rectae rationi, aut voluntati Dei:* sed eis utimur, quia putandum non est, viros graves et sapientes *in re gravi fundamento loqui* (Croï, l. c.). Idemque, *non ex numero dijudicantur, sed pondere* (Cano, *De Locis*, VIII, 4). *Sunt* enim *opiniones instar monetae, cujus valor, non ex numero, sed pondere et mensura aestimatur* (Sfondrat. *Reg. Sacer.* Lib. I, § 20). Non igitur *ex multitudine AA. quod melius est judicato, cum possit unius, et forte deterioris, sententia multos in aliqua parte superare* (Silvest. *Summa* V. *Opinio* n. 2). *Sed ex uniuscujusque probitate, doctrina, studio* (Collet *De Conscient.* Cap. IV in pr.). Itaque probabilitas Nostris duplex est: *intrinseca*, quae nititur rationum momentis; et *extrinseca*, quae auctoritate sapientum innititur. Haec autem, licet *per se* nihil valeat, nihilominus in his, quae sunt magis facti quam juris, in intrinsecam recidit (S. Alph. III, 1032 pr.): ut ecce cum quaeritur, quae sit materia gravis in furto, in servilibus die festo, in jejuniis, in horis canonicis.

18 V. S. Alph. H. A. I. 29. Dixi *levi*, idest *quae aliquo* quidem *fundamento nititur, sed non tali ut valeat assensum viri prudentis ad se trahere* (S. Alph. I, 40): nam quae futili ratione nititur extra fines probabilitatis consistere palam est; quis enim eam non flocci facit? Ad haec V. S. Alph. Lib. I. *Systema Morale* § II, V. *Dicunt igitur.* Porro sententiae, quae extrinseca tantum probabilitate gaudent, non probabiles, etc. sed communes, communiores, communissimae dici solent. *Communes* accipimus quas tenent sex *graves* Doctores illas *ex professo* tractantes (Navarr. 27, 289. Sanch. M. III, 44, 2); *et non eas, quas simpliciter habent plures AA. qui, quod a prioribus traditum est, sequuntur instar avium, et*

babilem simpliciter vocant, *hanc tantum* intelligunt. Itaque opinio probabilis ea est, *quae tam gravi ac solido nititur fundamento, vel intrinseco rationis, vel extrinseco auctoritatis, ut trahere ad se valeat assensum viri prudentis, etiam cum formidine oppositi* (19).

129. At vero probabilitas potest esse vel absoluta, vel relativa. Absoluta ea est cui nulla, relativa cui alia probabilitas (seu opinio probabilis) stat ex adverso. Quando igitur duae contrariae sententiae concurrunt ultro citroque, utriusque probabilitas, non ex seipsa tantum, sed ex probabilitate alterius quoque metiri debet (20); etenim saepe major unius probabilitas alterius probabilitatem aut labefactat, aut *elidit* (21). Scilicet, veritas divisionem non recipit; quatenus igitur una ex eis veritati proprius accedere videtur, eatenus alteram ab ea recedere videri necesse est. Porro major probabilitas, qua una sententia alteram exsuperat, aut parum aliquid est, aut plurimum, aut multum. Si *parum* pro nihilo reputabitur (§ 32, 23); atque ideo utraque sententia aestimatur pariter (22): si *plurimum*, ita nempe ut altera vero, altera falso proxima videatur, hujus probabilitas eliditur; et quae, in *se spectata*, vere probabilis videbatur, in tenuiter, vel saltem in dubie probabilem, desinit. Sin *multum*, quaestionis est, utrum major unius probabilitas elidat minorem probabilitatem alterius: Tutioristae affirmant (23); Probabi-

ovium (Bonac. *De Peccat.* Disp. 2, Quae. 4. P. 2, n. 12): *communiores*, quas major; *communissimae*, quas maxima pars *eorum* tenet. Hae velut *sensum communem*. TT. ostendunt; nihilominus non est inauditum, aliquam sententiam esse communissimam, et nihilominus contrariam veriorem esse (V. S. Alph. VI, 427); immo verissimam, et omnino tenendam.

19 S. Alph. I, 44. Edit. 1762. Brevius cum Ben. XIV (B. *Apostolica Constitutio* § 21), *quam ratio suadet et firmat auctoritas.*

20 Ex L. 21 § 1. *De Testib.* C. 32 *Eod. tit.* Vasq. in 1, 2, Disp. 62, Cap. 4, n. 17. Quod Probabilistarum, qui moderati vocantur, nemo unus diffitetur. Sane horum antesignanus Bart. Medina, *est*, ait, *opinio probabilis, quam asserunt viri sapientes, et confirmant optima argumenta* QUAE SEQUI NIHIL IMPROBABILE EST (Medi. 1, 2, q. 19, art. 6, dub. 4). *Opinio probabilis est, quae ratione alicujus momenti nititur; ita tamen, ut pro opposita nihil convincens sit* (Sanch. Dec. I, IX, 5). Brevius; est *Judicium incertum motivo absolute et* RESPECTIVE *gravi:* ita La Croix I, 108, qui testatur, hanc definitionem esse *communissimam*. Porro opinio probabilis, cui nulla gravis probabilitas stat ex adverso, *unice probabilis* dici solet.

21 Cf. Viva in Alex. VIII, 3. Probabilitatem alicujus opinionis *elidere* est, eam opinionem improbabilem reddere: ut ecce sententia Bellarmini de necessaria intentione baptizantis contra Ambr. Catherinum, post damnatam ab Alex. VII, prop. 30. V. S. Alph. VI, 23.

22 S. Alph. I, 55 (Edit. VI).

23 Billuart *De Actib. hum.* Art. 1 pr. Sane, ajunt, si ex undecim testibus pariter fide dignis, quinque negent Sejum reum esse, quinque autem af-

listae negant (24). Et jure prorsus; nam quamdiu una earum non est proxima vero, quomodo contraria videri poterit proxima falso? alias, quamdiu una non apparet probabilissima, quî fieri potest, ut altera, quae suapte natura probabilis est, videatur tenuiter, aut saltem dubie probabilis (25)?

130. Probabilitas, ceu patet ex dictis, distat a certitudine toto coelo. Sed et certitudo nostra (moralis) a certitudine morali dialecticorum quae omne prorsus dubium excludit (§ 125) distat. Scilicet in moralibus haec *certitudo vix unquam datur* (26): ideo certitudo nostra, non ea est, quae *omnem prorsus*, sed ea quae *omnem prudentem* formidinem falsitatis excludit; idest cujus oppositum *nullo modo videtur* (vere) *probabile* (27). Et quia *omnis fere cognitio humana conjecturalis est, praesertim in rebus agendis* (28), in his dijudicandis *sufficit conjecturalis probabilitas, secundum quam rethor persuadet* (29): ideo quae probabilissima sunt, ea penes nos quasi certa reputantur; et opinionibus probabilissimis utimur, nedum quasi veris (§ 129), sed et quasi (moraliter) certis (30).

firment. illorum testimoniis totidem horum testimoniis elisis, unum tantum testimonium supererit, atque ideo *unica probabilitas* Ita porro, si demonstraveris, illos decem testes ita sibi fidem adimere mutuo, ut omnem prorsus fidem invicem amittant: atque ideo eorum testimonia, testimonia nullatenus dici posse. Quid? Controversia inter duos orta de rei alicujus proprietate, cujus alter dominium sibi vindicat, alter eam possidet, licebitne hunc e possessione dejicere, quia ab illo unius testimonio superatur? Sed ajunt: *pondus grave superatum a graviori fit leve* Haud ita sane; quippe omnis res *ex se ipsa* aestimari debet; quid enim si inter homines unus sit omnium fortissimus, ditissimus, prudentissimus? Sed V. L. 21, C. 32 *De Testib.*

24 Ex S. August. Epist. 117, et ap. Gratian. Dist. 19, 6. Croix I, 263. S. Alph. *De Usu Moder. Opin. probab.* n. 13. Neap. 1755.

25 V. Croix I, 261. Multi ex Nostris haec explicant exemplis a rerum materialium natura desumptis: uti enim, ajunt, aliquis non desinit esse dives, fortis, sanus, etc., eo quod alter est ipso ditior, fortior, etc. Sed non bene; haec enim in pluribus inveniri possunt, veritas in duobus contrariis inveniri non potest. Quod si Nostri, ex duobus sententiis nonnunquam alteram probabilissimam, alteram probabilem dicunt, probabilissimam vocant, non ex rationum momentis, sed ex aliorum judicio; et si utramque penitus inspexeris, facile deprehendes, vel alteram probabilissimam, vel alteram revera non esse probabilem (Cf. Baller. ad Gury I, 77, 4).

26 Salm. XI, 4, 4.

27 Less. II, 10, 39. V. S. Alph. I, 40.

28 Suar. *De Legib.* VI, 8, 6. *Et vix est aliquid ita evidens, quod non habeat aliquem contradicentem* (Id. *De Censur.* 40, 5, 6).

29 D. Tho. I, 2, 105, 2 ad 8. *Unde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia, et res humanae, sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus* (D. Tho. ib. 96 1, ad 3).

30 Ex Alex. VII, 3. Quam certitudinem Patutius *infimam* vocat, et recte. Et ita semper et in omnibus tenendum est; alias incidimus in *Rigorismum* (V. § 9 in fi.).

Et neque haec (moralis) *certitudo est quaerenda similiter in omnibus, sed in unaquaque re secundum proprium modum* (31); et ideo opinionibus vel tantum probabilibus interdum utimur quasi certis; nempe quoties hanc tantum probabilitatem recipit res de qua agitur (32).

131. Est autem probabilitas vel juris vel facti. *Juris* dicitur quoties dubium circa solam legem, ideoque circa solam actionis honestatem, versatur; *facti* quae versatur circa periculum damni, quod ex actione tua contingere potest sive aliis, sive tibimet; quodque seu justitia, seu caritas praecavere jubent (33): brevius, probabilitas juris est cum incertum est, utrum actio tua licita sit, an illicita; facti cum non apparet, utrum noxia futura sit, an innoxia. Haec distinctio maximi momenti est (34) et ex ea prodit, alia probabilitatis divisio in speculativam et practicam Sententiae probabiles speculative, sed non practice, illae dicuntur, quae, licet in se spectatae, vero similes, similiores, simillimae, videantur, eis tamen uti non possumus propter periculum damni, quod vel ex justitia, vel ex caritate, nobis cavendum est (35). Sententiae practice probabiles interdum tutiores, tutae dici

31 D. Tho. 2 2, 47, 9 ad 2. Ideo, v. c., uti civilia judicia, licet *unius teruncii;* ita et poenalia, tametsi *capitalia,* duorum testimonio finiuntur: scilicet quia nemo sui delicti testes adhibet Et in his, in quibus mentiri nihil interest testium (e. g. cum quaeritur an quis baptizatus fuerit), creditur vel *uni* testi fide digno. In his autem quae nullum testem recipiunt, utimur *praesumptionibus;* v. c., cum dubitatur, an uxor adulterinum ediderit: et quisque rite baptizatus, vel ordinatus fuisse creditur, quamvis ejus qui baptizavit, ordinavit, lateat intentio.

32 V Laym. *De Consc.* V, 40 etc. V. g. cum non satis apparet, utrum is, qui accedit ad sacramentum, necessarias dispositiones habeat (V. S. Alph. VI, 57, 475) *Probabilis certitudo sufficit in moralibus, ut dicunt DD. de celebrante missam* etc. (Gerson *De Contract. Prop.* 13).

33 Sanch D. I, 9, 44. Salmat. XIII I, 319. S. Alph. I, 41. Sed V. Lugo *De Instit.* XVI, 94 etc. *Juris.* V. c., utrum hodie sit dies esurialis, utrum festivus; *Facti,* e. g., utrum sit fera, an homo, in quem venator telum jacere vult; utrum aqua, an vinum, in quo baptizas.

34 Scilicet, dubium juris plerumque legi adimit vim obligandi; dubium facti, quia *nostra existimatio rei veritatem non mutat,* non removet periculum damni (Suar. in 2. Par. D. Tho. tom. III, Disp. 12, Sect. 6). Sed haec distinctio (adsit reverentia vero) verbis laborat et his quae dicuntur de dubio (127, 9), et ignorantia (§ 132, 138) juris et facti, non bene cohaerent Etenim probabilitas facti, quando cujusvis damnum abest, recidit in probabilitatem juris: v. g., utrum hodie sit dies jovis, an veneris, utrum media nox praeterierit: et, ex diverso, probabilitas juris recidit in probabilitatem facti, quoties non removet periculum damni; ut puta, an liceat baptizare in lixivio, in aqua rosacea, in nomine *Genitoris, et Geniti, et Procedentis ab utroque.* V. Lugo *De Poenit.* VII 271; *De Iustit.* XVI 97. Ceterum nolumus a recepto loquendi usu recedere

35 E. g. An liceat choraeas ducere, an occidere calumniatorem, an uti compensatione occulta in creditis non satis certis, etc.

soleant: *laxiores* quae student legi: *tutae* quae libertati quidem student, sed nihilominus ex communi judicio Theologorum, quia de solo licito, vel illicito agitur, sequi possunt sine periculo peccandi formaliter (36).

132. Intellectui contrarius est error: definitur — *falsum de aliqua re judicium* — Differt ab ignorantia, quae non ad judicia, sed ad ideas pertinet, et est cognitionis carentia *de aliqua re;* nempe ea quam quis scire potuit ac debuit (37); nihilominus promiscue accipiuntur. De his tria quaeri possunt 1° qua in re quis erraverit, 2° quid suus praestiterit error; et (si pravum aliquid, vel noxium praestitit) utrum 3° erraverit culpa sua. Quod ad primum igitur omnis ignorantia vel *facti*, vel *juris* est (38); quod ad alterum vel efficax, vel concomitans: *efficax* si sciens non fecisset, *inefficax*, seu *concomitans*, si fecisset sciens quoque (39): quod ad tertium demum involuntaria, aut voluntaria: *voluntaria* si scire nolueris; *involontaria* si scire nequiveris: sed hoc est subdifficile. Principio, si nihil volitum quin praecognitum, ejus, qui de ignorantia, vel errore suo nihil suspicatur, involuntaria semper, et prorsus invincibilis ignorantia, vel error est (40). Si quis dubitat, inquirere debet, sive per se sive per alios (41); nec utcumque, sed diligenter: diligentia non quidem summa (hoc enim res foret infinita, et scrupulis plena), nec, perfunctoria, sed *communi et ordinaria;* scilicet pro rei gravitate, ac tempore (42). Et si explorare nequiverit,

36 Collet h. t. Cap. IV, pr. V. g., in confessione sacramentali non esse confitendas circumstantias simpliciter aggravantes. Contrariam dicimus tutiorem quia peccandi quoque materialiter periculum removet: prout alias diximus, tutius esse in Religione, quam in saeculo, vitam degere.

37 D Tho. I, 2, 76, 3 *Potuit;* ideo in infantibus, fatuis etc., non ignorantia, sed nescientia intelligitur. *Debuit;* quis enim dixerit, v. c. ignorantia laborare medicum, vel parochum, quia ille nescit quomodo infirmis danda sit absolutio: hic quemadmodum febris sit depellenda?

38 L. 1 *De Jur. et fac. ign.* Veluti si quis ignoret, eam quam duxit sibi alligatam esse; vel sciat quidem, sed ignoret matrimonia cum affinibus coiri non posse.

39 V. D Tho. I, 2, 6, 8. Veluti si die esurioli comederis carnes, non comesturus si sciasses; vel comesturus adhuc. Scilicet in priori casu *ex errore*, in posteriore magis *cum errore* videris fecisse. Porro quam nos *efficacem*, S. Doctor *antecedentem* ignorantiam appellat.

40 Segner. *Confess. Istr.* Cap. 7. Vasq. Azor., Suar. *De Cens.* IV, 9, 17. Croi. V, 16. S. Alph. VI, 610. Obj. 3. Tametsi ei facillimum esset scire quod ignorat; v. c. hodie esse diem esurialem, aut festum (V. Genes. 29, 25. S. Alph. V, 4). Quis enim exploret de quo non cogitat? Ergo desipiunt qui putant, vincibilem esse ignorantiam quotiescumque non deest addiscendae ejus via (V. Laym. Tr. II, IV, 6).

41 Eccl. 37, 20. L. 2 § ult. *Quis ordo in bon. poss.*

42 L. 9. *De jur. et facti ignor.* Lugo *De Poenit.* VII, 269, 270. S. Alph. I, 3. Salm. 10, 1, 180; 20, 14, 15. *Nec supina ignorantia ferenda est, nec scrupulosa inquisitio exigenda* (L. 6 *De Jur. et fact. ignor.*).

vel frustra exploraverit, adhuc involuntaria erit haec ignorantia; contra, si non satis exploravit, est voluntaria. Quae vel directe voluntaria esse potest, vel indirecte (43): directe si noluit explorare, ne ab agendo prohiberetur; quae idcirco proprio nomine *affectata* dici solet (44): indirecte si propter desidiam non exploraverit. Haec *ex desidia ipsa* metiri debet; et ideo in eo, qui aliquam, sed non sufficientem pro rei gravitate, diligentiam adhibuit, *vincibilis* simpliciter; in eo qui exiguam, aut nullam, *crassa, lata, supina,* dici solet (45). Ignorantiae invincibili aequiparatur inadvertentia, quippe brevis ignorantia est; eodemque jure metitur (46): quod velim ne excidat.

De voluntate.

133. Voluntas vocabulum aequivocum est, nam et potentiam et actum significat. Qua potentia, definitur *appetitus rationalis:* qua actus, est *motus deliberatus in finem* (1). Obiectum voluntatis est *bonum;* quidquid enim aliquis vult, facit, illud vult, facit quasi bonum aliquod, vel propter bonum aliquod; inde illud: *bonum et finis conver-*

43 D. Tho. I, 2, 76, 3.

44 L. 4 C. *De Inc. Nupt.* L. 23 § *Quod ait. Ad L. Jul. De Adult.* D Tho. 1, 2, 6, 8. *Affectare* (ab affectione) desiderare est.

45 Sayr. Lib. I, Cap. 18, n. 4. Ubi belle et vere. Bonaci. To. I. *De Censur. in gen.* Disp. I, Quae. II, P. 1, n. 4; ibique Sotus, Henriquez, etc. Sanch. Dec. 1, 16, 17. Alas. *De Actib. Hum* 1, III. 8. Contra Suar., *De Cens.* IV, 10, 10, eam *ex objecto* aestimandam putat; ideoque vincibilem dicit quae versatur in re levi, latam, crassam, supinam quae in re gravi versatur. Quamobrem, in Sancii sententia, utraque potest esse seu levis, seu gravis; in sententia Suaresii vincibilis leve semper; lata, crassa, supina, semper mortale peccatum est. Haec communior (Laym. IV, 5); sed prior et verborum metaphoris, et utrique juri est longe convenientior. Etenim jure civili crassa ignorantia ea dicitur quae in supinum *hominem* cadit (L. 15 *De C. E*), eique opponitur inquisitio *scrupulosa* (L. 6 *De Jur. et fact. ign.*); jure autem canonico ignorantia vincibilis (non crassa aut supina) excusat ab irregularitatibus ex delicto (C. 1 *De Ordin ab Episc. qui renunc.*), et a censuris (C. 2 *De Const.* in 6°), quae materiam semper gravem desiderant. Nostri vulgo ignorantiam ex D. Thoma 1, 2, 6, 8 dispescunt in (consensum voluntatis) *antecedentem* (invincibilem et efficacem), *consequentem* (vincibilem et efficacem), et *concomitantem* (invincibilem, sed ineffi-cacem).

46 Suar. *De Censur.* VI 2, 12; Bonaci. l. c. n 5. ibiq. Azor. Laym. Tr. II. Cap. IV. 6, etc. Salmat. X, I, 189, 201; S. Alph. V, 4; VII, 350 v. *Idem.:* veluti si quis fer. VI, immemor vescitur carne. *Et est communis sententia* (Lugo *De Iustt.* VII, 43) et manifestam rationem continet (V. hoc § n. 40).

1 D. Tho. 1, 80, 2. Quae, cum quis secum ipso constituit aliquid facere (v. c. stipem conferre alendis pauperibus, abstinere ludis, vino, choraeis) *propositi:* cum in aliquid tendit, *intentionis* nomen subit.

tantur (2). At enim voluntas non potest moveri nisi in aliquid cognitum, et determinatum, et possibile. Et 1° *cognitum*, alias enim quid vult? inde axioma, *nil volitum quin praecognitum*. Verum haud opus est, ut illud penitus et undequaque noverit, nam etsi noverit *in confuso* (imperfecte) illud, quale, quantumcumque est velle intelligitur (3): 2° *Determinatum*: scilicet actus voluntatis est motus in finem, finis est aliquid certum, fixum, determinatum (4). Demum 3° possibile. Num igitur vere et reapse velle intelligatur is, qui scit aut putat, fieri non posse id quod vult, et nihilominus facit? Quidam ex Nostris universim negant, quidam universim affirmant (5). Et si is tenet illud natura fieri non posse, ut puta, digito coelum attingere, flumen ebibere, non videtur posse id velle is qui suae mentis est: secus si jure quidem fieri non possit, facto autem et reipsa fieri aliquo modo possit, utputa baptizare in vino, ducere nuptam; quia voluntas (quae aliquid facti, non juris est) in facto, non in jure sistit. Quoties autem aliquid voluntati (ab intellectu) proponitur, haec vel illud acceptat, vel respuit, vel, utrum acceptare debeat an respuere, haeret anceps: inde triplex actus voluntatis, *velle, nolle, et non nolle*. Nihilominus, si subtiliter inspicimus, voluntas, seu velit quid, seu nolit, seu non nolit, semper vult aliquid (6). Quod autem quis semel

2 D. Tho. 1, 5, 2 ad 2. Porro finis duplex est, *operis* et *operantis* (D. Tho. 2, 2, 141, 6 ad 1). Finis operis *(intrinsecus)* est ipsamet rei, seu actionis vis, seu id ad quod opus tendit natura sua: finis operantis *(extrisecus)* est id, in quod tendit agens; v. c., finis intrinsecus orationis est Deum honorare; extrinsecus, e. g., impetrare sanitatem. Hic multiplex esse potest, et in proximum et ultimum diducitur; proximus est quem propter seipsum prosequimur; quo, si per eum in alium contendimus, ille proximi, hic ultimi nomen subit; et sic deinceps. Verum in finibus non itur in infinitum; sed in bonum perfectum, quod est beatitudo, in qua voluntas quiescit: beatitudo autem nostra est adhaerere Deo (D. Tho. *Cont. Gent.* III, 27).

3 Lugo *De Sacram.* IX, 129; Croix IV, 1324. Velut in eo qui baptizatur adultus, cui omnes Christianorum obligationes nondum plene exploratae sunt. Nisi hoc sit aliquid extraordinarium, de quo cogitatum non sit (Ex L. 44 *De Act. Empt. et Vend.*).

4 Boran. *De Sacram. in gen.* Ideo, e. g., sacerdos celebrans, qui habet coram se undecim hostias, si velit unam earum tantum, immo decem, consecrare, si non animo destinaverit, quam, vel quas vult consecrare, nullam consecrat (V. Rubr. Missal. *De Defect.* VII, 1): et qui ex duobus unum absolvit, unum excommunicat, si animo et, exterius, aliqua demonstratione eum non designat, neutrum excommunicat (Salm. 10, 1, 169), neutrum absolvit.

5 V. Sanch. M. VII. 33. Quaestio haec gravissima est: utputa si vidua nubat, parochus baptizet, falso existimans, illa virum adhuc vivere; hic puerum valide ab obstetrice fuisse baptizatum.

6 Ex L. 1, § *Scientiam. De Tribut.* D Tho. 1, 2, 6, 3; 71, 5. Veluti si pecunia oblata ut pejerent, Osius pejerare velit, Cajus nolit, Sejus deliberet, is enim *differre* vult. Ex quo licet in-

voluit aut noluit, illud semper deinceps velle aut nolle intelligitur, quoad retractaverit voluntatem (7), aut mortem obierit (8); quamvis interim in amentiam inciderit (9). Amplius, voluntas non terminatur ad actum nullum (10); proinde si id quod quis fecit (v. c. matrimonium) irritum fuerit, idque ignorans fecerit, consequens est dicere, permanere priorem voluntatem (11).

134. Actus volentis aliquid dicitur *voluntarium;* id autem quod volumus *volitum* dicitur. Voluntarium vel directum est, vel indirectum; directum est agentis; indirectum non prohibentis, in eo qui prohibere debuit et potuit (12). A voluntario distant involuntarium, et non voluntarium: *involuntarium* (contra voluntatem) appellatur, quod quis facit ignorans, non facturus si scisset: *non voluntarium*, quod ignorans quidem fecit, sed quod sciens fecisset adhuc (13).

telligere, actum voluntatis esse semper aliquid positivum (Salmat. 10, 1, 202); et illam actuum divisionem in *commissiones*, et *omissiones*, pertinere ad actiones dumtaxat externas. Sed in actionibus quoque externis omissiones rectissime commissionis vocabulo continentur; nam *qui non facit quod facere debet videtur facere adversus ea quae non facit* (L. 164. *De R. I.*).

7 Ex L. 22 *De Probat.* L. 4 *De manum. Vind.* C. 3 *De Bapt.* Et qui ait, mutatam fuisse voluntatem, docere id debet (Cit. L. 22. L. 31, § 3 *De Usucap.*). Et haec ea voluntas est, quam Nostri *habitualem* appellant.

8 Ex LL. 26, 27. *Mandati.* C. 5 *De Resc.* in 6°. Quia voluntas regulariter morte finitur. Proinde, si tibi dederim nummos, ut Sejo credas; deinde, mortuo me, ignorans dederis accipientis non facis (L. *Ejus* 41. V. *Nam. De Reb. Credit.*). Et in his quae quis non ex sua persona vult, sed alio jure facit, voluntas, resoluto hoc jure, finitur: veluti si tutor tibi mandaverit elocare bona ejus qui sub tutela ipsius est, hac finita re integra (§ 10 *De Mandat.* V §, 77, 64): si episcopus dederit tibi facultatem absolvendi a reservatis *ad suum beneplacitum*, cessat eo translato, remoto etc.

9 Ex L. 2, § ult. *Sol. Mart.* L. 27 *De A. P.* Ideo amens valide baptizatur (C. 3, § ult *De Bapt.*). Et si alicui mandaveris ut cum Seja (tuo nomine) contrahat matrimonium, et subinde in amentiam incideris, valet (Sanch. M. II, XI, 12). At vero ipse, quamdiu laborat amentia, iterum velle, aut nolle non potest (L. 15 *Locati*): itaque si Episcopus dederit tibi facultatem absolvendi a reservatis *per annum*, et deinceps quamdiu silentio suo pateretur, si intra annum furere coeperit, prorogatio, (si quid judico) non intelligitur.

10 Lugo *De Poenit.* 22, 52.

11 Lugo cit. n. 52. V. Sanch. M. II, 32, 9. Quamobrem si adultus, e. c., invalide baptizatus, rebaptizetur cum dormit, valet baptisma; et quae nupsit nolens, si postea velit (dummodo vir non retractaverit suam voluntatem) illico fit matrimonium (D. Tho. in 4, D. 29, Quaes. I, Art. 3, Sol. 2 ad 2. Adde C. 2. *De Conjug. servor.*).

12 D. Tho. 1, 2, 6. Velut furis, et non prohibentis furtum.

13 V. D. Tho. *De Malo* III, 8. Puta si venator telo petat et occidat hominem sibi vel amicissimum, vel infensissimum, feram putans: involuntarium ex errore (*efficaci*) est, non voluntarium cum errore (concomitante).

Inter involuntarium et non voluntarium tenet *voluntarium secundum quid*; et ejus dicitur qui aliquod facit, sciens quidem volens, sed *ad incommodum* aliquod removendum, adeoque invitus (14).

135. Porro voluntas, dicitur tum finis, tum eorum quae sunt ad finem: sed, cum *in* finem aliquem *tendit* (et maxime cum exterius tendit), intentionis nomen subit. Est autem triplex Nostris *intentio*, actualis, habitualis, virtualis: scilicet intentio sine aliqua attentione (quae est actus intellectus) ne intelligi quidem potest; nam quî possum velle quod nullatenus animadverto? Itaque intentio *actualis* est cui attentio adest continuo; ex diverso, *habitualis* cui nullatenus adest: inter utramque tenet *virtualis;* nam ea est, cui attentio primo initio tantum operis inest, et post (quia mens ad alia divertit) exsulat; ideo initio actualis est, deinceps habitualis; si tamen omnis prorsus ab ea attentio exsulet, quod difficile est (15). Et actualis recte prorsus dicitur intentio, et vere est principium humani actus, et planum est: item virtualis, quippe vere ab ipsa initium capit actus, et subinde antegressae, qua coeptus fuit, intentionis velut impulsu et virtute prosequitur. At habitualis, in rebus agendis, ne nomen quidem intentionis meretur (16): nam quae hac intentione (exterius) fiunt, illa vi magis habitus, quam voluntatis obimus (17).

136. Voluntas proditur exterius signis (adest verbis, literis, nutibus (18)): factis (19); silentio ipso (20); inde diducitur in expressam, tacitam, et praesumptam. Et illa quidem, et ista vera voluntas est; ideo eadem, regulariter, est vis utriusque (21): haec inesse creditur,

14 D. Tho. 1, 2, q. 6, a. 6. *Voluntarium*, etc. nempe quia magis voluntarium est quam involuntarium: ut ecce cum nauta saeviente pelago, dejicit merces in mari, levandae navis causa.

15 Sanch. Dec. IV, 4. Lugo *De Sacram.* d. 20; Croix IV, 1324.

16 V. Suar. in t. 2. Tr. II. Disp. IV, Sect. 3. Salmat. 20, 5, 12. In *rebus agendis*: quia in patiendis sufficit voluntas semel habita, nec retractata ut ecce in eo, qui baptizatur amens, vel dormiens (C. 3, § ult. *De Baptis.*); in eo qui ducit in uxorem S. Alph. VI, 81 (§ 133, 11).

17 Anlor. *De Sacram.* cap. II. Quaest. 2. Sed habitualis melius dicitur quia non fuit retractata. Croix l. c. Spor. *De Sacram.* n. 117.

18 L. 21 *De Legat.* 3. L. 51 in fin. *De Action. et Obl.*

19 L. 2 *De Pactis.* L. 4 *Pro Socio.* Veluti si quae nupsit invita cohabitet sciens volens (C. 21 *De Sponsal.*): si praedii, sine mandato tuo venditi (L. 5 *Rem. rat. hab.*), vel a coherede (L. 12 *De eviction.*) pretium receperis: si R. P. ordinet irregularem sciens prudens (S. Alph. VII, 353).

20 Ex C. 42 *De R. I.* in 6°. Utputa si parentes pro filiis praesentibus, et tacentibus contrahant sponsalia (C. 1 § 2 *De Despons.* in 6°). At vero silentium per se neque consensum arguit, neque dissensum (L. 185 *De R. J.*); sed interpretatur ex re qua de agitur, de quo alibi.

21 Ex LL. 2, 4, § ult. *De Pact.* L. 15 *Locati.* Toullier, III, II, 33; Laurent, XV, 483.

sed utrum revera insit, an minus, veritas inspicienda est: *nam is qui tacet non utique fatetur, sed tamen verum est eum non negare* (22): regulariter, in favorabilibus *qui tacet consentire videtur* (23). Cum praesumpta non est confundenda voluntas interpretativa (licet saepe promiscue penes DD., immo et in jure accipiantur); ea nempe, quam quis nec antea habuit, nec in praesens habet, quia illius obiectum nunquam subiit animo, habiturus si subiisset, aut subiret (24). Haec, uti patet, nihil est (25), ideoque nihil praestat. Nemo igitur velle, aut voluisse intelligitur id, de quo antea nunquam cogitavit, et in praesens non cogitat, eo quia, si cogitasset aut cogitaret, vellet profecto aut voluisset (26); nec, si (errore lapsus) aliquid vult, aut non vult, illud nolle, hoc velle tenendum est, quia si sciret, alterum certe noluisset, alterum voluisset omnino (27). Solum cum agitur de

22 L. 185 *De R. I. C.* 44 *Eod. tit.* in 6°).

23 C. 43 *De R. I.* in 6°. Ibiq. Barbo. n. 9. *Regulariter*, nam neque hoc perpetuum est. V. Reiff. in cit. c. 43, et Lugo *De Just.* 23, 82. Quando is qui tacet tenebatur loqui, ex ipsa taciturnitate praesumitur consensus (Lugo ibid. 22, 257); maxime si silentio suo alterum decepit (Ex L. 26. § 1. *De Pignor. act.*): ut puta si liber ancillam uxorem ducat, quam falso liberam existimabat, domino praesente et tacente.

24 Croix IV, 1324; S. Alph. VI, 15. Ex L. 97 pr. *De Solut.* Velut in infideli indolis bonae, voluntas recipiendi baptismum si christianam religionem nosset; si forte baptizatus fuerit cum dormiebat (Lugo *De Sacram.* IX, 129); vel in homine divitiarum cupido voluntas surripiendi thesaurum quod latet in fundo alieno, si sciret.

25 L. 16, § 3 *De testam. tut* S. Alph. VII, 275. Nullus heic motus in finem.

26 Ex L. 19, § 2 *De Donat.* cit. L. 16, § 3 *De Testam. tut.* Suar. *De Relig.* To. III, Lib. VII, Cap. 2.

27 Vasq. 1, 2, D. 126, n. 9. Sanch. M. IX, 32, 26. Sive agatur de validitate actus, sive de honestate actionis, sive de poenis irrogandis. Quocirca 1° irritum, v. c., non est matrimonium quod quis contraxit cum Seja, quam falso putavit virginem, alias non ducturus omnino: nec, ex diverso, est ratum quod iniit cum Osia, quam Sejam, aut liberam credidit, ducturus nihilominus libentissime, si sciret esse Cajam vel ancillam. Nec valet matrimonium, cui sacerdos interfuit sine parochi licentia; contra valet ordo collatus indignissimo, licet, si scirent, parochus licentiam certissime daturus fuisset, Episc. certissime non fuisset ordinem collaturus. 2° Non peccat is qui accedit ad non suam, suam putans, accessurus quoque si sciret esse alienam (D. Tho. *De Malo* III, 8); et contra a fornicatione non excusatur qui commiscet filiae, ancillam putans; etsi filiam cognoscere exhorruisset. Proinde ei, qui detinet b. fide rem alienam, non est absolutio deneganda, si ideo confessarius ei non manifestat, eam a se injuste possideri, quia certissime non restitueret. 3° Nec poenas furti incurrit qui aufert rem alienam suam putans, ablaturus etsi sciret alienam: et contra non eximitur excommunicationi qui percutit clericum sibi ignotum, non percussurus si scisset, necessarium suum esse. Itaque cavendum est ab ea regula, quam nonnulli tuentur - nihil agere eum qui rem irritam vel illicitam facit ignorans, quia non praesumitur facere

moderando juris rigore sine damno alterius, voluntatis quoque interpretativae rationem habere aequum est et habetur a Nostris et Canonistis: ut suis locis videbimus.

Art. III. *De libertate.*

137. Libertas (naturalis) est, *potestas sui actus*. Duplex est interna, et externa. *Interna (liberum arbitrium, libertas indifferentiae)* definitur: *Vis electiva mediorum* (1). Inest autem haec *vis* intellectu (ratione) tamquam causa, et voluntate tamquam subjecto (2). Dicitur *electiva mediorum*, quia finis, qua est finis, non est electio; et finis ultimi nec potest esse, quia finis hujusmodi est bonum in genere, et bonum omne animal necessario appetit (3). Porro eligere est, ex duobus terminis alterutrum optare: hi autem vel contradictorii sunt, vel diversi, vel contrarii: inde libertas *contradictionis* (seu *exercitii*), *specificationis*, et *contrarietatis* (4). Libertas externa est, potestas physica peragendi

velle quod valide, aut licite fieri non potest: v. c invalide Episcopum conferre beneficium irregulari, si ignorat eum esse irregularem (Dicastillus).

Dices: infidelis, qui cupit religioni Christianae nomen dare, valide baptizatur dormiens, vel amens, licet baptismus quid sit nec audierit (Lugo *De Sacram.* IX, 130). Ita porro, sed virtualis et implicita voluntas heic inest (§ 143, 6).

Dices: iterum: si sacerdos celebraturus statuat particulas consecrare, et, post consecrationem factam, animadvertat eas extra corporale positas esse, illas non consecrasse *communis et probabilior* sententia est (S. Alph. VI, 217) ex praesumpta intentione celebrantis, nempe, quia consecrari sine peccato letali non potuissent. Ita porro, si huic aliquando certum fuit, nolle se quidquam facere in missa celebranda, quod sine peccato mortali fieri non potest: alias dicendum foret, nec eum consecrare, qui ignorans celebrat cum calice non consecrato, vel corporali non benedicto (Baller. ad Gury. II, 283. V. Reuth. P. IV, 155).

A voluntate differunt desiderium, et complacentia. Scilicet voluntas dicitur ejus rei, quam quis perficere constituit; *desiderium* ejus, quam perficere aut nullatenus, aut modo non vult (v. c. uxorem ducere), aut sibi non expedit, aut ipse non potest, prout si hydropicus frigidam aveat: vel agricola pluviam exoptet: *complacentia* ejus rei in qua delectatur, quin illam desideret.

1 D. Tho. I, 83, 4. *Arbitrium*, idest judicium (LL. 77, 78. *Pro socio*), quia ratio est causa libertatis (D. Tho. I, 2, 17, 1 ad 2).

2 D. Tho. I, 2, 13, 1. Scilicet nemo potest ex duobus, vel pluribus unum eligere, nisi alterum cum altero *componat*, et alterum alteri *praeferat*; quorum primum intellectus, voluntas alterum praestat.

3 D. Tho. I, 2, 13, 3.

4 Antoi. Cap. 2. Art. 1. Ut puta: legere vel non legere; legere, aut scribere; amare, aut odisse. Verum haec posterior est magis defectus, seu vitium perfectae libertatis: (Leo PP. XIII. Encycl. *Libertas* v. *Libertas*. 20 Iunii 1888). Scilicet libertas voluntate et ratione nititur: atqui voluntatis objectum est bonum, bonum vero nisi quod rectae rationi congruit, nullum est; posse igitur malum eligere non virtus est,

exterius quod lubet, positis omnibus ad agendum praerequisitis (5). Ex his autem libertas tantum interna pertinet ad principia humanorum actuum. Hac nos praeditos esse et fide (6) et suo intimo cuique sensu compertum est. Per hanc autem homo est suorum actuum dominus; et ex ea omnis *moralitas* actuum initium et statum capit, et ea quae quis facit merito vel demerito tribui possunt (7).

138. Libertas interna, seu usus liberi arbitrii, nemini extorqueri potest, quia *nemo potest velle nolens velle* (8): inde vulgatum illud — *voluntas in suis actibus internis cogi nequit,* nisi forte per accidens, praepedito, scilicet, rationis usu; v. c., per vehementem passionem (9), vel per amentiam (10). Libertas externa aufertur *vi. Vis est majoris*

sed imperfectio libertatis. Ideo libertas ab Angelico definitur - *Vis electiva mediorum, servato, non praetermisso, ordine finis.* Inest autem imperfectioni humanae naturae defectus hujusmodi, quia saepe aut intellectus decipitur specie veri aut ab appetitu voluntas abripitur specie boni.

5 V. Laym. Cap. II, V. c., ad scribendum, carta, calamo, atramento. Praeter has est alia libertas, quae *moralis* nuncupatur, idest, *naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi quod jure prohibetur* (L. 4 *De Stat. homin.*). Scilicet quae lege aliqua prohibentur *ea nec facere nos posse credendum est* (L. 15 *De Condit. Instit.* V. § 23, 5). Duplicem hanc libertatem *moralem* et *naturalem* belle distinguit Leo XIII, loc. cit.

6 Ecci. 15, 15; 31, 10; 1 Cor. 7, 37. Trid. VI. Can. 5.

7 S. Hieron. *Contr. Jovin.* Diu hic olim inter catholicos et haereticos certatum est. Lutherus (ratus humanam naturam peccato originali radicitus fuisse corruptam) sustulit liberum arbitrium, nec ideirco actionum humanarum meritum sustulit. Luthero damnato (Trid. VI, Can. 5), Bajus, de grege Lutheri, libertatem cum voluntate permiscuit: scilicet ut impune docere posset, libere fieri quidquid voluntarie fit, ideoque poena, vel proemio dignum. Bajo quoque (a S. Pio V et Greg. XIII) damnato, Jansenius Baji discipulus, libertatem a voluntate discrevit; sed, libertatem in internam et externam dispescens, docuit, in statu naturae lapsae ad merendum vel demerendum sufficere libertatem externam. Jansenio quoque damnato (ab Innoc. XI), Jansenistae dispertientes libertatem internam in libertatem in causa, et libertatem in actu, docebant, hanc posteriorem nos amisisse per Adae peccatum, atque ideo ea nos destitui (perinde ac is qui se inebriavit sciens volens) culpa nostra; atque id satis esse ajebant ad merendum vel demerendum (prout ebrio) libertatem in causa. Et hi quoque ab Alex. VIII, damnati sunt.

8 V. S. Anselm. *De Lib. Arbitr.* Cap. VI. Huic tamen libertati refragatur *necessitas naturae;* quae est *determinatio naturae ad unum.* Verum hoc unum est bonum in genere, et praeterea nihil aliud: Ideo necessitas naturae actus humanos, qui de particularibus sunt, ne attingere quidem potest: quocirca eam praeterii.

9 D. Tho. 1, 2, 77, 2 ad 2. Ut vehemens odium, amor.

10 D. Tho. in 3 Disp. 25, Art. 2, ad 7. At non per eam quam hodie lipemaniam vocant (§ 31, 18): nam ubicumque est intellectus est liberum arbitrium (D. Tho. 1, 59, 3). Huic accedit aliud Neotericorum commentum longe perniciosius *de vi* (interna) *cui* (in criminibus perpetrandis) *resisti non po-*

rei impetus qui repelli non potest (11). Duobus igitur opus est, ut vis facta dicatur: ut illata fuerit ab extrinseco, utque ei resisti nequiverit. Denique utramque libertatem labefactat metus. *Metus est, instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio* (12). Est gravis, aut levis. *Gravis*, si grave aut periculum sit (gravis *absolute*), aut trepidatio mentis (gravis *relative*): ille metitur ex damno quod imminet (13): hic *ex* affectione metum passi (14). Inde patet quid sit metus *levis*. Dicitur ab *intrinseco* cum res ipsa metum facit; *ab extrinseco* cum alius infert metum ad consensum extorquendum (15). Metus ab extrinseco potest esse justus, et injustus. *Justus* dicitur cum infertur ex justa causa, et servato juris ordine; *injustus* cum infertur vel ex causa injusta (injustus quoad substantiam), vel non servato (injustus quoad modum) ordine juris (16). Itaque metus neque externam li-

rest. Et oratores delecti legibus ferendis ei, penes nos, jam suffragati sunt (Progetto del nuovo Cod. Penale Art. 47).

11 L. 2 *Quod met. cau.* Nostri: *Quod est a principio extrinseco, repugnante eo qui vim patitur*. Quocirca distinctio in vim, seu coactionem *perfectam*, cui non potuit; et *imperfectam*, cui potuit resisti, absona est.

12 L. 1, § 1 *Quod met. cau.*

13 L. 6 *Eod.* CC. 4, 6. *De his quae vi.* in 6°. Puta jacturam magnae rei, etsi dives sit Pont. M. IV, 4, 9; Sanch. M. IV, 5, 24; infamiam (Sanch. n. 13), etc. Seu potius metus gravis est, metus majoris malitatis (L. 5 *Eodem*). Sed ut periculum *grave* dici possit necesse praeterea est, ut sit *proximum* (Ex L. 8 pr. *Eodem*), quia remota plerumque carent exitu: et ut *probabile* sit (Ex L. 7 § 3. *Ad* L. *Jul. Majestat.*); nec ex jactationibus aestimari debet (L. 9 C. *De his quae vi*). Illud non interest quis metum fecerit; utrum nempe is, qui extorquere a te aliquid vult, an alius (L. 14, § 3 *Quod met. cau.*); nec quomodo sit factus, puta si latro a viatore crumenam roget blandis et suavibus verbis (V. Sanch. nn. 12, 13), latro rogat: nec utrum tu metueris tibi, an carissimus tuis (L. 8, § ult. *Eod.*).

14 L. 3 Ex *quib. caus. major.* Idest, ex cujusque indole, aetate, sexu, valetudine, etc. In foro interno eadem est vis utriusque (Moli. II, 267. Less. II, 17, 46. Laym. *De Pact.* VI, 4. Lugo *De Just.* XXII, 135, S. Alph. VI, 844, q. 3). In externo metus levis (idest mali non gravis) nulla excusatio est (LL. 6, 7, 8 *Quod met. cau.*); quia nemo praesumitur compulsus hoc metu.

15 Sanch. M. IV, 12. Laym. VI, 3. Ab intrinseco, veluti si nauta metuat naufragium, aegrotus mortem (C. 17 *De Regul.*), reus poenam (L. 21 pr. *Quod met. cau.*), viator latronum incursus (Sanch. n. 2). Ab extrinseco, ut puta si quis, stricto ense, me cogat.

16 L. 13, § *Eod.* Brevius: *justus metus, est quando, minamur malum quod juste inferre prossumus* (Less. II. 17, 41; Lugo *De Iustit.* 22, 151). Quamobrem si Titius, v. c., cogat Sejum officio judicis, filiam quam vi superavit, dotare, aut ducere, *justus* metus erit: sin *ipse* minis eum cogit, ut aut nubat, aut dotet, erit *injustus quoad modum*; sin ut ducat, erit *quoad substantiam* injustus.

Est et *metus reverentialis*. (V. Sanch. M. Lib. IV, Cap. VI). Et ille dicitur, quem auctoritate sui facit is, in cujus potestate sumus: puta praelatus, dominus, pater, maritus tutor (Ex L. 22, *De Rit. Nupt.* Pont. M. Lib. IV, Cap. 5,

bertatem aufert, quod planum est, neque internam, quia quisquis aliquid facit, si facit, voluntate facit (17); sed eam aliquatenus debilitat; ideoque nec voluntarium est quod facimus compulsi metu gravi et injusto; nec involuntarium, sed *voluntarium secundum quid* (18).

139. At vero liberum arbitrium non est alia a voluntate potentia, sed utrumque una potentia est (19). Eique subsunt appetitus (Genes. IV, 7); et (sed non per omnia) intellectus: scilicet intellectus est apprehendere, et judicare: primum voluntati nullatenus subest, alterum non subest in his, quae ei apparent manifesta, in ceteris subest (20). Haec igitur sunt principia humanorum actuum, appetitus, intellectus, voluntas: sed in primis voluntas, a qua omnis actus humanus initium capit tamquam a primo movente (21). Cui praeterea obtemperant in actionibus exterius exequendis, corporis membra; quibus proinde voluntas utitur, non quasi principiis, sed quasi instrumentis.

140. Hucusque de principiis actuum humanorum proximis, quae dicuntur *potentiae*: age nunc *potentiae se habent ad multa;* uti autem possint determinare se ad unum, et in *actus* prodire, necessariae eis sunt speciales propensiones, quas vocant *habitus* (22). Est igitur

Salm. 9, 9, 34). S. Alph. VI, 1056). Definitur - futuri mali existimatio, quod ab his metuimus, in quorum potestate sumus (Pont. n. 1. Salmat, l. c.). Et ab ingenio et moribus ejus metiri cum primis debet (Less. II, 17, 35; Pont. n. 4). Nec ejus est quis fecit ut morem ejus gereret, si non fecit invitus (Lugo n. 150). Hunc nonnulli esse putant ejus, qui solam domini, patris, etc. offensam veretur; alii, contra, ejus, qui ab eo metuit aliquid grave; v. c. exhaeredationem, expulsionem, etc. Neutrum plane; non primum quia metus sine periculo alicujus damni non intelligitur; (L. 6, C. *De his quae vi;* Pont. n. 3): non alterum, quia ubi tam grave damnum impendit, timor gravis *simpliciter* dicendus est. Itaque timor reverentialis dicitur, cum aliquis patris, domini, etc. indignationem (quae profecto malum est) metuit, licet absint (quod tamen limitat Sanch. M. IV, VI, 7, 11, 12, 13, 14) verbera, aut minae. Quae si gravis et diuturna futura sit, malum grave, ideoque et metus gravis, non immerito existimabitur. (Sanch. cit. n. 14. Pont. n. 6 Navarr. Salm. 9, 9, 34. Reiff. III, 31, 115). Et ut generaliter dixerim quod quis revera fecit coactus *paterno imperio* (Ex C. *Puella* 8, q. 5); aut *nimia reverentia* (L. 1, § 6, *Quar. rerum;* V. Sanch. n. 16), timore reverentiali fecisse dicendus est.

17 S. August. *De Spir. et Lit.* Cap. 21.

18 D. Tho. 1, 2, 6, 6. L. 21, § 3 *Quae met. cau.* L. 22 *De Rit. Nupt.* Proinde is v. c. *qui terroribus atque suppliciis attrahitur* ad recipiendum baptisma, si ad haec vitanda *vult* illud suscipere, *et suscipit characterem, et cogendus est ad observantiam fidei christianae* (C. 3, § *Item. De Baptis.*).

19 D. Tho. I, 83, 4. *Seu potius ipsa voluntas est, quatenus in agendo habet delectus facultatem* (Leo XIII, cit. Encycl. *Libertas,* v. *Libertas itaque*).

20 V. Rom. 7, 19. D. Tho. 1, 2, 17, aa. 6, 7.

21 D. Tho. 1, 2, 9, 1. Memoria potentia quidem est, sed non pertinet ad principia actuum humanorum, quia nihil facit, sed facta servat, repetit.

22 D. Tho. 1, 2, 49, 4, et ad 3.

habitus — *quaedam animi dispositio qua aliquid agitur cum opus est.* Et vel a natura sunt, ut miseratio; vel a nobismetipsis repetitis actibus comparati, ut scientiae: inde sunt vel *naturales, vel acquisiti.* Insunt vel intellectui, ut scientia; vel voluntati, ut miseratio: immo et appetitui insunt, seu concupiscibili, ut temperantia; seu irascibili, ut fortitudo. Priores *intellectuales*, ceteri *morales* nuncupantur (23). Porro eadem potentia se habet et ad bonum, et ad malum: ideo naturales habitus quidam ad bonum, quidam ad malum, quidam nec ad bonum, nec ad malum inclinant (24). Ex illis initium capiunt *virtutes*, ceu pudor; castitas; ex istis *vitia*, prout invidia, avaritia: hi demum, ut amor, odium, ira, ex objecto (quando voluntarie eis obsequimur) sunt vel boni, vel mali; ac proinde vel in virtutes desinunt, vel in vitia (25). Ceterum Nostri, quoties *habitus* simpliciter dicunt, *acquisitos* intelligunt: uti, et nos; quod velim ne excidat. Qui cum animo semel insederint, *quodammodo vertuntur*, ait Angelicus, *in naturam* (26).

CAPUT II.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

ART. I. *Quinam dicendi sint actus humani.*

141. Actuum qui a nobis fiunt duplex genus est; quidam sine electione, quidam ex electione fiunt: ILLI hominis, sed non totius hominis sunt; sive ex sola natura animali profluant, ut subita cupido, subitus pavor, subita ira: sive prodeant ex natura rationali, ut primus alicujus veritatis intuitus, vel amor felicitatis in genere: HI hominis sunt qua plane homo est, idest suae mentis, suique arbitrii; velut orare, meditari, contractus inire. Illi proinde *actus hominis*, hi *actus humani*, dici solent (1). Est igitur actus humanus — *Quod procedit a principio intrinseco scienter ac libere.*

23 D. Tho. 1, 1. 20, AA. 3, 4, 5.

24 D. Tho. 1, 2, 54, 3.

25 Azor. P. I, Lib. 3, Cap. 18, Quae. 5.

26 D. Tho. 1, 2, 58, 1. Praeterii habitus quos vocant *infusos*, ut fides, spes, caritas; primo quia sunt *divinae* (cujus consortes facti sumus) *naturae* velut potentiae; deinde quia valent ad bonum dumtaxat faciendum, et ideo extra definitionem sunt (V. Lugo *De fide* XVII, 51).

1 D. Tho. 1, 2, 1. Azor. Par. I. Cap. I. Quae. 2. Dicitur quoque actus *moralis*, quia solus ad mores pertinet; *liberum*, quia libero arbitrio fit; ac demum *voluntarium*. Sed voluntarium latius patet: nam latissima significatione idem est quod *spontaneum*, et ideo et brutis, et beatis, et hominibus convenit: lata idem est ac *necessarium*, et competit beatis, et hominibus: stricta demum, atque usitata apud Nostros significa-

142. Uti igitur actus humanus dici possit ante omnia necesse est ut quis sit compos mentis: in infante, amente, ebrio, dormiente, si quid fecerint, actus humanus ne intelligi quidem potest (2). Ejus autem, qui *compos* mentis est, actus ut humanus dici possit, necesse est. 1° ut procedat a principio intrinseco, ut scienter, ut libere. Et primo ut procedat a *principio intrinseco;* nam quod est ab extrinseco, ab alio est; atque ideo non est actio, sed passio (3): principium hujusmodi est voluntas. Verum in suis actibus perficiendis voluntas plerumque utitur appetitu, plerumque intellectu: idcirco voluntarium dicitur etiam quidquid voluntate movente, aut probante, appetitus avet, intellectus meditatur, judicat. Et hi actus quos voluntas per se perficit, ut ecce diligere, odisse, *eliciti;* quos ope appetitus, vel intellectus, ut irasci, concupiscere, meditari, credere, *imperati* dici solent.

143. Deinde ut scienter, quia *nil volitum quin praecognitum;* atque ideo non aliter volitum quam praecognitum; et eatenus tantum quatenus praecognitum fuit; quia voluntas fertur in suum objectum secundum quod a ratione *proponitur* (4). Idcirco opus est, ut agens sciat quid agat et materialiter et formaliter; idest et quoad factum, et quoad legem (5). Nulla igitur voluntas, nullum voluntarium est ejus, qui id quod agit nescit; sed aut *involuntarium,* si ignorantia ipsius (vel error) efficax est; aut *non voluntarium,* si est concomitans § 134. Verum opus non est, ut id quod quis facit sibi exploratum sit plene, et citra omnem dubitationem. *Plene;* nam si animadvertit

tione, idem est ac *liberum*, et regulariter solius hominis proprium est. Dicitur autem actus non *actio*, quia illum inspicimus in suo principio intrinseco; qui, cum exterius prodit, *actionis* nomen subit. Sed hoc non est perpetuum; nam, ea quibus aliquod negocium agitur quod juris effectum habet (velut professio religiosa, matrimonium, contractus, testamentum) *actus*, non actiones dici solent. Quod velim ne excidat.

2 Ex Clem. *Un. De Homic.* Itaque si, v. c., furiosus vel somnambulus, intersit sacro, recitet horas Canonicas, baptizet, contrahat, nihil agit (Sot. II, III, 9. Alas. *De Legib.* IV, VII, I); licet is se haec facturum praeviderit, immo voluerit facere. Nam neque tunc valent, cum ea vult, quia non facit; neque cum facit, quia non vult (Suar. *De Voto* 1, 10, 8. Sanch. M. 1, 8, 20. Laym. *De Voto* 1, 4). Dices; atqui, si is secum constituat - *si somnambulus hoc, vel illud vovero, volo votum valere,* et dormiens voverit, obligatur (Suar.). Ita porro, sed quia sui compos vovit sub hac quasi conditione casuali, *si dormiens vovero;* atque ideo, impleta conditione, non ex praesenti voto, sed ex praecedenti voluntate obligatur.

3 L. 7 § *Proinde. Ad L. Aquil.*

4 D. Tho. 1. 2, 19. AA. 5, 10.

5 V. Sanch. Dec. I, 16, 21. Hac re, v g., ejus qui die esuriali comedit carnes, sive ignoret carnes esse quas comedit, sive diem esurialem esse, voluntarium (morale) non intelligitur. Scilicet is errat in una praemissarum (V. § 18, 1).

in confuso (idest non undequaque distincte) quid agat, quodcumque illud sit velle intelligitur (6). *Citra etc.*, quia dubium ad intellectum, non ad voluntatem, pertinet: immo is qui (graviter) dubitat, ne forte errans aliud faciat, et nihilominus facit, is utrumque velle intelligitur; et id quod facere vult, et hoc *voluntarium explicitum*; et id quod se facere dubitat, si est aliquid pravum, aut noxium (nam licita nisi vera et positiva voluntate non fiunt) et hoc *voluntarium implicitum* (seu potius *virtuale* vel *in causa)* dici solet (7): ei que (eique) imputabitur etsi illud expresse noluerit (8). *Quid*, si ex duobus sibi cohaerentibus, quasi causa et effectus, unum velit, alterum nolit? Et si id vult quod causae vim et rationem habet, perinde habebitur ac si velit utrumque, quia *is qui vult quod antecedit non potest nolle quod sequitur* (9): quorum proinde alterum voluntarium *in se*, alterum *in causa* (de quo infra) dici solet sed non contra, et planum est.

144. Denique ut *libere*, idest *libero arbitrio*. Scilicet, actus creaturae rationalis potest fieri vel ex necessitate naturae *(voluntarium)*, vel libero prorsus arbitrio *(liberum)*, vel libero quidem arbitrio, sed ex necessitate aliquid deterius avertendi *(voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid)*. Uti igitur sit actus humanus et moralis, atque ideo, ut vitio ac demerito verti possit, necesse est, et sufficit, ut libere fiat. *Necesse est*, quia *homo ab aliis irrationalibus creaturis distat in hoc, quod est suorum actuum dominus* (10): *ideo ibi incipit genus morum, ubi dominium voluntatis invenitur* (11). *Sufficit*, nam qui, ut

6 Ex L. 18, § *Si injuria. De injur.* Sporer *De Sacram.* I, nn. 103, 104. § 138, 3. V. c., is qui suscipit subdiaconatum vel regulare institutum profitetur, ignorans eis adnexum perpetuae castitatis legem (Croix IV, 1324): obstetrix quae, ignara fidei nostrae, pueri mox editi vita periclitantis caput abluit his verbis: *Ego te batipzo*, etc., volens id facere quod christianas obstetrices in eo rerum discrimine alias fecisse vidit, vere baptizat (S. Alph. VI, 22 in fi.). Dummodo hoc non sit aliquid extraordinarium prorsus, de quo cogitatum non fuerit (cit. § 133, 3): ut ecce, si haec obstetrix ea ablutione nil sacri inesse suspicetur, sed medicinam putet.

7 Veluti si quis verberet, aut promoveat ad ordines, clericum quem putat esse Petrum, dubitans ne sit Paulus: is intelligitur velle eum verberare, sive Petrus sit, sive Paulus at non intelligitur velle eum ordinare. Ad haec V. § 142, 2.

8 D. Tho. *Quodl.* IX, 15. O. 5. Ut puta si venator telum jaciat in eam quam feram putat, dubitans ne forte sit homo; aut comedat carnes, anceps, ne forte sit dies esurialis (Croix VII, 314; S. Alph. VII, 275).

9 Sanch. M. VII, 58, 4. Veluti si duo christiani, matrimonium coeuntes, contractum inire velint, sacramentum facere nolint; vel si quis velit infantem e sacro fonte suscipere, sed nolit cognationem spiritualem contrahere. Nisi forte eis statutum sit, nolle alias, vel aliter, contrahere matrimonium, patrini munus obire (Sanch. l. c. V. Suar. *De Censur.* 44, 1, a n. 1).

10 D. Tho. 1, 2, 1, 1.

11 D. Tho. l. c. Et *idem sunt actus morales, et actus humani.* D. Tho. 1, 2, 1, 3.

unum caveat, alterum eligit, hoc *mavult*, (§ 148, 30). Ceterum nihil est in singularibus actibus, quod homo, si voluntate facit, non libere faciat: hac re cum de actibus humanis agitur, voluntarium ac liberum idem sunt, et idem significant.

145. Praeterea, quoties actus internus prodit in actionem externam, ex utroque *una* actio coalescit, cujus interior veluti formalis, exterior veluti materialis pars est (12). Sed ut actio exterior humana dici possit necesse est ut ipsa quoque a principio intrinseco, idest ab intentione procedat. Non actuali quidem, quia nemo eam habet in sua potestate; exceptis his actionibus, quae ope intellectus perficiuntur (ut ecce in Confessario qui poenitentem, vel Judice qui testem audit: quippe animadvertendo fiunt); neque habituali, quae nec intentio dici potest; sed virtuali (13). Sed quaeri potest, quid juris sit, si quis quod exterius facit intus in corde suo facere nolit; idest si aliter velit, aliter faciat? Porro duplex est actionum exteriorum genus; unum earum, quae ex intentione facientis statum capiunt; alterum earum, quae natura, et vi propria constant; illae magis animi sunt, hae magis facti: itaque illae ex facientis intentione, hae ex seipsis aestimantur; proinde in illis, si desit intentio, non actio intelligitur, sed simulatio; has si quis facit, licet invitus, voluntate facit (14).

146. Inter actus autem internos, et actiones externas plurimum distat. Nam solae actiones externae homines attingunt; et ex his tantum initium capiunt obligationes quoad societatem civilem, quoad Ecclesiam, quoad singulos: et huc pertinet vulgatum illud — *voluntas in mente retenta nihil operatur aut mutat* (15). Actio autem tunc externa

12 D. Tho. 1, 2, 18, 6; 20, 3. Ab actione externa, differt *effectus*, qui proinde cum ea confundendus non est; velut ex impacto pugione vulnus, ex hausto veneno nex (Lugo *De Poenit.* 16, 437. S. Alph. VII, 366).

13 D. Tho. 3, 64, 8 ad 3. Lugo *De Sacram.* 8, 74. Ideo erit actio humana quamvis agens animo voluntarie distrahatur; v. c., dum absolvit, baptizat, consecrat, ungit aegrotum, contrahit etc. (S. Alph. IV, 177; v. *Ratio* 3, VI, 14). Dixi ut *actio:* nam in eo qui non agit, sed patitur, v. c., baptizatur, absolvitur; satis est intentio habitualis (V. § 135, 16).

14 Sot. V, IX, 2, V. *Ad quaestionem.* Prioris generis sunt administratio sacramentorum, omnes actus legitimi (Lugo *De Sacr.* 8. 18); verba (D. Tho. 2, 2, 72, 2; 76, 3); nempe quae pertinent ad prodendam animi nostri voluntatem (V. Salmat. 20, 10, 27; 25, 2, 30); *et actus* qui solius signi vim habent (Sanch. D. II, 37, 22): et in his valet regula: *Actus agentium non operantur ultra intentionem eorum.* Posterioris, delicta omnia, velut homicidia, furta, detractiones; turpia verba, et id genus cetera. Quamobrem si quis, v. c., metu mortis, exterius tantum adoret idolum, aut fidem neget, nec idolatria, nec haeresis intelligitur (V. Suar. *De Relig.* To. II, Tr. III, Lib. II, Cap. IV, n. 8). At ridiculum esset, impacta a te mihi alapa, velle excusari, quod non animo laedendi feceris.

15 Ex L. 62, § Locator horrei, 5. *Locati,* ibiq. Bartol. Sanch. M. I, 18, 2.

dicitur, cum ita prodiit exterius, ut si aliquis praesens esset, oculis, auribus animadverti, percipi potuisset (16). Quamobrem in his quae signis (verbis, scripto, nutibus) manifestantur, necesse est, ut signa demonstrent voluntatem dicentis (alias qui signa?) Atque ideo pro non dicto erit si quis vel aliud *volens*, aliud errans dixerit (17); vel non integrum animi sui sensum prodiderit (18); vel adeo obscure, ut interpretatione explicari non possit (19).

147. Porro intellectui obest error, libertati vis et metus; utrique concupiscentia et habitus; quae idcirco *impedimenta voluntarii* dici solent. Error: quia *nulla voluntas errantis est* (20); nempe quod ad illud in quo errat (21); ideoque refert, utrum circa substantiam erraverit, an circa accessoria. Si circa substantiam, nihil agit; sive facti error fuerit, sive juris (22); et concomitans (23) et resupi-

16 Ex Bened. XIV. C. *Pastor bonus;* Lugo *De Fide*, 23, 9; Croix VII, 48. Verum, quoad verba, si quis ea proferat voce adeo submissa, ut ne ipse quidem ea valeat audire, utrum proinde habendum sit ac si prolata non fuerint, non satis convenit (V. S. Alph. VI, 414). Illud non interest, utrum, si aliquis praesens sit, actionem perceperit, animadverterit (S. Alph. VII, 305): nam etsi nemo praesens fuerit, non actio externa deerit, sed probatio.

17 C. L. 7 *De Supell. Leg.* V. Sanch. M. Lib. I, Disp 18. Quamobrem si quis, volens absolvere a censuris, dicat: *ego te absolvo a* PECCATIS *tuis*, nec a peccatis absolvit, quia id non vult; nec a censuris, quia id non dicit (Ex L. 3 *De Reb. Dub.*). Verba autem sic accipienda sunt, uti sonant (C. 7 *De Sponsal.*). Proinde, si volens matrimonium contrahere, dicas Cajae - *ducam te* - nec sponsalia intelliguntur, nec matrimonium. In aequivoca tantum locutione verba intelligenda sunt juxta mentem proferentis (C. 15 *De V. S.*); quia *in amb guo sermone, non utrumque dicimus, sed id quod volumus* (L. 3 *De Reb. dub.*); puta si in pane consecrando dicas: Hic *est corpus meum.*

18 LL. 25, 29 *De Testam.* Lugo *De Poenit.* 13, 19. Proinde si dixeris, v. c., *fabella est*, intelligens Christum de Virgine natum; vel *fur est*, nec expresseris quis; vel *tibi promitto*, nec addideris quid, neque haeresis externa, neque detractio, neque promissio intelligitur (V. Lugo n. 22; *De Fide* 23, 18. S. Alph. VII, 34; Salmat. 10, 1, 62).

19 Ex L. 9, § 1 C. *De Legib.* Quamobrem si, v. c., aliquid haereticum scripseris characteribus a te confictis, tibique *uni* notis, haeresis externa non intelligitur (Lugo *De Fide* 23, 13).

20 L. 15 *De Jurisdict* L. 117 *De R. J.* Nempe, si nihil dubitat (§ 143, 7).

21 Donell. IV, XVI, 4; V. D. Tho. *Suppl.* 51, 2. Sanch. M. VII, 19. 18.

22 L. 9 *De C. E* V. Lugo *De Justit.* 22, a n. 67. Veluti si quis clericum verberet laicum putans, is injuriae, non sacrilegii, reus erit (C. 4 *De S. E.*. Et qui suscipit hypodiaconatum ignorans invincibiliter ei adnexum esse coelibatum, hoc non tenetur (Croix VI. II, 2162. S. Alph. VI, 809), sed ordo valet.

23 D. Tho. I, 2, 6, 8; Salmat. 10, 1, 201. *Quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est; ut puta si aliquis* VELLET *quidem occidere hostem, sed ignorans occulit eum, putans cervum* (D. Tho. ib. S. Alph. VII, 275). Nec si dicat, v. c., dum telum mittit, *occiderem si esset inimicus* (Sanch. M. VII, 18, 6; Filiucc. XI, 247); vel, *utinam esset inimicus!* (Laym. *De actib. human.* IV, 8); non enim voluntas quae *esset*, sed ea quae *est* facit volon-

nus (24): Sin circa accessoria, ignorantia nihil nocet, *quia accessorium naturam sequi congruit principalis* (25). Et quando *falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat,* si quid facit quod validum revera est, verius valet, etsi ipse irritum putet (26). Quid si agens habeat duas intentarium: et nihil refert utrum id, quod voluntarium non est, involuntarium sit, an non voluntarium. Nec si postea, errore comperto, factum probaverit, vel ratum habuerit, hoc illud mutat (Salmat l. c). Quamobrem is qui laetatur se, pro cervo, inimicum interfecisse, peccat quidem (Laym. l. c.), sed non idcirco quasi homicida irregularitati, poenis, vel restitutioni fit obnoxius (Suar. *De Cens.* 44, 3, 29. Less. II, 7, 46; Filiucc. 20, 42).

24 Sanch. M. VII, 18, 6; Schmalz. IV, 9, 29. Ut puta, si Caja nubat Osio, quem Sejum putat (Sanch. M VII, 19, 20), vel pro equa mulam emat: vel desidiosus confessarius, ignorans casus in sua dioecesi reservatos, ab eis imprudens absolvat (Salm. 20, 5, 10). Verum in foro externo non excusat ignorantia, quae in supinum hominem cadit (L. 6 *De Jur.* et *fact. ignor*), *ne melioris conditionis sint stulti quam periti* (L 4 *Quod vi*).

Idem juris est si, non ignoret quidem, sed in praesens non animadvertat (§ 132, 46); quia nihil potest esse hic et nunc volitum, nisi voluntati (quae non fertur in ea quae ei non apparent) scitum sit hic et nunc (V Salmat. 20, 5, 10); veluti si quis die esuriali, non recordatus esurialem diem esse, comedat carnes.

25 C. 42 *De R. J.* in 6° Veluti si aurum deterius pro optimo emat (L 9 *De C. E.*), aut turpem et inopem mulierculam ducat, quam nobilem, virginem, divitem existimabat. Adde D. Tho. Suppl 51, 2 ad 2.

26 V. Sanch. M. II, D. 33; Pont. M. IV, Cap 23 Elegans, sed implexa et subdifficilis haec quaestio est; et profluit ex ea quam tetigi § 133 5. Finge Sejum et Cajam matrimonium contrahere, falso existimantes illud, propter dirimens aliquod impedimentum, irritum infectumque esse. Quaeritur, utrum matrimonium istud ratum, an, propter errorem hujusmodi, irritum sit. Et si in jure errant *fatentur omnes verum esse matrimonium, quia non deficit consensus* (Sanch. n. 1): ut puta si acolytus, quia beneficio ecclesiastico potitur, existimet, se non posse valide matrimonium contrahere. Sin errant in facto, veluti si vidua nubat, falso putans virum vivere, multi et graves TT, in his Soto, Navarr. Armilla, Pontius, existimant irritum matrim. esse ob defectum voluntatis; quia non apparet, quomodo quis velle possit id, quod sibi esse impossibile putat. Alii, et graves et multi, contra putant, quorum sententia Sanch. n. 2, probabiliorem judicat, et mihi est verior. Nam utrum quis velit, an minus, in facto non in jure consistit: et quis neget, matrimonium v. g. contrahere velle qui scienter illud attentant coram magistratu civili; praesertim si sponsa in domum viri deducta fuerit, cumque eo permanserit? Sane, si voluntas non deest in eo qui errat in jure, non intelligo, quomodo desit in eo, qui in facto errat. Et si deest voluntas (contrahendi), quo demum pacto Ecclesia sanat in radice matrimonia inita scienter cum impedimento dirimenti, vel coram magistratu civili? etenim radix quae sanatur est consensus in matrim. naturaliter validus. Nec obstat L. 15 *De Acquir. Hered.*), qua nituntur contrariae sententiae patroni, nam pertinet ad hereditates acquirendas, in quo sunt multa singularia ex jure communi (Cf. Voet 29, 2, nn. 13, 14). Quid quod in jure diserte cautum est, ratam esse venditionem, manumissionem, licet quis se rem alienam vendere (L. 9, § *Qui ignoravit. De Jur. et facti ignor.*), servum alienum se manumittere (L. 4,

tiones contrarias, unam habitualem cujus non meminit, actualem alteram; vel utramque actualem, falso putans utramque simul consistere posse? Et profecto ea intentio praevalet quae sibi, errore comperto, potior foret (27): si nulla potior, in priori casu actualis intentio praevalet (28); in posteriori neutra, atque ideo neutrum ratum erit (29).

148. Vis et metus distant; illa enim extinguit voluntarium, hic minuit tantum (§ 138 in fin.): ideo quod quis facit compulsus vi pro infecto est, nam patitur magis quam facit; quod metu inductus, (non quod *cum metu*, ut fur) valet naturali jure, quia *mault* (30). Sed metus plerumque excusat a culpa, et regulariter excusat a poena; et actum, quod mihi verius (§ 138, 18) non irritum ipso

§ 2 *De Manum. Vind.*) putet? Quae si vera sunt, is qui falso putat, non esse parochum contrahentium eum, qui sibi mandavit illos matrimonio conjungere, vel sibi sacerdoti jurisdictionem excidisse vel indirecte rescivit sibi fuisse ademptam (§ 77, 60), vel non esse aquam naturalem eam quae parata est ad baptismum; et nihilominus baptizat, absolvit, interest matrimonio: valide interest absolvit, baptizat (V. Bonacl. *De Sacram.* Disp. I, Quae. 2, P. I. n. 28, Sporer *De Matrim.* n. 48).

27 Ex L. 92 *De hoered. instit.* L. 26, § 2 *De Milit. test.* Lugo *De Sacram* 8, 120, Croix VI, 1, 59, S. Alph. III, 700; v. *Prima*; VI, 24. Ut puta si statuas missam eras applicare pro Sejo, et postea, immemor, pro Cajo applicaveris: itaque si aliter eam petit pro gratiarum actione, aliter pro graviter aegroto, tenendum utique est pro aegroto fuisse applicatam: sive is prior illam petierit sive posterior (V. S. Alph. III, 210). Et si non appareat utra sit potior, ea potior habebitur, quae magis congruit rationi, aut legi: ideo non obest matrimonio error haereticorum existimantium, matrimonia propter adulterium dissolvi posse (Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 22, 7). Praevalet autem potior intentio quamvis haec generalis, posterior vero specialis fuerit (S. Alph. III, 700). Quamobrem si tecum statueris, *quodcumque posthac votum emisero sine licentia confessarii, illud valere nolo*, et postea oblitus voveris aliquid confessario inconsulto, non valet: nisi forte vovisses memor quoque (Less. II, 40, 79. S. Alph. III, 210); velut in incendio, naufragio etc.

28 Lugo *De Sacram.* VIII, 124; Croix VI, 1, 69. Veluti, si quam missam pro Sejo applicare constitueras, postea, immemor, pro Cajo applicaveris, si utraque applicanda erat pro gratiarum actione.

29 Lugo, Croix, S. Alph. ll. cc. Puta, si Caja velit aliquid vendere, aut nubere, sed nolit dominium rei venditae in emptorem, jus sui corporis in virum transferre (L. 80, § ult. *De C. E.* S. Alph. VI, 833); vel ineat sponsalia, aut votum, ea intentione, ut sibi pro lubitu a facta promissione discedere integrum sit (S. Alph. III, 201, q. 2): atque hic valet reg. *Ubi repugnantia inter se inveniuntur neutrum ratum est* (L. 149 *De R. I.*).

30 L. 22 *De Ritu. Nupt.* S. Alph. V, XXVII. Valet, puta, si quis compulsus metu mortis recipiat baptismum (L. 3, § *Item. De bapt.*), aut latroni juratus promittat (CC. 8, 15 *De jurejur.*); nisi receperit, promiserit simulate (§ 138, 18).

jure, sed rescissioni obnoxium facit; nempe si fuerit injustus (31) et gravis (32): et in foro externo *absolute* gravem esse oportet; in interno sufficit etiam *relative* gravis (33). Nihilominus nonnunquam potest voluntarium esse quod quis facit coactus vi, si non repugnavit pro viribus, nam voluit pati (34); et, contra, quod facit metu potest esse involuntarium, si tam subito, tamque vehementer expaverit, ut mens ipsum penitus dereliquerit (35).

149. Concupiscentia aut movet voluntatem, aut ab ea movetur (§ 124, 8): cum movet ita demum aufert voluntarium, si mentem penitus intercipit; quamobrem actus *primo primi* (§ 124, 8) aut involuntarii sunt, aut non voluntarii: *deliberati* sunt penitus voluntarii, etsi fiant in calore passionis supra modum vehementi (36). Inter utrosque tenent actus *secundo primi*, et ideo semivoluntarii *censentur* (37). Quod ad habitum attinet, quae ex habitu excidunt voluntaria sunt, si ea animadvertis, *in se:* sin minus voluntaria erunt *in causa*, si menti, tunc cum pravum habitum contrahebas ea in confuso secutura praevideris; nempe quamdiu habitum (qui tua voluntate inolevit) eluere non satagis (38).

150. Omnis igitur actus noster vel hominis est, vel humanus. Quid, si non appareat uter fuerit? Et quia *in dubiis id sequimur quod plerumque fieri solet* (§ 57, 67), in eis qui suae mentis non sunt, nempe infantibus, idiotis, amentibus (licet hi interdum sapiant), actus hominis; in ceteris actus humanus intelligitur, quamdiu contrarium

31 L. 3, § 1 *Quod met. cau.* Sanch. M. IV, 13, 3. Pont. M. IV, 19, 7. Qui metum justum patitur *ipse sibi infert metum* (L. 21 pr. *Eod.*).

32 LL. 3, 6, 7, 8. *Eod.* Levis prorsus nulla excusatio est, nec in foro interno (§ 138, 14. Sanch. M. IV, 17, a n. 2. Cf. Lugo *De Iustit.* 22, 138, etc.

33 § 138, 14. Et jure prorsus, quia metus aestimatur immediate ex apprehensione mali imminentis mediate ex objecto (Sporer *De Matr.* n. 15). *Relative:* sed si nec relative gravis est, utrum faciat *actum* (v. c. testamentum, contractum, professionem religiosam) restitutioni obnoxium propter injuriam, quaestionis est, de qua serius.

34 D. Tho. 1, 2, 6, 5 ad 2.

35 Sanch. M. I, 8, 5.

36 Sanch. M. I, VIII, 5. Pont. M. IV, 1, 3. Contra L. 9 *De Publican.* L. 49 *De R. J.* Nisi adeo vehemens sit passio, ut usum rationis penitus intervertat, *prout in his qui propter abundantiam amoris et irae, in insaniam convertuntur* (D. Tho. 1, 2, 77, 2).

37 S Alph. V, XXV, 3. Ceterum actus semivoluntarii ex aliis quoque causis contingere possunt; velut ex oscitantia, ebrietate, vel dum quis evigilat.

38 Laym Cap. III, 6, V. Escob. To. I, Cap. 3, n. 36. Verum difficile est, ut ea quae quis ex habitu facit, aut dicit, nullatenus animadvertat (S. Alph. III, 127): potius dicendum est, nullum in habituatis remanere vestigium advertentiae: scilicet ea quae ex habitu excidunt facile contemnimus (S. Alph. V, 4 v. *Tertio*).

non apparuerit (39). De *his* vero si dubites, utrum feceris in motibus deliberatis an minus, in deliberatis (40): si feceris ex metu et dubites utrum gravi an levi, ex metu levi (41) fecisse regulariter tenendum est. Et, ut generalius heic dixerim (nam haec maturius nosse perutile est), quoties non satis apparet, utrum in aliquo actu obeundo defuerit aliquid ex his quae ad *actus substantiam* pertinent, utrinsque juris (42), et a Nostris receptissima (43) regula est — *in dubiis omne factum praesumitur recte factum* — ideoque — *in dubio respondendum est pro valore actus* (44).

Art. II. *Unde petenda sit bonitas vel malitia actus humani.*

151. Nunc videamus unde petenda sit bonitas vel malitia actus humani. Principio igitur, ut generaliter dixerim, cujusvis rei bonitas, vel pravitas aestimatur ex fine, seu destinatione ipsius (1). Age nunc; omnis omnium actionum nostrarum finis Dei Altissimi gloria denique est (§ 67, 3); quae igitur actio in hunc finem tendit *bona* est, quae ab hoc fine recedit est *mala*, quae neutrum praestat *indifferens* (2). Et quia finem prosequi est ordinem servare, ab eo recedere perturbare ordinem est, alias bonum dicitur quidquid or-

39 L. 1 C. Ad *L. Corn. De Sicar.* Reiffenstuel *Elem. Jur. Crim.* I, VIII, 6. Salm. 17, 1, 147 Itaque si, e. g., voverint qui suae mentis, et qui amens est sed habet lucida intervalla; et postea uterque dubitat an sui compos voverit, ille obligatur quoad constiterit non fuisse compotem sui; is quamdiu non apparet sui compotem fuisse non obligatur.

40 Sanch. M. I, 8, 10. Suar. Palaus; S. Alph. III, 196.

41 S. Alph. III, 196. Sed hoc mihi difficile est, vix enim quis commovetur metu levi; et heic manifeste exulat regula qua nitimur.

42 L. 30 *De V. O.*, § 16, *De inutil. stipul.*, § ult. *De Fideijuss.* ibiq. Vinn.; C. 46 *De Sent. et re judic.*

43 V. Navarr. 27, 287; Laym. *De Conscient.* Cap. V, 32. Salmat. loc. cit.

44 S. Alph. VI, 505, 906. - Seu dubium sit, utrum is qui, v. c. metu coactus aliquid fecit aut promisit, ex animo egerit, an simulate (Ex C. 26 *De Sponsalib.* Sanch. M. I, 9, 13); sive utrum facere potuisset, v. c. utrum fuerit sacerdos, vel jurisdictionem habuerit is qui absolvit; utrum suae aetatis qui testamentum fecit, vel recepit beneficium ecclesiasticum etc. Et licet reg. juris sit - *factum non praesumitur nisi probetur* - nihilominus - *praesumitur factum quod* de jure faciendum erat (Laym. l. c. n. 30; Croix 1, 90); v. c., in emptione et venditione rei Ecclesiae, beneplacitum apostolicum non defuisse. (Croix IV, 1366).

1 D. Tho. 2, 2, 23, 7. Vulgo dicere solemus bonos vel malos oculos, aures, cibos, aedes, enses, qui multum aut parum vident, audiunt, nutriunt, etc.

2 S. August. *Contr. Faust.* 32, 27; S. Tho. 1, 2, 18, 8. *Bonum est* CONTINENTIA, *malum est* LUXURIA, *inter utrumque indifferens* AMBULARE (S. Hieron. Ep. 89).

dinem servat, et quidquid illum perturbat dicitur malum; quod neque servat, neque perturbat indifferens dicitur.

152. Verum duplex est ordo rerum, alter natura, alter legibus constitutus. Quae illum perturbant sunt mala natura, quae hunc sunt mala solius legis (seu divinae positivae, seu canonicae, seu civilis) potestate. Atque ideo, quia rerum natura mutari nequit, *illa* sunt mala quoad omnes, ubique gentium, perpetuo: *haec* ab eis tantum facienda vel omittenda sunt, qui ea lege tenentur, ac proinde in territorio legislatoris tantum, et quamdiu ea lex viget (3). *Illa* sunt *vetita quia mala; haec mala quia vetita* (4). Utrum igitur aliquid sit bonum, an malum, an nec bonum, nec malum, sed indifferens, non ex solo naturali jure, sed ex jure quoque positivo aestimandum est. Quamobrem indifferentia ea solum accipere debemus, quae neutrum jus vetat, neutrum jus praecipit; quae bona, vel mala fiunt secundum intentionem agentis: atque ideo ex ea aestimari debent (5).

153. Sed haec de humanis actionibus *in genere*. In *individuo* eas peragente, voluntas ejus cum primis inspicienda est, quippe ex qua omnis actus humanus initium capit. Quamobrem bonitas, vel malitia sumenda est ex objecto, ex fine, ex circumstantiis (6); quae idcirco

3 V. Suar. *De Religio*. To. I, Tr. II, Lib. II, Cap. XIII. *Illa*, v. c., mentiri, blasphemare: quae proinde nec infantibus, nec amentibus licent - *Haec* v. c. eucharistiam sumere - jejunare certis diebus - legitimam filiis relinquere, vel (spuriis) alimenta - Cum his quae sunt intrinsece mala confundenda non sunt ea, quae dedecent, aut minus honesta videntur, v. c. benefactori suo ingratum esse, adoptantis viduam (L. 14, *De Ritu Nupt.*) ducere, etc.

4 Et ideo *illa*, nunquam licita sunt, ne levissima quidem, veluti mendacium officiosum; *haec* secus; et quia interdum legis quoque divinae obligatio cessare potest V. I Reg XXI, 6; Matth. XIII, 3) licita fieri possunt. Sed et haec recidunt in jus naturale, et ideo *per se* illicite fiunt, quotiescumque extorqueri velint in contemptum legislatoris; veluti si quis cogatur edere carnes die esuriali in contemptum Ecclesiae (V. II. Machab. VI, 18); et tunc ne ad mortem quidem vitandam licita sunt (Ex C. 5. *De iis quae vi;* Soto I, VI, 4. v. *Supremum;* Salmat. X, 1, 206). Ad haec sunt alia, quae dicuntur contra bonos mores civiles, aut canonicos; ut puta renunciare haereditatem ejus, qui nondum vita decessit (L. 4, C *De Inutil. Stipul.*); vel promittere beneficium ecclesiast. plenum, cum beneficiatus mortem obierit (C. 2. *De Concess. Praeb. in* 6°). Et haec quoque minus honesta ducimus et minus his de quibus in n. 3; at non peccata. Sane renunciatio haereditatis personae viventis confirmatur juramento (C. 2. *De Pactis*), quod non est vinculum iniquitatis (C. 1. *De Iuram.* in 6°); et promissio beneficii post obitum, hodie facta a R. Pontifice (cit. c. 2 *De Conc. Praeb.* in 6°), olim et ab Ordinariis (C. 14 *De Concess. Praeb.*) licita fuit.

5 Ideo, v. c., qui puellae dat pecuniam, si ea tacita intentione dat ut eam seducat, rem malam; sin sublevandae inopiae ejus causa, rem bonam facit.

6 D. Tho. 1, 2, 18, 4.

principia moralitatis dici solent. Et primo ex objecto: *objectum* dicitur id quod volumus: et ex eo omnes actus nostri speciem capiunt (7). Deinde ex fine quia *praecipuum motivum voluntatis est finis* (8). Quaestionis est, utrum necesse sit dirigere omnes actiones in gloriam Dei, ut bonae dici possint. Affirmantium sententia est communior, et ex principio nostro (§ 151) verior: ceterum sat est, eas in Deum dirigere virtualiter (9); quod facere intelligitur quisquis facit aliquid ob finem alicujus virtutis, vel honestum, et naturae rationali consentaneum (10). Demum ex circumstantiis: circumstantiae autem sunt actionis velut accidentia; sunt enim *conditiones extra substantiam actus, sed quae aliquo modo attingunt actum humanum* (11). Uti autem actio, quae est bona ex objecto et ex fine, ex circumstantiis quoque sit bona, necesse est ut quidquid fit, fiat quando oportet, ubi oportet, et modo quo oportet (12).

154. Uti igitur actio humana bona simpliciter dici possit necesse est, ut ex omni parte sit bona (13): *bonum ex integra causa*. Et quia actus voluntatis, quo haec omnia complectimur, unus est, actio, si non ex omni parte sit bona, mala erit tota (14): nisi forte aut cir-

7 Tob. 12, 8. Oseae 9, 10. D. Tho. I, 2, 18, 2. Ex objecto *quod* (volumus), non *cui* (aliquid volumus); alias odisse Deum optimum, daemonem pessimum foret. Porro *species* heic dicitur propria cujusque rei bonitas vel malitia, qua ab aliis distinguitur; utputa orationis, eleemosinae, jejunii; blasphemiae, furti, adulterii. Alias est *forma*, qua corpus id esse agnoscitur quod est (L. 76, § ult. *De Judic.*); unde illud: *forma est quae dat esse rei.*

8 D. Tho. I, 2, 18, 4. *De Virtut.* Quae. II, XI, 3. *Ut sit voluntas ona requiritur quod velit bonum, et propter bonum* (D. Tho. I, 2, 19, 7 ad 3). Et uti actus exterior ex objecto, ita interior ex fine, quasi *ex proprio objecto*, speciem capit (D. Tho. I, 2, 18, 6).

9 D. Tho. *De Virtutib.* Quae. 2, art. XI ad 3.

10 Proinde si quis judat recreandi animi causa, ut deinde promptius vacet operibus virtutum, erit actus virtutis (D. Tho. in cap. 3 *In Isaiam*).

11 D. Tho. I, 2, 7, 1; 18, 10. Actum humanum, nempe qua ad mores pertinet; nam quis inquirat, v. c., in furto, utrum quis furatus sit manu dextera, an laeva? Et aliter J. C. aliter TT. eas considerant: illi, nempe, qua gravius societatem perturbant; v. c. utrum quis furatus sit noctu, an interdiu: hi qua gravius Deum offendunt; v. c. utrum furatus sit panperi, an diviti. Porro circumstantia stricta significatione est *accidens moralis actus* (D. Tho. I, 2, 7, 1): nihilominus vulgo circumstantias accipimus eas quoque, ex quibus novum *objectum* actioni accedit, seu physicum, seu morale: ut ecce si quis furetur rem communem pluribus, vel rem sacram.

12 D. Tho. I, 2, 64, 1 ad 2. V. c.; ne materfamilias, vel magistratus haereant in templis quando illa rebus domesticis et liberis superesse; hic quando juri consulendo et causis examinandis, dare operam debent.

13 D. Tho. I, 2, 18, 4 ad 3.

14 Ex D. Tho. 2 Dist. 38, q. 1, art. 4 ad 4. Inde illud: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.* Quae autem bona est ex objecto, fine, et

cumstantiae sint leviter malae (15); aut finis malus, non precipuus fuerit, sed secundarius; utrobique enim modica subest inordinatio, quae actionem non corrumpit (16). *Actio* inquam, non *opus* materiale, nam haec duo confundenda non sunt: illa enim ex voluntate agentis aestimari debet, hoc ex se ipso. Quaerendum nunc igitur est, utrum si circumstantiae, et finis fuerint graviter mala, corrumpant et malum efficiant opus quoque, quod suapte natura bonum est; sive, utrum naturam operis mutent. Et circumstantiae, cum sint aliquid accessorium, id efficere non posse vix dubium puto (17). Utrum id

circumstantiis non desinit bona esse, eo quod non sit facta ex motivo fidei, vel caritatis; alioquin omnia infidelium et peccatorum opera peccata forent; quod et absurdum et haereticum est. Nec confundenda est actio bona cum actione meritoria: sed de merito Dogmatici viderint.

15 Billuar. Art. IV, § 3.

16 V. Lugo *De Poenit.* XV, 189. Utputa si in precibus recitandis levis tepor, in facienda eleemosina ostentatio levis obrepserit. Merito igitur esplosa est sententia Sylvestr., Armill., aliorumque existimantium, graviter peccare eos qui verbum Dei praedicant ad inanem quoque gloriam aucupandam, qui accedunt ad tribunal Poenitentiae (dispositi inquam), ut notam effugiant (Suar. *De Fide* II, 3, 4), vel ad existimationem sibi conciliandam (Lugo cit. n. 189). Dixi *finis*, aut *circumstantiae*. nam si fuerit mala ex objecto (mala inquam *natura*) impossibile est, eam cohonestari; nedum ex circumstantiis, sed ex quovis etiam sanctissimo fine, quia rerum natura mutari nequit: hinc non licet, e. g., vel leviter mentiri ad vitam servandam. Huc pertinet illud Apostoli: *Non sunt facienda mala ut veniant bona.*

Nunc attingenda est ea quaestio, utrum dentur actiones indifferentes in individuo Thomistae negant: nam si actus indifferens ad nullum finem ordinatur, contra rationem est; sin ad aliquem, hunc vel bonum vel malum esse oportet (D. Tho. I, 2, 18, 9). Scotistae affirmant (Vasq. 1, 2, Disp. 52, Cap. 2); primo, quia nulla certa lex jubet eas dirigere in finem bonum; deinde eo quod alias, si agens animo aversus a Deo sit, ut quidam scelestissimi, quidquid agit, v. c., si florem olfacit, si amicum obvium salutat, si comedit, bibit, si somno indulget, etc., peccatum erit; quod vix non absurdum est (Cf Billuar. Art. IV, § 2). Mihi prior sententia videtur verior. Sane heic non loquimur de eo, qui cum agit de Deo cogitat (is enim aut actionem suam dirigit ad gloriam Dei saltem tacite, aut Dei gloriam excludit), sed de eo qui de Deo in praesens non cogitat. Is igitur aut rem necessariam, vel utilem, vel rationabilem facit, (v. c. comedit, deambulat, ludit, sui conservandi causa), aut non: si primum actio haec ad finem bonum naturaliter, atque ideo virtualiter in Dei gloriam tendit, et ideo bona est. Sin alterum, est ad minimum otiosa; si otiosa est, mala est (Ex Matt. 12, 36).

17 Nam quis dixerit, v. c., rem malam esse orationem, quam in Ecclesiis prosequitur materfamilias, quo tempore necesse habet superesse filiabus suis, quas solas, calente juventa, domi reliquit? Aut sacrum, quod facit sacerdos in letali constitutus, vel hora, aut loco, quibus non licet? Sane, si circumstantia opus mutat, ejus qui, ut vacet studio, omittit sacrum die festo, studium utique peccatum erit: ergo confiteri studium debebit. Quod hodie nemo dixerit (V. Salmat. 21, 2, 33. Croix VI, 2, 943).

possit finis, quaestio est difficilior: quidam affirmant, alii negant; quos sequor: primo quia rerum natura mutari non potest; deinde quia nequeo animadvertere, quomodo intentio operantis mutare possit opus, cui nihil addit, detrahit nihil (18). Itaque reor, malam nostram intentionem non mutare naturam operis; ideoque nec quod bonum est malum reddere, nec quod malum est in aliam malitiae speciem transferre (19).

18 Cf Sot. IV, VI, 3 sub fin. Less. II, 12, 128. Sanch. S. Alph. III, 584. Alias quidni licitum sit, v. c., die festo vacare servilibus relaxandi animi gratia: et, contra, illicitum incumbere studio, lucri faciendi causa? Quidni testis, qui veridicum quidem, sed nocendi animo, testimonium dicit, peccet veritatem dicendo? qui laetatur de opere bono alterius facto ob finem malum (V. Philipp. 1, 17)? Qui contrariam sententiam tuentur nituntur 1° exemplo Dei, et daemonis hominem tentantium: si is labitur, hoc daemoni quidem imputabitur, non item Deo: nempe quia Deus hominem tentat ut probet, daemon ut perdat; 2° exemplo ejus qui, v. c., furem receptat; nam si recipit quasi furem, tenetur; sin quasi amicum, non item (Salmat. XIII, I, 23, 125). Sed minus recte: nam (1°) *Deus neminem tentat* (Jacob. 1, 13), vel *facit cum tentatione proventum ut possimus sustinere* (1 Cor. 10, 13). Qui autem (2°) receptat, opus per se indifferens facit, quod huc non pertinet.

19 V. S. Alph. III, 584. Contra Lugo *De Just.* Disp. VIII, Sect. 6. Itaque si, v. c., ego, ut tibi noceam, in meo puteum aperio, quo aperto, venae putei tui praecisae sunt, rem facio contra justitiam malam quidem *affective*, uti ajunt, sed non *effective;* nam jure meo utor et ideo omnis restituendi cessat obligatio. Qui contra putant quasdam leges contra nos allegant; sed de his in Tr. *De Restitutione.*

Porro ex *actu interno* et *externo una integra actio coalescit* (§ 145, 12); et utriusque una est bonitas vel malitia: quaestionis est, utrum actio externa augeat *per se* bonitatem, vel malitiam actus interni, quia eum perficit; an minus, quia voluntas, *qua peccatur et recte vivitur* (S. August.), omnem vim jam exseruit suam: Scholastici viderint. At *per accidens* auget profecto, saepe enim voluntas aut intensior fit, aut magis diuturna (D. Tho. *De Malo* Q. Q. Art. 2 ad 8).

Nunc autem dispicere juvat quotuplex genus actuum in nobis esse possint. Sunt igitur vel *hominis*, vel *humani* (§ 141, 1). Humanos inspicere possumus quoad agentem, quoad objectum, quoad utrumque. Actus humanus, et voluntarium idem sunt (§ 144, 11). Ex 1° igitur voluntarium, quoad intellectum diducitur in *explicitum* et *implicitum* (§ 143, 7); quoad libertatem, in *voluntarium simpliciter* et *voluntarium secundum quid* (§ 144): quoad voluntatem: in *elicitum*, et *imperatum* (§ 142) *directum*, et *indirectum* (§ 134, 2); *in se*, et *in causa* (§ 143 in fin.). Ex 2° in *bonum*, *malum*, et *indifferens* (§ 151, 2): et malum rursus in illud quod vel *natura*, vel *jure*, vel *ex intentione* agentis *malum* est (§ 152). Demum ex 3° in bonum, vel malum seu *materialiter* tantum, seu tantum *formaliter;* seu materialiter insimul et formaliter (§ 155, 2).

ART. III. *De imputatione actuum humanorum. Et de voluntario in causa.*

155. Actus mali vitio et culpae vertuntur, sive ut vulgo dicimus, *imputantur* agenti. Et quoad Deum, idest, qua Deum offendunt, ex eo tempore imputantur, quo quis eos *voluit* (1); quoad nos, tunc cum in actionem externam prodierint; ex hoc enim incipiunt damnosi esse, atque ideo obnoxii poenis, restitutioni, reservationibus. Uti autem sciamus quatenus unaquaeque actio imputari debeat agenti dispicienda in ea sunt *objectum* actionis, *circumstantiae*, et *effectus*. Et cum primis tenenda regula est — *nil volitum quin praecognitum* (§ 143, 4): deinde, quoties dubitas, *ne id* quod vis, forte sit *aliud*, utrumque (in pravis, vel noxiis) a te volitum dici (§ 143,7). Itaque quoad objectum actio imputatur prout hoc visum fuit (seu certum, seu dubium); ideo potest esse materialiter bona, et formaliter mala; vel contra materialiter mala, et formaliter bona; vel et materialiter et formaliter mala (2). Et in foro exteriori nisi utroque modo sit mala, non imputatur (3): nam si est mala formaliter tantum, falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat (§ 126, 7); sin tantum materialiter, innocentia consilii tuetur facientem. Quod si eadem actio duo praestet, quorum alterum est in intentione, alterum praeter intentionem sequitur (ut puta in eo qui occidit invasorem, cum non possit aliter se defendere), quod praeter intentionem sequitur, quasi secutum per accidens, regulariter, non imputatur (4). De circumstantiis expedita

1 Ecci. 3, 27. Matth. 5, 28. Et nedum actus commissionis ex hoc imputantur, quod nemo negat, sed et actus omissionis (S. Alph. Lib. V *De Peccat.* n. 10); quod D. Tho. 2, 2, 79, 3 ad 3, negare videtur. Nec ei proderit quod postea ab ea actione perpetranda, v. c., a moechando, furando, calumniando, abstinuerit sciens volens; vel fecerit quod omittere constituerat; v. c. sacro adfuerit die festo.

2 V. D. Tho. 1, 2, 19, 5. *Actus humanus judicatur virtuosus, aut vitiosus, secundum bonum apprehensum, et non secundum materiale objectum actus* (D. Thom. Quodl. III, Art. 27). Veluti si quis alienae commisceat suam putans; vel suae putans alienam; vel alienae quam scit alienam esse. Proinde non est homicida (coram Deo) qui trajicit hominem feram putans (D. Tho. 1, 2, 6, 8); contra est qui trajicit feram putans hominem (D. Tho. Quodl. III, 27 ad 1). *Seu dubium* (V. § 143, 7).

3 L. 44, § *Qui alienum. De furtis.* Ex L. ult. *De Crim. expil. haered.* Ut ecce si quis auferat rem derelictam, quam deperditam (Cit. § *Qui alienum.*); vel alienam putans dominum invitum esse, qui invitus non est (§ 8 *De Oblig. quae ex delicto*); tametsi *quoad animi cogitationem* non sit innoxius (L. 22, § *Etsi ei servo, Ad L. Corn. de fals.*).

4 D. Tho. 2, 2, 64, 7. Salm. 26, 7, 46. S. Alph. III, 482, v. *Excipitur.* Hinc licet hosti, v. c., ignita missilia jacere in urbem, quam juste obsidet, etiam cum coede innocentium (*Omnes.* Sanch.

res est; nam quae agenti comperta, immo et incerta (§ 143, 8) fuerunt, imputantur, velit nolit: quippe ab objecto separari non possunt; quae ipsum praetereunt non imputantur, quamvis rem malam faciat sciens prudens (5).

156. De effectibus quaestio est implexa difficilis; et quaestio haec est — Si ex actione tua sequatur effectus aliquis pravus, aut noxius contra, vel praeter tuam intentionem, utrum tibi sit imputandus, quasi illum volueris in causa (6). Porro causa dicitur, si in ea effectus praeexistit (7): secus occasio dicitur. Nos heic de effectibus

M. IX, 20, 14): mulieri praegnanti, quae letali morbo decumbit, sumere pharmacum etiam cum periculo abortus (S. Alph. III, 394). Dixi *regulariter*, idest, nisi aut justitia, aut caritas actione hujusmodi abstinere nos jubeant. Ut ecce, si venator nequeat ferum animal occidere, quin domesticum alterius una simul occidat; aut mulier pharmacum sumere, quin enecet foetum, qui alias vivus edi et baptizari posset.

5 D. Tho. 1, 76, 3. Ex C. 4 *De S. E.* L. 18, § *Si injuriam. De injur. Quamvis*, etc. *Communissima* (S. Alph. VII, 366). Quamobrem Davidi, e. g., imputatur adulterium cum Bersabea (II, Reg. XI, 15), Judae incoestus cum Thamar non imputatur (Gen. 38, 16). *Velit nolit.*: puta si quis nuptae commisceat quia mulier pulchra est, et nolit marito facere injuriam; nam facit reipsa; si clericum sibi detrahentem coedat, invitus tamen, quia clericus est: proinde ille tenetur adulterio, hic sacrilegio. Quin et is qui, v. c., saccum habentem pecuniam surripit, etiam sacci nomine tenetur, quamvis non sit ei animus sacci surripiendi (L. 79, *De Furt.*).

6 V. S. Alph. IV, 149. Dixi - *pravus aut noxius*, nam de his qui boni sunt, vel utiles, non oportet inquirere - *Contra, vel praeter*, etc.; idest involuntarii aut non voluntarii; nam si eos volueris, intenderis, sunt *objectum voluntatis*, atque ideo voluntarii *in se*, utcunque sequantur: ut puta si vino te ingurgites, equites, ea data opera, ut sequatur pollutio (Sanch. M. IX, 45, 16). Ex quo patet, ea quae hic dicturi sumus non pertinere, regulariter, ad eos, qui per alium faciunt; nam *qui facit per alium perinde est ac si faciat per se ipsum* (C. 72 *De R. J.* in 6°). Per alium vero is facere intelligitur qui jubet, mandat, rogat aliquid fieri (LL. 130, 141 *De R. J*; L. 1, § 12 *De vi armata*). Quisquis igitur per alium coedit (L. 3, § Cum 7. Eod.; C. 6, § 1 *De S. E.*); detinet (L. 1 pr. *De eo per quem fact. er.*), terret; occidit (L. 5, C. *De accusat*), uno verbo quamlibet injuriam facit (L. 1, § *Item De injur.*) perinde est ac si *per se*, vel suis manibus faceret.

7 D. Tho. 1, 2, 20, 5. Obj. 1. Ideo necesse est, ut inter actionem, et id quod ex ea sequitur, intercedat connexio aliqua vel physica, vel saltem moralis. Et inde causa in physicam (seu naturalem), et moralem diducitur. Physica velut ex nimia potatione vini, ebrietas; ex gravi percussione mulieris praegnantis, abortus: nec interest, utrum effectum praestet immediate an mediate; ut puta ex ingluvie morbus, ex morbo mors: nam - *causa causae est causa causati*. Moralis, velut ex turpi lectione, vel colloquutione, pollutio; ex falsis testimoniis, vel documentis quae vera videntur, innocentis condemnatio. Ubi nulla hujusmodi connexio intercedit, non causa, sed occasio intelligitur, quae *causa imperfecta* quaedam est (D. Tho. 2, 2, 43, 1 ad 3): ut ecce, si filio a grassatore occiso, pater moerore vitam finierit (Less. II, IX, 112); si quis

quaerimus, quos seu justitia seu caritas cavere jubet. Quamobrem Nostri heic *causam* accipiunt, cum de damno alterius agitur, late, idest, sive causam, sive occasionem (8). Hoc primum ; deinde admonendi sumus quaestionem hanc ad eos effectus non pertinere qui actionem integrant (§ 145, 12), quippe qui ab ea separari non possunt; ideoque nec ad eos, quos, posita causa, sequi omnino necesse est, velut ex letali vulnere mors; ex gravi percussione mulieris praegnantis abortus.

157. Age nunc; *quod ex voluntario causatur voluntarium in moralibus reputatur* (9); ideoque imputatur ei qui causam praebuit. Non quidem semper, sed si illud 1° praevi.derit, et 2° debuisset, et 3° potuisset praecavere (10). Et primo, cum *nil volitum quin praecognitum,* necesse est, ut qui causam posuit *praeviderit* effectus hujusmodi (11): nec ut possibiles tantum, sed probabiliter sequuturos (12); aut de eis non immerito *dubitaverit* (13). Deinde ut cavere illos debuisset, nam, cum praeter intentionem sequantur, quî culpabitur is qui non debuit eos praecavere (14)? Et si non debuit, eos cavere, ad rem, verius,

malo tuo exemplo permotus, furetur, pejeret: si aedes meas incenderis, et ob eam causam ego in maledicta, blasphemias eruperim: maledicta, blasphemiae ex actione tua quasi ex occasione profluxisse videntur. Dixi HEIC, idest quoad peccatum; quia aliud juris est, si damnum alteri illatum sit, in restitutione facienda: in qua sola justitia, non caritas, inspicitur.

8 Dixi, *cum de damno,* etc., nam, remoto damno, sive temporali sive spirituali, alterius vel tuo, quod ex occasione sequitur, quasi sequutum casu, et per accidens, non imputatur (Sanch. M. IX, 45, 17). Veluti si quis ex equitatione, vel ebrietate, aut ingluvie patitur pollutionem (Sanch. n. 16. Lugo *De Justit.* 18, 76. S. Alph. III, 484, Inf. 2). Idem dicendum est si ex causa levi oriatur aliquid grave (Ex L. 5 C. *Ad L. Corn. De Sicar.*), quia non potest effectus sua causa major esse: v. c. si ex levi percussione, negligentia medici sequatur mors (Less. n. 102); vel ex aspectu, lectione, aut collocutione leviter turpi, pollutio (Sanch. n. 18. S. Alph. l. c. v. *Hinc*). Sed si ex collocutione leviter turpi periculum sit, ne in eo quo cum sermones misces turpes cogitationes excitentur. vel ne tu pollutionem patiens consentias in delectationem veneream, gravi non vacas, et ex dictis planum est.

9 D. Tho. *De Malo* Quae. III, art. 8. Inde vulgatum illud - *Qui causam damni dat damnum dedisse videtur* (Ex L. 30, § 4 *In hac. Ad L. Aquil.*).

10 D. Tho. 1, 2, 6, 3.

11 Lugo *De Just.* 18, 86. Salmat. XIII, 1. 16, etc. Aliud juris est in foro externo civili et canonico; nam, si potueram eos praevidere, tenebor (L. 31 *Ad L. Aquil.* C. 9 *De injur.*). Verum haec poena est; quae non tenet ante sententiam judicis; sed de hoc alias.

12 Ex cit. L. 31 ; S. Alph. III, 398. V. *Dic.* 2. Nam divinare, aut praecavere quaecumque possibilia sunt, sollicitudinum plenissimum, et durissimum opus foret (Salmat. 25, 2, 29): et ab ipsis legibus fori exterioris alienum est (V. § 5 *Ad L. Aquil.*).

13 Laym. *h. t.* Cap. III, n. 5. Et planum est. § 143, 7.

14 Ex D. Tho. 1, 2, 6, 3. Itaque si ex actione necessaria, vel utili, vel hone-

non pertinet, utrum ex actione licita, an ex illicita (forte ex alio capite) actione prodierint (15). Deinde, ut potuisset eos praecavere, quia *nemo peccat in eo quod nullo modo cavere potest* (16). At, si et debuisset et potuisset illos praecavere, merito imputantur (17), perinde quasi illos voluerit; et ideo dicuntur *voluntarii in causa, et denominative* (18).

158. Et tunc imputantur, cum quis causam eorum praestitit: sed quaestio elegans est, utrum illi effectus qui nova nostra actione,

sia, praevideas pollutionem sequutu-tam tibi chirurgo, confessario studioso (S. Alph. III, 483), non imputabitur.

15 V. Soto V, 1, 9. V. Lugo *De Iustit.* 18, 86, etc. Salmat. 10, 8, 38, etc. S Alph. III, 398. In actione unum solum dispiciendum est, utrum, nempe, fuerit causa hujus effectus, an minus: nam si vim *causae* non habet, ridiculum est cavendum esse propter *effectum* hujusmodi. Itaque videamus, utrum actio haec sit illicita ex alio capite (simpliciter), an quia est periculosa, idest quia effectum de quo agitur parere valet. Si *primum* veluti si quis polluitur ex ingluvie, vel ebrietate, pollutionem non imputari recepta sententia est (V. n 8). Alias dicendum esset, num qui, dum in agro operi incumbit, casu incendit segetes vicini, siquidem opus faciebat die festo, damni teneri; sin die feriali, non item: uti censuit Silvest - *At vero haec ridicula sunt* (V. Soto l. c. V. *Sententia*, et Navarr. 27, 237). *Alterum* nonnihil difficultatis praeseferre videtur; puta si quis in agro foveam foderit, in quam nocte viator incidit; aut putator, cum ex arbore ramum dejiceret, praetereuntem oppresserit: quaeritur, utrum, si ea omnia observaverit quae diligens quisque observaturus fuisset, ut non amplius probabile videretur effectum sequuturum, et nihilominus sequutus sit, an debeat imputari: affirmant quidam, in his Soto et Suarezius (V. Salmat. 10, 8, 37), eo quod *nunquam censetur diligentiam sufficientem adhibere, nisi cessando ab opere periculoso:* sed contraria sententia est communior (V. Salm. n. 38), quam et S. Alph. III, 398, probat. Et rationem habet; nam si, diligentia adhibita, opus periculosum esse desiit, in simpliciter illicitum recidit (V. Less. II, IX, 103). Quid quod in ipso jure, tum civili, tum canonico, vix non aperte comprehensum est? Nam putator, qui, ramum ex arbore dejiciendo juxta viam publicam, praetereuntem oppressit, si antequam ramum dejiceret, *proclamavit*, vel *circumspexit*, non coercetur (L. 31, *Ad L. Aquili.*), non contrahit irregularitatem (C. 14 *De Homicid.*). Proinde non tenetur fur, si dum equos furtivos abigit, casu mulier, inter eos collisa, abortum fecerit (C. 48, Dist. 50); qui in ebrietate, praeter omnem suam opinionem, occidit hominem (Suar. *De Censur.* 46, 1, 12); qui induxit alium ad furandum, si is in furto fuerit occisus (S. Alph. VII, 386).

16 S. August. *De Libero Arbitr.* Lib. 3, Cap. 18, n. 50. Puta si equus, quo insides, subito turbatus, te frustra obnitente, in viatorem praetereuntem irruerit.

17 Ex C. 16, *De homic.* Proinde non excusatur, v. c., puer, aut senex, qui equo insidet, cujus impetum retinere non potuit, si aliquem oppresserit (§ 8 *De Leg. Aquil.*). Huc pertinent qui delinquunt ex ignorantia voluntaria; ex passione, quam compescere negligunt; ex habitu, quem eluere non curant, etc. (D. Tho. 1, 2, 6. 8. S. Alph. V, 4. Tertio modo).

18 Lugo *De Poenit.* XVI, 446. Croix V, 33. Peccata *denominative* (Lugo *De Iustit.* 37, 28).

vel omissione constant, sed nobis insciis vel invitis sequuntur, denuo imputari debeant tunc cum sequuntur, perinde quasi actiones externae, quas quis facit sciens volens (19)? Atque ideo, utrum sint, non solum materialiter mali, sed etiam formaliter, ac proinde obnoxii his, quibus externae actiones humanae, quae internas integrant complent, obnoxiae esse solent; idest, poenis, reservationibus, et confessioni sacramentali? Et multi negant, tunc iterum imputari, quia is qui causam posuit tunc non agit sciens volens (20): multi affirmant, quia sciens volens causam posuit (21). Mihi prior sententia videtur verior: nam in quo malitia eorum posita est, in se, an in causa? Si *in se*, cur, sodes, eos appellamus voluntarios *in causa*, et malos tantum *denominative?* Sed haec generatim; nam utrum sint obnoxii poenis in re praesenti, utrum reservationibus, utrum confessioni, de his suis locis singillatim agendum erit.

19 Puta, blasphemiae quae temere excidunt ex habitu, vel temulento, perinde ac illae, quas consulto evomit? omissio horarum canonicarum presbytero naviganti, qui projecit breviarium in mare, perinde ac ei, qui domi illas omittit? Dixi, qui *nova nostra actione constant*, nam ea quae sequuntur sine ulla actione, vel omissione nostra, v. c., si quis ex turpi lectione pollutionem patitur, si mulier cui dedisti abortivum, ejiciat, haec ne denominative quidem voluntaria dicuntur (Croix l. c.) et ei imputari denuo, si cum sequuntur, v. c., cum dormit, postquam incidit in amentiam, postquam ea penitens confessus est (et quidni etiam postquam mortem obierit), absurdum est. Dixi *denuo*, nam tunc *primum* imputari, ceu delirarunt Marsilius et Palacios, absurdissimum foret.

20 S. Bonav. in IV. Dist. 22, Art. 1, q. 3. Vasq., Azor., Laym., Bonac., Lugo *De Poenit.* XVI, Sect. IX. Filiucc. XXI, 272. Croix I, 757; V, 33, 41, etc.

21 Cajet., Pal., Navarr., Salmat. 20, 10, 27. Hi nituntur. C. *Mulieres* 6, *De S. E.*, quo cavetur (ajunt), incurrere excommunicationem qui ebrius occidit clericum, si ante id praeviderat; eosque exscribit S. Alph. IV, 149. Quod profecto decretorium esset: sed de hac re in eo C. 6 nec vola, nec vestigium!

Ad ultimum quaeri potest, si duo, pluresve eamdem (una simul) actionem effecerint, et unus utriusque, vel omnium, fuerit effectus, utrum hic omnibus pariter imputari debeat? Et videamus, utrum omnes adaequatam, an omnes inadaequatam, an unus adaequatam, alter inadaequatam actionem, causam, praestiterit. Porro adaequata intelligitur quae effectum sola praestare potest; quae id non potest, dicitur inadaequata. Et profecto hic (effectus) utrique pariter imputabitur, sive utraque fuerit adaequata; utputa, si duo aliquem baptizaverint - eamdem hostiam consecraverint, eodem temporis momento (D. Tho. 3, 67, 6): sive utraque inadaequata, ut ecce, si duo trabem furati sint, quem singuli tollere non potuissent (L. 52, § ult. *Ad L. Aquil.*); sive demum, verius, altera adaequata fuerit, altera inadaequata; veluti si duo trabem sustulerint, quem unus eorum solus tollere potuisset, alter non item (Ex L. 21, § penult. *De furt.*); non enim is excusabitur, quod, se recedente, alter nihilominus solus auferre potuerit, nam et ipse abstulit (V. Less. II, XIII, 2. Lugo *De Just.* 19, 2, etc.). Ceterum haec ad voluntarium pertinent; quod ad poenas, et restitutionem damni, *si quod datum* sit, suis locis.

158.[22] Hactenus de voluntario, qua bonum vel malum est; et, si est malum, quatenus imputetur agenti: serius dispiciemus quatenus sit poenis obnoxium. Nunc non abs re prorsus erit aliqua praecipere de voluntario, seu potius de voluntate, qua volentem erga alterum obligat; nempe quando incipiat eum obligare. Itaque haec regula sancienda est; nemo imperare sibi, neque prohibere quidquam potest (22): sed omnis, quae ex voluntate nostra oritur obligatio ex pollicitatione nostra initium (23), ex acceptatione alterius perfectionem (24) capit. Itaque si tecum constitueris, v. c., Sejam inopem puellam dotare, aut Cajo debitum remittere, in potestate tua est ab hoc *proposito* pro lubitu discedere, licet hoc tuum propositum Sejae, vel debitori significaveris: sed tunc demum eis obligaris, cum et tu haec illis pollicitus fueris, et ipsi pollicitationem tuam acceptaverint (25).

159. Itaque (ut quasi e diverticulo redeamus in viam) bona sunt quae ordinem servant, mala quae illum perturbant (§ 151). Sed hoc generatim: verum cum de singulis actionibus quaeritur, unde scire possim, quaenam actio mala dicenda sit, quaenam bona? idest quaenam ordinem servet, quaenam perturbet? Nempe ex regulis, quibus ordo hujusmodi continetur et regitur: regulae hujusmodi dicuntur *leges* (26); ergo de legibus hic.

22 L. 56 *De Recept. Arbitr.* Idest, *nemo eam sibi legem potest dicere, ut a priore voluntate ei recedere non liceat* (L. 22 pr. *De Legat.* 3°).

23 *Pollicitatio est offerentis solius promissum* (L. 3 *De Pollicit.*).

24 Ex eit L. 3, et C. 17 *De Praeben. in* 6°. Quod in promissionibus nedum onerosis, sed et gratuitis non lege aliqua positiva introductum fuit, ceu existimarunt Molina, et Suar., sed ex ipso naturali jure profluit (Vasq. Lugo *De Iust.* 23, 39. Less. II, 18, 39. S. Alph. III, 726); quo docemur, invito beneficium non dari; et nihil acquiri posse, nisi volenti (Lugo l. c.). Quid, quod dare et accipere sunt *relativa* (Soto III, 5, 3)? Atqui in relativis alterum sine altero ne intelligi quidem potest.

25 V. Sanch. M. I, 7, 3. S. Alph. III, 192. Salmat. 17, 3, 10. *Acceptaverint*, nempe signo aliquo externo, quia *voluntas in mente retenta nihil operatur aut mutat.* Haec naturali jure.

26 L. 1, § 2 *De Legib.* D. Th. 1, 2, 90, 1. *Regula*, amussis (italice *riga*), ad quam linea dirigitur: verbum metaphorice usurpatum. Et ideo *lex ponitur ut quaedam* MENSURA *humanorum actuum* (D. Tho. 1, 2, 96, 1).

TRACTATUS III.

DE LEGIBUS

CAPUT I.

DE LEGIBUS IN GENERE

ART. I. *Quid lex, et quotuplex, et quae legis virtus.*

160. Lex, *ampliori* appellatione, regulam significat, quae unamquamque rem in finem suum dirigit: quo sensu omnis creatura suas habet leges: *propria* significat regulam, quae actiones humanas in finem suum ultimum dirigit: hoc sensu breviter definitur: *Justorum et injustorum regula* (1): plenius, *Jussum legitimi Principis propter bonum subditorum, commune, perpetuum, sufficienter promulgatum* (2).

161. Principio igitur lex est *jussum;* non consilium, non exhortatio. Ut jussum obligandi vim habeat necesse est, ut feratur a Principe legitimo. *Principem* dicimus eum qui perfectae communitati praeest (3); idest Ecclesiae, vel Civitati (§ 67). *Legitimum* et planum est (4): ideoque suum. Suum autem accipimus ex subditis, ex ter-

1 L. 2, in fi. *h. t.* Cf. Salas *De Legibus,* et inter recentiores, Bouquillon. *Instit. Theol. Mor. fundam. h. t.;* sed in primis Suarez. *De Legibus,* opus longe praeclarissimum.

2 Ex L. 1, *h. t.,* § 11 *De Jur. nat. et Gent.* V. Suarez, *De Legibus,* Lib. I, Cap. 10, n. 5. Alias, lex est: *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam habet Communitatis promulgata* (D. Th. 1, 2, 90, 4).

3 D. Th. 1, 2, 90, 3 ad 3. Perfectam communitatem accipimus quae politici regiminis capax est (Suar. I, VI, 19); ut Ecclesia, Regnum, Provincia sui juris (Alasia *De Legib.* Dissert. I, Cap. II, § 5).

4 Cf. Victor. *Relect. De Potest. Civili,* n. 23. Duo heic quaerunt TT. quoad Princeps illegitimus *forsan praescriptione, aut reip. consensu,* legitimus non *fuerit tandem Princeps* (Sot. III, IV, 6. Less. II, 29, 70), 1° utrum ipse peccet, nedum usurpando potestatem et retinendo, sed et exercendo, idest toties quoties illam exercet, quod Less. negat n. 71. Lugo *De Just.* 37, 28, affirmat: hoc praetereo. 2° Utrum, postquam is in pacifica imperii possessione esse coeperit, et quamdiu in ea manserit, ei in conscientia parendum sit. Negat Soto l. c.; ceteri pene omnes affirmant, et rectius; sive ex potestate a civibus tacite ei permissa; seu potius quodam quasi naturali jure, eo quod sine Principe brevi Civitas interiret (Less. Lugo ll. cc. Salas *h. t.* Disp. 10, Sect. 3, n. 14, ac tandem vel ipse Suar. *h. t.* III, 10, 9). Ideoque et magistratibus ab eo constitutis, et eo-

ritorio [§§ 69, 70]; et, ubi duo sunt quorum alter Ecclesiae alter Civitati praeest, ex negociis et potestate unicuique seorsum a Deo creditis (§ 68). Quamobrem ferenti leges alienis subditis, vel extra proprium territorium valituras (5); vel supra, aut praeter suam jurisdictionem (6), quasi minus legitimo, nec suo, non paretur impune. Jussum autem hujusmodi ferendum est *propter bonum subditorum* (7): ex hoc capite necesse est, ut lex sit justa, aequa, nec inutilis. *Justa*, quia *justitia elevat gentes, miseros facit populos peccatum* (8): erit autem justa si et religioni, et rationi congruat (9). *Aequa*, idest accomodata viribus subditorum (10): nihilominus, etsi durior forte, servanda erit (11). *Nec inutilis*, quia onus inutile nec aequum, nec justum est (12). At vero in dubio, utrum legislator suam jurisdictionem excesserit; utrum justa, an injusta sit lex, semper pro lege respondendum erit (13); secus apage leges. Dicitur autem lex praeceptum *commune* et *perpetuum*, quia non singulis imponitur, sed omnibus constituitur (14); et tamdiu duraturum quamdiu civitas

rum mandatis et sententiis parendum est (Less n. 73; Lugo n. 35; Rot. Rom. 16 Ian. 1815). Quamobrem et jura et obligationes ex his legibus, mandatis, sententiis quaesita etiam post ejectum invasorem salva permanent. Verum haec ad eos non pertinent, qui potestatem spiritualem usurpant (§ 68, 10).

5 L. 3. *De Offic. Praesid.*, C. 21. *De S. E.* L. 20. *De Jurisdict.* C. 2 *De Constit.* in 6°. C. 1. *De Privil.* in 6°.

6 Cit. L. 20. L. Un. C. *Qui pro sua jurisd.*: ex C. 2. *De Except.* in 6°.

7 D. Tho. I, 2, 90, 2 Scilicet *qui praesunt coeteris hac una de causa praesunt, ut Civitatis utilitatem tueantur* (Leo XIII Encycl. *Immortale Dei.* 1 Nov. 1885). *Est autem, non modo ejus qui sociis et civibus, sed etiam ejus qui servis, qui mutis pecudibus praesit, eorum quibus praesit commodis utilitatique servire* - (Cicero Epist. ad Quint. Fratr. Lib. I. Epist. 1, circa med.. Dixi bonum *subditorum*, universorum inquam, idest propter bonum *commune:* sed numquid non pertinent etiam ad utilitatem singulorum? utique, sed qua sunt civitatis membra, non qua singuli sunt (Averani, Lib. V, Cap. 10, n. 2).

8 Prov. XIV, 34. Et quî *regula*, si obstipa?

9 Gratian in C. 5, Dist. 1. Dices; lex interdum tuetur facta quaedam illicita, v. c., usucapiones mala fide completas. Nempe cavet deteriora (D. Tho. I, 2, 96, 2); inde aureum illud: *Non omne quod licet* (scriptis legibus) *honestum est* (L. 187, *De R. J.* C. I. Dist. 51).

10 Cf. Suar. *De Legibus*. Lib. I, Cap. 9.

11 L. 12, *Qui et a quib. man.* Ibi. *Perdurum hoc est, sed lex ita scripta est:* ut C. It. 450, § 2; 960. V. I, Reg. XIV, 24, 29, 44. Nisi epichejae locus sit.

12 Suar. VIII, 30, 20.

13 Suar. I, 9, 11. Lugo *De Justit.* 36, 90; S. Alph. *H. A.* II, 23. Ut ecce, si miles dubitet, an justum sit bellum (S. Aug. relat. in C. 4, § 1. Can. 23, 1). *Nisi*, ajunt, *aut lex sit valde molesta, aut nociva res praecepta* (S. Alph. I, 99; III, 617).

14 LL. 1, 8, *h. t.* Salm. XI. 1, 7. Sive omnibus prorsus (v. c., omnibus Christifidelibus, omnibus civibus); sive omnibus ex aliquo coetu, vel Ordine (v. c., omnibus militibus, clericis) sit imposita (V. Suar. Lib. I, Cap. 6).

manebit, pro qua lata fuit; nisi prius forte abrogetur, vel obsolescat (15). Porro illud verbum – *jussum* GENUS definitionis PROXIMUM ; ea – *propter bonum* – etc. CONDITIONES; ea demum *commune, perpetuum* DIFFERENTIAM quam vocant ULTIMAM definitionis ostendunt.

162. Sed, ut jussum teneat, necesse est ut is qui jubet non solum voluntatem suam prodat, sed ut illam eis quibus jubet denunciet. Denunciatur autem per publicationem, seu promulgationem (16) factam legislatoris nomine, et auctoritate: non quamlibet, inquam, sed congruam sive, ut vulgo dicimus, *sufficientem* (17). Scilicet, lex est quaedam *regula*, et mensura (§ 159, 26); regula autem non regulat, mensura non metitur, nisi applicetur his, quae regulari, metiri debent; ideo necesse est, ut lex subditos attingat; *attingit autem per scientiam* (18). Proinde, ut lex sufficienter promulgata dici possit, debet esse *certa, et manifesta* (19): quamobrem, si non constat de existentia legis (lex *incerta*), vel legis sententia obscura est (lex *dubia*), et re diligenter explorata, in priori casu non appareat legem extare, in posteriori quaenam sit legis sententia (20), cessat legis obligatio: inde axiomata lex *incerta non potest certam obligationem inducere* (21);

15 Ex § 11 *De Jur. nat. et gent.* Suar. Lib. I, C. 10. Et ideo qua perpetuum est non cessat resoluto jure eam ferentis; et subditos tenet sive praesentes sive futuros (Suar. n. 7). Quod autem, generaliter quidem, sed non in perpetuum, fertur, *edicti, decreti,* etc., habet nomen: et quod nec generaliter, sed singulis imponitur, *praeceptum* proprio nomine dici solet; de quo propediem. Ceterum legis et edicti, seu decreti, aut eadem prorsus, aut pene eadem est vis. (L. 3. C. *h. t.* Suar. n 6).

16 L. 9 C. *h. t. (De Legibus).* Ex C. 1 *De Postulat. Praelat.*, C. 1 *De Concess. Praeb.* in 6°. D. Tho. 1, 2, 90, 4. Ceterum promulgatio, verius, non pertinet *ad essentiam* legis, quia de essentia legis est, ut sit regula morum; promulgatio autem nec regula est, nec pars regulae, sed actus, quo ea subditis ostenditur, exhibetur.

17 Deuter. 27, 8; I Corinth. 14, 9.

18 D. Tho. *De Verit.* Quaes. XVII, Art. 3; 1, 2, 90, 4. Qui regula utitur *necesse habet eam intueri,* ait Sot. I, I, IV. S. Alph. I, 65, v. *Hanc autem.*

19 C. 25. V. *Hic autem. De V. S.* Cf. Terill. *De Consc. Probab.* Qu. 23, 14. CERTA (E. C. 31, *De O. Jud. Deleg.*). Immo, ut ex D. Tho. 1, 2, 19, 4, O. 3, docet S. Alph. I, 64, *certissima.* MANIFESTA, idest clara, perspicua (S. Alph. I, 75).

20 L. 9 C. *De Legibus.*

21 Ex cit. C. 31. Bened. XIV, Notific... S. Alph. *l. c.* V. c., Utrum contractus trinus sit illicitus; utrum sit obligatio recipiendi sacramentum confirmationis, etc. Quamobrem inconsulte prorsus Giballin., Alterius, Covarruvias, Salmaticenses, docuerunt, peccare graviter irretitum censura, qui absolutionem quamprimum non petit: inconsultissime vero, qui concionantem in mortali constitutum, immo et acolytum inservientem celebranti, damnant letalis (V. S. Alph. VI, 37, 40). Sane orta, initio Religionis nostrae, controversia, nec mediocri, utrum licitum esset vesci idololitis, utrum sanguine et suffocatis, Paulus respondit: *Unusquisque in suo sensu abundet.* (Rom. XIV, 5. I Cor. X, 25). Serius, cum Novatiani secundas nuptias, Tertullianus

lex dubia non obligat (22). Sed etsi certa ea sit, et manifesta et obligandi vim nacta fuerit, singuli *non ligantur, nisi mediante scientia illius* (23): quamdiu igitur eam ignorant inculpabiliter, si quid contra fecerint, excusantur (24). Illud autem interest inter legem incertam seu dubiam, et legem ignoratam, quod illa pro non lata est, atque ideo nulla ejus transgressio intelligitur, ne materialis quidem; at haec non deest cum lex ignoratur, quia nostra ignoratio rei veritatem non mutat.

163. Porro omnis lex ordinem moderatur seu natura constitutum, seu jure (§ 152): inde deducitur in naturalem, et positivam. Et positiva rursus, ex auctore, in divinam, et humanam: humana vero in canonicam, et civilem. Hactenus de legis definitione et divisionibus; nunc quae sit legum virtus videamus paucis.

164. Itaque *legis virtus haec est*: *imperare, vetare, permittere, punire* (25). *Imperare, vetare;* et hoc expeditum est. *Permittere;* non ea quidem

autem nuptias cum infidelibus vetitas dicerent, obstitit illis S. Gregor. Nazianz. Orat. 39, huic August. *De Fid. et Oper.* 19, 3; quaerentes, quibus legibus vetita essent. Et saec. XIII, exoria quaestione, utrum confitendae essent circumstantiae peccata *simplicia* aggravantes, D. Thom. in 4. Dist. 16, Quae 3, art. 2, sol. 5, sententiae negantium adhaesit: et Bened. XIII, in Conc. Romano an. 1725, rem poenitentium arbitrio reliquit *Instr. pro paroch. etc.*). Et ne recentioribus exemplis carere videamur, S. C. C., bis proposita quaestione, *utrum clericis licitum esset negociari per alios*, cum multi TT. id affirmarent, multi negarent, noluit eam definire (Ben. XIV, *De Syn.* 10, 6, 4). Item, cum quaereretur an praelati Regularium, cum et ipsi suas oves habeant, tenerentur, perinde ac parochi, applicare pro eis missam diebus festis, quaestio hujusmodi bis proposita apud S. Sedem, bis insoluta remansit (Giraldi *Expos. Jur. Pontif.* Par. II, Sect. 85, To. 3.)

22 S. Alph. Lib. I. *Systema morale* Coroll. 1. Lex autem dicitur dubia, si verba legis nullum praeferant sensum, quod vix accidit (V. L. 5 C. *Fin. Regun.*), ideo hunc casum praetereo, vel aequivocum, vel ambiguum. Huic valet regula: *Contra eum, qui legem potuit dicere apertius, est interpretatio facienda* (C. 57 *De R. J.* in 6° L. 40. *De Pactis*.); ac proinde *semper in obscuris quod minimum est sequimur* (L. 9 *De R. J.* C. 30 *Eod. tit.* in 6°). Hinc, v. g., cum cautum sit, ut beneficiatus, qui *post sex menses ab obtento beneficio* horas canonicas non recitaverit, *fructus suos non faciat*, (S. Pius V. C. *Ex proximo*), fructus accipere debemus, non anterioris et posterioris temporis, sed posterioris tantum (Suar. *De Relig.* To. II, Tr. IV, Lib. IV, C. 29, n. 14).

23 D. Tho. *De Verit.* XVII, 3.

24 Ex C. 1 *De postulat. praelat.* Suar. *De Cens.* 40, 5, 15. S. Alph. I, 153.

Ex dictis autem apparet, legem neque solius rationis actum esse, alias quî *jussum?*; neque solius voluntatis, alias posset et *injusta* esse, sed utriusque: ideoque et a *legendo*, et a *ligando* rectissime dici, quippe quae et *justum ab injusto secernit, licitum ab illicito* (L. 1 *De Just. et Jur.*), et praecipiendo, aut vetando libertatem hominis coercet et *ligat* (LL. 1, 2, 7, *h. t.*).

25 L. 7, *h. t.*

quae consistunt ex libertate naturali, sed ea quae ex jure positivo statum capiunt (§ 118). *Punire;* verum ea pars legis quae poenam irrogat pertinet ad sanctionem legis, idest ad eam sarctam, tectam servandam, ne impune violetur (26). Haec autem omnia praestat lex ex quo publicata fuerit; nec enim retro valere potest, quippe est regula actionum nostrarum; adeoque futurarum tantum: sed de hoc serius, quia ad leges dumtaxat positivas pertinet.

165. Quamobrem virtus legis in duobus cum primis posita est, nempe in vetando et imperando *(declina a malo, et fac bonum);* inde omnia legis praecepta sunt vel negativa, vel affirmativa; ut puta parcere servilibus, adesse sacro festis diebus: illa obligant continuo *(semper, et ad semper)*, haec suo tempore *(semper, sed non ad semper).* De negativis expedita res est, nam omittendo quodammodo implentur; ideoque etiam ab eo implentur, qui illa inscius, immo et invitus omiserit (27). Dixi *quodammodo,* nam qui omittit (v. c. abstinet carnibus) inscius, magis legem non transgredi, quam eam implere dicendus est (28); et qui eam omittit invitus, quod ad animi cogitationem, apud Deum violatae legis reus est.

166. Uti autem satisfieri possit praeceptis affirmativis, illud praestandum est, quod lex praestari jubet; aliud enim praestare nec licet, nec oportet (29). Et praestari debet humano modo, suo tempore, totum. *Humano modo*: et si hoc est aliquid dandum, puta decimae,

26 L. 9, § *Proprie. De Rer. Divis.* L. 41, *De Poenis.* Et ideo dicitur *sanctio* legis (§ 10 *De Rer. Divis.*). Huic prope accedunt leges *irritantes;* de quibus infra.

27 Suar. 2, 10, 9.

28 Suar. n. 2. Scilicet *in his* (aliisque similibus) *casibus, praeceptum postea non obligat, non quia fuit impletum. sed quia fuit subtracta materia ejus* (Suar. cit. n. 9).

29 Ex L. 2, § 1 *De Reb. Cred.* Itaque die festo, v. c., si vales missam audire, non satisfacis totum psalterium pro ea recitando; si non vales, non cogeris quo alio religionis opere, ut puta Rosario, defungi. Quid si ex duobus alterum tantum praestandum sit? Et profecto tui, quasi debitoris, erit electio (§ 38. *De Actim.*); sed alterutrum eligere debes, non utriusque partem (Ex L. 15. *De Legat.* 2). Et cum elegeris perinde erit, ac si id solum praeceptum fuisset (L. 3, § 1. *Quod certo loco*): quamobrem si postea hoc praestari nequeat, liberaris (L. 15, pr. *De Solution.*). Sed utrum variare possis? Et in foro conscientiae, reor posse, quia nemo eam legem sibi dicere potest, ut non liceat sibi a sua voluntate recedere (§ 158, 23). Nisi forte electio intersit alterius; nam, postquam electio huic renunciata fuit, non datur amplius variationi locus (Ex L. 20 *De Opt. legat.*). At, ex quo coepit unum praeterire, alterum tenet (Suar. *De Censur.* III, 2, 14. Salm. 10, 1, 64); veluti si poenitens jussus a confessario singulis sabbatis aut eleemosynam facere, aut jejunare, jejunium fregerit. Porro haec raro in legibus, interdum in praeceptis locum habent; et his maxime aptari debent.

sufficit alium dedisse pro te; vel te etiam non tuae mentis, immo et invitum (30). Sin est aliquid *faciendum*, debes tu facere, et compos tui facere (§ 142, 2): ideoque sciens volens: nam *quod aliquis facit ignorans, per accidens facit;* et hoc sufficit, nec opus est ut facias *sciens* (legem), et *volens* (legi satisfacere); quia lex, regulariter, opus praecipit ob ipsius operis finem, atque ideo opus dumtaxat exigit, et non intentionem satisfaciendi. Sive, uti Nostri ajunt, lex jubet fieri id quod praecipitur, fieri quia praecipitur lex non jubet (31). Sed etsi illud praecipiat ob finem aliquem extrinsecum, quoties de liberando agitur, idem juris esse puto, quia *verosimile est*, te, si lex subiisset animo, maluisse legi satisfacere (32). Et, ut generaliter dixerim, quoties quis sponte sua facit quod ex obligatione aliqua quae ipsum praeterit facere tenetur, si verosimile videatur, eum scientem in hanc causam imputaturum, in hanc imputabitur: quod plures docent ex Nostris, et aequitas suggerit, etiamsi a jure stricto recedere videamur (33).

30 V. Suar. II, 10, 9.

31 D. Tho. I, 2, 100, 9. V. S. Alph. I, 163. Suar. in 3 P. Disp. 84, Sect. 3. Bonac. Q. I, P. 10, n. 9. Itaque si die festo adeas ecclesiam *ad expectandum amicum dum fit sacrum non satisfacis praecepto si non habes intentionem audiendi illam missam* (Lugo *De Euchar.* 22, 23): at si veneris missam auditurus, et devote intersis, satisfacis etsi ignores diem festum esse; aut veneris puellae visendi causa, vel metu patris invitus, alias non auditurus (Lugo l. c. S. Alph. H. A. VI, 27): immo etsi nolis Ecclesiae praecepto satisfacere; nam quod lex jubet vere facis *Communissima* (S. Alph. I, 164; IV, 176. V. *Ad officium*). Aliud juris est in his obligationibus quae ex voluntate nostra initium aut statum capiunt (S. Alph. H. A. VI, 27): ut puta si debens decem Seio, dones ei decem; aut debens missam audire ex voto, vel ex poenitentia sacramentali (nam et haec ex acceptatione tua statum capiti, nolis ea missa quam in praesens audis, voto aut poenitentiae satisfacere.

32 L. 97. *De Solution.* Ut puta, si jejunandum sit, vel sacrum audiendum ad impetrandam aeris serenitatem.

33 S. Alph. III, 700; H. A. VI, 27. Contra Sanch. Layman. Spor. Salmat. etc., negantes eum satisfacere. Itaque si parochus obligatus ad restitutionem ob omissas horas canonicas, ignarus, vel immemor suae obligationis, fecerit eleemosynas, liberatur. Et si missam audire debueras ex praecepto Ecclesiae die festo, ex poenitentia sacramentali, et ex voto prius illi (Sanch. et Bon. ll. cc.), tum isti, demum huic (Sanch. et Bonac. contra putant) satisfactum censetur; quia debita ex causa onerosa, debitis ex causa gratuita potiora sunt (Ex L. 73 *De Jur. Dot.* V. Lugo *De Just.* 12, 38). Dixi si *verosimile* etc., ex cit. L. 97, *ac proinde si verosimile* revera sit (Croi. III, II, 452). Itaque, si immemor debiti donaveris creditori, ita demum hoc in debitum imputabitur, si memor magis in solutum dedisses: non item si adhuc donasses; utputa si donum dederis filiae fratris tui occasione matrimonii, ex moribus regionis. Porro Nostri communiter de eo loquuntur qui facit, dat *immemor* legis: sed idem dicendum puto si fecit, dedit legis *inscius;* eadem est ratio. Sane si haeres debeat Sejo 100 sine usuris, et 100 cum usuris, quis dixerit, solutum in *hoc* debi-

167. *Suo tempore.* Itaque si hoc tempus in lege definitum est, lex intra id tempus implenda erit, nempe ex quo cessit usque dum venerit dies (§ 40, 20). Nihilominus si medio tempore immineat aliquod impedimentum, perinde habendum erit, ac si eo superveniente dies venerit (34). At vero antequam dies *cedat* nemo tenetur praestare id quod lex jubet, immo nec potest, quia nondum subest lex; nisi forte hoc sit aliquid quod ad justitiam pertinet (35). Contra tenetur regulariter etiam postquam praeterierit; quia duo heic sunt regulariter legis praecepta, dari, et certo tempore dari (36), exceptis regulariter his quae pertinent ad religionem (velut jejunium, auditio sacri), quippe religionis praecepta sunt affixa diei. Si autem nullum tempus in lege definitum est, si lex jubeat aliquid fieri *statim*, hoc adverbium cum aliquo temperamento accipiendum est (37); si *quamprimum*, tempus erit in aestimatione boni viri (38). Sin denique nihil

tum non imputari, quia ipsum latuit? Dixi, cum *de liberando* agitur: nam si de lucrando aliquo agitur, verior est Sancii, aliorumque sententia (Ex L. 2. *De Condit. et demon.*). Veluti si quis, his diebus, quibus jejunandum est ad lucrandum jubilaeum, ignarus jubilaei, ex sua devotione jejunet. Adde L. 62 pr. *De A. H.* Cf. Alas. IV, VII, 2.

34 Suar. *De Voto* IV, 15, 7. S. Alph. IV, 155; VI, 298. Ut puta, si necesse habeas ipso Paschatis die longam peregrinationem inire. Heinc tenetur diluculo horas canonicas recitare, missam audire, qui serius nequit (Lugo *De Euch.* 16, 75. *De Poenit.* 15, 182. Salmat. XI, III, 66, 67; S. Alph. IV, 155), v. c. ob febrim redeuntem (Viva in Innoc. XI, 54, 18). Atqui, dices, is qui merito veretur, ne, ob dilatam ad finem anni confessionem sacramentalem, sibi excidat aliquod peccatum letale, non tenetur maturius confiteri (Lugo *De Poenit.* 15, 41; S. Alph. VI, 670, 6): ita porro, sed quia durissimum foret, mox confiteri: quî enim si confessus paullo post inciderit in aliud letale? Num cogendus erit iterum confiteri: et sic deinceps?

35 V. D. Tho. Suppl. 6, 5. - *Nec potest* (S. Alph. VI, 297 in fi.). Etsi praevideat se legem suo tempore implere (v. c. confiteri intra annum) non posse (Suar. Azor. Lugo *De Euchar.* XVI, 74, 78). Atque ideo qui v. c. longam navigationem pridie dominicae *in Palmis* initurus, communicat in sabbato *Passionis*, si non discedit tenetur in Paschate communicare (Suar. l. c. Lugo n. 75. S. Alph. 298 in fi.) et beneficiatus qui uno die omisit officium non liberatur a restitutione fructuum si illud suppleat die sequenti (S. Alph. III, 667). *Nisi forte*, etc. Nam quod in diem dari jubetur, velut decimae; aut promissum, vel relictum fuit, velut usurae, legatum *statim* debetur, licet ante diem peti non possit (§ 2 *De V. O.*): *et plus solvit, qui citius solvit* (Ex § 33 *De action.*).

36 L. 28, § 1 *De Recept. arb.* C. 6, § *Praeterea. De Dolo et contum* Proinde jussus v. c. sistere se Praelato intra mensem, hoc elapso *tenetur nihilominus ei se praesentare* (cit. C. 6, v. *Unde*); sive non potuerit, sive noluerit suo tempore sisti.

37 Ex L. 105 *De Solution.* Nostri accipiunt, infra triduum. Ex L. ult. C. *De Error. Advoc.* (ibi, *ex continenti*) C. 8, *De Regular.* S. Alph. VI, 266.

38 V. S. Alph. l. c. Ut in C. 22 *De S. E.* in 6°. Trid. XIII *De Euch.* 7.

prorsus edixerit, dies *vertit* eo tempore, quo exacto legi amplius satisfieri nequiret (39); nisi aut alia lex urgeat (40), aut de his praeceptis agatur quae dilatione minuuntur (41).

168. *Totum.* Qui autem totum praestare non potest, debet eam partem praestare quam potest; dummodo et res quae praecipitur divisionem recipiat (42), et hoc quod praestari potest non sit aliquid

Quod autem ait Barbosa (Dictiona. etc. n. 302) significare *spatium trium mensium in magnis, et duarum in parvis* ex L. 45, § 11. *De Jure Fisci*, penes Nostros haud receptum videtur.

32 D. Th. in 4, Dist. 17, Quaest. 3, art. 1, Solut. 4. Vasq. *De Poenit.* 2, 90; 1, 5; Lugo *De Poenit.* 15, 37. Ideo, v. c., praeceptum communionis annuae, omissum in Paschate, non obligat ante novissimum illius anni diem; praeceptum baptismi suscipiendi, vel contritionis post letale peccatum admissum eliciendae, ante tempus mortis non obligat (D. Tho. Lugo et Vasq. ll. cc. V. Sporer *De Poenit.* nn. 177, 520. S. Alph. VI, 437). Et qui putant, legem implendam esse quum opportunitas aderit, omnino desipiunt; nam alias quoties quis eam praetermitteret peccaret; v. c., non faciens eleemosynam quoties pauper occurrit (D. Tho. cit. sol. 4).

40 Sporer cit. n. 177. E. g., caritas, religio: ut puta, si is qui differt baptismum aliis scandalo sit; si is qui in letali versatur gravos patitur tentationes quas sentit superare non posse nisi actu contritionis elicito; vel necesse habeat administrare aliquod sacramentum; et si necesse habet sacrum facere, vel communicare, v. c. in Paschate vel ex voto vel ex poenitentia sacramentali, confiteri oportebit (V. S. Alph. VI, 437).

41 Scilicet *minus solvit, qui tardius solvit* (§ 33. *De Action.*). V. c. in actibus fidei, spei, et caritatis eliciendis (Ex Innoc. XI, 17); in Religione, quam quis vovit, ingredienda (S. Alph. III, 221).

42 Ex C. 6, § *pen. De Dol. et Contum.* L. 72 *De V. O.* Verum quae divisionem quae minus recipiant definire, *hoc opus, hic labor.* Dicam quod sentio. De eo opere quaerimus quod, etsi pluribus partibus constet, *unum* intelligitur; ita ut ejus omissio unum duntaxat peccatum constituat. Principio igitur refert, utrum hoc natura constet, an jure.

Si natura, puta statua, vel oratio, expedita, ni fallor, res est: nam si pars quae dari fierive potest inutiliter daretur, fieret, cessat dandi obligatio, quia cessat lex (§ 161, 12); veluti si promissae statuae pes supersit; vel orationis, ob infirmam valetudinem, non valeas quidquam recitare praeter exordium.

Sin jure, intererit utrum hoc quod praecipitur unicum sit, an multiplex. *Unicum* accipio, cujus una pars substantialis est (ut in sacrificio missae utriusque speciei consecratio), caetera accessoria, quae sine illa aliquid *aliud* esse videantur et heic quoque illa cessante lex cessat (§ 166, 29). *Multiplex* dico, quod coalescit ex partibus quae singula seorsum praestari possunt, ut divinum officium; et huc pertinet regula superius tradita, explosa ea nonnullorum veterum TT. regula ex C. 1. *De his quae fiunt a major.* male detorta. - *Major pars trahit ad se minorem* - (Ex Innoc. XI, 54): proinde nedum is, qui non potest recitare matutinum et laudes ad reliquas horas (Cit. Prop. 54), sed et is qui nec reliquas sed solum completorium recitare potest ad hoc (Viva ibi n. 16) recitandum tenetur. Huc pertinet mulier quae nupsit obstricta voto castitatis, debitum reddere quidem debet, at petere non potest: et is qui habet peccata reservata et superiorem adire nequit, verius non reservata confiteri debet

minimum (43). Ceterum nihil prohibet implere duo praecepta *uno tempore*, si utrumque opus praestari possit una simul (44); vel *uno actu*, si omnia ad eamdem virtutem pertinent (excepta justitia), et simul incidant (45). Qui id quod lex jubet praestitit humano modo, et suo tempore, et quantum potuit, si finem legis non assequitur, cum hoc non sit in potestate nostra, nihil culpabitur: *finis praecepti non cadit sub praecepto* (46): veluti si ex jejunio, vel abstinentia a ciborum delectu, nullum incommodum sentiat.

169. Quid, si dubites an legem impleveris, dubio nempe positivo et gravi? Et videamus utrum dubium in jure, an in facto consistat. Si *in jure*, idest si dubitas num bene, recte, probe feceris, *in dubio omne factum praesumitur recte factum* (47): nisi agatur de damno alterius injusto; vel de aeternae tuae alteriusve salutis periculo (48). Si consistit in facto, idest si dubites utrum feceris, plerique tenent, obligationem cessare; primo ex praesumpta intentione legislatoris; deinde quia legis obligatio incerta esse incipit (49); alii contra, quia lex possidet (50). Mihi prioris sententiae prior ratio aequior est: posterior, quia regulam *de possessione* (§ 11, 103) sequor, displi-

(S. Alph. VI, 265, q. 1). Utriusque habet aliquid opus quod una principaliori parte constat, altera minus principali, velut jejunium quod constat unica comestione, et a carnibus abstinentia: de hoc quaestionis est, utrum si illam praestare non possis, debeas hanc praestare, quam potes (V. Bened. XIV, *Notif* a n. 24): affirmantium sententia aut verior est, aut certe tenenda quia lex possidet.

43 Alas. IV, 7, 9. Gury I, 109 (§ 32, 23). Minimum vero accipio quod non pertingit ad materiam gravem.

44 V. S. Alph. I, 166. Idest si unus actus non impedit alium. V. c, recitare horas canonicas dum ades sacro die festo (S. Alph. III, 309). Scilicet quoties lex duo jubet, id solum jubet ut praestetur utrumque, non ut seorsum (Alas. IV, VII, 10).

45 Alas. n. 11. V. c., si festum S. Josephi incidat in dominicam, satis erit unam missam audire. Et simul etc. V. Alex. VII, 35.

46 V. D. Tho. I, 2, 100, 9.

47 S. Alph. VI, 505, 906. V. c., an recitaveris horas canonicas attente ac devote: si confessus reservata, postea dubitare coeperis, an confessarius potuerit a reservatis absolvere; vel an bene confessus fueris (S. Alph VI, 505).

48 V. S. Alph. I, 42 etc. Si dubites, v. c. an decimas solveris, an restitueris pecuniam mutuo acceptam; an solveris legatum a testatore relictum. Item in articulo mortis, an bene confessus fueris; an valeat baptismus, ordo, etc., a te collatus. In summa regula *in dubio*, etc. ad eos casus coercenda est, in quibus agitur de solo licito vel illicito (V. § 10, 90); v. c., an peccatum confessus fueris, quod certo meminis admisisse, an horas canonicas recitaveris, votum impleveris.

49 Carden. *Cris* D. 60, 4. Jlss. V, 150. Croix 1, 600. S. Alph. III. 700 v. *Sed occurrit*. Gury 1, 80, ibiq Baller. Nempe, ajunt, si probabile est, me legi satisfecisse, non potest esse certum quod obliger, quia contra certitudinem non datur probabilitas. Ratio subtilis, sed non contemnenda.

50 Salm. XI, 2, 119; ibiq. Pal., Sanch. etc.

cet; sed non improbo, quia placet probabilistis (51): et quando haec sententia communissima dicitur (52), tutam duco. Et eos sequor qui eam producunt ad promissiones quoque gratuitas, quae ex voluntate nostra initium capiunt, e. g. donationes, vota (53): tum ex praesumpta promittentis (quasi legislatoris) intentione, tum quia donata amare exigenda non sunt.

170. Hucusque de his, ad quae lex obligat directe et per se. Ad haec quoties lex aliquid praecipit, indirecte et per consequens, 1° *cum jubet*, praecipere intelligitur quidquid legi adimplendae praeterea necessarium est; 2° *cum vetat*, ea quoque vetare intelligitur, quae legis transgrediendae periculum continent. Insuper, seu jubeat, seu vetet, semper 3° vetat legi transgrediendae alteri auctorem vel adjutorem fieri.

171. Principio igitur lex quae jubet aliquid fieri, ea quoque tacite jubet, sine quibus legi satisfieri non potest. Scilicet *obligatus ad finem tenetur ad media* (54); non omnia quidem, sed *ordinaria, communia, et consueta* (55). Ex hoc capite oportet, et ea quae legibus implendis opus sunt adstruere (56), et ea removere quae obstant (57); dummodo et illa adstrui, et haec removeri possint, regulariter, absque incommodo gravi (58): qui sive illa sive haec non praestat, transgressor est legis. Sed in primis est transgressor legis qui aliquod hujusmodi impedimentum sine gravi necessitate sponte subit (59). Et si illud

51 S. Alph. III, 112. V. § 255, 37.

52 S. Alph. H. A. 1, 17; IV, 150.

53 Lugo *De Poenit.* 16, 60. Hanc sententiam obiter tenet S. Alph. I, 99. Et nihilominus eam explodit, quoad vota (I, 28), et quoad confessionem sacramentalem (VI, 477) et quoad horas canonicas (V. Elench. Propp. Reform. Add. n. 1). Quod igitur eo Lib. I, 99 dicit, tenendum est, esse vestigium *prioris sententiae*, a qua postea discessit. Verum utrum jure discesserit, ex his quae animadvertimus nn. 49, 51, 52, viderint sapientes.

54 L. 135, *De R. J.* Ibi « *Qui potest facere, ut possit conditioni parere, jam posse videtur.* »

55 S. Alph. III, 324, 325. Scilicet lex constituitur pro his, quae frequenter, et communiter, accidunt, non quae raro (LL. 4, 5, 6, *h. t.*).

56 V. Croi. I, 782; III, II, 1334. Itaque si, v. c., Episcopus jussus a R. P. Sejo beneficium conferre, si consurae ei conferendae morum fecerit, non parere videtur (Ex L. 86 *De legat.* II).

57 Ex L. 40 pr. *De Condit. et demon.*, C. ult. *De Election.* V. S. Alph. III, 325. Hinc, v. c., debitor qui potest creditores dimittere hereditatem acceptando, aliquod munus obeundo, vel artem, vel ministerium; illam acceptare (Sanch. M. VI, 4, 9), haec obire tenetur (Lugo *De Just.* 20, 137. Moli. n. 435).

58 V. Croi. I, 790. S. Alph. III, 325.

59 L. 64 pr. et § *Tempus. Pro Socio.* Ibi: *Hoc facere posse quis videtur, quod dolo fecit, quominus posset:* Croi. 783, 790. Heinc, v. c., gravi non vacat debitor qui ludo indulgens reddit se non solvendo: parochus qui venationi plus aequo incumbens in morbum incidit, et exinde officio suo deest. Nihilominus postquam impedimentum subiit, etsi peccaverit in causa, si non eo animo illud subiit, ut a lege exi-

subit eo consilio, ut legis obligationem effugiat, *in se;* secus *in causa* legem transgreditur (§ 143) Nec is verius excusatur, quod id faciat alterius virtutis, (v. c. religionis, vel caritatis) causa (60). Nihilominus in legibus humanis, ex praesumpta voluntate legislatoris, quoties de solo licito vel illicito agitur, excusatur et is qui non invitus subit aliquod impedimentum (quod varie ex ipsis legibus aestimandum erit (61)); indirectum et remotum (62); dum ne illud subeat, vel non removeat, eo consilio, ut legi se eximat. Ceterum haec in praxi difficillima esse *dicunt omnes* (63).

172. Et, ex diverso, omnis lex quae aliquid vetat, ea quoque tacite vetat, quae legis transgrediendae periculo nos committunt; et in primis *occasiones.* Occasio dicitur, quidquid legis transgrediendae nobis exterius periculum praestat (64). Periculum autem hujusmodi vel tenuiter probabile est, vel graviter probabile; quod varie ex personis aestimari debet: si primum occasio dicitur remota, sin alterum proxima (65). Proxima triplex; necessaria simpliciter, vo-

meretur, materialis transgressio legis non imputatur. Puta si die quo jejunandum est, ea defatigatione luseris, ut puta saltando, jaciendo, luctando, ut amplius jejunare non valeas (Laym *De Jejun.* III, 5. S. Alph. III, 1045. Croi. III, II, 1334). *Communissima.*

60 D. Tho. 2, 2, 147, 4 ad 3. S. Alph. I, 152; ut puta, qui in die jejunii pedibus iter facit ad invisendum amicum (S. Alph. III, 1046); vel ad sanctuarium aliquod peregrinatur, si possint differri (S. Alph. III, 1049; IV, 156). Dixi *verius;* nam quidam aliud putant ex C. 5. *De feriis,* quo diebus festis *forensia* permittuntur *si necessitas urgeat, vel pietas suadeat:* nec contemnendum hoc argumentum retur S. Alph. III, 265, maxime, quod in eo C. 5 necessitas et pietas pari jure censentur. Et ipse cum Palao, Bonac., etc. excusat n. 1049, sine ulla distinctione, a jejunio inservientes *cum magno labore infirmis in hospitalibus, aut monasteriis.* Quamobrem puto haec relinquenda esse arbitrio boni viri; et utilitatis quoque aliorum, idest caritatis erga proximum, rationem habendam.

61 Salm. XI, II, 155. 160. Reiff. III, 6, 4. Scilicet non praesumitur legislator voluisse a subditis caveri omnia quaecumque impedimentum praestare possunt, quippe hoc durissimum foret (Suarez V. S. Alph. III, 152).

62 Ex L. 36 *Locati* V. Croix I, 790. Quamobrem is qui culpa sua incidit in morbum, excommunicationem, interdictum; et ideo non potest recitare horas canonicas, chorum adire, interesse sacro die festo, excusatur (S. Alph. III, 325): idest non peccavit cum sciens volens morbum contraxit, excomm. etc. (Salmat. l. c. V. § 156, 6).

63 Croi. I, 782. Duo autem ob oculos semper habenda sunt 1° obligatum ad finem teneri ad media; 2° legem semper obligare cum incommodo levi.

64 V. Croi. V, 252. Dixi 1° *periculum,* et non opportunitatem *(occasio materialis)* tantum; 2° *transgrediendae,* ideoque periculum consensus, et non tentationis dumtaxat (V. S. Alph. VI, 452); nisi vehemens forte tentatio sit (V. S. Alph. H. A. Tr. ult. n. 2 sub fin.). Demum 3° *exterius,* quia neque fragilitas naturae, neque passiones, neque habitus, occasiones dici possunt; quamquam Nostri interdum habitus vocent *occasiones intrinsecas.*

65 Croi. V, 252. S. Alph. VI, 452. De

luntaria, et moraliter necessaria. Necessaria simpliciter ea dicitur, quae non potest; voluntaria, ea quae facile potest removeri; moraliter necessaria ea, quam quis removere quidem potest, sed non sine gravi suae vel existimationis, vel rei familiaris detrimento (66). Utraque rursus dicitur *in esse*, si quis eam penes se habeat, secus dicitur *non in esse* (67). Itaque is, qui versatur in occasione necessaria, debet eam remotam efficere (68): voluntarias non subire prorsus, vel removere debet (69). In moraliter necessariis versari (perinde quasi simpliciter necessariis) ex causa gravi non est illicitum (70); sed ea lege, ut remotas eas reddas (71); alias (quasi voluntariae) deserendae, detrudendae sunt protinus (72), etiam (quae mihi verior, et omnino tenenda sententia est) cum vitae jactura (73). Ceterum exponere se periculis

remotis ulterius non quaerimus. In proximis periculum aestimari potest tum a priori, tum a posteriori. *A priori* (si nunquam antea in ea occasione versatus fueris), si hoc sit vere probabile (S. Alph. l. cit. v. *Ex praemissis*) licet e contrario vere probabile sit hoc periculum non subesse (S. Alph. V, 63). *A posteriori* belle Gobat periculum hujusmodi dispescuit in moraliter certum, probabile, et leve: nempe si in ea occasione, v. c., decies constitutus, lapsus fueris octies aut septies, *moraliter certum:* sin ter aut quater, *probabile:* sin demum semel, *leve* tibi in ea occasione periculum est. Quamobrem, ex hoc capite, occasio proxima, nec ea solum dicenda est, in qua quis constitutus ut plurimum peccavit, ceu visum nonnullis; nec ea in qua pariter peccavit et a peccando se abstinuit, ceu visum aliis; sed ea in qua frequenter peccat (S. Alph. l. c. et H. A. Tr. ult. n. 1).

66 S. Alph. VI, 455. V. c., quoad eos qui facile inebriantur - filio oenopolae necessaria simpliciter, ei qui caponam petit voluntaria, ipsi oenopolae, qui ex ea victum lucratur, moraliter necessaria occasio dicenda est. Item quod ad eum qui famulae commiscet; v. c., filiusfamilias, aut paterfamilias, aut viduus, cujus liberis domuique ilia superest fideliter ac diligenter.

67 S. Alph. VI, 454. Veluti si quis amicam domi habeat, vel foris adeat.

68 Croix V, 259 261. S. Alph. VI, 455. Nempe oratione, sensuum custodia, frequentia sacramentorum, etc.

69 Innoc. XI, 61, 62, 63. Nempe, etsi periculum sit incertum, si vere probabile sit (n. 65): secus ac existimarunt Spor. Gobat, aliique (S. Alph. V, 63): nam licet incertum sit est tamen vere probabile: atque huc pertinet illud Ecclesiastici III. 27, *qui amat periculum peribit in illo.* Sane quis innoxium eum dixerit qui tibi offert cibum de quo graviter dubitat, ne sit veneno infectum, licet probabile sit non esse infectum veneno? Vel te illum, necessitate nulla urgente, sumere posse?

70 Salm. 26, 2, 46. S. Alph. V, 63; VI, 455. Ut ecce, his qui periculosa exercent officia, velut histriones, milites, mercatores, curiales etc. (CC. 3, 4 *De Poenit.* Dist. 5): item chirurgis, et parochis, qui medendo, vel confessiones excipiendo pollutionem patiuntur (Sanch. M. IX, 45, 4): immo et simplicibus confessariis, si munus confessarii sine gravi detrimento deserere nequeunt (S. Alph. III, 438, 483).

71 S. Alph. V, 63; VI, 455.

72 CC. 3, 5, *De Poenit.* Dist. 5.

73 Marc. IX, 42, etc. S. Alph. VI, 457. Qui hisce occasionibus se exponit peccat contra eam virtutem, quam in discrimen adducit; v. c., fidem, pietatem, castitatem, etc.; quippe quae id

et occasionibus non est illicitum ex justa causa: idest gravi, si periculum labendi est grave; gravissima, si hoc gravissimum est (74): *praeterquam si certo moraliter praevideatur lapsus in peccatum* (75).

173. Demum, quoties lex aliquid praecipit, vetitum est aliis legis transgrediendae auctorem fieri, seu facto, seu verbis, seu exemplo. *Facto*, veluti si cogas famulum vacare servilibus diebus festis, vel die esuriali dapes vetitas filiis apponas. *Verbis*, jubendo, rogando, consulendo. Et duo haec ipsa virtus quae laeditur vetat; e. c., religio, temperantia, justitia, si, v. c., aliquem ad blasphemandum, non jejunandum, furandum inducas (76). *Exemplo*, et hoc vetat caritas. Quaesitum est, utrum id vetet ea quoque virtus, quae laeditur? Utique, si id facis ea data opera, ut alter, permotus exemplo, eadem faciat; et planum est. At si tu non eo animo sis, et alter haec faciat contra, vel praeter intentionem tuam, non satis convenit. Quidam affirmant (77); nam quid interest, utrum verbis, an factis eum perducas ad legem transgrediendam? alii negant, quia si tu eo facto abstinere debes propter alium, ideo debes, quia teneris impedire peccata proximi tui: atqui hoc solius caritatis est (78). Illud nemo dubitat, haec vetita esse ipso naturali jure: ideoque non excusaris, eo quod, vel *tu* non tenearis ea lege, cujus transgrediendae alteri es auctor (79); vel *is* eam transgrediendo non peccet formaliter; puta, quia non est suae mentis, vel ignorat legem (80); nam facit rem materialiter malam: et si is rem damnosam fecerit, damnum tibi aestimabitur (81). Et si bona fide alterum induxeris ad rem malam faciendam, ignorans eam esse rem malam, quando id animadvertis, debes eum protinus de-

vetat; et praeterea contra sui caritatem peccat: sed hoc quasi damnum est, non aliud peccatum.

74 Cf. Potton O. P. *Theoria Probabilitatis* Par. I, Cap. 7, § 20.

75 S. Alph. V, 63.

76 Lugo *De Poenit.* XVI, 156, 275.

77 Sanch. D. I, VI, 5. Cajet., Ronca. Salm. 21, 7, 55. S. Alph. II, 45, v. *Tertia. Nempe quia non licet* COOPERARI *ad actionem objective malam* (S. Alph. n. 47, v. *Probabiliter*) V. nn. 88-91.

78 Suar. *De Carit.* X, 2, 9. Lugo l. c. n. 160. Navarr. aliiq. recentiores ap. S. Alph. l. c.

79 Lugo *De Poenit.* 16, 156. Veluti si judaeus suadeat christiano edere carnes die esuriali; vel exercere servilia die festo.

80 Lugo XVI, 156; XXII, 65. Utputa, si provocaveris infantem, vel amentem ad turpia, blasphemias, etc.; vel ebrio (vel ei qui ignorat diem esurialem esse) carnes die esuriali dederis comedendas (Laym. 10, 3. S. Alph. I, 153), vel pejerare facias eum qui jurare atque ideo rem se bonam facere putat (Lugo *De Just.* 39, 21): nec (si hoc natura malum est) ad gravius aliquod avertendum; v. c. hostiam non consecratam praebere peccatori occulto publice ad S. Synaxim accedenti (D. Tho. 3, 80, 6, ad 2); vel sinere ut sacerdos die festo, ne desit missa, consecret panem hordaceum quem triticeum putat (Ex C. 7. *De Celebr. Miss.*).

81 V. Lugo *De Just.* 19, 35.

docere, id enim justitia exigit; sed non adeo rigorose ac si sciens feceris, ideoque si id possis absque incommodo gravi (82). Eum vero qui legi non est obstrictus perducere ad aliquid contra eam faciendum, cum is neque formaliter neque materialiter peccet, innoxium est (83), remoto scandalo.

174. Porro si non licet alteri auctorem esse legis transgrediendae, eo minus licebit ei in lege transgredienda cooperari; licet is, forte, eam transgrediendo non peccet (84). Verum hoc est subdifficile. Cooperatio in externis dumtaxat transgressionibus locum habet: externa autem legis transgressio constat intentione, et opere externo: qui est particeps utriusque *correus*, seu cooperator formalis; qui operis tantum *cooperator* materialis dici solet (85). De illo plana res est; de hoc suboscura. Cooperatio materialis praestari potest opere, vel bono, vel malo, vel indifferenti: quae opere malo praestatur mala est; seu hoc natura sit malum, seu jure, seu destinatione hominum (86): et qui hanc praestat non excusatur, quod, se non cooperante, alius certissime cooperaturus fuisset (87). De ea quae praestatur opere bono, vel indifferenti, non convenit; et dissensio in eo posita est, quanam virtute vetita sit cooperatio. Quidam putant, qua virtute aliquid operari vetatur, eadem et cooperari vetitum esse: alii, contra, putant eam a sola caritate vetari; alii demum, si cooperatio laedit justitiam *illis*, sin aliam virtutem *his* adhaerent. Prior sententia a veritate aliena est; hac enim admissa, cooperatio in his quae sunt per se mala nunquam licita foret; utputa nubere existenti in letali. Sed nec posterior videtur vera, quia justitia non plus constringit quam ceterae virtutes (88). Itaque secunda tenenda videtur; nempe cooperationem hujusmodi licitam esse; nisi aut officium, aut

82 Lugo *De Justit.* XV, 4; *De Poenit.* XXII, 66, 74. S. Alph. III, 564, 594.

83 Salm. XI, 3, 47. Veluti si haebreo carnes dederis die sesuriali, vel injunxeris servilia die festo (S. Alph. III, 271).

84 Lugo *De Just.* 19, 14.

85 S. Alph. II, 63.

86 V. S. Alph. II, 63. Veluti si quis emat a fure: vel operam praestet exercenti servilia die festo; vel sculpat idola (D. Tho. 2, 2, 169, 2 ad 4) pro idolatria (Silvest. V. *Infidelitas* 2. 4. in fin. Valent. 2, 2, D. 1, q. 20, p. 5). Secus si vendat agnum haebreo suum Pascha celebraturo, quippe hoc non communi destinatione, sed ententia, malum est (Sanch. D. I, VII, 6).

87 S. Alph. III, 427, 562 in fi. Ut puta si quis furi, adultero, homicidae, suppetias tulerit, quas ferre alii parati erant: et quia cooperatus est, et quia alias nemo teneretur, quod est absurdum.

88 V. Laym, *De Char.* 13, 4. Sanch. Matr. IX, VI. Lugo *De Sacram.* VIII. Sect. XI. S. Alph. II, 63, 66, v. IV. Et sane licet christianis captivis apud infideles, triremes in bello contra Christicolas agere, salva justitia, tormenta bellica parare, scalas admovere muris obsessarum urbium (Less. II, IX, 122. Lugo *De Just.* 19, 74. *De Sacram.* 8, 62). *Communissima.*

caritas eam vetent (89). Et re quidem vera, si cooperator non peccat, nec quoad intentionem, nec quoad opus externum, unde sumitur malitia cooperationis (90)? Et ideo nihil refert utrum cooperatio hujusmodi proxima sit, an remota (91). Immo si alter incoeptum opus perfecturus fuisset absque alterius cooperatione, vix est, ut cooperator dici possit is, qui operam praestat, quae in transgressionem legis nullatenus influit (92).

175. Obligat autem lex in re gravi sub gravi; nisi legislator palam edixerit, se velle obligare sub levi (93): in re levi sub levi; nec ille potest in re undequaque levi obligare sub gravi (94), quippe durissimum et iniquum foret. Si non satis appareat, utrum materia legis sit gravis, an levis, tenendum est esse gravem, si legislator eam jubeat aut vetet sub poena gravi latae sententiae (95); vel reservata sibi absolutione ab ejus transgressione (96); vel si eam

89 Sanch. *Dec.* I, VII, 10. Laym. l. c. Lugo *De Poenit.* 16, 161. S. Alph. II, 40. Officium, utputa parentis, judicis, ministri sacramentorum, etc.

90 Valent. 2, 2, D. 5, Q. 21, P. 4. Sanch. Dec. I, 7, 18. Plus: si cooperatio materialis vetita est, aut eadem virtute vetita est, qua operatio vetatur, aut alia: Atqui non alia, nam qua, excepta caritate? Sed nec eadem; alias quamdiu tibi non licet operari (v. c. matrimonium contrahere, debitum petere, conferre sacramentum), tamdiu alteri erit illicitum cooperare tibi in ea re (v. c. nuptias tecum inire, debitum reddere, sacramentum petere): atqui nemo unus hoc dixerit; ergo, etc. Quidam putant actionem cooperatoris conjunctam pravae alterius voluntati, fieri malam: sed non bene; quia mea voluntas operi tuo invita conjungi nequit; et tua voluntas actionem meam mutare non potest (S. Alph. II, 63, 66). Dices forte; qui cooperatur actioni alterius damnosae, damni causa ipse intelligitur. Ita porro, si ea actione cooperatur, quae laedit jus alterius, quaeque idcirco mala est; veluti si quis dono accipiat a beneficiato, quae is in pias causas erogare debuisset (Sanch. *Cons.* II, II, 38, 14): quippe donatio unius datione, et alterius acceptatione perficitur (S. Alph. III. 722): vel ea actione, cooperatur in qua inest transgressio legis; v. c., furi, effringendo fores, vel rem alienam auferendo (V. Less. II, 13, 35. Salm. 13, 1, 129). At si nullum jus ejus laedit, nullam profecto ei facit injuriam; quî igitur causa damni?

91 V. S. Alph. III, 571, v. *Secunda.* Et re quidem vera, num dari potest cooperatio proximior ea, quam praestat is qui contrahit matrimonium cum eo qui versatur in letali; vel reddit debitum conjugi obstricto castitatis voto?

92 Ex S. Alph. III, 563. Puta si scalam teneas furi fenestram ascendenti, quas is vel sine scalis ascendisset.

93 Suar. III, 27, 7; S. Alph. I, 149. Scilicet obligatio ex voluntate ejus pendet, in cujus potestate est nullatenus obligare.

94 Laym. XIV, 3. - *Undequaque,* secus enim esset si gravis sit, vel fieri possit ex circumstantiis, v. c., propter scandalum - V. Genes. II, 17.

95 Lugo *De Iust.* VI, 51; Salmat. 10, 1, 135 - S. Alph. I, 144; VII, 33 - *Latae sententiae,* quia poena ferendae sent. videtur imposita terrendi causa; prout in C. 2. *De vita, et honest. Clericor.*

96 Ex Trident. XIV. *De Poenit.* VII.

incidet verbis gravioribus (97). Alias aestimabitur ex communi sensu TT.; si hi diversi, tenendum est obligare sub levi (98).

176 Legem autem transgreditur et is qui facit contra verba legis, sive omittat quod lex fieri jubet, sive admittat quod fieri vetat; et is qui, *verba legis amplexus, contra legis mentem voluntatem* (99); sive id omittat quod lex fieri voluit, fieri autem expressis verbis non jussit; sive *id faciat quod lex fieri noluit, fieri autem expressis verbis non vetuit* (100); quod proprie dicimus agere IN FRAUDEM LEGIS. Porro fraus legi fieri potest innumeris prope modis (101): verum ut fraus legi facta esse videatur, necesse est, ut id quod fit vel omittitur, fieri omittive lege aliqua saltem implicite vetitum sit: nam alias, cui fraus? etenim quae nulla lege nec explicite, nec implicite praecipiuntur, vetantur, ea quisque jure suo omittit, facit; *et nemo in fraudem agit, qui suo jure utitur* (102).

97 Suar. IV, 18, 3, V. c., *sub intermissione divini judicii - stricte - in virtute s. obedientiae;* ut in C. 1. *De Sepult.* in 6°. - Trid. XXV R. 5.

98 D. Tho. Quodl. IX, 15 S. Antonin. Par. I, Tit. II Cap. XI, § 28. S. Alph. V, 52 E. g., utrum peccet graviter Episcopus qui confirmat alio digito, quam pollice dextero; parochus qui in matrimoniis contrahendis omittit ea verba - *ego vos conjungo* - (S. Alph. VI, 406, 1064). Et illi TT. qui contra docent, innumeras, propter conscientiam erroneam, animas perdunt, pro quibus mortuus est Christus.

99 L. 5, C. *h. t.* Idest, *qui, salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit* (L. 29, *h. t.*, C. 88. *De R. J.* in 6°).

100 L. 29, *h. t.* V. c homo dives, aut nobilis, *qui*, praeter suam conditionem, et consuetudinem, vacat servilibus ne jejunet (S. Alph. III, 1045): praelatus regularis qui peccato, quod sibi reservare prohibetur, adjicit censuram, et hanc sibi reservat (V. S. Alph. VI, 563).

101 V. Reiff. in C. ult. *De R. I.* in 6°. Et in primis mutatione rerum, vel actuum, vel personarum. *Rerum* veluti, si lege prohibente pecuniam credere filiofam., ei vendideris aut credideris, vinum, oleum, frumentum, ut, his distractis, uteretur pecunia (LL. 4, 9. § 3. *Ad S. C. Macedon.*). *Actuum;* puta, si cui non licet plura beneficia conferre, unum in titulum detur, aliud in commendam quoad vixerit (Ex C. 32. § 1. *De Praeb.* in 6°). *Personarum,* ut ecce, si quod quis non potest donare filio spurio donet matri (Ex L. 5. § *Verbum. De Donation. inter vir. et uxor.*). - Dixi *in primis*, nam in fraudem legis agit, v. c., beneficiatus, qui non recitat horas canonicas, ut applicet sibi (pauperi) fructus beneficii (S. Alph. III, 672; IV, 128 in fin.), vel exiguos beneficii sui reditus minoris locat, ne teneatur *quotidie* horas canonicas recitare (Ex L. 1. *De Iurepatron.* V. S. Alph. III, 674).

102 L. 56 *De R. J.* C. 31 *De Elect.* S. Alph. VI, 569. Hinc, v. c., jure clericus renunciat alteri beneficium religionem ingressurus (Reiff. 1, 9, 28), vel mox per sententiam judicis amittendum. (Moli. IV, 78, 2. Suar. *De Censur.* XL, 2, 19. Schm. V, 37, 98; ibique Croix et Pal.); reus criminis postulatus interim a debitoribus exigit (L. 41 *De Solut.*); obstrictus jejunio bibit vinum, *licet aliquo modo nutriat* (D. Tho. 2, 2, 147, 6 ad 2) etsi bibat ne famem sentiat *in fraudem jejunii* (Croix III, II, 1290). Qui igitur, dices, agit in fraudem legis is, qui laborat (praeter suam conditionem) ne jejunet? Nempe quia haec duo consistere nequeunt; qui igitur unum jubet alterum vetat.

Art. II. *Quemadmodum cesset legis obligatio, aut lex ipsa.*

177. Haec duo sedulo distinguenda sunt: legis *obligatio* cessat in casu aliquo speciali quoad aliquem, lege nihilominus manente quoad ceteros: at *lex ipsa* quum cessat, quoad omnes cessat. In eam conditionem se constituere in qua *lex* cessat utique licet (§ 182), in qua cessat legis obligatio (§ 176, 102), verius, omnino non licet. Itaque obligatio legis cessat 1° quando duae leges contrariae concurrunt. Quod cum fit, gravior servanda erit (1). Si nulla earum praegravat, naturalis divinae praeferenda est, haec humanae (2). Si utraque ad idem legum genus pertinent, primo loco parendum est his quae religionis, tum his quae reipublicae, postremo his quae singulorum intersunt (3): et si omnia singulorum intersint, justitia, regulariter, caritate prior esse debet (4).

178. Deinde nulla est, regulariter, legis obligatio cum incommodo gravi (5), quae recepta sententia est, (eaque utimur) quamvis tantum

1 C. 1, Dist. 13 (*Ex Conc. Tolet.*). Alas. IV, VII, 12. Hinc, v. c., danda est Eucharistia peccatori occulto palam petenti, ne fama ejus oneretur (C. 2 *De O. O.*): occultum matrimonii (jam contracti) impedimentum a parocho dissimulandum est, si deteriora timentur (C. 6 *De Consanguin.*). Verum, quae sit ex duabus legibus gravior, plerumque aestimari debet ex re praesenti: interdum vero pendet ex usu et receptis moribus. Ut ecce, morituro licet, etsi non jejuno, communicare; sacerdoti non jejuno utrum liceat celebrare ad communicandum morituram, non satis convenit: at celebrare in azimis Graeco, in fermentato Latino, certe, hujus rei causa, non licet.

2 S. Alph. II, 51. Hinc non licet, v. c., peccatum in praesens confiteri, si ejus confessio alteri graviter sit nocitura; et morituro non licet omittere viaticum quia jejunus non est.

3 Ideo, v. c., non licet prodere sigillum sacramentale, tametsi resp. interitura sit; nec, regulariter, licet prodere secretum commissum, auxilii vel consilii petendi causa, etiam cum damno innocentis.

4 V. S. Alph. III, 689. Hinc ab herede, si hereditas omnibus solvendo non est, debita hereditaria prius solvenda sunt, quam legata. Dixi *regulariter*, nam justitiae praevalet caritas quando debitor nequit restituere sine gravi damno superioris ordinis; vel ejusdem, sed longe graviori, quem nempe caritas jubet creditorem pati, de quo suo loco dicendum erit. Articulum hunc de collisione legum, seu jurium, late et nove prosequitur cl. Victor Constantini. *Instit. Theolog. Moral. De Actib. human.* § 39 etc. (Prati, 1881).

5 Ex C. 2. Dist. 4. Suar. I, 9, 17; V, VII, 9, 15. Salm. XI, 2, Pun. 7, contra Cajet. docentem omnes leges obligare vel cum vitae periculo. Dices: lex ea tantum praecipere non posse dicitur quae fieri non possunt (C. 6 *De R. J.* in 6°): ita porro; verum *illud possumus quod commode possumus* (Fagnan. in C. *Ad audientiam* 3, n. 2 *De Eccles. Aedif.*). Sive humanae illae sint, ut jejunium; seu divinae (V. 1 Reg. 21, 6; Matt. 12, 3), prout integritas confessionis; seu naturales (V. Suar. II, CC. 13, 14), velut caritas, restitutio, votum. Nec oberit quod tute forte culpa

probabili (6). Verum, haec regula non est perpetua: excipiuntur I leges naturales cum aliquid vetant; hae obligant etiam cum vitae dispendio, quippe ea quae vetant sunt *per se* mala. II Leges divinae quae aliquid praecipiunt quod suapte natura praestari nequit citra incommodum grave (7). III Leges seu naturales seu divinae, quoties id quod jubent necessarium est ad aeternam salutem necessitate medii (8). Demum IV leges humanae quo magis religionis, vel reipublicae intersunt, eo majori cum incommodo obligant; ut puta, quae jubent denunciari sacerdotes sollicitantes: et quandoque cum

tua conjeceris te in incommodum hujusmodi (§ 171, 59 in fi.). Dices: atqui monialis, quae graviter aegrotat, non potest egredi e monasterio ad curandam valetudinem injussu R. Pontificis. Ita porro; verum quia id expedit disciplinae regulari (Salmat. XI, 2, 133), et ipsa sponte sua hac lege se obstrinxit.

6 S. Alph. III, 325, IV, 154. Ut puta, si laborans adversa valetudine metuas, ne si jejunaveris, in morbum incidas (S. Alph. III, 1031, 1036 v. *Nec*). Sed utrum, in dubio hujusmodi, petenda sit a Superiore dispensatio, si is commode adiri possit? Affirmant Suar. VI, 8, 9. Verum Salmat. et S. Alph. ll. cc. id consultius esse putant. Ut rectius, nam si lex cessat quorsum dispensatio? Nisi incommodum dubium appareat (V. S. Alph. I, 97).

Porro incommodum accipimus seu 1° corporis, v. c., si aegroto jejunandum esset: seu 2° existimationis, veluti si quis quod clam surripuit nequeat restituere quin prodat seipsum (S. Alph. III, 653, 698): seu 3° rei familiaris, seu hoc sit damnum grave, seu etiam amissio lucri *extraordinarii et notabilis* (S. Alph. 301, 1046); velut in homine tenuis fortunae libellae (hodie) circiter 20; in paupere 10 (S. Alph. 338). Amplius, incommodum grave varie aestimari debet tum ex rebus, tum ex legibus. Ex *rebus:* hinc, v. c., parochus qui levi morbo laborat, ab horis quidem canonicis recitandis excusabitur; a sacro faciendo die festo, si alius sacerdos desit, non excusatur. Ex *legibus;* etenim divinae strictius obligant quam humanae (Ex S. Alph. VII, 161): hinc, e. g., quo incommodo quis excusatur ab audienda missa die festo, eodem a communione in Paschate facienda non excusatur. Ad haec, praecepta negativa strictius obligant quam affirmativa, quia haec plus incommodi habent (Lugo *De Just.* 13, 49); ideo, e. g., caritas facilius excusat eum, qui peccantem non corripit, quam eum qui scandalum praebet: et justitia patitur aliena retinere in gravi necessitate, in qua non sineret illa surripere (V. Moli. IV, 202, 14).

7 V. Croix VI, II, 1142. Velut confessio sacramentalis; ratio est, quia: *Deus cum instat praecepto praecurrit auxilio* (S. Leo M.).

8 v. c proximas occasiones removere: baptizare infantem in vitae periculo constitutum. Porro necessaria quaedam dicuntur necessitate medii, quaedam necessitate praecepti. Necessaria *necessitate medii* ea sunt sine quorum ope finis (vita aeterna) assequi nullatenus potest: prout baptismus infantibus, fides adultis: necessitate *praecepti* quae, si praestari nequeunt, sine ullo discrimine praetermittuntur; ut Eucharistia, jejunia. Porro interdum quae uni necessaria sunt necessitate medii, alteri sunt necessaria necessitate solius praecepti, et contra: v. c., baptismus, confessio sacramentalis; etenim attritis necessitate medii necessaria sunt, contritis necessitate praecepti.

incommodo vel gravissimo obligant, nempe cum ita fert *consuetudo*, quippe quae *est optima legum interpres* (9) Quin obligant etiam cum discrimine vitae 1° quoties eas servare est utilius bono communi quam vita singulorum (10); 2° cum aliquid extorqueri vult (v. c., ut quis die esuriali comedat carnes) in contemptum Religionis, aut Clavium (11); 3° si violatio legis scandalum praebet (quod ceteroquin facile removeri potest alios edocendo). Verum haec tria verius recidunt in legem naturalem (v. § 152, 4).

179. Lex ipsa autem cessat 1° si ei derogatum, vel abrogatum fuerit; 2° si finis ejus cessaverit *adaequate;* 3° si obsoleverit. Porro legi abrogatur, aut derogatur expresse, vel tacite: expresse cum legislator eam tollit nominatim; tacite cum aliquid constituit legi existenti aperte contrarium (12): dixi aperte quia nec abrogatio, nec derogatio in dubio praesumitur, sed *leges posteriores ad priores trahendae sunt* (13). Amplius; lex generalis nunquam per se derogat Statutis, et consuetudinibus locorum, quippe quae magis in facto quam in jure consistunt (14). Leges novae, quae superioribus derogant, regulariter strictae interpretationis sunt (15); exceptis his quae favorem continent; nam, cum favores sint ampliandi, latam interpretationem recipere verius est (16).

9 L. 37 *De Legib.* C. 8. *De Consuet* V. c. Ne moniales egrediantur e monasterio injussu S. Sedis curandae valetudinis causa - Apud Graecos nefas est, vel animam agentibus, comedere carnes in magna quadragesima (Balsamo. ap Thomass *De V. et N. Eccles. Discipl.* Lib. II, Cap. 83, n. 15).

10 Salm. XI, 2, 127. Ejusmodi sunt quae, e. c., vetant sacerdotibus, medicis recedere tempore pestis; militi stationem deserere tempore belli (Suar. III, 30, 5. Salm. n. 128).

11 V. Suar. III, 30. Salmat. XI, 2, 130. Aliud juris est regulariter in eo, qui cogitur ad aliquid omittendum, v. c. sacrum die festo; nam, patitur magis quam facit (V. S. Alph. III, 327. v. *sic*).

12 L. 102 *De V. S.* Ibi. *Derogatur legi aut abrogatur: derogatur cum pars detrahitur, abrogatur cum prorsus tollitur.* - V. c. *Derogatoria* est lex Tridentini XXIV, R. 2 quae cognationem spiritualem ad primum gradum coercuit; *abrogatoria* Constit. *Romanus* Clem. XII, an. 1732, qua privilegia et exemptiones a Ben. XIII, concessa Beguinis (§ 106, 29 penitus revocavit. Derogatoria simul et abrogatoria est C. *Ap. Sedis*, qua censurae latae sententiae limitantur.

13 L. 27 *h. t* Idest oportet jura juribus concordare L. un. C. *De Inoff. Dot.* C. 29 *De Elect* in 6°); v. c., cum ex C. 5 *De Reb. Eccl. alien.* liceat bona Ecclesiae pignori obligare, et in Extr. *Ambitiosae* vetitum sit ea hypotecae supponere, hoc de *speciali* hypoteca intelligendum est Fagn. in C. *Nulli Eod. tit.* n. 30 V. Reiff III, a n. 500).

14 C. 1 *De Const.* in 6. Immo nec specialibus legibus derogat; quae communissima Canonistarum sententia est (Fagn. in C. *Cum esses* n. 88 *De Testam*).

15 Ex L. 27 *h. t* C 27 *De Elect.* in 6°. Suar. VI, 27, 4 Et maxime si lex nova recedat a ratione, vel aequitate juris, vel aliquid odiosum contineat. Sed haec regula difficilis est.

16 Cf. Everar. *Topic.* VII, loc. 79. Voet. 1, 3, 44. Reiff I, II, a n. 509.

180. Finis (ratio) legis cessare dicitur vel contrarie, vel privative: *contrarie*, si lex evaserit noxia; *privative*, si inutilis tantum (17). Itaque cessat lex si finis ejus cessaverit *adaequate*, idest ex omni parte, et quoad omnes; aut saltem quoad majorem civium partem, utcumque cessaverit; quo enim inutilis lex (18)? Non item si cessaverit tantum ex parte, licet quoad omnes (19); vel ex toto (quae nunc recepta sententia est), sed quoad singulos tantum (20); quia publice interest partes non esse a toto discordes. *Nihilominus* si finis legis in aliquo casu cessaverit *contrarie*, adeo ut haec servari nequeat sine incommodo gravi, cessat in eo casu legis obligatio (21).

181. Demum cessat lex si obsoleverit, idest si in desuetudinem abierit. Hoc non pertinet ad leges naturales, et divinas; immo nec ad eas Ecclesiae leges, quae christianos mores tuentur, vel nexum ecclesiasticae disciplinae (22). Ceterae (de civilibus viderint J. C.) abrogantur vel derogantur voluntate legislatoris vel interpretativa, vel praesumpta; sive, uti vulgo dicitur, *via praescriptionis*, aut *con-*

17 Lugo *De Fide* 21, 62, etc.; Van Roy *h. t.* Cap. IV, q 2. Cf Suar. VI, 9, 2.

18 Suar VI, IX. Laym. Cap. XXI, 3. Salm. XI, 4, 3. Ex C. 60 *De Appellat.* D. Tho. 1, 2, 103, aa. 3, 4. S. Alph. I, 190. Scilicet non amplius rationi congruit (Lugo n. 54); velut Actor. 15, 29: ex hac capite lex mosaica antiquata fuit (Hebr. 7). Nec reviviscit si postea causa redierit (Ex L. 83, § *Sacram*, *De V. O.*). Ut puta, si tempore belli vetitum fuerat urbe excedere, rebus compositis lex evanescit; nec reviviscit si postea denuo bellum exarserit (Salm. cit. n. 3; V. Josue V, 6). Porro abrogatio retrorsum non valet, et planum est: ideo jura et obligationes ante eam abrogatam jam quaesita salva permanent (Ex L. 7 C. *h. t.*, C. 2 *De Constit.*). Sed de hoc serius.

19 Laym. l. c. Salm. XI, 4, 2.

20 Suar. VI, 7, 3. Lugo *De Poenit.* 23, 9. Scilicet uti lex non constituitur pro casibus particularibus (§ 161, 91) ita constituta in casu particulari non cessat (Ex L. 1, § 1, *De Minor.* V. Suar. VI, 9, 16). Quapropter nemo solvitur lege baptismi, vel poenitentiae quantumvis conritus; nec jejunio, vel abstinentia a ciborum delectu solvitur is, qui nullo prorsus, sive ex illo, sive ex ista, afficiuntur incommodo. Et haec sententia omnino tenenda est, quia singulorum arbitrio relinquere quando lex cesset privative, aleae plena, et publice perniciosa res foret (Lugo *De Fide* 25, 64 etc.). Et re quidem vera nemo dixerit, fas esse parochis mixta matrimonia conjungere, vel omissis publicationibus, quod *illic* cesset omne perversionis periculum; *hic* suspicio cujuslibet impedimenti. Excipienda sunt praecepta caritatis quae ad proximum subveniendum pertinent, quia opem ferre inutilem, vel nolenti stultum est; velut in praecepto correctionis fraternae - *Ubi exauditus non es non effundas sermonem* (Eccl. 32, 6). - Hoc exemplo freti Silvest. Cajet. Navarr. Valent., aliique, contrariam sententiam tenuerunt (V. S. Alph. I, 139) et multos torsit, V. Suar. VI, 9, 15, qui nec ipse satis feliciter eo se expediit.

21 Suar VI, 7, 3, etc. V. § 177.

22 Ex C. 5 *De Consuet.* Cf. Suar. Lib. VII, C. 18. V. c., ne parochi resideant in suis parochiis, ut liceat vesci carnibus quibusvis diebus esurialibus, ut vacare quibusvis servilibus diebus festis.

niventiae. Priori modo, verius, decennio (23); posteriori citius, aestimatione boni viri (24). Et quando utrumque nititur legislatoris voluntate, illud non quaeritur, utrum consuetudo fuerit introducta bona fide, an mala (25). Ceterum si dubitetur, utrum lex abrogata fuerit, vel utrum finis ejus cessaverit adaequate, vel demum an ipsa obsoleverit, semper pro lege respondendum foret, quia lex possidet: nihilominus in dubio positivo, si vere probabile sit, legem abrogatam, vel contraria consuetudine deletam fuisse, vel finem ejus prorsus cessasse, plures tenent, in his S. Alph., pro libertate respondendum esse (26).

182. At vero, etsi neque lex cesset, neque legis obligatio, fas est se eximere legi (et non tantum legis obligationi, quae duo maxime v. § 177, distant), aut se in eum *statum* transferendo (v. c. suscepto aliquo munere publico) qui a lege immunitatem praestat; aut discedendo, vel ad tempus, in eum *locum* in quo ea lex non obtinet (27). Scilicet, lex obligat subditos quamdiu subditi sunt, ut subditi maneant non obligat (28): et ne alio discedant, quasi adscriptitiis, ne

23 Suar. VII, 15, 5; 18, 12. S. Alph. I, 107, 139. Less. II, 6, 46. Lugo *De Just.* VII, 94. Pirhin. I, 4, 39: Reiff. I, 4, 105. Schmalz. I, 4, 20. Et in hanc sententiam inclinat vel ipse Ben. XIV *De Syn.* XIII, 5, 4, quasi veriorem ex jure communi (Ex tot. Tit. C. *Quae sit long. consuet.* L. 10 *Si servit. Vindic.*). Qui autem exigunt an. 40 ex C. 21 *De Consuet.*, consuetudinem cum praescriptione confundunt; quod vel ipsi Suaresio VII, 18, 24, merito displicuit. Cf. Less. n. 46.

24 Less. II, VI, 45. Suar. VII, 18, 17. Reiff. I, IV, 95. Ex C. 3 *De Cognat. spirit.* Et innuit D. Tho. 1, 2, 97, 3, ad 3. Et si nova lex a subditis non fuerit recepta (V. § 203) cessat *etiam post paucos actus* (Bened. XIV. *De Synodo* XIII, 5, 3).

25 Suar. VII, 18, 24. Salmat. XI, 6, 12. Verum quando introducitur mala fide, initio omnes peccant, et puniri possunt; et si poena est latae sententiae, ipso jure eam incurrunt (Suar. VII, 19, 10): post elapsum decennium et poenae, et culpae sunt expertes (S. Alph. I, 107; II): medio tempore Salm. n. 13, ibiq. Cajet. Soto Laym. Pal. et S. Alph. l. c., docent non peccare eos qui consuetudinem contra legem sequuntur a majori parte introductam.

26 S. Alph. III, 290, in fin. *Quando probabile est quod lex abolita sit, cessat praesumptio pro lege et possidet libertas* (S. Alph. 112, v. *Secunda*). Item in dubio de consuetudine derogante legi, *si probabile sit adesse consuetudinem. Et sufficit, ut dicunt Salmat., dictum unius Doctoris eximii qui consuetudinem afferat* (cit. n. 290); *vel asserentis legem abrogatam esse, ut a lege deobligemur* (Id. Lib. I, 107, II; v. *An vero*). At enim SS. Congregationes Urbis non admittunt consuetudines contra SS. Canones, quibus nempe tuendis ipsae constitutae sunt. (Rigant. *Ad Reg. Canc.* I, § VIII, n. 152); nisi inveteratas prorsus, et universales: quod velim ne excidat.

27 Ex L. *Si quis postea 7. De Iudic. et ubi quis.* Salm. XI, II, 158. S. Alph. I, 156, v. *Non;* III, 1046.

28 Balleri. ad Gury I, 110. Proinde licet, e c., beneficium petere in Ecclesia R. P. immediate subjecta, quo quis eximatur jurisdictioni Ordinarii; quasi domicilium sibi constituere in eo loco

vetare quidem potest. Et si quis discedat non amplius reversurus, idest domicilio, vel quasi domicilio relicto, subditus esse desinit, ac proinde his quoque legibus solutus est quae aliquid faciendum jubent sub conditione, vel ex die, si ante diem vel pendente conditione discesserit. Sed V. § 86, 37 (29).

183. Ad extremum quia singuli non ligantur lege, nisi mediante scientia illius (§ 162), a transgressione legis excusat interdum ignorantia vel error. Verum ignorantia dispicienda est 1° quoad culpam 2° quoad lucra, et 3° quoad valorem actus. Quoad culpam, involuntaria excusat in foro interno si feceris nihil practice dubitans; in externo si ignorantia *probabilis* videatur (30); idest si non fuerit *crassa et supina* (31). Quoad lucra vel damna, regula juris est, *ignorantia facti, non juris, excusat* (32). Nihilominus suum petentibus, aut repetentibus, regulariter, nec ignorantia juris nocet (33), *quia nemo*

in quo C. *Tametsi* Conc. Tridentini non obliget, ut in eo matrimonium contrahere possit sine parocho et testibus (Bened. XIV. Notif. 33, 9 : quod et a S. C. C definitum fuit, probante Urb. VIII. 14 aug. 1627. Nec ideo dicendum est, eum agere in fraudem legis, etenim suo jure utitur. Dixi *legi, et non etc.* Nam quamdiu sub lege est non licet se subtrahere legis obligationi, secus ac Bonacl. Salmatic. aliisque paucioribus visum fuit. Communissima (Croix III, II, 1334. S. Alph. III, 1045, v. § 171).

29 Filiuc. XI, 73. V. Suar. *De Censur.* III, 5. Scilicet quod praecipitur sub conditione aliqua, vel ex die, tunc praecipi intelligitur cum impletur conditio, dies venit (V. Suar. *De Censur.* III, IV, 10, etc.): quamobrem si eo tempore aut alter Superior (V. § 77, 62), aut alter subditus (Suar. III, V, 2 etc.) esse desiit, lex praeceptum evanescit. Proinde si Episcopus lege lata inconsulto Capitulo jusserit singulis mensibus januariis stipem conferri pro reparandis ecclesiis: vel ignotum furem sacrilegum intra mensem denunciari, sub poena excommunic. latae sentent., vel absolutus in gravi necessitate a peccatis in sua dioecesi reservatis Superiori se praesentari intra mensem, si medio tempore aut ipse, v. c., mortem obierit, aut tu alio transtuleris domicilium, lex evanescit.

30 C. 9 *De cler. excomm.* Trident. XXIV. R. M. 5. Nec refert utrum tantum vincibilis fuerit, an crassa et supina.

31 Ex C. 2. *De Const.* in 6°. L. 6. *De Jur. et facti ignor.* Praesumitur autem crassa et supina si omnes in eo loco sciant quod tu solus ignoras (L. 9, § 2. *Eodem.* Sayr. I, 18, 4).

32 C. 13 *De R. I.* in 6°. LL. 2, 9, pr. *De Jur. et Fact. ignor.* Ex C. Gall. jus commune praetereo) erroris juris et facti eadem ratio esse videtur (Zachaer. § 28; ibique Toull., Merlin. Delvinc.). Contra ex C. Au. nunquam prodest juris ignorantia, praeterquam si quid indebitum solutum sit (§§ 2, 1431, 1436). Jure nostro idem pene ac Gallico dicendum videtur: nam quando obesse voluit id expressit nominatim (C. G. 1356, 2052. It. 1360, 1772). Sed de hoc melius suis locis.

33 LL. 7, 8. *Eod.* Laym. 20, 7. Et in primis puta si quid indebitum solverim; puta ex testamento, quod revocatum vel non jure factum esse ignorabam. Ex § 6 *De obligat. quae quasi ex contr.* ibiq. Vinn. n. 3. Heic valet illud. — *Nemo ignorans rem suam amittit* (L. 35 *De A. R. D.*). Nisi in aliquo casu aliud in legibus comprehensum sit, ut ecce in usucapionibus (L. 31. *De Usucap.*).

locuples fieri debet cum aliena jactura: nisi de eo jure agatur quod competit ex sola potestate legis civilis, et tu, legem ignorans, eo jure suo tempore, usus non sis (34). Demum quoad valorem actus, cum falsa nostra existimatio non mutet rei veritatem, non prodest ignorantia legis, involuntaria licet prorsus, et invincibilis: sed de hoc, quia pertinet ad leges inhabilitantes, et irritantes, latius infra. Utrum excuset a poenis alibi dicendum erit.

APPENDIX

DE INTERPRETATIONE LEGUM

184. Interpretatio legis est – *Explicatio sensus in lege contenti* (1). – Triplex est, authentica, usualis, et doctrinalis. *Authentica* dicitur quae prodit ab ipsomet legislatore, vel successore ejus: haec instar legis est (2). Verum quia *is qui interpretatur nihil novi* statuit *sed* statutum *significat* (3), non eget publicatione, et valet retrorsum (4): excepta ea quae legem coercet, vel protrahit (5). *Usualis* dicitur

34 V. L. 9, § *Si qui. De Jur. et fact. ignor.* Puta si heres falcidiam (jure communi) e legatis non detraxit (cit. § *Si quis*); si unus ex fidejussoribus non sit usus beneficio divisionis et solidum solverit (L. 40, ff. LL. 10, 11 C. *De Fidejuss.*). Scilicet *jus vigilantibus scriptum est:* et *omnia quae jure contrahuntur contrario jure pereunt* (L. 101 *De R. I.*).

1 Alasias IV, IX. Art. 1, § 2. *In lege*, idest in verbis quibus legislator voluntatem suam expressit. Ex quo patet, ea quae heic dicturi sumus, ad leges naturales non pertinere

2 LL. 9, 11. C. *h. t.* Ut Mp. S. Pii V, quo declaratur, cognationem spiritualem a conjuge patrini (C. 4 *De Cogn. spir.*) hodie (Trident XXIV, R. M. 2) non contrahi. Nostri *declarationes* appellant.

3 Ex L. 21, § 1 *De Testament. Qui declarat nihil dat* (Barbo. *De Diction. usu frequent.* n. 80); *sed est velut is qui excutit grana e spicis* Fagnan. in C *Quoniam*, n. 43. *De Constit.*).

4 Ex L. 3 C. *De Pact. pignor. Tamquam si lex ab initio cum interpretatione* tali *promulgata* fuisset (Novel. 143 in fi. C. Auth. Coll. IX). Ut ecce LL. 8, 9 C. *De incest. nupt.*, quibus matrimonia inter consanguineos; et Mp. Xisti V. *Ex frequenti*, quo spadonum matrimonia, sive ineunda sive jam inita, irrita declarantur.

5 Suar. VI, 1, 3. Et facit. C. 36 *De S. E. - Coercet;* v. c., quae statuit privilegium *canonis* non competere clericis qui non incedunt in habitu et tonsura (C. un. *De Cleric. Coniug.* in 6°). *Protrahit;* v. c., quae latam in percussores clericorum excommunicationem produxerant ad mandantes, (C. 6. *De S. E.*). Adde C. I. *De Juram. Calumn.* Hae igitur indigent publicatione (Reiff. I, II, 374. S. Alph. I, 200; III, 1027. V. *Hinc*). *Communissima.* Quin plerique has solas veri nominis interpretationes esse docent (Reiff. n 376. S. Alph. ll. cc.): nec sine jure (V. L. 11, § pen. C. *De Legib.*): et eas quae verba legis explanant *declarationes* appellant. Et plures docent has quoque egere interpretatione si verba obscura sint, et inter DD. controversa (S. Alph. I, 106. v. *Secunda* 200 v. *His positis*; III, 1027, v. *Hinc*), et est communis sententia. Porro authenticae sunt omnes interpretationes, quae Romae prodeunt a S. Rit. Congr. in forma

quae usu et consuetudine est introducta; *est autem optima legum interpres consuetudo* (6). Huic proxima est constans omnium pene DD. interpretatio: inde regula. *Minime sunt mutanda quae interpretationem certam semper habuerunt* (7). Denique *doctrinalis* est ea, quae a privatis DD. manat; de qua solum hic: materia per quam necessaria, verum implexa, obscura, difficilis, et Nostris, paucis exceptis, minime familiaris (8).

184.[1] Haec igitur definitur. *Voluntatis legislatoris, in re obscura diligens investigatio. Voluntatis* etc., quia *lex est quod legislator voluit;* in re *obscura*, quia *in manifestis non est opus interpretatione, sed executione* (9). Porro voluntas legislatoris ex verbis legis in primis petenda est (10);

Decreti, et cum clausula, *ut serventur*, (S. Alph. VI, 401): scilicet S. R. C. est organum Papae (Ex Const. 74, Xisti V). Non item quae ab aliis SS. Congreg. prodeunt; ideoque non habent vim legis, nisi R. P. eis *Apostolicae firmitatis robur adiecerit;* prout Decreto S. U. I. 11 febr. 1681, de sollicitantibus (V. Albit. Cap. 35, 66) adjecit Bened. XIV in Const. *Sacramentum Poenitentiae* § 1; aut saltem jussu Ejus *publicatae* (et non tantum editae) solemniter fuerint (Suar. l. c. Sanch. M, VIII, 2, 10. Salm. XI, 3, 30. *De Justis* I, IV, 361; ibiq. Pontius, Laymann, et P. Leo in *Praxi Sacr. Poenit;* S. Alph. I, 106); nec *tollunt probabilitatem* sententiae contrariae (Salm. 10, 2, 56, v. S. Alph. VI, 556); *nec eis proinde necessario standum est* (S. Alph. VI, 593; H. A. XV, 87. Sanch. M. VIII, 3, 6); *nisi in Ecclesia universaliter, et usu plurium annorum divulgatae fuerint* (S. Alph. QQ. RR. II, 2. V. § 89, 11; 110, 9).

6 L. 37, *h. t.* C. 6 *De Consuet.* - V. c., ut hi qui sunt in letali ad Eucharistiam non *probati* (I. Cor. 1, 15), idest non *confessi* (Trid. XIII *De Euch.* 7) minime accedant. Et quoad illud, Christi *Dico vobis, non jurare omnino* (Matt. 5, 34).

7 L. 23, *h. t.* Ne in odiosis quidem. V. c., in C. 1 *De S. E.* in 6° cautum est, irregularitatem contrahere eum qui *celebrat* in loco interdicto: *celebrare* hic accipere debemus, *quaevis divina officia peragere*, juxta omnium interpretationem (Suar. *De Censur.* 34, 4, 15). Quod eo magis valet in non odiosis. V. c., in C. 29 *De S. E.* cautum est, excommunicationes Pontificias non reservatas posse absolvi *ab Episcopo,* VEL *proprio Sacerdote:* reservatas, si R. P. adiri nequeat, item *ab Episcopo* VEL *proprio Sacerdote absolvi posse.* Porro ex constanti DD. interpretatione 1° *proprium sacerdotem* accipimus quemvis confessarium: 2° Adverbium *vel* in priori casu cumulative, in posteriori subrogative intelligitur (S. Alph. VII, 92): demum 3° haec omnia trahimus etiam ad suspensiones, et interdicta. Sed nec ea mutare, regulariter, consultum est, quae a majori parte TT. recepta sunt, quippe exhibent quasi *sensum communem TT.* (V. S. Alphons. VII, 343).

8 V. Suar. Lib. VI per tota priora VIII. Capita - et Reiff. Lib. I, Tit. II, §§ XV-XVII.

9 D. Tho. 2, 2, 120, 1, ad 3.

10 Ex L. 67 *De Legat.* 3. *Quorsum enim sunt verba nisi ut demonstrent voluntatem dicentis* (In L. 7 *De Suppel. Leg.*)? Recte igitur S. Alph., cum Trident. XIV, *De Poenit.* CC. 2, 3, edixerit, materiam confessionis esse duntaxat peccata *post* baptismum admissa, exclusit (contra communissimam TT.) admissa in ipsa susceptione baptismatis (S. Alph. VI, 427).

cum nulla in verbis est ambiguitas non debet admitti voluntatis quaestio (11), sed tenendum est, non *aliud* legislatorem voluisse, neque *minus*, neque *plus*, quam verba demonstrant. Nihilominus, quia *scire leges non est verba earum tenere, sed vim, et potestatem* (12), si verba sic uti sonant accipere absonum videatur; et in primis si iniquum forte, vel absurdum, vel alienum a re qua de agitur, justae interpretationi erit locus (13). Nempe *declarativae* (Nostri *comprehensivam*, neoterici J. C. *gramaticalem* appellant), si quid obscurum verbis irrepserit; *ampliativae*, si haec minus; *restrictivae*, si plus quam legislator voluit (*logicas* vocant) continere videantur.

184.[3] A declarativa ordien lum. Principio igitur haec regula esto: *In re dubia melius est verbis edicti servire* (14). Verba autem ea significatione accipienda sunt, quae propria, et usu, seu vulgari, seu juris, recepta est (15). Ab hac autem *recedi non oportet, nisi cum* MANIFESTUM *est aliud sensisse* legislatorem (16). Tenendum est autem legislatorem

11 L. 25 *De Legat.* 3°. V. Averani Lib. III, Cap. 19. Ab hac regula plus aequo recedunt plures ex Nostris abutentes ea regula juris Canonici quod, *non intentio verbis, sed verba intentioni debent deservire* (C. 15 *De V. S.*). Et negotium est aleae plenissimum, quia *certum quod sequantur nihil habituri erunt qui semel a scripto recedere consueverint* (Tullius *De Inventio.* Lib. II, n. 28).

12 Ex L. 17 *h. t.*

13 Ex L. 19 *Eod.* Suar. VI, 5, 3. INIQUUM, jus enim est quod *aequum ab iniquo secernit, licitum ab illicito* (L. 1 *De Just. et Jur.*); ABSURDUM quia lex est *virorum prudentum consultum* (L. 1, *h. t*); ALIENUM etc., nam quod est hujusmodi vix non absurdum, aut ridiculum est.

14 L. 1, § *Sed si sciente* 20 *De Exercit. action.* D. Tho. 1, 2, 96, 6 ad 2. *Alias nihil esset certum in legibus* (Suar. VI, 1, 7).

15 Ex L. 7 *De Suppell. Leg.* C. 7 *De Sponsal. Propria:* itaque cum statutum sit, cognationem spiritualem contrahi cum baptizato (vel confirmato) ejusque *patre et matre* (§ 66), filios haereticorum arcendos ab officiis et beneficiis ecclesiasticis, patrem, matrem, filium accipere debemus naturales, non adoptivos (Sanch. M. VII,. 54, 15). Albizi, 24, 138; Suar. *De Censur.* 43, 3, 2; Filiucc. 20, 238). *Usu*, seu *vulgari;* ideo, v. c. poena statuta in eos qui legunt, vel retinent improbatae editionis *libros*, tenet et eos qui *vel unum* retinent, legunt (Ex L 148. *De V. S.*). *Juris*, puta cum dicimus *patremfamilias* (§ 54, 56), *minorem* (§ 33), *toleratum, vitandum* (§ 77, 53) etc. Usu inquam ejus temporis quo condita fuit lex; v. c., cum quis concubinam habere permittitur (C. 4, Dist. 34), cum vetatur (Trid. XXIV, R. M. 8). Vel cum dicitur, ut sine titulo, excommunicati, aut irregularis facta ordinatio *irrita, vacua, nulla habea ur* (CC. 1, 2, Dist. 70). Item cum dicimus *pertinaciam* quoad haeresim; delectationem *morosam* in lubricis, etc.

16 L. 67, pr. *De Legat.* 3°, L. 15, § *Aliud. De Excus. Tut.* Immo manifestissimum (L. 3. C *De Liber. praeter.*). Prout, v. c., *Non alligabis os bovi trituranti* Deut. 25, 4 : *numquid de bobus cura est Deo* (I Cor. 9, 9)? Quocirca ridicule prorsus quidam Monachi, ob ea Christi verba. *Qui non accipit crucem suam*, etc, cruces ligneas perpetuo gestabant; nec. nisi eis onusti, prodibant (Cassian. *Collat.* VIII, 3). Haec interpretatio dicta est

aliud sensisse quoties lex verbo tenus vitio non caret; et in primis si lex foret injusta (17), vel absurda (18), vel inutilis (19). Heic igitur necesse est, qua mente quid dictum fuit animadvertere. Quocirca ante omnia explorare oportet, quid agatur, et eam interpretationem sequi, quae rei de qua agitur est aptior (20); tum eam quae ceteris legibus melius cohaeret (21); demum eam quae magis convenit aequitati (22): ideoque in odiosis stricta interpretatione utendum erit, in

pharisaica a phariseis, qui jussi legem Dei ob oculos *semper* habere, illam descriptam philacteriis circum brachia involutis, continuo gestabant.

17 L. 15 § *Aliud. De Excus. Tutor.* Suar. VI, 2, 7, v. c., *non tradas servum domino suo, qui ad te confugerit* (Deut. 23, 15), nempe si eum quaerit *ad occidendum, vel ad aliquod peccati ministerium* (D. Tho. I, 2, 105, 4 ad 2). Item: *qui non* ODIT *patrem suum vel matrem non potest meus esse discipulus* (Luc. 14, 26).

18 C. 6, § 1 *De Majorit.* Suar. l. c. v. c. *Furiosus et furiosa matrimonium contrahere non possunt; sed si contraxerint* (intellige, cum suae mentis fuerunt) NON *separentur*. Et quod in C. 2 *De Apostat.* cautum fuit, acolythum ministrantem praesbytero rebaptizanti fieri irregularem, jure merito de subdiacono quoque et diacono ministrantibus, eoque magis de rebaptizante, acceptum est. Item in L. 12. *De Sepult.* jubetur corpora excommunicatorum *in coemeterio* condita exhumari et procul jactari: quis dixerit aliud juris esse si sepulta fuerint in ecclesia?

19 Ex L. 1, § ult., *ad Munic.* Suar. cit. n. 7. Veluti si aliqua ecclesia dicatur subesse Rho Pontifici (C. 10, *De Priv.* in 6°); nisi intelligas, *immediate*, idest exemptam a potestate Ordinarii.

20 Ex L. 17, § *Sed si, Locat.* L. 68 *De R. J.* Idcirco tota lex perlegenda est (L. 23, *h. t.*). V. c., *Qui percutit* servum suum, si is uno vel altero die supervixerit, *non subjacebit poenae* (Exod. 21, 21): pecuniariae, scilicet, de hac enim eo loco agitur. *Quod Deus conjunxit homo non separet* (Matth. 19, 6) nempe si matrimonium consumaverint, nam de his loquitur Christus qui facti sunt una caro. Impuberibus *nullum* animi judicium est (§ 1 *Quib. non est perm. fac. test.*), intellige, quo testamentum facere possint.

21 Ex LL. 26, 27, *h. t.* Suar. VI, 1, 18. Ut puta cum quis eligi jubetur *plena concordia* (C. 12 *De Sent. et re jud.*), plenam accipimus majoris partis eligentium (C. 3 *De jure patr.*).

22 L. 91 *De R. J.* Scilicet *jus est ars boni et aequi* (L. 1 *De Just. et Jur.*) Porro aequitas in naturalem et civilem diducitur. Naturalis aequitas justitia est; ut puta cum dicimus, hoc *natura aequum esse*, neminem cum alterius jactura fieri locupletiorem (L. 14 *De Condict. ind.*). Civilis, multipliciter dici solet, sed in primis ea quae moderatur rigorem juris; v. g., cum dicimus *summae aequitatis esse, eum qui donationis causa pecuniam promisit, de mora solutionis usuras non debere* (L. 22 *De Donat.*). Cui non congruit ratiocinari, *ex apicibus juris* (L. 29, § 2 *Mandati*) idest ex *subtilitate* juris (L. 17. *De injusto rupt. testam.*); v. c., qui uno vel altero die abest a choro, vel aliud pro alio officium recitat, propter materiae parvitatem non peccat graviter (S. Alph. III, 675; IV, 161); ergo quia officium unius diei cum alterius diei officio non coalescit, nec is qui id facit quotidie, vel saepius: qui singulis modicum surripit leviter peccat, ergo quamvis ex omnibus furtulis praedives sit factus (V. Lugo *De Justit.* XVI, 48; S. Alph. III, 534) - Quamobrem ab his TT. cavendum est, qui omnia subtilius pro-

favorabilibus lata (23), quantum proprietas verborum permiserit (24).

185. Deinde tenendum est verba legis neque plus continere, neque minus quam legislator voluit. Proinde si specialiter concepta sint, specialiter accipienda erunt (25); sin generaliter, *ubi lex non distin-*

sequendo, haud raro, ut S. Gregorii M. verbis utar, *nimia subtilitate falluntur. In legibus,* ait Iustin. § 7. *De Fideic. hered.* - *magis simplicitas, quam difficultas placet.* - Sed nec ex *rigore juris* ratiocinandum est, quippe hoc durum est semper, et interdum est injustum. *In omnibus,* ait Paulus J. C., *maxime tamen in jure, aequitas spectanda est* (L. 91, *De R. J.*). Verum de his quae consistunt in sola aequitate *nihil in perpetuum, neque generatiter definire licet* (Ex L. 14. *De Divers. et tempor.*). Nihilominus liceat his regulis uti, *semper in dubiis benigniora praeferenda sunt* (L. 57 *De R. I.*): et *leges benignius interpretandae sunt quo* VOLUNTAS *earum conservetur* (L. 18 *De Legib.*): Proinde *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam* TUTIUS (L. 153, § 1, *De R. I.*).

23 C. 15 *De R. I.* in 6°. Ibi. *Odia restringi, favores convenit ampliari.* Hac re, v. c., cum in C. *Ap. Sedis,* SIMONIA excommunicatione coerceatur, simoniam accipimus *juris divini,* quae vere ac proprie simonia est (S Alph. III, 108). Contra, cum statuitur, filios illegitimos legitimari posse, si ex his parentibus nati sunt, qui vir et uxor esse potuissent cum eos *susceperunt,* suscepisse accipimus, in jure canonico, sive cum *concepti,* sive cum in lucem *editi* fuerunt (Engel IV, 17, 11; Sanch. M. VIII, 7, 19; Pont. M. XI, 3); nisi aliud moribus regionis (Ben. XIV. Ad Archiep. S Dominici-Bullar. To. I, n. 213) aut legibus (V. C. G. 335; It. 180, 195) statutum sit.

Utrum vero lex sit favorabilis, an odiosa, hoc aestimari debet (nisi Legislator aliud edixerit), non ex fine ultimo legis, alias omnes leges poenales erunt favorabiles (Lugo *De Fide* 21, 34), sed ex materia (Suar. V, 2, 6). Odiosae igitur cum primis sunt 1° leges poenales; 2° irritantes; et 3° derogatoriae (Suar. n. 15). De his postremis autem regula est - *leges posteriores ad priores trahendae sunt* (L. 26. *De Legib.*); idest cum prioribus quantum fieri poterit, nisi forte penitus abrogatae fuerint, componendae. Et si lex uni sit favorabilis, alteri onerosa, ex fine ejus aestimari debet utra ea sit. (Ex L. 40 *De condit. indeb.* Suar. n. 12), ut ecce quae concedunt restitutionem in integrum.

24 Sanch. M. VIII, 1, 5.

25 Ex L. 9 pr. *De Suppell. leg.* L. 65, § *De Viro. Sol. matrim.* L. *Uxorem* 39, § *Legaverat. De Legat.* 3°, C. 4 in fin. *De Transl. Episc.* V. Suar. VI, Cap. 3. V. c., in C. 9 *De Usuris,* pecunia usuraria adjudicatur pauperibus: non recte hoc a quibusdam extenditur ad pecuniam simoniacam. *Item,* cum Trident. jusserit « *Si necessitate urgente* SACERDOS (*letalis sibi* CONSCIUS) CELEBRAVERIT *absque praevia confessione, quamprimum confiteatur* (XIII, cap. 7), perperam quidam hanc legem ad *laicos* extendunt (V. Lugo *De Euch.* 14, 138), vel ad eos Sacerdotes qui *post* missam celebratam letalis meminerint (V. S. Alph. VI, 267). Hic valet regula, *legislator quod voluit expressit quod noluit tacuit* (Ex C. 12. *De Decim.* C. 2, § 1. *De Transl. Episc.*).

Huc accedunt aliae duae regulae: 1° *Exceptio legis firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis* (Ex L. 18 *De testib.* C. 12 *De judic.*). V. c., licet Epis dispensare in irregularitatibus *ex delicto* occulto (Trid. XXIV, R. 6); ergo in irregularitatibus *ex defectu* non licet. 2° *Inclusio unius est exclusio alterius.* (Ex L. 4, § *Si cui. De penu legat.*); quam vocant *a sensu contrario,* e. g., urbe interdicta, permittitur his, qui interdicto causam

quid nec nos distinguere debemus (26); tam in favorabilibus, quam in odiosis (27). Verum si a recta ratione alienum videatur metiri voluntatem legislatoris ex verbis, *non oportet jus calumniari et verba captare*, sed, quae mens legislatoris fuerit, animadvertere (28). Itaque si haec plus, quam verba patere videatur, ampliativa; sin minus, restrictiva interpretatione utimur (29).

non dederunt, alio audire divina (C. 16 *De S. E.* in 6°): ergo his qui dederunt causam interdicto, vetatur. Verum haec regula *efficax est quoties agitur de poena, aut damno vitando* (Suar. *De Censur.* 45, 5, 6); in aliis nec perpetua est (V. C. 12. § ult. *De Regular.*), nec satis firma (Suar. *De Cens.* 45, 6, 2, ibique Sotus; Salm. 19, 3, 46); et in odiosis est prorsus *infirma* (Filiucc. 20, 66). Nam quis dixerit, v. c., vetitum est attingere *parvulorum* terminos (Prov. 23, 10); calumniari *advenae, viduae, pupillo* Hier. 7, 6), ergo licet, etc. Pensio, quae beneficio imponitur injussu Epi *vitum debitoris non excedit* (C. 5 *De Transact.*): *Si sciens* emam ab eo cui bonis est interdictum *dominus non ero* (L. 26 *De C. E.*). Ergo, etc.? Adde C. 5 *De Homic.* C. 28 *De Simon.* Itaque tunc solum haec regula vera erit, cum in superiorem recidit: idest quoties inclusio unius, idest ejus rei quam in casu praesenti lex permittit aut vetat aut jubet, est quaedam quasi exceptio juris alias vel praecipientis vel vetantis vel permittentis.

26 Ex L. 9 *De Postul.* L. 9 in fi. *De Jur. et fact. ignor.* C. 6. § pen. *De Major.* - v. c. Nulli ad monasteria sanctimonialium accessus pateat (C. Un. *De Stat. Regular.* in 6°): ergo nec Episcopis, nec S. R. E. Cardinalibus (S. Alph. VII, 243).

27 C. 1. § ult. *De S. E.* C. 12. *De Decimis;* Alas IV, IX, 11, 3. S. Alph. VI, 554. In *favorabilibus*: et hoc planum est. *In odiosis* (L. 1 *De Aleator.*). - v. c. Ex Const. Ap. Sedis excomm. tenentur procurantes abortum, effectu sequuto: ergo sive animatus fuerit foetus, sive inanimatus. Is qui male aliquem ordinavit suspenditur a *collatione ordinum* (C. 13 *De Tempor. Ordin.*): ergo, verius, omnium, et non tantum ordinis male collati Reiff. I, 11, 177), secus ac nonnullis visum. Conc. Trident. XXV, R. 15, vetat filios illegitimos *quoquo modo ministrare* in ea ecclesia quam eorum parentes obtinent, vel obtinuerint: quaesitum fuit, an possent in ea saltem confessiones audire: S. C. C. 4 Jul. 1648, respondit, *non posse* (Ben. XIV *De Syno.* XIII, 24, 15).

Verum non semper haec religio Nostros incessit; et, ne res exemplis careat, paucis agam. In jure canonico statutum est, eum qui dubitat an admiserit homicidium perinde gerere se debere, ac si irregularitatem contraxisset: hoc quidam in foro dumtaxat externo, alii in interno dumtaxat obtinere putant (V. S. Alph, VII, 347, d. 3). Jure civili, quam rem quis a non domino possidet, si justo titulo, et bona fide, et toto tempore a legibus definito possederit, suam facit. Quibusdam ex Nostris I placuit, hoc in foro fori, non in foro conscientiae, locum habere aliis, et in foro conscientiae, verum II pro his tantum qui eam comparaverint titulo oneroso, non lucrativo: aliis et pro his qui lucrativo, sed III si dominus in ea vindicanda negligens fuit: demum alii concedunt rem usucapi tametsi nulla negligentia domino objici possit, at IV quoad dominium utile tantum (Cf. Moli. II, 61. Lugo *De Just.* VII, 4)!!! Itaque regula esto: *Lex non distinguit.*

28 L. 19 *Ad Exhib.* C. 6 *De V. S.*

29 Vinn. *Select.* Lib. I, Cap. II. Ampliativa in foro exteriori *judex* uti necesse habet cum deficit lex (LL. 12, 13. *h. t.* C. Gall. 4. It. 3); contra restri-

186. Principio igitur *neque leges*, neque canones *ita scribi possunt, ut omnes casus qui quandoque inciderint comprehendant* (30): immo nec debent, alias infinitam confusionem parerent (31); sed jura constituenda sunt *de iis quae frequenter accidunt, non quae raro* (32). Quoties igitur casus inciderit, qui in lege quidem comprehensus non est, sed ei qui in lege comprehensus est similis sit, utimur interpretatione extensiva (33). Non quidem semper, sed si utriusque casus et eadem sit ratio (34); et alias iniquum, aut absurdum aliquid sequeretur (35);

ctiva caute admodum uti decet: quin multi ex J. C. eam explodunt omnino (V. Forster, II, 3, 3).

30 LL. 10, 12 *h. t.* D. Tho. 1, 2, 96, 6.

31 D. Tho. 1, 2, 96, 1.

32 LL. 3, 4, 5 *h. t.* D Tho. 2, 2, 120, 1.

33 LL. 12, 13, *h. t.* C 4 *De Rescr. Valeat aequitas.* ait Tullius, *Top.* n. 22, *quae in paribus casibus, paria jura desiderat.* Laym. 18, 9. Salm. XI, 4, 34. *Aequitatis ratio similia jura suadere videtur* (L. 19 C. *Ad L. Falcid.* C. 4. § *Nos. De Confirm. util.*). - v. c. - in C. 9 *De Judaeis* cautum est, *nullus invitos, vel nolentes judaeos ad fidem venire compellat:* ergo nec saracenos, nec quemlibet infidelem: nempe, *non inviti salvandi sunt, sed volentes* (S. Greg. M.).

34 C. 2 *De Transl. Episcop.* Ex L. 27, § *Ratio enim. Ad L. Jul. De Adulter.* L. 9, § penult. *De jur. et fact. ignor.* V. S. Alph. I, 200, v. *Quaeritur hic. Eadem*, idest *adaequata* (S. Alph. l. c.), *identica* (Thibaut, § 17, Chassagn. § 98 in fi.). Qui in civitate degit, si forte ruri decedat, in sua civitatis ecclesia sepeliendus est (C. 3 *De Sepult.* in 6°): ergo et is qui ruri incolit in sua, si forte in civitate decedat Ben. XIV. Notif. 105, 45). Contra; vetitum erat mulieribus, *propter periculum rei familiaris*, pro debitoribus fidejubere (L. 1 *Ad S. C. Maced.*): an et solvere? Minime (L. 8, § 5 *Eodem*); quia facilius se mulier obligat quam alicui donat (L. 4 *Eod.*). Et S. Pius V, in simonia confidentiali, poenis *accipientem*, non dantem, coercet; nempe quia difficiliores sumus ad dandum quam ad accipiendum (Suar. *De Cens.* 22, 6, 15). Inde regula; *a disparatis non fit illatio.* Quamobrem, quamvis nefas sit haereticum ad patrini munus admittere in baptismi filii alicujus catholici, catholicus ab hujusmodi officio in baptizandis filiis haereticorum (nempe ritu catholico), remoto scandalo, repellendus non est.

35 L. 28 § *De eo. De Petit. heredit.* Suar. VI, 2, 7. S. Alph. I, 200. V. *Haec tamen.* - v. c. - Monialibus vetitum est egredi e monasterio praeterquam ex causa incendii, vel epidemiae, vel infirmitatis (S. Pius V, C. *Decori*); et nihilominus si quid simile inciderit, puta inundatio, ruina, latronum incursus, egredi posse nemo dubitat (S Alph. VII, 229). At si nihil absurdi sequatur, vel iniqui, vel nisi sententia legislatoris aliunde appareat manifesta (L. 12 *h. t.*), non licet extensiva interpretatione uti. Ne tunc quidem cum alicui favendum est sine cujusquam damno vel injuria. Heinc, v. g., cum in C. 4 *De S. E* in 6° cautum sit, Episcopos non subjacere suspensionibus et interdictis in jure latis, *quia id periculosum est propter exercitium officii pontificalis*, nihilominus nemo est ausus hoc ad excommunicationem pertrahere (V. S. Alph. I, 200, v. *Quaeritur*). Ergo non bene ratus est Vinc. De Just. II, 18, 75, *raptum* in viro quoque locum habere, si mulier, forte robustior, aut potentior virum rapiat (Pont. M, VII, 69, 6). Scilicet, ut dixi, *jura constitui oportet in his quae frequenter accidunt, non quae raro;* quae enim raro accidunt, contemnunt legislatores (L. 5 *Eod.*). Si quid igitur extraordinarium inciderit, hoc recidit in jus commune, nisi urgens ratio aliud exigat (V. D. Tho. 2, 2, 120, 1).

quod cum primis obtinet in correlativis, in aequiparatis, in connexis (36); *exceptis* tamen odiosis (37), et iis quae exorbitant a jure

36 Salm. XI, IV, 32, 33. S. Alph. I, 200. I. V. *Id autem. In correlativis* (L. 20. *De Re judic.*), e. g. si quid prohibetur vendi, hoc et emi prohibetur; vel contra (L. 20 *De A. E. V.*). Si sponsus, invita sponsa, alio migraverit, sponsalia solvuntur (C. 5 *De Sponsal.*); ergo et contra (Sanch. M. I, 54, 1). Et impedimentum *criminis* favore uxoris introductum (C. 6 *De eo qui dux.*) ad maritum productum est aequo jure. Nempe, si utriusque casus *eadem* sit ratio (Salmat. 10, 3, 52): hac re, v. c., judicium zelotypiae, et divortium in V. T. viris, non uxoribus, concessum fuit (Levit. 20, 10. Deut. 22, 24): nempe propter varium foeminarum ingenium (Ex L. 20. *De Re judic.*). Non bene igitur ratiocinatur Sayr. I, 16, 9, censura per metum extorta valet, ergo et absolutio a censura, quia potestas ligandi et absolvendi pari jure censentur: non enim utriusque casus par est ratio; tum quia absolutione enervatur ecclesiastica disciplina, tum quia vix cogitur aliquis ad censuras inferendas (V. Suar. *De Censur.* 2, 5, 2, etc; Salmat. 10, 1, 60). II. In *aequiparatis:* Aequiparata ea dicuntur, quae in legibus eodem jure censentur, etsi dissimilia; velut, in beneficiis ecclesiasticis electio, praesentatio, postulatio (Salmat. n. 36): huinc, v. c., qui matrimonium inire se contrahere perpetuo vetantur, his et sponsalia inire vetitum est (L. 16 *De Sponsal.*). III. In *connexis* (Ex L. 12 *Comm. praed.* L. 2 *De Jurisd.* C. 5 *De O. D.*); idest quorum unum sine altero stare non potest: cui igitur, v. c., permittitur tempore interdicti, vel in oratorio privato sacrum facere, ei ministrare fas est.

Sed numquid haec regula locum non habet etiam *in contentis?* Utique, verum contenta pertinent magis ad interpretationem declarativam; seu potius interpretatione non egent, quia *in toto et pars continetur* (L. 114 *De R. J.* C 80 *Eod. tit.* in 6°), et *plus semper in se continet quod est minus* (L. 111 *Eod.* C 35 *Eod.*). Ideo, v. c., cui datum est in votis dispensare, vel carnes edere in quadragesima, eo magis illa commutare (Suar. VIII, 28, 12), et lacticiniis vesci (Corrad. *Prax. Dispens.* etc. I, V, 21) datum est. Et ideo in odiosis quoque locum habet: hac re, v. c., poenae statutae adversus haereticos vi sua tenent apostatas (Ex L. 22, § ult. *Ad L. Jul. De Adult.*); statutae in fures tenent raptores (Graff. *Pract. quinque Casuum,* I, XIV, 34).

37 C. 15 *De R. I.* in 6°. *Odia restringi* etc. Salm. XI, 4, 39. Sane si odiosa latam interpretationem rejciunt (n. 23), quanto magis extensivam? Hinc, v. c., excomm. lata in religiosos qui (parochi jurisdictionem usurpantes), sine ejus licentia ministrant viaticum, aut E. U., non trahitur ad eos qui baptizant infantes (Suar. *De Censur.* 22, 4, 13): irregularitas lata in eos qui rebaptizant, non extenditur ad eos qui ordinem, vel confirmationem reiterant. Nihilominus quidam putant, in odiosis quoque huic interpretationi locum fieri oportere, si et ratio legis in lege sit expressa, et in casu non expresso eadem prorsus ratio insit; nempe quia *ratio legis est anima legis* (Reiff. I, 2, 429). Quam sententiam (Sanch. M. III, 42, 4, et ex eo Schmalz. IV, 3, 76) vocant communissimam, et receptissimam. Sed vereor ne recte. Sane irregularitati et denunciationi sunt obnoxii sacerdotes *ad turpia* sollicitantes, quia *pro curatione vulnus, pro pane lapidem, pro medicina venenum porrigunt* (Ben. XIV. B. *Sacramentum Poenitentiae*); ergone et hi qui sollicitaverint, v. c., ad furta, perjuria, haereses, apostasiam? Minime (S. U. I. 4 febr. 1661). Conc. Trid. XXV, R. 15, vetuit conferri filiis illegitimis quodcumque beneficium in ea ecclesia, in qua eorum patres beneficium ecclesiasticum ob-

communi (38). Nisi et in his (odiosis, exhorbitantibus) aliud ferat constans omnium DD. interpretatio (39).

187. Ex diverso, cum jura generaliter constitui oporteat (40), et vix sit aliquod generale quod non aliquam restrictionem patitur, lex interpretatione restrictiva coercenda est: 1° Quoties id exigit res qua de agitur (41); 2° si casus inciderit insuetus penitus, et a ratione legis sic alienus, ut ei legem applicare videatur absurdum, vel injustum, vel aut abs re aut a voluntate legislatoris remotum pror-

tinuerint, *ut paternae incontinentiae memoria a locis Deo sacris* LONGISSIME *arceatur*. Et nihilominus S. C. C. censuit, posse eos capellaniam obtinere in ecclesia in qua eorum parentes capellani munus obierant (Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 24, 14). Et jure prorsus, lex enim, non ratione qua nititur, sed verbis quibus concepta est contingitur (§ 188, 55).

38 L. 184 *De R. J. Quae a jure communi exorbitant* (extra orbitam juris sunt) *nequaquam ad consequentiam sunt trahenda* (C. 28 *De R. J.* in 6°). Ejusmodi sunt jura singularia, privilegia, et consuetudines. Non sunt trahenda *ad consequentiam*, idest ad alias personas, vel ad alias res.

39 Ex L. 23, *h. t.* Ibi - *Minime sunt mutanda quae interpretationem certam semper habuerunt.* Hinc, nedum is qui ministrat rebaptizanti fit irregularis, sed is quoque qui rebaptizat: et uti, *ex jure*, vir prohibetur debitum petere si cum uxore affinitatem contraxerit (CC. 1, etc. *De Eo qui cognov. cons.*), ita, *ex constanti interpretatione*, et uxor, si eam contraxerit cum viro (Schmalz. IV, 13, 25).

40 L. *Jura* 7, *h. t.* Suar. VI, 7, 4.

41 Ex L. 24, *h. t.* Ut in C. 12 *De Poenit.*, quo jubemur confiteri *omnia* peccata semel in anno; *omnia*, nempe letalia; agitur enim de precepto divino, quod non pertinet ad venialia. Quamobrem incivile (idest contra regulas juris civilis) est, *nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare vel respondere* (Cit. L. 24). Tria igitur cum primis explorare oportet, 1° contextum, 2° titulum; denique, 3° speciem seu casum legislatori propositum. *Contextum* v. c., qui *res ecclesiasticas* vendit vel emit, simoniae reus est (C. *Salvator* 8. Cau. 1, 3); *res* nempe spirituales, nam de his eo loci agitur. Errant igitur, e. g., qui ex illis verbis, *Par est, ut* QUIBUS DIEBUS *a carne abstinemus, ab omnibus quae sementinam carnis trahunt originem jejunemus; a lacte, videlicet, caseo et ovis* (C. 6 Dist. 4), docent, in omnibus jejuniis abstinendum esse a lacte, caseo et ovis; ibi enim de quadragesima sermo est (S. Alphons. H. A. XII, 3). *Titulum*, rubricam vocant (eo quod olim *rubro* charactere scribi consueverit; leges autem et canones *nigro*); nam est quasi pars legis; inde regula - *valet argumentatio de rubro ad nigrum, nisi rubrum nigro contradicat* (Reiff. ad Lib. I. Proem. n. 96) Haec. reg. displicet Suar. *De Censur.* 22, 4, 4, eo quod titulus postea superadditus fuit: ita porro, sed a legislatore qui legum vel canonum collectionem fieri mandavit. Non bene igitur nonnulli, ex C. 1 *De Cler. non ord. min.*, quo edicitur, irregularem fieri qui ordinem exercet quem non habet, putant laicum, si missam celebraverit, fieri irregularem; nam titulus ille ad clericos pertinet. *Speciem* etc. hinc male quidam ex C. 28. *De Simon.* quo cavetur, data ad redimendam vexationem in beneficio restituenda esse, si is qui accepit *contra promissionem suam venisse constiterit*, inferunt, haec retineri posse ab eo qui promissionem servavit; nam te-

sus (42): *dominum, quia leges benignius interpretandae sunt quo earum voluntas conservetur* (L. 155, § ult. *De R. J.*), 3° si legem sic applicare uti scripta est, *nimis durum* videatur, ita ut *certo constet, legislatorem voluisse cum tanta severitate obligare* (43). Hoc Nostri *epichejam* vocant, de qua oportet paucis agere. Est igitur epicheja species aequitatis, et definitur – *Correctio* (restrictio) *legis cum deficit propter universale* (44). Ei igitur locus non est cum lex singulariter statuit; hoc enim non esset legem interpretari, sed evertere, ideo quamvis dura servanda est (45); sed quando lex generaliter loquitur. Et tunc epicheja in

endum est, R. P. de eo consultum fuisse, qui contra promissionem suam venerat (Suar. *De Simon.* 50, 16).

42 Suar. VI, 5, a n. 3. *Absurdum* (Ex L. 6, § *Quamvis De Jurep.*) - v.c. - *Praedicate Evangelium* OMNI *creaturae* (Marc. 16, 15). *Injustum* (C. 5 *De Appellat.*), puta. *Filii obedite parentibus per* OMNIA (Ad Colos. 3, 20): irregularis *fit* (ex delicto) *qui* QUALIBET *aetate rebaptizatur* (C. 10, Cau. 1, 7). In jure communi mulier, quae pro alio fidejussit non obligatur: nihilominus si decepit creditorem tenebitur, quia infirmitas, non calliditas auxilium meretur (L. 2, § 3 *Ad S. C. Vellejan.*). *Abs re* etc. (Ex L. 33 *De Pact.* cit. § *Quamvis*; e. c., qui animal vendit jubetur certiorem facere emptorem, si quid ei morbi vitiique sit; et nihilominus ea quae exterius apparent, puta si varicosum, impune reticentur (L. 1 *De Aedilit. Edicto.*); Jure communi patronus qui juramento libertum adigit, ne uxorem ducat poenis coercetur: *quamvis nulla persona lege excipiatur, tamen intelligendum est de iis legem tantum, qui liberos tollere possunt; itaque si castratum adegerit non punitur hac lege* (L. 6, § 2 *De Jurepatr.*)

43 Laym. 10, 3; Bened. XIV *De Syno.* XIII, 24, 20. Nititur voluntate interpretativa legislatoris; *praecipue in casu, in quo, si legislator adesset, non decerneret esse legem servandam* (D. Tho. 2, 2, 147; 3 ad 2), *sed aliter judicaret* (D. Tho. 2, 2, 60, 5 ad 2). At si id videatur tantum probabile, non licet uti epicheja, nisi cum legislator non potest facile consuli (Cajet., Sot., Suar. VI, VIII, 6, 8, 9 V. II Paralip. 30, 18. V. Ester 15, 13); veluti si quis die festo vacet servilibus (citra scandalum), ne extraordinarium ingens lucrum amittat (Suar. VI, 7, 14). Et recte, nam *qui vehementer emungit, elicit sanguinem* (Prov. 30, 33): *Noli esse justus multum* (Eccl. 7, 17, C. 6, Dist. 4. C. 47 *De Poenit.* D. 1).

44 Aristot. Ethicor. V, 10. V. Suar. Lib. VI, Cap. VII. Est (nempe quod ad legislatorem) pars justitiae legalis (D. Tho. 2, 2, 120, 2); eo enim spectat ne lex *(praeceptum commune)* aliquem prae ceteris praegravet; seu potius aequitatis pars est (§ 184, 22).

45 V. § 161, 11. Ut in C. 16. *De Praebend.*, quo ordinatus sine titulo ali jubetur expensis Ordinantis et *successoris*, quoad provideatur: quis enim auderet successorem immunem pronunciare, nisi ejus mentionem detraxisset Bonifac. VIII in C. 37. *Eod. tit.* in 6. Jure Gallico filii patris indigni non utuntur jure repraesentationis in successionibus ab intestato: hoc vix non injustum est; nec ideo fas est judici eos hoc jure ad successionem admittere (Durant. VI, 131). Epicheja igitur tunc locum habet cum ea juris regula: *Ubi lex non distinguit*, etc. durior evadit. Utputa, jure Canonico ei qui occidit rectorem ecclesiae adimitur jus patronatus usq. ad 4^{m} (C. 12 *De Poen.*); et filii haereticorum arcentur a benefic. eccl. usque ad 1^{m} vel 2^{m} generationem (C. 15 *De Haeret.* in 6°): et nihilominus S. C. C. 2 Aug. 1628-21 Maij

voluntate legislatoris investiganda, interpretanda versatur tota; utrum nempe in hoc casu, vel illo, is voluerit obligare. Sed admonendi sumus epichejam hodie vix locum habere in foro externo (46): in interno autem, non parti relinquenda est, propter hallucinationis periculum, sed in aestimatione boni viri esse debet; et tunc solum cum non licet adire legislatorem sine incommodo gravi (47). Et tunc cessat legis obligatio *si certo, vel saltem probabiliter judicatur, legislatorem noluisse illum casum sub lege comprehendi* (48); sive damnum commune versetur, quod nemo dubitat, seu singulorum, quae verior et nunc recepta sententia est (49).

1718 censuit, filios natos ante delictum perpetratum, vel post editam a parentibus abjurationem, esse excipiendos (V. Bened. XIV *De Syno.* XIII, 24, 21).

46 Ex L. 1 C. *h. t.* Ibi, *Inter aequitatem et jus interpositam interpretationem, nobis solis et oportet, et licet inspicere.* Panormit. in C. 1 *De Constit.* n. 14. Esset enim *aequitatis nomine legem tollere* (Donell. I, XIII, 3). Hac potestate in foro civili pollebant Praetores, quorum erat moderari rigorem juris; et ex NN. LL. permissa est judicibus in quibusdam casibus nominatim expressis: in foro canonico ea praestant SS. Urbis Congregationes, quae Principali auctoritate canones interpretantur.

47 Cajet. Suar. VI, 8, 9. Scilicet haec interpretatio quasi in dispensationem recidit. Contra Sylvestr. Henriq., etc. Ceterum hujusmodi incommodum, in locis ubi non moratur is qui dispensandi potestatem habet vix unquam deerit.

48 S. Alph. I, 201. Salmat. XI, 4, 41, ibiq. Palaus, et Martinez; et Sylvest. Cord. Henriq. ap. Sanch. M. II, 41, 37. Verum Soto id non admittit, nisi *probabilius* sit in hoc casu legislatorem nolle obligare (De Just. I, VII, 8, circa fin.), quem sequitur Sanch l. c.: quin alii id *certum* esse oportere putant (Laym. 19, 3).

49 Suar. VI, 7, 13. Salmat. XI, 4, 45. Et nedum cum agitur de damno vitando, sed et cum de magno et extraordinario lucro non amittendo (Suar. n. 14. Salm. n. 45. S. Alph. I, 200).

Quaeri potest, num epicheja admittenda sit etiam cum laesione juris alieni? Et in foro interno admittendam esse non dubito, quando caritas praevalet justitiae (§ 177, 4): in externo (si quando ei locus est), in quo caritas cessat, non item. Nisi forte de eo jure agatur, quod profluit ex ipsa lege quae interpretatur. Ut ecce si jussus fueris absolvere Sejum a censuris, si prius quam debet Cajo pecuniam solverit, et Sejus nequeat pecuniam commode restituere, sed idoneam cautionem dare paratus sit, poteris eum absolvere (Ex L. 4, § 3 *De Re Judic.* V. S. Alph. VI, 537, q. 7, V. *Si vero*): quia nullam Cajo facis injuriam nam jus alterius, ne is ante absolvatur, non ex lege naturali profluit, sed ex lege canonica.

Dixi epichejam totam versari in interpretanda *voluntate* legislatoris: fateor me recessisse a definitione quam Aristotiles tradidit, cui veteres Scholastici cum D. Thoma adhaeserunt. Hi epicheiae locum esse docent quocumque nomine lex DEFICIAT *propter universale* (V. Suar. VI, 7, 11. Laym. 19, 3); sive legislator supra suam potestatem jus dixisse videatur; sive cum lex observari non potest vel 1° sine injustitia, ut ecce quae vetat ali filios natos ex damnato coitu (Auth. *Ex Complexu* C. *De Incest. nupt.*); vel 2° ob concursum alterius legis, puta si die festo sacrum omiseris ut praesto esses infir-

Porro interpretatione restrictiva parcius quam extensiva utendum esse DD. monent; quia haec, jussa legislatoris *producendo*, voluntati ejus obsequi; illa, *coercendo*, magis refragari videtur.

188. Ex his autem licet intelligere quam caute, quam moderate procedendum sit in interpretatione, praesertim extensiva vel restrictiva, quae usurpant quodammodo officium legislatoris. Quid igitur dicemus de his, qui ex vulgato illo, *ratio legis est anima legis* (50), vix non omnem interpretationis regulam hauriunt; extensivae quoque, et restrictivae? Nam PROTINUS fidenter inferunt; ergo *ubi eadem est ratio, eadem debet esse juris dispositio:* et ex diverso (quod est longe periculosius), *ubi deficit ratio legis, deficit lex.* Utique ratio legis est anima legis, ex eaque licet interdum legem protrahere, vel coercere, at non semper; nonnunquam enim ratio non satis apta est (51), interdum plus patet (52), interdum minus (53): inde aliud effatum – *ratio juris non facit jus* (54). Quare hoc tenendum est, legem non ratione

mo; vel 3° cum lex observari nequit sine incommodo gravi, ut Exod. 20, 10. V. I Machab. 2, 41. Sed in priori casu cessat lex (§ 161, 8), in altero praevalet ea quae potior est; in tertio cessat legis obligatio (§§ 177, 178). Omnes autem casus hujusmodi suas regulas habent; quid opus in his epicheja?

50 Barbo. *Axiom. jur.* 197, 3.

51 Suar. VI. 1, 19. Gonzal. in C. 8, n. 3 *De Consang.* Ut in hoc C. 8., quo edicitur, matrimonium ideo prohiberi usque ad 4 consang. gradum, *quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant quatuor elementis.* Et in C. 3, Cau. 33, 1, quo cavetur, in dubio de impotentia, muliere eam asserente, viro negante, huic credendum esse; quia *vir est caput mulieris.* In C. 10 *De cleric. excommunic.*, quo edicitur, sacramenta collata ab eo qui irretitus est excommunicatione minori valida esse, quia is non est *a sacrorum collatione, sed perceptione remotus.* Et in C. 10 *De Sponsalib.* cavetur, eum qui jurato promiserat Sejam ducere, cogendum esse ad matrim. contrahendum, quia *periculosum est contra suum juramentum venire:* ergone sacramenta collata ab eo qui est irretitus excomm. maiori sunt invalida? et *liberum* est a sponsalibus non juratis, recedere?

52 Ut in L. 2 C. *De annal. except.*, quo innuitur, et C. 5 *De Praescript.*, quo edicitur, praescriptionem introductam fuisse ad coercendam segnitiem dominorum res suas negligentium. Item in L. 63, § 5 *De Furt.*, qua cavetur. « Si mandato meo servum emisti, et is tibi furtum fecit, damnum mihi aestimari, quia justissime allegare potes, *non fuisse te id damnum passurum, si id mandatum non suscepisses* »: num igitur si rem tibi commodavi, quae penes te casu periit, allegare possum, non fuisse me id damnum passurum, si eam rem tibi non commodassem?

53 Ex L. 22, § ult. *De alim. legat.* Non ineluctabiliter igitur quidam ex Nostris, ex iis Trident. XIV, *De Poenit.* VII, verbis: NE HAC OCCASIONE ALIQUIS PEREAT, *nulla est reservatio in articulo mortis*, argumentantur, inferiores sacerdotes non posse, praesente superiore, a reservatis absolvere (V. Lugo *De Poenit.* 18, 25).

54 Berard. J. E. U. Lib. II, Disp. V, Par. I *Ratio legis non est lex.* Pal., Bonac., Mazz. ap. S. Alph. 1, 200, v. *Quaeritur hic.*

quae legislatorem movit, sed voluntate ejus contineri (55); voluntatem autem legislatoris eam esse, quam verba demonstrant (§ 183, 5). Liceat igitur ea regula uti; sed in obscuris, et cum aliquod inconveniens (§§ 186, 187) cogit; at cum nulla in verbis est ambiguitas, et nihil cogit ea protrahere vel coercere, verbis legis est standum, tametsi ratio legis in lege ipsa sit expressa (56), et manifesta videatur (57). Eoque magis verbis inhaerendum erit, si alterutrum desit; idest, si ratio legis vel non continetur in lege, vel non est manifesta (58). Et si desit utrumque, illam inquirere nec oportet; *alioquin multa ex his* quoque *quae certa sunt subvertentur* (59). Et ut

55 Suar. VI, 3, 11. Qui docet rationem legis, ne certum quidem indicium esse voluntatis legislatoris (n. 12); quamvis *multum juvet ad eam detegendam* (Salm. XI, 4, 26). Scilicet ratio voluntatem movet, voluntas lex est (Suar. 14, 20, 10). Sane in C. 4. *De S. E* in 6° cautum est, Episcopos eximi a *suspensionibus et interdictis* in jure latis, nisi et in ipsos lata sint nominatim, nempe *propter exercitium officii pontificalis*. Ex hac ratione (exclusa regula nostra) dicendum erit, Episcopos *nondum consecratos* hoc privilegio non uti; consecratos etiam quoad *excommunicationem* eo uti posse; quae nemo unquam dixit (V. Suar. *De Censur.* 28, 2, 7).

56 Suar. VI, I, 19, 20. Denunciationes matrimonii introductae sunt ad detegenda occulta nuptiarum impedimenta (C. 3 *De Cland. Desp.*); fas ergo eritne parochis illas omittere, quia sibi certissime constat, nullum revera impedimentum subesse (Sanch. M. III, 5, 6. Pont. M. V. 30. 3)?

57 V. Suar. VI, 1, 20. Ut in Trid. XXIV, R. M. 6, quo cavetur, inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Hoc eo spectare, ut libera sint matrimonia, neminem praeterit: et nihilominus, si quis mulierem rapuit ut Sejo nuberet, Sejo inscio, matrimonium sive cum Sejo sive cum raptore contractum, muliere sub potestate eorum manente, ratum esse translatitium est.

58 LL. 20, 21, *h. t.* V. g., cur irregularitas ob defectum lenitatis non contrahatur ex homicidio admisso ante baptismum, ex bigamia vero ante baptismum admissa contrahatur? (Suar. *De Censur.* 44, 3, 3); cur dimidia pars thesauri cedat domino fundi; cur turpes vel impossibiles conditiones in matrimoniis pro non scriptis habeantur? (CC. 1, 7. *De Condit. appos.* V. Sanch. M. V, Disp. 3). In C. 4 *De Sepult.* in 6° cautum est, patremfamilias posse eligere sepulturam pro filiis impuberibus; nempe quia, ex jure communi, testamentum pro eis facere poterat: numquid, quia hodie id non potest, prohibetur hodie pro eis sepulturam eligere?

59 LL. 20, 21, *h. t.* Hinc erravit De Just. II, VIII, 54, quum ratus, impedim. publicae *honestatis* in matrimoniis contrahendis introductum fuisse jure canonico *ad tuenda sponsorum jura*, docuit, rescissis mutuo consensu sponsalibus, evanescere: et Sot. in IV. Dist. 35, q. un. art. 2, qui putans, impedimentum *conditionis* statutum fuisse ad reparandam injuriam homini libero illatam, existimavit, non dirimi si is deceptus fuit errore suo crasso et supino (V. Sanch. M. VII, 19, 19). In C. 22 *De S. E.* in 6° cautum est, absoluto ab inferiore in necessitate a censuris reservatis, adeundum esse superiorem quamprimum: Avila, Henriq. Navarrus 26, 26, rati, id ideo statutum fuisse, ut appareat eum fuisse emendatum et satisfecisse parti lae-

generaliter dixerim « *optima lex est, quae minimum reliquit arbitrio judicis, optimus judex, qui minimum sibi.* » (Baco a Verulamio).

189. Hucusque de interpretatione legum; in damnatis propositionibus (60) hac reg. utimur: *propositiones damnatae interpretandae sunt ubi jacent*, et *in sensu ab AA. earum intento, et rigoroso* (61). *Intento*, nempe cum verba sunt obscura, vel ambigua (62). *Rigoroso*, idest non ultra proprietatem verborum, quia versamur in odiosis (63); ideo interpretationem extensivam nunquam recipiunt, nisi evidens ratio eam extorqueat (64). Contra, si late conceptae fuerint, restrictivam semper (65). Ideo heic non utimur ea juris regula, *ubi lex non distinguit*, etc.: scilicet, ut una aliqua propositio erronea dici atque ideo condemnari possit, satis est unam ejus, vel minimam, partem erroneam esse: alias, propositiones damnantur *in sensu composito*, nisi constet damnatas fuisse in sensu *diviso* (66). Aliud juris est in pro-

eae, docuerunt hanc obligationem cessare si ille haec praestiterit (V. Salm. 10, 2, 60 : Sporer., Sanch. aliique, existimantes brefotrophia pro pauperibus esse instituta, docuerunt, non posse parentes divites ad ea filios suos mittere, nisi refusis expensis; etc. Haud ita sane. (V. S. Alph. III, 656).

60 Damnatae, nempe quoad mores; quippe hae solum ad nos pertinent; ut Alex. VII, Innoc. XI. Alex. VIII.

61 S. Alph. III, 760 in fin.

62 E. g. Innoc. XI, 51. *Famulus qui subtrahit humeris*, etc., de cooperatione formali, cum AA., non de materiali, accipienda est (S. Alph. II, 66, q. IV).

63 Ut Innoc. XI, 37. *Famuli possunt occulte surripere suis heris ad compensandam operam suam, quam majorem* JUDICANT *salario:* JUDICANT, ipsimet scilicet. Item. Prop. 53. *Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo sacro qui duas ejus partes* SIMUL *a diversis sacerdotibus audit* (Innoc. XI, 34). SIMUL, ergo non item si successive.

64 Ex C. 15 *De R. J.* in 6to. Ut illa Innoc. XI, 1. *Non est illicitum in sacramentis* CONFERENDIS *sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore.* Haec prop. ad ministros pertinet: utrum vero et ad subjectum sacramenti protrahenda sit, non leviter disputatur (V. S. Alph. I, 61). Dixi, *nisi* etc., velut Alex. VII, 34. *In* DIE PALMARUM *recitans officium paschatis satisfacit:* numquid non idem dicendum, erit si recitet, v. c., in Dominica Passionis?

65 Ex S. Alph. III, 760. Velut Alex. VII, 9. *Potest Sacerdos, cui missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio.* Ib. 42. *Licitum est aliquid mutuanti supra sortem exigere si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus* (V. S. Alph. VI, 321).

66 V. c. multi, nec infimae notae TT., docuerunt, licitum esse acceptare, immo et offerre duellum ab eo qui secus officio movendus esset, quo se et familiam sustentat (Cf. S. Alph. III, 400). Porro Bened. XIV, C. *Detestabilem* damnavit has propp... I. *Vir militaris qui, nisi offerat et acceptet duellum, officio quo se suosque sustentat, privaretur... vel* PROMOTIONIS SPE CARERE DEBERET, *culpa et poena vacat,* SIVE *offerat,* SIVE *acceptet duellum.* IV. *Licitum est acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas.* Quidam contendunt,

positione singulari; haec utique erronea tota dicenda est, ideoque interpretanda erit *a sensu contrario* (67).

CAPUT II.

DE LEGIBUS IN SPECIE

ART. I. *De jure naturali.*

190. Ordo, quo omnis rerum natura continetur, aeterna Dei ratione et voluntate fuit constitutus, et regitur; quae idcirco omnium prima hujus ordinis, et suprema regula, seu *lex* est; *aeterna* proinde appellata. Lex igitur aeterna nihil aliud est (lata significatione accepto legis vocabulo) quam *Ratio et voluntas Dei aeterna ordinem praescriptum servari jubens, perturbari vetans* (1). Haec lex est fons et origo universi juris, nam ex ea profluit lex naturalis; a lege autem naturali initium et statum, et normam capiunt omnes leges positivae..

191. Primum igitur lex Dei aeterna hominibus per rectam rationem promulgata legis naturalis nomen subit (2): definiri potest; *Recta ratio insita natura, et voluntas divina quae jubet ea quae facienda sunt, prohibetque contraria* (3). *Ratio,* quia non consistit ex sola Dei

doctrinam illam damnatam fuisse a Ben. XIV. At non bene, uti videtur: non enim damnata dici potest in prop. I. quippe qua et alia continentur (*vel promotionis,* etc.); nec in IV, quia haec damnat utrumque simul *(acceptare et offerre)* V. Struggl. Tr. VII, q. 3, art. 6, n. 65. *Nisi constet* etc. velut haec: *Licitum est sacerdoti absenti per literas, vel nuncium sacramentaliter* confiteri: *et ab eodem absente absolutionem accipere* - quam damnatam fuisse in sensu diviso declaravit Paul. V. in fer. V. (14 Januar. 1605).

67 Velut in his. *Non peccat graviter maritus occidendo uxorem deprehensam in adulterio* (Alex. VII, 19). *Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem* (Innoc. XI, 55).

1 S. August. *Contr. Faust.* 22, 27. *Ordinem,* nempe ab ipsomet Deo naturae auctore praescriptum. Dices; sed et ordinem jure ac legibus constitutum (§ 152) perturbari vetat, Ita sane, ideo potestatibus legitimis nolle obedire, contra jus naturale est; et singularium legum ab eis latarum contemptus, in hujus juris contemptum, atque ideo in Dei contemptum, recidit. Et hactenus harum legum transgressio recidit in jus naturae; at cum ad singularia descendimus, v. c. si conjugatus aliam ducat, vel alii nubat; si quis die esuriali comedat carnes, is facit contra voluntatem ejus qui haec vetuit, atque ideo non naturale jus violat, sed positivum.

2 D. Tho. 1, 2; 91, 2.

3 D. Tho. *In praecept. charitat.* Exposit. Prolegom. Rationem vero accipere debemus *dictamen rationis,* quia lex (jussum, praeceptum) non *habitum,* sed *actum* significat. Recta itaque ratio, non lex ipsa est, sed per quam lex hominibus innotescit. Romanis J. C. (stoicis fere omnibus) jus naturale est *quod* NATURA *omnia animantia docuit* (L. 2, § 3 *De Just. et*

voluntate, ceu rati sunt quidam; alias nihil esset intrinsece bonum, aut malum: *voluntas Dei*, quia non ex sola recta ratione consistit, ceu rati sunt alii, quia sine legislatore lex ne intelligi quidem potest. Quae *jubet ea quae facienda sunt*, etc., his verbis *objectum* legis naturalis significatur. Porro *facienda* dicimus quae omitti, *contraria* vero, quae admitti sine ordinis perturbatione non possunt. Itaque *objectum* hujus legis habentur quae sunt *per se* et intrinsece bona vel mala. *Bona* jubet; non omnia quidem, sed ea quae sine perturbatione ordinis praetermitti nequirent; v. c., Deum colere, parentes revereri, servare seipsum: mala vetat omnia prorsus, levissima quoque; utputa blasphemiam, furtum, mendacium vel officiosum. Leges hujusmodi *habent promulgationem aeternam ex parte Dei promulgantis, non item ex parte creaturae audientis* (4). Huic autem promulgantur ex *hoc ipso quod Deus eas mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendas* (5); quibus innotescunt cum ratio eos docere incipit, idest cum rationis usum fuerint adepti (6).

102. Legum naturalium series conficit jus naturae. Quod in absolutum et hypoteticum diducitur. *Absolutum* est quod ab ipsa hominis natura statum capit, quodque proinde, ut Tullii verbis utar, augurari, profiterique omnes oporteret etiamsi nulla invicem societas esset, nullaque pactio: v. c., non blasphemabis, non mentieris, non occides. *Hypoteticum* quod initium capit ex aliquo hominum facto: seu communi, ut puta quod tributa dependere jubet, furari vetat; seu singulorum, ut ecce quod jubet pacta servari, quodque idcirco fidem fallere vetat: ideo subdividitur in *publicum et privatum*.

103. Est autem jus naturae (cum sit ipsamet recta ratio) universale, evidens, immutabile. Universale, ideo tenet omnes cujusvis conditionis, vel aetatis; infantes quoque et amentes (7). Evidens, at non omne: scilicet eorum quae hoc jure continentur triplex genus constitui potest, primum complectitur principia universalissima; alterum quaecumquae ex *illis* proxime et velut necessario profluunt;

Jus, ut conjunctio maris et foeminae: quod RATIO nos docuit, velut matrimonium, illi *jus gentium* appellant. Nostri alias, et rectius: verum in quo jus gentium distet a naturali jure, varii et implexi: non juvat his tricis implicari. V. si lubet ex recentioribus el. Schmkuleh. S. I. Theolog. Moral. Vol. I, 4, § 191. Friburgi 1883. V. § 198.

4 D. Tho. 1, 2, 91, 1 ad 2.

5 D. Tho. 1, 2, 90, 4 ad 1.

6 V. Silvi. 1, 2, 90, 4. Qui caute dixit *actualiter unicuique* eam promulgari, cum eis innotescit. Alias, si dicimus, ceu quidam, eam promulgari per rectae rationis *usum*, non peccaret qui infantes vel amentes ad eam transgrediendam (v. c., ad blasphemandum, turpiter agendum) induceret (§ 174, 62).

7 § 1 *De Jur. nat.* Tullius *De Rep.* Lib. I, S. Aug. *De Lib. Arbitr.*

tertium demum quae ex *his* ratiocinatione, et plerumque nec prona nec facili, deducuntur: illa immediata, ista mediata evidentia pollent, haec neutra (8); ideoque *illa* neminem suae mentis fugere possunt: *ista* neminem fugere regulariter tenendum est (9): at *haec* ut plurimum subobscura sunt, et quandoque etiam prudentissimos fallunt, et hi qui haec quoque manifesta esse docent, et grandi supercilio docent, insaniunt (10).

194. Demum est immutabile: idest huic juri nec abrogari, nec derogari, nec subrogari, nec obrogari unquam potest: et nedum absoluto, quod per se patet; sed nec hypotetico, quo homines ad invicem ordinantur (11); quippe quo immutato omnia perturbarentur. Nihilominus potest in casu aliquo speciali solvi legis obligatio in his, quae ad vitam et res nostras pertinent, quoties id exigit conservatio boni communis (12); sed ab his tantum in quorum potestate vita et res nostrae continentur solvi potest. Immo in his quae *ad res* nostras pertinent solvere possunt etiam, legibus latis, humani legislatores quoties aut publice necessarium est, aut publice expedit (13):

8 D. Tho. 1, 2, 94. AA. 4, 6. Ut haec 1° Deum cole, teipsum serva, neminem laede; 2° non blasphemabis, non te interimes, non furaberis; et generatim omnia decalogi praecepta. 3° Utrum vacet simonia in beneficiis redemptio vexationis iniquae, utrum naufrago liceat alteri naufrago tabulam cedere, utrum usurae sint licitae.

9 V. S. Alph. I, 170, *Regulariter,* nam alicubi et haec interverterunt, et hodie pene ubique intervertunt corrupti gentium mores, et opinionum commenta et *magistri docentes perversa ut abducant discipulos post se.*

10 V. S. Alph. l. c., S. Aug. refert, quemdam Antiochiae, ad necem vitandam, alteri permisisse suae uxoris usum: re narrata, inquit: *Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique aestimare quod velit* (Lib. 1 *De Sermon. Dom.* Cap. 29). S. Joannes Chrisost. laudat mulierem, quod, viro consentiente, servandi ejus causa, adulterio se exsposuerat (Ap. Sixtum Senens. *Biblioth. Sancta* Lib. 5, Ad an. 89). Jurare per intemeratam Deiparae virginitatem Sotus et Covarr. nefandum et blasphemum putant; Sanchez. Decal. II, 32, 32, innoxium prorsus. Utrum *contractus trinus* licitus sit, an illicitus, lis est adhuc sub judice.

11 D. Tho. 1, 2, 94, 5; 100, 8 ad 3.

12 D. Tho. 2, 2, 100, 8. Et in primis quoties ordo a Deo constitutus alias magis subverteretur. Hinc licet, v. c. creditori ex justa causa, occulta compensatione uti; in extrema necessitate furari, occidere tuendi sui causa injustum vitae aggressorem; et, his qui Remp. moderantur, bello ab hostibus se defendere, et scelestos occidere datum est (Levit. 20, 9, etc.).

13 Ex L. 6 *De Just. et Jur.* V. Suar. II, 14, 12. Hinc ab humanis legislatoribus usucapiones introductae, et servitutes praediorum, rescissa pacta conventa, commutatae supremas defunctorum voluntates, etc. At solus Deus dispensare potest quod ad homicidium (Gen. 22, 2; I Reg. 15, 3); furtum (Exod. 11, 2), adulterium (Ose I. V. D. Tho. 1, 2, 94, 5, ad 2). Et si moderatoribus civitatis licet bello justo dimicare, et malefactores occidere, alterum ex jure defensionis (n. 12), alterum ex potestate eis a Deo nominatim concessa (V. Levit. 20, 19, etc.)

et in his quae *ad alterum* (idest, ad justitiam) pertinent, cessat in singulis casibus legis obligatio quoties cessat injuria et in his casibus ipso jure cessat (14). Et quamvis nunquam facere liceat quae jus naturae vetat, licet nihilominus in extrema necessitate ea quae praecipit omittere: e. g. imminente ruina, vel in incursu hostium, sacrificium altaris imperfectum relinquere (15). Quaestio olim fuit, an lex naturalis reciperet epichejam: aliis negantibus, quia epicheja est correctio legis, et ea quae docet recta ratio correctionem recipere absurdum est: aliis affirmantibus, quia lex quoque naturalis interdum dispensatione indiget. Mihi, in his quae ad jus absolutum pertinent recte *illi;* in his quae ad hypoteticum rectius *hi* (16).

ART. II. *De jure divino.*

195. Lex divina definiri potest. *Lex a Deo per revelationem hominibus data.* Harum legum series conficit jus divinum. Hoc autem aliud vetus et aliud novum. De veteri, seu mosaico satis supra (§ 15).

196. Novum, seu evangelicum, Christum, Regem regum et Dominum dominantium, hominibus datum non solum ut Redemptorem cui fidant, sed etiam ut Legislatorem cui obediant (1), habet auctorem (2). Dividitur in *scriptum*, et *traditum*. Et tripartitum est;

repetendum est. At innocentem necare, vel tradere occisuro, nec ad internecionem universae reipublicae vitandam, licet. Ex his patet minus recte quosdam dixisse, in praeceptis *primae tabulae*, ne Deum quidem dispensare posse, in ceteris posse: primum utique et verum, et perpetuum est; alterum verum, sed non perpetuum, ut in mendacio. Nec recte loquuntur sive qui affirmant R. P. *derogare* posse juri naturali, sive qui sine ulla distinctione negant omnino, eum in jure naturali *dispensare* unquam posse; nam jus naturale est, ut is qui vovit votum praestet, quando autem R. P. dispensat in voto, non solvit jus naturae, sed voventem solvit, declarando per quamdam epichejam (V. n. 16) in propositis rerum adjunctis, votum non obligare; seu hoc quod is vovit non esse congruam materiam voti: ideoque juri naturali non derogat, sed in eo aliquo modo dispensat (V. D. Tho. 2, 2, 88, 10 ad 2).

14 D. Tho. 1, 2, 100, 8, et ad 3.

15 D. Tho... Eoque magis licitum est ea permittere quae sine graviori perturbatione impediri nequirent; v. c., ut in matrimonio nullo bona fide permaneant vir et mulier, si ex divortio scandala timeantur (Ex C. 6 *De Consang.* Cf. Suar. Lib. II. Cap. XVI).

16 V. Suar. II, Cap 16. Et sane mentiri, v. c., fornicari non licet, nec ad mortem vitandam; at is qui, cum dives esset, vovit templum aedificare, si postea, facultatibus lapsus, filiorum aut parentum necessitatibus subtrahere cogeretur, quae templo extruendo opus sunt, votum cessat (V. § 184, 22 in pr.); et si quis ablata restituere nequeat sine gravi damno superioris ordinis cessat interim restitutio.

1 Trid. Sess. VI, Can. 21.

2 V. Salas *De Legib.* D. 20, Sect. 3, n. 13. Quamobrem ad jus divinum non pertinent quae ab Apostolis constituta fuerunt; ut puta de bigamis non ordinandis, de servanda die Dominica, etc.

collectum est enim ex praeceptis pertinentibus ad fidem, ad mores, ad sacramenta. Illa continent SS. Trinitatis, et Incarnationis mysteria (3); ista polygamiam et repudium vetant (4); haec spectant ad essentialia sacramentorum N. L.; nec non ad obligationem ea ministrandi, et recipiendi (nam obligatio ea ministrandi ad justitiam vel caritatem pertinet). Nihilominus, si subtiliter inspicimus, praecepta quae ad fidem pertinent, non jus novum constituunt, sed constituti potius materiam augent (5): quae ad polygamiam et repudium, jus primaevum restituunt (6). Quamobrem in tota lege evangelica nullum contineri novum praeceptum, demptis his quae pertinent ad sacramenta, est *commune axioma* (7), *commune dogma* (8) Theologorum.

197. Jus Evangelicum promulgatum fuit per Apostolos, S. S. misso de coelo; ideo non est evidens, uti jus naturale; sed est, ut illud (licet alia ratione, et aliter), universale, et immutabile. Universale, quippe Christus omnibus gentibus rex, dominus, legifer datus est (9); et ipse illud *omnes gentes* servare jussit (10). Immutabile, tum quia duraturum est usque ad consumationem saeculi, tum quia nemini datum est ei derogare. Quaesitum est, an R. P. qui Christi vices gerit, possit in eo dispensare: affirmarunt veteres quidam ex Matt. XVI, 19, *Quodcumque solveris*, etc. (11); negat sententia longe communior, et verior, ex sensu Ecclesiae, quae nunquam usa est hujusmodi pote-

3 Joan. XIV, 10, 26; I Joann. 5, 7.

4 Matt. 19, 5.

5 Suar. X, 2, 5. V. D. Tho. 1, 2, 108, AA. 1, 2.

6 Ex Constit. *Arcanum* Leo PP. XIII, 10 Feb. 1880. V. Bened. XIV. C. *Apostolici ministerii.*

7 Sanch. M. VII, 52, 2.

8 Suarez 10, 2, 20. *De Censur.* 40, 4, 4. Scilicet *quod est potissimum in lege novi testamenti, et in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quae datur per fidem Christi* (D. Tho. 1, 2, 106, 1). *Sic igitur lex nova nihil aliud determinare debuit praecipiendo vel prohibendo, nisi sacramenta et moralia praecepta*, puta non esse occidendum, non esse furandum (ib. 108, 2). Itaque, demptis his praeceptis, sola sacramenta supersunt. Dixi *ad essentialia*, etc. nam quae reverentiam eorum spectant juris naturalis sunt; quae ritus et caeremonias sunt juris canonici. Sed nonne Christus mandatum *novum* (mutuae caritatis) dedit nobis? (Joan. 13, 34)? Minime, sed novum dixit, quia obliteratum (S. Clem. Alexan. V. Suar. 10, 2, 12). Quo sensu S. Gregor. M. dixit, Eum *nova mandata* dedisse hominibus (*Homil.* 32 *in Evang*).

9 Isai. 55, 4. Jerem. 31, 31.

10 Matt. 28, 20. Et de his quae pertinent ad fidem, planum est: de his quae ad mores, et ad baptismum recipiendum, nemo unquam dubitavit, aut dubitat: De ceteris sacramentis non satis convenit inter TT, utrum infideles debeant ea suscipere, an minus.

11 V. Sanch. M. VIII, 6, 5. Nempe ex Matth. XVI, 19; et praeterea ex votis, et matrimonio rato, in quibus R. P. interdum dispensat (V. Pont. M. VIII, 3).

state (12). Et licet interpretationem recipiat, epichejam, quae est quaedam correctio legis (§ 187, 44), non recipit (13).

ART. III. *De jure humano.*

198. Jus humanum definiri potest: *Quod Princeps constituit subditis quisque suis. Princeps;* quia, non ex his quae ex jure naturali aut divino statim et immediate (§ 190), sed ex his quae mediate ac remote proficiscuntur, quaeque propter bonum commune is praecipit aut vetat, lex humana proprii nominis coalescit (1). Aliud est ecclesiasticum, aliud civile. Civile autem moderatur jura et obligationes inter cives et cives; inter cives et Principem; inter Gentem et Gentem. Inde diducitur in *privatum* (de quo nobis cum primis agendum est) *publicum, et gentium.*

199. Jus condit in civitate, pro ejus regiminis forma, Princeps, vel populus, vel uterque simul. In Ecclesia Papa, et Episcopi, sive soli, sive in Conciliis oecumenicis, provincialibus, dioecesanis (2). Verum decreta Conciliorum provincialium publicari nequeunt, nisi prius a S. C. C. *expensa ac recognita fuerint* (3). Et Statuta edita ab Episcopis

12 D. Tho. Quodl. IV, 13; IX, 15; I, 2, 97, 4 ad 3. Et favet C. 13 *De Rest. Spoliator.* Quid quod in Instruct. a Pio VII. in S. O. decretam 21 Ian. 1802 ad Vicar. Apost. Sutchuen. declaratum fuit. *Discant* (christiani) *in his quae ad jus divinum pertinent nulla est reverentias quae dispensat.* Nec obstant illa Matt. XVI, 19; nam ex his id solum inferre licet, Ecclesiam ea omnia quidem, sed ea tantum *solvere* posse, quae potest *ligare.* Et jure prorsus (§ 92, 16): alias dispensare posset in omnibus (Suar. *De Charit.* 10, 6, 9). Vota autem ad jus naturale hypoteticum pertinent: matrimonia autem rata, nondum consummata, non pertinent ad jus evangelicum (V. Matt. 19, 5).

13 Suar. X, 6, 10. Collet *h. t.* Cap. IV. Quaest. IV. Et constat ex perpetuo Ecclesiae sensu, quae numquam non testata est, se nec consummata fidelium matrimonia solvere, nec poligamiam permittere posse. Sane quis dixerit leges conditas ab ipsa increata Sapientia deficere posse propter universale, atque ideo non esse correctionis expertes?

1 Leo XIII. *Encycl. Libertas.* v. *Quae vero.*

2 Matt. 16, 19; 18, 18. Actor. 15, 28. C. 2. *De Major.* C. 2. *De Const.* in 6°. Nec, quoad vim obligandi, aliquid interest inter decreta conciliorum oecumenicorum, et RR. PP. decreta; quin illa ab his omnem obligandi vim capiunt. Episcopos vero accipimus quotquot alias Episcoporum nomine et jurisdictione censentur. Ad haec *Legati* quoque (§ 93 in fi.) leges faciunt in suis Provinciis, sed nomine et auctoritate R. P. (C. 10 *De O. L.*).

3 Sixtus V. C. *Immensa.* Haec decreta ex omnium (quasi unius personae moralis) collecta jurisdictione (quae in Synodo Dioecesana est solius Episcopi vim habent (Navarr. 25, 74. Suar. VI, 15, 6), ideo *his* derogare licet singulis Episcopis; *illis* non item (Bened. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 8). Nihilominus et ab his dispensant in dioecesi quisque sua, dummodo sive illae sive

extra synodum dioecesanam inconsulto Capitulo cath. ecclesiae, resoluto jure ipsorum (v. c. morte, translatione, abdicatione), evanescere (velint, nolint) communior et probabilior sententia est (4). At privati leges condere nequeunt; ne Collegia quidem, nisi Princeps concesserit; quae autem haec sibi condunt *Statuta*, tenent quasi pacta conventa; *dum ne quid de lege corrumpant* (5).

200. Humani legislatores ea omnia comprehendere possunt suis legibus, quae non sunt contraria juri naturali absoluto (§ 192), aut juri divino. Verum duo eorum potestatem fugiunt: quae sunt nimis ardua, et difficilia, de quo fere nemo dubitat (6); et actus mere interni. Haec communior sententia est: et mihi verior; primo quia actus hujusmodi societatem, sive civilem sive christianam, non attingunt, cujus proinde nihil intersunt (7); deinde quia humani legumlatores de his judicare, eosque poenis coercere non possunt (8): quo

hae confirmatae non fuerint a R. P. in *forma specifica;* idest *motu proprio, et ex certa scientia* (Fagnan. in C. Si quis n. 11 etc. *De Confirmat. uti.* Bened. XIV, n. 11. V. Suar. VI, 26; VIII, 18).

4 Reiff. 1, 2, 70. Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 1. Barbo. S. Alph. VII, 6. Scilicet vetitum est Episcopis graviora negocia expedire sine consensu Capituli (CC. 4, 5, *De iis quae fiunt a Prael.*). Et quod supponere videtur Scavini, in potestate Episcopi esse, utrum velit leges perpetuas an temporarias condere, a. cit. CC. 4, 5, alienum videtur. Sed magis alienum a jure est quod, contra, docent alii, omnes prorsus evanescere; eas quoque, quae latae ab eis fuerint consulto Capitulo cath. ecclesiae. Id nullo jure probari potest (Reiff. et Bened. XIV ll. cc.); et e contra haec duo certissima sunt; leges suapte natura perpetuas esse; Episcopos vero legislatoria potestate esse praeditos: utcumque lex possidet.

5 L. 4 *De Colleg.* C. 11 *De Const.* C. 8 *De Stat. Monach.* Suar. IV, 6, 13. Statuta vero quae sibi condunt Capitula ecclesiarum cathedralium, etc., ex approbatione Episcopi vim legis accipiunt (Bened. XIV, *De Syn.* XIII, 5, 1). Quibus proinde, eo consentiente, derogari, obrogari potest; quamvis confirmatae fuerint a R. P.: dummodo non fuerint confirmata in *forma specifica* (Fagn. in C. Ex *parte* n. 4 *De Constit.* V, n. 3).

6 S. Alph. I, 149; III, 472. V. c., prodere seipsum, vel carissimos suos. (V. C. 87 *De Poenit.* Dist. I. S. Alph. VI. 705); poenam sibi irrogare gravem (Suar. *De Censur.* 20, 3, 10. Salm. XI, II, 58, 60): *probabilissima* (S. Alph. III, 112, q. 3). Nisi legis obligatio magis ex electione et promissione nostra expressa, vel tacita initium capiat; ceu lex coelibatus adnexa ordinibus sacris, statuta Regularium, etc. eamque servare publice intersit.

7 C. *Consuluisti* 20, 2, 1; D. Tho. 2, 2, 104, 5. Suar. IV, 12, 8.

8 D. Tho. 1, 2, 91, 4; 100, 9. Cajet., Sot., Laym. 4, 5. Lugo *De Fide* XXIII, 5, 10. S. Alph. VII, 34. Scilicet potestas legislativa sine JUDICIARIA et COERCITIVA inutilis foret (Salm. XI, 1, 66): atqui *Ecclesia non* JUDICAT *de occultis* (C. 11, Dist. 32), idest internis; (Lugo n. 10); ideo ea (ne censuris quidem latae sententiae) COERCERE *non potest* (C. 33, § ult. C. 34 *De Simon.*). Hinc, v. c., cum excommunicantur *credentes* haereticis (C. 15, § 2 *De haeret.*), et qui aliter quam S. Rom.

igitur inutilis lex (V. § 161, 12)? Dixi actus *mere internos;* nam qui necessarii sunt ad actiones externas perficiendas ut humanae dici possint, hos leges humanas praecipere posse, et revera praecipere cum aliquid exterius faciendum jubent, nulla prorsus dubitatio est (9).

201. Verum potestas humanorum legislatorum separata invicem est: cumque civili potestati temporalia, ecclesiasticae spiritualia negocia credita sint (§ 67), illa de his tantum leges ferre potest, quae pertinent ad negocia saecularia; haec de his tantum, quae ad animarum salutem pertinent. Proinde si contraria decernant, unicuique parendum erit in his quae suae jurisdictionis sunt (10). Nihilominus cum utraque potestas a Deo sit, et ad eumdem *finem tendat* (cit. § 67), *foveantur* mutuo: eapropter, quoties materia communis est utriusque juris, jus civile suppletur ex jure canonico; et, contra, quod juri canonico deest suppletur ex jure civili (11). Non quidem romano,

Ecclesia *sentire* non metuit (C. 9 *pr. Eod.*), *credere, sentire* accipere debemus, quod exterius apparet (Salm. 10, 1, 139). Et cum in Clem. I, § *Verum De Privil.*, excommunicantur Inquisitores ex odio injuste judicantes, illud *ex odio* sic accipiendum est, si appareat exterius (Vasq., Salm., S. Alph. VI, 1054). Nec obstat 1° quod haec praecipere possint praelati Regulares, et confessarii; quippe illis parendum est ex voto; (Salmat. n. 141), his quia res est de foro interno (Salm. 17, 1, 181), in quo Christi, quoad *singulos*, personam gerunt. Nec 2° quod nemo potest inverius *velle* quod lex vetat, aut *nolle* quod jubet (C. 5, Dist. 19); utrumque enim reprobat *jus naturale*. Nec demum 3° quod Ecclesia possit aliquid concedere *sub conditione* actus interni: v. c., indulgentiam, *injuncta* oratione; vel dispensationem connubialem, *nisi* sponsi ea mente coierint, ut facilius dispensationem impetrarent (S. Alph. VI, 1134), quia in potestate cujusque est quem velit suis beneficiis modum imponere (L. 152 *De R. J.*).

9 Sot. X, V, 5. Less. II, 37, 66. Suar. *De Censur.* IV, 2, 23. Lugo *De Fide* 23, 6; Salmat. 10, 1, 139. Velut animum orandi, promittendi, jurandi, cum orare, promittere, jurare aliquid jubent (Lugo *De Poenit.* 15, 141); secus nec jurament., nec promission. nec orationem exigerent, sed eorum simulationem: quod absurdissimum foret. Hinc, v. c. praecepto confessionis, vel communionis annuae non satis fit confessione, vel communione sacrilega (Alex. VII, 14. Innoc. XI, 55).

10 CC. 5, 6, 10, Dist. 96. C. 7, § 1 *De Appellat.* C. 13 *De Judic.* C. 13 § *Rationibus. Qui fil. sint leg.* Nihilominus, quia ad Ecclesiam pertinet jus naturale et divinum custodire, si aliquam legem civilem reprobaverit tamquam a bonis moribus vel divino jure alienam, juri canonico standum est (V. Bened. XIV. *De Synodo* IX, 11, 5). Et, ut generaliter dixerim, quoties agitur de peccato vitando juri canonico est inhaerendum; ut puta in usucapionibus et praescriptionibus sine bona fide completis.

11 C. 1 *De Nov. Op. Nunc.* V. c. C. 8 *De Consag.*, cautum est, matrimonia ultra 4 consanguinitatis gradum prohiberi non posse: num et in linea recta? Et obtinuit, ob L. 25 *De Rit. nupt.*, in hac linea in infinitum prohiberi. Sed jus civile hodiernum a canonico jure divertit, et plerumque ei est infensissimum.

quod olim viguit, sed eo quod nunc viget (12); praeter quam si agatur de his legibus quae in jus canonicum translatae sunt, quippe quae non amplius leges, sed canones dicendi sunt (13). Nihilominus jus canonicum, quando ex jure civili capit interpretationem, non ex eo quod nunc viget, sed ex jure communi interpretandum est; quia hoc imperante conditum fuit.

202. *Leges humanae tunc instituuntur cum promulgantur* (14); tunc autem promulgari dicuntur cum Legislator eas subditis suis observandas proponit; ideo antea non obligant, etsi hi sciant conditam legem fuisse (15). *Quo* vero *modo*, et *ubi* publicandae sint leges humanae, cum nullo divino jure definitum fuerit, in arbitrio legislatoris positum est. Leges canonicae publicantur earum apographo ad valvas basilicae Vaticanae Romae proposito (16). *Lex autem non habet oculos*

12 Contra Perier et Barbosa in cit. C. 1, n. 5, forte solos aliud existimantes. 1° Quia ideo utrumque *jus* fovetur *mutuo*, quia utraque *potestas* mutuo foveri debet, num potestas quae desiit? 2° quia jus canonicum non adscivit leges civiles quasi *consulta* virorum prudentum, sed quasi jussa legitimae potestatis (Ex C. 8 *De Fide Instrument.*), quae *aequitatis et justitiae vestigia imitantur* (C. 28. *De Privil.*) ut conjunctis viribus tenerent fortius: alias 3°, abrogato hodie fere ubique gentium foro ecclesiastico, quo jure tuerentur se Clerici in foro civili? Et quis dixerit, v. c., ex C. 4. *De Sepult.* in 6°, quo cavetur, filium familias, nisi habeat peculium castrense, testamentum facere non posse (nempe ex L. 7. *Qui test. fac. poss.*) clericos, nisi hoc peculium habeant, non posse testari? Hac re si, v. c., beneficiatus (qui fructuarii jure censetur) quaerat, an possit hodie (penes nos) fodinas, v. c., lapidum, in praediis beneficii inquirere; vel cuinam cedant arbores vi ventorum avulsae, sibi, an Ecclesiae? respondendum puto, ipsum non posse fodinas inquirere (C. It. 494 contr. L. ult. C. *De fund. dot.*); arbores vero ad ipsum pertinere, ceteris paribus (C. It. 490. Contr. L. 21 *De Usuf.*). Cumque locationes a fructuario initae hodie non finiantur finito usufructu (C. It. 493), secus ac jure communi (L. 9, § 1 *Locat.*), non videtur amplius probabile (V. S. Alph. IV, 187, in fin.), posse (apud nos) beneficiatum elocare bona sui beneficii ultra triennium: quod olim poterat.

13 Fagnan. in C. *Inter alia* n. 6° *De Imm. Eccles.* Ut puta quae adoptarunt impedimenta *pub. honestatis* (Ex § 9 *De Nupt.*), vel cognationis legalis, trinam citationem in censuris per judicem irrogandis, etc.

14 Gratian. in C. 3, Dist. 4.

15 Suar. III, 16, 3. Ex C. 1 *De postul. Praelat.* Tunc quis jubet cum alicui jubet; tunc ei jubet cum *directo* eum alloquitur.

16 Suar. IV, 15, 3. Sed quaestio olim, nec mediocris fuit (V. Reiff. 1, 2, a n. 117), utrum subinde in singulis quoque provinciis, aut dioecesibus essent publicandae, quod ita jure civili (V. § 201, 11) cautum erat; an secus ex C. 1. *De Concess. Praeb.* et ex usu romanae curiae. Mihi haec posterior communior sententia verior semper visa est: et ex quo responsum fuit a S. Poenitent. die 8 Novem. 1821, Const. *Ecclesiae* Pii VII: et die 15 Junii 1870 Const. *Apostolicae Sedis* Pii IX obligare postridie ejus publicationis Romae factae, id amplius ambigendum non esse videtur.

retro, idest retrorsum non valet; sed in futurum tantum (17); nisi de praeterito quoque tempore, et pendentibus adhuc negociis caverit nominatim (18). Quando autem lex, ex quo rite promulgata fuit, incipiat obligare, hoc, quoad civiles leges, ex cujusque civitatis jure petendum erit; quoad canonicas, nonnemo putat eas obligare ex quo sciri a subditis poterunt (19); alii post duos menses (20); alii postridie (21); hi communius (22), et verius forte (23); et in statutis dioecesanis vere prorsus (24).

203. Cumque omnis potestas a Deo sit, leges humanae, sive canonicae sive civiles, obligant nulla expectata populi acceptatione: qui proinde gravi non caret, si absque gravi causa legem repudiet (25), vel repudiatae non pareat (26). Nihilominus si Legislator scit, subditos detrectare legem et dissimulat, videtur silentio eam suo revocare (27): si id ignorat, lex post decennium procul dubio (§ 181) evanescit (28); immo si major et sanior subditorum pars non obtem-

17 L. 7 C. *h. t.* C. 2 *De Constit.* Quamobrem si quis, v. c., cum quatuor tantum filios haberet, ante editas in ditione Pontificia NN. LL., bessem alicui donaverit, et post has editas mortem obierit, filii trientem capient, non semissem.

18 Clem. 1, § ult. *De S. E.* L. 19 in fin. C. *De SS. Eccl.* L. 7, C. *h. t.* Hinc jura, obligationes, impedimenta, quae ex humanis legibus statum capiunt; et ea quae velut in dies acquiruntur et quasi *continuo*, contraria lege lata, illico intercidunt. Scilicet *omnia quae jure contrahuntur contrario jure pereunt* (L. 201 *De R. J.*). Hac re, v. c., usus-fructus in bonis filiorumfam., ex NN. LL., licet ante quaesitus, majori filiifamilias aetate finitur (§ 54, 49). Et si R. P. abrogaret, v. c., irregularitatem ex defectu natalium, proderet spuriis et antea natis (Suar. *De Censur.* 41, 1, 7). Dixi, quae *velut in dies*, etc. Nam jura quae plane jam quaesita fuerant, salva permanent (V. n. 17).

19 Suar. III, 17, 6; IV, 15, 19. Ex C. 1 *De Conc. Praeb.* in 6°. Hac sententia admissa, omnia erunt in hominum arbitrio, varia et incerta.

20 Salm. XI, 1, 91. Sot. II, 1, 4. Ex Nov. 66, Cap. 1; quae ad successiones pertinet. Vide Baller. ad Gury, I, 97.

21 Sot. I, 1, IV. Vasq. 1, 2. Disp. 136, c. 3. Et ita obtinuit in jure communi (L. 65 C. *De Decur.* Vinn. in § 3 *De Jur. Nat. Gent.* Haimb. § 48.

22 Ben. XIV, *De Syn.* XIII, 4, 2. Schmalz. I, 2, 28.

23 Ex C. 1. *De Novi oper.* Et post responsa S. Poenit. (n. 16) non videtur amplius esse ambigendum. Nihilominus quia secunda sententia et nititur cit. C. 1. *De Conc. praeb.*, et S. Alph. I, 96 *probabilior*, imo H. A. II, 8, *probabilissima* visa fuit, cum id nondum definiti juris dici possit, reor (quam recte viderint sapientes), non esse inquietandos eos qui secundam sententiam sequuntur, nisi mos regionis aliud ferat: in legibus autem irritantibus, vel inhabilitantibus nihil decernendum esse inconsulta Sede Apostolica.

24 Reiff. I, 2, 112. Ben. XIV, l. c. Et tenent *omnes DD.* (Salm. XI, 1, 82).

25 Alex. VII, 28.

26 S. Alph. I, 94, 97, 104, 110; Salm. XI, 1, 108; Suar. III, 19, 10.

27 Suar. III, 19, 10; IV, 16, 10. Laym. III, 3; Bened. XIV *De Syn.* XIII, 5, 3.

28 Ex C. 2 *De Temp. Ordin.* (Suar. IV, 16, 12). Less. II, 6, 46. S. Alph. I,

perat legi, tenendum est, legem reipublicae non expedire, et praesumendum legislatorem in sua voluntate minime perseveraturum si id sciret; atque ideo cessat (29).

204. Nunc videamus quinam legibus teneantur. Et legislator, si est persona singularis, eis non tenetur, quia *nemo vetare sibi aut praecipere quidquam potest* (30): ac proinde nec successor ejus tenebitur (31). Et quae actiones moderantur qua licitae vel illicitae sunt, non tenent eos, qui sui compotes habitualiter non sunt; idest infantes (32); idiotas, et perpetuo amentes (33). Eos vero, qui post infantiam in amentiam inciderunt, obligari multorum sententia est, quippe ajunt, amentia non solvit legibus (34): sed alii hac distinctione non utuntur, et rectius (35). Ceteri omnes tenentur; subditi inquam (§ 161, 5). Ideo intererit utrum de legibus eorum agatur, quorum jurisdictio territorio finitur; an de communibus Ecclesiae legibus. Illae attingunt res,

139, Lim. 3°. Sive, uti ajunt, lex in priori casu via *conniventiae,* in posteriori *praescriptione* cessat.

29 Suar. l. c. (quem non bene allegat, Bened. XIV cit. n. 3). Salmat. XI, I, 106, 107. S. Alph. l. c. Et Baller. ad Gury, I, 99: testatur hanc esse communem TT. sententiam. Ceterum *in dubio* an lex recepta fuerit, siquidem *negativo,* lex obligat (S. Alph. I, 97 in fi.); secus in *positivo,* et probabili (S. Alph. III, Q. III, 112, v. *Secunda*). Verum his regulis hodie in foro externo caute utendum est; nam civiles NN. LL. consuetudines *contra* leges nusquam recipiunt, et post institutas in unoquoque regno curias supremas (di cassazione) tuendis legibus, et unitati jurisprudentiae, impossibile est eas obtinere vim legis. Quoad jus canonicum vero, SS. Urbis Congregationes vix immemorabiles consuetudines obtinere contra sacros canones patiuntur. Quamobrem tota fere haec doctrina ad forum internum redigenda est, ut sciamus quando consuetudo a peccato excuset; ut ecce in his quae pertinent ad observantiam dierum festorum, vel esurialium; et jejuniorum.

30 L. 56 *De Recept. Arbitr.* Quod si propter exemplum tenetur *(vi directiva,* non *coactiva),* caritas, non sua lex, eum tenet; et sub levi tenet (S. Alph. I, 154). *Quia nemo* etc., ideo ad eos actus non pertinet, qui ab aliis geruntur in favorem Principis: proinde v. c., Princeps institutus in testamento imperfecto, vel minus solemni, non capit hereditatem (LL. 3, 5, § ult. C. *De Testam.*).

31 C. 20 *De Elect.* Inde illud *Par in parem non habet imperium.* Et nihilominus V. C. *Non liceat* 20, 12, q. 2, et Ben. XIII. B. *Pretiosus.*

32 V. Salm. XI, 3, 50. Nec si maturius ratione uti coeperint, quae aut verior sententia est, quia ea quae raro accidunt *praetereunt* Legislatores (LL. 3, 4, etc. *h. t.*); aut certe probabilis (S. Alphon. III, 270). At obligant ebrios (S. Alph. I, 153).

33 Sanch. D. 1, 12, 16, in fin., ideo impune diebus esurialibus carnes eis apponuntur (Laym. 10, 1, Salm. XI, III, 47, 48. Sanch. n. 9). Immo et ad tempus amentes (Laym. X, 3). Monomaniachos eis teneri putant Sanch. D. 1, 12, 4. Laym. X, 3. Croi. III, 2, 1267: et recte; nisi circa eas insaniunt.

34 Sanch. D. 1, 12, 3.

35 Salm. XI, 3, 47. Croi. cit. n. 1267. Laym. l. c. Dices: hi fuerunt olim legibus obnoxii, quis postea eos solvit? Amentia: nam quorsum his leges?

personas, actus: inde sunt vel personales, vel reales, vel (detur venia verbo) *rituales* (36). *Personales* quae de statu personarum (§ 22, 1) decernunt; *reales* quae circa immobilia versantur (37); *rituales* quae actuum (v. c., contractuum, testamentorum, judiciorum) formam, solemnia, ordinem definiunt. Itaque *personales* sequuntur civem ubique locorum (§ 119, 9), etiam ubi quis domicilium transtulit (38); *reales* territorio cohaerent in quo immobilia posita sunt, ideoque tenent peregrinos (39); de *ritualibus* regula est, *Locus regit actum* (40). At communibus Ecclesiae legibus ubi vigent, omnes christifideles tenentur ubique locorum, quamvis in patria obsoleverint: et contra ubi forte obsoleverint eis non tenentur, quamvis vigeant in patria (41).

205. Quoad statuta cujusque dioecesis propria, quaestio haec non ad incolas, nec ad advenas, nec ad vagos pertinet, sed ad *peregrinos*. Et quaestio haec est, quibusnam statutis teneatur peregrinus: utrum suae dioecesis, a qua abest; an alienae, in qua versatur. Et verius videtur neutrius lege teneri: non dioecesis *suae*, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune (42); nec *alienae*, quia nemo potest suis legibus nisi subditos suos obligare (43): ideoque, verius, etsi in utraque dioecesi, immo in utraque parochia ejusdem dioecesis, eadem forte peculiaris lex vigeat (44). Nec prohibetur quis alio discedere ea data opera, ut legi se eximat (§ 182); licet eodem die abeat et redeat (45). Verum quo die discedit, et quo revertitur,

36 Cf. Voet, I, IV, P. 2, n. 4.

37 Voet, l. c. Dixi in quo *immobilia*, quia recepta regula est, *mobilia sequuntur personam, immobilia situm*.

38 Lugo, *De Justit.* 24, 8.

39 Voet, l. c. n. 6. *Communissima*.

40 Quae ad actus privatos non pertinet; quia nulla pro his forma legibus constituta est: ideo si Italus, aut Gallus testamentum olographum fecerit, ubicumque fecerit, valet, ceteris paribus (Laurent, I, 90).

41 Sanch. n. 39. Suar. *De Festis* L. 2, Cap. 14. Laym. XI, 4; XII, 3 (S. Alph. I, 156). Et ea quae diversis locis, diversis temporibus vigent (e. g. vigilia SS. Apost. Petri et Pauli, quae apud Gallos in sabbat. sequentem transfertur), sufficit te semel implesse (Less. IV, 2, 52. Sanch. D. 1, 12, 22. Laym. XI, 1): etiam si, ubi serius venis, fixeris domicilium (Bonac. Q. I, P. 6, n. 57).

42 L. 20 *De Jurisd.* C. ult. *De Const.* in 6°. *Communissima* (S. Alph. I, 156, v. *non tenentur*). Idem juris est, si quis versetur intra Dioecesim in loco exempto (Silv. V. *Excomm.* II, 12. Laym. XI, 5. S. Alph. l. c. Salm. 10, 1, 114).

43 C. 21 *De S. E.* Quae S. Alph. l. c. *probabilior* sententia est, et mihi verior. V. Laym. XII, 4.

44 Less. IV, II, 55. Sanch. Dec. 1, 12, 24. Tambur., Laym. XI, 4, ibiq. Croi. I, 686; ibique Burgh., Tambur. Et si in eo loco aliqua lex communis Ecclesiae obsoleverit, quae domi viget, nec ea tenetur (Laym. l. c. ibiq. Sanch. et Less.); et ex dictis planum est.

45 Salmat. XI, 3, 63. Busem. ap. S. Alph. I, 157, 4. V. c., abeat *gratia emendi aliquid, aut deferendi epistolam, aut nuncium* (Sanch. D. 1, 12, 38). Haec reg. exceptionem patitur in matrimoniis contrahendis, et in casibus reservatis: de utraque suis locis.

quoad discedat, et ex quo reversus fuerit, tenetur ejus loci legibus negativis, ut puta, jejunio: immo et positivis (v. c., missam audire) quas discessurus implere jam debuisset quo tempore discedit (§ 167); vel quae adhuc impleri possunt cum redit (46). Nihilominus statuta alienae dioecesis obligant quasi leges naturales (§ 86, 36), si nequeant violari sine scandalo; v. c., quae prohibent servilia diebus festis: et statuta dioecesis propriae obligant extra territorium, si id quod absens extra facit vel omittit, in patria noceat (47).

206. Cumque omnis potestas a Deo sit, leges humanae, sive canonicae sive civiles, obligant, regulariter, in utroque foro (48). Ideoque conscientiam obstringunt etiam civiles leges: 1° quae jus aliquod nobis praestant, vel restituunt (49); 2° quae statuunt quo probationum genere (§ 26, 21) in jure uti oporteat (50). 3° Quoad illas dumtaxat leges, quae non praestant actionem in foro externo, animum adver-

46 Sanch. M. III, 18, 21. Less. IV, II, 55, 56. S. Alph. I, 157, 4.

47 L. 2 C. *Quae res export.* CC. 2, 11 *De Cleric. non resid.* Sanch. n. 14. Bonac., Laym. XI, 3. Veluti si parochus, relicta parochia, peregre abierit (C. 23, Cau. 7, 1. Salm. X, 1, 109; ibique Avila, etc. Suar. *De Censur.* V, 4, 8).

48 SS. D. N. Leo XIII. C. *Diuturnum illud* 29 Junii 1881. Rom. 13, 1. I Pet. 2, 13. V. Jos. 6, 18; 7, 19. I Reg. 14, 24, 43. C. 1, § ult. *De Testam.* in 6°. D. Tho. 1, 2, 96, 4. Secus, civiles leges ad illaqueandas conscientias deservirent (Lugo *De Justit.* VII, 6). Et vel de fide est, vel fidei proximum (Suar. III, 21, 5). Ideo utrumque forum, quantum fieri potest, convenire debet (Sanch. D. I. 10, 13. Salm. 20, 6, 6; S. Alph. III, 654): *Nec potest melior regula, et magis universalis tradi, quam quae ex foro externo desumi potest; quoties enim in foro externo reus condemnatur, idem in foro interno servandum est; quando vero in foro externo absolvitur, idem dicendum est in foro interno* (Lugo *De Just.* 23, 110). Haec regula tunc solum cessat, cum forum externum praesumptione facti (§ 208), internum rei veritate nititur (Sanch. M. II, 41, 12. S. Alph. l. c. Suar. *De Censur.* 40, 5, 16).

49 V. Salmat. XI, 2, 3, etc. *Praestant;* v. c., quae patri concedunt usumfructum in bonis filiorumfamilias, et filiisfam. legitimam in bonis paternis; quae dimidiam thesauri partem inventori tribuunt, dimidiam domino fundi; quae vicino muri communionem praestant; vel actionem damni dati sola culpa civili. *Restituunt.* V. Lugo, VII, 155; Reiff I, 41, nn. 64, 91. S. Alph. III, 514: ut ecce quae concedunt restitutionem in integrum minoribus (§ 34, 9) nuptis (§ 48, 11); metum passis, Regularibus (§ 104, 22). Porro leges quae, praeter jus naturale, jus aliquod nobis *restituunt,* id praestant officio judicis (L. 3, C. *De in integr. restit.*); atque ideo ante sententiam judicis nihil a nobis debitum naturali jure intelligitur (Sanch. M. VI, 38, 32. Lugo *De Justit.* 22, 296; Reiff. 1, 41, 17; et innuit S. Alph. III, 827).

50 Ex CC. 3, 9 *De Probation.* Ut ecce quae uni testi etsi probatissimo fidem abnegant; v. c., Matri adulterae (§ 50, 5): quae solam *scriptam* aut nullam omnino probationem recipiunt. Verum quia in his casibus *non jus deficit sed probatio* (L. 5 C *De Transact.*), si jus appareat manifeste, in foro conscientiae leges hujusmodi nihil mutant; nisi forte probationum genus *formam* actus attingat (V. C. G. 973; It. 779, 1314).

tendum est, utrum jus quod respiciunt ex jure naturali profluat, an ex ipsa lege, seu canonica seu civili. *Illae* in foro conscientiae non prosunt, quippe actionem non praestant, non quia jus adimunt, sed ne f rum litibus repleatur, vel ut sit aliquis litium finis (51): nisi manifestissimum sit obligationem quoque naturalem sustulisse (52). *Hae*, si quis jus suum intra tempus definitum prosequutus non fuerit, jus ipsum, ideoque, ex adverso, alterius obligationem adimunt. Huic igitur prosunt etiam in foro interno; nisi forte is per injuriam prohibuerit adversarium suo jure uti (53).

207. Dixi *regulariter* idest 1° nisi lex poenalis fuerit, aut 2° innixa falsa praesumptione facti. *Lex poenalis* ea dicitur quae poenam irrogat transgressori: ideo duo semper continet; nempe *rem* aliquam (non faciendam, vel faciendam), et *poenam*. Et si utrumque (res, et poena) est in praecepto legis, haec *mixta poenalis;* sin alterutrum tantum, arbitrio nostro, *pura poenalis* dici solet (54). Quae sint leges pure

51 L. ult. *Pro suo*. V. L. 1 pr. *De Const. pecun.* LL. 11, 12. *Ad S. C. Macedon.* Less. II, 7 21. Lugo *De Just.* 22, 55 V. c., in laesione rei venditae citra dimidium justi pretii (L. 2 C *De Rescin. Vendit.* CC 3, 6 *De Empt.*); in exigendis menstruis vel annuis reditibus pensionibus, etc. post elapsum quinquennium (C. G. 2229; It 2144).

52 Verum hoc numquam praesumendum est (Laym. XVI 9, ibiq. Abb. Silvest., Sa, Navarr., Rodriq., Lugo, *De Justit.* 22, 55 V. §§ 55, 59; 119, 6). Porro in NN. LL. nulla forte est naturalis ex contractibus obligatio per eas sub'ata, nisi earum rerum, quae contra bonos mores civiles stipulata fuerint: sed de hoc propediem.

53 C. 7 *De Rest. in integr.* C. 1 *Eod. tit.* in 6°. Bened. XIV. C. *Si datam* v. *Quum item;* Laym. *De Pactis* XI, 6; XVII 29. Reiff. I, 41, 66. Scilicet *omnis res per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur* (LL. 36, 196. *De R. J.*; *et omnia quae jure contrahuntur contrario jure pereunt* (L. 101 *Eodem*). Nec eo elapso proderit, quod experiri non potuit ob inopiam, vel ob probationum defectum, vel quia jus suum ignorabat: item si judex noluerit sententiam dicere, vel injustam dixerit, nihil ei proderit (Sanch. M. VI, 38, 32; Laym. *De Pact.* IX, 10; XVII, 29; Reginald. 25, 150; Lugo *De Just.* 22, 296 Reiff. I, 41, 61). Nisi legislator ex justa causa ei conceserit (novam) *restitutionem in integrum* (C. 1, § 2. *De Restit. Spoliat.* in 6°); quae in foro ecclesiastico interdum, in civili hodie vix datur, aut ne vix quidem. Et qui actione utitur in foro externo, quam lex non praestat vel ademit, licite contraria exceptione submoveri potest, ne reus, se condemnato, sua bona proscribat, aut hypothecae obnoxiam faciat: et ab actore, qui temere litigare maluit, litis expensas repetit, et damni cum eo agere potest; quippe agere contra jus injuria est. Hactenus de his juribus quae profluunt ex lege canonica vel civili. Contra ea quae ex jure naturali prodeunt, regulariter, perpetua sunt. Proinde v. c., si quis adversus contractum tecum initum restitutionem petat post tempus elapsum, siquidem ob aetatem in utroque foro nihil agit; sin quia vel a te deceptus, vel metum passus fuit, naturalis injuriae sarciendae obligatio manet (V. S. Alph. III, 717).

54 Laym. XV, 1. Salm. XI, 2, 42 V. c., mixta poenalis est quae jubet sarciri

poenales aestimari debet 1° ex verbis legis (55); 2° ex usu et receptis moribus; 3° ex communi sensu Moralistarum (56); in dubio exsulant, quippe recedunt a natura legis, quae vi sua aut *jubet* aut *vetat*. Itaque lex mixta poenalis obligat et ad rem et ad poenam (57); pure poenalis vel ad rem, vel ad poenam, arbitrio nostro (58). At poena neutrobi regulariter obligat ante sententiam judicis; de quo dicam serius.

208. Praesumere est opinari (59); praesumptio – *rei incertae probabilis conjectura* – 60). Et vel hominis, vel legis est: illa in aestimatione boni viri tota posita est (61), et huc non pertinet; haec legibus est introducta, et ideo sine lege expressa non est admittenda. Et duplex est, una *periculi*, altera *facti*. Periculi, cum legislator, ex his quae frequenter eveniunt animadvertens aliquid non sine periculo fieri vel omitti, praecavens hujusmodi pericula, illud vetat hoc jubet: *facti* cum pro certo habens aliquid factum fuisse, quia sic communius fieri solet, ex eo supposito facto (quasi revera factum fuerit) jura et obligationes constituit. Haec si in jure contrariam probationem recipit, *juris;* sin minus, *juris et de jure* dici solet (62). Itaque lex quae

damnum sola culpa civili datum: pure poenalis, quae jubet multam dependi ab his, qui fraudant vectigalia. Leges pure poenales exploserunt veteres quidam TT. sed obtinuit sententia eas admittentium (Suar. V, IV, 2).

55 Suar. V, 4, 9. Nempe, si lex nihil jubeat aut vetet (quod difficile est, sed poenam dumtaxat minetur (S Alph. I, 145): Aut jubeat quidem, seu vetet, sed utatur verbis disjunctivis; v. c., *nemo in silvis ligna caedat, aut multam dependat* (Laym. XV, 1); vel si legislator edixerit, nolle se conscientiam obstringere (Salm. XI, 2, 42). Leges pure poenales Sotus ab Henrico Gandensi (Sot. I, VI, 15); Suar. V, IV, 7, ab Institutis Regularibus V. D. Tho. 2, 2, 186, 9 ad 1) repetit. Et ut generaliter dixerim, quoties lex abstinet verbis imperativis in dubio, pure poenalem esse, ad levandas conscientias tenendum esse docet cum Castro Suar. V, 4, 9.

56 Ex LL. 35, 36 *h. t.* Suar. V, 4, 8. Collet Cap V, Sect. 2, a. 1; S. Alph. I, 145. Ejusmodi vero hodie censentur quae civibus in publico caedere, depascere, piscari; quae urbe annonam extrahere, vel aliquid inferre vetant, non depenso vectigali (Laym. n. 2. Salmat. n. 54. S. Alph. I, 145 : quae laicis aleas, et ludos prohibent (S Alph. III, 885). Nunquam vero leges pure poenales quaerendae sunt in his quae sunt mala natura, vel publice perniciosa.

57 Tolet., Sot. I, VI, 4. Suar. V, 3, 6.

58 D. Tho. l. c. Suar. V, IV, 7. *Communis sententia est, non dari leges Ecclesiae mere poenales* (Cl. Bouquillon. § 144): *In ecclesiastica disciplina leges mere poenales raro inveniuntur* (Lehmkuhl, Vol. I, 208).

59 L. Voet 22, 3, 14.

60 Reiff. II, 23, 3. *Conjectura;* ideo praesumptio non dicitur earum rerum, quae apparent ex naturali et necessaria connexione inter causam et effectum: v. c., coisse quae peperit.

61 V. III Reg. 2, 24.

62 Barbo. in C 30. *De Sponsal.* Reiff. nn. 19, etc. Praesumptione *periculi*, v. c., nititur lex quae vetat legere improbatae editionis libros, matrimonia cum acatholicis contrahere: *facti* quae tenet baptizatum fuisse eum qui natus ex parentibus christianis, inter christianos more christiano adolevit (C. 3

nititur praesumptione periculi obligat semper, etsi periculum cesset in re praesenti (63); contra, quae facti praesumptione nititur, si factum revera non subest, in foro conscientiae non obligat (64): at vero, quamdiu non apparet manifeste, praesumptionem facto falso innixi, pro veritate habetur in utroque foro (65).

in fin. *De Praesb. non bapt.*) *Juris*, v. c., virum patrem esse (§ 49, 30); *juris et de jure*, e. g., eos qui matrimonium contraxerunt in gradu prohibito spretis denunciationibus, impedimentum non ignorasse (§ 56, 6). Adde C. 30 *De Sponsalib.*

63 S. Alph. I. 190 in fl. Ratio est quia, lex non cessat quamdiu finis legis non cessaverit adaequate (§ 179): ne sit in aestimatione cujusque nostri quando periculum cesset, quod alene plenum opus foret, propter hallucinationis periculum (V. Lugo *De Justit.* 22, Sect. 9. V. § 180, 20). Et in hoc distat a jure naturali quod occasiones vetat (§ 172); hoc enim cessat quando periculum cessat. Hinc, v. c., nulli prorsus hominum licet legere improbatae editionis libros, *mixtas* coire nuptias sine licentia vel dispensatione Ap. Sedis. Quid si lex hujusmodi forte obsoleverit, vel tu ab ea dispensatus fueris? Et profecto animadvertendum est, ne supersit lex naturalis; itaque si tibi data sit licentia legendi libros vetitos, ab iis abstinendum est, quorum lectio tibi periculosa est; et si acatholicam mulierem ducendo fides tua periclitatur, dispensatio pontificia prodest nihil.

64 LL. 24, 29 *De Probat.* Inde axioma. *Praesumptio cedit veritati*; seu juris tantum illa sit, seu juris et de jure (Reiff. II, 23, 52). Itaque regularis, e. c., qui coactus vi solemnia edidit vota, nec post quinquennium *ea* obligatur (Sanch. M. VII, 37, 9). Sane potissima praesumptionum juris et de jure ea profecto est quae oritur ex *re judicata*, et nihilominus debitor absolutus per sententiam judicis, licet haec in rem judicatam transierit, debitor permanet (L. 60 *De Cond. indeb.*). Quod si aliquando concurrant duae praesumptiones contrariae, gravior praevalet: e. g., si quis indebitum solvit, praesumitur ignorans solvisse (L. 25 *De Probat.*); at si solverit sciens, donasse praesumitur L. 54 *De R. J.*).

65 Ex C. 2 *De Rest. Spol.* in 6°, cit. L. 25. Sed sciendum est plures *juris* praesumptiones, quae jure communi statutae fuerant, exsulare a NN. LL. V. c., jure communi solutio debiti praesumitur si creditor cautionem conscinderit, deleverit, reddiderit; NN. LL. si reddiderit tantum, vel reddi jusserit. Quamobrem quod Nostri docuerunt, si creditor obligationem conscidit debitor non tenetur heredi solvere, quamdiu non apparet creditorem per errorem conscidisse (Laym. *De Rest.* IX, 10), hodie non est admittendum.

A praesumptione differt *fictio juris* (Schmalz. II, 23, 3): v. c., conceptum, cum de ipsius commodo quaeritur, pro nato esse (§ 26, 5); unam eamdemque esse personam defuncti et haeredis (§ 37, 23); filium legitimum, vel adoptivum, haberi quasi natum ex justis nuptiis (§§ 50, 51); diem sabbati et dominicae insequentis, continuato jejunio, pro uno die haberi in ordinationibus faciendis (C. 13 *De Tempor. Ordinat.*). Fictio igitur pro rei veritate habetur; ex qua, perinde quasi in casu vero, lex jura et obligationes constituit (V. Genes. 38, 9; 48, 16. Josue CC. 16, 17). At enim 1° fictio non habet locum nisi in casibus in lege expressis; 2° non debet plus operari fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero; nec 3° valet ultra id quod est expressum in lege (Ex L. 4 C. *De his qui ven. aet.*); atque ideo; 4° strictam interpretationem recipit. Quamobrem, ex 1°, ea regula: *ratihabitio mandato aequiparatur*, quae pro negociis civi-

APPENDIX.

DE LEGIBUS IRRITANTIBUS.

209. Occurrunt plerumque nonnulli actus, qui, licet solo naturali jure inspecto, rati validique essent, jure tamen seu civili seu canonico irriti ipso jure esse jubentur: quaerimus, an valeant saltem in foro conscientiae. Uti patet, heic non agitur 1° de his actibus qui ipso naturali jure irriti sunt, quibus, nempe, deest aliquid substantiale, puta simulata sponsalia; vel qui turpe aliquid continent, v. c., societas coita furandi causa (1): nec, 2° ex diverso, ad eos qui jure nedum naturali sed et civili aut canonico rati sunt, licet detur adversus eos *restitutio in integrum;* v. c., initi a minoribus, nuptis (§§ 34, 48): sed nec ad eos pertinet 3° quibus, salva naturali obligatione, actio dumtaxat in foro externo non datur, vel adempta fuit (§ 206). Sed de his tantum agitur, quibus nihil deest ex his quae naturali jure desiderantur, sed lege aliqua civili aut canonica irriti, infectique esse jubentur.

210. Age modo, actus hujusmodi ideo irriti infectique fiunt vel 1° quia legibus vetantur, vel 2° quia lex eis agendis, obeundis, ineundis nos inidoneos et inhabiles fecit; vel demum 3° quia non ex jure, idest neglecta juris forma, peracti sunt. De actibus quae fieri prohibentur fere expedita res est: nam si lex eos et fieri vetet, et si facti sint irritos esse jubeat, nullius proculdubio momenti sunt in utroque foro (2): sin prohibet tantum, eos valere in utroque foro,

libus prodita fuit, perperam ad poenalia traheretur; et ea - *qui per alium facit per se ipsum facere videtur* - quae etiam ad poenalia pertinet, trahenda non est ad casus non expressos in jure. Ex 2° nasciturus pro nato haud est, si postea vivus et vitalis natus non fuerit (§ 26). Ex 3° defuncti et haeredis eadem persona est quoad jura et obligationes, at haeres non praesumitur scire quaecumque defunctus gessit (L. 43 *De R. J.*): nec potest revocare, v. c., testamento relicta, prout ille potuisset Ex 4° promissa in tempus liberorum, aut mortis Caji, non debentur filio adoptato (L. 53, § *Is cui De legat* 2. L. 75 *De condit. et demon.*), aut Cajo tantum *civiliter* mortuo (L. 79, § *Haereditatem* 5. *De Legat.* 2. L. 121, § *In insulam* 2. *De V. O.*); et fictio qua canonicus infirmus pro praesente (in choro) est, cum sit introducta ut lucraretur distributiones quotidianas, ad lucrandas distributiones inter praesentes nihil valet. At quoad ea quae fictio parit, haec in foro quoque conscientiae locum habent. *Communis* (Reiff. I, 2, 185).

1 Actus hujusmodi non *irriti* dicendi sunt, sed *infecti*, quia omnino non sunt (Laurent. XVIII, 569).

2 Suar. V, 22, 6 et toto Cap. 25. Ut puta incoesta vel clandestina connubia, renunciatio haereditatis ejus qui nondum vita decessit.

jure civili communior (3), canonico communissima (4) sententia est. De ceteris res est implexa, varia, difficilis: dicam plane quod sentio.

211. Sed ante omnia admonendi sumus, nos heic agere de legibus quae, non in odium patrati alicujus criminis, sed qua alia causa, vel nos faciunt inhabiles, v. c., matrimoniis contrahendis, vel actus irritos faciunt; ut puta donationes rerum immobilium privatis instrumentis confectas. Actuum hujusmodi duplex genus constituendum est, si quid opinor; unum eorum qui ex jure seu canonico seu civili initium et statum capiunt, velut professiones religiosae, adoptiones; alterum eorum qui naturali jure constant. De illis res mihi expedita videtur; nam si non *eo* (canonico-civili) quo alio, sodes, jure constant (5)? Quamobrem de his solum inquirendum est, qui

3 Vion QQ SS Lib. I, Cap. I; Toull. VII, 488. Zachar. § 36; Suar. V, 23, 6; 25, 21; Salas Disp. XVI, Sect. VIII. Nec obstat L. 5 C. *De Legib.*, quae vix aut ne vix quidem recepta fuit; et a NN. LL. penitus exsulat (Laurent I, 59. V. C. G. 128, 280, 1304; It. 57, 104, 1300. V. Perrin *Delle nullità di diritto in materia civile*. Solon, *Sulle nullità delle convenzioni*). Haec materia in NN. LL. obscurior est, perdifficilis, et maxime varia: quod belle ex recentioribus animadvertunt Carrière *De Contract.* n. 112, et Bouq. *Instit.* etc. § 149. Vulgo docent nullitates vel *absolutas* esse, vel *relativas:* absolutas quae publicae utilitatis causa, relativas quae ob favorem singulorum sunt introductae: illas autem actum nullum infectumque reddere ipso jure; has officio judicis, si ille cujus favore sunt introductae, velit eis uti. At quaenam sint illae, quaenam istae, nulla certa regula definiri potest (V. Toull. VII, 490. Zachar. § 37, 14). Hoc primum: deinde receptum videtur, nulli earum, ne absolutis quidem, nisi ex sententia judicis, locum esse, quamvis publicae utilitatis causa sint introductae (Toull. VII, 499; Zachar. § 37, 14): et licet in lege contineatur, actum nullius momenti esse *ipso jure - pleno jure* - V. C. G. 502. It. 335). Et ideo nihil interesse putant utrum in lege cautum sit, actum *nullius momenti* esse, vel esse *rescissioni obnoxium* (Durant. XII, 525; Laurent I, 67; XVII, 532). Et in foro exteriori rationem habet, quia nulli privato licet sibi jus dicere; et patet ex C. 3. *De Divort.;* sed in foro conscientiae haec locum non habent in his quae irrita infectaque sunt naturali jure. Quaeri potest, an cum lex actum fieri vetat, nec si factus fuerit irritum esse jubet utrum nihilominus in potestate judicis sit illum irritum pronunciare? Affirmant quidam (Toull. VII, 57; Zachar. 37, 10), ne lex violetur impune: negant alii (Laurent I, 68): et hoc mihi verius; quia nullitas actus pertinet ad sanctionem legis, et poena quaedam est; atqui sanctio legis est *pars legis*, legem autem condere solius legislatoris est: et *nulla poena sine lege*.

4 Suar. V, 27, 6; et toto Cap. 29. Bened. XIV *De Synodo* XII, 5, 3. Et mihi pene definiti juris est (C. 6 *De Concess. Praeb.* in 6°). *Certa:* ut ecce matrimonia quae vocant mixta, vel inita neglectis publicationibus - Inde reg. juris Canonici, *Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint obtinent roboris firmitatem* (C. 6 *De Regular.*): nempe si lex prohibens non sit *munita decreto irritanti*, quod vocant (Bened. XIV l. c.). Nec obstat C. 34 *De R. J.* in 6°. V. Reiff. ibi n. 4.

5 V. Suar. V, 31, nn. 8, 9.

consistunt ex jure naturali. Inter utrosque nutant ultimae voluntatis actus, cum incertum sit utrum constent jure civili, an naturali (§ 118, 4): de his postremo loco seorsum.

212. Principio igitur distinguendum est inter leges inhabilitantes et leges irritantes; quas Nostri et Canonistae vulgo permiscent, quod plerumque confusionem, nec mediocrem, parit. Et primo de inhabilitantibus. Et videamus utrum inhabilitas, seu incapacitas personarum introducta fuerit ad tuendos bonos mores; an ad pericula praecavenda, an profluat ex statu (civili) personis adempto; ut ecce cum vetatur quidvis donare filiis adulterinis — conjugi — servo. *Illa* actum irritum facere in utroque foro palam est (6); item et *ista* (7) *haec* non item, sed actus valent in foro interno, quia lex hujusmodi non adimit ea quae ad statum naturalem hominis pertinent (§§ 56, 59; 119, 6).

213. Venio ad leges irritantes. Has accipio quae nonnullis actibus formam vel solemnia constituunt, quibus posthabitis nihil actum intelligitur. Porro *forma* est quae ab ipso actu, quasi *species*, separari non potest, et fere ex duobus constat: ut actus coram certa persona publica fiant (v. c., matrimonia coram parocho, et testibus): vel ut publicis instrumentis jure factis (v. g., donationes rerum immobilium) conficiantur: *solemnia* quae accedunt extrinsecus; puta ne bona Ecclesiae veneant sine beneplacito Apostolico, minorum sine decreto judicis (8). Porro haec omnia sunt introducta ad fraudes apprime removendas: et leges hujusmodi fraudis praesumptione nituntur (9). Quaestio igitur, ni fallor, haec est, utra sit haec prae-

6 Suar. V, Cap. 27. Heinc Nostri docent et nihil agere, et peccare eum qui donat filio adulterino quod per leges donare nefas est; et filium qui has donationes acceptat (Vasq. *De Testam.* Moli. Tr. II, DD. 137, 139; Less. II, 15, 62; Lugo *De Justit.* 24, 92. Salmat. 14, 5, 62). Verum admonendi sumus in NN LL. incapaces plerumque, lata significatione, et eos appellari quibus datur in integrum restitutio C. G. 215, 484, 513, 1124; 1304 It. 134, 319, 339, 1106, 1300).

7 V. § 208, 65. Ut ecce quae vetant magistratibus, et his qui in foro versantur, lites redimere (C. G. 1597. It. 1458); tutoribus quidvis capere ex testamento eorum qui sub tutela ipsorum sunt (C. It. 769).

8 V. Suar. V, 23, 2; 24, 7. Neglecta forma, quia *forma est quae dat esse rei*, actus infecti; solemniis neglectis, *irriti* proprio nomine dici solent: sed his vocabulis plerumque indiscrete utimur. Itaque infectus dicitur actus cui vel aliquid substantiale, vel sua forma deest; puta matrimonium cum amente, vel clandestinum.

9 Ex § 4 *De testam. ordin.* L. ult. § *Lex enim.* C. *De fideicomm.* L. 22, § *Praecipimus.* C *De Admin. tutor.* C. G. 1350, 1. It. 1350, 1. Lugo *De Just.* 22, 253. Laym. *De Pact.* IX, 9 Panormit. ap. Engel. I, 2, 54. Reiff. III, 13, 53: aliique ap. Suar. V, 24, 1. Sed is (l. c. n. 4 et Cap. 31, 8), eumque secutus Laym. *h. t.* XVI, 7, rem expediunt per distinctionem inter solemnitates sub-

sumptio; facti, an periculi (§ 208): nam plures (quasi *facti*); si fraus revera defuit, ratum putant quod actum est; plures alii (quasi *periculi*) irritum semper. Sententia utraque gravis; quocirca alii possessori favendum putant quoad judex fori exterioris sententiam dixerit (10): et jure prorsus (11).

214. Veniamus ad ultimae voluntatis actus. Hi in jure nullius momenti sunt 1° si is qui testatus est, testamentum facere, vel is cui aliquid relictum est testamento capere prohibetur: 2° si testamentum non sit factum jure. In priori casu, quia *factio testamenti* sive activa, sive passiva, ex beneficio juris civilis consistere (ex perpetuo legum sensu) videtur, tenendum est, testamenta in foro quoque conscientiae pro infectis esse (12). In posteriori, cum nec inter Nostros, nec inter Canonistas, nec inter ipsos J. C. unquam convenerit, utrum saltem quoad conscientiam servandae essent supremae decedentium voluntates, aliis mordicus affirmantibus, mordicus negantibus aliis (13), heic quoque pro possessore respondendum erit; sive is sit heres legitimus, sive scriptus; seu legatarius.

215. Sed est et altera quaestio, quam Nostri vulgo praetereunt; nempe, utrum peccet is, qui actum ex alterutro capite vitiosum facit; et quaestio est implexa et obscura. Dicam plane quod sentio Si quis heic peccat, ideo peccat, quia rem vel malam, vel damnosam

stantiales, et accidentales, nullo jure freti, sed exemplis, hisque minus idoneis, qui tamen (l. c. n. 5) putat eas, non in praesumptione fundari, sed *in solida veritate*.

10 V S. Alph. III, 711, 927.

11 Ex L. 37, § *Veteranus. De milit. testam.*

12 V. Lugo *De Justit.* 24, 92. Sane irrita atque infecta semper habita sunt testamenta eorum qui erant sub patria potestate (Ex L. 6. *Qui testam. fac.*); vel impuberum (LL. 4, 5, C. *Eod. tit.*) etiam in jure canonico (Ex C. 4. *De Sepult.* in 6°): et uti donare filiis spuriis et donationes acceptare, ita et legare et legatum agnoscere grave esse Nostri docuerunt (V. § 212, 6).

13 V Ferrar. V. *Testamentum.* Art I, a n. 44 S. Alph. III, 727. Dixi nos heic non agere de his legibus inhabilitantibus, vel irritantibus (de his serius agendum erit) quae in odium alicujus patrati criminis statutae sunt, nempe principaliter: nam si inhabilitas, vel nullitas actus principaliter statuta sit, poena autem accessorie, quia accessorium naturam sequi congruit principalis (C. 42 *De R. J.* in 6°), huc pertinent: velut (quae mihi verior sententia est) impedimentum *criminis*, simoniacae collationes beneficiorum; quippe quae irritae sunt, licet simonia admissa fuerit inscio eo cui beneficium confertur. Verum, quoties delictum aliquod subest, quando inhabilitas, vel nullitas actus accessoria, quando principalis dicenda sit, non ausim definire: sed fortasse dici potest, accessoriam esse quando haec non personae coercendae causa constituta sunt, sed ad praeludenda mala quae ex eo actu in remp. christianam manare possunt (V. S. Alph. III, 112, q. 2): ut ecce quae filios haereticorum arcent a beneficiis ecclesiasticis; quae collationes simoniacas beneficiorum irritas infectasque esse jubent.

facit. Si rem *malam* facit, eum peccare palam est; ut puta si mulier nubat affini, aut diaconus missam celebret; et hoc expeditum est: tenendum autem est, rem esse malam, si lex poenis in facientes animadvertit. Si *damnosam*, siquidem aliis, procul dubio peccat; seu justitia, seu caritas vetet damnum hujusmodi (14); eoque magis, si reipublicae, vel religioni nocere possit (15): sin ipsismet qui id agunt non item, et planum est; sed rem tantum inutilem faciunt, dummodo, si res inter duos agitur, unus alterum non decipiat (16).

216. Restat ut videamus in quo leges hujusmodi distent a legibus ceteris. Principio igitur non prodest in his legibus ignorantia seu facti, quia nihil mutat ignorantia facientis; seu juris, quod *indubitatum est apud omnes* (17). Deinde nullam epichejam recipiunt (18); atque ideo nullum incommodum, ne gravissimum quidem, ab eis servandis excusat (19). Verum, quoad leges canonicas, probabile est ait S. Alph. (20) eas ex praesumpta voluntate legislatoris, non antea obligare quam sciri ab omnibus potuerint. Sed V. § 202, 22.

14 Cf. Suar. Lib. V, Cap. 20, a n. 4. *Justitiam.* V. c., si quis vendat penes nos, *sine scriptis*, praedium juris ignaro; si notarius, praetermissa forma juris, aliquod publicum instrumentum, vel testamentum exaraverit. *Caritatem;* ut puta si quis, ex testamento suo non rite facto, praevideat lites, rixas orituras, si a nemine coactus testamentum fecit.

15 Ut ecce in matrimoniis, praetermissis solemniis juris civilis, contrahendis; in electionibus ad officia ecclesiastica (Trident. XXV, *De Regular.* 6): in collatione beneficiorum, etc.

16 Ut puta si quis faciat testamentum nondum suae aetatis, vel olographum, non adscripta die: si conjuges alienaverint bona dotalia quae alienari prohibentur, aut nupta paraphernalia sine marito. *Dummodo* etc., puta si emptor ignoret bona esse dotalia, aut eam a qua emit virum habere.

17 Salmat. XI, 1, 78. Suar. V, 22, 7. Ut ecce si quis bona fide matrimonium cum infideli contraxerit, vel sine parocho; si ineat professionem Religiosam ante an. 16, vel anno tyrocinii nondum impleto: sed actus ipso jure irritus infectusque est. Et ideo utrum actus, v. c., matrimonium, initus fuerit bona an mala fide, ad rem non pertinet (Suar. *De Censur.* 13. 1, 3; Salm. 10, 3, 97; S. Alph. VI, 1079). Et ex diverso, si falso putet actum irritum, vel se inhabilem esse, nihil oberit (§ 147, 26).

18 Suar. V, 23, 2, etc. Laym. XIX, 2. Salm. IX, 8, 14. S. Alph. l. c. Sed in jure canonico hoc perpetuum non est.

19 Sanch. M. III. 17, 4. Ut puta si matrim inter consanguineos, vel clandestinum ad mortem vitandam (Suar. V, 22, 9), vel in articulo mortis (*S. C. C.* 13 Febr. 1661) contrahendum foret. Ratio autem est quia leges hujusmodi Reip. intersunt plurimum (Laym. cit. n. 2); vel potius quia *capacitas* personis, *vis* actibus per leges adempta, restitui, nisi per leges, non potest (Suar. et Salm. ll. cc. V. Thesaur, *De Poenis.* Par. I, Cap. 35).

20 S. Alph. I, 96, v. *Praeterea.* Laym. II, 7, ibiq. Moli., Sot.

CAPUT III.

DE HIS QUAE RECEDUNT A JURE COMMUNI.

ART. I. *De juribus singularibus.*

217. Lex est *commune* praeceptum (§ 161, 14): ideo tenet omnes. At vero non omnes *ordines*, vel *coetus* personarum in eadem conditione sunt; immo interdum non omnes *personae* ejusdem coetus, ordinis, *eadem* conditione utuntur. Porro aequum non est omnes eodem jure censeri (1): ideo favore *illorum* (ordinum, coetuum) jura quaedam *singularia* constituta sunt: *his* autem (singulis hominibus) interdum *privilegia*, interdum *dispensationes* conceduntur; quae duo per *rescripta* concedi solent. Quare de juribus singularibus, primum; tum de privilegiis, de dispensationibus, et de rescriptis, sed paucis, hic.

218. Itaque jus singulare est, *Quod contra, vel praeter communem legem certo personarum generi constitutum est* (2). Ex quo patet jura singularia lege dumtaxat constitui, vel consuetudine introduci posse (3); et non singulis personis, sed certo dumtaxat personarum generi, idest ordini, vel coetui posse decerni. Proinde sunt instar legum; atque ideo, prout leges, indigent promulgatione (4); sed non acceptatione, immo nec scientia eorum quibus concessa fuerint, ut hi valide eis uti possint (5). Ceterum jura singularia non personis tantum, sed et rebus, favore personarum, constitui solent.

219. Inde sunt vel personalia, vel realia, vel mixta (6). *Personale* dicitur quod personae cohaeret, utputa privilegium *Canonis*, vel *C. Odoardus* (§ 100); *reale* quod rebus, locis, aut dignitati constitutum

1 D. Tho. 2, 2, 88, 10.

2 Ex L. 16 *De Legib.* Appellatur etiam privilegium (CC. 1, 3 *De Privil.* in 6°); et a canonistis vulgo dicitur *privilegium clausum in corpore juris.* Est igitur pars juris, ideoque attingit omnes subditos; ceu sunt omnia privilegia concessa clericis, minoribus, etc. (V. Engel V, 33, 2. Reiff. V. 33, 10). Quae igitur non omnes alicujus generis, ordinis, coetus attingunt, sed personas singulas, licet personae morales sint, extra corpus juris, privilegia esse tenendum est.

3 Reiff. V, 33, 10. Plerique ex Nostris permiscent jura singularia cum privilegiis proprie dictis, haec interdum cum dispensationibus confundunt: et vix credibile est quanta ex hac confusione orta sit sententiarum varietas. V. Suar. Lib. VIII, Cap. 25.

4 Suar VIII, 25, 16.

5 Sanch. M. III, 36, 3. Proinde, v. g., Regulares valide dispensant in quibusdam irregularitatibus occultis ex privilegio concesso eorum Ordini, licet forte ipsos lateat (Suar. VIII, 25, 16).

6 L. 157 *De R. J.* Ex C. 6 *De Praesum.* Reiff. V, 33, 12.

est; velut exemptio a decimis concessa beneficiis ecclesiasticis, immunitas ecclesiarum, jurisdictio a Trid. Episcopis decreta dispensandi ab irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus. *Mixtum* vero accipimus, quod personis quidem constitutum est, sed rei familiaris causa; velut restitutio in integrum concessa minoribus (7). Omnia vel juri communi derogant, ut priv. *C. Odoardus;* vel merum legis beneficium continent, ut priv. *Canonis:* illa sunt odiosa, haec favorabilia (8).

220. Jura singularia recipiunt interpretationem declarativam, prout leges ceterae (9); idest favorabilia latam, odiosa strictam (10): exceptis his quae constituta sunt publicae utilitatis (11), et maxime religionis causa (12) Item et restrictivam (13). At non extensivam, quae longe communior et vera prorsus sententia est (14). Verum numquam sic interpretanda sunt, ut his, quibus competunt, fiant onerosa (15), vel inutilia (16). Quod si duo contraria privilegia concurrant, idest, si duo *privilegiati* stent ex adverso, is potior erit qui

7 L. 19 § ult. *De Minor.*, L. 6 *De Restit. in int.* LL. 69, 157. *De R. J.* Reiff n. 15. Laym. XXIII, 4. Pirhin. V. 33, 20. V. Oddus *De Restit. in integr.* Par. I. Quae. 50, n. 10.

8 Suar. VIII, 27, 2.

9 Suar. VIII, CC. 27, 28. Voet 1, 4, 16.

10 V. CC. 16, 19, 31 *De Priv.* Suar. cit. Cap. 27. V. c., Episcopi, si quid admiserint quod sub interdicti, vel suspensionis poena vetitum est, has censuras non incurrunt, nisi et in ipsos latae sint nominatim (§ 325, 10); qui Episcopum laedunt incurrunt excomm. R. P. r. (§ 389, 5); itaque Episcopos accipimus, in priori casu vel solum confirmatos (Suar. *De Censur.* 28, 2, 7): in posteriori consecratos tantum (Navarr. 27, 67. Suar. *De Censur.* 21, 2, 69).

11 Laym. XXIII, 5. Reiff. 1, 3, 139.

12 Ex C. 30 *De privil.* Quia *summa ratio est, quae pro Religione facit* (L. 43 *De Religios.* Suar. VIII, 27, 7); velut privilegia concessa Regularibus dispensandi in votis (Less. II, 42, 60).

13 Hinc, v. c., exemptione a decimis non continentur praedia emphyteutica (C. 8 *De Decim.*).

14 LL. 14, 15. *h. t.* C. 7 *De Privil.* C. 8 *De Decim.* Donell. *Comm.* XIV, 10. Fagnan. in C. *Olim. De V. S.* Pirhin. V, 33, 20. Schmalz. V. 33 a n. 130. Suar. VIII, 28, 11. Contra Sanch. M. VIII, 1, 7, et alios. Quocirca nec ad alias res (C. 74 *De R. J.* in 6°), nec ad alias personas (C. 9 *De Priv.*) trahenda sunt; nisi aliud communi virorum prudentum interpretatione sit introductum (Voet. 1, 4, 16); ut in dispensatione a choro, quae ab his qui theologiae student, ad eos qui student juri canonico producta est (V. Suar. VIII, Cap. 27).

15 L. 25, ff. L. 6. C. *h. t. Quod ob gratiam alicujus conceditur non est in ejus dispendium retorquendum* (C. 61, *De R. J.* in 6°). Hac re non cogitur, e. c., is cui concessum est, a vesperis recitare totum officium diei sequentis, quod postridie praevidet recitare non posse (Lugo *De Euch.* 22, 16. Salm. 5, 6, 57).

16 L. 1 § ult. *Ad Munic.* Puta si ei qui gaudet privilegio *altaris portatilis* non liceret eo uti sine licentia Ordinarii (C. 30 *De Privil.*). Ideo, v. c., quinquennium concessum ad rescindendam professionem metu initam, a die quo metus cessavit decurrere, verius est (Ex L. 7. C. *De Temp. in int. rest.*).

deceptus, vel laesus fuit (17): in pari causa, aetatis (18); in pari aetate (minori), possessoris ratio habetur (19); et si neuter possideat, invicem non agent (20).

221. Jus singulare, seu privilegium clausum in corpore juris, prout lex, perpetuum est. Nihilominus cessat, prout lex, abrogatione ejus expressa, vel tacita (21). Praeterea personalia, et mixta cessant in re praesenti, idest in singulis casibus, renunciatione ejus cujus favore introducta sunt; *unicuique enim licet juri pro se introducto renunciare* (22). Nihilominus renunciari non potest privilegiis quae vel aliorum causa (23), vel dignitati ordinis, coetus (24), constituta sunt: et perperam renunciatur his quae tributa sunt imbecillitati personarum, quamdiu haec duraverit; quae mihi verior sententia est (25). Ad haec personalia, extincta persona; realia, re extincta, extinguuntur; mixta ad heredes transeunt (26).

17 L. 12 § ult. L. 35 *De Minor.* Veluti si duo minores rem inaequalem, sine compensatione, inter se permutaverint; v. c., duo horologia, duos libros.

18 L. 13 *De Minor.* L. 3. *Proinde Ad S. C. Maced.* Voet. 4, 4, 35. Ut puta si minor crediderit mulieri, quae virum habet, injussu viri (V. § 48, 6).

19 Ex cit. L. 13 *De Minor.* V. c., si minor minori pecuniam credidit, et is in aleis, commessationibus, etc., illam perdiderit (cit. L. 35).

20 Ex L. 37 *De Dolo malo.* et L. 40 *Sol. matr.* Haimb. § 106, 3.

21 Hoc manifestam rationem continet. Quod igitur vulgo docent Nostri et Canonistae (V. Suar. VIII, 28 a n. 1; et Reiff. V, 33, nn. 123, 124), non revocari nisi dictum sit - *non obstantibus quibuscumque privilegiis quacumque verborum forma conceptis,* ad eas revocationes pertinere dicendum est, quae per *rescripta* in causa singulorum fiunt.

22 L. 42 *De Minorib.* Scilicet *est regula juris antiqui, omnes licentiam habere iis quae pro se introducta sunt renunciare* (L. 29 C. *De Pact.* C. 6 *De Privil.*). Hinc v. c. et Praelatum regularem ad Episcopum mittere posse Religiosum, et Religiosum, illo irrationabiliter invito, hunc adire absolvendus, dispensandus (Laym. 23, 7, ibiq. Moll. Henriq. Avila, Engel V, 33, 18), alterum mihi verum est, alterum probabile, ideoque tutum (§ 80, 78); dummodo manifestissimum sit Praelatum prorsus irrationabiliter dissentire; quia Regularium privilegia ad tuendam quoque disciplinam pertinent.

23 Ex L. 2 C. *De Legib.* Veluti si Episcopus sine ulla justa causa nollet dispensare a suspensionibus, vel irregularitatibus occultis, nam perinde esset, ac nolle suo officio defungi.

24 C. 36 *De S. E.* Ut privilegium *Fori* vel *Canonis.*

25 Wesemb. Ad Pand. 16, 1, 9. Suar. VIII, 6, 3. Velut restitutio in integrum concessa minoribus, et profitentibus Religionem ante aetatem canonicam; si minor nondum major factus, vel professus ante legitimam aetatem, restitutioni renunciaverit; quippe eadem esset levitas actus et renunciationis.

26 L. 19 § ult. *De Minor.*

Art. II. *De privilegiis, dispensationibus, et rescriptis. Praenotanda.*

222. Privilegia et dispensationes sunt *Principis gratiae singulis concessae*: illa beneficium praestant, hae lege in aliquo casu nos solvunt: rescripta vero sunt responsa Principis scripta, quibus concessa ab eo privilegia, vel dispensationes continentur. Porro solemnis est apud Nostros, et Canonistas distinctio gratiarum in factas et faciendas. Quae non ex *re ipsa* petenda est, sed ex voluntate concedentis; non enim dicitur gratia facta cum perfecta fuerit ultro citroque, sed cum is qui illam concedit (sive per se, sive per alium), annuit petitioni (1). Uti igitur sciamus utra ea sit, ante omnia dispiciendum est, utrum Princeps ipsemet eam concedat, an alteri concedendam remittat: sive, uti nunc ajunt, utrum eam concedat in forma *gratiosa*, an in forma *commissoria*. Quando ipsemet eam concedit in gratiam ejus cui illam concedit; sive personae singulari, v. c., *Titio;* sive personae morali eam concedat, puta alicui Instituto regulari, aut Collegio, regulariter facta intelligitur (2). Quando autem eam alteri concedendam remittit, modo facta, modo facienda intelligitur (3): intelligitur facta si eum, cui mandat illam concedere, constituit *exequutorem necessarium;* sin *volontarium*, facienda censetur (4). Utrum vero eum constituerit aestimari debet ex verbis mandati, seu *rescripti* (5). Hoc autem distat inter gratiam factam et

1 Reiff. I, 3, 250, etc. Gratiae Pontificiae concedi dicuntur vel *motu proprio*, vel - *ad preces supplicantis* - Motu proprio ea concessa intelliguntur, in quibus haec clausula inserta est; ad preces supplicantis ea, in quibus deest; quamvis rescribens illa rogatus concesserit, haec sponte sua (C. 23. *De Praeb.* in 6°; Sanch. M. VIII, 1, 6).

2 Suar. VIII, 31, 7. Reiff. n. 253 etc. Sive eam concedat ob solam ejus cui conceditur, sive ad communem (et non certae alicujus singularis personae) utilitatem. Ut puta privilegium Oratorii privati, dimissoriae ad ordines: vel facultas praedicandi, absolvendi a reservatis, concedendi indulgentias, benedicendi etc.

3 Suar. n. 10. Sanch. M. VIII, 28, nn. 64, 80, 90. V. c., ut Titium, vel Sejum a reservatis absolvat, dispenset ab irregularitatibus, ab impedimento ad contrahendum matrimonium: ut tollat ab aliqua ecclesia, vel civitate interdictum, etc. Haec recidit in mandatum; ideoque dicitur in forma commissoria.

4 Cf. De Rosa *De dispens. Literar. Apost.* Par. 1, Cap. 5.

5 De Rosa l. c. Itaque si rescripserit (v. c., Ordinario), *dispenses, absolvas*, gratia facta intelligitur, nam jubet; etsi adjecerit conditionem (Reiff. I, 3, 257); puta si R. P. dispensaverit in impedimento mixtae religionis, *dummodo sponsi promiserint se ministellum non adituros* - vel ei mandaverit Sejum, *renunciata pensione*, in beneficio instituere: tametsi addiderit, *pro tuo arbitrio et conscentia* (Ex S. C. C. 6 Dec. 1846); quippe haec clausula inse-

faciendam, quod per illam quodlam quasi *jus ad* rem (gratiam a delegato impetrandam) acquiritur, per hanc nullum prorsus; ideo illa non expirat resoluto jure dantis (6), haec expirat (7), nempe *re integra* (8). Nunc videamus quid opus sit ad gratiam obtinendam: res heic altius est repetenda.

223. Quotiescumque alicui gratia conceditur totum negocium agitur inter dantem et accipientem, proinde perfici, nisi utriusque voluntate, non potest. Itaque opus est et pollicitatione (oblatione) dantis, quod planum est; et acceptatione ejus cui datur, quia nihil acquiritur nisi volenti (V. § 158), ne donum quidem (9): *Invito beneficium non datur* (10). Sed acceptatione ipsa perficitur; neque enim opus est

ritur urbanitatis, et reverentiae causa (Cl. Trombetta. *Praeces*, etc. Cap. VI, § 3). Contra, faciendam accipimus, si ei cui mandavit nihil jusserit, sed negocium remiserit *arbitrio et voluntati ejus* (Ex LL. 8, 9 *De O. Praes.* S. Alph. I, App. II, n. 13); puta si dixerit, *dispensa, absolvas, si expedire judicaveris;* aut ei remiserit preces *cum facultatibus necessariis et opportunis* (Bizzarri *Collectanea* etc., p. 666).

Sed admonendi sumus, cum excommunicati (seu vitandi seu tolerati) inhabiles sint gratiis Pontificiis, obtinendis (V. § 360, 17), Rom. Pontificem solere ante absolvere petentes ab omni vinculo excommunicationis, si qua forte innodati existunt, *ad effectum duntaxat gratiae illius consequendae:* porro haec absolutio non delegato committitur, sed datur ab ipsomet R. P. atque ideo nihil interest, utrum executorem necessarium constituerit, an voluntarium.

6 Ex C. 36, *De Praeb.* in 6°. C. 9 *De O. D.* in 6°. *Resoluto;* utputa morte, mutatione, abdicatione officii, remotione, etc. Eoque minus in pendenti erit concedente excommunicato, aut suspenso (Sanch. M. VIII, 28, 57). *Decet concessum a Principe beneficium esse manitarum* (C. 16 *De R. J.* in 6°).

7 Ex eit C. 9. Nempe quasi finito mandato. Hinc regula *Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis* (Ex L. 31 *De pignorib.*). Verum quae prodeunt a R. P., postridie electionis Successoris ejus reviviscunt (Reg. 12, Canc. Apost.).

8 Ex L. 6 *De jurisdict.* V. § 77, 64. Porro, utrum gratiae hujusmodi sint donationibus aequiparandae, non satis convenit; nam alii affirmant, alii negant (Reiff. V, 33, 120); et rectius.

9 L. 19, § 2. *De Donation.* L. 199. § ult. *De R. J. Invitum autem accipere debemus et eum qui non consentit* (L. 8 § *Invitus. De Procurat.*). Dices forte: hoc non pertinet ad dispensationes, quippe his a lege solvimur; eum vero qui lege vel obligatione aliqua devinctus est, et inscium et invitum solvi posse, traslatitium est (L. 23. *De Solution.* D. Tho. Suppl. 24, 2. Suar. *De Censur.* VII, 1, 5). Ita porro, verum dispensationes quasi gratiae, non alias, concedi solent.

10 Arg. ex L. 10. *De Donation.* Lugo *De Justit.* 22, 27, etc. Pothier *Vendita* n. 32; Durant. XVI, 54; Douverg. *Vendita* I, 58; Zachar. 343, 3. Et planum videtur, contractus enim consensu perficiuntur; consensum vero constare tunc, cum unius voluntas ad voluntatem alterius accedit, palam est. *Dices,* id saltem opus esse quando gratia conceditur adjecto onere vel obligatione, prout in contractibus onerosis: veluti si Episcopus absenti mittat potestatem excipiendi confessiones sacramentales, ea lege, ut in eo munere se parocho adjungat: Minime; quia non conventioinitur, sed gratia conceditur.

eam concedenti renunciare (11); nisi aut res agatur inter praesentes, aut negocium onerosum agatur; aut, si gratuitum, is qui donat velit eam sibi renunciari (12). At vero necesse est ut et datio tua a te mihi, et acceptatio mea (cum opus est) a me tibi directo renunciata fuerit: *directo*, quia inter nos actum non intelligitur, quod non inter nos actum est. Quamdiu igitur oblatio, seu pollicitatio mea a me tibi, et aceptatio tua a te mihi *directo* non innotuerit, utrique nostrum integrum est voluntatem retractare; eaque retractata perinde erit, ac si nihil inter nos actum esset (13). Idem juris est si medio tempore res ad eum casum devenerit, a quo initium habere non potuisset (14). Nihilominus communis Nostrorum sententia est, gratiam etiam post mortem concedentis acceptari posse quamdiu a successore ejus non fuerit revocata; rati, cum sit donatio quaedam, acceptationem etiam post mortem donantis utilem esse (15).

221. Haec generatim: nunc videamus utrum res agatur inter praesentes, an inter absentes. Si inter praesentes nihil actum intelligitur quoad pollicitatio tua aures meas, et acceptatio mea tuas aures pulsaverit (16). Ad haec necesse est ut ego oblatam a te gratiam

11 Less. II, 18, 43. Lugo n. 29.

12 Ex L. 25 *De milit. testam.* C. 12, § 1 *De appellat.* Less. II, 18, 42. Moli. To. 2, D. 264, 3. Sanch. M. I, 6, 3; III, 36, 7. Lugo *De Just.* 23, 70; S. Alph. III, 728.

13 Ex C. 7. *De Procurat.* in 6°. Sanch. M. I, 6, 24. Lugo De Just. 22, 27. S. Alph. l. c. V. Zach. § 343. Quamobrem si petieris ab Ordinario facultatem, v. c., absolvendi a reservatis, isque fortuito sermone dixerit Osio, se eam tibi concedere, vel concessisse; idque Osius tibi renunciaverit, nondum valet (Alas. Sanch. l. c. Schmalz. IV, 3, 205). Nec antea res confecta intelligitur quam epistolae tibi redditae fuerint, easque legeris.

14 Bald. in L. 3 *Mand.* Pothie. *Vendita* n. 32. Ut puta si sponsalia agantur per literas, et, illis nondum ultro citroque perfectis, vir eunuchus sit factus, vel susceperit sacros ordines, aut mulier nupserit alii, vel mortem obierit.

15 Less. II, 18, 45; Sanch. M. I, VI, 5; Lugo 23, 76. Nisi forte ajunt, alii mandaverit gratiam concedere (Ex L. 19, § *Si quis* 3. *De Donation.* Less. n. 46. Lugo n. 78), quia mandatum morte finitur. Proinde idem dicendum esset etiam resoluto quoquo alio modo jure concedentis. Nituntur 1° L. 6. C. *De Donation.*, quae ad rem non pertinet; nam id unum cavet donationes fieri posse etiam inter absentes. 2° Nituntur et ea fictione juris, qua persona defuncti et heredis una esse dicitur; sed neque hoc, bene (V. § 24, 8), quia ad jura et obligationes pertinet, nulla autem defuncti obligatio ex donatione nondum perfecta; immo nec ex perfecta, ei qui in dignitate succedit, quia nec heres dici potest (§ 46, 25); alias ab eo, qui concedenti succedit in dignitate, revocari non posset. In summa haec sententia, quod ad donationem, nullo jure nititur. Nihilominus, quia ex una parte privilegia et dispensationes non donationes sunt, sed donationibus accedunt; ex altera quia dignitates, a quibus conceduntur accedunt personis moralibus, quae perpetuae sunt, haec sententia tuto sequi poterit, etiamsi jure stricto deficiamur.

16 Ex § 1. *De V. O.* Sanch. M. I, 6, 12.

acceptem *continuo*, idest dum res inter nos agi videtur (17): quamobrem si, me reticente, ad alia divertimus, sera acceptatio non proderit, nisi induciae datae fuerint ad deliberandum (18). Sin autem res agitur inter absentes, refert utrum per epistolas, an per procuratorem, an per internuncium. Si per epistolas, hae vocis locum tenent (19): sin per procuratorem, quia is mandantis personam gerit, perinde est, ac si actum esset inter praesentes: sin denique per internuncium, quaestio haec esse potest, num sufficiat acceptationem (quando is qui gratiam concedit vult eam sibi renunciari) nuncio significare: Nostri affirmant, rati eum quem quis nuncium mittit, illum et ad recipiendam acceptationem, vel repromissionem procuratorem constituere (20).

225. Age nunc; quando gratia alicui conceditur (seu privilegium, seu dispensatio) necesse est, ut qui illam concedit eam concedat sciens volens, et hoc planum est. Quod ad eum vero cui conceditur, ante omnia, illud non interest quis illam petierit (21); nec utrum pro ignorante, petita fuerit (22): sed necesse est ut illam acceptet is cui datur (23); seu haec sit aliquid praeter jus, quia non potest quidvis acquiri, nisi volenti (24); seu contra jus, quia nemo praesumitur beneficia sua invitis conferre, ne vilescant (25). Haec recepta hodie sententia esse videtur; sed non caret controversia, eaque

Lugo *De Justit.* 23, 83. Zachae. § 343. *Pulsaverit*, ita nempe ut is ea audierit (L. 21 pr. *De Testament.*), et intellexerit (ei § 1. Lugo ib. Sanch. n. 13). *Directo*, scilicet; neque enim sufficit coram eo loqui, sed *cum* eo loqui opus est (Lugo *De Just.* 23, 73).

17 Ex L. 137. *De V. O.*, L. 6, § ult. *De duob. reis*, L. 13. *De Solution.* Sanch. M. II, 32, 7; Laurent XIV, 470.

18 Toullier III, 2, 30; Laurent XV, 470. Molina II. Disp. 263, Laym. Pirhin. Schmalz. IV, 1, 44.

19 Ex L. 77 pr. *De Legat.* 2°.

20 Less. II, 18, 43; Sanch. M. I, VI, 29; VII, 34. S. Alph. III, 728.

21 L. 6 C. *De prec. Imper. Offer.* C. 23. *De Praeb.* in 6°. *De Just.* I, 3, 51.

22 Sanch. M. VIII, 26, 4. Immo et pro invito Bonac. Disp. I, Quae. 3, P. 3, n. 4. Et nullo jure id negant Salmatic., et Neoterici quidam, quoad rescripta S. Poenitentiariae.

23 Cf. Suar. Lib. VIII, Cap. 25, qui sex de hac re sententias recenset.

24 Ex L. 70 *De R. J.* Suar. n. 15; S. Alph. VI, 1145. De Just. I, 3, 52.

25 Suar VII, 25, 24. De Just. I, 3, 53. Salmat. 18, 1, 64. Sanch. M. III, 36, 2. S. Alph. VI, 1145. Nempe ex L. 4, § 2. *De Manum. Vind.*, L. 38 pr. *De A. P.* C. 7. *De Procur.* in 6°. Ceterum silentium, inter praesentes, pro acceptatione est (De Rosa Par. I. Lib. 1, n. 78, ibiq. Gonz. et Lott. Sanch. M. I, 6, 26). Et si gratia concessa fuerit ei qui pro se illam petiit, petitio repraesentatae acceptationis loco est (Sanch. M. III, 36, nn. 6, 8. Salm. 18, 1, 64. *Communissima*). Sufficit autem si a Procuratore meo acceptata fuerit. Verum, quoad ego ignoro an concessa fuerit, ea uti licite non possum (Suar. VIII, 25, 25); valide verius possum (Laym. XXIII, 10. Regin. I, 104. Sanch. cit. n. 8. Engel. V, 33, 12), quia verum est concessam fuisse.

gravi (26). Quamobrem si quis nec ipse eam petiit, nec scit, petitam ab alio concessam fuisse, eaque nihilominus forte usus fuerit, standum erit pro valore actus, si quid opinor (27): Nempe *actus possidet*.

226. At vero quia privilegia, et dispensationes recedunt a jure communi, ab his tantum concedi possunt, quibus hoc jus subest; et his tantum seu personis, seu locis, qui potestate sua continentur (28). Et si duo ejusdem gratiae concedendae potestatem habent, ut puta R. P., et Ordinarius, et major ex his, (v. c., R. P.), eam negaverit, nec ego prohibeor ab inferiore eam petere, quia hoc nullo jure vetitum est; nec inferior prohibetur (ne delegatus quidem) eam dare, quippe unius repulsa alteri jurisdictionem non adimit (§ 77, 63). Amplius; si alicui duplex potestas mandata fuerit; v. c., absolvendi a reservatis, et dispensandi in irregularitatibus, una earum, vel majori, postea adempta, altera adempta non intelligitur (29).

De Privilegiis.

227. Privilegium est: *Beneficium Principis extra corpus juris alicui concessum* (1). Dividitur ex subjecto, objecto, et causa. Ex subjecto

26 Cf. Engel. IV, 3. 17. Qui jura omnia, quibus contraria sententia nititur, ad gratias onerosas, non ad gratuitas, pertinere demonstrat.

27 V. c. Si parochus, rogante Sempronio, sinat alienum sacerdotem adesse matrimonio, isque, et concessionis et petionis ignarus, adstiterit.

28 Suar. VIII, 8, 2; 26, 7. *Seu locis:* nempe legislator *extra suum territorium privatus homo est* (Ex L. 3 *De O. Praes.*).

29 Ugolin. *De Irregular.* Cap. 36, § 2, n. 3; Lugo *De Fide* 23, 130. Quidam contra putant ex C. 32, v. *Primo De S. E.*, quo continetur, eos qui non habent potestatem absolvendi, nec dispensandi potestatem habere, *cum majora illis prohibita intelligantur, quibus minora vetita sunt.* Sed perperam; heic enim de iis agitur, quibus potestates hujusmodi nunquam datae sunt, non quibus altera adempta. Sane sublata olim ab Urbano VIII S. Poenitentiariae facultate absolvendi ab haeresi occulta, qui in eam lapsi fuerant, impetrata a S. U. I. absolutione ab haeresi, pro dispensatione ab irregularitate adibant S. Poenitentiariam (Albit. Cap. 24, n. 44. V Lugo. n. 127).

1 V. Salm. Tract. 18, per totum. Seu singulis concessum fuerit; seu alicui personae morali, e. g., Collegio Salmantino, vel certo personarum Ordini, ut puta Fratribus Mendicantibus. Privilegium ex eo dictum est, quod sit quaedam quasi privata lex; nam veteres *priva dixerunt, quae nos singula dicimus* (Agell. N. A. 10, 20). Et re quidem vera privilegia proxima sunt *juribus singularibus*, et fere in omnibus eodem jure censentur. *Fere* inquam, nam, cum extra corpus juris versentur, sunt aliquid facti, quod tum legislator tum judex praesumitur ignorare (Reiff. V, 33, 11): ideo si *ille* juri singulari abroget, deroget, his derogare abrogare non intelligitur (§ 221, 21): et si quis in jure eo uti velit, illud *huic* ostendere necesse habet (C. 7. *De Priv.* in 6°). Nostri et Canonistae de utrisque promiscue, quod non modicam

aliud personale est, aliud reale (V § 219). Porro quod alicui conceditur solo nomine ejus expresso, *personale* est; et hoc expeditum est; sed utrum sit quod conceditur alicui in dignitate constituto, cum dignitas personae morali accedat et perpetua sit, non immerito disputatur: et si mens concedentis non appareat, tenendum est, esse personale (2): et ita Romae utimur (3). Ex objecto aliud est *contra* jus, aliud *praeter* jus: contra jus dicitur quod legi derogat; praeter jus quo Princeps, salva lege, meram gratiam concedit et velut aliquid suum: illud odiosum, hoc favorabile (4). Demum, ex causa, quod ob certa merita nominatim conceditur, *remuneratorium*; quod sine his, vel his non expressis, *gratiosum* dici solet (5).

228. Privilegia tantum valent quantum sonant (6); ideo neque extensivam interpretationem recipiunt (7), neque, regulariter, re-

plerumque confusionem, et incertitudinem parit. Nobis haec de iis tantum quae singulis conceduntur agendum est.

2 V. Sanch. M. VIII. Disp. 27. Nostri et Canonistae distinguunt, utrum concessum sit solo expresso dignitatis nomine, an hoc et personae nomine expresso. In priori casu, puta - *Episcopo Reatino* - reale esse docent (Ex C. 14. *De O. D.* Engel. V, 33, 3; Salmat. 18, 1, 19); et verum est (nam indiscrete loquuntur) si agatur de priv. *clauso in corpore juris*. In posteriori dissident: communior sententia est, esse personale, quia nomen *personae*, quod speciale est, latiorem *dignitatis* significationem coercet (Sanch. n. 20. Salm. n. 150).

3 Sane privilegia, seu *indulta* dispensandi, v. c., quod ad abstinentiam, in impedimentis matrimonialibus, etc. a S. Officio, a S. Congr. Negociis ecclesiast. extraord. praeposita, a S. Con Propagandae Fidei concessa, v. c., Episcopo Dioecesis N., hoc sublato, nec ad Vic. Capit., nec ad novum Episcopum transeunt.

4 Ex CC. 1, 2 *De Fil. Praesb.* in 6°. Laym. XXIII, 5, Reiff.: V, 33, 9. Contra jus, velut privilegium Oratorii privati; praeter jus, velut facultas absolvendi a peccatis, immo, et a reservatis; nam concedens, *jus* tribuens quod sibi soli competit, praeter, non contra, legem agit.

5 Suar. VIII, 4, 1, etc. Pala., Salm. 2. Et si remuneratorium ex debito justitiae conceditur, *onerosum* proprio nomine dici solet, et quasi *pacti* vim habet (Suar. VIII, 38, 5). Item si detur cum onere aliquid faciendi, eo impleto (Ib. n. 6).

6 V. C. 9. *De Priv.* in 6°. Suar. VIII, 27, 1. Laym. XXIII, 7.

7 L. 1, § ult. *De Const. Princip.* Ex C. 9 *De Privil.* in 6°. Ideo ei, v. c., cui datum est absolvere a reservatis, non licet dispensare in irregularitatibus, licet occultis (Croix, VII, 461): *A disparatis non fit illatio*. Immo nec a similibus: nam et ei cui concessum est dispensare in gradibus consanguinitatis ad matrimonia contrahenda, in affinitate in pub. honestate dispensare non licet. Sane cum Pius IX Episcopis Siciliae facultatem indulsisset concedendi pauperibus *dispensationes matrimoniales in 3 et 4 consang. vel affinitatis gradu, sive* SIMPLICI *sive* DUPLICI, *ac etiam mixto* (Lit. *Multis gravissimis* 30 Oct. 1867) S. C. C. consulta, respondit, eos in gradu TRIPLICI dispensare non posse (S. C. C. 26 Apr. 1873). Non bene igitur quidam existimarunt, Regulares ex privilegio olim eis concesso absolvendi

strictivam (8), sed declarativam tantum (9): scilicet, privilegia *praeter jus* latam, quippe his Princeps dat quod suum est, quin aliquem laedat (10); *contra jus* strictam, quia legem vulnerant (11). Nihilominus haec quoque latam interpretationem desiderant, si 1° reipublicae, vel Religionis intersint (12); vel 2° concessa sint *motu proprio* (13); vel demum 3° si alias forent inutilia (14). Ea sola privilegia

a reservatis R. P., a reservatis quoque ab Ordinariis absolvere posse (S. Alph. VII, 98).

8 Ex C. 16 *De V. S.* Dixi *regulariter*, quia si priv. concessum sit verbis generalibus, *in generali concessione non veniunt ea quae quis non esset verosimiliter concessurus* (C. 81 *De R. J.* in 6°); idest *extraordinaria prorsus et insolita, de quibus nec in genere cogitatum est* (Laym. in C. *Sedes*, 15 *De Rescript.* Reiff. in cit. C. 81). Nec ea quae aut consuetudo, aut jus excludit: proinde concessa, v. c., facultate absolvendi a peccatis, ea casus reservati non continentur: et concessa a R. P. licentia absolvendi a casibus reservatis, ea non veniunt casus eidem R. P. specialiter reservati.

9 Ex C. 7 *De Priv.* V. Suar. VIII, 27.

10 L. 3 *De Const. Princ.* Suar. VIII, 27, 2. *Beneficia Principum sunt interpretanda latissime* (C. 16 *De V. S.* C. 22 *De Privil.* cit. L. 3): eaque cumprimis quae salutis spiritualis intersunt (Suar. *De Censur.* VII, 5, 12); v. c., privilegium dispensandi (V. Sanch. M. VIII, Disp. 2. Pyrr. Corradus Prax. etc. Lib. I, Cap. 1). Quamobrem si tibi concessum fuerit eligere confessarium qui te a reservatis absolvat, conferre beneficia; licebit quoties libuerit eligere confessarium (Suar. VIII, 29, 8. Regin. I, 96, et beneficia quoque duplicia (Sanch. n. 8) conferre: si dispensare cum filiis adulterinis, vel incoestuosis, vel in consanguinitate et in affinitate, poteris dispensare cum quibuscumque incestuosis, cum quibuscumque, etiam ex utroque parente, adulterinis (Sanch. n. 30, De Just. I, II, 4). Quid si facultatem habeas dispensandi cum incestuosis, vel adulterinis, vel in impedim. consanguinitatis et affinitatis, an id possis quando utrumque vitium in eadem persona concurrit? Affirmant plures, in his Sanch. n. 28, et de Justis n. 71; plures negant ex cit. C. 16; quia est fortius, et novae speciei vinculum. Et ita obtinet penes Sacras Urbis Congregationes, quae *cumulandi* facultatem non admittunt, nisi concessa fuerit nominatim.

11 CC. 1, 2 *De Fil. Praesb.* in 6°. Suar. VIII, 27, 5. Quamvis neminem laedant (Sanch. M. VIII, 1, 4). Nempe in dubiis; nam si verba perspicua sint, nullam interpretationem (§ 184[2]), ideoque nec restrictivam, admittunt: ideo concessa *tibi*, v. c., exemptione a decimis, agri quoque novales (C. 27 *De Decim.*), et quos postea emeris (C. 22 *De Privil.*) continentur.

12 L. 43 *De Religios.* Scilicet ei quod publice interest, id quod interest singulorum cedere oportet Suar. VIII, 27, 7. V. § 220, 12); ceu privilegia Communitatibus vel Piae alicui causae concessa (S. Alph. Lib. I. App. II, 8).

13 Ex C. 23 *De Praeb.* in 6°. Suar. VIII, 27, n. 8. Laym. 23, 5. V. Dixi.

14 Ex C. 30 in fi. *De Priv.* Sanch. Reiff. I, 3, 137. S. Alph. Lib. I, App. II, n. 7. Hinc, v. c., qui permittitur retinere duo beneficia quae *adsiduitatem* exigunt, ab alterutrius residentia dispensatus tacite intelligitur (Glos. in C. 21, v. *Retinere, De Praeb.* in 6° : et facultatem testandi concessam Regulari, primo testamento condito haud finiri, sed testatorem, illud revocare, et alia facere posse, verius est (Sarmien. *De Redditib.* P. IV, Cap. IV, n. 3. Sanch. M. VIII, 1, n. 18). Et, ut generaliter dixerim, concesso privilegio ea omnia tacite concessa intelliguntur, sine qui-

quae laedunt jus tertii strictam semper interpretationem desiderant (15); quia omne privilegium hanc semper tacitam conditionem habet, *salva justitia, et jure tertii* (16): ideoque si revera laedunt jus tertii, nisi hic renunciaverit juri suo, quasi sub hac tacita conditione data, nihil valent (17). At enim, prout jura singularia (§ 220, 15), ita et privilegia nunquam ita sunt interpretanda, ut in dispendium privilegiati retorqueantur (18). Sed non valent extra territorium concedentis (19).

229. Privilegia evanescere possunt pluribus modis. I. Ex parte concedentis, revocatione: seu contraria lege lata, dummodo nova lex eam saltem clausulam contineat - *non obstantibus privilegiis quibuscumque* (20); seu jussu ipsius concedentis, vel successoris ejus: et *illa* tunc valere incipit cum lex incipit obligare: *haec* ex quo privilegiato directe innotuerit a revocante (21). II. Ex parte privilegiati

bus privilegium explicari non potest (§ 76, 45). Cum igitur, v. c., in *cessatione* a divinis concessum sit viaticum deferre morituris, dubitandum non est licere tunc eam celebrare ad Eucharistiam conficiendam, vel octavo quoque die renovandam (Suar. *De Censur.* 39, 2, 20).

15 Ex LL. 2, 7 C. *De Precib. Imp. Off.* L. 4. C. *De Emanc liber.* C. 16 *De Privil.* Laym. XXIII, 6. Ideo, v. c., communicatio privilegiorum inter Regulares cessat in his privilegiis, quae laedunt jura Episcoporum (Ex Ben. XIV. C *Impositi nobis* 27 Febr. 1747. Id. Notif. 23, 4. Pignat. Cons. 1, 38).

16 Ex C. 12 *De O. O.* C. 15 *De O. D.* C. 12 *De Privil. De Just.* 1, 2, 60. Suar. VIII, 22, 14. Itaque si R. P., e. g., mandaverit Episcopo, ut in beneficio proxime vacaturo instituat Sejum, is nec beneficium patronatus optare poterit, nec quod ad liberam ipsius Episcopi collationem pertinet (Rigant. Ad Reg. Canc. IX, § 3, 98). Ideo his privilegiis eatenus licet uti, qualenus neminem laedunt (V. De Just. n. 57). Et si, postea laedere coeperint, aut statim cessant (Ex C. 9 *D. Decim.*), aut revocari debent (Engel V, 33, 16).

17 Cf. Laym. Lib. I. Tr. IV, C. 22, 19, VI. Utputa dispensatio ab impedimento sponsalium (De Just. I, IV, 99).

18 Ex C. 61 *De R. J.* in 6°. V. c., ne sacerdos cui divinum officium, aut votens cui votum cummutatum fuit in opus forte gravius, ad divinum officium, aut votum reverti possint. Nec licet nova privilegia *ad diminutionem anteriorum convertere* L. 2. C *De Praeposit. Agent.* Lib. XII).

19 V. Suar. Lib. VIII, Cap. 26.

20 V. Suar. VIII, 38, 1. Reiff. V, 33, 125. Etsi non addiderit *sub quacumque verborum forma concessis* (§ 221, 21): scilicet ajunt, juri difficilius derogatur (Suar. et Reiff. ll. cc. Laym. XXIII, 26). Sed remuneratoria non censentur revocata nisi hoc quoque fuerit expressum (V. Sanch. M. VIII, 33, 3. Pirhin. V, 33, 189). Porro *gratiosa* possunt ad nutum revocari, remuneratoria nonnisi ex causa gravi Laym. n. 25. V. Suar. VIII, 37); onerosa ex causa publica, et refuso pretio (V. Suar. VIII, 37. S. Alph. Lib. I, App. II, 16). Dices quomodo invito extorqueri potest jus donatione quaesitum? Nempe, et quia privilegium veri nominis donatio non est (§ 223, 8); et quia semper eam tacitam conditionem continet, ut revocari possit: et est *communis sententia* (Engel V, 33, 21).

21 Suar. VIII, 40, nn. 1, 6. Laym. XXIII, 28. Salm. 18, 2, nn. 45, 47. *Directo.* V. § 224, 16.

cessat per renunciationem (22), per non usum, per abusum. Per renunciationem, ex quo haec a concedente fuerit acceptata (23). Per non usum (vel usum contrarium) ea sola privilegia intercidunt, quae laedunt jus tertii, postquam is adversus ea praescripserit modo, ac tempore a legibus definito (24); de quo alibi. Per abusum; sed haec poena est, quae, regulariter, ante sententiam, saltem declaratoriam, judicis non incurritur (25). Demum III natura sua cessat privilegium concessum sub conditione (vel tacita), aut in diem, his expletis (26); personale morte personae, reale interitu rei, vel loci, aut amissa dignitate (27). Quaesitum est, an cesset cessante in perpetuum causa ejus finali. Et privil. praeter jus non cessat, quia pene

22 C. 6 *De Privileg.* V. Suar. VIII, 33. V. § 221, 22.

23 Zoes. V, 33, 34. Pirhin. V, 33, 173. Reiff. V, 33, 189. Collet Cap. VIII. Qu. V. Suar. VIII, 33, 21. S. Alph. I, App. II, n. 14. Seu privilegium sit contra legem, quia haec non potest sine voluntate legislatoris reviviscere; seu praeter legem quia, quoad fuerit acceptata, in potestate sua est eam revocare (§ 74, 34. Suar. n. 19). Et si renunciatio agitur inter absentes, non poterit ab eo qui concessit acceptari, nisi ei a renunciante directe innotuerit (§ 77, 60).

24 V. Suar. VIII, 34. Alas. V, IV, II, 3. Salm. 18, 2, a n. 13. Nisi aliud in jure cautum sit nominatim, ut in L. 1 *De Nund.*, Bonac. 1, 3, P. 8, § 5, n. 5. Scilicet, non uti privilegio est aliquid facultativum, et *in facultativis non datur praescriptio:* ut in priv. Oratorii privati, celebrandi ante auroram, absolvendi, dispensandi etc. (Pirhin. V, 33, 176. Reiff. V, 33, 209). Heinc, v. c., *jus optionis* in beneficiis ecclesiasticis amittitur per non usum (S. C. Epp. 26 Mart. 1860): vacatio a muneribus publicis, haec suscipiendo, non amittitur (L. 12 C. *De Excus. Tutor.*). Ceterum haec materia propter jura invicem dissidentia *difficillima est* (V. Engel V, 33, 19, etc.).

25 Suar. VIII 36, 8. Dixi *regulariter*, idest, nisi sub ea expressa conditione datum sit, ut si eo abutatur ipso jure priv. amittat (Salmat. 18, 2, 17 ex C. 2. *De Postul. Praelat.* C. 7, § 3. *De Elect.*).

26 Ex LL. 2, 5. C. *De Donat. quae sub modo. Sub conditione.* Ut ecce privilegia clericalia (V. § 100, nn. 82, 83). Ideo, v. c., non proderit canonico vacatio a choro studiorum causa, si studiis non vacet (Ex L. 1 C. *De his quae sub mod.*). *In diem*, v. c., *ad annum*, vel *quamdiu vixero:* illud enim anno, hoc vita concedentis, non antea, finitur; etsi antea ille moriatur (V. Sanch. M. VIII, 28, 51), aut loco motus fuerit. Concessum *ad beneplacitum* NOSTRUM (non SEDIS *Apostolicae*, vel *Episcopalis*, quia sedes non moritur § 46, 23), vel *quamdiu voluero* expirat morte concedentis (C 5 *De Rescr.* in 6°. Suar. *De Censur.* 26, 1, 17. S Alph Lib. I, App. II, 13, contrariam sententiam probabilem putat; sed V § 133, 8); vel eo remoto (Sanch. n 56) Concessum *quoad Romam iero*, non cessat, si antequam iret fato suo functus est (Ex L. 12 § 1 C. *De Usufr.* Sanch n. 53); ac proinde nec concessum *quamdiu non revocavero*, si eo non revocato decesserit, aut loco cesserit; quia revocatio actum contrarium desiderat (Suar. l. c Sanch. n. 52. Laym. 23, 17. Reiff V, 33, 170).

27 LL. 69, 157 *De R J* C. 7. *Eod. tit.* in 6°. Quamobrem privilegia concessa dignitati transeunt ad successorem, concessa personae cum ea finiuntur. At priv. localia, si locus restitui speratur, eo restituto reviviscunt (Ex L. 36 *De Religios.*).

recidit in donationem, quae suapte natura perpetua est (28). Privil. contra jus cessat, si causa cessaverit, uti Nostri ajunt, *contrarie;* idest si evaserit injustum, vel illicitum (29): sin *negative*, quidam putant cessare, prout cessat lex (§ 179), quia veluti privata lex est; alii contra putant (30), quia *decet concessum a Principe beneficium esse mansurum* (§ 222, 6) Et rectius: utcumque privilegium possidet.

De dispensationibus.

230. Dispensatio in jure Canonico stricta ac propria significatione, est. — *In casu speciali legis relaxatio* (1). Proxima est privilegio contra jus, ab eoque differt quia datur in casu, vel casibus specialibus tantum (2). Verum hoc explicatione indiget. Dispensatio solvit vinculum legis: porro hoc vinculum aut unicum est, aut multiplex:

28 Suar. VIII, 30, 2. Engel V. 33, 20. Reiff. V 33. 187, ibiq Zoes. Pirhin. *sicut*, ait belle Suar. l c., *eleemosina facta pauperi rata manet etiamsi desinat esse pauper, et donatio facta amico semper durat etiamsi amicitia cesset.* Est et alia ratio, quia nempe concedi valide poterat vel sine causa (Reiff n. 185).

29 Ex L. 43 *De Vulg. et Pupill Substit.* Suar. n. 6. Ut ecce decimis ecclesiae A. ecclesiae B. pauperi concessis cum haec dives evaserit (Suar. cit. n. 6). Salmatic. XVIII, 2 3, et Bonacina *De Legib* Quae. III. Pu. VIII. § 2. n. 5. negant priv. cessare; et illi quidem generaliter, is licet injustum et alteri damnosum esse coeperit: nempe, ajunt, prout non cessat dispensatio: quod prorsus incivile est, *a disparatis non fit illatio.*

30 Suar. VIII, 30, 17. Et quotquot indistincte docent, privilegium non cessare cessante causa; velut e. g., Strein in C. 1 *De R. J.* in 6°. Pirler, ib. n. 4. Reiff. ib. n. 2. S Alph. Lib I, App. II, n. 74. Itaque priv. Oratori privati concessum infirmo, aut viro in dignitate constituto, *illic* recuperata valetudine, *hic* amissa dignitate non cessat. Utique lex cessat cessante causa, eo quod alias foret onus inutile; at privilegium non fit inutilis favor.

1 Suar. VI, 10, 7. Cf. Corrad. *Prax. Disp. Apostolic.;* Vincent. De Justis, *De Dispensat. Matrimonialib.* Pyr. Corrad. *Praxis Dispensat* etc. Vi verbi est - rerum distributio -: et latine *procurationem, administrationem* significat Jus civile hoc verbum ignorat: cur heic sic dicta V D. Tho 2, 2, 88, 10. Dixi *Stricta* etc., quia lata et minus propria, Nostris et Canonistis est-*juris declaratio* (Fagnan. in C. *Ex parte*, n. 51, *De Cleric. non resident.*); qua nempe edicitur, hunc vel illum casum non comprehendi in lege (Lauraea T. III, Tr. VIII, Disp. 28); quo sensu dicitur interdum, R. P. dispensare in jure divino (Fagnan. l. c.). Sed declaratio a dispensatione distat toto coelo (V. Pont. M VIII, 1, 4 . Alii eam permiscent cum absolutione, et neque hoc recte (Suar. VI, 10, 9). Porro dispensatio necessaria est quando lex est in possessione; seu certa sit ejus obligatio, seu dubia; idest cum dubitatur an obsoleverit, vel an ejusmodi incommodum versetur, in quo cessat obligatio legis; nam si lex ipsa dubia est, quia *lex dubia non obligat*, nulla dispensatione opus est: item si in casu incommodum grave appareat manifeste

2 Laym. 22, 4. Suar. VIII, 2, 10.

unicum quod una dispensatione finitur; ut puta dispensatio ab irregularitate, a voto castitatis, etc. Multiplex quod renascitur; ut ecce jejunii, horarum canonicarum, etc.: hoc autem solvitur dispensatione, vel pro *unico actu*, puta si dispensatus fueris ab horis canonicis hodie recitandis; vel *in diem*, veluti si fueris dispensatus quamdiu in peregrinatione eris; vel *in perpetuum*, e. g., si dispensatus fueris a recitatione divini Officii sic et simpliciter; prior dispensatio unica est, altera virtualiter multiplex, tertia est magis privilegium contra jus, quam dispensatio.

231. Cum dispensatio solvat legem, palam est esse actum jurisdictionis (3). Ex hoc sequitur I° dispensationem ab eo tantum dari posse qui legem condidit, vel superiore ejus: inferior dispensando nihil agit (4), praeterquam si in lege ipsa dicatur, posse ab ea dispensari; nam si verba *aliquid operari debent* (5), cui, nisi inferiori, *permittitur* (6)? vel si ita consuetudine sit introductum (7). Ex qua, et quia omnis potestas, et maxime spiritualis, non in destructionem, sed in aedificationem data est, et ex ipsa natura legum ecclesiasticarum, ac demum ex praesumpta R. P. intentione, Episcopi dispensant 1°. quoties non est facilis recursus ad R. P., et periculum (grave) est in mora (8):

3 Suar. VI, 12, 6; Laym. n. 1. De Just. I, 1, 39. Differt a *licentia*, quae datur cum lex aliquid prohibet (v. c., legere improbatae editionis libros), non absolute, sed donec quaedam conditiones impletae fuerint. Differt ab *epicheja*, quia dispensatio *tollit*, epicheja *interpretatur* legem (V. De Just. a n. 28). Quamobrem, si, v. c., Episcopus, in pari dubiae valetudinis causa, dispensaverit Osium a jejunio, Cajum vero non egere dispensatione declaraverit; et postea judicio medici apparuerit, neutrum affici incommodo gravi, Osius nihilominus impune praetermittit jejunium, Cajus non item (V. Sanch. D. IV, 37, 2).

4 Ex C. 15, § 1 *De Temp. Ord.* Clem. 2 pr. *De Elect.* Nec audiendi sunt qui, ex C. 29 *De S. E.*, contra putant (S. Alphon. I, 191).

5 C. 10, § 1 *De Privil.* in 6°.

6 Suar. VI, 14, 8. Salas Disp. 20, Sect. 3, n. 31. Salmat. XI, 5, 37; Reiff. 1, 2, 467. Utputa si in lege dicatur, *poterit dispensari*, vel, *nisi fuerit dispensatum*, ut in C. 7 *De Cler. exconjug.* C. 12 in fin. *De Poenis ;* vel *donec dispensetur* (S. Alph. I, 190). Et est *sententia communiter recepta* V. Sanch. M. VIII, 5, 1; licet agatur de Conciliis Oecumenicis (Thesaur. *De Poenis.* Par. I. Cap. 23. Dic. 3°. Reiff n. 469). Et planum est (§ 199, 2. Exceptis dispensationibus matrimonialibus (V. Trid. XXIV, *De R. M.* 5); ex Curiae stylo; vel si dispensandi sint ipsimet Ordinarii, ut in C. 2 *De Bigam.*, qua tales sunt (Pont. M. VIII, 6, 6).

7 Ex C. 13 in fin. *De For. Comp.* Ex hoc capite Episcopi dispensant in legibus latis in synodis provincialibus; nempe in dioecesi quisque sua (Suar. VIII, 15, 7. S. Alph. I, 190 pr.).

8 Barbo. *J. E. U.* I, XI, 94. Pont. M. VIII, 6, 7; Suar. VI, 14, 10; Pirhin. I, 31, 87; Reiff. I, II, 470; S. Alph. I, 190, v. *Item potest.* Seu publice intersit dispensari, velut a lege abstinentiae saeviente cholera, quod nemo dubitat; seu privatim, quae plurium (V. Garziam, Par. XI, Cap. V, a n. 342), et

2° in dubiis (9): maxime in dubio an res egeat dispensatione, vel an adsit causa sufficiens ad dispensandum (10). 3° demum in casibus *qui* vel *frequenter occurrunt, et saepe dispensatione egent* (11); vel levioribus, aut fere quotidianis (12). Et in his omnibus dispensant velut ordinario jure suo (13). Sed et parochi, quamvis nullam jurisdictionem habeant in foro externo, ex receptis moribus, ideoque jure suo (ac proinde etsi Episcopus facile adiri possit) dispensant in jejuniis, et observantia festorum; sed singulariter tantum (14): immo et in gravioribus, in quibus licet Episcopo dispensare; sed in his ex praesumpta voluntate legislatoris, atque ideo si vere gravissima necessitas urgeat, et Episcopus adiri nequit, et sit in mora periculum (15).

232. Sequitur II° cum his tantum dispensari posse, qui dispensatoris jurisdictione continentur (16); idest cum incolis, sive in proprio territorio, sive extra versentur (17); cum advenis (18), quamdiu in eo territorio quasi domicilium fovent (19); et cum vagis quamdiu

verior sententia est; *utputa in impedimentis matrimonii, in irregularitatibus, in votis reservatis, et similibus* (S. Alph. l. c. V. Sanch. M. II, 40, 3). Scilicet salus animarum suprema lex est.

9 De Just. II, 2, 71. S. Alph. Lib. I, 192. Nempe *in omnibus casibus, sive impedimentis R. P. reservatis* (S. Alph. VI, 902, v. *Ceterum*); etiam matrimoniis dirimentibus; quae *communissima sententia* est (S. Alph. Lib. I, App. II. n. 55). Haec dispensatio, quando possidet libertas, non est profecto necessaria, ut ecce cum dubitatur, an religionem voverit qui matrimonium contrahere vult (V. Sanch. VIII, 6, 18); sed prodest, ut, si postea votum apparuerit, possit debitum petere, nam in eo casu, etsi dispensatio R. P. revera fuisset necessaria, sufficit ea quae ab Ordinario data fuit (De Justis II, 2, 71, ibique Suar., Lugo, Lezana. *Votum pro Rege*, n. 4).

10 Ex C. 15, § *Secundae, De S. E.*; Reiff. I, 2, 474, ibiq. Barbo. Sa, Sanch., Salmat. XI, V, 38. S. Alph. I, 192.

11 S. Alph. I, 190 in fin. Pont. M. VIII, VI, 7, ibiq. Sa, Cajet., Salas.

12 Salm. XI, 5, 38. *Levia* accipimus quae sub levi obligant (Salm. l. c., et S. Alph. I, 194). *Fere quotidiana*, ut in vigiliis, festis, horis canonicis (S. Alph. I, 190).

13 De Just. II, 2, 156. S. Alph. VI, 613. Nam potestas cohaeret officio (Pont. M. VIII, 6, 9, *Communissima*) Ideoque (V. § 72, 16), etiam per alios, et licet facile adiri possit is qui habet facultatem dispensandi ex privilegio R. P. (S. Alphons. I, 190). Et quod heic de legibus dicitur, ad eas quoque obligationes pertinet, quae ex facto nostro statum capiunt, quoties factum hujusmodi dubium est; prout vota reservata S. Alphons. l. c. v. *Item potest*). Praeterea Episcopi *jure suo dispensant in legibus Pontificis* latis pro sua dioecesi, quippe habentur instar legum dioecesanarum (Sot. I, VII, 3. Salm. XI, 5, 39. ibiq. Cajet. Azor. S. Alph. I, § 190).

14 S. Alph. I, 190; III, 288. *Singulariter*, idest singulos, et toties quoties.

15 S. Alph. VI, 613.

16 Suar. VI, 12, 7. Sive in legibus, sive in votis, sive in juramentis, et id genus ceteris (S. Alph. I, 158).

17 S. Alph. VII, 81. V. § 86.

18 S. Alph. I, 158; III, 262.

19 Ex Declarat. S. U. I. 22 Nov. 1865, resp. ad 4. V. *Acta* II, 671. Qui impetrata dispensatione uti possunt etiam

eo versantur (V. § 86). An et cum peregrinis, eos inquam *qui quasi in termino versantur* dispensare possit a legibus, non quidem propriae dioecesis a qua absunt, nam palam est hoc non posse; nec suae in qua morantur, quia his, verius, hi non tenentur (§ 205, 45), sed ecclesiae; et a votis, et juramentis? *Affirmant* qui rentur peregrinum quoque fieri subditum dum in territorio alieno est: et S. Alphonso videtur *satis* probabile (20), et hoc sufficit (§ 80, 78); maxime si id exigat necessitas, vel utilitas dispensationem impetrantis. Verum si dispensatio habet tractum successivum, cum sit multiplex, cessat statim ac dispensatus subditus esse desiit, quod adeo est manifestum, ut probatione non egeat. Demum is qui dispensandi potestatem, vel tantum mandatam habet, secum ipso dispensare posse translatitium est (21).

233. Praeterea necesse est, ut is qui dat dispensationem eam det sciens volens, utque illam acceptet is cui datur (§ 223, 10); nec antea data intelligitur, quam is eam acceptaverit (22). Potest autem dari, et acceptari vel tacite, idest facto, et reipsa (23). Et dari intelligitur quoties id quod sine tua dispensatione fieri non potest, *sciens volens* aut ipse facis; aut ab alio, quem prohibere debuisses et facile potuisses, fieri sinis (24): acceptari intelligitur ab eo qui illa utitur

cum peregre abeunt (Suar. VIII, 26, 12. Sanch M. VIII, 31, 17).

20 S. Alph. I. 158, III, 262.

21 S. Alph. I, 183, V. § 72, 10.

22 Ex L. 38 pr. *De A P.* Sanch. M. III, 36, 2. Laym. 23, 9. Salm. 18, 1, 64. Itaque si, v. c., dispensatio matrimonialis a tertio fuerit impetrata, et sponsi id ignorantes contraxerint, nihil agunt (V. De Just. I, III, 62. Sanch. M. VIII, 26, 5 Sed V. § 226, 27). Ceterum quae duobus conceditur, ad matrimonium contrahendum, necessario afficit utrumque, ideo sufficit unius acceptatio (Sanch. n. 6 Bonac. I 3, P. 3, n. 2).

23 Suar. VI, 13, 11. S. Alph. I, 187. Dari etiam a delegato: quippe eodem jure utitur (De Just. I, VI, 481), quae hodie merito recepta sententia est (Suar. n. 13. Sanch. M. VIII, 4, 17. Laym. 22, 7). Quidam putant dispensationes Pontificias irritas esse nisi datae fuerint expressis verbis (Ex Reg. 51 *Canc. Apost.*): sed hoc perpetuum non est: et in primis non obtinet quoties id quod fit, *alias nihil conferret aut operaretur* (Cit. Reg 51): ut ecce si, v. c., R. P. reservet pensionem favore Episcopi (quem constat esse incapacem pensionum) *tacite* dispensat (Rigan. ad cit. Reg. n. 21).

24 Sanch. cit. n. 17. Reginal. Spor. *De Poenit.* 710. *Facis;* puta si Episcopus spurio beneficium, vel ordines conferat Suar. VI, 13, 23) (S. Alph. I, 187; VII, 353); vel eum alio miserit ordinandum. Et valet in utroque foro (Suar. *De Censur.* 41, 3, 5). Aut *fieri sinis* (Ex LL. 3, 4 *De nox. act.* S. Alph. l. c. Salm. XI, 5, 15); e. g., si Episcopus videat simplicem confessarium audientem confessiones (Sanch. M. VII, 35, 20), vel irregularem occultum celebrare, vel obstrictum simplici castitatis voto contrahere matrimonium, et taceat (Sanch. M. VIII, 4, n. ult. Salmat. l. c.). Dixi sciens volens, quia heic magna cautione opus est (V. Suar.

scions prudens. Demum utrique necessaria est *justa* dispensandi causa: alias dispensatio, siquidem ab ipsomet legislatore data fuit, valet *absque dubio*, quasi datio rei suae (25); sin ab inferiore, vel a delegato non valet, quippe excedit fines mandati (26). Et, quia *plus valet quod est in rei veritate, quam quod in opinione est*, non proderit si hi eam subesse (27); et, contra, non oberit si deesse (28) falso putaverint. Ceterum sufficit causa probabiliter justa ut dispensatio, nedum licite peti (29), sed (quia publice expedit haec eximi scrupulis) licite ac valide dari possit (30). Et in dubio, an concessa fuerit ex justa causa, stat nec revocatur si postea haec minus justa apparuerit (31). Demum expedit gratiam concedere gratis omnino; sed non est illicitum delegato aliquod pium opus imponere dispensato, quippe est ei utilius (32).

234. Potestas dispensandi, si generaliter data fuerit, recidit in *privilegium* praeter jus; ideo latam, non tamen extensivam, interpre-

n. 21); et nulla dispensatio intelligitur ab eo qui ignorat dispensatione opus esse, quamvis, si sciret, certissime dispensaturus fuisset (Suar. l. c. n. 20. Salm. n. 12); vel cum subest aliqua dissimulandi causa, e. g., ne scandalum, vel deterius aliquid contingat (Ex C. 18 *De Praeb.* Sanch. l. c.). At vero facultas dispensandi tacite numquam, si quid opinor, data intelligitur delegato, quippe extraordinarium aliquid est (Ex C. 81 *De R. J.* in 6°).

25 Suar. VIII, 17, 24. Pont. M. VIII, 14, 6. S. Alph. VII, 353, 1. Verum dans peccat quia justitiam laedit: ac proinde ei is peccat qui eam petit; sed uterque leviter, quia nemini faciunt injuriam (S. Alph. I, 178): et is deinceps ea utendo, v. c., non jejunando, non recitando horas canonicas, *lege* per dispensationem *sublata*, ne leviter quidem (Suar. VI, 19, 14. S. Alp. I, 178).

26 Sanch. M. VIII, 17, 4. Pont. M. VIII, 14, 7. *Quae est omnium DD. sententia* (Laym. 22, 11); ut puta si Episc. dispensat in recitatione officii, in jejunio, in voto R. P. r. (Suar. *De Vot.* Lib. VI, 17, 2). Et est grave in re gravi (Laym. n. 12). Nec excusatur, quod imposuerit dispensato aliquod pium opus, v. c., jejunium; vel in pium opus aliquid, v. g., stipem sacris aedibus reparandis; quia non est in potestate inferioris mutare opus praeceptum.

27 S. Alph. I, 181; III, 251. Nihilominus Sanch. M. VIII, 17, 8. Less. *De Just.* II, 40, 119. Salm. XI, 5, 71; ibiq. Sot., Azor., Dia., Laym. 22, 12. Schmalz. IV, 16, 167; ibiq. Perez. et Wiest., putant valere dispensationem ab inferiore datam ex presumpta voluntate Superioris. Haec sententia extrinseca probabilitate non caret; ideo existimo sequi posse ab eo qui jam dispensationem obtinuit nisi dispensatorem ipse deceperit (Salm. l. c.).

28 S. Alph. I, 181; III, 251; Collet, Cap. VI, Art. IV, Quae. 2.

29 V. D. Tho. 2, 2, 88, 12 ad 2.

30 Laym. 22, 12. Salm. XI, 5, 46. S. Alph. I, 178, 195; III, 251. Scilicet *hoc exigit recta Ecclesiae gubernatio* (Ex Lugo. *De Poenit.* 20, 22).

31 S. Alph. III, 251. Hinc valide quis dispensatur (ab eo penes quem ea est jurisdictio) a votis dubiis, valide absolvitur a censuris dubiis; tametsi postea votum certum apparuerit (Sanch. D. IV, 44, 10. Lugo cit. n. 22), certa prorsus censura.

32 S. Anton. Cajet. 1, 2, 97, 4. Navarr. 21, 22. *Delegato:* nam ei qui ordinaria jurisdictione pollet licitum esse non incerti juris est.

tationem admittit (33). Ipsa vero dispensatio strictam, quia legi derogat (34); nisi concessa fuerit ex motu proprio, vel Communitati, vel ad bonum commune (35); sed non restrictivam; nisi forte cum laedit jus tertii (36). At vero numquam sic interpretanda est, ut fiat ei cui concessa fuit onerosa, vel inutilis: et si absque alia dispensatione inutilis foret, haec quoque tacite concessa intelligitur (37).

235. Dispensatio cessat 1° *Revocatione;* qua legis vinculum restituitur a quo quis solutus fuerat. Sed hoc non una distinctione indiget: nam a legislatore facta revocatio etiam sine causa valet (§ 229, 20); a delegato etiam ex justa causa non valet (§77,55); ab inferiore quando illam concessit ordinario jure siquidem ex justa causa, ratam; secus irritam, quia non potest Superioris legem restituere, pene concors Nostrorum sententia est (38), 2° *Renunciatione:* et in his vinculis quae ex sola voluntate renunciantis statum capiunt (ut in votis, juramentis etc.) renunciatio statim valet; in his quae ex lege (utputa in impedimentis matrimonii, in horis canonicis) tunc demum valet, cum dispensatori directe renunciata, atque *ab ipso* acceptata

33 Ex C. ult. *De Simon.* Sanch. M. VIII, 2, 1. De Just. 2, 1, etc. S. Alph. I, 194. *Communissima* (Croix VI, III, 973). Dixi *generaliter*, nam data pro singulis recidit in dispensationem (Ex C. 36. *De Praeb.* in 6°; et prout haec interpretatur Suar. VI, 17, 5. Sanch. M. VIII, 2, 6. Corrad. I, V, 27).

34 CC. 1, 2 *De Fil. Praeb.* in 6°. Sanch. M. VIII, 1, 3. De Just. Cap. II, 2. S. Alph 11. cc. Ideo, v. c., dispensatus a choro non lucratur distributiones quotidianas (Sanch. M VIII, I, 20). Eoque minus extensivam interpretationem admittit: proinde irregularis, v. c., dispensatus ad ordines, non censetur dispensatus ad beneficia (Corrad. n. 15,: ne a majori quidem ad minus; ideo monachus dispensatus ad beneficium parochiale, simplex beneficium obtinere non valet (Barb. *De O. E.* 38, 15. Corrad. n. 4).

35 Salm. XI, 5, 54. S. Alph. I, 195.

36 Ex C. 20 *De V. S.* Sed in eo casu salva proprietate verborum (Corrad. n. 28). Quamobrem si in verbis nulla sit ambiguitas (V. § 184²), haec accipienda erunt in propria significatione, seu stricta, seu lata. Quocirca irregularis, v. c., dispensatus ad ordines, ad omnes ordines (Suar. *De Censur.* 41, 3, 3); dispensatus ad beneficia, ad omnia beneficia dispensatus intelligitur (Sanch. M. VIII, 1, 28).

37 Ex L. 3, § 2 *De Servit. Rustic.* C. 5 *De O. D.* Sanch. n. 19; Corrad. n. 29. Hac re, v. c., dispensatus ad contrahendum matrimonium, ab horis quoque canonicis recitandis dispensatus videbitur (Sanch. M. VIII, 8, 11 De Just. n. 87). Et minor ann. 24 dispensatus ad beneficium parochiale, ad sacerdotium ante aetatem legitimam, et ad ceteros quoque ordines, quos non habet, suscipiendos (De Just. I, 2, 88, etc.), dispensatus intelligitur.

38 Suar. VIII, 37, nn. 10, 16 Sanch. M. VIII, 33, 12. Salmat. XI, 5, 99; ibiq. Salas. Bonac. etc. S. Alph. I, 197. Nihilominus Suar. n. 16, tenet ratam esse revocationem factam ab inferiore sine justa causa, si dispensatio habeat tractum successivum, et is eam concesserit, non ad certum tempus, puta ad mensem, sed indefinite; quia intelligitur eam concessisse *ad beneplacitum:* sed quidni potius intelligatur concessisse quoad causa duraverit?

fuerit (39). Scilicet, vincula dispensatione sublata, *illa* quidem sola voluntate nostra, at *haec* nonnisi ex nova legislatoris voluntate restitui possunt (40). Demum 3° si dispensatio fuerit virtualiter multiplex, *cessat cessante causa* ejus motiva; secus sin unica fuerit (41). At numquam cessat non usu, nec usu contrario (42); quippe haec non restituunt legem: ideoque nec alia dispensatione impetrata, quae cum priori consistere nequit (43). Demum ea quae perpetua est non cessat dispensatoris territorio relicto: sive incola, aut civis e sua dioecesi migraverint, sive advena domum redierit; cujus est et alia ratio, quia *factum legitime retractari non debet, etsi postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset* (44).

ART. III. *De Rescriptis.*

236. Privilegia, et dispensationes per rescripta plerumque concedi solent. Rescriptum est *Responsum Principis scriptum* (1). Rescripta

39 Suar. VI, 20, 8. Salm. XI, 5, 101. S. Alph. I, 197, v. *Potest.* Quamobrem si renunciationem medio tempore revocaveris, perinde est ac si nunquam intercesserit (Suar. l. c. V. § 77, 60): idem juris est si dispensatione usus fuerit. Nec sufficit acceptatio delegati qui eam impertiit (Sanch. VIII, 32, 4. De Just. I, VI, 527), quippe ea impertita delegatus esse desiit (§§ 77, 55).

40 V. Suar. VIII. 33, 12 Pont. M. VIII, 18. Hac re vel ipse legislator frustra revocat dispensationem, qua aliquem solvit ab ea obligatione quae, non a lege, sed a voluntate nostra initium et statum capit, velut a votis (Suar. VIII, 37, 10), quippe quae restitui nisi voluntate nostra non potest.

41 V. Suar. VI, 20, 18. Itaque dispensatus ab usu carnium ob infirmam valetudinem, si postea insperato convaluerit, cessat dispensatio (S. Alph. I, 196). At cum vinculum legis est unicum, eo sublato, dispensatio perpetua est: hinc dispensata a voto castitatis ad matrimonium contrahendum, conjuge mortuo non prohibetur alii nubere (V. Salm. XI, 5, 94. S. Alph. l. c.): et dispensatus, ob paupertatem, ad ordines a defectu natalium, si eis nondum susceptis ditescat, dispensatio permanet (Suar. n. 15).

42 V. Suar. VI, 20, 8. Quamobrem si impetrata dispensatione super gradu prohibito ut Sejam duceres, ea relicta, duxeris Osiam, vel castitatem voveris, poteris, Osia mortua (Salm. XI, 5, 103), vel obtenta voti dispensatione (S. Alph. I, 198), Sejam ducere.

43 Suar. VI, 23, 4. Proinde si impetrata dispensatione ad nubendum Cajo, eo relicto, aliam *validam* impetres ad nubendum Sejo, eique nupseris, poteris, eo mortuo, nubere Cajo (S. Alphon. I, 198. Salmat. n. 102, contra Sanch. M. VIII, 22, 19). Dixi *validam*, nam, si posterior dispensatio nullius momenti esset, nec tacita prioris renunciatio praesumenda foret (Ex L. 18 *De legat.* 3); nec posterior dispens. aliquid operaretur: *non praestat impedimentum quod de jure non sortitur effectum* (C. 52 *De R. J.* in 6°).

44 L. 86 *De R. J.* C. 73 *Eod. tit.* in 6°. Ut puta, si Episcopus spurium ad minores ordines, vel ad simplex beneficium suscipiendum dispensaverit.

1 V. § 222 pr. Principem accipimus concedentem, seu is R. Pontifex sit seu Legatus, seu Episcopus.

alia justitiae, alia gratiae. Illa ad lites finiendas pertinent, de quibus viderint Canonistae; ista Principis beneficium continent, de quibus hic. Ut rescriptum valide impetrari possit, necesse est, praeter ea quae superius recensui, ut petitio neque subreptione, neque obreptione laboret (2): *subreptio* dicitur communius reticentia veri, *obreptio* expositio falsi: dixi communius, nam alii contra, alii promiscue.

237. Ne petitio laboret subreptione, necesse est proponere ea omnia, et ea sola quae seu jus, seu stylus Curiae (Romanae) exponere jubent (3). *Omnia:* ideo si quid ex his reticueris, rescriptum nullius momenti est: quamvis et tu reticueris ignorans, vel bona fide (4); et rescribens, eo quoque expresso, gratiam certissime concessurus fuisset (5). *Sola:* quae communior, et verior sententia est (6); quamvis, ex diverso, rescribens, cognito eo quod omisisti, gratiam nullatenus fuisset concessurus, tuque consulto illud reticueris (7).

2 CC. 27, 42 *De Rescript.* Quod aestimari debet, non ex libello misso ab oratoribus, si forte illud reformatum fuerit in Curia, sed ex libello Principi oblato (Sanch. M. VIII, 21, 57); quippe huic ille rescribit.

3 Ex CC 27, 42 *De Rescr.* De Just. I, IV, 4, ibiq. DD. innumeri. Laym. 22, 18. Reiff. IV, 21. Appen. n. 148. Collet Cap. IV, Art. 3. S. Alph. I, 185. H. A. II, 47, V. Sanch. M. VIII, 21, a n. 10. *Jus*, v. c., si spurius (V. § 412) dispensatus ad beneficium parochiale obtinendum, postea, hoc defectu haud expresso, ad alterum parochiale beneficium dispensationem obtinuerit (C. 2 *De Fil. Praesbyt.* in 6°): cum enim irregularitas ad unum tantum beneficium sublata fuisset, nova pro novo beneficio dispensatione opus erat (Suar. VI, 23, 4). *Stylus Curiae;* v. c., sponsam raptam fuisse ab eo, qui petit dispensationem ad matrimonium cum ea contrahendum. Dixi Curiae *Romanae,* quia hujus Curiae stylus dumtaxat facit jus (C. 6 *De Crim. fals.*)): et solum in Curia Romana; nisi forte a R. P. confirmatus fuerit (Grat. *Disc. Forens.* Tom. II C. 236. Bald., Rebuff., contra Sanch. M. VIII, 21, 16). Et quia stylus res facti est, de eo palam constare debet (Mantica *Dec.* 8, n. 4; De Just. n. 347). Quae vero, seu ex jure, seu ex stylo curiae proponenda sint, suis locis (V. Sanch. M. VIII, 21, 10 etc.).

4 Parisius *De Resign.* Mascardus *De Probat.* 846. De Just. I, IV, 9. Sanch. M. VIII, 21, nn. 59, 60.

5 C. 20 *De Rescript.* Sanch. M. VIII, 21, 13. Laym. 22, 18. De Just. I, IV, 14, 19. Veluti si beneficium petat sacerdos quam dignissimus, qui aliud unius teruncii beneficium possidet, quod reticuit (Ex C. 23 *De Praeb.* in 6°).

6 Felin., Henriq , Sa, Grat. Disc. 535, 26: Molin. etc. Et tenent DD. prope innumeri apud Sanch. M. VIII, 21, 12, et ap. De Just. I, IV, 6. Alias nulla fere gratia esset tuta, et certa; quod scite Pignatell.: *Controv. For.* Cap. 87, n. 13. Cent. 2, Garz. *De Benef.* VIII, 3, 25. De Just. l. c. n. 12 et Collet Cap. VI, Art. 2 in fi., observant. Itaque si duo alter haeretico, alter judaeo patre natus beneficium petierint, reticita origine, illius petitio subreptitia erit (Ex C. 2, § 2. *De haeret.* in 6°), hujus non item (Pont. M. VIII, 17, 2).

7 Sanch. M. VIII, 21, 18. Pont. M. VIII, 17, 2. Salas Disp. 20, Sect. 15. De Just. I, IV, 31. Scilicet nullitas hujus rescripti poena esset, quae, nisi in jure sit expressa, non incurritur. Et in primis censeo non esse petitionem sub-

Quamobrem non erit petitio subreptitia, sive obstrictus pluribus vinculis, dispensationem a singulis seorsim petas (8); sive gratiam, quam nunc petis, jam impetraveris alia vice, idque silentio praetereas (9); nisi forte aut unum vinculum augeatur ex altero, aut posterior gratia sit velut ampliatio et extensio prioris (10).

238. Deinde opus est, ne petitio obreptione laboret: scilicet, quovis rescripto semper ea clausula tacite inest, *si vera sint exposita* (11): oportet igitur ut causa proposita in supplici libello sit vera: sed hoc distinctionem recipit. Etenim si *una* tantum causa proposita fuerit, eaque sit falsa, seu motiva seu impulsiva illa sit, vitiat rescriptum (12). Sin plures, et aliquae earum sint falsae, siquidem sunt omnes motivae, valet rescriptum etsi una dumtaxat sit vera (13);

reptitiam, 1° quia is qui aliquid petit est eo indignus, puta, si clericus criminosus (non tamen irregularis) beneficium petit (Sanch., Pont., Salas ll. cc.): numquid enim debet infamare seipsum? Nec 2° quia id quod petitur laedit jus tertii, quippe rescriptum eam tacitam conditionem continet, *si tertius renunciaverit juri suo*; v. c., si is, qui inierat sponsalia cum Seja, petiit dispensationem, ut Cajam duceret: sed rescriptum nullius momenti erit, si tertius postea non renunciaverit juri suo (Sanch. M. VIII, 23, 6. De Just. n. 99, ibiq. Laym., Bonac. etc., V. § 228, 17). Nec 3° quia petitio alias repulsam passa fuit (Suar. VI, 22, 1. Sanch. M. VIII, 22, 14. Pont. M. VIII, 17, 4. Reiff. IV, 21. Append. n. 154). *Et est certum apud omnes* (Salm. IX, 14, 48); aut ab inferiore, vel a delegato scienter concessa fuerit (Suar. nn. 6, 9, Pont. cit. n. 4 contra Sanch. M. VIII, 14, 15): et jure prorsus (§ 226, 26).

8 V. Salmat. IX, 14, 54. S. Alph. VI, 1139. Et contraria Sanchezii, M. VIII, 23, 2, sententia nullo jure nititur (Suar. VI, 24, 12).

9 Pal., Salm. n. 47. Pont. M. VIII, 17, 9. Suar. VI, 23, 13 etc., qui contrariam sententiam *frivolam* vocat. Vel gratia fuerit invalida (Sanch. M. VIII, 22, 21), vel non fuerit acceptata (Suar. n. 17), quippe utrobique pro non data est.

10 Navarr., Suar. VI, 23, nn. 9, 15. Pont. M. VIII, 17, a n. 6. Salm. IX, 14, 54. S. Alph. VI, 1139. Ut ecce duo, alterum consanguinitatis, alterum affinitatis, impedimenta; vel si dispensatus a choro ad triennium, hoc elapso, illico novam dispensationem petat.

11 C. 2 *De Rescript.*

12 Sanch. M. VIII, 21, 41. De Just. III, 1, 55. Veluti si duo consanguinei petant dispensationem connubialem, falso allegata sola copula pro causa (Sanch. n. 45. Laym. 22, 23). Motiva *(finalis, principalis)* causa dicitur quae *movet;* impulsiva quae *juvat* ad dispensandum (Ex C. 20 *De Rescript.* De Just. III, 1, 46. Salmat. IX, 14, 32). Utputa, eleemosinae faciendae causa motiva est egestas, impulsiva, v. c., pietas petentis. Illa recidit in conditionem sine qua non (Laym. 22, 22); haec vix causae nomen meretur, aut ne vix quidem (De Just. n. 54). Ideo ea clausula, *si vera sint exposita,* ad causam motivam, non ad impulsivam, refertur (Sanch. n. 44. De Just. n. 58). Verum quae motiva, quae tantum impulsiva dicenda sit, hoc aestimari debet, non ex ingenio vel praesumpta intentione rescribentis, sed ex jure, et re ipsa; alias omnia erunt incerta, et obnoxia perpetuis scrupulis.

13 Ex CC. 4, 20 *De Rescript.* Sanch. M. VIII, 21, 42. Pont. M. VIII, 17, 41.

contra si omnes impulsivae, corruit si una dumtaxat sit falsa, quia *omnes simul* pro una motiva computantur (14). Sin demum mixtae, si ne una quidem motiva sit vera, rescriptum nullius momenti est. Quod si uno rescripto duo impetraveris, et petitio quoad unum fuerit subreptitia vel obreptitia, rescriptum, quoad alterum, si feceris bona fide, ratum est; sin mala irritum, *in perversitatis poenam* (15); ideoque ajunt post sententiam judicis tantum (16).

239. At vero utrum petitio subreptitia dicenda sit, et maxime utrum obreptitia, hoc aestimari oportet ex eo tempore quo gratia conceditur; scilicet ea clausula, *si vera sint exposita,* eo spectat, ne gratia concedatur sine causa: quamobrem causa tunc adesse debet cum rescribitur (17). Itaque si tunc desit, nihil prodest si forte suberat petitionis tempore, aut si post gratiam expeditam supervenerit (18): vel si id, quod reticendum non fuit, supervenerit post eam petitam (19). Et, ex diverso, si tunc subsit, nihil oberit si forte antea defuerat (20),

Salm. 9, 14, 36. S. Alph. I, 185. V. c., si mulier petat dispensationem matrimonialem ob aetatem, et dotis defectum; et dote non careat. Nisi forte plura petierit, et singulis causis singulae dispensationes coereant (Laym. 22, 25). Veluti si obstricta voto castitatis, propter incontinentiae periculum velit nubere; et affini, propter locorum angustias, nubere velit: itaque si nullae sint angustiae loci nubere quidem poterit, sed non affini. V. De Just. I, IV, 93.

14 Pont. M. VIII, 17, 41. De Just. III, 1, 64. Salm. cit. n. 36. Veluti si mulier petat affini nubere, eo quod jam cum eo iniit sponsalia, et aegra valetudine sit, et sola; nec verum sit solam esse.

15 C. 20 *De Rescript.*

16 Rebuff. *De Nominat.* P. IX, n. 49. Sanch. M. VIII, 21, 78. De Just. I, IV, 36. Ad haec plures tenent, petitionem esse obreptitiam, si vinculum a quo solvi postulas sit certum, tuque illud proposueris quasi dubium; quippe, ajunt, *error est in substantia rei.* Opinionem hanc omnium primus, uti videtur, protulit Sanch. M. VIII, 21, 40; et in eam pedibus iverunt Bonac. Q. 2, P. 4, n. 7, Collet, aliique; *cum votum dubium* (ait Bonac.) *non sit vere votum.* Ita porro, si aut nulla causa proponitur, aut solum impulsiva: at, si causa motiva non deest, quid amplius desideratur? Et certe aut dispensator verba dat, aut vere dispensat quasi sub hoc tacito modo, *si voti obligatio subest.*

17 Ex C. 6 *De Consanguin.* et C. 9 *De Rescript.* in 6°. Pont. M. VIII, 20, 1.

18 CC. 6, 9, 1. c. Sanch. M. VIII, 30, nn. 2, 4. Pont. VIII, 20, 1. Veluti si duo consanguinei petant dispensationem connubialem ad filium legitimandum, qui vel ante eam impetratam obierat (cit. C. 6); vel postea conceptus, et editus fuit.

19 C. 6 *De Consang.* Pont. l. c. V. c., si quis a R. P., cum nullum haberet beneficium, unum petiit; et interim a suo Episcopo beneficium obtinuerit: et olim, quando necesse fuit explicare copulam incestuosam, si sponsi commiscuissent post petitam dispensationem (S. C. C. apud. Pitton. n. 878. Pont. l. c. n. 2).

20 Sanch. cit. n. 2. Pont. M. VIII, 20, 1. Itaque si mulier, quae nondum excesserat 23 aetatis annum, petierit dispensationem connubialem *ob defectum aetatis;* vel, cum dives esset, propter dotis defectum, si dispensatio concessa fuerit post an. 24 expletum, vel quando inops evaserat, valet.

vel postea cessaverit (21). Et haec expedita sunt si rescriptum fuerit in forma *gratiosa*: sed si rescriptum est in forma *commissorii* quaestionis est, quo tempore causa subesse debeat; utrum eo quo Superior mandat eam concedi (22), an eo quo conceditur a delegato (23), an utroque tempore subesse debeat (24). Quaestio mihi haec est, quo tempore gratia concedi videatur: et profecto, tunc concedi videtur, cum delegatus eam concedit nomine delegantis; seu is hunc *voluntarium* exequutorem fecerit, quod planum est; seu necessarium, quod est verius, quia non concedit sed concedi jubet, et tunc cum conceditur ipse *revera* eam concedit, non delegatus. Ergo, explosa in utroque casu tum priori sententia, quae et a jure, et a ratione aliena est (25), tum posteriori, quae magis verborum subtilitate nititur, et nunc obsoleta esse videtur; secunda et aequior, et juri convenientior est; cui proinde adhaerere tutum, et si exequutor jam dispensaverit, quia possidet dispensatio, tutissimum est (26). At procul dubio si delegatus posteriorem sententiam sequi malit, in hac sententia, media (inter haec) tempora non nocent (27).

240. Quoties autem subreptio vel obreptio vitiat rescriptum, non proderit petenti bona fides, quia nihil mutat (28); atque ideo nihil

21 Suar. VIII, 30, 7. Pont. n. 4. De Just. III, 1, 82. Schmalz. IV, 16, 164. S. Alph. I, 196; VI, 1132. Nam vel rescriptum est contra legem, et haec semel sublata non reviviscit; vel est praeter legem, *et factum legitimum retractari non debet, etiam si postea id casu inciderit a quo initium habere non potuisset* (L. 76 *De R. J.* C. 73 *Eod. tit* in 6°). Utputa si puellae dispensatae ob defectum dotis, vel ad filium legitimandum, post expeditam dispensationem, pinguis haereditas obtigerit, vel filius mortem obierit, nondum initis nuptiis (Collet Cap. VI, Art. IV, Resp. 2). Aliud visum est Sancio, Bonac. aliisque, 1° ex praesumpta voluntate rescribentis; 2° quia cessante causa cessat effectus: 3° exemplo legis, quae cessat si finis ejus cessaverit. Sed primum divinatorium est; alterum hic falsum, nam factum infectum fieri nequit: tertium incivile, quia cessatio legis ad solvendum, dispensationis ad iterum ligandum pertinet.

22 Masc. *De Prob. Concl.* 1123, 22. Nempe quia in rescripto dicitur - *si vera* SUNT *exposita.*

23 Garzi. *De Benef.* VI, 11, 283. Pirr. Corr.. *Prax.* etc. VII, 11, 25. Reiff., Schmalz. IV, 1, 162. Giovine *De Dispensat. matrim.* Cons. IV, § 27, n. 5.

24 Sanch. M. VIII, 30, 15. Pont. M. VIII, 20, 3. De Just. I, VI, 299; Suar. VI, 20, 13; Collet l. c. Nempe *illo* requiri ex verbis - *si vera* SUNT *exposita* - manifestum est, *hoc,* eo quod alias dispensatio esset injusta.

25 Ex C. 36 *De Praeb.* in 6°.

26 Reiff. Lib. IV. *Append. De Dispens. matrim.* n. 223, ibiq. Garz. et Pyrr. Corrad. Maschat Lib. IV, Decret. in fi. Tr. *De Dispensat.* n. 30.

27 Ex § 4 *De haered. qual.* Suar. VI, 20, 13. De Just. I, VI, 302; ibiq. Bonac., Filiucc., etc. Veluti si puella, acceptis a R. P. ad Ordinarium literis dispensationis ob dotis defectum thesaurum repererit, et ante expeditam ab Ordinario dispensationem illud amiserit (Sanch. n. 161.

28 Sanch. M. VIII, 21, 56; De Just.

interest num ipse ignorans petierit, an forte alius inscio se (29). Nihilominus *motus proprius* purgat subreptionem (30), dummodo is qui rescribit rescripserit jure suo (31); nam perinde est, quasi non rogatus rescripserit: obreptionem non item, quia potuit falsa causa proposita eum decipere (32). Verum (subreptio) non sanat vitium inhabilitatis, quia haec non pertinet ad ea quae sunt exprimenda (33). Ceterum rescriptum, in dubio utrum laboret subreptione, an obreptione, stat (34); prout actus ceteri.

241. Nunc videamus quae delegatum praestare oporteat ut mandato suo fungi queat. Principio igitur mandatum, atque ideo jurisdictio non intelligitur, nisi postquam authographae mandati literae ad ipsum pervenerint (35): ideo, etsi certissime sciat literas jam sibi missas fuisse, vel earum exemplum acceperit, si quid exequi coeperit nihil agit (36). Deinde explorare debet, an vera sint exposita. Et si id omiserit (forte quia sibi constat vera esse, et vera sunt), siquidem in mandato dictum sit: *si preces veritate niti repereris*, irrita erit dispensatio; sin autem, *si preces veritate nitantur*, valet: scilicet prior clausula *novam formam inducit;* non item posterior (§ 76, 50), quippe tacite inest (37). Ceterum inquirere debes, non

III, I, 51. Ex C. 20 *De Rescript.* in 6°. Nec fas est coram delegato docere, forte alias justissimas subesse causas, quas orator reticuit (Corrad., *Prax.* VII, V, 55. De Just. III, I, 90): scilicet rescripta *tantum valent, quantum sonant.* Secus, ut puto, si in rescripto dicatur, *dummodo justa causa subsit.*

29 C. 20 *De Rescr.* Ex C. 23 *De Praeb.* in 6°. Sanch. n. 57. V. c., is qui preces reformavit.

30 Cit. C. 23. Clem. 4. *Eod. Tit.* Sanch. M. VIII, 21, 47.

31 Laym. 22, 11. S. Alph. VII, 353. *Jure suo,* velut R. P., Legatus (Sanch. n. 48), Episcopus; nam delegatus excederet fines mandati.

32 Sanch. M. VIII, 21, 52. De Just. I, IV, 40. Reiff. I, III, 79, 207.

33 Sanch. l. c. n. 49. Reiff. n. 108.

34 S. Alph. I, 185; III, 251; VI, 1133.

35 Ex C. 12 in fin. *De Appellat.* De Just. I, VI, 2. Sanch. M. VIII, 29, 10.

36 Sanch. l. c. Reiff. III, 21. App. n. 299. De Just. I, VI, 2, etc. Schmalz. IV, 16, 222. Ceterum sufficit, si quid opinor, si missas ad Vicar. Gener. Curiae officiales acceperint, et legerint, idque ei renunciaverint; quippe hi ad idem *officium* pertinent. Quae si deperditae fuerint antequam ad delegatum pervenerint, novae erunt impetrandae in forma *Vidimus.* Verum hodie tanto rigore non utimur quando negocium in longinquis regionibus expediendum est, et est in mora periculum: ideo si per telegraphum renunciatum fuerit, rescriptum expeditum fuisse, puto in his casibus non inquietari eos qui, exemplo non expectato, negocium expediunt.

37 Ex L. 8, § *Si praeter. De Transact.* Sanch. M. III, 33, 4; VIII, 34, 26. Licet notorium sit, in priori casu, causam subesse (De Just. I, VI, 249). Haec sententia communior est, a qua recedere non licet: verum Glo. in Clem. un. *De O. D.,* quam Navarr. 27, 37, sequitur, et receptissimam vocat, negat illis verbis - *si... niti repereris* - novam formam induci, quippe conditio revera tacite inest. Haec sententia ma-

quidem juris ordine; sed in foro exteriori summarie tantum et extrajudicialiter (38), in interno vero oratori fides habenda est (39). At si is cui mandatur certo sciat, exposita non esse vera, quidquid in *illo* testes deponant, vel in *hoc* orator affirmet, si dispensaverit, nihil agit (40). Demum mandato ipse *per se* defungi debet (41); et pro eo tantum casu qui in mandato continetur, non, eo omisso, pro alio licet simillimo (42). At vero post rescriptum expeditum, si dubium sit, ne forte rescribens supra, vel praeter jurisdictionem suam (seu delegatam, seu ordinariam) rescripserit, pro rescripto respondendum est (43).

242. Hucusque de rescriptis generaliter: juverit nunc quae specialia sunt in rescriptis S. Poenitentiariae, quae ad forum internum pertinent, paucis attingere (44). Principio igitur si missa fuerint di-

quam habet aequitatem; quae si in jure civili *maxime*, in jure canonico quam maxime spectanda est. Hac re si delegatus, cum sibi notum esset exposita vera esse, posthabita inquisitione rescripserit, puto nihil pronunciandum esse inconsulta Sede Apostolica in his quae magnum detrimentum spirituale inferre possunt; praeterquam si dispensaverit in impedimento matrimonium dirimente.

Ceterum in priori casu satis erit inquirere de causis motivis, immo de una earum tantum (Sanch. n. 25. De Just. n. 268 et III, I 58). In posteriori non est inquisitio necessaria quando *notorium est* causam subesse (Sanch. M. VIII, 17, 12), quia *notoria inquisitione non egent*.

38 Ex Trid. XXII, R. 5. Schmalz a n. 244. Ideoque nec depositio testium est necessaria; nec subdelegatio eorum, quae ad causae cognitionem pertinent, vetita est (Garc. VI, II, 106. Corrad. VII, VI. 51. De Just. I, VI, 79). Nec ultra id quod mandatum est inquirere oportet (Croix VI, III, 983).

39 Sanch. M. VIII, 34, 21. De Just. 263. S. Alph. VI, 1143. V. § 25, 17. Nec juramentum ab ipso exigendum est (Sanch. n. 27. Bened. XIV, Not. 87, 34).

40 Sanch. M. VIII, 34, 21. Garc. *De Benef.* VI, II, 251, Corr. *Pr.* VII, V, 59. De Just. I, VI, 271.

41 V. § 70, 19. Nihilominus Vicar. Gen., si Episcopus ei ab initio permiserit, vel permittat in re praesenti alium sibi Vicar. Gen. substituere, non prohibetur per alium, quasi Vicarium, defungi mandato, etiam quoad dispensationes matrimoniales (Sbroz. 11, 67, 2. Sanch. VIII, 27, 41. De Just. I, V, 84).

42 Ex C. 6, § 1 *De Rescript.* in 6°. C. 27 *De Praeb.* in 6°. Itaque si jussus, v. c, conferre Sejo beneficium A., contuleris benef. E., etsi minus amplum, nihil agis (Ex cit. C. 27): et si cum Ecclesia N. duos census haberet, alterum aureorum 1000 contra Sejum; alterum contra Sempronium aureor. 100, si licentia data ad illum, tu ad hunc distrahendum uteris, nihil agis (Lugo *Resp. Mor.* Lib. III, Dub. 13, n. 2).

43 Sanch. Dec. IV, 44.

44 Litterae quae mittuntur ad S. Poenit. inscribi possunt, vel *Emo Card. Poenitentiario Majori;* vel *Sacro Tribunali Poenitentiariae Apostolicae.* Scribi quidem illae possunt seu latino, seu vulgari cujusque idiomate, verum locorum nomina vulgari, idest proprio oratoris idiomate, distinctis ac perspicuis characteribus scribenda sunt; additis praeterea nominibus regni, provinciae, et municipii, si oppida sint municipiis adlecta. Quae autem occultos conscientiae casus continent fictis nominibus proponere, et obsi-

screto viro *Confessario*, oratoris quidem erit electio, sed eum eligere debet cui *ipse* alias confiteri posset (45). Haec rescripta sequuntur naturam fori interni; ideo et sibi integrum est variare, si postea electus displicet: et confessario de re cognoscere poterit etiam postquam forte edixerit (V. § 77, 55), rescriptum obreptitium esse vel subreptitium (46). Si in rescripto dictum sit – *dummodo res non fuerit ad forum contentiosum deducta* – vel – *dummodo res sit occulta* – primum eo spectat, ne ordo judiciorum et jurisdictiones perturbentur, alterum pertinet ad vitanda scandala (47). Quamobrem deductum ad forum contentiosum accipimus, *cum judex per narrationem negocii causam audire coeperit* (48): occultum vero *quod non est notorium, et potest aliqua tergiversatione celari, etiamsi per aliquot testes probari possit* (49); dummodo adhuc latere queat (50), ideoque non deductum ad forum contentio-

gnatas mittere omnino necesse est; nec per procuratores; quibus propterea nefas est factum enarrare, ut ipsi supplicem libellum conficiant Sacrae Poenitentiariae exhibendum (Monitum S. Poenit. *Quamvis praxis*. Acta VII, 208).

45 Ben. XIV, Not. 87, 31. Ideoque mulier, v. c., uti debet approbato (eo loci ubi eum adit) ad confessiones mulierum audiendas; vel tali habito ex errore communi (Sanch. M. VIII, 34, 14).

46 Sanch. M. VIII, 27, 40. De Just. I, VI, 940; VIII, 122. Corrad. VII, 4, 73; qui refert, S. Poenitent. ita saepius respondisse (V. Ferrar. V. *Exequ. Lit. Ap.*).

47 Sanch. M. VIII, 34, 55.

48 L. 1 C. *De lit. contest.* Schmalz. V, 37, 113. Quidam docent tunc dici deductum ad forum contentiosum, cum probatum fuerit, saltem per unum testem; sed hoc est alienum a jure (Ex L. 37 *De Noxal. Action.* L. 17 *De A. et O.*). Alii cum fuerit intimatum parti (Sayr. IV, 17, 22): et hoc quoque gratuitum est.

49 S. Alph. VI, 593. V. *Hic autem Not.* 1°, cum Suar., Sanch., Azor., Bonac. et (ut ipse testatur) *aliis innumeris*. Quod igitur alibi docet - *Ut crimen dicatur non occultum, requiritur ut sit notum fere omnibus, vel saltem majori parti oppidi, viciniae, collegii*, etc. (Lib. VII, 76), accipiendum est cum grano salis; et hoc loco non videtur admittendum (V. Bened. XIV, Not. 87, 40). In summa, occultum accipere debemus quod adeo pauci et prudentes sciunt, ut reputari possit quasi nemo sciret: et quia res facti est, in aestimatione boni viri esse debet (Ben. XIV, l. c.). Nec indiscrete accipiendum est quod ex M. Paul. Leon., et Bened. XIV, Not. 87, 45, idem S. D^r. alibi ait, occultum dici etsi quinque vel sex in aliquo oppido id sciant; aut septem, vel octo in aliqua civitate (S. Alph. I, App. II, 33, VI, 593, 1111).

50 V. Salm. 13, 4, 53. Proinde occultum dici nequit, quod sciunt paucissimi quidem, sed rimosis auribus; vel quod alio publicum est, si exinde facile notitia pervenire possit ad eum locum, ubi danda est absolutio, dispensatio, etc. (S. Alph. VII, 78,: At vero si dictum fuerit, *dummodo res sit omnino occulta*, talis non habetur si duo sciverint (S. Alph. VI, 1111). Verum occultum latius accipere debemus, idest quamdiu non est publicum neque facto, neque fama, neque jure (Croix III, II, 1219). *Occulto* opponitur *notorium* (C. 7 *De Cohabit. Cleric.* S. Alph. VI, 593. v. *Hic autem*), sed latius accipitur, de quo serius. Porro facto notorium,

sum (51). Et duobus modis occultum dicitur; *materialiter*, quando factum latet; et *formaliter*, quando factum quidem scitur, sed aut culpa quae facto, aut poena quae culpae forte cohaeret, ignoratur (52). Quoties igitur requiritur ut *res sit occulta*, sufficit eam occultam esse vel *formaliter tantum:* seu ex errore facti, quod nemo dubitat (53); seu ex errore juris, quod est communius (54): et sufficit occultum esse eo loci ubi quis moratur, dummodo ejus notitia non facile ibi sit perventura (55). Amplius; quod olim fuit publicum, si postea obliteratum fuerit, pro occulto est, dummodo longum tempus effluxerit (56). Denique, si reus fuerit absolutus, delictum quasi oc-

seu publicum aliquid dicitur, ubi palam admissum (Thesaur. *De Poenis*. Par. I, n. 121): *fama* ubi divulgatum est - fama est, si penes majorem; rumor, si penes minorem viciniae partem aliquid pervenerit - (Ex C. 5 *De eo qui Cognov.* Sanch. M. I, 71, 18). Demum *jure* de quo reus in judicio aut condemnatus fuit, aut convictus, aut confessus (C. 24 *De V. S.* S Alph. VII, 141. V. Thesaur. P. I, Cap. 21), postquam id innotuerit (Laym. Lib. III *De Justit.* Tr III, Par. 2 n. 7) quod, regulariter, facile metuendum est. Verum quoties *notorium* simpliciter dicimus sufficit *facto* notorium esse, quia aliquid notorium esse res est facti, non juris.

51 Bened. XIV, Not. 87, 49. Suar. *De Censur.* 41, 2, 6. Sed non obest quod forte in judicium deductum sit crimen complicis (Croi. VII, 145. S. Alph. VII, 76).

52 Navarr. 27, 250 in fi. Duard. in B. C. Lib. III, § 2, Quae. XI, nn. 6, 9. V. Bened. XIV, Not. 87, nn. 42, 48, ibiq. Navarr et Paul. Leo (S. Poenit. olim officialis), aliique - Puta. Osius clericum occidit: si is creditur fato suo obiisse, factum erit materialiter occultum. Si scitur fuisse occisum ab Osio, sed vel is occidisse fertur justae defensionis causa, vel ignoratur homicidam fieri irregularem, erit occultum formaliter; neque illinc errore facti, hinc juris errore (V. Laym. *De Irregular* IX. 4).

53 Thesaur. *De Poenis* Par. I, Cap. 21. Bened. XIV cit. n. 48.

54 P. Leo, et Navarr. S. Poenit. peritissimi ap. Bened. XIV, l. c. Reginal. 31, 219, De Just. I, 8, 169. Contra putant Thesaur. et Bened. XIV ll. cc. qui testantur hanc esse mentem S. Poenit.; et Bened. XIV addit, se numquam persuadere sibi potuisse, posse delegatum dispensare in impedimento criminis, vel affinitatis ex illicita, ubi ignoratur haec obstare quominus matrimonium contrahi valide possit. Sed et Sanch. M. VIII, 34, 56, qui hanc quaestionem obiter tangit, contrariam sententiam difficilem putat.

Tantam litem componere meum profecto non est; at non ausim neque *absolventem* reprehendere; neque laudare *dispensantem* (V. § 313, 5).

55 Sanch. D II, XI, 20. Salm. 10, 2, 62. Croi. VII, 144. S. Alph. VII, 78.

56 P. Leo ap. Bened XIV, n. 47, qui hanc sententiam tacite probat. V. Lugo. *De Just.* 14, 85. Salm. 13, 4, 62. Leo l. c. *Longum* vero *tempus* esse ajunt, si res est de dispensando impedimento matrimoniali, decem; si de irregularitatibus, viginti annorum spatium.

Interdum gratia conceditur cum clausula *contrariis quibuscumque non obstantibus;* interdum haec, *supplentes singulos defectus*. Illa non derogat peculiaribus consuetudinibus, quippe quae legislator creditur ignorare (C. 1 *De Const.* in 6°), nec Conciliis Oecumenicis (Paris. *De Resignat.* VIII, VII, 176), nec Regulis Cancellariae (Gomes *Ad Reg.* 8 *Cancell.* in proem. Quaest. 5).

cultum reputabitur; tametsi injuste, vel ex falsis testibus, vel malis suis artibus (57), et tantum *ab instantia* (58) absolutus fuerit. Ad extremum, si in rescripto continetur, uti nunc assolet, *audita confessione sacramentali*, hac omissa nihil erit actum; sed si nulla vel sacrilega fuerit nihil oberit (59).

243. Rescripta desiderantur in gratiis Pontificis (nam ab Ordinariis etiam oretenus concessa valent). Quaesitum est utrum (seu gratiae factae sint, seu faciendae) gratiae hujusmodi *suffragentur* ante expeditas literas Apostolicas. Et in foro externo non suffragari definiti juris est (60). Sed utrum eis nihilominus liceat uti in foro interno non satis convenit: negant quidam, quippe ajunt, literae pertinent ad *formam* (61): affirmant alii quia, inquiunt, ad probationem pertinent (62). Et est aequius, immo juri conformius (63), et communissimum (64).

244. Ad ultimum admonendi sumus S. Sedem nonnunquam concedere ad cautelam privilegia, et dispensationes, licet id in literis non exprimatur: nempe quia multa *dantur ad pacandas conscientias et scrupulos, et ad dubia* (65) *ex variis opinionibus orta removenda* (66):

Haec defectus tantum accidentales supplet, non item substantiales; et in primis eos qui non supplentur *per motum proprium* (V. Salmat. 18, 1, 51. S. Alph. Lib. I, App. II, V).

57 Sanch. M. II, 37, 12; VIII, 34, 57. Suar. *De Censur.* 41, 2, 6 in fi, Salmat. 10, 2, 60. S. Alph. VII, 76.

58 Sanch. cit. n. 57. Porro *ab instantia* absolutus dicitur, non is qui innocens apparuit, sed is cujus crimen semiplene tantum probatum fuit. Idem juris est si dimissus fuit - quasi *non repertus culpabilis* - (Salm. 10, 2, 60: Bened. XIV, Not. 87, 49). Quaestionis est an absolvi, dispensari possit si condemnatus poenam luerit: negant Guttier.. Suar., Pal., Bonac., quia revera publicum est; affirmant Reginald., Avila, Sanch., Salm. X, II, 61, 62. Prior sententia mihi ex jure verior: sed *capienda occasio est quae praebet benignius responsum* (L. 129. *De R. I.*).

59 Filiucc. 10. 355; De Just. I, VIII a n. 105. Item, ut puto (§ 25, 13), si inabsolutus discesserit; tum quia hoc levius delictum est, tum quia docente P. Leone ap. De Justis n. 112, poenitens *non redditur incapax recipiendi ea beneficia, quae de sui natura esse possunt sine confessione sacramentali.*

60 Reg 52. Canc. Apost. *Non suffragantur,* idest uti eis non possumus in foro externo; nam ratae sunt, licet informes (Citt. Regg. 27, 31); ideoque mortuo Pontifice, nondum eis expeditis, haud expirant (Vide De Just. I, 3, 42, etc.).

61 Riganti in cit. reg. 52.

62 Suar. VI, 13, 4. P. Leo in *Praxi S. Poenit.* ap. De Just. I, 3, 28; Navarr., Sanch. M. VIII, 4, 1. Pont. M. VIII, 15, 2.

63 V. Sanch. M. VIII, 29, 2. De Just. I, 3, 25.

64 L. 5. C. *De Transact.* - Nempe fiunt scripturae ut quod actum est per eas facilius probari possit (L. 4. *De Pignorib.*).

65 Suar. VIII, 22, 3, ibiq. Panorm., Mandos., Rodriq., Sanch. M. VIII, 6, 29; De Just. II, II, 177, et sunt frequentiora (Suar. n. 6).

66 Diana To. III, Tr. VI, Resol. 54, n. 3. Bened. XIV, Not. 101, 5. Suar. *De*

quae proinde nihil mutant (67), etiamsi motu proprio DATA FUERINT, CEU PRO *locis Missionum*, quos vocant. Non recte igitur plerique ex Nostris et Canonistis, ex quibuscumque privilegiis, dispensationibus, indultis, quasi ex quibusdam exceptionibus, legem in contrarium confirmari putant; freti ea, plerumque fallaci, juris regula – *exceptio legis firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis* (§ 185, 25).

APPENDIX I.

DE CONSUETUDINE.

245. Consuetudo *morem, usum* significat; et modo nudum factum demonstrat; modo jus, quod ex facto oritur: inde vel facti vel juris dicitur. Haec profluit ex illa, et definitur: *Jus moribus receptum* (1).

Relig. (To. IV), Lib. IV. Cap. 17, n. 2. Lugo *De Fide* 23, 122. Et si quandoque prorsus inutilia videntur, sciendum est ea plerumque dari ad importunitatem petentium (Suar. VIII, 22, 5).

67 V. Bened. XIV, QQ. CC. Discur. Ad Q. 183, nn. 26, 27. *Privilegia*, et *indulta:* quem praeterit, e. c., matutinum diei sequentis recitari posse ab ea hora quae media est inter meridiem, et solis occasum?, leges canonicas non obligare cum incommodo gravi? matrimonia infidelium, inita in gradibus prohibitis solo jure canonico, valida esse (C. 8. *De Divort.*)? Et nihilominus a RR. PP. nonnullis Regularibus Institutis privil. concessum fuit illud recitandi ante solis occasum (V. Filiucc. 23, 274): et Alex. VII Brevi: *Ad Cathedram Principis Apostolorum*, 5 Septembr. 1656, et Paul. III (V. Sanch. M. VIII, 6, 20) privilegium Missionariis e S. J. indulserunt, *ille*, ut neophytos dispensare possent ab obligatione jejunandi, vel audiendi sacrum diebus festis quoties haec sine gravi periculo praestare nequirent; *hic* ut iidem remanere possent in matrimoniis antea contractis in gradibus ab Ecclesia prohibitis. Quod ad *dispensationes* vero, quis ignorat, v. c., S. Datariam revalidationem matrimonii petentibus concedere, detracta mentione *ad cautelam*, hac perpetuo adjecta lege, ut oratores prius absolvantur *ab incestu, censuris* etc., et *quod servata forma Conc. Trident. matrimonium de novo contrahatur, et proles legitima declaretur?* Et nihilominus Bened. XIV l. c. mordicus tuetur, perperam exinde inferri, matrimonium nullum fuisse, *cum id* (ait) *Romani Pontif. petentibus indulgeant ad abundantiam.*

1 L. 32 *h. t.* C. 5. Dist. 1. Et dicitur jus *sine scriptis*, non quod scribi non soleat; sed quia necesse non sit scripto eam comprehendere (L. 36 *Eod.*). Agimus heic, uti ex definitione patet, de consuetudine *praeter legem*, et de ea solum quae Ecclesiae dumtaxat, vel internum forum attingit: nam NN. Civiles LL. hanc non recipiunt nisi in casibus nominatim expressis (C. G. 671. It. 580, 1654). Nostri et Canonistae addunt consuetudinem *contra legem, et secundum legem*. Has omisi; primo quia his non convenit definitio consuetudinis. Deinde quia illa magis desuetudo est, de qua jam suo loco (§ 181, 23): et a NN. civilibus LL. exsulat. Haec quid sit, ne convenit quidem; alii enim eam esse dicunt, quae legem obscuram interpretatur, alii quae vigentes leges usu et moribus

Diducitur in universalem, et particularem: *universalis* dicitur quae obtinet in universa Ecclesia, vel in universa ditione alicujus Principis temporalis: *particularis* quae obtinet, v. c., in una dioecesi, vel in oppido alicujus dioecesis (2). Videamus 1° quomodo consuetudo (juris) introduci possit; 2° quaenam sit introductae vis et auctoritas; 3° quomodo cesset. Loquimur de solo jure ecclesiastico.

246. Consuetudo est *jus;* uti igitur consuetudo facti transire possit in consuetudinem juris, necesse est 1° ut introducta fuerit ab his quibus leges seu *statuta,* constitui possunt (3): et consensu ejus, qui potest *illas* constituere, *haec* approbare (4), interpretativo inquam (5): et de his rebus tantum, quae legibus, seu statutis (non quae privilegiis) possunt constitui (6). Cumque hoc jus *moribus,* idest *usu,* inolescat, ut legitime introduci possit, 2° opus est actibus a majore parte civium (7) pluries usurpatis, et constanter, et diu. *Pluries* (8);

firmat, alii quae legem obsoletam suscitat: sed perperam; illa enim nihil novi dat (L. 25, § 1 *De Testam.*), ista prorsus cerebrina est (V. Salm. XI, VI, 2, 3), haec recidit in consuetudinem praeter legem.

2 Suar. VII, 20, 7.

3 Suar. VII, 9, 11. Alas. V, II, 1, 18. Velut a provincia, dioecesi, oppido (L. 3 C. *De aedif. priv.* C. 31. *De Election.*); officio, curia, collegio (L. ult. C. *Quae sit long. consue.* C. 3 *De Cognat. Spirit.*), coetu denique personarum (Suar. l. cit). Ceterum quod major pars communitatis introduxit, pro eo habetur ac si omnes introduxissent (L. 19 *Ad Municip.*). Privati igitur consuetudinem introducere non possunt (Alas. l. c.): et hoc cumprimis nomine consuetudo distat a praescriptione, qua et privati jura acquirere possunt. Quidam utramque permiscent ex C. ult. *h. t.;* quo cavetur, consuetudinem ita demum obtinere cum fuerit *legitime praescripta.* Non bene: nihilominus in aliquibus conveniunt.

4 Ex L. 2 C. *Quae sit long. cons.* D. Tho. 1, 2, 97, 3 ad 3. Praeter quam in statu democratico (L. 32 *De Legib.*).

5 Suar. VII, 13, 7. Ideo non potest introduci, si is eam *corruptelam* nuncupaverit. CC. 7, 11, *h. t. (De Consuet.),* nisi rebus postea mutatis. (Sanch. M. VII, 4, 14; Reiff. 46; Suar. VII, 7, 8).

6 Sanch. M. VII, 4, 14, circa med. Sive ut dicitur in C. 11. *h. t.,* consuetudinem *rationabilem* esse oportet, (nos hoc verbo abstinuimus, in quo explicando DD. laborant V. Reiff I, 4, 31, etc.). Ac proinde non contra jus 1° naturale, v. c., ut in negociis liceat invicem se circumvenire; de re alterius disponere; ex iniquitate lucrum reportare (C. 8 *De Sent. et Re Judic.* C. 10, *h. t.*); et, ut generatim dixerim, quae scandalum gignere possunt (Sanch. M. VII, 4, 2). Aut 2° divinum, e. g., ut liceat plures uxores habere; vel divortium quoad vinculum facere. Aut 3° canonicum in his *quae disrumpunt nexum Ecclesiasticae disciplinae* (C. 5, *h. t.*) cujusmodi sunt, quae Ecclesiae libertatem coercent (C. 49 *De S. E),* quibus impeditur correctio morum (C. 13 *De O O.*), etc. Dixi *non privilegiis,* quia non omnia quae possunt privilegio acquiri, consuetudine introduci possunt; v. c., ut plura beneficia habere liceat (C. 28 *De Praeb.*), ut laicus decimas ecclesiasticas acquirere (C. 17 *De Decim.* V. Reiff. I, 4, 65), ut de causis matrimonialibus inter baptizatos judicare possit.

7 Ex LL. 32, 35 *De Legib.*

8 Ex L. 1 pr. C. *Quae sit long. cons.*

idest non semel, aut iterum, sed saepius; quod erit in aestimatione boni viri (9). *Constanter;* idest qui nunquam interrupti (10), vel dissimiles fuerint (11). *Diu:* idest longo tempore (12); sed quodnam longum? num 10 annorum, ut plures; an 40, ut alii putant (13)? Et licet illi quod ad consuetudinem contra legem ex jure (§ 203, 30), nihilominus, quia hic, non de solvendo agitur, sed de ligando, et jura promptiora sint ad solvendum quam ad ligandum, hos sequor (14). Denique ut hujusmodi *jus receptum* dici possit, 3° opus est quadam quasi tacita conventione recipientium (15); ideoque actibus, non utcumque usurpatis (ut puta vi, aut errore, vel qua alia causa), sed animo introducendae consuetudinis, seque obligandi (16). Quae omnia apparere oportet (17): in dubiis, si dubium

9 Menoch. *De Arbitrar* Cas. 81, 4.

10 Ex L. 38 *De Legib.* Suar. VII, 8, 15. Et vel una tantum vice interruptis seu Principis jussu, seu voluntate introducentium non procedit consuetudo (Suar. l. c. Laym 24, 14. Salmat. XI, 6, 19. S Alph. I, 107, 3); prout nempe uno actu interrumpitur praescriptio

11 L. 38 *Eod.* Faber, Voet. n. 31.

12 L. 2 C. *Quae sit long. cons.* Et hoc est quod canones dicunt, consuetudinem *legitime praescriptam* esse oportere (C. 11 *De Consuet.* C. 2 *Eod.* in 6°).

13 V. Suar. Lib VII, Cap. 15. Pirhin. I, IV, 34; Engel I, IV, 14. Reiff. I, IV, 96, 102.

14 C 3 *De Probat.* Et juri congruit, quod consuetudinem *inveteratam* (L. 32, *De Legib.*), *diuturnam* (L. 33 *Eod.*), *longaevam* (L. 1 C. *h. t.* C. 11 *h. t.*) desiderat. Est tertia sententia Vasq., Soti, Pontii, et, ex J. C., Cujacii, Vinnii, Voeti, existimantium, id relinquendum esse arbitrio boni viri; quam Salm. probabilem vocant; et aequior esset nisi aleae, et arbitrii plena foret.

15 L. 38 *De Legib.*

16 Suar. VII, Cap. XII. Engel I, IV, 9. S. Alph. I, 107, IV. Hac re non obligat, v. c., mos confitendi in Paschate, contrahendi matrimonium coram parocho sponsae, audiendi ter sacrum in Nativitate Domini (V. Reginal. 29, 26, etc.): quia primum commoditatis, alterum honestatis causa, tertium ex sola devotione vel erronea opinione praecepti, obtinent (V. Salm. XI, 6, 29).

17 Ex L. 1 C. *h. t.* C. 50 *De Elect.* Porro S. Alph. docet, *cum Auctores,* immo vel unus eximius Doctor (Salm. XI, 6, 18 S. Alph. III, 290), *de aliqua consuetudine testatur, id non temere, et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est* (S. Alph III, 1025). Contra Lugo (*De Euch.* 20, 97) monet, non facile credendum esse Scholasticis; *hoc enim vitium eis commune est, ut consuetudines judicent ex eo, quod in illa civitate aut provincia fieri vident, in qua versantur.* Sane, ut unum vel alterum exemplum proferam, Dicastillus *De Poenit.* Disp IX, d. 2 tenet, peccata quae quis confessus fuit quasi dubia, si postea certo eorum meminerit, confitenda esse denuo, et *contrarium esse inauditum in Ecclesia Dei. Et nihilominus.* V. Spor. *De Poenit.* 397, et S. Alph. VI, 478: amplius, Cajet., Paludan., Richard., Henriq., uterque Soto, Navarr., ap. Suar. *De Poenit.* 31, 1, 1. S. Antonin., Laym., ap. S. Alph. n 595, docent, superiorem posse, solis reservatis; Durandus, simplicem confessarium, solis non reservatis (nulla etiam urgente necessitate) absolutis, poenitentem dimittere; uterque fretus consuetudine; et illi Romae vigentem, quam Silvest. negat, et Suar. n. 6, testatur *sibi fere constare non existere.*

sit, utrum consuetudo revera obtinuerit, haec non obligat; sin quo animo fuerit introducta, tenendum est introductam fuisse cum intentione obligandi, si constanter observata retro fuerit, et cum incommodo gravi (18).

247. *Consuetudo legitime introducta pro lege non immerito custoditur* (19), Ideo obligat in re levi sub levi, in re gravi sub gravi: et si poenas introduxerit, vel inhabilitates, vel nullitates, haec quoque tenent (20). Nihilominus in dubio utrum obliget sub gravi, an sub levi; utrum poenas quoque, etc. secum ferat, quod minimum est sequimur (21). Uti autem lex, ita et consuetudo recipit (ajunt) interpretationem seu restrictivam, seu extensivam, sed hanc admodum raro (22). Et consuetudo specialis derogat universali, uti lex (23). Tollitur autem contraria consuetudine, aut lege. Ceterum quia consuetudines particulares sunt aliquid facti, quod legislator praesumitur ignorare (24), contraria eis lege derogatum non intelligitur, nisi haec adnexam habeat eam clausulam « *non obstante quacumque contraria consuetudine,* »: et si consuetudo excedat memoriam hominum, hanc, « *non obstante quacumque consuetudine etiam immemorabili* (25). »

APPENDIX II.

DE PRAECEPTIS.

248. Praeceptum est *jussum singulis datum.* In multis cum lege convenit, in multis differt. Convenit cum primis qua *jussum* est, nam ab his tantum dari potest qui jubendi potestatem habent, seu publicam,

18 V. Salmat. XI, 6, 30. S. Alph. I, 107. Ut ecce abstinentia ab esu lacticiniorum et ovorum diebus extra quadragesimam jejunio consecratis.

19 L. 32 *De Legib.* idest, *pro jure et lege est* (LL. 33, 38 *Eod.* L. 1 C. *Quae sit. lon. cons.*).

20 Ex C. 3 *De Cognat. Spir.* C. 6 *De Cleric. conjug.* Nihilominus, utrum censuras introducere possit, non satis convenit; irregularitates non posse, verius est: sed de his alias.

21 V. Suar. VII, 16. Salm. et S. Alph. ll. cc.

22 Suar. VII, 16, 14; 19, 28. Ita Nostri quidem, sed hi de consuetudine tum *praeter legem,* tum *contra legem* agunt promiscue: hoc primum. Deinde vix intelligo quemadmodum heic consuetudo cum lege componi possit, cum illa ex mente legislatoris, haec ex facto et receptis moribus interpretari, metiri debeat. Nec demum intelligo quomodo extensivam interpretationem recipere possit consuetudo seu contra legem, quae juri derogat; seu praeter legem, quae certo semper ac definito facto aliquo continetur, ex quo metitur.

23 Ex C. 34 *De R. J.* in 6°. Reiff. I, IV, 16.

24 C. 1 *De Const.* in 6°.

25 Suar. VII, 20, 18. Reiff. 1, 4, 189. S. C. C. *ap. Fagn. in C. Ad haec* n. 34 *De Relig. Domib.*

seu privatam (puta maritalem, paternam, dominicalem); et his tantum qui sub ea potestate sunt. Et justum et manifestum esse oportet; et suo modo *publicatum* (V. § 202, 15), idest ab eo qui praecipit *directe* intimatum ei cui praecipitur (§ 223, 12). *Demum si* alternativum est, ejus cui imponitur erit electio, utrum praestare malit (1): sed alterutrum eligere debet, non utriusque partem; et postquam elegerit purum fit praeceptum (V. § 166, 29).

249. Distat maxime in duobus. *Primum* hoc est, quod lex territorio, praeceptum personae cohaeret (2): num igitur eam sequatur ubique locorum? Ita porro si profluit ex pacto (3); vel si potestas praecipientis nulli territorio adscripta est; nam secus ridicula esset potestas hujusmodi, quam quisque, excedendo limen, evaderet (4). Sin profluit ex jure civili aut canonico, et praeceptum manat ab eo cujus potestas territorio finitur, non convenit: affirmat sententia communior (5); minus communis, et S. Alphonso probabilis, negat (6). Mihi haec verior: primo quia *ratio generalis, vel particularis (praecepti) non variat jurisdictionem* (7); deinde quia potestas quae *non continetur in toto*, idest in potestate ferendi leges, in parte contineri absurdum videtur (8). *Alterum* hoc est, quod praeceptum cessat resoluto quoquo

1 Ex § 33 v. *In eo*, *De Action.* Salm. 10, 1, 64. V. c. *recitet officium B. M. V., aut jejunet - jejunet, aut oret.* Nisi forte unum ex eis praestari non possit - v. c., si *ille* coecus sit, *hic* aegrotus: sed utrobique pura fit obligatio (Ex L. 16. *De V. O.*).

2 V. Croix VII, 43; Bened. XIV. *De Syno.* XIII, 4, 9.

3 Et de hoc nemo dubitat. Ex hoc capite tenentur presbyteri obedire mandatis Episcopi (v. c., incedendi in habitu clericali, non adeundi theatra, revertendi, etc.) vel extra dioecesim; nempe ex promissione eis facta in presbyteratu suscipiendo.

4 Veluti si quid praecipiat maritus, pater, dominus. Ex utroque capite tenentur Regulares obedire suis praelatis ubicumque versentur. *Communissima.*

5 Suar. *De Censur.* V, 5, 18; Laym. *De Censur.* IV, 6. S. Alph. VII, 23. Bened. XIV l. c. refert hanc sententiam, quin suam proferat.

6 Salmat. 10, 1, 103; Sayr. *De Censur.* I, VI, 39; Aegid. Avila, Henriq. ap. Laym. l. c. Collet, Roncaglia, Holzmann ap. S. Alph. l. c.; Diana To. V, Tr. 1, Resol. 99, n. 4.

7 Suar. *De Censur.* V, 5, 18.

8 Sayr. l. c. Sane in L. 7, § *Interdicere* 10 *De Interd. et releg.* continetur: *Interdicere quis* sua *provincia potest, alia non potest. Adeo ut,* inquit Voet 48, 22, 1, *is cui arte, foro, negocium interdictum est, extra territorium interdicentis artem, negotia, forensia tractare possit.* Et prohibitus per sententiam judicis *postulare* (causas agere), in ea tantum provincia non recte postulat in qua prohibitus fuit (L. 9. *De Postulan.*). Hanc legem nobis objiciunt qui contrariam sententiam tuentur, eo quod in ea cavetur, *Si ob eam causam prohibitus fuerit quae infamiam irrogat, nec in alia provincia postulare* eum posse. Sed perperam, non enim dicitur eum postulare non posse extra *territorium* legislatoris, sed extra *provinciam* jusdicentis, quae suberat eidem *Prin-*

modo, etiam re non integra, jure praecipientis (9): et ideo si datum fuit sub conditione suspensiva vel ex die, resoluto interim jure praecipientis, praeceptum continuo evanescit; ideoque, his postea advenientibus, quasi nunc ab eo datum fuisset vim nullam habet (10). Et si poena praecepto adnexa erat, vel censura, evanescit quasi accessoria: nisi forte jam plane fuerit incursa ante resolutum jus praecipientis (11).

cipi, qui toto Imperio jus tale constituere potuit, et voluit (Voet 3, 3, 8). Sed nonne *exceptio legis firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis?* Quae exceptio eo jure niti videtur, quia infamia personae status minuitur (§ 121).

9 Ex L. 43 *De Poenis;* Suar. I, 10, 9; *De Censur.* III, 4, 12. Croix I, 876. Sanch. M. VIII, 28, 47. Et eo suspenso suspenditur (Filiucc. XI, 71). Vel si is, cui praeceptum impositum fuit, subditus, v. c., mutato domicilio, esse desiit (sed hoc et iam in legibus locum habet). Dixi *etiam re non integra* (ex C. 30 *De O. D.* Silvest. Sanch. l. c. Reiff. I, 2, 45); ut puta si jam coeperas obtemperare (v. c., si jussus vacare per mensem exercitiis spiritualibus, jam incoeperas eis operam dare); quia sicut nemo potest praeceptum ferre eo tempore quo non habet potestatem, ita *nec in id tempus in quo eam non amplius sit habiturus* (Suar. *De Censur.* III, 4, 12). Nec puto verum esse quod Croix VII, 104 (contra alios) docet, jussum restituere ablata infra mensem sub poena excommunicationis latae sententiae, mutato domicilio intra mensem, hoc elapso excomm. incurrere. Nihilominus si is, qui legem ferre potest, velut Episcopus, velit praeceptum suum obligare, publicae utilitatis causa, etiam resoluto jure suo, obligat; nam si id universis lege lata imponere potest, eo magis singulis poterit (V. Suar. *De Legib.* I, 10, 12).

10 Suar. *De Censur.* 3, 4, 10. Ad haec praeceptum cessat si finis praecepti omnino cessaverit (Suar. *De Legib* VI, 9, 10); puta si Episcopus alicui preces vel jejunium indixerit pro salute Caji graviter aegrotantis, et is convaluerit, vel decesserit; nempe prout lex cessat si finis ejus cessaverit adaequate, ut hic.

11 L. 43 *De Poenis.* V. Glo. in C. 1 *De S. E.* Abb. in C. *Cum ad hoc, De Cler. non resid.* n. 9. Itaque si Ordinarius jusserit, v. c., concubinam extrudere, sub poena excommunicat. infra mensem, eo infra mensem translato, mortuo etc., excomm., cessat (Laym. *De Censur.* II, 2. Suar. *De Censur.* 3, 4, 12); translato, etc. post mensem, tenet (Suar. n. 10). *Nisi*, etc.: ut puta si propter ebrietatem clericum per mensem suspenderat, suspensio non cessat ordinario intra mensem mortuo, translato, etc. (Suar. l. c.).

TRACTATUS IV.

DE CONSCIENTIA.

CAPUT I.

DE CONSCIENTIAE NATURA, ET DIVISIONIBUS.

250. Hucusque de actibus humanis, et de legibus. Porro mens nostra, actionem humanam cum lege comparando, judicat utrum licita illa sit, an illicita: judicium hujusmodi, cum de propria actione fertur, *conscientia* proprio nomine dici solet (1). Quae proinde definiri potest: « *De actione nostra, utrum licita, an illicita judicium.* » Dicitur conscientia, quia est *applicatio scientiae* (morum) *ad aliquem actum;* cumque scientia in ratione sit, conscientia est *quodammodo dictamen rationis* (2). Et duplex est antecedens, et consequens; illa actionem faciendam judicat, haec jam factam (V. § 18, 1).

ART. I. *De Conscientia antecedenti.*

251. Conscientia antecedens strictissima significatione est ea, quae dictat quid hic et nunc faciendum sit, vel omittendum; minus stricta quae judicat quid hic et nunc fieri, omittive possit, aut debeat. Hujus duplex positio est; quoad rei veritatem *(objective)*, et quoad extimationem judicantis *(subiective)*. Ex primo capite diducitur in rectam, et erroneam: *recta* est, quae judicat licitum esse, vel illicitum quod

1 V. Salm. 20, 3, 1. *Recta ratio* cum universaliter apprehendit intelligibilia, *intellectus;* cum agibilia, *sindheresis:* haec autem cum de particularibus judicat in re propria, *conscientiae* nomen subit: illa habitus est, haec actus (D. Tho. 1, 79, 13).

2 D. Tho. 1, 2, 19, 5. Dictare autem *praecipere, ordinare* significat (L. 9 § 1 *De hered. instit.*). Inde conscientia est velut lex interior, quae vere hominem ligat. (D. Tho. *De Verit.* 17, 4). Ideo, strictiori sensu, magis *dictamen* est, quam judicium: scilicet judicium est etiam de his quae fieri vel omitti *possunt,* dictamen de his tantum quae fieri vel omitti *debent.* Hac re vulgo definitur, *Judicium practico practicum dictans quid hic et nunc sit faciendum ut bonum, vel fugiendum ut malum.* Dicitur judicium practico practicum, ut distinguatur a minore syllogismi (V. § 18, 1), qua judicium *speculative practicum* continetur.

tale revera est; *erronea* quae contra (1). Ex altero vel certa est, vel probabilis: *certa* quae judicat freta certitudine saltem morali (§ 130, 30); *probabilis* quae judicat innixa probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca; nempe *relativa* et gravi (§ 129, 20), ideoque non sine gravi errandi formidine judicat (2). Dixi *probabilitate gravi,* nam quae nititur opinione probabilissima habetur instar certae; quae tenui, in laxam aut scrupulosam desinit; *laxam* cum aliquid licitum esse confidit; *scrupulosam,* cum illicitum esse metuit (3).

252. Est autem conscientia *regula* omnium humanarum actionum proxima (4): scilicet quia actus imputatur agenti prout visus (§ 143, 4). ideoque *subjectiva* dumtaxat; nec omnis. Etenim non potest regula esse ea quae laborat dubio practico; seu hoc haereat in *parte priori* syllogismi (dubium facti), seu in *posteriori* (dubium juris); quippe continet peccandi periculum, immo voluntatem peccandi implicitam seu virtualem (§ 143, 7). Proinde nec probabilis, nec laxa, nec scrupulosa conscientia est, nec potest esse, actionum nostrarum regula (5), sed certa dumtaxat (6), vel saltem probabilissima (§ 130, 30). Et est, quamvis erronea (7). Quisquis igitur juxta hanc conscientiam agit, nunquam peccat (8): nam si suus error est invincibilis culpa caret omnino; si est vincibilis culpa erit solum *in causa* (9). Ex diverso, qui

1 S. Alph. 1, 3. Recta et vera nonnullis eadem est; aliis diversae (V. Laym. III, 1).

2 V. S. Alph. 1, 40.

3 V. Sanch. M. II, 41, 2. Ad haec mens nostra quandoque inter duas contrarias *leges,* vel inter duas *sententias* contrarias haeret anceps: hunc quoque ancipitem animi statum Nostri conscientiam vocant; nempe alterum *perplexam,* alterum *dubiam.* Sed minus recte; conscientia enim judicium est, quodnam vero heic judicium? (§ 127, 8). Nihilominus conscientia probabilis, quum nutet inter legem et libertatem, lata significatione dubia dici potest, et dici solet.

4 S. Alph. 1, 1. *Remota* enim est lex. Sed unius actionis num duae sunt regulae? Minime; sed lex actiones considerat *generatim,* et in *abstracto:* conscientia *singulariter,* et *in re praesenti;* ideo haec in illa (prout species in genere) continetur. Alias; conscientia est legis (seu verae, seu existimatae) ad singulos casus applicatio.

5 V. S. Alph. I. 10, 20, etc. Salm. 20, 7, 1, etc. Dices: scrupulosa cavet peccata: utique in re praesenti, verum per se aleae plenissima est. An igitur liceat contra eam agere? Negat Rodriq. *Sum.* To. II, 51, 3, eo quod agere contra conscientiam non liceat; affirmant Salm. 20, 7, 19, quia hoc non est contra conscientiam, sed contra scrupulos agere. Mihi, in eo qui ignorat (quod difficile est), se scrupulis laborare, prior; in eo qui id scit, posterior sententia videtur verior (V. Ronca. C. IV, q. 2).

6 D. Tho. 1, 2, 19, 5 *Communissima.*

7 D. Tho. *Quodl.* 3, 27. Nempe quia *bona fide agit.* Immo meretur (S. Alph. 1, 6), ceteris paribus.

8 Azor. P. I, Lib. II, Cap. VIII, n. 13.

9 C. 13 *De Rest. Spoliat.* V. *Porro:* Ibi. *Quod fit* CONTRA CONSCIENTIAM *aedificat ad gehennam*: et Paulus. *Quod non est ex fide peccatum est* (Roman. 14, 23). Fidem heic Apostolus accipit animi persuasionem, ut alias in jure

contra eam agit peccat semper (10); nam si conscientia recta, seu *vera* est, peccat reipsa; si est erronea, peccat opinione sua (11).

253. Quoties igitur quis *vult* aliquid facere vel omittere, et dubitat utrum hoc facere, utrum omittere liceat, explorare debet diligenter, si inter duas contrarias leges haeret anceps, utra sit potior; si haeret inter duas contrarias sententias, utra sit verior; nec antea quidquam committere, quam id sibi exploratum fuerit: alias peccat quidquid agat, quia peccandi periculo se committit (12). Quoties autem explorandi spatium non datur, et res urget, si haeret inter contrarias *duas leges*, malum ei eligendum est quod sibi videtur levius (13); et si nequit animadvertere utrum sit levius, quidquid eligit caret peccato, saltem *in se*, quia libertate caret (14); si haeret inter *duas sententias* contrarias, aut certam sibi conscientiam efformare debet, aut partem tutiorem sequi.

tum canonico (C. ult. *De Praescript.*), tum civili (L. 48 *De A. R. D.*). Et qui juxta eam agit, *bona fide;* qui contra eam, *mala fide* agere dicitur. Itaque bona fide is facit, qui existimat se rem licitam facere (Moli. Laym. *De Justit.* Tr. I. Cap. VIII. nn. 10, 11): mala qui putat se facere rem illicitam, vel de hoc probabiliter et practice dubitat. In summa, aliquid facere bona, vel mala fide Nostris idem est, ac facere bona conscientia, vel mala (Lugo *De Justit.* VII. 43; Less. II, VI, 17, etc. Croix III. II. 479. Reiff. II, 26, 62; S. Alph. III. 511).

10 V. Salmat. Tr. 20. Cap. 5. Pun. I. Scilicet in priori casu legem violat quae id quod facit fieri vetat; in posteriori nullam quidem specialem legem praesumdat, sed in eam generalem et naturalem legem offendit, quae vetat quidvis contra conscientiam agere. *Bene praecipiunt,* ait Cic. De Offic. Lib. I, *qui vetant quidquam agere quod dubitat aequum sit, an iniquum.* Atque ideo uterque tenebitur hujusmodi peccata confiteri. Verum, si legi adnexa est poena vel reservatio, in priori casu in eas incurrit, quia peccat reipsa; in posteriori non item, quia peccat opinione sua, et falsae opiniones nostrae rei veritatem non mutant; sed de his alibi.

11 Eccl. 37, 20. L. 77 *De R. J.* Tull. *De Offic.* Lib. I. Itaque sacerdos, v. c., qui falso putat se horas canonicas recitasse, vel non recitasse, eas omittens in priori casu innoxius est, in posteriori graviter peccat.

12 V. D. Tho. 1, 2, 19, 6. Eoque magis peccat qui potest utroque abstinere. Heinc rectissime docent, eum qui vi rerum potitus est, peccare sive leges condat, sive (quando Reipublicae sunt necessariae) non condat (Salmat. XI, 2, 11); et eum qui, usurpata v. c., parochiali jurisdictione cum titulo colorato et errore communi existentes in letali et petentes confiteri, arcet, vel absolvit, nisi in hoc posteriori casu periculum sit in mora.

13 CC. 1, 2, § ult., Dist. 18. Sanch. M. IX, 20, 10. S. Alph. I, 10; V, 77. Scilicet minus malum quasi bonum aliquid est (S. Alph. II, 57). Ut puta quum testis, si reum prodat, caritatem; sin minus, religionem jurisjurandi se laedere putat: aut muliercula ministrans aegroto ea hora qua sacrum audiendum est haerens, utrum aegrotum, an missam relinquere debeat.

14 V. Laym. IV, 4. Salmat. 20, 5, 9. *Nemo peccat in eo quod nullo modo caveri potest* (S. Aug. *De Lib. Arbitr.* 18, 50).

ART. II. *De Conscientia consequenti.*

254. Sapientis est, cum judicaverit, facere; stulti, postquam fecerint, judicant: praeposterum hoc judicium conscientia consequens est. De qua res est expedita: nam ut scire aliquis possit, utrum bene an male aliquid cogitaverit, fecerit, omiserit, unum dumtaxat ei respiciendum est; utrum, nempe, juxta suam conscientiam, an contra eam, egerit. Si juxta conscientiam egit, culpa deerit; nempe tum *in se*, tum *in causa* si fecit rem licitam; saltem *in se*, si illicitam rem fecit. Sin egit contra conscientiam, peccavit, etsi rem licitam fecerit. Item, regulariter, si dubitans fecit, quia exposuit se peccandi periculo. Ceterum nulla regula est posterior suo regulato, atque ideo conscientia hujusmodi judicium est, conscientia *(regula)*, stricta et propria significatione, revera non est.

255. Videamus nunc quid agendum sit ei qui versatur in dubio, quando res moram patitur: nobis de eo est dispiciendum qui haeret inter duas sententias contrarias. Duas inquam: nam si aut nulla, aut nulla vere probabilis ratio apparet dubitandi, et sententia sua est, uti vocant, *unice probabilis*, stultissimi hominis foret, existimare se ab agendo prohiberi (15): quid enim eum prohibet? Itaque is (dubio contempto) agere, omittere potest (16); alias in omnibus haerere oportebit, et ab omnibus abstinendum erit. Sed de eo loquimur qui probabilem dubitandi rationem habet: is igitur, nisi velit partem tutiorem sequi, necesse habet dubium deponere. Deponitur autem duobus modis; 1° *directe*, comperta (inquirendo, consulendo, etc.) rei veritate: et si hac via non datur veritatem reperire, 2° *indirecte*, ope alicujus *principii*, ut vocant, *reflexi* (17): heic igitur de principiis hujusmodi: disputatio gravis, et salebrosa; qua Th. Moralis quasi praecipuo cardine vertitur.

15 Billuart, *Summa* S. Tho. 1, 2. *De Actib. human.* Art. V, § 2. V. *Dico.* Antoi. *h. t.* Cap. IV, q. 5. Ut puta si dubites, an liceat legere hunc librum, alloqui Sejam, Caji domum adire, rem a venditore, forte non domino, emere, etc.

16 Ex C. 44 *De S. E.*, quo cavetur, conjugem leviter dubitantem de valore matrimonii, et reddere et petere posse. Et Nostri docent, posse nos juratos aliquid asserere vel promittere, cum nulla gravis probabilitas in contrarium apparet (S. Alph. III, 148).

17 *Principia* nos vulgo dicimus quas latini *regulas* appellant. Principia reflexa sunt regulae, quibus utimur ad legis obligationem cum primis, sine ulla reprehensione, evadendam quando 1° vel servari non potest sine incommodo gravi, vel 2° ei alia lex stat ex adverso, de quibus jam supra actum est (§§ 177, 178); vel 3° est incerta, seu dubia; de quo solum hic.

CAPUT. II.

MORALISTARUM SYSTEMATA.

ART. I. *Quae sint praecipua systemata moralia.*

256. Quoties lex aliqua non satis certa est, vel non satis manifesta, et ideo dubitatur, utrum aliquid faciendum sit, an omittendum, duae plerumque sententiae concurrunt ultro citroque; quarum altera negat id fieri posse, altera affirmat: illa certat pro lege, haec pro libertate certat. Principio unicuique profecto licet, regulariter, sibi eam eligere quae stat pro lege, quippe tutissima est (1). Deinde, quod ad eam quae pro libertate stat, cum sententiae probabilissimae pro veris habeantur, contra tenuiter probabiles pro falsis (§ 128, 18), illas sequi posse (2), has non posse (3), utrumque omnibus compertum est (V. § 9). Quaestio igitur ad eas tantum sententias (libertati faventes) pertinet, quae sunt certo graviterque probabiles (4). Nec ad omnes; non enim pertinet ad eas sententias quae dicuntur probabiles *probabilitate facti* (§ 10, 90; § 131), quia cum versamur in probabilitate hujusmodi, idest, cum agitur de periculo damni seu alterius seu proprio, quod vel justitia, vel caritas vetat, certo in jure versamur (5),

1 E. c., sententiam Hugon. de S. Victore, Guliel. Parisiensis, et D. Bonaventurae, existimantium, hominem teneri ad confessionem statim atque peccavit. Dixi 1° *sibi*, idest in his quibus sui juris est, non item cum superior jubet (Croi 1, 43². S. Alph. I, 31, 99); huic enim parendum est *haud secus ac si praecipiat Deus* (S. Bernar. *De Praecept. et Dispens.* Cap. 2⁴; tametsi nobis probabilius videatur esse praeceptum illicitum (Croix l. c.): dummodo non agatur de re nimis ardua (S. Alph. III, 617 V § 160, 13). Dixi 2° *Regulariter*, quia scrupulos cavere debet.

2 Alex. VIII, 3. C. 44 *De S. E.* V. c., Missam licite celebrari nondum recitato, quamvis omisso ex levi causa, matutino.

3 Inn. XI, 4. E. g., satisfacere eum qui horas canonicas *inchoat* ante mediam noctem diei sequentis. Huc recidunt opiniones *dubiae*, seu *probabiliter probabiles* (§ 10, 95, 96).

4 V. c., an satisfaciat qui recitat horas canonicas voluntarie distractus animi (V. S. Alph. IV, 177. Cf. Manhart; *De ingenua indole probabilismi*).

5 V. S. Alph. I, 33. Edit. 1762. Porro CARITAS *vetat* seipsum, vel alios exponere periculo peccandi formaliter (S Alph. VI, 453); vel propter incertum rei, puta si agatur de societate ineunda de qua merito dubitatur, ne massonica sit: vel propter humanam fragilitatem, prout in lubricis (S. Alphons. VI, 456); vel propter hallucinationis periculum, ut in expetenda punitione offensoris (S. Alph. II, 29), in materia simoniae (S. Alph. III, 52), etc. et huc pertinet illud Prov... *qui amat periculum peribit in illo:* sed in primis scandalum dare vetat. Iubet sequi tutiora in his quae necessaria sunt ad sa-

sed ad eas dumtaxat pertinet, quae probabiles dicuntur *probabilitate juris,* idest, cum de solo licito, vel illicito agitur. Itaque Tutioristae, legem tuentes, negant sententias hujusmodi sequi posse; contra Probabilistae, tuentes libertatem, affirmant; alii demum, medium inter utrosque iter incuntes, censent, pro ea respondendum esse quae in possessione est, seu libertate, seu lege: inde regulae, *in dubiis tutius - in dubiis libertas - in dubiis possessio* (6).

257. De his deliberaturis hoc velut axioma statuendum est, nihil esse illicitum nisi quod *lege aliqua* vetitum sit: *non novi peccatum nisi per legem* (7); quod convenit inter omnes: *legem* autem *nullam* obligare, nisi fuerit promulgata sufficienter (§ 162, 17); et de hoc quoque inter Tutioristas (seu Probabilioristas), et Probabilistas jam fere plane convenit. Verum quando lex dicenda sit *sufficienter* promulgata, heic diversi. Et dissensio haec est, utrum lex dubia (ea nempe quam viri sapientes, ex gravibus rationum momentis, alii extare negant, alii

lutem; puta in Religione ab infidelibus deligenda (Innoc. XI, 4); in baptismo suscipiendo cum quis dubitat utrum fuerit, an valide fuerit baptizatus (S. Aug. lib. I. *Contra Donat.* cap. 3), et huc spectat illud ejusdem S. Augustini - *tene certum, dimitte incertum* - JUSTITIA *vetat* damnum dare ei qui est in certa possessione sui juris; atque ideo *jubet* cavere ea, quae ei damno esse possunt (S. Alph. I, 41). *Et est certum apud omnes* (S. Alph. V, 63): hinc non licet, v. c., uti hujusmodi opinionibus, v. c., *Judici* (Innoc. XI, 2), medico (S. Alph. I, 44), foeneratori (S. Alph. III, 778, 786): creditori *probabili* quoad compensationem occultam (S. Alph. III, 521) etc. Dixi *qui est in certa possessione sui juris* (S. Alph. H. A. I. 21): nam si jus alterius incertum est, vel melior erit conditio possidentis (L. 2 *Uti possid.*); vel saltem, quia nullum jus certum alterius laeditur, nulla erit obligatio restituendi (V. S. Alph. n. 28). Ut puta si clericus disponat de peculio suo parsimoniali; si is qui furatus est in extrema necessitate, non restituat; vel crimen publicum evulget, ubi criminosus adhuc latet. Ex utraque demum (caritate et justitia), vel saltem ex alterutra *illicitum est in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore* (Innoc. XI, 1).

6 Finge Titium et Cajum invitatos fuisse ad coenam, epulis paratis ex carne; et utrumque sub mediam noctem, illum sabbato, hunc feria 5 exeunte. Horologia quaedam horam 11, cum dodrante: quaedam 12, cum quadrante indigitant. Quaerentibus, an liceat accumbere, Tutiorista vetat utrique, Probabilista utrique indulget, is qui sequitur regulam quae possessori favet, Titium epulis prohibet, Cajum non item (V. S. Alph. I, 99).

7 Roman. VII, 7. *Ubi non est lex, praevaricatio nec* (Ib. IV, 15, § 1 *De Jure personar.* L. 1, § 1, *De Testib.* D. Tho. in 4 Dist. 15, q. 2, ad 4). Belle Ulpianus, QUOD PER LEGES LICEBIT: *haec clausula non illud significat, si leges permittant, sed si leges non prohibeant* (L. 28, § 2, *Ex quib. caus. major,* etc.). Adde sensum communem; nam cum quis reprehenditur in eo quod facit, si non appareat hoc esse illicitum, illico respondet, sive doctus sive indoctus, *Quo jure prohibeor?*

existare affirmant) sufficienter promulgata dici possit. Hoc toto, aut certe praecipuo, versamur cardine rerum (8).

258. Tutioristae, seu Probabilioristae statuunt. I. Lex sufficienter promulgata intelligitur, non cum est certum illam existere, hoc enim *paradoxon est probabilistarum* (9), continens *laxitatem intolleralilem* (10); sed *cum id prudenter affirmari potest* (11); idest, *cum est certe et solide probabile illam dari; tunc enim lex fit dubia, et ideo sufficienter promulgata* (12); in summa, *lex dubia et controversa est vera lex* (13). II. Tametsi lex dubia nullam ex se se haberet vim obligandi, nihilominus obligaret ex illa certissima et perpetua regula juris canonici, *in dubiis tutior pars est eligenda* (14). Immo ex ipso naturali jure; quo, in his, quae ad animae salutem pertinent, vetamur certis incerta praeferre: *tene certum, dimitte incertum* (15). Sane huic obtinendae duo *pariter* necessaria sunt, fides et opera; quia *sine fide impossibile est placere Deo;* et *fides sine operibus mortua est:* atqui in Religione deligenda (quod pertinet ad fidem) nefas est uti opinione minus probabili; ergo et in his quae ad mores pertinent. Demum III (et hoc est omnium argumentorum Tutioristarum urgentissimum), si opinio probabilis non vacat dubio, si cum dubio non licet agere, quomodo id licebit cum opinione probabili? Utique is qui sic agit, conjiciet se in periculum peccandi, atque ideo in aeternae damnationis periculum. Hactenus Tutioristae (16).

8 Concina. *Storia del Probabilismo*, To. II. Diss. 3. Cap. 2, n. 2, V. c., an extet lex naturalis quae jubeat conteri statim a letali admisso; an lex divina quae jubeat confiteri circumstantias simpliciter aggravantes; an lex canonica quae clericis jubeat recitare horas canonicas cum attentione interna, vel quae eis vetet disponere de peculio patrimoniali, etc. Porro quae dicimus de lege existente, vel non existente, aptari debent suo modo legi obscurae, seu non manifestae.

9 Concina. *Storia ecc.*, l. c., n. 2. Verum dixisset, esse paradoxon D. Thomae docentis, legem non obligare nisi attingat subditos *per scientiam* (§ 162, 18); et omnem quaestionem, in qua de mortali peccato quaeritur periculose determinari, *nisi* EXPRESSE *veritas habeatur* (Quodl. IX, Art. 15).

10 Antoine. *De Conscient.* Cap. IV, P. 2, Obj. 6.

11 Antoi. l. c. Q. 2, n. 3. Patuzzi *La Causa del Probabilismo*, § IV. Brocardus. *De Conscien.* Quae. II. *De regul. moralitatis*, Art. VI, § 7, *Dico.* 3.

12 Billuart. *De Actib. hum.* Dissert. VI, Art. 2. *Monitum ad Probabilistas.* V. Patuzzi. *La Causa del Probabilismo richiamata all'esame*, 1764.

13 Conci. l. c. Cap. IV, § VI, n. 4.

14 Antoi. Cap. IV, Q. 3. Idest C. 3 *De Sponsal.* CC. 12, 18, 24 *De Homic.*

15 S. Aug. *De Bapt.* Lib. 1, Cap. 3. Et revera quis non impos mentis, ait Van Roy *h. t.*, sumit cibum quem dubitat sit necne veneno infectus? Et hic instant exemplis judicis, medici, ministri sacramentorum, de quibus in § 256, 6; quae ad rem non pertinent.

16 Scilicet puri; nam sunt et alii,

259. Contra Probabilistae I. Ut lex dici possit sufficienter promulgata, debet esse CERTA et MANIFESTA (17): at cui sano videri potest *certa et manifesta* ea lex, de qua graves TT. graviter dubitant (18)? Hinc II. jure canonico diserte cautum est: *Quoties lex non invenitur expressa, procedas, aequitate servata, semper in humaniorem partem declinando* (19). Et jure civili: *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est, quam* TUTIUS (20). Et re quidem vera, III. alienum est a recta ratione, et vix non absurdum, ex lege incerta certam obligationem deducere; numquid potest effectus existere sine causa, vel causam excedere? Quamdiu igitur lex non fuerit *certa et manifesta*, sive dubitetur utrum extet, sive utrum acceptata fuerit, vel utrum obsoleverit, licitum erit (ajunt) sequi opinionem libertati faventem; dummodo illa sit *certe graviterque* probabilis; relicta etiam probabiliore pro lege. Hucusque Probabilistae (21).

260. Mediam viam ineunt qui sequuntur regulam *de possessione*, quam vocant; freti eo Alex. III. responso: *De jure* DIVINO *et humano melior est conditio possidentis* (22); sed ut sciamus quatenus valeat haec regula, prius nosse oportet quae sint commoda possessionis. Principio igitur *qualiscumque possessor, hoc ipso quod possidet, plus juris habet quam ille qui non possidet* (23): cumque *hoc jus certum sit* (24), *non po-*

qui regulam, *in dubiis tutius*, in solis legibus naturalibus habere locum putant; et alii qui ne in his quidem, si opinio quae favet libertati sit vere probabilis vel ex Scriptura, vel ex PP.

17 § 162, 19. Jure Canonico nefas est eum qui aliquem laesit a censuris ob eam rem incursis absolvere *non satisfacta parte* (CC. 2, 7. *De S. E.*), *dummodo manifesta sit offensa* (Cit. C. 2, et C. 23. *De V. S.*).

18 S. Alph. I, 66, 67, ibiq. Vasq. Bonacina, Laym. Salmat; et H. A. I, 36. *Ad constituendam legem dubiam sufficit vera probabilitas in contrarium* (S. Alph. I. 57. Edit. 1762, 1763). Scilicet certitudo contra veram probabilitatem non datur (V. § 169, 49).

19 C. 11 *De Transact.*

20 L. 153, § 1 *De R. J.*

21 Scilicet *puri*, quos vocant; nam trifariam partiri dicuntur. Nempe opinio quae favet libertati, aut minus probabilis est ea quae favet legi, aut probabilior, aut aeque, vel fere aeque probabilis: multis illa arrisit, aliis ista, aliis haec; inde *Probabilistae puri*, *Probabilioristae*, *Aequiprobabilistae*. De puris satis: Probabilioristas praetereo, Tutioristae revera enim sunt (§ 10, 98). Aequiprobabilismum mediam, inter Probabilismum purum, et Tutiorismum, viam tenet. Hunc profitentur hodierni TT. fere omnes, auctore (uti rentur) S. Alphonso M. De Ligorio, de quo mox.

22 C. 6. *De Praescript.* Quod Bened. XIV, in Const. *Postremo mense* § 33, *axioma tritum* appellat.

23 L. 2 *Uti possidet.*

24 S. Alph. I, 35; IV, 210, q. 2. Atque ideo *praevalet cuicumque probabilitati oppositae* (Id. VI, 905), *et est potius omni jure* (Id. III, 927, v. *Triplex*).

test aliâ nisi ab alio jure certa (25). Proinde quoties controversia de dominio movetur possessori, non illud quaeritur, utrum *reus* (ipse) jure possideat, sed utrum *actor* jure petat (26); *quamdiu* igitur *is non poterit probare, rem suam esse, remanet in suo loco possessio* (27), tametsi reus nihil probaverit (28), dummodo, quod ad forum conscientiae, bona fide possideat (§ 252, 9); idest nihil *practice* dubitet. Itaque hi freti illa Canonici, et Civilis, immo naturalis juris, et aequitatis regula, *in dubio melior est conditio possidentis*, tenent, neque semper pro lege, neque pro libertate semper respondendum esse, sed pro ea quae in possessione est: ideoque si lex possidet, in sententiam Tutioristarum; si possidet libertas, in Probabilistarum sententiam concedunt (29).

261. Ab hac regula Tutioristae jam fere non amplius abhorrent, Probabilistae ab ea nunquam revera abhorruerunt (30); sed potius

25 S. Alph. IV, 210, q. 2.

26 Ex pr. Inst *De Action.* Ipsi enim incumbit onus probandi (L. 2 *De Probat.*); nec utcumque, sed luculenter (LL. 9, 28. C. *De R. V.* L. 2 C. *De Probat.*). Atque ideo, ut reus dejici possit, necesse est, UT CONSTET *de jure alterius, ut dicunt communissime* (S. Alphons. I, 36).

27 § 4 *De Interdict.* Licet probabilius sit rem suam esse (S. Alph. I, 35; IV, 210, q. 2): sive dubium sit facti, quod nemo ambigit, seu juris (S. Alphons. III, 927), quod liquet ex dictis.

28 LL. 4, 5 C. *De edendo* C. 3 in fin. *De Can. possess.*, C. Un. *Ut Eccl. Benef. sine dimin.* C. 36, § 1 *De Jurejur.* S. Alph. I, 36; VI, 905, 906. Idque in omnibus locum habet (S. Alph. I, 53. Edit. 1762, 1763).

29 Itaque si, v. c., testator Osio legaverit, et duo sint Osii, nec appareat, de quo senserit, neutri debetur (L. 30 *De Test. Tut.*). Contra si utrique seorsim legavit, et postea uni ademit, nec appareat cui ademptum sit, debetur utrique (L. 3 § *Si Duobus* 7 *De Alimen. Legat.*). Porro et libertati et legi sua jura constant; quando autem quaerimus, utra ipsarum sit in possessione, id quaerimus, utrius jura praevalere debeant.

30 V. S. Alph. I, 55. Qui hanc regulam solidissimo fundamento restituit (§ 11, 103); eaque perpetuo usus est (Ib. n. 107). Nec, ut quidam contendunt et vulgo traditur, mediam inter Probabilismum, et Probabiliorismum viam iniit, Aequiprobabilismo introducto. Utique S. Doctor statuit: *Non licere sequi opinionem minus probabilem, cum opinio, quae stat pro lege, est* NOTABILITER *et* CERTO *probabilior, tunc enim opinio tutior* (pro lege) *est* MORALITER, *vel* QUASI MORALITER CERTA, *unde fit quod opinio minus probabilis* (pro libertate) *sit tenuiter, vel saltem dubie probabilis* (Cf. Vindic. Ligor. Par. I, Cap. 2, Art. 2). Sed eam regulam tradidit latis Probabilistis cum primis coercendis (§ 11, 106): nam uti scite animadvertit cl. Vitozzi « *Se si sarà largo nel principio sistematico, ben presto si addiverrà lassista nella pratica* (V. *La Scienza e la Fede* Serie 3, Vol. 25, pag. 194, nota). At, in singulis quibusque casibus definiendis, quaenam sententia sit notabiliter et certo probabilior, id cujusque arbitrio definiendum reliquit: « *Nelle opinioni particolari ciascuno si regola secondo il proprio dettame* (*Lett. al P. Blasucci* 25 Magg. 1767). Et tunc notabiliter et certo probabiliorem ab uno-

utrique illam ad se trahere student. Quamobrem nova hic oritur quaestio; nempe, utra earum in possessione fuerit ab initio; atque ideo utra, in dubiis quaestionibus, in possessione sit. Et jam fere hoc quoque inter ipsos convenit, eam ab initio in possessione fuisse, quae tempore prior extitit. At vero Tutioristae contendunt, legem prius extitisse; seu naturalem, quippe est ipsa Dei voluntas aeterna; seu positivam, quia *omnis regula est prior suo regulato*. Probabilistae libertatem; quia tunc cum lex datur homini, is jam extare sive in mente Dei (quoad jus naturale), sive reipsa (quoad jus positivum) intelligitur: regulatum vero accipere debemus, non hominem, sed actiones humanas. Quod mihi est omnino verum; et sententia contraria a natura legis alienissima est. Etenim si lex in possessione fuit ab initio, nihil profecto licitum erit, nisi quod lex subinde permiserit: sin libertas, nihil erit illicitum, nisi quod postea lege vetitum fuerit: atqui id licitum intelligimus quod lex non vetat, illicitum quod lex prohibet (§ 257, 7). Ergo etc. Sane Tutioristae fatentur, promulgationem legis necessariam esse ut lex obliget; quorsum, si ea tantum quae lex permittit licita sunt (31)? Paucis; lex ligat, an solvit? coercet libertatem, an parit? Si coercet (nam quis parere eam dixerit?) ergo posterior ea est.

262. Sed non ideo libertas in omnibus possessoris commodo fungitur. Scilicet hae cum primis quaestiones moveri possunt: 1° utrum lex extet: si extat, 2° quinam sit legis sensus et intelligentia: atque ideo, utrum forte, in re praesenti 3° extensivam, an ex diverso 4° restrictivam interpretationem recipiat: 5° utrum sit justa: utrum 6° cessaverit. Et quandoquidem lex non intelligitur nisi fuerit sufficienter promulgata, nec sufficienter promulgata, nisi fuerit *certa et manifesta* (§ 162, 19); quamdiu talis non fuerit, libertas in possessione est; atque ideo pro libertate cum Probabilistis respondendum erit in

quoque judicandam esse retur, *quando trova una ragione convincente, che si oppone alla libertà, e stima che a tal ragione non possa darsi moralmente adeguata risposta* (S Alph. *Dell' Uso moder. dell' opin. Probab.* Cap. 5, n. 26. *La Scienza e la Fede*, l. c. pag. 198). Sane ejus, qui adversario suo respondere non potest, desperata causa est. Heinc S. Doctor, non de quavis probabilitate disserit, sed de ea quae *intellectui* (judicantis) *diserte apparet;* et de eo loquitur, qui si ab hac probabilitate discederet, a proprio judicio *per quemdam conatum voluntatis* discederet, et contra suam conscientiam ageret; cui proinde aptat illud Apostoli Rom. 14, 23, *quod non est ex fide peccatum est* (S. Alph. I, 55. Edit. 1767. In summa S. D. opinionem *certo probabiliorem* accipit *probabilissimam.* Sane, si non ad hanc pertingit, non caret dubio practico, atque ideo S. Doctori objici posset quod ipse non semel objicit Probabilioristis; nempe sententiam, etsi certo probabiliorem, non carere periculo peccandi formaliter.

31 S. Alph. I, 77. V. *Ergo.*

primo (32), secundo (33), et tertio (34) casu. Contra, si lex est certa et manifesta, lex in possessione est, atque ideo respondendum erit pro lege cum Tutioristis in casibus quarto, quinto, et sexto (35). Et si non satis appareat utra sit in possessione, libertas, an lex, *pro ea stat possessio, pro qua stat praesumptio* (36).

32 C. 25, § *Contra De V. S.* — V c., an pueri, adepti usum rationis ante septennium, teneantur legibus Ecclesiae (§ 204, 32).

33 C. 57 *De R. J.* in 6°. L. 40 *De Pact.* Et vel obscura est lex, vel ambigua (§ 102, 22). *Si obscura*, pro non lata erit. Sane, cum olim disputaretur ex Matth. V, 27, utrum licitum esset ab uxore divertere propter adulterium, S. Aug. non est ausus damnare letalia eos, qui, dimissa adultera, aliam ducebant (*De Fid. et Oper.* XIX, 35): et Eug. IV in Conc. Florent. passus non fuit, cogi Graecos stantes pro divortio, a sententia discedere (Lupo *Opusc.* To. XI, Diss. *De Opin. Probab.* Cap. 5. Venet. 1749). *Sin ambigua*, quod minimum est sequimur. Edixerat Apost., *oportet Episcopum esse unius uxoris virum* (I Tim. 3, 2): quaestio olim fuit penes Orientales, nirum Paulus vetuisset ordinari bigamos, an polygamos; et penes Occidentales (qui de bigamis intelligebant) utrum bigamus quis dicendus esset, a quocumque tempore (ut Itali), an a baptismo (ut Hispani) iteratis nuptiis: et quamdiu ab Ecclesia non fuerunt haec definita, stetit cuique sententia sua (V. Selvag. *Antiq. Christ.* Lib. I, P. II. Cap. IV. Lupo l. c.).

34 Ex L. 67 pr. *De Legat.* 3. Puta, an peregrini teneantur legibus loci, in quo versantur (§ 205); utrum die festo abstinendum sit ab operibus de quibus ambigitur, an sint servilia, etc.

35 V. Laym. *De Legib* XX, 5. In 4° ex Clem. I, § *Item De V. S.* Elbel. n. 458; v. c., An *sollicitantes* sint denunciandi, etsi fuerint emendati (S. Alph. VI, 686). In 5° (V. S. Alph. I, 99; III, 617; VII, 68), ut puta si miles dubitet, ne forte bellum, in quo militat sit injustum; vel quis dubitet, ne legislator ultra suam jurisdictionem jus dixerit. In 6°, v. c. utrum leges latae ab Ordinario consulto capitulo resoluto jure ipsius cessent: utrum finis legis cessaverit adequate.

Nihilominus, excepto 5° casu, in quo omnes conveniunt, in coeteris recedunt a regula nostra hi quoque, qui eam profiteri videntur. Sane in 4° casu vix invenies qui pro lege respondendum putet; et vel ipsemet S. Alph. III, 1036, generatim docet: « *Cum dubitatur an lex comprehendat aliquem casum vel subjectum, proinde est ac si dubitetur, an existat lex pro illo casu, vel subjecto, et ideo possidet libertas* ». In 6° idem S. Doct. paucis quidem, sed disertis verbis docet: « *Quando probabile est, quod lex abolita sit, tunc cessat praesumptio pro lege, et possidet libertas* » (Lib. III, 112). Item cum probabile est finem legis *adaequate* cessasse (S. Alph. I, 199); vel consuetudinem legi abrogasse (Id. III, 290).

36 S. Alph. III, 200. Praesumptio autem pro eo stat, qui onus probandi in adversarium transfert (V. § 208). Adversarius autem est is qui actoris personam sustinet: idest lex, quamdiu haec est incerta; posthac, libertas. Ut ecce si quaeras an hodie tibi jejunandum sit, et non satis appareat, utrum 21 annum excesseris, an 60 fueris ingressus. Et si, v. c., *voverint* Osius exeunte 7°, Cajus ineunte 8° aetatis anno: in dubio, an suae mentis fuerint, illius votum irritum habebitur, hujus ratum.

Sed ex factis quoque nostris oriuntur jura et obligationes; quod cum fit factum instar legis habendum erit. Proinde quamdiu de eo dubitatur - *fa-*

ART. II. *Quodnam systema praeferendum sit.*

263. En Moralistarum systemata: omnia patronos nacta sunt plurimos, atque doctissimos (1), et nullum eorum damnavit Ecclesia:

ctum non praesumitur nisi probetur (Ex L. 177. *De C. Empt.* L. 10. C. *non numer. pec.* S. Alph. III. 256); puta si non satis appareat - an voveris - an damnum alteri dederis; atque ideo cessat voti praestandi, vel damni reparandi obligatio (S. Alph. I, 28; III, 562, 568; VI, 906. C. 2 *De S. D.* in 6°). Et quia *contrariorum eadem est ratio*, si appareat te votum vovisse vel damnum injustum dedisse, nec appareat utrum votum impleveris, damnum sarcieris, regulariter votum implendum, damnum sarciendum est (V. § 169). Quid, si non satis appareat, utrum recte factum fuerit, an secus? V. c. si dubites, probabiliter inquam, an voveris compos tui - an matrimonio obstet aliquod dirimens impedimentum? Utique *in dubio* regulariter *omne factum praesumitur recte factum* (S. Alph. I, 26, 182; III, 201): *actus possidet* (S. Alphonsus passim.), atque ideo in priori casu voti praestandi obligatio (S. Alph. QQ. Ref. II, 15), in posteriori petendi jus (C. 2. *De Secund. Nupt.*) erit.

1 Tutiorismus Gallis, Probabilismus Hispanis TT. cum primis arrisit: S. Alphonsus utitur regula *de possessione* (§ 11, 107); eaque fretus quaestiones fere omnes dirimit. Ad haec sunt et recentiora. In primis cl. Potton O. P. (*Theoria Probabilitatis*. Parisiis, 1874) explodit regulam: *Lex dubia non obligat.* Nempe, ait, non licet committere se periculo faciendi rem malam: atqui transgressio legis, vel tantum materialis, etsi peccatum non sit (§§ 50, 51) malum aliquid est (§§ 35, 36, 39, 40), non secus ac transgressio formalis (§§ 6, 8); huic autem periculo se committit is qui legem dubiam transgreditur (§§ 56 ad 60): Ergo etc. Unumque distare ait inter legem certam, ac dubiam, quod ab *illa* excusanda gravior causa requiritur, ab *hac* minus gravis (§ 10). Quae omnia late prosequitur, ordinatim, dilucide, tum argumentis tum exemplis. Sed utrum, quum versamur in sola probabilitate juris, *illis* peremptoriis, *his* ad rem prorsus, viderint sapientes. At fundamentum (novum prorsus) quo totum hoc aedificium superstructum est, nutat profecto: nam secus (ut cetera praeteream) qui potuisset Apostolus respondere - *Unusquisque in suo sensu abundet* (§ 162, 21)?

Contra cl. Victor., Constantini (*Instit. Moral.* Prati, 1881) extrudit regulam, *in dubio melior est conditio possidentis*, in omnibus *quae proprie non pertinent ad justitiam.* Quin multis nec despiciendis difficultatibus obnoxiam putat (Par. I. § 101). Nempe ait, omnis nostra obligatio oritur vel ex lege, vel ex facto aliquo nostro: atqui legis, adeoque et facti (quod est instar legis) incerti, nulla est obligatio; quo igitur mihi regula de possessione, quam vocant? (§ 45). Nempe ut pareas legi cum lex in possessione est (§ 260). De distinctione autem inter justitiam, et virtutes ceteras dicam postea.

Denique cl. Auctor (P. Gasbar Maria a S. Aloisio, Passion D. N. J. C.) libelli: *L'ultimo fine dell'uomo e la suprema legge di carità applicate alla soluzione delle famose quistioni iutorno al Probabilismo* (Ediz. 2ª, Boscomarengo 1877) utramque regulam profitetur (Pref. p. 6). Sed, novam viam ingressus, censet omnes actiones nostras aestimandas esse ex fine ultimo; et a caritate ordinandas (Par. I, § 3). Ordo autem caritatis hic est, ut quae praestantiora sunt bona, ea potiora ce-

neque tutiorismum, neque regulam, quae possessori favet, quod nemo negat; neque probabilismum, secus ac insimulant Tutioristae (2): qui eum ab ipsis Alex. VII et Innoc. XI proscriptum fuisse pronunciant (3): quin potius aperte indulget eum sequi (4), et nonnunquam sequitur ipsa (5). Unicuique igitur liceat *sibi* eligere quod magis ar-

teris habeantur. Age nunc, ait, *liberum arbitrium* (libertas moralis ne? V. § 137, 5) ex bonis praestantissimis est; illudque caritas violare *vetat* (§ 3): quod proinde laedere in dubiis quaestionibus, nisi quid praestantius occurrat, nefas est (§ 2, n. 5). Quamobrem in dubiis hujusmodi pro eo respondendum est, etsi lex in possessione *morali* versetur; praeterquam in praeceptis negativis juris naturae (§ 6). Sed num haec satis pervia sint (nam ego putaverim omnium bonorum praestantissimum esse custodire mandata, et libertate uti in gloriam Dei), id quoque viderint sapientes. Nobis tritis itineribus incedendum est.

2 Cf. Manrath. *Dissert. Theol.* etc. Cap. I, § 1 (obiit an. 1773). Ubi refert, Innoc. XI pluries, dum viveret, sed frustra, sollicitatum fuisse, ut hanc propositionem damnaret: *Licitum est sequi opinionem* (pro libertate) *minus probabilem, quae sit vere probabilis.* Et nihilominus, si a veritate aliena erat, damnare eam debuisset (V. S. Alphons. *Risp. apol. al P. Patuzzi* 16 del 1774), ne videretur eam approbare: nam *error, cui non resistitur, approbatur* (C. 3, Dist. 83).

3 Concina *Stor. del Probab.* To. II, Dissert. 3, Cap. IX, § 10. *Saltem implicite* (Patuzzi Compend. Tr. II, Cap. 3, n. 10).

4 Superiori saeculo, quum Clem. XIII, die 20 Febr. 1761, damnasset undecim circa Probabilismum theses cujusdam Avisii parochi, Tutioristis continuo undique conclamantibus, Probabilismum tandem aliquando a S. Sede diris devotum fuisse, Major Poenitentiarius S. Alphonso *respondit*, jussu et auctoritate ejusdem Clem. XIII, *Non si è inteso di condannare veruna delle proposizioni che si controvertano nelle scuole cattoliche, e da molti* CATTOLICAMENTE *si difendono* (S. Alph. I, 86). Et nihilominus in Theol. Mor. P. Cuniliati Venet. 1767, *De Consc.* Cap. I, § VII, legitur. *Hoc* UNUM CERTUM, COMPERTUMQUE *est, Ecclesiam Probabilismi doctrinam improbasse, et Probabilismum* DETESTARI!

5 V. Christ. Lupo *De Antiquitate, auctoritate*, etc. *sententiae probabilis.* To. XI. Venetiis 1729. Hujus rei innumera extant exempla. Proferam unum, vel alterum. Mulier quaedam, rumore de morte viri sui falso perlato, solemnia vota nuncupaverat. Viri jussu domum reversa, mox, eo vita functo, cogitur ad monasterium redire: renuit: Coelest. III, consultus, respondit: *Congruentius ad salutem est, ut ad monasterium redeat, sed invitam credimus* NON COGENDAM (C. 12 *De Conv. Conj.*). Quidam conjuges proprium filium e sacro fonte susceperant: Innocent. III consultus, an essent separandi, cum jura juribus contraria viderentur; respondit. *Nobis* VIDETUR *quod non sint ab invicem separandi* (C. 2 *De Cogn. Spir.*). Regerunt Tutioristae, Romanos Pontifices heic dispensasse; nempe *quia poterant!* Sed esto: idem Innoc. III, conjugi impotentia laboranti indulsit experimentum triennale (C. 5 *De Frig.*); et Eug. IV vetuit inquietari Graecos dimittentes adulteras, et alias ducentes. Num, sodes haec indulsere, quia ille poterat ratum facere matrimonium nullum ex capite impotentiae; hic ratum et consumatum facere irritum? Quid plura? Ineunte Saec. XVII, Indis quibusdam in Regno Paraquariae ad fidem conversis, qui plures uxores habebant, quaestionibus super validitate eorum matrimoniorum subortis,

riserit (6): dummodo, *nec censuris notet sententias quae ratione et praestantium virorum testimonio minime carent* (7); nec quemquam adigat, (ne confessarius quidem suos poenitentes) sententias suas derelinquere, *licet oppositae videantur probabiliores* (8); nisi forte sint APERTE *improbabiles* (9), EVIDENTER *falsae* (10). Immo nemo prohibetur modo

Urb. VIII Joanni (postea Cardinali) De Lugo respondit, *Ubi DD. sententiae concurrunt utrinque probabiles, sequendas esse opiniones, pro conditione locorum et hominum, barbaris* FAVORABILIORES (De Techo. *Hist. Paraquariae* Lib. X, 15. Carden. *Cris. Theol.* Diss. II, § 553). Demum ineunte saec. XVIII quaestio, nec mediocris, orta est, utrum a lege jejunii eximerentur hi qui cibis esurialibus uti non poterant, nonnullis id affirmantibus, negantibus aliis longe pluribus, Clemens. XI noluit controversiam dirimere. Et ne videretur eam diremisse Indulto concesso an. 1703, quo caverat, SONO *tenuti* (tenentur) *ad osservare il digiuno*, sequenti anno edixit, SIANO *tenuti* (teneantur) *ad osservare il digiuno:* nempe significans his verbis se, quasi Urbis Episcopum, indultum Romanis concedere ea lege, ut unica refectione contenti essent (Bened. XIV, Notif. 15, n. 24).

6 Ben. XIV, *De Syn.* VII, 11, 2. V. § 162, 20.

7 Bened. XIV Encycl. *Vix pervenit* v. *Primum* 1 Nov. 1744.

8 S. Alph. III, 669. Hac re non licet ignorantibus obtrudere tutiora; exceptis his qui perfectioni student, si parati sint ea sequi (Croi. VI, II, 1737), et dummodo in errorem non inducantur.

9 S. Alph. V, 52, in fine.

10 Ex S. Alph. VI, 604. Et nihilominus sunt qui putant, propositionem hanc cl. Gury: *Licitum est sequi opinionem* VERE *et* SOLIDE *probabilem, relicta tutiore aeque probabili, vel etiam vere probabiliori*, explodendam esse quasi laxam, ex S. Alphonsi doctrina; quod vix credibile dictu est (V. § 129, 25). Ergo ex S. Alphonsi doctrina grave erit eam sequi. Atqui S. Alph. perpetuo docuit, *Ut non sit peccatum grave sufficit, ut vera probabilitas habeatur, intelligo illam quae fundamento* NON TENUI *nititur, ut tuto (juxta commun. sentent.)* SEPOSITA QUAESTIONE DE PROBABILIORI, ET MINUS PROBABILI, *possit teneri et doceri* (S. Alph. III, post. n. 139. *Epist. resp.* v. *Adversarius in Dissert.*): et in *Praxis Confessarii*, n. 114, queritur *non rationibus, sed mordacibus insectationibus*, stetisse adversus se contrariae sententiae patronos. Sed esto. Ergo praeter Aequiprobabilismum et Probabiliorismum, hodie nullum aliud superest morale systema, quod licite defendi et sequi possit; ideoque Probabilismus moderatus exsibilandus erit; tenendumque est, turpiter errasse Theologos prope innumeros omnium Ordinum, et in primis O. PP. et S. J., inter quos tot pietate insignes, ingenio, doctrina, consilio praestantissimos, qui ei nomen dederunt? Et si ita est, ubinam est systema illud morale, quod *in Ecclesia Catholica, catholice defendi* a Clem. XIII, an. 1761, ipsimet S. Alphonso responsum est? Et si illorum sententia *laxa* dicenda est ex S. Alphonsi judicio, *dicant* (nam ante S. Doctorem inter Probabilismum moderatum et Tutiorismum, seu Probabiliorismum, nihil fuit tertium), quaenam est sententia illa, quam ipse ann. 1748, 1755, tuendam suscepit quasi pro aris et focis; quam *communissimam* et *probabilissimam appellavit* (Dissert. *De Usu. Moder. Opin. probab.*); *quae per duo fere saecula labores tot sapientum exhausit;* quaeque ipse ignorabat, *quomodo posset rejici* (S. Alph. *Theol. Moral.* Edit. 1762, 1763, *Pref ad Lector*); de qua idcirco pluries, etiam post an. 1762 (V. § 11, 102) conquestus

una probabili opinione uti, modo contraria (11); nam si tibi licet alteram sequi, mihi alteram, utramque utrique, remota fidelium of-

et, quod esset *a' giorni* (suoi) *così contrastata* (*Lett. al P. Patuzzi* 16 del 1764): *quod ei tam acriter* (ea) *tempestate reclamaretur* (Dissert. a. 1767, n. 3)? *Quae* (et hoc caput est), *si fuisset falsa, Ecclesia eam non tolerasset* (Cit. Dissert. an. 1755). *O dovrem dire, che la Chiesa per tutto quel tempo, non resistendo a quest' errore, l' approvò, e così tenne ingannati i fedeli* (Cit. Lett. 16 del 1764)? Reponunt 1° S. Alphonsum non explodere omnes probabilistas, sed eos dumtaxat, qui probabilem tuentur *in se spectatam*, posthabitis rationibus contrariae sententiae. Verum inter eos qui sequuntur moderatum et solidum probabilismum, vix aliquem ex his reperies, aut ne vix quidem (V. § 129, 20). 2° Veteres Probabilistas, quos S. Alph. laudat, revera ab ipso non dissidere; nam cum docent, licitum esse inhaerere opinioni libertati faventi, relicta *etiam probabiliori* pro lege, probabiliorem intelligunt eam quae *parum* sua contraria probabilior sit. Sed nonne *omnes probabilistae et antiprobabilistae conveniunt, parum pro nihilo reputari* (S. Alph. *Theol. Mor.* I, 65. Edit. VI)?

Sed nos umbras verberamus: liceat audire ipsum S. Alphonsum. *Utrum liceat cum opinione probabili operari, tres adsunt sententiae; prima quarum est, ut possit quis licite sequi opinionem etiam* MINUS PROBABILEM *pro libertate, licet opinio pro lege sit certe probabilior. Hanc sententiam* ELAPSI SAECULI *AA. quasi communiter tenuere; sed nos dicimus esse laxam, et licite amplecti non posse* (Cf. *Vind. Ligor.* To. I, p. 75. Edit. 1784). Cl. Vitozzi, systematis S. Alphonsi strenuissimus propugnator, pro certo habet, S. Doctorem eum probabilismum repudiasse, quem La Croix I, 301, exposuerat his verbis. *Licitum est operari secundum* (opinionem) *probabilem, licet evidens sit oppositam esse probabiliorem, uti habet communis cum Illsung*, etc., *contra Terillum*, etc. (V. *La Scienza e la Fede* Serie III, vol. 25, p. 180). Atqui hunc esse, non moderatum, sed *latum* (non laxum) probabilismum patet 1° ex verbis ipsis quibus latissime conceptus est « opinionem *probabilem*. » Moderati non quamlibet probabilem defendunt, sed *certo et graviter probabilem* (§ 10; §§ 11, 100; 128, 19). Patet 2° ex AA. quos laudat, sive pro eo probabilismo (Ills. etc.), sive contra illum (Terillum etc.); illi enim probabiliter probabilem tuentur pro viribus (Ills. ap. Croi. 1, 868), hi pro viribus impugnant (Terill. *Reg. Morum.* Quae. 23, n. 23). Et re quidem vera S. Doctor eam sententiam laxam appellat, quae etiam *minus probabilem* pro libertate tuetur *sine ulla distinctione* (§ 11, 106): eam quam AA. *elapsi saec.* (XVI) *quasi communiter* tradiderunt; ergo non eam quam tenuere AA. saec. XV, et AA. saec. XVI, *di dottrina soda* (cit. n. 106); puta Suar., Less., Laym., Bonac., Pal., Ronca., Pont., Silv., De Lugo, Abelly, quorum doctrina S. Doctori (§ 4, 11), *quanta sit undique perfecta est*. Sed illud in primis meminisse juverit, S. Doctorem ea quae primo initio jecit fundamenta *Probabilismi* (§ 11, 100), nunquam postea mutasse (Tannoja. *Vita di S. Alf.* Lib. IV c. 16, p. 647. Torino, 1867); *probabilismi* moderati, inquam, et non Aequiprobabilismi nondum extantis. Et quae postea aequiprobabilismo tuendo scripsit, disseruit, ab an. 1748, et 1755 (V. § 11) usque ad vitae suae exitum, illa ad tuendum moderatum, contra latum probabilismum, scripta cum primis fuisse

11 V. Lugo *De Euch*, 15, 50. Gury I, 80. Hinc, v. c., potest peregrinus qui Reate versatur in pervigilio S. Barbarae, et vesci carnibus (§ 205), remoto scandalo; et dispensationem voti impetrare ab Ordinario ejus loci (§ 232).

fensione, quidni liceat? Utrobique enim, lex dubia est; nec ex eo quod una usus fuerim, altera probabilis ac tuta esse desinit. Excipe, dum ne lex in alterutra contineatur, tuque velis uti utraque simul (12); maxime in his quae jus alterius contra justitiam laederent (13).

264. Haec in praxi: nihilominus, quoad rei veritatem, abs re non erit paucis dispicere quodnam systema meliori jure gaudeat. Et puto illud esse quod possessori favet: primo quia hoc utimur in foro exteriori (§ 260), et utrumque forum convenire oportet, quoad fieri potest (§ 206, 48); deinde quia nititur justitia; scilicet, uti legibus, ita et libertati sua jura constant; ***unicuique*** igitur ***sua;*** sed in primis HUIC, quippe, multiplicatis legibus et praeceptis, via quae ducit ad vitam fit arctior, et difficilior. Demum quia et naturali aequitate nititur; nam si lex ***nunquam*** obligat, quamdiu non fuerit sufficienter promulgata, ergo, aequa lance, ex quo sufficienter promulgata fuit, obligat ***semper***. Quod ut melius appareat expediemus paucis quae sive Tutioristae contra Probabilistas, ideoque contra primam regulae nostrae partem; sive Probabilistae contra Tutioristas, atque ideo contra regulae nostrae partem alteram, objicere solent.

265. Itaque Tutiorismus I° laborat falso supposito: tenet enim legem, tunc sufficienter promulgatam dicendam esse, cum probabile est ipsam extare; ac proinde legem dubiam et incertam veram legem esse, et habere vim obligandi (§ 258, 13). Atqui hoc et a jure (§ 162) et a recta ratione prorsus alienum est: neque enim lex heic subest, sed opinio: nam id, quod solius probabilitatis finibus continetur, solius opinionis vim potest habere: ergo Tutioristae non le-

12 Lugo *De Justit.* XV, a n. 47. Lehmkuhl. Vol. I, n 114. Est et alia ratio, qua utitur Lugo n. 49: quia ex quo unam sententiam elegit non licet variare quin laedat jus quod legi, seu praecepto, ex electione quaesitum fuit. E. c., si duo aliquem rebaptizaverint, alter solemniter, sed clam; alter coram multis, sed privatim, neuter contrahit irregularitatem at si unus eum sic baptizavit, et rebaptizavit quis neget eum irregularitatem contrahere? Quamobrem cum Trident. XXIV, R. 6, potestatem dederit Episcopis absolvendi a casibus occultis R. P. reservatis sibi subditos, *in dioecesi sua,* cumque inter TT. non satis constet, utrum haec verba ad absolventem pertineant, an ad absolvendum, atque ideo uter extare debeat in dioecesi sua, non bene Sanch. D. II, 11, 18. existimavit, neutrum requiri, quia utrumque est incertum. Et quis ferat, v. c., eum qui media, Sabbatum inter et Dominicam, nocte, velit et in praesens vesci carne, et postero die sacrum facere; eo quod ex uno horologio eam praeteriisse, ex altero nondum advenisse appareat? aut eum qui, cum incertum sit, utrum hodie sit jejunium, an cras, neque hodie jejunare velit neque postridie (Lugo nn. 50, 51)?

13 Baller. ad Gury I, 80, in fin. Veluti si quis ex testamento minus solemni (quod alii ratum, alii irritum putant) *quasi rato,* haereditatem capere velit; *quasi irrito,* legata praestare nolit.

gem, sed *suas* opiniones quasi leges obtrudunt (14). II° Illa canonici juris regula *in dubio*, etc. pertinet ad forum externum (15), aut canones, et RR. PP. sibi non constant (V. § 263, 5). III Falsum est Probabilistas certis praeferre incerta, cum certissimum sit legem dubiam non obligare (16): et Tutioristae, dum clamitant contra conscientiam dubiam et periculum peccandi, umbras verberant (17).

14 Segneri *Dell'Opin. Probab.* Lett. I. *Ut quid libertas mea judicatur ab aliena conscientia* (I Corint. 10, 29 ? *Et tu quis es qui judicas alienum servum;... fratrem tuum* (Rom. XIV, 4, 10 ?

15 Felin. Navarr. in C. 12. *De Homicid.* Suar. *De Censur.* 40, 6, 10. Laym. V, 39. Ad scandala, videlicet et offensiones fidelium removenda. Et satis liquet ex C. 18, § 4. *De Homicid.* Sed juverit singulos locos expendere in quibus edicitur, in dubiis semitam tutiorem esse eligendam.

Quinque igitur sunt RR. PP. responsa quae hujus regulae mentionem faciunt. Ex his *unum* (C. 3 *De Sponsal.*) alienum a re est: duo (CC. 12, 18. *De Homic.*), pertinent ad dubium homicidii, et specialem Ecclesiae disciplinam continent (C. ult. *De Temp. ordinat.*) juri civili cohaerentem (L. 52, *Ad L. Aquil.*), quae serius mutata est (V. Clem. un. *De Homic.* et Lupo To. II, Dissert. *De opinio. probab.*), et ad judices pertinet (Cit. C. 12). *Quartum* (C. 5 *De Cler. excomm.*) ad forum externum pertinet. *Ultimum* (Clem. *Exivi De V. S.*) regulam nostram de interpretatione restrictiva non admittenda (§ 262, 37), confirmat. Multi, in his S. Bonavent. S. Antonin., Gerson, Nyder, Sanch., Suar., docent regulam hanc *consilium* continere (V. S. Alph. Lib. I, *Morale systema* etc. § II. Dub. IV et suppl.), et sane quod de eo, qui propter dubium homicidii quaerebat, an posset celebrare, in CC. 12, 18. *De Homic.* negatur posse, quia in dubiis etc., in C. 14. *Eadem* dicitur, *consultius* esse abstinere. V. etiam C. 13. *De Jurejur.* At quod alii putant, eam pertinere ad dubium practicum, hoc perdifficile est: vix enim verosimile videtur, RR. PP. regulam tradidisse, quae omnibus semper et ubique exploratissima fuit (Suar. *De Censur.* 40, 6, 8). Sed et ea responsio displicet verbum *tutius*, eo quod comparativum sit, significare contrariam sententiam tutam esse; heic enim manifeste *positivi* vim habet, juxta proprietatem latini sermonis.

16 Sane si ea quae pertinent ad fidem necessaria sunt ad vitam aeternam, prout ea quae ad mores pertinent (§ 258), cur TT. Gallicani (ex quibus schola Tutioristarum coaluit) ab an. 1414 usque ad Conc. Vaticanum, discesserunt ab ea, tutiori procul dubio, sententia, quam semper universa tenuit Ecclesia, in condendis fidei decretis R. Pontificis irreformabile esse judicium?

17 Tutioristae nullum reflexum principium admittunt (§ 127, 12. V. Segneri Lett. I, n. 36; et Probabilistas, per derisionem, *reflexistas* appellant (V. Opus. cui titul. *Doctrinae probabilioris theoria* § 32, in fin. Pragae Veteris 1775). Et Euseb. Amort, licet Probabilista, asserere non dubitavit, principia hujusmodi totis sexdecim saeculis ignota fuisse (*De Consuet.* Disp. 2, § 4, n. 3). Etiamne illud attigi (ne a re in qua versamur discedere videar) in *dubio melior est conditio possidentis* (V. § 11, 104)? Et si ita est, qua, ratione innixus D. Tho, TT. disputantibus, utrum confitendae essent circumstantiae simpliciter aggravantes; utrum lapsi in lethali tenerentur statim actum contritionis elicere, sententiis negantium adhaesit (V. § 102, 21; D. Tho. Suppl. 6, 5)? Qua ratione innixi RR. PP. Pontifices responderunt, dubitanti de morte prioris conjugis

Utique opinio probabilis non vacat dubio, sed speculativo, non practico: atqui speculativum non obest, quippe praxim non attingit (§§ 127, 131); practicum exsulat, ope principii reflexi (18); ergo qui sic agit, nec utitur conscientia dubia, nec committit se periculo peccandi formaliter (etsi forte materialiter), atque ideo nulli aeternae damnationis periculo se committit (19).

266. Venio nunc ad Probabilistas. Hi, absit verbo invidia, parum sibi constare videntur. Nam si lex dubia non obligat, quia non est

debitum petendum non esse, sed esse reddendum (C. 2 *De Secun. Nupt.* C. 44 *De S. E.*)? et Paulus dubitantibus, an licitum esset vesci suffocatis respondit: *Unusquisque in suo sensu abundet* (Roman. XIV, 5)? Sed hodie multi ex his, qui Probabilioristae appellari malunt, ceu Berti, fratres Ballerini, Wigandt, etc., et haec denique admittunt (V. S. Alph. I, 69).

18 V. S. Alph. I, 69, 70. Tutioristis utrumque dubium est unum atque idem prorsus (§ 127, 12). Inde nequeunt (aut nolunt) animadvertere, quomodo id, quod speculative dubium est, non sit etiam practice dubium; et hac perpetua aequivocatione et cavillatione insectantur Probabilistas. Et nihilominus aperta res est. Si ita ratiocinaverim: *Non constat, utrum extet lex, quae vetet contractus trinos inire: sed hic, quem inire volo, est contractus trinus Ergo...* Quidnam sodes, inferre licebit? Num, esse illicitum inire hunc contractum? Haud certe, et palam est; sed - *Ergo non constat contractum hunc lege vetari.* Sane si ego, ignorans ex lege incerta vel dubia nullam obligationem oriri, haeream, verens ne sit illicitum inire contractum hujusmodi, palam est, me dubio practico laborare; atque ideo contrahere, non posse (C. 35. *De Simon.*): at si, id sciens, prosequar: *quod nulla certa lege vetitum est, licet: atqui hic contractus nulla certa lege vetitum est: ergo licet;* quis non videt omne prorsus dubium heinc evanescere? Nam quae ex duabus praemissis certissimis eruitur conclusio, quomodo non certa illa est, nec certam conscientiam praestat? Quamdiu autem quis certus est, se ab eo contractu ineundo nulla lege prohiberi, atque ideo rem non illicitam facere, *parum refert quod dubitet, an talis actio secundum se, et materialiter peccaminosa sit* (Suar *De Censur.* 40, 5, 14). Dices, cum cl. Bouquillon, materiales quoque legis transgressiones cavendas esse (§ 263, 1): ita porro, sed cum lex certa est et manifesta, non item cum est incerta vel dubia (§ 162, 19); alias errassent RR. PP., errasset Paulus (n. 7): lex hujusmodi nullam obligandi vim habet, cujus proinde nec materialis transgressio intelligi potest.

19 Probabilistae haec in Probabilioristas retorquent: nam, ajunt, neque sententias quas ipsi sequuntur vacare dubio, atque ideo peccandi, ac proinde aeternae damnationis, periculo. Ita sane, si hi revera opinionibus dumtaxat probabilioribus contenti essent: sed cum aperte profiteantur, se probabilissimas tantum (moraliter certas) sententias contra legem admittere (V. S. Alph. *Sy.* et Mor. § II, v. *Dicunt igitur*), nihil aliud respondendum superst nisi, ut abjecto simulato *Probabilioristarum* nomine, abeant ad *Tutioristas.*

Est et aliud Probabilioristarum argumentum. *Quia absurdum est dicere, graviter peccasse innumeros DD. doctrina et pietate insignes, docentes istas doctrinas probabiliores* (Billuart. *De actibus human.* Diss. VI, Art. 3). Sed hoc argumento etiam Probabilistae uti possunt.

sufficienter promulgata, ergo (etenim *contrariorum eadem est ratio*), postquam sufficienter promulgata fuerit, obligat: atque ideo pro ea semper respondendum erit, nedum cum non satis apparet utrum sit justa, de quo omnes conveniunt, sed etiam cum dubitatur an restrictivam interpretationem recipiat, vel an cessaverit (20). Et qui id nolunt admittere, coguntur a recta ratiocinandi regula deflectere; et in his, in quibus deflectere omnino non possunt, necesse habent exceptionibus uti, quibus non indiget regula nostra (§ 256, 5). Sed illa cum primis, nec mediocris, probabilismi difficultas est, quod impervius sit, praeterquam oppido paucis: nam aestimare quanta unaquaeque opinio, seu intrinseca, seu extrinseca probabilitate polleat, hoc plerumque arduum, et salebrosum est (21); et diverse, ut plurimum, a diversis TT., pro cujusque ingenio, moribus regionum, partium studio (22); immo, interdum, ab eodem (ex doctissimis licet, ac sapientissimis) aestimatur (23).

30 Ad rem prorsus Vindiciae Alph. Par. I Cap. I, Art. 2, IV. *Jura legis et libertatis, in pari causa, aequalia sint oportet.* Uti igitur, ajunt, lex dubia non evincit certam libertatem, ita, ex diverso, nec dubia libertas certam legem evincit.

31 S. Alph. Dissert. etc. an. 1775. Alph., Mazzar. Dissert. *De Reg. Opinion. Moral.* Verum hic Auctor nullam ex superius recensitis regulis admittit, sed hanc tantum - *Tenuior est sententia quam suadet ratio, et firmat auctoritas* - quae in probabilismum recidit.

32 Et ne res exemplis careat, paucis agam. Si quis Titio consilium dederit, v. c., ut Seji aedes incenderet, consilio revocato, quidam putant, incensis aedibus a Titio, damni eum non teneri. Haec sententia Roncagliae (*De Rest.* Cap. IV, P. IV, r. 2) *probabilissima*, Laymanno (ap. S. Alph.) *multum*, S. Alphonso (III, 559) *satis probabilis*, Lessio (II, 13, 18) *non improbabilis* visa est. Docuerunt quidam ex Nostris, fas esse, die jejunii, sumere ad coenulam octo uncias panis cocti cum aqua et olea. Sententiam hanc Tamburinus (*Dec.* Lib. IV, Cap. V, § 3) ausus non fuit probabilem dicere; Laymann (ap. S. Alph. III, 1029) existimavit non carere probabilitate; Elbel vero (II, 499), probabilissimam dixit!

33 Liceat unum, vel alterum ab ipso Moralistarum principe exemplum promere. Docet Lessius, non esse illicitum suadere minus malum parato gravius inferre: haec sententia S. Alphonso *probabilior* (II, 57), *satis probabilis* (V, 77, non *improbabilis* (H. A. VIII, 7) visa est. Item, ea sententia quae docet, cessare votum, si ea supervenerit mutatio rerum, qua ab initio extante aut praevisa, non vovisses, cum semel et iterum S. Doctori *probabilis* (III, 187, 198), et subinde *forte probabilior* (n. 226) visa fuerit, demum quasi *certam* eam tradidit (n. 720).

Haec de probabilitate absoluta: in relativa res est longe difficilior. Unde enim aestimare possum quanta utraque opinio probabilitate gaudeat, atque ideo utra sit potior? Num ex animi mei sententia? Sed id paucissimorum est: et, licet omnium esset, *quis non videt, hoc esse onus moraliter intolerabile, utpote innumeris scrupulis, et periculis errandi obnoxium* (S. Alph. I. 56, XXVII, Edit. 1762)? An ex placitis Moralistarum? Sed nonne verendum erit, ne cuique ea videatur pro-

267. Ad ultimum neque Tutiorismus, neque Probabilismus carent incommodis. Nam, primo, si duo de damno certent, in dubio gravi ultro citroque, et Tutiorista, et Probabilista cogitur utrique eadem, idest contradictoria, respondere (24). Deinde neque Tutiorismo, neque Probabilismo certi fines constituti sunt, ideo ansa datur utrisque ulterius prosiliendi. Et re quidem vera numquid non saepe utrisque in utramque partem modus defuit? quis ignorat plures Tutioristas ad rigorismum, et contra plures Probabilistas ad laxismum prope, et nonnunquam proxime accedere? Demum Tutiorismus plerumque in desperationem adigit; Probabilismus, nisi eo cautim utaris, peccandi licentiam fovet: his incommodis caret regula nostra.

268. Et nihilominus obtrectatore non caret: cumque non possint eam penitus explodere, contendunt (et in primis Tutioristae) ei locum esse in his tantum quae pertinent ad justitiam; et in his, ajunt, recte, sive quia is qui possidet praesumitur dominus rei, quam possidet (25); sive quia rerum dominia Legislatorum potestate continentur, quibus ad lites praecidendas licuit id jure suo constituere (26).

babilior, quae sibi magis arriserit? Nam *quod in opinionibus maximam partem sibi sensus proprius, sive passio vindicet, et non ratio, passim accidit doctis, et indoctis; immo saepius doctis. Considera scotisticam scholam a tot saeculis thomisticae oppositam. Per haec tempora nullum leginus ex Fratribus MM. doctrinis O. PP. adhaesisse; nec quemquam ex istis adhaesisse illis* (S. Alph. l. c. XXIX).

24 Finge, v. c., legatum mihi relictum fuisse in testamento juris solemnitatibus destituto (V. § 214, 13), illudque proinde haeredem praestare nolle: si Tutiorista quod utrique tutius, Probabilista vero quod utrique probabile est, respondere velit, utique *ille* jubebit et haeredi legatum praestare, et mihi legato abstinere: *hic* vero respondebit haeredi, sibi non esse obligationem solvendi; mihi vero petenti, occulta compensatione utendi jus esse (Granad., Silvest. V. *Haereditas* III, 7. Molin. *De Justit.* I, 81. Less. II, XIX, 22, 30. Diana P. VII, Tr. 10. Res. 16. Salmat. XIII, 1, 321. V. Lugo *De Justit.* XVI, 95, et S. Alph. I, 34, cit. Edit. 1762, 1763).

25 Espen. *J. E. U.* ad C. 65 *De R. J.* in 6°. In cujus sententiam minus caute ivit Scavin. Et Collet, theologus alioquin gravis nec juris imperitus, affirmare non dubitavit, id docere *TT. omnes* (*h. t.* Cap. IV, Cond. 2, Obj. 4, n. 3).

26 Concina Cap. IV, Quaest. 3, obj. 2, Cunilia. Cap. 1, § IV, nn. 11, 12. Rationem hanc non bene impugnant plures ex Nostris: et aerem verberat V. Bolgeni dum clamat: *Il giusto nel foro esterno è differente dal giusto nel foro della coscienza* (*Del Possesso* § 95)? Itaque et justitiae, et aliis virtutibus sua jura constant; et illa ab his distant, eo quod ea quae ad res nostras pertinent, sunt obnoxia humani potestati, quae proinde ea quandoque minuere vel adimere potest (§ 194, 13). Haec ultro concedimus, sed extra hunc casum versamur, quia in controversiis hujusmodi, lex nihil prorsus adimit ei qui rem petit; sed, *propter incertum jus* suum, possessorem tuetur.

Sed errant: etenim quoties inter duos aliquid controvertitur, causa possessoris ideo est potior, quia *actori incumbit onus probandi* (§ 26); quod, non jure aliquo positivo introductum, sed naturali jure, et summa aequitate constitutum fuit. Quid quod virtus obedientiae est pars potentialis justitiae (27); obedientia vero quoddam quasi debitum est quod legibus redditur? Quamdiu igitur lex dubia est, quî potest debitum, quod ex lege oritur, certum esse (28)? Demum libertas, qua voluntas nostra sui juris est, *bonum* profecto aliquod, et *jus* est, non secus ac jus quo quis alterius servituti eximitur; ergo ad justitiam pertinet: et qui hoc jus aut adimit, aut labefactat injusto, justitiam laedit. Merito igitur TT. docent communissime, regulam nostram in omnibus locum habere (29).

269. Obloquitur fortassis aliquis: sit haec regula rei veritate inspecta, seu, uti ajunt, *in abstracto*, melior ceteris; quo mihi, si in re praesenti *(in casu concreto)* cuique licet sequi quas malit opiniones auctoritate TT. vere probabiles? Nempe, quia non omnium, quas MM. tuentur, opinionum probabilitas est explorata satis: deinde quia illi non omnia prorsus attigerunt, et novi in dies casus incidunt perplexi ac difficiles: in his probabilismus deficit, tutiorismus aliis obtrudi non potest; ergo sola superest regula nostra. Atque ideo non solum quod ad rei veritatem tantum, sed et quoad praxim melior est ceteris (30).

270. Itaque, exceptis his casibus, unicuique integrum sit sequi opiniones libertati faventes: non quidem pro lubitu, sed vere gra-

27 D. Tho 2, 2, 80, 1.

28 Gury 1, 79 in fin.

29 Sot IV, 5, 3. Sanch. Dec. I, 10, 10. Ut ecce, an jejunare teneatur is qui dubitat, an 21 aet. an. expleverit (V. Suar. *De Censur.* 49, 5, 15). Finge, Titio cogitanti paternam haereditatem adire, et minores ordines suscipere, matrem fateri, se ex adulterio conceptum fuisse. Haeret ille: is igitur poterit amplissimam viri matris suae haereditatem agnoscere, exclusis remotioribus consanguineis: ordines vero, propter irregularitatis suspicionem, inire non poterit? (V. Gotti *De Conscient* Tr VII. Quae. IV. Disp. 5, § 4, n. 15).

30 Ceterum nec regula nostra perpetua est: nam deficit 1° quando duae lege contrariae concurrunt, v. c., utrum is qui obstrictus voto castitatis commiscuit mulieri, promisso ei matrimonio, teneatur servare votum, an coire nuptias (S. Alph. III, 649). Ex diverso 2° Quando nulla extat illinc certa lex, hinc certum libertatis jus; utputa, cui cedant res inventae, si dominus reperiri nequiverit, inventori ne, an pauperibus. 3° Quando controvertitur, utra sit in possessione, lex, an libertas; v. g., utrum dubitanti, an sit jejunus, liceat communicare. 4° Cum res ipsa neutrius possessionem recipit; veluti cum quaeritur an inadvertentia excuset a peccato; vel de specie, aut numero peccatorum: v. c., quot peccata committat, qui scandalum praebet, qui alicui detrahit in multis, qui uno ictu plures occidit, etc.

viterque probabiles. Quod aestimari debet ex rationum momentis (31): et si hoc difficile videatur, ex Doctorum, qui eas tradunt, gravitate ac numero (32). Sufficit autem vel unius Theologi auctoritas, si unus tantum aliquam attigerit quaestionem, quae coeteros praeteriit: et si omnes praeteriit, sufficit auctoritas cujusvis in Th. Morali versati, dummodo sit doctus, et prudens (33); vel etiam proprii magistri (34).

31 L. 1 § *Sed neque* C. *De Vet. jure enucl. Nec sufficit multitudo auctorum sine ratione et fundamento probabili* (Suar. *De Relig.* To. I, Lib. 2, Cap. 14). Et qui perfunctorie aliquam opinionem attingunt praetereundi sunt (V. Pal. To. I, Tr. I, P. 1, n. 10).

32 D. Tho. 2, 2, 4, 8. Sanch. D. I, IX, 7. S. Alph. I, 69. (Edit. 1763). Porro quinam TT. *auctoritate* coeteris praestent V, § 17. Quoad *numerum sufficit*, ait S. Alph., *si eam tenent quinque doctores auctoritate pollentes, etiam contra communem aliorum* (S. Alph. I, 70. Edit. cit; V, 86). Quin *aliquando, licet raro, auctoritas unius doctoris poterit constituere opinionem probabilem, et adhuc probabiliorem contra communem, si auctor ille sit valde doctus, probus, et prudens, nec novitatum amans, et utriusque partes sedulo librarit, validamque rationem adducat; modo illa non fuerit ab aliis sufficienter soluta, nec animadversa. Quod si aliquis magnus theologus testetur, aliquam opinionem esse probabilem, jam reddit nos moraliter certos de illius probabilitate* (S. Alph. l. c. n. 85). Cui praeiverant Tapia Azor., Pal., Spor. *h. t.* n. 41. Vasq. 1, 2, Disp. 62, Cap. IV, n. 3, et Viva in Alex. VII, 27. Et alii viginti tres auctores ap. Croix I, 155; aliique apud alios.

33 D. Th. *Quodl.* 3, 10. Sanch. D. I, 9. 7; ibiq. Silv., Angel., Navarr., etc., Gousset 101, I, 103. Et hoc est consultius, quam propriam opinionem sequi, etsi videatur probabilior (D. Th. 2, 2, 4, 8 ad 2).

34 Sanch. cit. n. 7. *Proprii*, etsi diversi diversa sentiant (Ex D. Tho. cit. art. 8. Tapia ap. Carden. *Cris. Theol.* Par. 3, Disp. 57, Cap. 3, Art. 1).

TRACTATUS V.

DE PECCATIS

CAPUT I.

QUID SIT PECCATUM, ET QUOT MODIS ADMITTI POSSIT.

271. Actio humana, quae a lege deerrat, interdum singulos, interdum rempublicam laedit, nunquam vero Deum non offendit: inde injuriae, criminis, (delicti) *peccati* habet nomen. Peccatum est: *Contemptus legis aeternae* (1). *Legis*, quia *ubi non est lex, non est praevaricatio* (2): *aeternae* quia omnis lex, sive humana, sive divina, ab hac lege et initium et statum et vim capit; quia nulla potestas est nisi a Deo; nec transgressio legis *peccatum* esset, nisi Deum offenderet (3). Verum contemptum accipere debemus vel tantum implicitum et virtualem; eum nempe qui continetur in ipsa legis violatione facta scienter ac libere (4). Prout autem omnis lex in legem Dei aeternam, ita cujusvis legis contemptus in Dei contemptum recidit. Per contemptum autem hujusmodi homo avertitur a Deo, et convertitur ad creaturas; in quo omnis malitia peccati posita est (5). Nunc videamus 1° quomodo peccetur, 2° unde peccatorum distinctio; unde gravitas petenda sit. Ceterum quoties dico, aliquid peccatum esse, *peccatum* regulariter accipio formale: cum dico, aliquid non esse peccatum, intelligo, ex eo capite quo de agitur; quamvis forte peccatum sit ex alio capite, v. c., propter scandalum, vel quia est aliquid otiosum.

1 D. Tho. 1, 2, 71, 6.

2 Rom. IV, 15. *Peccatum non cognovi nisi per legem* (Ib. VII, 7).

3 D. Tho. *De Malo.* Quaest. III, art. 8. Et ideo non dicimus - peccatum esse aliquid contra rationem (D. Tho. 1, 2, 71, 6 ad 5), sed contra legem Dei aeternam - quibus verbis tangitur aversio a fine (D. Tho. Ib. ad 3).

4 Less. IV, 21, 33. Secus vix aliquid peccatum erit. Atque ideo peccat nedum si facit ex alia causa, ut puta si quis in quadragesima non jejunet ne afficiatur incommodo; sed et is qui facit invitus, ut ecce qui nuptam formosam init, invitus quia nupta est (S. Alph. II, 45, v. *Secunda*).

5 D. Tho. 1, 2, 87. 15. Et praesertim in aversione a Deo (D. Tho. 2, 2, 20, 3). Scilicet aversio a Deo veluti *formalis*, conversio ad creaturas veluti *materialis* peccati *pars* est.

272. Principio igitur peccatum nihil aliud est quam *actus humanus malus* (6). Porro omnis actus humanus a voluntate nostra initium capit: ideo non datur peccatum nisi voluntarium (7): Et quia voluntarium ex intellectu et libertate consistit (§ 142), peccatum non intelligitur, nisi admissum fuerit, 1° scienter, ac 2° libere. *Ex primo* igitur necesse est, ut quis et id quod facit, et legem quae id facere vetat, *animadvertat;* idest, hic et nunc (§ 147, 23) sciat, aut saltem (practice) dubitet, se rem malam facere; qui hic et nunc nihil dubitat, hic et nunc nihil peccat (8). Verum si antea praeviderit effectus ignorantiae suae, vel inadvertentiae, ejus quoque quod facit reus erit *in causa* (9). *Ex altero* opus est, ut agat libero arbitrio; idest, ut possit abstinere ea re quam facit; et, in jure positivo, ut possit ea abstinere absque incommodo gravi: ideo in praesens non peccat qui, constitutus inter duas contrarias leges, leviorem pessumdat; vel factus impos legis, legem non implet (§§ 177, 178). Eoque minus, *ex utroque* capite, peccat *in se* qui nec scienter nec libere, sed contra vel praeter intentionem suam aliquid facit; veluti si ebrius blasphemet, quamvis forte in causa peccaverit (§ 157).

273. Itaque peccatum initium capit a voluntate nostra; scilicet tamquam a primo movente; et praeterea interdum etiam ab intellectu, vel appetitu, tamquam ab eo motis, vel non cohibitis (§ 142). Et voluntate quidem peccatur *semper*, ceteris paribus: peccatur autem, seu *velit* quis quod lex vetat; seu *nolit* quod lex jubet; seu *non nolit* (§ 133, 6) quod lex jubet aut vetat, quoties in suspenso est, deliberaturus, utrum illud omittere, hoc facere, (v. c. obedire, pejerare)

6 D. Tho. 1, 2, 71, 6. *Actus,* nempe voluntatis, et non *actio* (V. § 141, 1). Et ideo ex illa cum primis aestimari, imputari debet: nec refert si postea retractaveris voluntatem, vel haec non prodierit in actionem externam. Et in hoc maxime differt peccatum a delicto et injuria, quae ex actione quoque externa metiri debent; immo sine hac ne intelliguntur quidem (§§ 145, 14; 146).

7 D. Tho. 1, 2, 74, 2. *Voluntas* enim *est qua peccatur et recte vivitur* (S. Aug. *Retract.* IX). *Aut igitur negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi* (Id. *De Ver. Relig.* C. 14).

8 Suar. *De Censur.* 4, 8, 18. *Communissima* (Croix. V, 16). Quamvis forte ignorantia, vel inadvertentia fuerit culpabilis in causa. Utputa si sacerdos suspensus ab officio baptizet, vel ungat aegrotos, putans haec sibi non interdici.

9 S. Alph. V, 4. Erit autem ignorantia, vel inadvertentia haec, voluntaria, si oriatur vel ex negligentia addiscendi (D. Tho. 1, 2, 76, 4), vel ex passione (D. Tho. 77, 7), vel ex habitu (D. Tho. 6, 8). Ea sola inadvertentia qua quis de lege Dei *actu non cogitat,* non excusat a peccato *in se,* quia *cum non cogitat, eam contemnit per modum omissionis cujusdam* (D. Tho. 74, 7 ad 2): merito igitur explosum fuit peccatum philosophicum (Alex. VIII, 2. V. S. Alph. Lib. V, *h. t.* n. 4).

expediat, intersit sua. Intellectu et appetitu *non semper* peccatur, sed cum pervenerint ad consensum voluntatis (10); sed de his seorsim.

274. Intellectu peccatur 1° Cum quis sciens prudens recedit a doctrina Ecclesiae, quae *est columna et firmamentum veritatis;* sive non teneat ea quae docet, sive teneat ea quae *per se* damnat; 2° Cum de fratre suo temere aliquid judicat, aut suspicatur, aut dubitat: et haec exploratissima sunt; 3° Cum ea quae facienda sunt, vel erant, contemnit, vituperat, exprobrat; nam perinde est ac exprobrare, vituperare, contemnere legem quae haec jubet (11): aut, ex diverso, ea quae facienda non sunt, vel facienda non erant, jactat, probat, laudat (12); sive ipsemet fecerit, sive alius (13): quae praeterea vix scandalo vacant, aut nullo modo (14). Nisi forte laudet, non rem malam, sed modum, forte novum, callidum, strenuum, quo confecta ea res fuit (15).

275. Appetitu, seu concupiscientia, peccatur 1° desiderio, 2° delectatione, 3° oscitantia. *Desiderium* rei malae peccatum esse palam est (16): quaestionis est, an sit peccatum desiderium rei malae sub conditione, qua extante peccatum cessaret. Et si conditio auferret malitiam objecti, quod fieri potest in his quae non sunt per se intrinsece mala, (quae nempe vetantur jure naturali hypotetico, aut jure positivo) salva caritate, peccatum (letale inquam) cessat (17).

10 D. Tho. 1, 2, 74. Scilicet, quoad *intellectum*, cum nil volitum quin praecognitum, prima cogitatio in qua vis re est necessaria, ideoque naturalis, non moralis: quoad *appetitum*, quia peccatum non potest esse in sensualitate, sed in ratione (D. Tho. art. 4).

11 Less. II, 47, 42. Sanch. D. I, 3, 4. Utputa deridere ephoebos aut puellas, quod sacro intersint, ad sacram synaxim, vel ad poenitentiae sacramentum accedant, etc.

12 V. D. Tho. 1, 2, 71, 5. Veluti si quis confessarium laudet, quod reticentem nomen complicis inabsolutum dimiserit: vel eos laudet qui contemnunt Ecclesiae praecepta: qui *revelationem* irrident, etc.

13 V. Lugo *De Poenit.* 16, 273. Et si ipse facit, quoties ea sibi placent, idest quoties probat ea quae male facit, totus iterum peccat (D. Tho 3, 84, 8). Ex hoc capite saepius peccant qui juvenes vellicant, carpunt, objurgant quasi ignavos, vel ineptos rebus turpibus perpetrandis.

14 V. Sanch. D. 3, 6, 7. Navarr. 23, 7. Idest raro aliis incitamentum, vel oblectationem non praestant. Et si is qui illa exprobat, vel haec laudat, de illis tristetur, vel de his oblectetur, novum, ex hoc capite, peccatum admittit.

15 Lugo ib. 266, v. c. quo fur rem surripuit, quippe haec sunt bonum aliquod naturale (Salm. 20, 13, 64). Scilicet dummodo absit periculum delectationis rei malae, et scandalum absit.

16 Matt. V, 28. Et malum est prout actio ipsa (Oseae 9, 10), quia unum est objectum utriusque (desiderii et actionis). Proinde qui nuptam avet, perinde ac is qui eam init, et fornicationis et adulterii reus est.

17 Salm. 20, 13, 59. V. c., *ederem carnes nisi esset sabbatum, ducerem Sejam nisi jam Cajam duxissem, furarer rem illam si essem in ex-*

In his quae sunt mala jure naturali absoluto, intererit utrum quis haec desideret desiderio efficaci, an inefficaci: si primum, palam est non excusari et nemo dubitat: sin alterum, non satis convenit; in multorum sententia, quam S. Alph. probabilem putat, remoto periculo desiderii efficacis, caret letali: non enim desiderat (ajunt), sed magis prodit, ostendit, quid vellet in alia conditione rerum (18).

276. *Delectatio* est complacentia alicujus rei sine illius desiderio (§ 136, 25). Potest esse vel in appetitu, vel in ratione (19). Porro *talis est delectatio quale est ejus* OBJECTUM (20), quare delectatio rei malae mala est (21); seu haec sit mala natura, seu lege tantum (22). Quid si res mala patrata fuerit citra omnem culpam, utrum liceat postea ea delectari? Et si haec affecit aliquem damno, sive injusto sive justo, profecto non licet; alterum enim justitia, alterum caritas vetat (23): secus, quidam putant non esse illicitum, quia nec homines offendit, nec Deum, ut patet (24): alii contra, quia non ca-

trema necessitate: secus si dicat, V. c., *moecharer, ulciscerer, non jejunarem, nisi essem sacerdos?* Et nihilominus haec quoque excusantur, si dicta fuerint *enunciative:* v. c., accepta injuria, *juniori illata non fuisset impune*, significans, non quid velles nunc si junior esses, sed quod forte junior fecisses (Sanch. D. I, 2, 29).

18 S. Alph. V, 13, v. *Quaeritur.* V. c fornicarer, mentirer, ulciscerer, si non esset peccatum. Porro desiderium inefficax hic accipere debemus, non solum quod caret voluntate faciendi, sed quod omni affectione animi, et commotione appetitus caret. Amplius, si res, *sic uti accidit*, non sit mala, ne materialiter quidem, nec alteri noxia, eam desiderare non est per se illicitum; quamvis *alias* esset intrinsece mala; v. c. pollutionem, quae in somno naturaliter evenit (Sanch. D. I, 2, 19).

19 D. Tho. 1, 2, 72, 2. Quae inest ratione melius dicitur *gaudium* (D. Th. 1, 2, 31, 3): quamquam Nostri gaudium a delectatione distinguant ex tempore; docentes gaudium esse rei *praesentis*, delectationem *futurae aut praeteritae.*

20 Sanch. D. 1, 2, 8. Scilicet delectatione dilectio inest; *nullus enim delectatur nisi in eo quod est conforme appetitui ejus* (D. Tho. 1, 2, 74, 8). Et *talis quisque est qualis est ejus dilectio* (S. Aug.).

21 D. Tho. 1, 2, 74, 8 ad 4. *Facti sunt abominabiles sicut ea quae dilexerunt* (Oseae 9, 10). Delectatio, scilicet voluntaria, seu *morosa* (morosa dicitur ob necessarium consensum voluntatis, et non ob necessariam alicujus temporis moram. D. Th. a. 6 ad 3); quia non delectatio, sed consensus in delectationem peccatum est (D. Tho. a. 8).

22 Azor. To. I, Lib. IV, Cap. VI. Utputa si quis delectetur quod inimicum occiderit, vel carnes die esuriali comederit: quamvis delectatio in sola ratione sistat (S. Alph. n. 14); nam plus quam comprobare eam est (V. § 274, 12). Ceterum de his delectari, quae sola lege (positiva) sunt mala, seclusa, animo et cogitatione, prohibitione legis, non est illicitum: ut puta si quis videns aegrotum die sabbati vescentem carnibus, de cogitato earum esu, nolens tamen eis vesci, voluptatem capiat (Salmat. 10, 13, 38. V. Less. IV, 3, 114. Lugo *De Poenit.* 16, 338).

23 V. Lugo *De Justit.* 39, 20.

24 Vasq., Less., Lugo *De Poenit.* 16, 389. Ut puta si quis delectetur quod die esuriali, ignarus, ederit carnes.

reit peccato materiali (25). Ego hoc verius puto, maxime in his quae sunt mala naturali jure (26). Nec licet de ea delectari sub conditione aliqua, quando conditio non adimit pravitatem delectationis (27); nec propter effectus bonos, vel utiles inde sequutos (28). At gaudere de effectibus hujusmodi tantum, aut voluptatem capere de modo, puta, novo, callido, strenuo, quo res illa confecta est, cum objectum delectationis malum non sit, non est illicitum (29). Nec unquam peccatur sola recordatione peccati olim perpetrati, eo quod illud neque placeat recordanti, neque displiceat (30); et planum est (§ 139, 21).

277. Denique peccatur, sit venia verbo, *oscitantia*, idest non resistendo motibus concupiscentiae. Scilicet concupiscentia, licet ipsa peccatum non sit, ad peccatum tamen inclinat (31): quamobrem necesse est ei *positive* resistere (32). Et hoc, si adsit periculum con-

25 Azor., Soto, Valent., Salmat. 20, 13, 50. S. Alph. V. *h. t.* 20. Est tertia sententia, nempe eorum qui, si res est aut fuit mala jure positivo, *illis*; sin jure naturali *his* adhaerent (ap. Salm. n. 48). Hanc sententiam praeterii, quasi deviam: etenim bonitas et malitia vel ex intentione agentis petenda est, vel ex objecto, nihil est tertium; ideo aut prima sententia vera est, aut secunda.

26 Ex Innoc. XI, 5. *Licitum est filio gaudere de homicidio parentis, a se in* SOBRIETATE *perpetrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.* In summa, de actione mala quam quis innoxius admisit, neque gaudere fas est, quia mala fuit; neque opus est poenitere, quia Deum non offendit (Lugo *De Poenit.* 3, 16, etc.).

27 Croi. V, 82. Salm. 20, 13, 60.

28 Ex Innoc. XI, 5 (V. n. 26).

29 V. Joan. 11, 15. Salm. n. 38. V. c., quod, latrone interempto, liceat tuto per itinera commeari. Vel de modo quo furtum patratum, aut bellum confectum est; vel (quod est delectari *de cogitatione* rei malae), quo patrari, confici posset. Quid si quis verset animo rem malam ex duplici capite, illi inhaerens ex uno tantum? V. c. Sejus gaudet quod cum Aspasia conjugata rem habuerit: Osius eam concupiscit; Sempronius de re, quam cum ea nec habuit nec avet, delectatur: verum omnes qua Aspasia mulier formosa est, non qua nupta: quaeritur num omnes adulterii quoque coram Deo teneantur? Utique Sejus, et Osius, quia uti patrati (§ 155, 5), ita et patrandi sceleris objectum divisionem non recipit, ne cogitatione quidem; ideoque nec illius gaudium (quod ratihabitio quaedam est), nec istius desiderium: Sempronius non item, quia merae delectationis objectum cogitatione separari potest (Lugo *De Poenit.* 16, 363; S. Alph. III, 475; V. *h. t.* n. 15). Sane si Orosius audiens, Vatinium clericum verberatum fuisse, gaudet quia turbulentus homo est ille Vatinius, aegre tamen ferens, quia clericus est; sacrilegii Orosium damnare perdurum videtur.

30 Laym. *De Poenit.* II, 8. Sporer *De Poenit.* n. 192. Cf. Suar. *De Poenit.* Disp. 15, Sect. 4 Contra Palud., Silvestr. aliosque veteres TT. Sive jam, sive nondum, ejus poenitueris, quia nulla lege jubemur peccatorum plurium, vel hic et nunc poenitere.

31 Trid. Sess. V. *De Pecc. Orig.* Jacob. 1, 15.

32 V. Salm. 20, 3, 12. S. Alph. V, *h. t.* nn. 6, 7. Scilicet, motibus hujusmodi voluntas aut obsequitur, aut obsistit, aut negative se habet: in primo

sensus, est grave (33). Nihilominus sufficit ei resistere *negative* tantum 1° si experimento didiceris, eam compescendo irritari potius (34); 2° si motus concupiscentiae *durent diu, et nimis molestum foret eis positive resistere* (35); 3° si ortum habeant ex causa necessaria vel utili, *et non facile negocium sit eos repellere* (36). Ex quo patet, eo magis cavenda esse quaecumque excitare queunt motus hujusmodi; nihilominus excusatur qui justam eos subeundi causam habet: quae, si periculum consensus sit proximum, gravis esse debet; sin remotum, excusat etsi levis fuerit (37).

CAPUT II.

UNDE PECCATORUM DISTINCTIO PETENDA SIT.

ART. 1. *De specifica diversitate peccatorum.*

278. Theol. Moralis ad Poenitentiae sacramentum spectat; ad sacram. Poenitentiae species et numerus peccatorum cum primis pertinent; proinde sedulo inquirere oportet quae peccatorum vel speciem mutant, vel augent numerum. Species (forma) peccati dicitur propria cujusque pravae actionis turpitudo, seu malitia: haec ex vitio est; atque ex eo nomen capit. Vitium virtuti contrarium est; quocirca primum de virtutibus et vitiis pauca. Virtus est *habitus mentis, quo recte vivitur, quo nullus male utitur* (1). Virtus tendit in bonum: bonum distinguitur ex objectis specie diversis; quot igitur bonorum, tot sunt virtutum species (2). Sunt autem vel supremae, vel infimae, seu atomae. Supremae, quasi *genera,* dicuntur quas nulla alia superior virtus in se continet, ut justitia, temperantia, fortitudo, etc. Atomae, seu infimae quae supremis his continentur; scholastici *partes* vocant: et hae rursus vel perfectae quae sunt vere species diversae (partes subjectivae), velut temperantiae castitas

peccatum, in secundo meritum inest. In tertio quidam putant semper inesse peccatum letale, quidam nunquam; utrumque extremum.

33 S. Alph. V, 6, 7.

34 Salm. 20, 13. 16. Satius igitur erit, invocatis SS. JESU, et MARIAE nominibus, mentem ad alia divertere, et praesertim ad Passionem D. N. J. C. vel ad Novissima.

35 S. Alph. l. c. n. 9.

36 Salm. n. 20. V. c., *ex auditione confessionum; ex lectione rerum turpium scitu utilium; ex tactu necessario ad medendum* etc. (S. Alph. V, 9).

37 Sanch. D. 1, 2, 13. Salm. n. 16.

1 D. Tho. I, 2, 55, 4. Virtutum duplex genus: sunt enim vel theologicae vel morales. Morales consistunt in medio (D. Tho. I, 2, 64, 1), idest, est modus eis constitutus. Porro medium est inter contraria; ideo corrumpitur virtus tum per excessum, tum per defectum. Medium, seu modus virtutis est, ut quod faciendum est fiat *ubi oportet, et quando oportet, et propter quod oportet* (D. Tho. l. c. ad 2 et 2, 2, 92, 1).

2 D. Tho. I, 2, 72, 1 ad 2.

et abstinentia: vel imperfectae (partes potentiales); ut fortitudinis patientia et perseverantia (3).

279. Vitium est habitus pravus ad malum inclinans. Malum est turpe; ubi autem subest specialis turpitudo, ibi speciale inest vitium. Turpitudo inest objectis; ideo species quoque vitiorum ex objectis petendae sunt (4). Et hae quoque diducuntur in supremas, et infimas; seu in genera, et species (5). *Genus* vitii, seu *species* suprema, est, quae in nulla alia vitiorum specie continetur, ut LUXURIA: species infimae, seu species simpliciter, sunt quae specie suprema continentur; ut in luxuria, *fornicatio*, *mollities*, *sodomia*, *bestialitas*. Vitium virtuti opponitur (6): et uni eidemque virtuti multa plerumque vitia opponuntur; nempe modo vel inter se contrario (ultro citroque), idest *per excessum*, vel per *defectum*, velut SPEI *praesumptio*, et *desperatio;* vel diverso, ut puta JUSTITIAE *homicidium*, *adulterium*, *detractio*, *furtum*.

280. Itaque virtutes et vitia ex objectis, atque ideo ex ipsa rerum natura speciem capiunt. Nihilominus leges quoque positivae, cum aliquid jubent aut vetant, actum ejus virtutis faciunt, cujus intuitu illum jubent aut vetant: ac proinde transgressionem adscribunt vitio huic virtuti contrario (7). Et si lex nullam specialem virtutem praeseferat, quod fit secundum eam legem, ad virtutem *obedientiae;* quod contra, ad *inobedientiae* vitium pertinet (8). Porro in confessione sacramentali exprimenda est peccati species, non suprema quidem, sed infima, seu atoma; nisi forte infima desit (9); quamobrem nunc

3 D. Tho. 2, 2, 48 art. unic.; 128 art unic. *De Virt.* 1, 12, 27. Partes subjectivae sunt quas logici *species* vocant, ut animalis, homo et bos.

4 D. Tho. 2, 2, 48, 3.

5 V. D. Tho. 2, D. 42, Qu. 2, Art. 2, Qu. 1 ad 1.

6 Non omnibus quidem, sed his quae sunt in praecepto: ideo virginitati, v. c., nullum ex adverso vitium stat (Lugo *De Poenit.* 16, 221).

7 Suar. *De Relig.* To. I, Tr. III, Lib. IV, Cap. VII, 4. Hoc autem fit 1° cum jubent, aut vetant aliquid indifferens; hinc, v. c., sacro adesse die festo, *religionis;* abesse, *irreligiositatis* species est: qui frangit jejunium ecclesiasticum, *intemperantiae;* qui naturale (in sumenda Eucharistia) *sacrilegii;* qui ducit affinem vel sororem adoptivam, *incestus* reus est. Deinde 2° quoties id, quod jam alia lege seu naturali seu divina comprehensum est, praecipitur aut vetatur intuitu alterius virtutis: proinde qui rem sacram furatur, aut clericum percutit, is ex jure naturali *justitiam*, ex jure canonico *religionem* praeterea laedit. Dixi *alterius* virtutis, nam si omnes leges ad eamdem virtutem pertinent, ut ecce (naturalis, divina, canonica, civilis) quae pejerari vetant, omnes pro una lege reputantur (Sanch. M. IX, 15, 6).

8 Ex D. Tho. 2, 2, 104, 2 ad 1. Ut puta vetitos libros legere, aut non legere. Nempe, *obedientiae* vocabulo late sumpto; quia, propria significatione, objectum obedientiae sunt praecepta, non leges.

9 Ex Trident. XIX *De Poenit.* Cap. 5 *Nisi*, etc., ut puta si quis misceat turpia colloquia, vel mulierem turpiter tangat, violatae *castitatis* reus est.

videamus unde petenda ea sit. Qua in re inter peccata commissionis, ut vocant, et omissionis distinguendum est.

281. Quoad peccata commissionis quaestio est inter Angelicum Doct., et Scotum, unde sumenda sit species peccatorum, utrum ex objecto (conversione ad creaturas), uti vult Angelicus; quia peccatum est actus humanus, actus autem humanus ex objecto speciem capit, et *ex diversa ratione ejusdem objecti* (10): an, uti Scotus, quasi e suo contrario, ex virtute quae laeditur (aversione a Deo); quia formale peccati consistit in privatione virtutis (11). Et licet utraque sententia in idem recidat, quia et virtutes et vitia distinguuntur ex objectis (12), nihilominus sententia Scoti planior est, et in scholis obtinet. Itaque distinctio specifica peccatorum sumitur 1° ex diversis virtutibus quibus peccata opponuntur; hinc, v. c., *haeresis, fornicatio, furtum* sunt peccata specie diversa, quia opponuntur virtutibus specie diversis; idest *fidei, castitati, justitiae.* 2° Ex modo quo uni eidemque virtuti opponuntur, seu contrario; ut SPEI *praesumptio* et *desperatio:* seu diverso; ceu JUSTITIAE *homicidium, adulterium, detractio, furtum* (13). Porro interdum unius peccati multiplex species est, velut furtum rei sacrae, adulterium, incestus: quod cum fit, minus proprie dicere solemus, circumstantias *mutare speciem;* non enim mutant sed multiplicant.

282. In peccatis omissionis deest objectum, ideo haec peccata speciem capiunt ex virtute quae laeditur. Porro qua virtute aliquid fieri jubetur, v. c., jejunare, sacro interesse die festo, eadem tacite vetatur omitti: inde patet qua ex virtute sumenda sit peccatorum omissionis species (14). Demum qui peccat ex ignorantia, nempe cum dubitans agit; et qui peccat in causa, ejus speciei peccatum admittit, cujus periculum subit: uterque enim id vult implicite, et quasi per consequens (15).

283. Ex his autem patet quot peccata specie diversa committat

10 D. Tho. 1, 2, 18, 2; 72, 1. Ideo enim v. c., *homicidium, detractio, furtum* differunt specie, quia diversa sunt *vita, aestimatio, res.* Amplius; actus humanus, in quo peccatum consistit, est animi motus; motus autem, non ex termino *a quo*, sed ex termino *ad quem* speciem capit.

11 Scot. in 4, Dist. 35, q. 2. Ideo enim qui, v. c., glorem avet, tenetur *fornicatione, incestu, adulterio,* quia violat *castitatem, pietatem, justitiam.*

12 D. Tho. 2, 2, 23, 5. Nam cur diversae sunt virtutes, aut vitia nisi quod habent objectum diversum? Ideo enim ter peccat qui *glorem* avet, quia in ea tres velut personae continentur, *mulier, affinis, uxor.*

13 V. Salm. 20, 12, 1, etc. Et ita interdum loquitur vel ipse D. Tho. 2, 2, 43, 3: 79, 3, o. 4; 99, 2.

14 S. Alph. V, 32 in fi. V. D. Tho. 2, 2, 79, 3.

15 Sanch. M. II, 41, 7.

is qui id facit, vel omittit, quod pluribus legibus vetatur, vel praecipitur; nam si unaquaeque lex id vetat, aut jubet ejusdem virtutis intuitu, unum duntaxat peccatum erit; secus quot sunt virtutes, quarum intuitu id praecipitur, aut vetatur, tot erunt peccata. Hinc, v. c., qui rem non sacram furatur unius *furti* reus est: licet furari velint lex naturalis, divina, canonica, civilis; quippe omnes id vetant propter justitiam; at qui furatur rem sacram reus est et furti et sacrilegii, quia furtum hujusmodi prohibetur jure naturali et civili intuitu justitiae; divino et canonico religionis intuitu (16). Ceterum quando aliquid jubetur, vetatur, non propter se, sed propter aliud, unum juberi, vetari intelligitur; atque ideo is qui neutrum facit, vel omittit utrumque, unius peccati reus est (17).

ART. II. *De numerica distinctione peccatorum.*

284. Distinctio numerica peccatorum eo spectat, ut intelligatur quando quis unico voluntatis actu plura peccata; vel, contra, quando pluribus actibus voluntatis unum peccatum admittat. Ideoque haec non ad eum pertinent qui pluribus voluntatis actibus plura successive petit externa objecta; nec ad eum qui, post retractatam voluntatem, eam iterum repetit; nam est manifestum, *illum* toties novum peccatum admittere quoties novum aliquid vult (1): *hunc* autem iterum peccare cum a revocata voluntate (nisi brevissima mora temporis intercesserit) quod noluerat iterum vult (2): sed ad casus ceteros pertinent. Quaestio implexa, difficilis.

285. Principio igitur omne peccatum consistit 1° ex aversione a Deo; in qua *virtus* quae laeditur: 2° ex conversione ad creaturas; in qua ipsum materiale peccati *objectum* inspiciendum est: ac demum 3° ex voluntatis *actu*, quo quis a Deo avertitur, et convertitur

16 Lugo *De Poenit.* 16, 139. Laym. II, 1. S. Alph. VI, 808. V. *Nec obstat.*

17 Salm. 21, 2, 38. Croi. VI, II, 943. Ut puta, is qui est in letali jubetur confiteri, si velit ad S. Synaxim accedere; et is qui tenetur jejunare vetatur pila ludere ea defatigatione, qua impos fiat jejunando: itaque si ille non confitetur, hic pila ludit, unum duntaxat peccatum admittunt.

1 Cf. Salm. 20, 12, 45. S. Alph. V, 43. Proinde bis peccat, v. c., qui domum ingressus pecuniam furaturus, furatur et anulum; qui petit inimicum eum percussurus, aut mulierem eam contrectaturus, si postea, succrescente ira, aut libidine, illum occidit, huic commiscet: et sacerdos qui mane constituit omittere matutinum, meridie horas, serius vesperas, tria peccata committit.

2 Lugo *De Poenit.* XVI, 551. Veluti si is cui certum fuerat Sejam inire, rei foeditate, vel periculo deterritus mane ab illa voluntate discedat, et vesperi ad eam iterum redeat.

ad creaturas: ex unoquoque horum igitur, si multiplex fuerit, distinctio numerica peccatorum est repetenda. Primum expeditum est; quoties unum est objectum materiale, unus voluntatis actus, sed virtutes quae laeduntur plures, quot sunt virtutes laesae, tot erunt peccata (3). Nodus est cum unus est actus voluntatis, objectum multiplex; vel contra plures voluntatis actus, objectum unum.

286. Cum plura sunt objecta, numero distincta formaliter, unus autem voluntatis actus, quidam putant *unum* peccatum esse, quia uti plura accidentia physica, ita et moralia, solo numero distincta, in eodem subjecto esse non possunt (4). Alii *quot* sunt objecta, quia peccatum est motus voluntatis in suum terminum seu objectum; ergo, sicut diversitate specifica objectorum distinguitur specie, ita distinctione numerica illorum distinguitur numero (5). Demum alii, cum actus internus essentialiter ordinem gerat ad actum externum, si objecta hujusmodi uno actu externo attingi possunt, illis; sin pluribus attingi debent, his adhaerent (6). Sententiae omnes graves; verum secunda S. Alphonso merito gravior (7).

3 V. Laym. II, 1. *Species numerant:* ideo ter peccat qui glorem init (§ 281, 11). At vero unius ejusdemque virtutis obligatio interdum oritur ex diversis causis. V. c., *religio* cogit et eum qui beneficium possidet, et eum qui in sacris est constitutus, horas canonicas recitare; sed illum propter beneficium, hunc propter ordinem: item, is qui in sacris constitutus est, et is qui Instituto regulari nomen dedit, castitati sunt obstricti; verum ille ex lege Ecclesiae, hic ex voto. Porro cum peccata specie ex virtutibus distinguantur, virtus quae laeditur inspicienda est; qua vero ex causa virtus obliget, ad rem non pertinet; ideo si in sacris constituti, Titius parochus omiserit horas canonicas, Sejus religiosus turpiter egerit, unum dumtaxat tum ille (S. Alph. IV, 145), tum iste (S. Alph. III, 465, VI, 808), sacrilegium admittunt.

4 Suar. *De Poenit.* Disp. 22, Sect. 5, nn 4, 34. Lugo *De Poenit.* 16, 126 etc. Scilicet *deformitas comparatur ad actum deformem, sicut accidens ad subjectum* (D. Tho. *De Malo* Q. II, Art. 2, arg. 12). Itaque docent, unum peccatum admittere eum, qui una contrectatione pluribus furatur, uno sermone pluribus detrahit, uno ictu plures occidit, uno malo exemplo plures scandalizat (Lugo nn. 135, 164): qui statuit non recitare horas canonicas, dum peregre abest, non jejunare in quadragesima (V. S. Alph. V, 45).

5 Salmat. 10, 1, 185; 20, 12, 30. Vasq. Azor. Collet, etc. V. S. Alph. l. c.

6 Laym. Cap. III, 2. Is igitur tenet, eum qui uno ictu tres occidit, unum peccatum admittere; tria vero, eum qui *proponit hodie furari decem, cras viginti, perendie triginta.*

7 S. Alph. V, 45. Alias qui, v. c., furatur sex libellas duodecim viris communes, peccaret graviter; quod durum videtur. Quod autem *plura accidentia* solo numero distincta nequeant esse in eodem subjecto, hoc verum est in physicis, non in moralibus (S. Alph. l. c. V. *Nec obstat*); quia, cum peccatum sit motus voluntatis, *non individuatur unice a subjecto, sed ab objecto seu termino* (Salm. 20, 12, 68): atque ideo licet actus physice sit unus, potest

287. Ad ultimum cum plures sunt (idest pluries repetiti) voluntatis actus, quandoque ex singulis singula peccata consistunt, quandoque ex omnibus unum. Primum fit cum singuli plenam atque perfectam in se malitiam habent (8), ut pollutiones, fornicationes (9) et omnia peccata cordis (10). De aliis utrum cessatione seu interruptione voluntaria multiplicentur, quaestio est varia, difficilis. Convenit hos quoque multiplicari per retractationem voluntatis (11), et jure prorsus (§ 133, 7). Tota quaestio igitur ad eos actus pertinet qui opere aliquo externo perficiuntur, prout furta, detractiones, verbera, etc.

esse moraliter multiplex. Et re quidem vera conjugatus qui conjugatae commiscet, bis (fatentibus ipsis Suar., et Lugone) contra *justitiam* peccat; et quia suae uxoris, et quia viri alienae jus laedit. Reponit, Lugo, n. 140, hunc aliter suae uxoris, aliter viri alienae jus laedere; illinc enim fidem violat ipse, hinc cooperatur ut altera eam violet; atque ideo *diversa*, ait, *virtus ejus violatur*, quae laeditur! Sed perperam; nam eadem justitia et alienum jus laedere, et laedendi alii auctorem esse vetat, *eadem* igitur utrobique justitiae *virtus* laeditur; et penitus *eodem modo*, nempe *utriusque* conjugis jura in eadem re intervertendo: eo plane modo, quo is auferendo rem uxori suae, ut viri alienae (etiam ex titulo diverso) communem, utriusque jus pariter interverteret. Et qui, sodes, is qui occidit duos homines uno ictu duplicem irregularitatem contrahit (Suar. *De Censur.* 41, 3, 28.)?

Dixi cum plura sunt objecta numero distincta FORMALITER; nam, si, licet materialiter distincta, constituant aliquid unum moraliter, vera est Suarezii sententia. Hinc, v. c., unum peccatum admittit qui una simul plures articulos fidei negat; vel plures ab ecclesia si extrahit; vel plura uni furatur, ut puta vestes, mobilia, nummos, quia unum fidei, ecclesiae, domino facit injuriam; qui alieni coram pluribus (S. Alph. V, 48, 49, 50), vel, probabilius, in pluribus detrahit, quippe *unam existimationem* onerat (Cajet., Sa, Reginald. Lugo *De Poenit.* 16, 265. Salm. 6, 8, 75); qui diversa mala optat inimico, v. c., paupertatem, infamiam, mortem, sub *uno genere* mali (Croix V. 159); qui SS. Eucharistiam pluribus distribuit una simul, quippe est *unum convivium* (S. Alphons. 50, Quae. 6); et probabiliter qui unico actu blasphemat 12 apostolos, quia *omnes blasphemiae in SS. malitiam desumunt ex una relatione ad Deum* (S. Alph. 47).

8 Salmat. 20, 12, 55. Belle hi trifariam distinguunt actus voluntatis; nam vel habent terminum definitum in quo complentur (Salm. 10, 1, 181), ut perjuria, mendacia; vel nullum habent suapte natura definitum terminum, ut detractiones, convicia, percussiones, oscula etc.; vel ad aliud, puta fornicationem, furtum, homicidium ordinantur.

9 Salm. cit. n. 55. Ideo qui ter, quater eadem nocte non suae commiscet, ter, quater peccat (Lugo *De Poenit.* 16, 557); itaque peccata hujusmodi *quoties interrumpuntur toties multiplicantur*.

10 S. Alph. V, 37. Sive ex appetitu prodeant, ut turpes cogitationes, vel delectationes (V. Lugo n. 565); sive ex intellectu, ut haereses; sive ab ipsa voluntate eliciantur, ut odium. Verum si forte omnes ex eodem concupiscentiae impetu eruperint *unum letale constituunt, etsi aliquod breve intervallum inter eos intercedat* (S. Alphons. l. c.).

11 S. Alph. V, 37. H. A. 59.

et ad eum pertinet, qui a priore voluntate nunquam discessit, sed eam identidem repetit. Et recepta sententia est, quamdiu omnes repetiti hujusmodi voluntatis actus quasi unus atque idem actus moraliter esse intelliguntur, unum ex omnibus peccatum coalescere (12). Tales autem esse intelliguntur quamdiu animo et cogitatione continentur, si inter se distent non longo spatio temporis, idest, probabilius, bidui vel tridui (13): cum vero in actum externum prodierint, si modico (14) intervallo temporis fuerint interrupti. Verum *hi* omnes, si ad unum definitum terminum ordinantur, puta ad furtum vel homicidium perpetrandum, quamdiu voluntas in suo proposito haeret, instat, et velut objecto suo imminet, *per qualecumque tempus duret, unum peccatum constituunt* (15).

288. Porro lex et peccare vetat, et si peccaveris emendare jubet: an igitur is, qui non emendat, novum peccatum admittat? Et, quia voluntate peccatur, intererit, utrum is nolit emendare, an nolit modo, an neque velit neque nolit. Si positive *non vult*, toties iterum peccat, quoties iterum non vult (16): quippe singuli hujusmodi vo-

12 V. Suar. *De Poenit.* 22, 5, 5, etc. Lugo *De Poenit.* 16 a n. 540; Salmat. 20, 12, 56.

13 S. Alph. V, 39. Alii putant non interrumpi, magna licet mora interjecta; alii, contra, qualibet distractione, etiam involuntaria, interrumpi putant: utrumque extremum. Sed nec quodnam sit *longum* temporis intervallum satis convenit: nam Viva annum, Salmat. mensem, Roncaglia biduum, Concina diem esse retur (V. S. Alph. cit. 39).

Sane si quis post biduum triduumve repetat internos voluntatis actus, S. Alph. H. A. III, 60, putat eos interrumpi, atque ideo multiplicari *per quamlibet morulam somni, coenae, distractionum*, etc. (quod mihi durius videtur); nempe quia prius voluntas non videtur ultra id tempus virtualiter perseverare.

14 Ex L. 6, § 1. *De duob. reis.* Proinde unum peccatum admittit qui ex eodem impetu *pluries blasphemat, turpiter tangit, percutit* (S. Alph. H. A. III, 62), *convitiatur, detrahit* (S. Alphons. V, 41). Porro eadem actio continuare moraliter intelligitur, etsi finem ejus feceris, si ad illam nihilominus, brevissima mora interjecta, redieris. Veluti si quis die jejunii carnibus prandiderit, et sub finem prandii destinaverit nihil amplius cibi sumere; si quis, aliquo verberibus affecto, discedere coeperit; et mox *ille* novis appositis escis, ad cibum (Lugo n. 551. Salm. 13, 1, 265); *hic*, novis lacessitus injuriis, ad ictus (Salm. 20, 12, 37) redierint.

15 S. Alph. V, 40. Veluti si Titius, Osium occisurus, emat gladium, iter carpat, insidias paret; quamvis hodie constituat illum occidere, in perendinum emat gladium, post mensem iter arripiat, post bimestre insidias paret, post annum occidat.

Quid, si peccatum intentum exequutioni mandatum non fuerit, utrum haec omnia explicanda sint in confessione, quasi peccata distincta numero, ceu retur Viva, ap. S. Alph. n. 42? Et qui, sodes, ea quae hactenus *unum* fuerant, plura esse incipiunt (V. Lug. n. 566)? Ergo ne, si Titius Osium confodit, unum; si confessurus destitit, vel feriit incassum, plura peccata committit?

16 Sporer l. c. nn. 181, 1430. V. c. quoties secum ait nolle se reconciliari inimico, haeresim abjurare, con-

fontalis actus per se constant, perfectique sunt; secus *si non vult modo*, nisi forte per accidens, idest, si ex dilatione novum damnum immineat; quod seu justitia, seu caritas cavere jubet (17). Atque ideo nec is iterum peccat qui *neque vult, neque non vult*, quia intelligitur nolle modo (18). Ceterum, in praxi sola conscientia peccantium numerat peccata; qui subtilia haec et exquisita passim ignorant.

CAPUT III.

DE GRAVITATE PECCATORUM.

289. Omne peccatum aut mortale est, aut veniale. Ut sit mortale necesse est, ex *objecto*, ut sit aliquid grave; ex *subjecto*, ut cum plena animi deliberatione fuerit admissum (1). Et primo, ut sit aliquid grave: per se inquam (2). Ex hoc capite quaedam peccata semper gravia sunt (letalia ex *toto genere suo*), quaedam levia semper; quaedam, pro materia, modo gravia, modo levia (letalia *ex genere suo*). Prioris generis sunt quorum materia semper in se gravis est; vel *materialiter*, ut homicidium, blasphemia; vel *formaliter*, nempe cum in qualibet, etiam minima ejus parte, tota inest malitia peccati (3). Alterius quae levem, suapte natura, injuriam in Deum continent: talia sunt quae laedunt veracitatem, temperantiam quoad cibos, et omnia otiosa (4). Cetera fere omnia ad tertium genus pertinent;

calumniam dimittere. *Excepto*, verius, peccatis habentibus *tractum*, uti ajunt, *successivum*; quae, videlicet, in aliquo effectu permanent; ut furtum, damnum injuria datum, etc. Proinde in furto, voluntas non restituendi (quae in ipso actu furandi inest tacite) novum peccatum non facit, quippe quae in ipsa retentione rei alienae continue permanere intelligitur (S. Alph. III, 663; Lugo *De Poenit.* 16, 549).

17 Spor. n. 181. E. g., si calumniator nolit modo neque confiteri, neque confiteri. *Nisi* etc. utputa si aut ipse, non elicito contritionis actu, in aliud letale sit prolapsurus; omittendo confessionem, aliis scandalo sit: aut is, cui calumniatus est, ab officio, propter calumniam, sit removendus.

18 Sporer. l. c. Qui in contrariis diluendis non parum laborat.

1 V. S. Alph. V, 4, etc.

2 Et non ex alio capite v. g. propter scandalum, damnum alterius, etc. (V. § 291): quippe per accidens fit.

3 Salmat. XI, 2, 22; XX, 11, 7. Sive, *ubi parvitas materiae non minuit offensam* (S. Alph. H. A. III, 66). Ejusmodi cum primis sunt quae *immediate contra Deum versantur* (Salmat.); veluti peccata contra virtutes theologicas, simonia, perjurium. His addenda sunt, ex Ecclesiae praecepto, jejunium naturale, et mixtio aquae in vino quoad Eucharistiam sumendam, vel conficiendam.

4 V. Salm. 20, 11, 4.

quorum materia, *per se*, neque gravis est, neque levis; sed et gravis, et levis esse potest. Et quandoque adeo levis est, ut ex ea nunquam constare possit letale peccatum; velut furtum unius teruncii, non recitatio unius *ave* (5): quandoque adeo gravis, ut nunquam intelligi possit peccatum leve, ceu furtum 100 libellarum, non recitatio matutini (6). Quandoque demum ejusmodi est, ut non facile discerni queat, utrum sit gravis, an levis; ideoque utrum sit mortale peccatum, an veniale: haec, nisi alias appareat manifeste, *periculose* immo *periculosissime* gravem esse *determinatur* (7); ideo levem esse tenendum est (8).

290. Deinde peccatum letale sine plena ac perfecta animi deliberatione non fit (9), quippe est aversio a Deo plena atque perfecta (10); ideo plena, et actuali mentis advertentia, et perfecto voluntatis consensu opus habet (11). Quod si aliquis dubitet, an perfecta animi

5 Salm. XI, 2, 26. Quamvis alter illum teruncium tantum in bonis habeat; vel illud *ave*, impositum fuerit ex causa gravi; v. g. a confessario ob gravia peccata: vel commutatum ex voto, v. g, jejunandi, aut recitandi tertiam rosarii partem.

6 Salm. l. c., Licet illos homini quam ditissimo surripueris; vel hoc omiserit is qui integrum psalterium recitare debet.

7 S. Anton. P. II, Tit. I, Cap. XI, 28. Unde autem aestimari debeat materiae gravitas, vide, si lubet Suar. *De Legib.* III, 25, 7, etc. Salm. XI, 2, 22, etc., 20, 11, 9. Heic tantum animadvertimus, falsam esse doctrinam existimantium; partis gravitatem aut parvitatem, relative, idest ex *toto*, metiendam esse; et gravem censendam, quae pertingit ad tertiam totius partem (V. Sanch. D. 1, 4, 17, etc.). Quod autem quidam docent, ea quae gravia sunt semper aut obligare sub gravi, aut nullatenus obligare, ideoque aut grave peccatum in his, aut nullum admitti (v. c. a sacerdote qui ne ter quidem aut quater per annum celebrat), *per se* et in abstracto verum est (V. Less. II, VII, 28); nam aut subest causa justa, quae excusat a lege, aut minus; si primum, lex cessat; sin alterum, viget integra; ideoque *illic* nullum, *hic* grave peccatum inerit. Et mirum esset, ait Less. l. c., eum qui, v. c., per levem negligentiam segetes alterius incendit teneri ad restitutionem sub levi; aut leviter peccasse si hominem occidit. (V. Lugo *De Euch.* 20, 3, etc.).

8 S. Alph. III, 132. *Epist. Resp.* v. *Adversarius in dissertatione;* V, 52. In summa, ut responderi possit aliquid carere culpa letali, sufficit hoc probabile esse (Ex S. Alph. I, 53). Qui autem, in re dubia, consultus respondet, aliquid esse letale, idque consulenti persuadet (quod, etsi sepe dictum sit, dicendum est tamen saepius), eum decipit; et si probabile sit, eum contra facturum, propter erroneam ejus conscientiam, letali non caret.

9 S. Alph. V, 5.

10 D. Tho. I, 2, 74, 1.

11 S. Alph. V, nn. 4, 5. *Plena;* ex hoc capite excusantur semifatui, semiebrii, hi quibus aliquid obrepit dum evigilant, qui ex subita passione in transversum aguntur (V. D. Tho. I, 2, 88, 6). *Actuali* V. § 147, 23. *Advertentia,* scilicet, ad actionis gravitatem: quare, etsi intellectus aliquid cogitet, et animadvertat delectationem in se excitari, v. c., de inimico

deliberatione aliquid admiserit, id sequimur quod est verosimilius; ideoque in laxioris conscientiae viris, eam non defuisse, regulariter, tenendum est; contra defuisse in his, qui Deum timent, et mandata ejus observant (12); maxime vero si scrupulis laborant (13). Sed et is probabiliter a letali excusatur, qui facit aliquid malum, sciens quidem malum esse, sed ignorans grave ne sit, an leve, de re exploranda nihil cogitans, si non animadvertit, ne in confuso quidem, periculum peccandi graviter. Quod ex his cum primis intelligi poterit, si et ipse sit homo timoratae conscientiae, et conscientia ab ea re facienda parum refugerit (14).

291. Vulgaris quaestio est, utrum peccatum letale in veniale, et veniale in letale transire possit? Et *per se (obiective)* neutrum fieri potest, *quia ea quae differunt in infinitum non transmutantur* (15): ac proinde *aeternum nunquam potest fieri temporale* (16); nec contra. Propter conscientiam erroneam fieri potest utrumque. Ad haec, quod per se est leve fieri potest grave vel *subjective*, cum primis propter contemptum *explicitum et formale* (17); vel *effective*, si ex peccato levi sequi potest aliquid grave (18). Verum quia haec rei naturam non mutant, peccata hujusmodi erunt formaliter quidem, at non mate-

interrupto, si non animadvertat, nec suspicetur, delectationem hujusmodi malum esse, *vacabit culpa quantumvis tempore duret* (Sanch. Croix I, 548).

12 S. Alph. VI, 476.

13 Croix. I, 516. *Hi nunquam credant se mortaliter peccasse, nisi jurare audeant, se plene advertisse malitiam gravem, et in eam plene consensisse.* Item S. Alph. l. c.

14 S. Alph. I, 23. Quod in his cum primis locum habet, qui per Deum jurant, qui creaturas execrantur, vel imprecantur mala hominibus, filiis, etc. (Rone. *De Consc.* Cap I, in fin.). Addit S. Alph., et dummodo *objectum non sit certe per se peccatum mortale:* verum hoc non est perpetuum; nam theologis multa certissime letalia sunt, quae rudibus, vel indoctis vix reprehendenda videntur; utputa quae ad simoniam pertineut.

15 D. Tho. 2, 2, 88, a. 4.

16 D. Tho. l. c. Art. 6.

17 D. Tho. 2, 2, 186, 9 ad 3. Idest contemnens *auctoritatem* legislatoris, non item si legislatorem ipsum, vel rem praeceptam contemnit (S. Alph. I, 148; Salm. XI, 2, 39). Eoque minus peccare ex contemptu dicendus est is, qui (V. Suar. *De Legib.* III, 23) in eadem re saepius peccat (D. Tho. l. c. S. Alph. 161, v. *Quarta*).

Dixi *cum primis:* nam fieri potest grave etiam ex fine (intentione facientis) adjuncto, vel ultimo (V. D. Tho. 1, 2, 88, 2). *Adjuncto*, v. c., si quis dicat puellae verbum leviter inhonestum animo ad turpia eam trahendi. *Ultimo*, cum nempe eo animo est, ut, si opus foret, mallet peccare letaliter, quam his abstinere; v. c., die festo sacrum potius, quam ludum, omittere. Sed, gravitas heic, non actione in ipsa inest, sed in intentione facientis.

18 S. Alph. H. A. III, 68. Utputa si ex furto unius acus, sarcitor passurus sit damnum grave; vel tu, ex aspectu aut lectione leviter turpi, teipsum conjicias in periculum proximum peccandi graviter.

rialiter gravia. Quae accurate dispicienda sunt, ut sciamus quando poenis, quando reservationibus, quando restitutionibus sint obnoxia.

292. Quaeri item solet, utrum ex pluribus venialibus fieri possit unum letale. Et neque hoc fieri potest (19), nisi illa talia sint, quae si fuissent admissa uno eodemque tempore, coalescere, et ex omnibus, quasi ex partibus, unum aliquod constare potuisset; et admissa sint intra id tempus, quo potuissent moraliter uniri, et coalescere; ut puta ex pluribus frustulis intercise editis *die* esuriali (20). At enim ut ad peccatum mortale perveniri possit, opus est quantitate tertia parte majori (21). Verum si singula haec (levia) singulis fieri mandaveris, etsi quod universis mandatum est sit grave, et oppido grave, verius est, et est sententia *longe communior*, te non peccare letaliter; quia videris per alios facere, non quod universi, sed quod singuli faciunt (22): exceptis his, quae justitiam laedunt (23).

293. Denique ex letalibus, venialia praetereo, aliud est alio gravius. Quod varie aestimari potest; et in primis ex aversione a Deo, seu ex *virtute* quae laeditur; ex conversione ad creaturas, idest ex *objecto* peccati: ex voluntatis *actu*, quo quis avertitur a Deo et convertitur ad creaturas. Ex 1° igitur quo praestantior est virtus quae laeditur, eo peccatum est gravius; ideo, v. c., furto sacrilegium, sacrilegio haeresis gravior est. Ex 2° quo magis peccatum a recta ratione et a natura hominis abhorret, eo turpius ducitur; hinc fornicatione pollutio, homicidio sodomia foedior est. Demum ex 3° illius culpa est gravior qui perfectiori utitur voluntario; seu plus ceteris

19 D. Tho. 1, 2, 88, 4. *Quia omnia peccata venialia de mundo non possunt habere tantum de reatu quantum unum peccatum mortale,* quod poena aeterna, et carentia visionis divinae punitur.

20 Ex Innoc. XI, 38. Sanch. D. 1, 4, 9. Item in servilibus peractis uno eodemque die festo, in recitatione horarum canonicarum eodem die, etc., in furtis *eidem* pluries, diversis licet diebus, admissis, quamvis nova unumquodque intentione fuerit admissum. Non item in mendaciis, imprecationibus, verbis otiosis, etc.; tametsi omnia ex una eademque intentione processerint. Nec in servilibus diversis diebus festis, etc. (V. Laym. V, 7).

21 S. Alph. III, 530. Itaque is in ultimo, v. c., frustulo, opere, furtulo, quo completur materia gravis, graviter peccat: et nedum formaliter, sed, quia materiae revera uniuntur, materialiter quoque, (Bonac., Lugo *De Just.* 16, 38. Salmat. XI, 13, 22). Atque ideo censuris et reservationibus, si peccato cohaereant, fit obnoxius.

22 S. Alph. III, 306. Veluti si jusseris decem famulis vacare servilibus die festo per horae dimidium.

23 Ex Innoc. XI, 38. Ut puta, si uni ex famulis tuis jusseris poma decerpere ex arbore vicini, alteri ramum caedere in ejus silva, alteri demum in prato ejus pecus depascere; si singula haec levia sint, simul autem collecta sint aliquid grave.

valeat, seu plus ceteris sapiat: inde peccata *ignorantiae*, *infirmitatis*, *et malitiae*.

294. Peccati gravitatem circumstantiae interdum minuunt, interdum aggravant. Earum quae aggravant duplex est genus; nam vel *simpliciter* aggravant, vel *in infinitum*. Illae sunt quae augent materiam peccati letalis, et ex gravi faciunt gravius; velut furtum unius aurei, aut decem, aut centum. Hae sunt quae peccatum, quod per se est leve, faciunt *grave;* veluti furtum modicae rei, quod dominum afficit damno gravi: vel (seu leve seu grave) *multiplex;* seu numerum augeant, seu speciem mutent; veluti si quis furetur rem sacram, vel (in nostra sententia) communem pluribus. Est et tertium genus circumstantiarum, quae faciunt peccatum quod peccatum non est; cum nempe aliquid fit tempore, loco, vel modo quod non licet (§ 153, 12).

TRACTATUS VI.

DE POENIS ET CENSURIS.

TITULUS I.

DE POENIS

295. Actiones humanae quae a lege deerrant quando rempublicam perturbant, *crimina*, seu *delicta*, proprio nomine dici solent (1). Delicta coercentur *poenis*; quocirca de delictis, et de poenis nunc; paucis et obiter, pro re nostra. Quae heic dicturi sumus pertinent cum primis ad poenas canonicas latae sententiae, et maxime ad censuras et irregularitates (ex delicto) probe noscendas, et in foro interno applicandas pertinent: quod ante omnia velim animadverti. De poenis quae irrogat jus civile viderint J. C.; de poenis canonicis ferendae sententiae viderint judices ecclesiastici. Recentiores Moralistae haec attingunt vix summis digitis: liceat mihi ea paullo latius prosequi; nam nostra sunt, et scitu maxime necessaria.

Art. I. *De Delictis.*

296. Delictum est: *Externa legis poenalis violatio dolo malo facta.* Consistit igitur ex *violatione* legis poenalis: legem poenalem accipimus quae lata est maleficiis coercendis; ideoque non naturalem nec divinam, sed humanam tantum. Quare hoc jure utimur, neque legis naturalis, neque divinae violationem delictum facere (quamvis peccatum faciant), sed tantum humanae, seu canonicae, seu civilis (2). Nec cujuslibet (quis enim dixerit delinquere eum qui, v. c., non ex jure testatur, contrahit, judicio experitur?), sed *poenalis* dumtaxat. Porro violatio legis sine lege ne intelligi quidem potest;

1 V. § 271 pr. *Delictum*, vocabulum usu juris frequentius: *crimen*, aptius, quasi accusatione et damnatione dignum (C. 1, Dist. 81). Omne delictum igitur peccatum est, sed non contra.

2 Ex C. 2, Dist. 82. Bonacina *De Censur.* Disp. I, Quae. 2, Pun. I, n. 7; S. Alph. VII, 43, 44. *Quia cum lex ecclesiastica imponit poenam super crimine a lege divina vetito, novum jus condit* (S. Alph. n. 350).

ideo cessat delictum in eo, qui falso putat, vel falso creditur legem violare, licet peccatum non cesset (3).

207. At enim violatio legis poenalis, uti ex definitione patet, sine actu et interno, et externo non intelligitur; nam sine *illo* actus humanus, sine *hoc* violatio legis humanae, quae interna non attingit (§ 200, 8), ne intelligi quidem potest. Et primo sine *actu interno*, idest sine animo delinquendi; sive, uti J. C. ajunt, *sine dolo malo* (4). Scilicet lex potest violari dolo, casu, culpa. *Dolus* heic est: *Voluntas* (propositum) *delinquendi* (5), quae non intelligitur sine culpa letali (6). *Casus* est: *Eventus qui praevideri non potuit, vel cui praeviso non potuit occurri* (7): ideo et id quod pendet ex voluntate alterius casus est, si prohibere non possis (8). Denique *culpa* in jure plerumque intelligitur: *Factum* (nempe effectu pro causa usurpato) *inconsultum quo alteri nocetur injuste* (9): *inconsultum*, idest *cujus exitus*

3 *Falso putat.* V. § 155, 3. — V. c. si caedit laicum, quem clericum credit; si infantem rebaptizat, vel aliam uxorem ducit, falso putans priorem baptismum validum fuisse, vel primam uxorem adhuc vivere (Suar. *De Legib.* V, 34, 9): scilicet *nihil mutat existimatio delinquentis* (L. ult C. *De crim. expil. haered.*); quia, non contra legem, sed contra conscientiam agit. *Vel falso creditur:* v. c. si sacerdos, injusta censura per judicem irretitus, palam celebret non sine magna offensione fidelium: is graviter quidem peccat, quia videtur *claves* contemnere, sed non fit irregularis (Suar. 4, 7, 20). Idem juris est in eo, qui rem legibus quidem permissam, sed prava et scelesta intentione facit; puta, si, cum aliter se tueri non posset, occidit aggressorem directa intentione occidendi, quippe sibi inimicissimum (V. D. Tho. 2, 2, 64, 7, et Suar. 46, 13).

4 L. 3, § 1 *De injur. Maleficium voluntas, et propositum delinquentis distinguunt* (L. 35 pr *De Furt.*).

5 L. 1, § *Divus. Ad L. Corn. De Sicar.* L. 1 C *Ead. tit.* Caeterum propositum delinquendi intelligitur in eo opere, ex quo effectus noxius sequitur quasi ex causa necessaria, si abstinere debuisset (§ 156 in fi.); puta si quis aliquem mortifere vulneravit sciens volens, etsi occidendi animum non habuerit (C. 39, D. 50 : et planum est. In negociis civilibus dolus est: *Calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita* (L. 1 §. *De dolo malo*).

6 S. Alph. VII, 377, 383. Scilicet, non quod dolus non possit incidere in re levi (puta in furto unius teruncii, in damno levi aliis dato) sed quod *delicta* accipimus quae materiam gravem, vel grave damnum continent.

Porro dolus sine culpa letali non intelligitur; sed haec propositio non convertitur; nam peccatum letale sine dolo consistere potest: ut ecce in eo qui rem probabiliter periculosam facit sciens volens, a qua abstinere debuisset.

7 L. 16, § 1 *Loc. et cond.* L. 4, C. *De peric. tut.*

8 Ex LL. 36, 37, 38. *Locat.* Ut puta latronum incursus (L. 18 *Commod.*), factum principis (L. 36, § ult. *Locati*).

9 Vinn. in § 2, n. 7. *Quib. mod. re contr. obl.* Ex L. 50, § 1 *Ad L. Aquil. In jure* seu civili, seu canonico; nam penes Nostros culpa *peccatum* est. Inde distinctio culpae in *civilem* seu *juridicam* (C. un. *De Commod.* C. 2 *De Depos.*), et *theologicam* (V. Lugo *De Just.* VIII, 26 etc. S. Alph. III, 549.

facile a diligente praevideri potuerit (10). Ait lex, *potuerit;* nam si revera praevisus fuit, nec is, qui fecit, omnia observaverit quae diligens quisque observaturus fuisset (§ 157, 15), erit culpa theologica dolo proxima, et Nostri dolum appellant (11). Culpa in jure passim significatur appellatione negligentiae (12), et a J. C. et TT. vulgo diducitur in levissimam, levem, et latam (13). Itaque is qui casu deliquit, innoxius est (14); qui dolo (sciens volens), reus (15). Qui culpa, in foro quidem exteriori (seu civili, seu canonico), aliquatenus reus habetur, si culpa fuerit lata (16); sive quia in doli suspicionem

10 Ex LL. 8, 31. *Ad L. Aquil.* C. ult. *De Injur.* C. ult. *De Homic.* in 6°.

11 S. Alph. III, 550. V. Less. II, 7, 25. Scilicet Nostris dolum est peccatum letale. Nempe si effectus sequitur se non invito: nam si praeter, vel contra suam voluntatem sequitur, dolus cessat, licet peccatum non cesset.

12 § 3 *Quib. mod. re contrahit.* C. ult. *De injur.* V. Less. n. 30.

13 Vinn. in cit. § 2. Suar. 45, 5, 4. Salmat. 13, 1, 9. S. Alph. III, 549. Et metitur, quasi e contrario, ex diligentia quam paterfamilias vel prudentissimus, vel solers, vel etiam desidiosus adhibet suis rebus. Itaque illius diligentiae deesse *levissima* culpa est, istius *levis,* hujus *lata* (Silvest. V. *Culpa.* Quaest. I, Navarr. 17, 178). Levissima, e. g., culpa ejus est, qui e curru aliquid projiciens, prope stantem occidit, si priusquam jaceret circumspexit, et conclamavit: levis ejus qui circumspexit (Ex C. 14 *De Homic.*); lata ejus qui nec conclamavit, nec circumspexit (Ex L. 7 *Ad L. Corn. De Sicar.*). Belle Sayr. VII, 5, 4, haec explicat exemplo ejus, qui librum sibi commodatum, a furibus surreptum reliquerat - in cubiculo, quod clavi quidem obseravit, sed non tentans manu, an bene obseratum esset - vel in cubiculo ostio non obserato - vel in scamno licaei (V. Lug. n. 26).

Verum haec generaliter; nam interdum culpa aestimari debet ex re, opere, negocio, quod agitur; et quae in re modica levissima culpa est, in gravi fit levis, in gravissima lata (Lugo *De Just.* VIII, 112. Salm. n. 37).

Sed et *pluribus aliis modis* culpa dicitur in jure (V. C. ult. *De Injur.*): nam et *imperitia culpae adnumeratur* (L. 175 *De R. J.*); veluti si artifex gemmam, quae includenda ei data est, imperitia sua fregerit (L. 14 *Si gemma. Locat.*): et *culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti* (L. 37, *De R. J.* C. 19 *Eod. tit.* in 6°); ut puta, si Clericus, peritus licet, aegrotum male secuerit (C. 19 *De Homic.*). *Lusus quoque noxius in culpa est* (L. 10 *Ad L. Aquil.* C. 21 *De Homic.*): ut ecce *si pannum rubrum ostendit quis, fugavitque pecus, quod in fures incidit* (L. 50 *De Furt.*). *Intempestiva quoque misericordia culpa est* (L. 7 *Depos.*); puta si commentariensis compeditum solverit, et is evaserit (L. 7 *De Dol. mal.*). Denique culpae adscribitur *mora:* de qua haec lex esto: *unicuique sua mora nocet* (L. 133 *De R. J.* C. 25. *Eod. tit.* in 6°).

14 L. 24 *De R. J.* C. 3 *De S. E.* C. 49, Dist. 50. Verum in foro externo - *culpa, vel mora praecedentibus, etiam casus fortuitus imputatur* - (C. un. *De Commod.*).

15 L. 1, § 3 *Ad L. Corn. De Sicar.* Sive pacato animo deliquerit, sive ex impetu (Renazz. *Elem. Jur. Crim.* Lib. I, Cap. 1, § 5. S. Alph. VII, 394).

16 Ex L. 11. *De Incend.* C. 5 *De injur.*

incidit (17), seu potius, *quia mali exempli reus est* (18): in interiori non item (19), quia culpa magis in casum recidit (20).

298. Deinde opus est *actione externa*, ex hac enim initium capit transgressio legum humanarum (§ 146): adeo ut nec consilium delinquendi habuisse quis videatur, nisi et factum sequutum fuerit (21) Verum non quaevis actio externa obnoxia est poenis in jure statutis, sed *perfecta, et consummata* (22). Porro omnis actio externa aut *opere* aliquo perficitur, aut *verbis* constat, aut *omissione* continetur. A facilioribus ordiamur. OMISSUM aliquod intelligitur postquam tempus, intra quod faciendum erat, penitus praeterierit (23). Delicta quae VERBIS constant (ut haeresis, blasphemiae, convicia) tunc regulariter perfecta esse intelliguntur, cum sic ore prolata fuerint ut, si quis praesens esset, ea intelligere potuisset (24): dummodo, scilicet, integrum et manifestum prodant animum dicentis (§ 146, 16). Demum actio, quae OPERE aliquo perficitur aut merum *factum* est,

17 Ex L. 7. *Ad L. Cornel. De Sicar. Magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est* (L. 226. *De V. S.* Viva. S. Alph. III, 554).

18 L. 38, § 5. *De Poenis.* C. 7. *De Poenit.* Hac re culpa in jure appellatur, non maleficium, delictum, quia haec exigunt *voluntatem et propositum* delinquendi (L. 55 pr. *De Furt.*), sed *quasi maleficium, quasi delictum;* idest proxima delicto, maleficio. Si quando autem Nostri docent, ex *culpa lata* oriri, v. c., irregularitatem, obligationem restituendi, etc., culpam latam accipiunt quae non caret peccato letali (Vasq. Less. II, 7, 27. Lugo *De Justit.* VIII, 49. S. Alph. III, 550; VII, 377).

19 V. Lugo *De Just.* VIII, 51. S. Alph. III, 550: quamvis actio ex alio capite sit illicita (§ 157, 15).

20 Ex CC. 9, 13. *De Homicid.* Lugo n. 107. Regin. 10, 59. Scilicet casus est *eventus cui non potuit occurri:* quis autem occurrere potest ei rei, de qua non cogitat? Ideo casus et culpa nonnunquam in jure quoque civili promiscue accipiuntur (LL. 9, 11. *De incend.*).

21 L. *Saepe* 53, § ult. *De V. S.*

22 L. 21, § 7. *De Furt.* Scilicet in odiosis verba legis *cum effectu* accipere debemus (L. 1, § *Haec. Quod quisque jur.* C. 4. *De Cleric. non resid.* Suar. *De Legib.* V, 34, 13); nisi lex aliud palam expresserit, ut in L. 3. *Ad L. Jul. de vi publ.*, et C. 1. *De Homic.* in 6°. Dixi poenis *in jure statutis;* quae in jure dicuntur *ordinariae;* itaque hae semper, et hae solum intelligendae erunt cum dicimus, *poenam incurri,* vel minus: neque enim est in arbitrio judicis poenas variare (L. 1, § 4. *Ad S. C. Turpil.* V. § 302, 11).

23 D. Tho. 2, 2, 79, 3, ad 3. Suar. Thesaur. Lib. I, Cap. 14; ibique Giraldi. V. c., indicta non recitantibus horas canonicas suspensionis poena, omissio non incipit imputari quum, media nocte properante, certum est recitari residuo tempore amplius non posse, sed cum haec praeterierit (Ex LL. 8, 124 *De V. O.*).

24 V. § 146, 16. Quamvis occultissima maneant (Ex Trid. XXIV. R. 6), hoc enim per *accidens* fit; explosa contraria sententia P. De Castro. Dices *Ecclesia non judicat de* OCCULTIS (C. 11, Dist. 32, C. 33 in fi. *De Simon.*): ita porro; sed occulta accipere debemus *per se,* idest interna (Suar. 31, 1, 68).

velut homicidium, furtum; aut *actus*, e. c., matrimonium, baptismus, absolutio a peccatis. *Facta* plerumque pluribus partibus constant, et velut initio, progressu, ac fine: initio pravi consilii significatio, progressu conatus, fine consummatio continetur (25): quoties igitur factum coercetur, neque consilii significatio, neque conatus sunt obnoxia poenis, sed factum penitus absolutum (26): et si hoc ab effectu capit perfectionem, poena non tenet facientem quoad effectus sequutus fuerit (27). *Actus* perfectus intelligitur cum fuerit factus jure, quia *verba cum effectu* (maxime in odiosis) accipimus (n. 22): ideo, ut sit poenis obnoxius, opus est, ut nihil essentiale sive *natura sua*, sive *jure*, illi desit (28). *Si quando autem una et eadem lex et irritat* (vel irritum supponit) *actum, et ponit poenam facienti, poena quidem per actum vel jure nullum incurritur*, quia lex non actum, sed factum (ausum) coercet (29): verum, ut *factum* dici possit, necesse est, ut

25 V. Renazz. Lib. I, Tit. 1. Titius, v. c., necem Osio *minatur* (en pravi consilii significatio): serius eum 1° *quaerit;* et quaesito 2° ensem *strinxit*, illum confossurus; sed actu in ipso *destitit;* aut 3° *feriit incassum*, quia Sejus deflexit (en conatus *remotus, proximus, praetergressus*); sed mox iterum ferit et *occidit* (en actus consummatus).

26 L. 53, § *Sane De V. S.* Itaque *reus*, v. c., *falsi* non est qui falsificatas literas nondum signavit (Ex L. 6. *Ad L. Corn. De fals.*): reus furti nondum dicitur *qui furti faciendi causa conclave intravit* (L. 21, § *Qui furti* 7 *De Furt.*), *nec qui auferre rem coeperit;* sed qui abstulerit (L. 15, § *Abduxisse de Injur.*).

27 Tolet. 1, 9, 13. *Quid enim obest conatus cum delictum nullum effectum habuerit* (L. 1, § 1, *Quod quisq. jur.*)? Etiamsi nihil amplius sibi faciendum supersit (Suar. *h. t.* IV, 3, 4; et *De Legib.* Lib. V, Cap. 34): utputa homicidium, quoad mors sequuta fuerit; mandatum, quoad mandatarius eo functus sit (L. 53. § *Neque verbo. De Furt.*). Nec obstat C. 27. *De Simon.*, quo electio ad beneficium facta ab his, qui pecuniam sibi stipulati fuerant, tamquam *simoniaca reprobatur*, etsi pecunia nondum soluta sit: aliud est enim electionem ratam non haberi, aliud eligentes esse illico poenis obnoxios; hoc canon non dicit. Verum hoc ad eos effectus pertinet, qui actionem integrant; quamobrem si effectus actionem tuam non integrat, sed aliquid aliud ab eo est, haec regula cessat; puta si in judicio pejerasti ut reus absolveretur, et is nihilominus condemnatus fuerit, lues. Hinc olim Monachi praedicantes, decimas non esse solvendas, excommunic. ipso facto incurrebant (Clem. 3, § 2. *De Poenis*); ideoque etiam effectu non sequuto.

28 Suar. *De Legib* V, 34, 13. Sanch. M. III, 2, 5. Proinde hoc verbum, *actus*, (v. c. emptio et venditio, matrimonium, baptismus) actum validum, non invalidum et nullum significat (Clem. 1, v. *Igitur* - circ. finem. *De Sent. et re judic.*); nam irrita venditio, irritum matrimonium, etc. qua emptio, qua matrimon., etc., nihil est: et non praestat impediment. quod de jure non sortitur effectum (L. 55. *De R. J.* in 6°).

29 Suar. l. c. L. 13, § 4. *De his qui not. in fi.* L. 4. C. *De Excusat. Tut. Irritat:* v. c., alienationem praedii ecclesiastici sine beneplacito Apostolico - absolutionem complicis - *Irritum supponit;* v. c., matrimonium sancti-

nihil *natura sua* essentiale ei desit; idest ut alias constare posset saltem naturali jure (30); quod velim animadverti.

299. Porro quia ex actione interna et externa *una* integra actio coalescit (§ 145, 12), necesse praeterea est, ut *idem* sit *objectum* externum utriusque. Proinde si actio externa, a voluntate deerrans, aliud attigerit, in foro conscientiae quasi casus fortuitus computabitur; sive id acciderit revera fortuito casu, quod planum est (31): sive per errorem facientis, quod mihi est verius: dummodo error fuerit substantialis (nam error quoad accessoria, seu accidentalia, non aufert voluntarium.) Et hoc tripliciter fieri potest; 1° si quis vel circa rem erraverit (32); 2° vel circa personam (33); vel 3° circa rem quoad

monialis, vel hypodiaconi; iteratio baptismi jam valide collati, etc. In his igitur, non juris effectus, sed animi destinatio cogitatur (L. 11. C. *Ad L. Jul. De Adult.*); idest *effectus intentionis cum opere subsecuto* (C. ult. *De Bigam.*). Sed quaestionis est, utrum ausum hujusmodi subjaceat poenis, si actus ex alio quoque capite fuerit nullus; v. c. an effugiat excommunication. subdiaconus qui ducit affinem, monialis quae nubit sine parocho et testibus ubi Conc. Trident. viget, etc.: negant enim Suar. n. 10, et Sanch. nn. 7, 8, qui Sotum reprehendit docentem incurrere. Mihi Soti quidem sententia potior videtur, ne melior sit conditio ejus qui plus, quam qui minus deliquit (Ex L. 3 § 1. *De Donat inter viv.*): nihilominus contrariam tenendam puto, quia versamur in odiosis.

30 Ex L. 6 pr. *Ad L. Cornel. De Fals.* Ibi: *Prius enim oportet esse aliquis actus, vel non jure; actus, ut legi locus sit* - Itaque si monialis, ex. gr., nubat amenti, aut verbo tenus, poenam effugiet - (Sanch. M. VII, 48, 9, Bonac. To. 3, Disp. II, Quae. II, Pun. VII, n. 11): item qui testamentum suppressit non jure factum (L. 38, § 6. *De Poenis*), aut legatum sibi adscripsit in testamento alieno imperfecto sua manu exarato L. 6, § 1. *Ad L. Corn. de Fals.*). Quamobrem rectissime S. Alph. VII, 171, negat, contra communissimam, irregularem fieri, ex hoc capite, excommunicatum vitandum, qui poenitentes absolvit. In sacramentis, quae jure divino constant, essentialia accipienda sunt ea sine quibus constare hoc jure non possunt; atque ideo idem juris est si ex his defuerit aliquid puta si diaconus absolvat complicem, vel (regularis forte) ungat aegrotum invito parocho - (Suar. *h. t.* 22, 4, 5) vel rebaptizet cum vino, aut sine forma (Suar. XI, 3, 14). -

31 V. Suar. 22, 1, 53. Veluti si, quum servo meo pugnum ducere vellem, illo ictum declinante, in proximo te stantem percusserim (L. 4 *De Injur.*).

32 Lugo *De Just.* 17, 75. Ut puta, si putans te auferre vas aureum, aeneum abstuleris (Lugo ib. Contra L. 21 § *Si quis aes. De Furt.*). Porro multa ex his, quae a Nostris traduntur in Tract. De Restitutione, ego in hunc Tract. transtuli; quia et poena restitutio quaedam, et restitutio poena quaedam est: et quia est mitior poena, quae ad excludendam restitutionem valent, eo magis ad poenas excludendas valere aequum est.

33 Suar. 22, 1, 52. Veluti si percusserit Cajum, quem Osium putabat: nam neque Osio facit injuriam, quia non percutit; neque Cajo, quia non vult (Engel V, 39, 136. S. Alph. III, 628, 629; secus in foro externo, quia semper civem laedit, L. 18, § *Si injuria, De injur.*): nec, probabilius, si utrumque clericos esse sciebat, incur-

personam, nempe falso putans eam rem (v. c. aedes quas incendit) esse, v. c., Sempronii, cum sint Audisii (34). At is qui rem surripit, quam falso putat meam esse, vix poenae eximitur, aut ne vix quidem, quia accidentalis et concomitans hic error est (35). Ad ultimum utraque actio (interna et externa) mala, aut noxia *per se* sit oportet; itaque si externa sit mala ex sola intentione facientis, quia intentio eam non mutat (§ 154, 18), non erit poenis obnoxia (36).

Art. II. *De Poenis.*

300. Poena in jure modo *noxae vindicta* (1) appellatur, modo *delictorum coercitio* (2). Et non in sola castigatione corporis posita est, sed etiam in ademptione, seu deminutione *status, libertatis, bonorum* quae in patrimonio nostro sunt, delicti nomine irrogatis (3). Noxae, delicta ordinem perturbant quoad Deum, et quoad societatem; poenis ordo redintegratur, et velut in pristinum restituitur; et qua ad *illum* redintegrandum pertinent vindicativae sunt, qua ad *hunc*

rit excomm., quippe personae morali, nisi per singularem personam, non fit injuria (Suar. n. 54). At vero si non ignoravit, se Cajum percutere, non excusatur si nescivit, v. c., eum fratris sui filium esse, non percussurus profecto si scisset; quia error non in substantiam cadit (V. Lugo n. 75). Idem juris est si percusserit Osium clericum, Sempronium clericum putans, si non quasi Sempronium percusserit, sed quasi clericum; nam eo animo erat, ut quemcumque clericum caederet.

34 Lugo *De Just.* 17, 75. S. Alph. l. c.

35 Lugo n. 77. Vix enim interest furium, cujus sint res quas furantur (Sanch. D. II, 23. S. Alph. l. c., v. *Idem*).

Porro haec ad eum pertinent qui *errans* fecit, nam si fecit *ignorans*, si, v. c., clericum caedit, - domum alienam incendit ,sciens volens, nesciens quis *ille*, vel cujus *haec* sit, hic cuicumque clerico, cuicumque domino vult facere injuriam (L. 18, § *Si injuria*, *De Injur.*). Nec excusat quod sciens non fecisset (§ 136, 27).

36 Sayr. Lib. VI, 17, 12. Ut puta, si quis occidat injustum aggressorem alias mortem vitare non valens; etiam animo injuriae, alias acceptae, ulciscendae (Salm. 10, 8, 45); et licet animus hujusmodi exterius non lateat.

1 L. 131. *De V. S.*

2 L. 1 *De Legib.* - *Delictorum, quae sponte, vel ignorantia contrahuntur,* ait J. C. l. c.: Nempe in foro externo culpa quoque civilis coercetur: et interdum etiam ea quae carent culpa, si subsit causa: inde reg. juris Canonici - *Sine culpa, nisi subsit causa, nemo est puniendus* (C. 23 *De R. J.* in 6°): verum *heic* non poena versatur, sed mera beneficii alicujus denegatio: ut ecce cum filii haereticorum arcentur officiis ecclesiasticis (CC. 2, 9 *De Haeret.* in 6°); vel irrita declaratur collatio beneficii, quod quis mihi per simoniam, me ignorante, obtinuerit (C. 27 *De Simon.*).

3 *Status*, velut interdictio a publicis officiis, vel administratione bonorum (§ 120, 13), infamia (§ 121.), etc. *Libertatis,* ut puta, cum quis in carcerem detruditur, vel in exilium mittitur. *Bonorum,* velut eorum publicatio, mulcta, restitutio damni ex injusta *acceptione*, puta si quis alienas aedes incenderit (Ex L. 3, § *Hanc. Si mensor.*).

exemplares. Illae eo spectant, ut Deo suus honor vindicetur: inde *supplicia* primitus appellatae: et hoc in poenis et praecipuum, et perpetuum est; quia cujusvis legis transgressio in contemptum legis Dei aeternae denique redundat: istae ut alii, exemplo deterriti, minus delinquant; ideoque publicae tranquillitati student; et hoc quoque in eis perpetuum est, et praecipuum, sed minus praecipuum; et planum est. Ad haec delicta ordinem perturbant et quoad ipsum delinquentem: et poenae ad hunc quoque ordinem redintegrandum pertinent; nempe emendatione ipsius delinquentis: verum hoc neque praecipuum est, quippe ad utilitatem singulorum pertinet; neque perpetuum, alioquin nulla poena in perpetuum irrogari posset; nec poena capitis irrogari unquam potuisset. Omnium autem triplex genus constitui potest, nempe ex auctore, ex objecto, ex modo quo tenent delinquentem.

301. Ex auctore sunt vel *a jure* vel *ab homine*. A jure quae feruntur ad instar legis, idest omnibus et perpetuo: ab homine quae ad instar praecepti, idest singulis (4). Illae perpetuae sunt, *hae* cessant, nisi jam fuerint incursae (§ 249, II), resoluto jure eas ferentium (5). Inter has tenent quae omnibus quidem, sed pro casu aliquo speciali, irrogantur; quae proprio nomine *sententiae universales* dici solent (6); nam, perinde ac si lege latae fuissent, tenent omnes; sed, quasi ab homine latae, cessant resoluto jure eas ferentis (7). Sed utrum illis, quia tenent omnes; an his, quia non sunt perpetuae, propius accedant, non satis convenit (8). Huc recidunt poenae conventionales,

4 Suar. 3, 1, 2. Salmat. 10, 1, 17. *Omnes* - In jure canonico omnes passim *sententiae* vocantur (V. Suar. Lib. I, Cap. 1, n. 9): scilicet lata et minus propria significatione: et illae sententiae *universales*, hae *particulares* dici solent. Ego, quoties deinceps *sententiam* dico, eam dumtaxat intelligo, quam judex pronunciat; de qua hic nobis agendum non est.

5 Suar. 3, 4, 9. Tolet. I, 6, 4; Laym. cit. Cap. II, 2. *Communissima*. Aliud juris est in *sententiis* latis officio judicis: *sententia judicis est quaedam particularis lex in quodam particulari facto* (D. Tho. 2, 2, 67, 1); atque ideo, prout lex (aqua, et non a potestate eam ferentis vim et statum capit) perpetua est - Nec aliud docet Suar. 3, 4, 10; ibi enim, n. 12 et sect. 5, n. 4, sententiae appellatione mandatum, praeceptum intelligit.

6 Laym. *De Censur.* Cap. II, 2. S. Alph. VII, 6. V. c., in omnes qui occultum furem sacrilegum intra mensem scientes non denunciaverint - vel ablata, e. g., in orto nuper incendio, vel naufragio, non restituerint.

7 Laym. et S. Alph. ll. cc. *Communiss.*

8 Suar. 7, 2, 20 etc., 10, 2, 6. Qui hanc secundam sententiam veriorem putat (et recte); primam aequiorem, et usu receptam. Porro sententiae hujusmodi olim in excommunicationibus dumtaxat ferendis obtinebant: hodie fere ubique obsoleverunt (Laym. l. c. V. Trident. XXV, R. 3).

quae nempe violatam alicujus (seu expressae seu tacitae) sponsionis seu publicae, seu privatae, fidem vindicant (9).

302. Ex objecto sunt vel temporales, vel spirituales. Temporales quae bonorum temporalium irrogari solent; ut puta publicatio bonorum, exilium, vincula: spirituales quibus adimitur aliquid bonorum, vel jurium spiritualium; nempe *censurae, suspensiones* quae censurae non sunt, *depositio*. His accedunt *irregularitates ex delicto*. Quas omnes sedulo distinguere, et invicem secernere diligentissime necesse est; nam quorum nomina in jure diversa sunt, earum non est eadem vis et potestas (10); ac proinde quod una earum praestat vi sua, et per se, alia praestare nequit nisi per consequens, vel per accidens: quo in negocio, plerosque ex Nostris et Canonistis haud nimium sollicitos fuisse dolendum est. Denique huc recidunt leges inhabilitantes, vel irritantes (§§ 209, etc.), quae in odium alicujus criminis statutae sunt. Ad ultimum, quaecumque illae sint, si ejusmodi sunt, quae animo delinquentis facile occurrere potuissent, uti vincula, *ordinariae;* secus *extraordinariae* a Nostris dici solent (11).

303. Denique cum omnis poena spectet ad leges tuendas (§ 164, 26), quod magistratus officium est (12), cumque suapte natura, non in

9 Hoc ut probe intelligatur ab initio petenda res est. Poena conventionalis dicitur quae ex contractu aliquo debetur, aut ex quasi contractu § *Poenae quoque* 36. *De Legat.* L. Un. C. *De his quae poen. nom.* Suar. *De Legib.* V, 7, 10, etc.). Ex contractu expresso, ut in votis poenalibus: ex quasi contractu, puta si testator aliquid heredi reliquerit, ut aliquid faciat, aut non faciat, adjecta poena si secus fecerit (Cit. § 30 et L. 1). In alterutrum recidunt quae tacite contrahuntur in munere aliquo suscipiendo (V. Thesaur. Par. I, Cap. 32, qu. 1). Quarum duplex genus distinguendum est; nam vel damno nos afficiunt rem ipsam adimendo, v. c. beneficium parochiale non ascendenti intra annum ad ordinem presbyteratus (C. 14. *De Elect.* in 6°); episcopatum ei qui intra sex menses non recipit consecrationem (Trident. XXIII, R. 2): vel aliquo velut *lucro* nos prohibent, ut ecce quae adimunt distributiones quotidianas eis, qui choro non intersunt (Trident. XXIV, R. 12), fructus beneficiato non recitanti horas canonicas (S. Pius V. C. *Ex proximo*) Poenae hujusmodi et poenae et pacti habent aliquid, atque ideo utriusque jure aestimari debent. Quaesitum est, utri propius accedant: et quae *damno* nos afficiunt illi; quae *lucro* nos prohibent, huic magis accedere videntur (Cf. Less. II, 34, 101. Suar. l. c. n. 8): subest enim quasi contractus innominatus - *(dabo ut facias)*. Nostri plerumque eas confundunt cum poenis inhabilitantibus (V. Salm. X, 2, 62. S. Alph. I, 149).

10 Ex L. 7. C. *De Jure Codicill.*

11 S. Alph. VI, 1074; VII, 351. In jure poena *extraordinaria* opponitur *legitimae* (L. 1. C. *Ubi De Crimin.* Engel. V, 37, 2): legitima dicitur quae in lege statuta est, extraordinaria quae definitur arbitrio judicis, *arbitraria* idcirco appellata (§ 298, 22).

12 Ex C. 21, in fi. *De Jure patr.* D. Tho. 2, 2, 62. 3.

faciendo, sed in patiendo consistat, omnis poena eget officio judicis (13). Nihilominus quandoque lex ipsa judicis officium sumit, et poenas infligit delinquenti: inde, quoad modum quo reum tenent, iterum sunt vel f. s. *(ferendae sententiae)* vel l. s. *(latae sententiae)*: illae non intelliguntur ante sententiam judicis; hae, admisso delicto, continuo reum tenent. Utra vero ea sit pendet ex voluntate legislatoris, atque ideo ex verbis legis petendum est. Itaque si is jubet eas irrogari v. c. *suspendatur, excommunicetur*, judici jubet, atque ideo esse f. s. palam est (14): contra sin dixerit, *sit excommunicatus, suspensus*, etc. *ipso jure, ipso facto, statim, ex tunc*, etc. palam est esse l. s. (15). His duobus casibus exceptis plerumque difficile et salebrosum est definire, utrum sit, f., an l. s. Sed procul dubio tenendum est esse f. s. si lex dicat *sub poena*, v. c. *suspensionis, excommunicationis*, etc. (16); nam ad judicem loquitur: et contra esse l. s. si legislator, nec judicem nec reum alloquitur, sed in sua persona loquitur, et ipsemet decernere videtur; ut ecce cum dicit - *excommunicamus, suspendimus* (17); nam palam est eum judicis officium capere; vel si reo quidem loquitur, sed quasi jam condemnato; v. c. *sciat*, vel *noverit* se ESSE *excommunicatum*; vel - *maneat excommunicatus* etc. (18). Hoc autem

13 Haec animadvertendum est, in poenis irrogandis alias legislatoris, alias judicis, alias rei esse partes: illius est poenas decernere, istius infligere, hujus pati. Quandocumque igitur lex poenam in delinquentes decernit, tenendum est, non ad reum, sed ad judicem loqui, cujus proinde erit eam irrogare; atque ideo quamdiu officio judicis non fuerit irrogata, ne intelligi quidem potest. V. Suar. *De Legib.* Lib. V, CC. VI, VII. *De Censur.* Disp. 3, Sect. 3.

14 Suar. *De Legib.* V, 6, a. n. 4. Et mirum est, Bonacinam, et S. Alph. VII, 8. *pro certo* habere illis verbis - *excommunicetur - suspendatur* - absolute prolatis, *contineri* poenam l. s. Cujus contrarium Suar. n. 11 *sine controversia* esse testatur: et jure prorsus; nam qui jubet excommunicari suspendi, etc., nondum excommunicat, nondum suspendit.

15 Sayr. I, XI. a n. 6. Suar. *De Legib.* V, VI. 5, 26. Nisi forte responderit in aliqua causa, non quasi legislator, sed quasi judex; et responsum postea relatum fuerit in corpore juris canonici; ut in C. 14. *De Tempor. Ordinat.* (Suar. *De Censur.* 31, 1, 24).

16 Suar. n. 4. *De Censur.* 3, 3, 6, Reiff. I, 2, 208. S. Alph. VII, 8.

17 Suar. *De Legib.* V, 6, 26. Ut, v. c., in C. 2 *De Haeret.* in 6°. Vel - sententia, v. c., excommunicationis *duximus innodandum*, ut in C. Un. *De Schism.* in 6°. Nec, quoad utrumque, interest utrum poena a lege sit, an ab homine (V. Suar. n. 26).

18 Suar. l. c. 27, in fi. Vel *excommunicat. incurrisse;* ut in C. 40. *De Appellat.* Non item si dixerit - *noveris te* INCURSURUM (Suar. *De Censur.* 3, 3, 3). At si, nec judicem, nec reum alloquitur, sed *utitur* verbis imperativis duntaxat, v. c. *subjaceat excommunicationi - beneficium amittat - fiat inhabilis ad beneficia* - poenam esse f. s. aut verius est (quia haec et judicis facto, et legis vi hac potestate aeque fieri possunt); aut certe tenendum. Berardi Cap. V, v. *Ut autem.* Et

inter eas distat, quod reo subinde per sententiam condemnato, poena l. s. ad diem admissi criminis retrotrahitur: poena f. s. incipit a die latae sententiae (19): ac proinde si judex ab ea ferenda abstinuerit, licet per vim, aut dolum, aut sordes, poena nec in foro conscientiae intelligitur (20). Poenae l. s. tenent semper, quia nunquam injustae esse possunt; f. s. non tenent si sententia fuerit injusta, vel nulla.

ART. III. *De poenis singulis delictis irrogandis, et subeundis.*

PRAENOTANDA

304. Ut locus poenae fieri possit ante omnia duo exploratissima esse debent, factum, et jus; idest 1° delictum admissum fuisse ab eo qui reus postulatur (1), et hoc manifestam rationem continet: 2° poenam adversus edictum hujusmodi in jure comprehensam esse:

nihilominus Suar. *De Legib.* V, 6, 24, etc. haeret anceps, et laboriosis utitur distinctionibus: et S. Alph. VII, 8; et H. A. XIX, 2, et hanc, et contrariam sententiam ait esse probabilem. Verum Suaresio l. c. *imperativi modus anceps locutio est*: numquid hoc non sufficit ad poenam excludendam, nisi aliud ex aliis evidenter appareat? Et S. Alph. alias (Lib. VI, 705) docet, ea Bened. XIV, verba « *confessarii sollicitantes perpetuam inhabilitatem incurrant ad sacrificii celebrationem* » continere poenam f. s.; quod responsis tum S. U. I. tum S. Poenitent. postea confirmatum est. Sane quando lex voluit his verbis irrogare poenam l. s. id expressit, ut in C. 27. *De Elect.* in 6° - *electio* IPSO FACTO *viribus vacuetur omnino* - Et in C. ult. *De Reb. Eccles. non alien.* in 6°. Praelatos bona Ecclesiae alienantes suspensione ab administratione *ipso facto*, laicos ea usurpantes excomm. *eo ipso* coercet: de his vero qui ad haec compulerint ait, *excommunicat. sint sentent. innodati.* Sane cum heic non addiderit verba - *ipso facto* - *eo ipso* - dicere, hos quoque coerceri poena l. s., perinde est ac illa supplere. Ad extremum si sententia negantium illis verbis - *subjaceat... amittat* - probabilis est, nonne eam sequi et licet et oportet? Eoque magis sequenda erit si lex dicat - ERIT *suspensus* - ERIT *excommunicatus;* quia *hoc verbum erit interdum praesens, interdum futurum tempus demonstrat* (L. 123. *De V. S.*). Et, ut generaliter dixerim, nisi appareat manifeste poenam esse l. s., f. s. eam esse omnino tenendum est (§ 304).

19 L. Ult. C. *Ad L. Jul. Majest.* Soto I, VI, 6. Conc. 4. Suar. *De Legib.* V, 8, 3. Et ideo in priori casu sententia *declaratoria*, in posteriori *condemnatoria* dici solet. Proinde, v. g, clericus privatus beneficio per sent. judicis, *illic* fructus ab hac lata restituit, *hic* a die patrati criminis; et si poenam quoque inhabilitatis incurrerit, actus medio tempore gesti *illic* rati erunt (L. 15. *De Donat.*), *hic* irriti (Cit. L. ult.), nisi forte eis faveat error communis (Thesaur. I, VI, V).

20 V. Salm. XI, 2, 76.

1 L. 25. *De Probation.* Ibi. *Nemo condemnandus est nisi ex probationibus, vel indiciis luce clarioribus.* V. Deuteron. 21, 2. CC. 1, 14. *Qui filii sint legit.*

nam instar axiomatis semper fuit, et erit semper - *nulla poena sine lege* (2): in dubiis autem semper id accipiendum esse, quod est favorabilius reo (3). Haec primum; deinde *interpretatione legum, poenae potius mollicndae sunt, quam exasperandae* (4). Quamobrem si utendum sit interpretatione declarativa, verba legis *stricte* sunt accipienda (§ 184,°23), ideoque *in toto rigore ac proprietate teneantur, et strictissime limitentur, quantum proprietas verborum permiserit* (5): et si duas interpretationes aeque bene recipere possunt, semper benignior praeferenda est (6). Quoad interpretationem extensivam, hoc velut axioma

2 L. 19. *De L. C.* Nostri - *Nulla poena incurritur, nisi in jure sit expressa* (S. Alph. VII, 343, 345), et *compertum est apud omnes* (S. Alph. VI, 150 in fi.).

3 Ex L. 178 *De R. I. V.* Thesaur. I, 16. Seu 1° factum sit dubium (L. 1, § *Item illud. Ad S. C. Syllan*): v. c., an abortus revera sequutus fuerit: vel, quod ad irregularitatem, an *foetus animatus* (S. Alph. III, 396): sive 2° auctor facti, veluti si duo in Clericum telum jacerint, et unus ferierit, sed uter ex eis non appareat (Ex S. Alph. III, 658); nam *satius est impunitum relinqui facinus nocenti, quam innocentem condemnari* (L. 5 *De Poenis*); sive demum 3° (in his quae bono et malo animo fieri possunt), intentio facientis (Ex L. 51 *Pro Socio* L. 66 *De Judic.*), ut ecce in eo qui receptavit haereticum consanguineum suum (§ 322, 24), si non appareat, utrum receptaverit quasi haereticum, an quasi consanguineum (Suar. *De Fide* 24, 1).

4 L. 42. *De Poenis* - *In poenalibus causis benignius interpretandum est* (L. 198. *De R. I.*): *In poenis benignior est interpretatio facienda* (C. 49 *De R. I.* in 6°): et, si alias, heic maxime *capienda occasio est quae praebet benignius responsum* (L. 129. *Eod.*).

5 Suar. Belle Duard Lib. I, Cap. III. Quae. 4, n. 2, in poenalibus verba tantum ligant, quantum sonant. Scilicet, *odia restringi favores convenit ampliari* (C. 15 *De R. I.* in 6°): odiosas autem esse omnes leges poenales superius innuimus (§ 184°, 23). Nec audiendi sunt veteres quidam TT., qui favorabiles, atque ideo latae interpretationis, eas esse existimarunt quae bono publico sunt introductae; vel (ut alii) salutis animarum; vel religionis intersunt, puta adversus haereticos: nulla enim jure civili est poenalis lex quae reip.; nulla jure canonico, quae animarum saluti, aut religioni non caveat. (Lugo *De fide* 21, 34). Itaque poenae, v. c., statutae adversus simoniacos, vel bigamos coercendae sunt ad reos simoniae juris divini (S. Alphons. III, 108), et ad bigamos *veros* (Berard To. IV *De Bigam.* Cap. IV). Interdicta *Parochia*, parochiam accipere debemus ecclesiam parochialem, non territorium. Suspensionibus in *male ordinatos* (V. § 393, 6), non subjacent Episcopi, quippe non ordinari, sed *consecrari* dicuntur (Suar. 31, 1, 29): et censura qua, ex C. 1 *De Sent. et re judic.*, irretitur is, qui exercet ordinem (sacrum), non tenet qui illum exercet in ipsa ordinis susceptione, quia exercitium hujusmodi quasi pars ordinationis intelligitur (S. Alph. VI, 799, d. 3).

6 L. 198 *De R. J.* C. 49. *Eod. tit.* in 6°. V. c. Parochi non *residentes* fructus non faciunt suos (Trid. XXIII, R. 1): residentiam aequius est accipere materialem tantum (Ben. XIV, Not. XVII, 16), et non tantum formalem (V. S. Alph. IV, 127). Qui abest a choro, primo anno *privetur* DIMIDIA PARTE *fructuum, quos ratione etiam*

tenendum est, *poenae non excedunt proprium casum* (7); atque ideo ad eas producendas *argumentum neque a simili, neque a majori est validum, sed oportet ostendere jus expressum* (8). Contra, interpretatione restrictiva utendum est quoties ratio legis eam patitur (9). At vero ubi nulla

praebendae et residentiae fecit suos (Trid. XXIV, R. 12), dimidiam partem accipimus, non omnium, sed mensium quibus abfuit (S. C. C. ap. Fagn. in C. *Ex tua* n. 15 *De Cleric. non resid.*), et detracta portione pro ceteris officiis, quae non omisit (Sot. X, V, 6. S. Alph. III, 673).

7 Suar. *De Legib.* VI, 3, nn. 5, 6. *Et haec est juridica ratio exponendi omnes canones poenales, et destructo hoc generali fundamento, tollitur certitudo in his legibus explicandis* (Suar *De Legib.* V, 3, 7).

8 Suar. 45, 4, 5. Sanch., Laym., Salm. XI, 4, 39. S. Alph. VII, 345. Thesaur. Par. 1, cap. I. Quocirca non extenditur 1° *de persona in personam* (Suar. n. 6): non bene igitur quidam ex Nostris, ex C. 5 *De Usur.*, quo pecunia usuraria extorquetur foeneratoribus, danda pauperibus, hoc ad simoniacos extendunt. 2° Non *de casu ad casum*, ne de minori quidam ad majus (Suar. 22, 4, 23. S. Alph. III, 473; VII, 345); nam jura saepe delicta coercent, non quia atrociora illa sunt, sed quia frequentiora (L. 16, § *Evenit. de Poen.*); hinc, v. c., Clerici, si commiscendo *sexum* mutant, excidunt privilegiis clericalibus (S. Pius V, C. *Horrendum*), si mutant *speciem*, non item (S. Alph. III, 473). Et poena, qua *commissa* coercentur, ad *omissa* trahenda non est (S. Anton., Armil., Hurt., Giball., Turrian. ap. Salm. 10, 8, 41): hac re, v. c., poena statuta in eos qui hominem occidunt, non tenet medicum qui aegrotum non secuit, vel curationem deseruit; quamvis ea data opera id fecerit, ut ille interiret. Quidam heic aliud sentiunt (V. Salm. n. 42): nam putant interpretationi extensivae locum esse ob *identitatem* rationis, si haec in lege sit expressa (Reiff., Sanch., etc.): sed non bene (Suar. *De Legib.* VI, 3, 5). Sane Diaconus qui missam celebrat, PROPTER TEMERITATEM fit irregularis (C. 1 *De Cleric. non ord. min.*): num et laicus? Minime (Reiff. V, 28, 10): qui dubitat, an admiserit homicidium, perinde se gerere debet, ac si irregularitatem contraxerit, quia in DUBIIS TUTIOR PARS EST eligenda (CC. 12, 18 *De Homic.*); num idem juris est, si dubitet, v. c., an rebaptizaverit? Minime (Sanch. Dec. I, 10, 48; V. § 186, 37). Triplex casus est, in quo extensio locum habet: 1° in *contentis* (L. 22 *Ad L. Jul. De Adulter.*): e. g. haereticus fit irregularis, quis dixerit, apostatam irregularem non fieri? Sed V. § 186, 36. 2° Si ita obtineat ex perpetua omnium canonistarum et TT. interpretatione, ut in excommunicatione Canonis (V. § 184, 7): 3° si alias sequeretur absurdum evidens, intollerabile (Ex L. 7, § ult. *De Interd. et releg.* Suar. 13, 4, 43. Salm. 10, 3, 80); ut in ministro rebaptizante.

Sed nec *fictiones juris* (§ 208, 65) in poenalibus locum habent (Sayr I, XI, 18): ideoque non est, v. c., hic locus regulae - *qui per alium facit per seipsum facere videtur* (Duard. Lib. II. Can. I. Qu. 48, n. 17): nisi forte lex alias derisoria videretur, ut olim Clem. I. *De Sepult.* excommunicans sepelientes in loco sacro, quam quidam ad solos vespiliones coercebant (Suar. 13, 4, 10). Nec valet hic altera reg. juris *accessorium sequitur principale* (Suar. 35, 4, 16): quod velim animadverti.

9 L. 42, *h. t.* C. 22 *De Elect.* in 6°. Jure communi puniebatur Patronus, qui *jurejurando adigebat* libertum, ne uxorem duceret; jure canonico coercentur excommunicatione *spectantes* duellum: et nihilominus si ille castratum adegisset (L. 6, § 2 *De*

ambigultas, dubium nullum occurrit, *nec severitatis, nec clementiae gluria affectanda est* (10), sed legi parendum. Nunquam vero poena lucrosa reo esse debet (11). Ad ultimum admonendi sumus, *neminem ob idem crimen pluribus legibus reum fieri* (12): quoties igitur nova aliqua lege nova poena fertur pro eodem delicto, prior cessat in eodem foro (13); tametsi nova poena sit levior (14), aut prior sit latae sententiae; quae mihi verior doctrina est (15).

DE POENIS IRROGANDIS

305. Principio igitur ut possit in aliquem poenis animadverti, necesse est I° ut is vere deliquerit; II° ut sit subditus ejus cujus legem violavit; et si officium judicis intervenerit, III° ut rite condemnatus fuerit. Et I° ut *vere* deliquerit (16). Ex hoc capite 1° poena non tenet eum qui deliquit sola opinione aliorum, vel sua (§ 296, 3°; vel casu, aut culpa civili (§ 297). Deinde, quia delictum consistit ex actu interno et externo, 2° non obest actus internus (animus) si externus desit (17),

Jure putr.); hi si e conclavi respiciant (S. Alph. III, 401, q. 3) abeunt impune.

10 L. 11 *De Poenis* Proinde si poena, nulla apposita conditione vel die, irrogata fuerit perpetua intelligitur (L. 10, C. *De Poenis*).

11 Ex L. 3 *De Dolo malo*. C. 5 *De Donat. int. v.v.* Ideoque nec aliquam immunitatem reo praestare debet (L. 7, § *penult. De Sent. pass.*); nec meliorem conditionem ejus facere (L. 177, *De R. J.*). Proinde v. c., Clericus suspensus a beneficio, ab horis canonicis recitandis, aliisque officiis adnexis beneficio adimplendis non eximitur: ordinatus (in sacris) ante legitimam aetatem a susceptis ordinibus usque ad aetatem legitimam exercendis prohibetur (Suar. 31, 1, 23, licet b. f. ordinatus fuerit - *Quod statutum fuit ad poenam, trahi non debet ad gratiam* (C. 2, § 1, v. *Nec. De Trans. Episc.*).

12 L. 14 *De Accusation.* C. 4 § ult. *De Judic.* C. 12, Dist. 81. Sanch. M. III, 48, 4 Quod vel ipse rigidus Berardi, Lib IV, Par II, Diss. 3, Cap. 4, in fin., animadvertit. Ideo, v. c., suspensio qua jubetur coerceri parochus qui interfuit matrimonio clandestino (C. ult., § ult. *De Cland. desp.*); excomm. l. s., qua coercetur Regularis qui ei interfuit sine licentia parochi (Clem. I. *De Privil.*), sublata intelliguntur postquam Conc. Trident. XXIV, R. M. I. jussit, hujusmodi Parochos, et Regulares coercendos esse arbitrio Ordinarii (Sanc. l. c. Bonac. To. 3, Disp. 2, Quae. 9, P. 5, n. 14, ibique Suar., Sayr., Filiucc., Sayr. IV, 5, 10).

13 Salm. 10; 1, 177; V. S. Alph. VII, 28.

14 Suar. 12, 4, 13.

15 Ex cit. L. 14. *Nec sane verisimile est, delictum unum eadem lege variis aestimationibus coerceri* (L. 41 *De Poenis*. V. Thesaur. I, XII. Contra Sanch. n. 8).

16 L. 22, C. *De Poen.*, C. 2 *De Const.*

17 L. 1, § 3 *Quod quisq. jur. Cogitationis poenam, in foro nemo patitur* (L. 18 *De Poen.* CC. 33, 46 *De Simon. Non habent latentia peccata vindictam* C. 23, 32, 5): velut ob simoniam mentalem (Cit. CC. 33, 46), ob haeresim internam (Suar. *De Fide* 21, 2, 4. Lugo *De Fide* XXIII, 7, 11). Quid igitur si Titius dicat, se *olim*

vel ex hoc non appareat manifeste (18). Nec externus si actus internus desit (19), vel non sit malus (20), et graviter malus (21). Nec uterque, nisi utriusque idem fuerit objectum (22). Demum 3°, quia delictum consummatum fuisse oportet, eo nondum consummato, poena cessat (23). At, quando ex his omnibus nihil deest, in foro

mysterio, v. c., Trinitatis, non credidisse; vel Cajus, se olim dedisse et accepisse aliquid intentione simoniaca, an excommunicationem incurrant? Et puto Titium non incurrere, sive nunc credat, quia nunc deest actus internus; sive non credat, quia non apparet: Cajum incurrere, si non poenituerit, quia nunc denique animus prodit, qui tunc latebat.

18 Ex L. 11, § ult. *De reb. dub.* Ut ecce si quis dicat: *fabella est,* cogitans de Trinitatis mysterio (§ 146, 18); vel - *mysterium Trinitatis fabella est,* - ex animo quidem, sed quasi audita referens, aut librum legens (Suar. n. 12. Croix VI, II, 1652); non enim ipse loqui videtur: aut, verius, si id dicere videatur ex joco, etsi dicat ex animo (Victo. ap. Sayr. III, 4, 31); aut verbis aequivocis (Hurtado, Pal. contra Suar. et Lugon. *De Fide* 23, 9), quia versamur in odiosis. Et si hominem haereticum, eumque necessarium tuum, receptaveris, nisi palam appareat te illum quasi haereticum receptasse, excommunicatio cessat.

19 Ex C. 54 *De S. E.* Veluti si fidem neget ore tenus (Salm. 10, 1, 137. Suar. 43, 2, 2; Filiucc. XI, 176); si quis verbo tenus rebaptizet (Suar. 42, 2, 1).

20 Navarr. Filiucc. XI, 165. V. S. Alphons. VII, 34. 273. *Malus:* hinc non incurrit, v. c., poenas haereticorum qui haeresim suam prodit consilii capiendi causa (Lugo *De Fide,* 23, 12. Albit. Cas. XIII, 15), vel dormiens, vel in ebrietate perfecta (Croix VI, II, 1650).

21 Lugo *De Poenit.* 20, 5. Quia canones, regulariter, in gravia dumtaxat animadvertunt. Hinc, v. c., excommunicationem non incurrit qui clericum telo petit ex subita ira (§ 364); vel pacato animo, si telum vestes ejus tantum attigerit (S. Alph. VII, 34), aut leviter scarificaverit (Suar. 22, 1, 23). Nec poenas latas in fures incurrit is, qui surripit annulum aeneum, falso aureum putans (V. Less. II, VII, 27. Lugo *De Just.* VIII, 57, 58, 63. S. Alph. III, 613). Ex hoc capite eximuntur poenis venialia quae fiunt *mortalia* ex conscientia erronea, vel ex contemptu, vel ob damnum (§ 291). Quamobrem, e. c., excommunicationem, si quae alicubi lata est in fures, non incurrit is qui, sciens licet et volens, surripit acum sarcitori grave exinde damnum passo (Mazz. Disp. I, Q. I, Cap. V, § 3. Bonac. Q. I, P. 3, n. 11). Nec demum is, qui tuendi sui causa, invasorem lubentissime occidit (Sayr. VI, 17, 12; Salmat. 10, 8, 45).

22 V. § 299. Veluti si quis percusserit Sejum clericum, Osium clericum putans.

23 L. 56, § 2 *De Furt.* L. 53 *De V. S.* Veluti si clericus ictum declinaverit, vel ab eo se defenderit (V. Suar. 22, 1, 23. Salm. 10, 1, 143). Proinde necesse est (§ 298) I. *in factis,* ut facto nihil desit, ut perfectus dici possit; v. c., ut *fur* rem abstulerit: itaque si antequam e loco discederet deprehensus fuerit, poena (ordinaria) cessat. Et si factum capit perfectionem ab effectu, necesse praeterea est, ut effectus secutus, et ex causa a te praestita, non aliunde, secutus fuerit (Suar. 4, 3, 7). Hinc homicidii poenas effugit qui aliquem vulneravit mortifere, si is per miraculum convaluerit (Suar. 44, 2, 2): aut medici negligentia (Ex L. 30 in fin. *Ad L. Aquil.* Moli., Less. II, 9, 102) vel alterius ictu (L. 11 § *Celsus. Eod.*), vel quo alio casu, velut naufragio, ruina (L. 15 *Eod.*), maturius interierit. Eoque magis si vulneratus non mortifere ex

interno non proderit delinquenti, quod crimen lateat omnes omnino, et nec innotescere possit, quia id per accidens fit (24). Quaeri potest an poena teneat delictum voluntarium tantum *in causa?* Non puto, quia delictum sine *dolo malo*, idest sine *proposito delinquendi*, non fit (25), nisi aliud in jure sit expressum.

306. Deinde ut sit sub jurisdictione ejus cujus legem violavit (26). Ex hoc capite is, qui in sua dioecesi suae dioecesis legem transgreditur, coerceri potest a proprio Ordinario etiam dum peregre abest (27); modo non desierit esse subditus; immo etsi desierit, si

neglecta, vel mala medici curatione (Filiuce. XI, 173) perierit. II. In *actibus*, ut et facti sint jure, et exitum habuerint: ex hoc capite eximitur poenis in jure statutis qui praedium ecclesiae vendit, penes nos, sine scriptis (V C. It. 1314, § 1); qui indigno suffragium tulit, si is non fuerit electus (C. 7 *De Elect.* in 6°). Demum III in *omissis*, ut tempus rei faciendae praefinitum praeterierit (§ 298, 23). Proinde qui, adepta Parochia, ad presbyteratum anno proximo non ascendit (CC. 14, 35 *De Elect.* in 6°), eam non amittit tunc cum certum esse coeperit, ipsum amplius ordinari non posse, sed post annum denique exactum (Reiff. I, 14, 34). Nec his obstat L. 14 *Ad L. Corn. De Sicar.* IN MALEFICIIS VOLUNTAS SPECTATUR, NON EXITUS: hoc enim vel ad artes magicas spectat (De Simoni, *Delitti di mero affetto* P. I, Cap. II, § 6): vel post factum est accipiendum (Niccoli: *Del Tentativo*, Lez. I, § 10). Nihilominus fatendum est, olim in foro obtinuisse ea Farinacii, Clari, Carpzovii (illius aetatis in re criminali facile principum) doctrina - *Affectus et conatus ad delinquendum punitur, etiamsi non sequatur effectus* (Clar. Lib. V, § ult. 2, 91): et in eam interdum pedibus ivisse plures ex Nostris.

24 Lugo *De Fide* 23, 9; Croix VII, 48. Puta si quis haeresim suam verbis prodat, nemine audiente; vel scripto, nemine inspiciente, etsi scriptum illico igni tradiderit. (V. § 146, 16) Quid si lex in delictum manifestum *dumtaxat*, seu *notorium* animadvertat? Et manifestum, notorium, accipere debemus quod tale est *per sententiam* quae transierit in rem judicatam - (Navarr. 25, 73. V. § 122, 29); *vel per confessionem factam in jure* (ergo extra jus facta non nocet Navarr. 27, 73; Sayr. VII, 12, 6; ib. Silvest. Tolet. etc.), *vel per probationem legitime notam, aut per evidentiam rei, quae aliqua tergiversatione celari non possit* (C. 10 *De Cohabit. Cleric.* C. 24 *De V. S.*).

25 V. § 297, 4. Et ita tenere debent omnes quotquot tenent, voluntarium in causa esse peccatum solum *denominative* (§ 157, 18). Itaque si ebrius blasphemavit, licet id sanus praeviderit, non incurrit poenas blasphemantium (V. Azor. Par. I, Lib. I, Cap. VII. V. *In hac re*). Alii aliud putant.

26 L. 3 *De Off. Praesid.* C. 3 *De Paroch.* C. 21 *De S. E* Clem. I *De Sent. et Re Judic.* Idest, ut in eo territorio, in quo deliquit, sit *incola*, aut *advena* (§ 85. S. Alph. I, 156; VI, 591; VII, 27); aut, quod mihi difficile est (V. § 86), *vagus* (Schmalz. II, 2, 18. Thesaur. I, 26). Et nec Metropolitani in subditos suffraganeorum, praeterquam in causa appellationis, animadvertere possunt (C. 1, § 4, *De Foro Comp.* C. 5 *De S. E.* in 6°); in ipsos autem suffraganeos (in eadem causa) animadvertere eorum officialibus vetitum est (C. 1, § 1 *De O. O.* in 6°).

27 Suar. V, 5, 5. Salm. 10, 1, 107 ibique Bonac., Diana, Conin. etc. S. Alphon VII, 22. Licet in ea dioecesi quasi dumtaxat domicilium habeat, si quid opinor. V. § 86, 35, § 205.

antea citatione praeventus fuerat (§ 86, 37). At is qui delinquit dum peregre agit, sive suae, a qua abest, dioecesis legem violaverit; sive alienae, in qua moratur, neutrius poenas incurrit; non suae, quia *jus dicenti extra territorium impune non paretur* (28): nisi forte delictum in sua dioecesi noceat (29): non alienae, quia non est subditus ejus loci (30); ac proinde nec utriusque, si forte in utraque dioecesi eadem poena sit constituta (§ 205, 44). Nihilominus peregrinus factus subditus ratione delicti, etsi non teneatur poenis f. s. quae in eo loco vigent, quia legem naturalem (§ 86, 36) non poenalem (§ 296, 2) violavit, coerceri poterit (prout incola, et advena) officio judicis ubi deliquit, si antequam inde discederet citatione praeventus fuerit (cit. § 86, 37).

307. Denique si officium judicis intervenerit, ut sententia, seu condemnatoria, seu declaratoria, reum teneat necesse est, ut is *rite* con-

28 L. 20 *De Jurisd.* L. 3. *De Offic. Praesid.* L. 53, C. *De Decur.* C. 2 *De Const.* in 6°. C. 1 *De Priv.* in 6° (Lugo *Resp. Mor.* VI, 22). Sed necesse est, ut in eo domicilium habeat, vel quasi domicilium (S. Alph. VI, 591, v. *Incurret*). Idem juris est si deliquerit in loco exempto (Ex C. 7 *De O. O.* in 6°. C. 1 pr. *De Priv.* in 6°. Suar. V, 4, 5. S. Alph. I, 156. V. Not. II; VII, 24). Deliquisse autem quis intelligitur *ubi delicta vel commissa vel inchoata* sunt (L. 1, C. *Ubi De Crimin.* Suar. V, 49. V. S. Alph. VII, 22). Et haec nemo dubitat, si Episcopus poenam tulerit per *statutum:* at si eam tulit per *sententiam universalem* (§ 301) multi putant, etiam delinquentes extra territorium poenam incurrere (Cf. Suar. Disp. 3, Sect. 5. Bonac. Disp. I, P. XI, nn. 6, 15). Scilicet, ajunt, hoc inter *statutum* et *sententiam* interest, quod illud obligat intra territorium dumtaxat, haec vel extra territorium obligat (Suar. n. 18). At quo jure, sodes, innititur haec distinctio? Nam haec verba *lex, statutum, sententia*, in jure canonico promiscue accipiuntur (V. C. 3 *De Paroch.* CC. 21, 29, § 4 *De S. E.* C. 2 *De Const.* in 6°. C. 8 *De Privil.* in 6°), et ex ipsis Decretal. et Clementin. Titulis *De Sent. Excomm.* palam apparet. Et eam distinctionem rejiciunt Panorm. in C. 1, n. 11 *De S. E.* Navarr. 27, 273. Covarr. in C. *Alma* P. 1, § 10, n. 3 Silvest. V. *Excomm* II, n. 5. Laym. IV, 5. Ronc. Quaest. IV, q. 3. Et jure prorsus. Nam si vera esset, in *sola* legislatoris *voluntate* positum foret, subditos suos vel extra suum territorium suis legibus obligare; quod et a jure tum canonico, tum civili remotissimum est (V §§ 161, 205), et ipsismet hujus sententiae patronis merito displicuit (Bonac. n. 6). Verum hoc non pertinet ad Praelatos Regulares, quos (cum territorium non habeant) coercere posse suos subditos ubicumque existunt recepta sententia est (S. Alph. VII, 20).

29 V. § 205, 47 V. c. si parochus suam deseruerit Ecclesiam (C. 11 *De Cleric. non resident*).

30 Ex C. 1 *De Raptor.* C. 21 *De S. E.* C. 1 *De Privileg.* in 6°. Bened. XIV. C. *Gravissimo* 31 Oct. 1749 Suar. V, 5, 7; Engel V, 39, 34. S. Alph. VI, 591. Quamvis lex et poena latae fuerint ab Episcopo *tamquam delegato Sedis Apostolicae*, si haec delegatio sit a jure, quippe recidit in potestatem ordinariam; utputa si veluerit sub censura colloqui cum monialibus (S. Alph. VII, 243. V. § 73, 23). Sed is qui ante dicessit,

demnatus fuerit (31). Ex hoc capite oportet, - ut reus condemnatus fuerit a suo judice - ut juste - ut servato ordine juris. *A suo judice;* eo scilicet cujus subditus est ratione domicilii, vel quasi domicilii; vel cujus subditus factus est ratione delicti (32) — *Servato*, etc. proinde necesse est accusatum citare, eique contestari crimen, cujus reus postulatur (33): sententia autem continere debet delictum a reo perpetratum (34) et *speciem* poenae luendae (35): et in scriptis ferenda est (36): et in jure est publicanda, ac dein intimanda (37). Sed in primis necesse est, ut *justa* sit condemnatio: erit autem justa si judicatum sit ex actis et probatis, ex rei veritate, et ex jure (38).

condemnari poterit in loco ubi domicilium habet, ad instantiam partis (Soto, Avila, Bonac. Salmat 10, 1, 113). Porro haec nihil commune habent cum *reservationibus*, quae pertinent ad absolvenda peccata jam perpetrata, et poenas forte jam incursas.

31 L. 4, § *Condemnatum. De Re judic.* Ibi. *Condemnatum accipere debemus eum qui rite condemnatus est, ut sententia valeat.* Secus, si poena est f. s., *poena* ipsa; sin est l. s., *sententia* in foro fori non intelligitur (V. Engel V, 32, 9. ibiq. Navarr.).

32 C. 2 *De Poen.* Ideo is qui suae dioecesis in sua dioecesi legem violavit, postquam in aliam dioecesim domicilium transtulit, nec ab illius (L. 1, C. *De requir. reis*), nec ab hujus (C. 15 *De For. Compet.*) Episcopo judicari et puniri potest; nam *illius* subditus non est, *hujus* nullam legem violavit. Idem juris est si in ea quasi domicilium fovebat, hoc relicto. Idem si factus subditus ratione delicti discessit, nondum citatione praeventus: et patet ex dictis.

33 L. 3 *De accusat.* L. 3, § 1. *De Requir. reis* C. 4. *De accusat.*

34 Ex cit. L. 3, et C. 24. Sed non est opus exprimere *causam* (rationem) judicandi, quae nempe judicem movit (C. 10 *De Sent.* et *re judic.*). Dixi *rationem*, nam alias causa est delictum, propter quod poena irrogatur (C. 1. *De S. E* in 6°): quae duo permiscere videtur (Suar. 3, 13, 5).

35 Suar. 3, 2, 7. V. c. *suspensionem - excommunicationem* (S. Alph. VII, 53). Nec satis est declarare crimen cui poena cohaeret (Ex L. 3. *De Sent. et Interloc.*); v. c. Titium incidisse in crimen haeresis (V. Lugo *De Fide* XXII, 5, 8): licet adjeceris, eum idcirco incurrisse omnes poenas, vel censuras in jure statutas (V. Salm. X, 1, 62; 3, 15). Et si disjunctivam poenam continet, v. c. *subjaceat excommunicationi, vel interdicto; sit suspensus ab officio, vel beneficio,* utrum valeat, incertum est (V. S. Alph. VII, 62); et ideo neutra tenebit (§ 304, 3). Quid si poena, non officio judicis lata fuerit, sed praecepto aliquo; v. c., si jussus fuerit aliquid facere sub poena suspensionis vel interdicti, nec obtemperaverit? Sayrus et Bonac. utramque poenam eum incurrere putant; contra Navarr. et Silv. neutram: Salmatic. et S. Alph. l. c., una earum spreta, alteram deberi putant: prior sententia incivilis est, quia in obligatione alternativa unum debetur (L. 27 *De Legat.* 2): secunda S. Alph. l. c. probabilis: tertia verior (§ 248, 1).

36 C. 5 *De Sent. et Re Judic.* in 6°.

37 Cit. C. 5. Idest recitata palam in judicio (L. 5, C. *De Sent. et Inter.*); vel quo alio loco Episcopus maluerit (Ex C. 7 *De O. O.* in 6°). *Intimanda* ex *Instruct.* S. C. Epp. confirmata a SS. D. N. Leo. XIII, 11 Jun. 1880, art. 36. V. S. Alph. VII, 60, etc.

38 V. Engel V, 39 a n. 106.

Quamobrem si quis condemnatus fuerit ex actis quidem et probatis, sed non ex rei veritate, sententia erit injusta *materialiter;* sin, contra, ex rei veritate, sed non ex actis et probatis, erit injusta *formaliter*, ideoque neutra in conscientia tenebitur (39): eoque minus tenebitur si haec lata fuerit contra legem manifestam (40). Amplius; etsi condemnatio fuerit justa, si condemnatus intra decem dies a sententia appellaverit, jurisdictio ejus, qui sententiam dixit, in suspenso est ipso jure; ac proinde sententia quasi pro non lata erit, nisi aliud in jure sit expressum (41); et, si fuerit revocata, evanescit.

39 Soto III. IV. Art. 5. Suar. IV. Disp. 7. S. Alph. VII, 68, 334. Ita TT. contra J. C. existimantes, in priori casu sententiam valere (V. Sayr. I, 17, 7). Sed rectius Nostri; nam si judex reum condemnavit ex actis et probatis, sed non ex rei veritate, innocentia condemnatum tuetur (Ex C. 1 *De Sent. et rejudic.* in 6°); sin ex rei veritate, sed non ex actis et probatis, non videtur quasi judex sententiam dixisse, quia excessit fines mandati (Ex C. 75. 11, 3). Itaque sententiis hujusmodi non paretur impune; dummodo omne hallucinationis periculum, et omne scandalum absit (S. Alph. IV, 279; VII, 68). Verum quae est tantum materialiter injusta in foro externo servanda est (Tolet. I, 11, 3); nam, quod ad judicem pertinet, justa est (Engel. n. 107): nec sine contemptu publicae potestatis violatur.

40 L. 19. *De Appellat.* C. 1. *Eod.* tit. C. 1. *De Sent. et re judic.* C. 4. *De Judic.* Haec sententia nullius momenti est ipso jure, prout ea quae fertur a judice incompetenti: et ideo utraque dicitur *nulla* (V. Tolet. I, cap. XI).

Nihilominus scandalis cavendum est: quamobrem si publice existimetur sententiam rite latam (vel praeceptum justum) fuisse, grave est illam, vel hoc violare. Verum, quia is qui haec violat solam caritatem laedit, poenas, quae haec violantibus constituta sunt, non incurrit; atque ideo v. c. sacerdos excommunicatus vel suspensus, si celebrat, non fit irregularis (Salm. 10, 1, 207; S. Alph. VII, 68).

41 C. 40 *De Appellat.* C. 10 *Eod.* tit. in 6°. Et velut extinguitur (L. 1, § ult. *Ad S. C. Turpil.*): ideo nihil innovari potest post eam interpositam (L. Un. *Nihil novar. appellat. interpr.*); immo nec medio tempore, idest inter sententiam, et appellationem (C. 7. *Eodem.*). Porro appellatio definitur a *judice inferiori ob gravamen illatum vel inferendum, ad Superiorem judicem, vel ad Rom. Pont. facta provocatio* (V. Reiff. II, 28, 3). Sed interponenda est intra *decendium,* seu decem dies (C. 15 *De Sent. et re judic.*), continuos (V. Reiff. n. 160), a die, non latae, *(pubblicata)* seu recitatae (contra C. 53, § 1. *De Appellat.*), sed denunciatae sententiae (Cit. Decret. S. C. Epp. 11 Iun. 1880, art. 38) civiliter (Regolament. Greg. XVI, Art. 388), et non naturaliter (V. § 39, 6), computandos. Appellatione in Curia judicis *a quo* interposita, is necesse habet acta omnia ad judicem *ad quem,* seu *appellationis* STATIM remittere; isque, visa appellatione, appellanti denunciare, ut intra dies 20 (a denunciatione) defensorem constituat: quibus inutiliter elapsis appellatio *deserta* erit pronuncianda (Cit. Decr. 1880. AA. 40-42. V. C. 14. *De S. E.* in 6°). Si causa acta fuerit penes SS. Urbis Congregationes, resolutione Partibus, per R. D. Secretarium significata, pars victa potest intra decem dies postulare ut iterum audiatur (S. C. Epp. 5 Sept. 1834. AA. n. 12). Verum haec ad mandata, et provisiones Ordinariorum non pertinent (§ 94, 30).

DE POENIS A REO SUBEUNDIS

308. Quae hic dicturi sumus pertinent cum primis ad poenas latae sententiae: in his igitur ante omnia dispiciendum est, utrum poena sit positiva an negativa. *Positiva* ea dicitur quae *in facto* consistit; idest quae sine facto aliquo nostro, vel alterius, subiri non potest; ut puta publicatio bonorum, carcer, exilium, mulcta: *negativa* ea est, quae consistit *in jure;* idest quae vel privat aliquo *jure quaesito*, velut officio, beneficio, jurisdictione, jure suffragii (42); vel acquirendis facit inhabilem; idest quae in odium patrati criminis nobis *adimit capacitatem* seu canonicam, seu civilem, seu naturalem faciendi, acquirendi, contrahendi (43): quibus prope accedunt quae in odium admissi delicti, licet ab alio fuerit admissum, id quod actum est irritum infectumque esse jubent (44).

309. Principio igitur cum et humani legislatores praecipere nequeant ea quae sunt nimis ardua et difficilia, et poena in patiendo, non in faciendo, suapte natura consistat, poenae positivae non tenent ante sententiam judicis (45): etsi in lege cautum sit, ut incurrantur *ipso facto*, *ipso jure*, immo etiam *nulla declaratione praemissa* (46)

42 Suar *De Legib.* V, 8, 2 Salm. XI, 2, 5⁹. S Alph. III, 112, q. 3.

43 Salmat. n. 62. Suar. n. 8. *Canonicam;* ut puta quae haereticos (C. 2 *De haeret* in 6°), vel simoniacos ad Parochias examinatores (Trid XXIV, R 18) reddit inhabiles ad obtinenda beneficia ecclesiastica. *Civilem*, veluti quae mortuos civiliter prohibet foro, et muneribus publicis (§ 118): *naturalem*, ut puta quae matrimonium inter reos *criminis*, vel inter raptorem et raptam, consistere vetat.

44 Sanch. M. III, 4, 9; IX, 32, 18. Suar. *De Legib.* V, 19, 7. Salas *De Legib.* XVI, 2 Ut in C. 27 *De Elect.* in 6°. Quidam negant esse poenas, sed minus recte (V. CC. 20, 48 *Eod.* C. 20 *De Rescript.*).

45 Ex C. 19 *De Haeret.* in 6°. L. 29 *De Jure Fisci*, Sot. *De Just.* I, VI, 6, ubi latissime; D. Tho. 2, 2, 62, 3 Suar. *De Legib* V. 8. 3. S. Alph. I, 148; III. 112. Q. 3. Et de his, quae sine facto nostro irrogari non possunt, tenendum est, non aliter obligare ad eas sponte sua subeundas, quam si lex tam evidenter id jubeat, ut aliter interpretari nequeat *sine corruptione, vel magna extorsione verborum* (Suar. *De Legib.* V, 7, 5). Huc pertinent leges, quae jubent restitui accepta ex turpi causa, vel lege prohibente; ut puta simoniace (Suar. *De Simon.* 59, 23. V. Salm. 13, 1, 154).

46 S. Alph. III, 112, q 3; 472. *Et est commune inter Doctores* (Salm. XI, 2, 61). Ut in Cap. 1 *De Homic.* in 6°. Extr. *Ambitiosae. Etsi millies id dicant* (Sot. loc. cit.). Licet poena subiri possit citra omnem infamiam (S Alph. III, 512, 3). Scilicet 1° quia nemo potest inauditum reum condemnare (C. 1 *De Caus. poss.*); 2° quia a naturali aequitate alienum est, ut idem sit reus, et judex, et vindex (Sot. VI, 1, 6. Concl. 1): demum 3° quia haec lex *esset nimis acerba, vel iniqua* (Suar. *De Legib.* V, 5, 8): vel saltem *durissima esset, et ad nihil aliud utilis, quam ad illaqueandas animas* (Lugo *De Justit.* 37, 134).

(nisi aut leviores sint, aut ejusmodi quae officio judicis irrogari non possunt, vel irrogari non solent (47)): nec post sententiam reus cogitur sese eis luendis offerre (48). Negativae, siquidem officium, aut jus aliquod quaesitum adimunt, ipsae quoque egent sententia judicis (49): exceptis censuris, et irregularitatibus, de quibus propediem. De his quae acquirendi capacitatem adimunt non satis convenit; nam quidam tenent nulla indigere sententia judicis declaratoria, alii contra putant (50): mihi prior sententia videtur *verior;* (a qua in foro externo vix recedimus, aut ne vix quidem): posterior *tuta* in foro conscientiae. Et idem de poenis irritantibus quoque tenendum puto.

310. In poenis conventionalibus non idem prorsus juris est. Nam, cum et poenae et pacti habeant aliquid, ex uno capite poena conventionalis non incurritur sine peccato letali (51); ex altero vero incurri ante omnem sententiam verius est (52). Nihilominus si in positivam recidit, prout illae quae nos *damno* aliquo afficiunt (§ 301, 9)

Itaque dicendum est, aut aliter interpretandam esse, aut non esse usu receptam (Lugo n. 135. Sanch. D. II, 22, 20). Nec ideo supervacanea sunt, ea verba *nulla declaratione,* etc., nam etsi nulla declaratione *poenae*, at certe *criminis* declaratione opus est (S. Alph. I, 148).

47 Suar. *De Legib.* V, 6, 16. S. Alph. VI, 1074, 10. Velut jejunium, recitatio precum etc.: ut ea quae privat conjugem incestuosum jure petendi (Sanch. M. IX, 20, 14); vel mortuum sepultura ecclesiastica: scilicet alias derisoriae essent hujusmodi poenae.

48 Thesaur. P. I. Cap. 37. Nec verius, eis exequendis cooperari sponte sua (Cf. Suar. l. c. Art. 5, 10, etc.).

49 Ex L. 15 *De Donat.* S. Alph. III, 472. *Probabilissima* (S. Alph III, 112, q. 3). Acquisitum, *vel quod acquiri coeptum est* (Salmat XI, 2, 59): utputa quae privant voce activa, aut passiva Molina II, 96. Sot. VI, I, 6, Concl. 2. Sanch. M. IX, 30, 2. Less. II, 35, dub. 26; Thesaur I, 85. Filiucc. X, 264. Lugo, licet in Tr. *De Fide* 23, 138 dixerit, nolle se quidquam *decidere*, in Tr. *De Just.* 24, 69, tenet eos, qui ob aliquod crimen testamentum facere prohibentur, jure sive civili, sive canonico, testamenti factionem *ante condemnationem* non amittere. Eoque minus tenent ante sententiam judicis illae, quae aliquid poenae positivae habent admixtum (Suar. *De Legib.* V, 8, 3); v. c., quae adimunt beneficium aliquod (Suar. 40, 2, 22), munus, officium (S. Alph. H. A. II, 25), jus patronatus; ut Trid. XXII, R. 11 (Suar. *De Legib.* V, 8, 7). Alii contra putant: alii distinctionibus utuntur (V. Thesau. I, 28, q. 3, 29, 2, 1).

50 V. Soto I, VI, Art. 6. Suar. *De Legib.* Lib. V, Cap. IX. Thesaur. Par. I, Cap. 35. S. Alph. I, 149 priori; VII, 54 posteriori adhaesit, ex Croix VII, qui hanc tenet verbis disertissimis; et Sanch., contrariae patronus, M. IX, 30, 4, eam probabilissimam vocat. Itaque, exceptis censuris, irregularitatibus, et his poenis quae officio judicis irrogari non possunt, vel irrogari non solent, utrum alia poena sit, quae non egeat sententia judicis saltem declaratoria, satis incertum est.

51 V. Less. II, 34, 100. Suar. *De Legib.* V, 8 a n. 10. Lugo *De Just.* 22, 398.

52 Suar. *De Legib.* V, 8, 9, etc. S. Alph. I, 149.

neque hanc tenere ante sententiam judicis, aut verius est, aut aequius certe (53). Ad ultimum, cujuscumque generis poena sit, cum non teneat nisi postquam delictum consummatum fuerit, vel habuerit effectum (§ 298, 26, 27), reus, quamdiu de hoc certus non est, non cogitur in foro conscientiae poenam subire. Verum de hoc paullo latius agendum est.

311. Itaque in poenis (et maxime in censuris) dubiis semper pro reo respondendum est (§ 304), seu factum (delictum), seu jus dubium sit: seu positivum sit dubium, seu negativum (54). Et 1° si *factum:* nempe si dubites 1° utrum deliqueris vel utrum graviter (55); sive 2° utrum delictum consummatum fuerit, vel utrum habuerit effectum (56); sive demum, si poena est f. s., 3° utrum sententia lata fuerit, an minus (57). II° *Jus,* idest 1° cum non satis appareat, utrum poena sit adnexa delicto a te perpetrato (58); vel, si constet esse adnexam, 2° utrum tu legi, vel poenae hujusmodi sis obnoxius (59); vel, si ei es obnoxius, 3° utrum sit latae, an f. s. (60). At vero si

53 Ex C. 19 *De Haeret.* in 6°. V. Lug. l. c. n. 408. Dixi *quae damno* etc.; nam quae lucro nos prohibent, cum plus pacti habent (§ 301, 9), vix poenae dici possunt: ac proinde accepta ante omnem sententiam restituenda sunt (Alex. VII, 20): nempe quasi *ob* causam promissa, causa non secuta (L. Ex LL. l. et seqq. *De Condict. caus. data*).

54 S. Alph. VI, 600; VII, 67. Porro dubium facti, et dubium juris, cum lex est incerta (non cum obscura), recidunt in ignorantiam.

55 V. D. Tho. Quodl. IV, 14. *Utrum deliqueris* (L. 1, § Item ad S. C. Syllan.). *Poena ex dubio delicto non oritur* (Suar. 40, 6, 5): *Nec recedendum est ab hac regula tam rationi consona* (S. Alph. VII, 347). Item, si censura adnexa sit adulterio, qui mulieri commiscet, dubitans an sit aliena, non tenetur censura quamdiu ignorat nuptam fuisse (Spor. *De Poenit.* 733). Vel *utrum graviter* (S. Alph. ll. cc.); sive circa *actum internum* dubium versetur; idest si *merito* dubites, an feceris compos tui, vel plena animi deliberatione (Salm. 6, 13, 15); sive circa *actum externum*, v. c., in dubio probabili, an clericum percusseris graviter (S. Alph. VII, 67).

56 Salm. l. c. Ut puta, si quis mandaverit Cajo dare abortivum puellae praegnanti, non tenetur *excommunicatione* quamdiu ignorat datum fuisse: et, si constet datum esse, quamdiu ignorat mulierem ejecisse: et si ejecisse constat, sed non appareat, utrum foetus inanimatus fuerit, an animatus, cessat *irregularitas* (S. Alph. III, 396): si aliquem vulneraveris quamdiu ignoras fuisse interemptum; nisi probabilissimum sit interemptum fuisse (S. Alph. VII, 347, d. 3. V. § 130, 30).

57 V. Salm. n. 210. Et si lata fuit sub conditione, vel in diem, utrum conditio, vel dies extiterit. S. Alph. VII, 66.

58 Salm. 10, 1, 208. V. c., si receptaveris haereticum, qui nihilominus deprehensus fuit (§ 323); si alium clericum pro alio (§ 364), vel eremitam (§ 362) percusseris.

59 V. S. Alph. VII, 27. Peregrinus forte, vel exemptus, vel impubes.

60 Salm. 10, 1, 210. S. Alph. VII, 66. Verum, in casibus supra recensitis, is qui dubitat inquirere debet, utrum revera poenam (v. c. excomm., irregu-

poena irrogata fuit praecepto aliquo, vel officio judicis, pro eo respondendum erit, quia in possessione est, atque ideo contra reum 1° quoties non apparet manifeste praecipienti vel judici defuisse potestatem; vel praeceptum, aut sententiam fuisse nullam vel injustam (61): 2° quamdiu ignoratur, utrum suo tempore appellatum fuerit (62), vel utrum fueris absolutus (63); et, si absolutus fuisti sub conditione suspensiva, 3° quamdiu dubitatur utrum haec fuerit impleta; et planum est.

312. Ad haec multa sunt quae reum excusant a poenis vel incurrendis, vel subeundis. Ab incurrendis excusat, naturali jure, quidquid excusat a peccato letali (in levia vix animadvertitur) — Jure positivo excusat metus qui a lege humana excusat (64); idest injustus, et gravis, seu absolute seu relative (65). Denique, ex indulgentia juris canonici, excusant aetas, et ignorantia. Aetas excusat impuberes (66). Ignorantia potest esse vel facti, vel juris, vel poenae. Ignorantia facti, vel juris excusat (67) etiam in foro externo, quippe

laritatem) contraxerit, si quid facere velit quod facere per eam non licet (v. g. celebraturus, vel ordinandus) ne rei forte illicitae faciendae periculo se committat.

61 D. Tho. Quodl. IV, 14. Sayr. I, 17, 14. Salm. 208. S. Alph. VII, 67, 68.

62 Salmat. 10, 1, 210. S. Alph. VII, 66.

63 Croix VII, 123. S. l. c. Ceterum asserenti se absolutum fuisse, in foro interno (§ 25, 17) fides adhibenda est (S. Alph. VII, 160, IV).

64 Ex CC. 15, 28 *De Sponsal.* Scilicet, poena adnexa est legi humanae (§ 296), cujus nulla, regulariter, est obligatio cum incommodo gravi. Atque ideo excusat, etsi non excuset a peccato letali, si id quod quis admisit vetitum sit etiam naturali jure (V. Suar. Disp. VI, 3); ut puta si quis clericum occiderit jussus, alias ipse occidendus (Salm. 10, 1, 204. S. Alph. VII, 46). Unus casus excipitur, si velit aliquid extorqueri in contemptum Clavium (C. 5 *De iis quae vi.* Suar. S. Alph. ll. cc.).

65 V. § 138. Nempe, cum poena subeunda est ab eo qui metum patitur: nam si lex poenis animadvertit in eum qui metum facit, isque metum incusserit *per se* levem, licet *relative* gravem, eximitur poenis, quia, usu juris, metus gravis intelligitur qui *per se* talis est: et nos accipere debemus quod favorabilius est reo (Suar. 23, 4, 11. Sanch. D. IV, 4, 4). Quidam putant metum non excusare in his, quae ex voluntate nostra statum capiunt (Suar. 2, 5. 4. Salm. 10, 8, 61); ut ecce si aliquem rebaptizaveris, quia poteras interius nolle: vereor ne verum sit; primo quia simulatio illicita est, deinde quia vix TT. de hoc cogitant, et forte, in ea perturbatione, ne TT. quidem.

66 CC. 1, 2 *De Delict. puer.* CC. 1, 60 *De S. E.* S. Alph. I. 155; VII, 14. Sanch. D. 1, 12, 8; ibiq. Sotus, Suar. etc.; Berardi *I. E. U.* Lib. IV, Par. II, Diss. III, Cap. IV in fi.

67 CC. 4, 5. Cau. 1, q. 1, C. 48, § 1 *De S. E.* Trid. XXIV, R. M. 5. Sayr. VII, 8, 16. *Facti;* veluti si quis percutiat Clericum, laicum putans (C. 4 *De S. E.*). *Juris* (Ex L. 38 § *Nam si. Ad L. Jul. De Adult.*); ejus, inquam, a quo poena constituta fuit. Sed in foro externo ita demum excusat, *si probabilis,* idest verosimilis, videatur (§ 183, 30); ut puta si saepta monasterii ingrediatur quis, nesciens id vetitum esse (Ex C. 9 *De Cler. excommun.*):

ad hunc forum cum primis canones pertinent. *Nempe ut animarum periculis obvietur* (68); atque ideo etsi ignorantia letali non careat; quae verior sententia est (69). Scilicet vincibilis semper (70); crassa, lata, supina, quoties poena lata est in eos qui *temere* aliquid faciunt, vel facere *praesumunt* (71): immo et affectata, si poena constituta est

etsi rem fecerit vetitam naturali jure, et scions volens fecerit; e. g. si adulteravit (C. 2, Dist. 82. Salm. 49. S. Alph. VII, 43, 250; VI, 1072).

68 Ex C. 2 *De Const.* in 6°. Bonif. VIII. Hoc multo antea constitutum fuerat a S. Greg. VII favore eorum, *qui partim ignorantia... partim timore*, cum excommunicatis communicabant (C. *Quoniam* 3 Cau. XI, q. 3). Porro licet Greg. VII, declaraverit verbis disertissimis, se hos subtrahere vinculo excommunicationis, *Apostolica auctoritate*, nihilominus veteres quidam TT., quibus accessit Suar. haec de ignorantia *inculpabili* intellexerunt; nempe, ea quod alias *multum derogatum* fuisset *severitati excommunicationis* (Suar. 15, 3, 3). Quorum sententia aliis, et in primis S. Alphonso merito displicuit, *quia ignorantes inculpabiliter ipso jure naturae excusantur* (S. Alph. VII, 203).

69 Sanch. M. IX, 32, 31. Negant alii, in his S. Alph. VII, 45. Sed en cit. C. 2. « *Ut* ANIMARUM PERICULIS *obvietur... ligari* NOLUMUS *ignorantes, dummodo eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina.* » Ait Pontifex *nolumus*: ergo ignorantia excusat ex indulgentia legislatoris: atqui *ignorantia quae excusat a culpa* mortali excusat ipso naturali jure (Suar. 31, 1, 59. S. Alph. VII, 205, 348) - Ait iterum - *Ut animarum periculis obvietur*: sed *nullus perit ex ignorantia* quae levem culpam non excedit (Ex S. Alph. VII, 205). Paucis: legislator ignorantiam aut levem, aut gravem intelligit: si levem verba dat, quia si levis est culpa, ignorantia excusat per se, nam poenae regulariter cessant ubi levis est culpa (S. Alph. VII, 31, 34): ergo gravem, idest letalem, intelligit. Ad ultimum, quod a S. Greg. VII in *uno* casu cautum fuerat, hoc a Bonif. VIII, ob eamdem prorsus rationem, ad *omnes* productum est: quidni igitur, si in illo excusat *ignorantia culpabilis* ET CRASSA (S. Alph. VII, 205), idest *letalis* (V. § 132, 45. S. Alph. VII, 45), et in aliis excuset? Porro cit. C. 2 loquitur de poenis statutis a locorum Ordinariis, sed et ad eas quae statutae sunt jure canonico trahendum est (Engel V, 39, 18 Silvest. Navarr. 27, 16): eadem est ratio.

70 Silv. V. *Excomm.* q. 3. Palaus. et Sanch. l. c. Ex cit. C. 2.

71 Suar. *De Legib.* V, 12, 14. S. Alph. VII, 47. Scilicet PRAESUMERE hoc loco est *audere, attentare aliquid contra jus* (Duard. Lib. II, Can. 13, q. 8); et *dolum ac scientiam* denotat (Id. III, § 3, q. 3, n. 2. Sanch. M. II, 40, 4; ibique Silvest. Navarr. etc. S. Alph. VII, 47). TEMERE autem *id fieri dicitur quod scienter perpetratur* (Duard. Lib. II. Can. 9, q. 33, n. 2 ibiq. Silvest. ex C. 13. *Qui filii sint legit.*); et ideo necesse est ut fiat *ex certa scientia, et directa voluntate* (Suar. 37, 1, 1); *ex contemptu regulae dirigentis* (D. Tho. 2, 2, 53, 3 ad 2). In summa, ad incurrendam poenam latam in *praesumentes* facere, vel *temere* facientes, opus est, ut quis delinquat sciens prudens (Sanch. M. IX, 32, nn. 35, 38 - Bonacl. To. 3, Disp. II, Quae. 3, P. 31, n. 48; Thesaur. Par. II. V. *Homicidium* Cap. IV, v. *Quarto*); et Duard. III, § 3, q. 3, n. 2, reprehendit Ugolinum contra sentientem. Nisi ejus ignorantia adeo crassa et supina sit, *ut ingens temeritas videatur* (Sanch. M. II, 40, 4; IX, 32, 39). *Communissima*: idest, nisi facienti probabilissimum sit, se legem violare (V. § 130, 30).

adversus eos, qui *consulto*, qui *scienter* aliquid fecerint; quae plurium sententia est (72) et mihi verior. Quoties autem excusat ignorantia, inadvertentiam quoque, et oblivionem excusare, ex alias dictis palam est (73). At ignorantia poenae nullam excusationem habet (74), (nisi forte poena sit extraordinaria (75); aut medicinalis), nec is qui delinquit eximitur poenae, eo quod forte ipsum delicti poenituit ante effectum secutum (76); quia poenae ad exemplum aliorum, et ad

72 Salm. 10, 1, 199, ibique Silvest. Sanch. Lemk. II, 886. Quaestio elegans est, utrum ignorantia affectata sit aequiparanda scientiae. V. S. Alph. I, 169; VII, 48. Affirmant Suar. Palaus, aliique, quia dolo non caret: negant alii sane multi, in his Hurtado *De Censur. in Comm.* Diff. 21, 92; Duard. *Comm. in B. Coenae* Lib. II, Can. I, q 37, a n. 5. Sanch. D. II, 10, 38, qui prius affirmantium sententiam probaverat; Diana To. V. *Resol.* 36, 2; ibiq. Filiucc., Bonaci. To. 1, Disp. I, Quae. 2, P. 1, n. 11; Silvest, Avila, Sotus, Henriquez, Azorius, Roncaglia, Hanc sententiam S. Alph. H. A. XIX, 8 *reapse non improbabilem* dicit: sed quidni, cum Diana, aeque probabilis, immo cum Bonacina et Salmat. ll. cc., probabilior dici possit? Etenim *certum est quod qualicumque ignorantia quis aliquid faciat, non facit scienter* (Navarr. 27, 141), quia *ignorantia, undecumque proveniat tollit scientiam* (Lugo *De Fide* 21, 104). Quid, quod is, qui legem transgreditur sciens prudens legem aperte contemnit (Lugo *De Poenit.* 15, 183; Salmat. l. c.), qui causat ignorantiam illam adhuc vereri videtur? Sed et ipsum jus canonicum haec distinguit in C. 3, § *Si quis. De Clandest. Despons.*; et in C. 1 *De ordinat. ab Episc. qui Episc.* Existimo ergo hanc sententiam omnino, quia versamur in odiosis, tenendam esse; nisi forte canones expresse coerceant eum, qui delinquit *scienter, seu affectata ignorantia*; ut in C. 2 *De Temp. Ordin.*: quae *exceptio firmat regulam in contrarium.* Dices; ignorantia affectata non caret dolo, dolus autem nemini patrocinari debet: ita porro cum agitur de fraudando jure alterius, aut leges, aut praecepta; atqui heic agitur de poena evadenda, quod nulli non licet.

73 Suar. VI, 2, 12. *Communissima* (Laym., Schmalz. IV, 7, 60. Salm. 10, 1, 189; 18, 4, 10. Sanch. D. 1, 16, 8. Thesaur. 1, 15, q. 1. S. Alph. VII, 350, v. *Idem*). Et planum est, quippe aufert voluntarium (§§ 147, 24; 132, 46). Secus in foro externo (C. 32 *De S. E.*): in quo nec cetera excusant, nisi palam appareant (§ 25, 16).

74 Suar. *De Legib.* V, 12, 11. Alas. *De Legib.* IV, XII, 17. Salmat. 10, 1, 193.

75 Ex L. 6 *De Decret. ab ord. facien* Sayr. 1, 18, 38; Thes. 1, 35; S. Alph. VI, 1074; VII, 351. Et hoc, quod olim Suaresio tantum probabile fuit, hodie *instar regulae est* Schmalz V, 37, 109). Porro extraordinariae sunt (V. § 302, 11) poenae inhabilitantes et irritantes; velut inhabilitas ad celebrandum, qua in sollicitantes animadvertitur (S. Alphon. VI, 705. Sed V. § 214, 16); et poenae conventionales: quamobrem si, e. g., voveris jejunare si posthac luseris aleis, et luseris immemor voti, non teneris jejunio (Diana To. V, Tr. I, Resol. 32, n 5; ibique Sanchez).

76 Suar. 44, 3, 5. S. Alph. VII, 368. Contra Azor. et Salmat. Sed, quia horum sententia extrinsece improbabilis, dici nequit, reor non esse inquietandos qui eam sequuntur in his delictis quae habent tractum successivum: v. c., beneficiatum, qui navigans, breviario in mare projecto, horas canonicas, in ea navigatione, recitare nequivit, si postea facti eum poenituit, et ex hoc tempore

remp. quoque tuendam pertinent. Hactenus de his quae excusant a poenis incurrendis: ab eis subeundis, si delictum latet, excusat infamia; idest si quis sponte eas subeundo, seipsum proderet (77). Ad ultimum, si poena lata fuit sub conditione aliqua, vel ex die, tenendum est, poenam, fictione juris, tunc irrogari cum subeunda ea est, idest cum conditio, vel dies extiterit: itaque si lege, aut praecepto aliquo lata fuit, cessat si medio tempore, *illinc*, lex abrogata fuerit; vel, *hinc*, resolutum fuerit jus praecipientis; utrobique vero si reus subditus legislatoris, vel praecipientis esse desierit; v. c. mutato domicilio (78).

Art. III. *De Poenis tollendis.*

313. Superest ut videamus quomodo poenae, cum semel fuerint incursae, tollantur. Non loquimur de his quae irrogatae fuerunt sub conditione resolutiva, vel in diem; de his enim expedita res est: nam cessant ipso jure impleta conditione (1), vel die elapso (2); sed de his tantum quae egent absolutione, vel dispensatione. Porro *dispensatione* egent poenae, quae aliquod impedimentum praestant, uti irregularitates, et suspensiones; quae nihil praestant hujusmodi, e. g., censurae, *absolutione* solvuntur (3). Inter dispensationem vero, et absolutionem hoc distat, quod dispensatio contra legem est, abso-

fructus non restituerit, (V. Salm. 16, 3, 40, ibiq. C.-jet., Silvest., Sot., Suar., Sanch., etc.).

77 S. Alph. III, 112, q. 3. *Omnes*. Puta si occulta excomm. irretitus a celebrando - a suffragio ferendo - ab officio acceptando - ab ordine suscipiendo abstinere nequeat quin de se gravem suspicionem ingerat - *Nemo tenetur prodere seipsum.*

78 Suar. 3, 4, 10, etc. V. § 249; 10. Sed is bifariam hoc limitat; 1° si poena in lege statuta sit; nam per legem, quae perpetua est, quasi praeventus intelligitur (jura quae allegat non cogunt); 2° si poena lata fuit ob delictum jam consummatum, v. g., ob furtum, quia factus est subditus ratione delicti, ex C. ult. *De Foro Comp.*: sed neque hoc recte. V. § 86, 37.

1 Thesaur. *De Poenis* I, 26.

2 L. 8 *De Postulan.* Utputa in casibus § 393 nn. 2, 3. Vel si quis suspensus fuerit - *quoad restituerit - ad mensem - ad annum* (Salmat. 10, 5, 53), licet eo tempore, v. c., eo mense, aliquoties illicite celebraverit (Suar. 29, 1, 12). Et si plures ejusdem speciei temporarias poenas l. s. successive incurreris, vel tibi irrogatae fuerint (v. c., plures suspensiones ad mensem), tempus posterioris poenae iniri debet, non a finito prioris tempore, sed a delicto admisso, vel poena irrogata (Suar. n. 2. Sanch. M. III, 50, 3); quia cum poena non *ex die* irrogatur statim deberi incipit (§ 40, 22); et cum irrogatur ad certum tempus, v. c., ad mensem, mensis proximus (cit. § 40, 18) intelligitur.

3 Suar. 41, 1, 4. Duo haec multi incaute permiscent (V. Suar. *De Legib.* VI, 10, 9), seque, nosque implicant.

lutio secundum legem (4): atque ideo illa strictam potius, haec potius latam interpretationem recipit (5). Nobis de ea solum dispensatione, vel absolutione agendum est, quae datur in foro interno; seu conscientiae, seu sacramentali.

314. Principio igitur poenae ad forum cumprimis externum pertinent, ideo dispensari, absolvi nequeunt, nisi ab his qui habent jurisdictionem in foro externo (6). Ejusmodi vero, praeter R. P., sunt Episcopi, et, verius, quotquot episcopali jurisdictione censentur (7). Hoc primum: deinde quia ejus est solvere, cujus est ligare (§ 92, 16), non ab omnibus tolli possunt, licet externa jurisdictione praeditis, sed regulariter ab eo tantum qui illas tulit, vel superiore ejus, vel successore, vel delegato (8). Dixi regulariter, quia hoc perpetuum non est; sed refert utrum poena sit a jure an ab homine.

315. Nam si est a jure, qui Episcopali jurisdictione praediti sunt quandoque absolvere possunt etiam ab his, quae jure canonico sunt introductae. Nempe 1° ex jure Decretalium in poenis l. s. incursis ob adulteria, et crimina his minora (9): 2°, ex potestate a Concilio Tridentino eis concessa, absolvere possunt in casibus, et dispensare in irregularitatibus et suspensionibus occultis: 3° ex ipsa natura legum humanarum, quarum nulla est obligatio cum incommodo gravi, quoties gravis necessitas urget, et R. P. sine gravi incommodo adiri non potest (10). De *illis*, et *his* expedita res est; de *istis*, idest de potestate a Trident. eis decreta, nonnihil implicita: videamus igitur 1° quidnam in potestate concessa a Conc. Trid. contineatur, 2° quomodo sit exercenda, 3° cum quibus exerceri possit.

4 Suar. *De Legib* VI, 10, 9. *De Censur.* 29, 1, 18. Illa enim est actus gratiae, haec justitiae (Croix VII, 127): illa proinde causam justam, haec poenitentiam, et satisfactionem desiderat (Salas *De Legib.* 20, 7, 70).

5 Suar. 29, 1, 18.

6 Ex C. 29 *De S. E.* V. Suar. VII, 4, 8.

7 Sanch. D. II, XI, 5. Salmat. 10, 2, 54, S. Alph. VI, 593. Ut Vicarii Capitulares, et Abbates *vere nullius* (S. Alph. l. c. et Lib. I, app. II, n. 31; Lib. VII, 79): et Praelati regulares, quoad subditos suos, ex privilegio eis concesso a S. Pio V; 21 Jul. 1571 (V. Salm. X, 2, 62).

8 C. 51 *De Poenit.* Dist. 1. Quod autem ad delegatum pertinet, is cui potestas absolvendi, quae major est potestate dispensandi, concessa fuit, vel adempta, non ideo altera, *illic* concessa intelligitur (C. 32 v. *Primo De I. E.*), *hic* adempta (§ 226, 29) - *a disparatis non fit illatio.*

9 C. 4, § 1 *De Judic.* Quae vero majora, quae minora sint, aestimatur ex poenis, quibus in jure coercentur (Abb. in cit. C. 4, n. 7). Itaque minora sunt furta, sacrilegia, perjuria; majora, homicidium, simonia, haeresis (Thesaur. I, 23, v. D. 4).

10 Sanch. M. II, 40, 2. Salas *De Legib.* XX, 3, 25. Barbo. *De Potest. Episc.* 32, 26. Haec potestas cohaeret officio, ideoque est ordinaria; et delegari potest, vel generaliter (Salm. 10, 2, 54) v. c. omnibus Vicariis foraneis.

316. Principio igitur duplex est potestas hujusmodi; dispensandi, et absolvendi (quas multi incaute permiscent): illa pertinet ad omnes *irregularitates* et *suspensiones* ex delicto occulto, et nondum deductas ad forum contentiosum (V. § 242); haec ad omnes *casus* occultos R. P. reservatos pertinet (11), exceptis reservatis Ei *speciali modo in Const. Apostolicae Sedis* (12). Deinde exercenda est *in propria dioecesi;* verum quia haec verba, et illa — *in foro conscientiae tantum* — ad absolutiones, non ad dispensationes, pertinent (13), dubitandum non est (V. § 75), posse aliquem dispensare vel extra suum territorium; sive ipse, sive is qui dispensatur, sive uterque extra illud versetur (14). At vero nemo dispensare, absolvere potest, nisi *suos subditos;* ideoque cives, incolas, advenas tantum (15), et vagos (§ 86, 42). Porro utraque potestas ordinaria est, quippe cohaeret officio (§ 73), ideo delegari potest (16). Scilicet potestas dispensandi

11 Conc. Trid. Sess. XXIV. Cap. *Licet* 8 *De Refor.* En ejus verba: « Li- « cet *Episcopis* in *irregularitatibus* « omnibus, et *suspensionibus* ex *de-* « *licto occulto* provenientibus, excepta « ea quae oritur ex homicidio volun- « tario, et exceptis aliis *deductis ad* « *forum contentiosum*, dispensare; et « in quibuscumque *casibus occultis* « etiam Sedi Apostolicae reservatis, « delinquentes quoscumque sibi *sub-* « *ditos in Dioecesi sua* per seipsos, « aut Vicarium ad id *specialiter* de- « putandum, *in foro conscientiae* gra- « tis absolvere ». V. Fagnan. in C. *Dilectus* 15 *De Tempor. ordin.* Porro Trident. non venit in diminutionem, sed in augmentum potestatis Episcoporum (Garz. *De Benefic.* Par. XI, Cap. 10, n. 8), ideoque ei, qua jam praediti erant, nihil detraxit (Sayr. IV, 17, 20). *Exceptis deductis*, etc. ergo etsi nondum forte innotuerint. Nec refert utrum deducti jure, an injuria; hoc enim solius judicis fori exterioris arbitrium est (Suar. 41, 2, 6).

12 V. § 305, 6. Quaestionis olim fuit, utrum excipiendi essent etiam casus R. P. post Trident. reservati (V. S. Alphons. VI, 594, VII, 79); in qua, cum hodie hi exsulent, immorari nec juvat nec vacat.

13 Suar. 41, 2, 10. Sanch. D. II, XI, 12. Croi. VII, 472; ibique Pignatell., Pal. etc. S. Alph. Lib. I, App. II, n. 32, in fin. VII, 81. Qui contra putant utrasque permiscent.

14 Sanch. l. c. S. Alph. l. c. et VII, 81.

15 V. § 86. De civibus, et incolis nemo dubitat; de advenis negat, S. Alphons. VI, 593; VII, 93, ex Declarat. Greg. XIII. Hujus declarationis testis est Fagnan. l. c. n. 36. Verum de ea non constat authentice (Mazzo. *De Legib.* Quaest. I, Cap. III, IX, 2); et ipsemet S. Alph. I. 158, de ea subdubitat, vel saltem non communiter receptam putat. Nec Auctoribus eas proferentibus, licet probatissimis, facile credendum est, qui vel ipsum Bened. XIV (V. *Not.* 87, n. 69, et Const. *Etsi Matrimonialis*), et S. Alph. (VI, 1110. v. *Objicit.*) fefellerunt. Quid quod, ex doctrina ipsius S. Doctoris, publicari debuisset (S. Alph. I, 200. *His positis;* III, 1027, v. *Sed.*)? Verum denique ipsemet S. Doctor I, 158 in fine id concedit.

16 Salmat. 10, 2, 54.

delegari potest *generaliter* (17); at potestas absolvendi *specialiter* deleganda est (18). Verum de potestate *absolvendi* latius infra.

317. Hactenus de poenis a jure: si autem poena est ab homine per *sententiam particularem* (V. § 301), interierit, utrum irrogata fuerit a superiore per modum praecepti, an officio judicis per modum sententiae; *illa* enim dumtaxat ab eo qui eam irrogavit, vel superiore ejus, aut successore, aut delegato (19); *haec* a legislatore dumtaxat (20) remitti potest. Nec proderit ei, qui sive has sive illas jam contraxit, quod subinde desierit subditus esse ejus qui eas irrogavit: ut puta, si alio domicilium transtulit (21), si Instituto Regulari nomen dedit (22). Et si quis deliquerit in territorio alieno, et is qui in eo territorio jurisdictionem habet poenis in ipsum jure animadverterit, ab eo tantum potest absolvi (23).

318. Porro inter delicta nulla est connexio; ideo is qui plura delicta perpetravit, licet ejusdem speciei, a singulis seorsim solvi potest (24). Et si petat dispensationem, vel absolutionem ab omnibus una simul, sat erit dicere, se *pluries* ea perpetrasse; immo, in actionibus ejusdem speciei repetitis in eodem subjecto, in quibus juris effectus (impedimenta, vincula, poenae) ex repetitis criminibus non multiplicantur, quia *in his accidens fit unum moraliter* (25), etsi peccata multiplicentur, satis erit dicere, se talia vel talia crimina perpetrasse (26).

17 Suar. 41, 2, 8. Thesaur. I, 20, ubi late. S. Alph. I, App. II, 34; VI-594, d. IX; VII, 93. V. c. omnibus Parochis.

18 Suar. S. Alph. VII, 93. Ceterum potestas haec a Tridentino decreta his, qui Episcopali jurisdictione gaudent, exsulat ubi Conc. Trid. *nunquam* receptum fuit (S. C. C. ap. Fagn. l. c. n. 25); quia onerum et favorum par est ratio (Suar. 41, 2, 6): non item ubi receptum, postea repudiatum est (Sanch., Lugo *De Fide* 23, 54).

19 Ex CC. 8, 11 *De O. L.* V. Suar. VII, 2, a n. 10. Thesaur. P. I, Cap. 24. Reiff. V, 39, 242, 250. Per sentent. *particularem*, nam si lata fuit per sentent. universalem perinde est, ac si *a jure* lata esset (S. Alph. VII, 73, V, § 301, 7).

20 L. 14, C. *De Poenis*. Scilicet *judex posteaquam sententiam dixit, judex esse desiit* (L. 55 *De Re Judic.*). Licet sententia lata in eum fuerit sub conditione, vel ex die, et his pendentibus alio domicilium transtulerit (V. § 86, 39). Ab ipso autem legislatore, v. c. ab Ordinario, absolvi potest etiam post interpositam appellationem (C. 10 *De Appellat.* in 6°, Sayr. II, 20, 3; Filiucc. XI, 206); immo jure canonico, verius, et a delegato, et quia lex non distinguit (Suar. 7, 2, 33), et quia appellatio favore appellantis introducta est (V. § 86, 37).

21 Ex C. 19 *De For. compet.* (Suar. 7, 2, 26. Sayr. II, 20, 4).

22 Suar. 7, 2, 29. Multi contra putant (V. Sayr. II, 20, 6. Filiucc. XI, 305).

23 Suar. nn. 29, Sayr. n. 4. V. S. Alph. VII, 72. *Ejus est solvere cujus est ligare.*

24 V. Suar. *De Legib.* VI, 24, 10.

25 Henriq., Navarr., Salm. 10, 8, 61.

26 Sanch. M. VIII, 24, 7. Pal. VI, 7, 3; ibiq. Suar., Conin. etc. Ut puta, si quis pluries eamdem consanguineam cognoverit: si Sacerdos irretitus censura pluries celebraverit, etc. (Sanch. l. c. S. Alph. VII, 353).

APPENDIX.

DE HIS QUI IN DELICTUM CONCURRUNT

310. Nunc videamus quid juris sit, si duo, pluresve ejusdem delicti participes fuerint. Et videamus, utrum seorsum agant, an omnes in ipso delicto perpetrando concurrant. Si seorsum, velut in rixa, *actio uniuscujusque contemplari oportebit* (1); ideo quisque pro suo facto tenebitur. Quid, si duo admiserint eodem tempore, v. c., si duo in Sejum telum jecerint, et unus tantum ferierit, nec appareat uter ferierit? Et profecto *utrumque* teneri iniquum est, *alterum* potius absurdum, ergo *neuter* tenebitur (2). Sin communi consilio, qui illud velut suis manibus patrant *delinquentes principales;* ceteri *accessorii* dici solent (3). Heic, jure civili, *singulorum proprium est maleficium* (4); canonico quisque pro suo facto tenetur (5). At vero si ex duobus alter dolo fecerit, alter imprudens, et poena sit ejusmodi, quae si fuerit irrogata tenebit utrumque, ne innocens puniatur, neutrum tenebit (6). Nobis de his agendum est, qui deliquerunt communi consilio, et inquirendum, num delinquentes accessorii eisdem poenis sint obnoxii, quae in delinquentes principales dumtaxat legibus statutae sunt. Dixi *eisdem,* nam aliqua poena coercendos esse, palam est: dixi *dumtaxat*, nam si in eos quoque legibus statutae sunt, omnis dubitatio cessat.

1 L. 17 *Ad L. Corn. de Sicar.* Ex CC. 3, 4. *De Cler. percuss.* C. 6, §§ 2, 3. *De homic.* Itaque si unus mortifere aliquem vulneravit, alius postea exanimavit, prior non tenebitur ut homicida (L. 11 *Ad L. Aquil.*); ideoque non erit irregularis (S. Alph. VII, 369. V. Duard. Lib. II. Can. 4, q. 2; Can. 9, q. 12; et Suar. 45, 3, a n. 8).

2 S. Alph. III, 658. V. Suar. 45, 3, 11, Atque ideo etsi omnes percusserint, nec appareat cujus ictu perierit (S. Alph. VII, 367 contra Suar. quid. c. n. 9, ex C. ult. *Can.* 23, 8, et Duard. l. c. n. 3, omnes teneri putant). Nec obstat cit. C. ult. 23, 8, quippe nec alicujus R. P. nec alicujus Conc. Oecumenici est. Secus si constet omnes percussisse letaliter (V. § 158, 21; V. *Ad ultimum*).

3 Carmign. Elem. *Jur. Crim.* § 209. Accessorii latine *conscii,* vulgo *complices,* dici solent. Porro quinam auctores, quinam complices dicendi sint, non ex civilibus legibus (quae variant ex locis), sed ex doctrinis TT. definire nos oportet.

4 L. 24 *De injur.*

5 Ex C. 34 *Can.* 23, 8. C. 6, §§ 1, 2. *De Homic.* Praeterquam si agatur de irregularitate ex homicidio; de quo serius. Et congruit doctrinae Theologorum qui, cum de restitutione agitur, non in solidum (prout ex jure civili), sed quemque pro damno a se illato teneri putant (V. S. Alph. III, 579). Contra Duard. cit. Can. 9, q. 12, n. 1.

6 L. 5 *De Poen.* Ex CC. 1, 14. *Qui fil. sint Legit.* Ut puta si duo matrimonium irritum contraxerint, alter sciens, alter ignorans (§ 56, 65); vel *crimen* admiserint, et nuptias inter se coire velint. Adde C. 12. *De Sepultur.*

320. Age modo, delinquentes accessorios accipimus qui agunt vel in animum delinquentis principalis, idest mandantes, et consulentes; vel in opus externum, opem aliquam praestando: et in primis qui auxilium vel favorem praebent, defensores, et receptores. Principio igitur cum poenae non excedant proprium casum, nemo ex his tenetur poenis in jure adversus aliquem eorum statutis, nisi et in ipsum latae sint nominatim. Ideo poena *statuta*, v. c., adversus facientem, mandantem, verius, non tenet: et ex diverso statuta adversus mandantem, non tenet facientem (7): statuta adversus mandantes et facientes non tenet eos, qui opem, auxilium praebent (8); statuta adversus eos qui consilium praebent non tenet eos qui praestant opem (9). Eoque minus tenet eos qui non prohibent (10), vel ratum habent (11); quippe qui revera in delictum non influunt (12). In quos autem manifeste lata est, tenet eos proculdubio (13), sed post effectum sequutum (14); praeterquam si palam appareat, haec coerceri *per se*, et quasi *delicta sui generis* (15).

7 Ex C. 6, § 3. *Qui vero. De homic.* Clem. I. *De Poen.* in 6°. Navarr. 27, 51. Tolet. 1, 9, 12; Suar. 21, 2, 14; 34, 4, 17. S. Alphons. VII, 371. *Verius;* et quod ad censuras certum est (Sanch. M. III, 49, 2). Hinc, v. c., censura lata in eos qui conjungunt sponsos alienae parochiae (Trid. XXIV, R. M. I.), qui celebrant in loco interdicto, non tenet eos, qui dant alii mandatum conjungendi (Sanch. l. c.), vel celebrandi. Prout, ex diverso, excommunic. lata in mandantes assassinium (C. 1 *De homic.* in 6°), ipsos assassinos non tenet (S. Alph. III, 364). Ceterum mandatum heic quoque accipere debemus, quod ad *nudum factum;* et non ad negocium aliquod, nomine mandantis contrahendum, pertinet: quamobrem si subdiaconus tibi mandaverit uxorem ducere suo nomine, aut praedium ecclesiasticum emere, heic valet regula - *Qui per alium facit per seipsum facere videtur* (C. 72 *De R. J.* in 6°): itaque ille excomm. contrahit, tu, verius, non item (Sanch. M. VII, 48, 3).

8 Cit. C. 6, § 2. C. 47. *De S. E.* Auxilium, *proximum* scilicet (n. 22 in fi.).

9 Sayr. III, 6, 6. V. Suar. 21, 2, 17. *Sunt enim diversi influxus; cum illud ad instructionem mentis, haec ad executionem sit ordinata* (Duard. Lib. II. Caus. I, q. 32 n. 17): ille moralem, hic materialem operam praestat.

10 Ex C. 47 *De S. E.* Et nedum si ex sola caritate impedire debuissent, *quod certum est apud omnes*, sed si ex justitia (S. Alph. VII, 376).

11 Lugo *De Just.* 19, 34. Schmalz. IV, 7, 57. S. Alph. VII, 375.

12 LL. 12, 13 *De his. qui not. infam.*

13 Ut olim in C. 1 *De homic.* in 6°, contra *mandantes* assassinium; et in L. 3 *Ad L. Jul. De vi publ.*, contra ineuntes *consilium* seditionis faciendae. *Manifeste* (§ 304); ut ecce si lata sit in eum, qui patrat homicidium, aut, *quacumque ratione, causa illius existit* (Salm. 10, 1, 146).

14 Tolet. 1, 9, 13. V. § 298, 27. *Qui alicui* malum *consilium dedit*, v. c. *servo fugiendi, tunc incipit teneri, cum servus fugitivus esse coeperit* (L. *Qui Servo.* 36, *De Furt.*). *Opem ferre* (ad furtum faciendum), *vel consilium dare, tunc nocet, cum sequuta contrectatio est* (L. 53. § *Neque verbo* 19. *Eodem.*).

15 Tolet. l. c. n. 12. Croix VII, 65. At quando, sodes, haec coerceri intelli-

321. Haec generatim: nunc singulos prosequamur. Incipiamus ab his qui in animum agunt; nempe mandantibus, et consulentibus. *Mandare* intelligitur is, qui aliquid alicui pro se faciendum committit; seu jubeat, seu roget (16), seu solum desiderium ostendat (17). *Consilium dare videtur* qui *persuadet et impellit, atque instruit consilio ad delictum faciendum* (18): *persuadet*, ideo non tenetur qui consilium praebet doctrinale, uti vocant (19): *et instruit*, idest monstrat quem in modum deliuquat; quamobrem *si tantum consilium dedit, atque hortatus est*, v. c., *ad furtum faciendum, non tenetur furti* (20). Amplius, seu mandatum dederit, seu consilium, necesse est, ut dederit *alias nolenti* (21);

guntur quasi delicta sui generis, si in lege id expressum non est? Nempe, ajunt, quando lex punit, v. c., consilium, mandatum *propter se*, et non propter illud quod mandatur, consulitur (Croix n. 59; S. Alph. VII, 38). Sed, cedo, quando punit haec *propter se*? Sane, si lex punit solum mandatum, solum consilium, solam receptionem, res in aprico est: verum si eadem poena coercet utrumque; idest mandatum, consilium, etc., et id quod mandatur, consulitur, etc., tenendum utique videtur, coerceri quasi accessoria, cum sint talia *per se*. Et vix non absurdum videtur, delicta hujusmodi, ante quam principalia, poenis teneri. Itaque dixerim, delicta accessoria tunc solum coerceri quasi delicta sui generis, cum poena in solos delinquentes accessorios legibus constituta est. Ceterum ea quae praestari possunt ante delicti consummationem (ut consilium, mandatum, auxilium) coerceri quasi accessoria apud Nostros *communior* (Suar. 21, 2, 16; ibiq. Cajet. Bonac. To. 3. Disp. I. Quae. 21. P. I, nn 27, 28); ea quae post illud quoque consummatum non inutiliter praestantur, ut defensio, et receptatio, *probabilis* (Sanch. Dec. II, 10, 9; Laym. *De Fide* Cap. XIV, in fi., Bonac. l. c. Disp. I, Quae. IV, P. 2, n. 6) sententia est. Ad minimum, cum Suar. *De Fide* 24, 1, 14, fatendum erit, rem dubiam esse: atqui in dubio reis favendum est. Proinde si quis defenderit, vel receptaverit haereticum, ne caperetur, et ille nihilominus captus fuerit, tenendum est, effugere poenas latas in defensores, et receptatores haereticorum (Sanch. et Laym. ll. cc.): et ab omnibus regulis juris recedit Savr III, 5. 4, qui contra putat, eo quod *admodum probabile* sit, receptatores puniri quasi reos principales.

16 LL. 12, 59 *Mandati* Duard. II. Can. II. q. 12, n. 4. *Pro se;* nam alias magis hortari aut consulere videretur (L. 6. *Eod.* L. 20 *De his qui not. infam.* Salmat 10, 1, 158).

17 Ex L. 28 §. *Si pater filio*, 8. *De A. H.*, Henriq. Covarr.; Sayr. VII, 2, 9. Ex C. 10 *De Excess.* Praelat.

18 L. 51 *De Furtis*, Sayr. III, 15, 12; Duard. q. 17, n. 3.

19 Ex L. 118 *De R. J.* C. 62 *Eod tit.* in 6°. *Quia liberum cuique est explorare, an expediat sibi consilium*, L. 2, in fi. *Mandati.* V. Salmat. 10, 1, 147, etc.

20 § 11 *De Oblig. quae ex delict.* Licet acuerit ad ardentius faciendum (Croix VII, 65). In summa, necesse est, ut juverit *ope et consilio* (L. 36 *De furt.* V. Carmign. Elem. *Jur. Crim.* § 223). Nec obest L. 1, § 4 *De servo corr.* L. 36, § 1 *De furt.*, quibus nudum consilium coercetur, ibi enim agitur de damno dato: et si recte inspicitur, instructio non deest.

21 L. 11, § *Attilicinus. De injur.* Salmat. l. c. - idest alias non patraturo (Graff. *Practica* etc. Lib. V, Cas. 5, n. 2). Quid si movit ut citius faceret? Salmaticensibus n. 147. eum teneri in-

ideoque si dederit ei, cui jam certum erat crimen admittere, poena cessat (22). Demum, si ante delictum admissum revocaverit mandatum, consilium; et de revocatione mature certiorem fecerit eum, cui mandatum, vel consilium dedit, et is nihilominus delictum consummaverit, eximitur poenis; primo quia revocatione mandatum proculdubio (23), consilium probabiliter (24) evanescit; deinde quia is magis improbitate sua fecisse videtur. Nisi forte poena, lata fuerit in mandatum ipsum, vel consilium, quasi delicta *sui generis* (25). At vero nemo excusatur, quod, se non mandante, vel consulente, alius nihilo secius certissime mandaturus, consulturus fuisset; primum quia verum est, delictum consilio, mandato suo admissum fuisse (26); deinde quia secus nemo teneretur, quod absurdissimum foret.

322. Deinde videamus de his qui agunt in opus externum; idest de his qui auxilium vel favorem praebent, qui receptant, qui non impediunt. Qui praebent *auxilium:* hoc vocabulum late patet, et omnes comprehendit qui aliquam materialem opem praestant; et maxime defensores. Defendere proprie est, alicui ab alio jam oppugnato, vel, ut ne oppugnetur, praesto esse (27). Qui *favorem* praebent: hoc verbum patet latius; eoque continentur qui quamlibet opem moralem suppeditant; seu faciendo, ut puta commendationibus, pecunia (28): seu omittendo quod facere ex justitia debuissent (29). Receptare, seu recipere est; *refugium abscondendi causa praestare in suo, vel alieno loco* (30); et receptator verius dicitur, ut falsarius,

dubium est: Croix VII, 65, non teneri est probabile, quia non videtur substantiam, sed modum attigisse. Mihi si delictum serius admissum non fuisset, prior; secus secunda sententia videtur verior; *illic* enim vere delicti causa est, *hic* non item.

22 S. Alph. III, 561; VII, 38.

23 L. 12 *Mandati.* Suar. 44, 3, 7. Sayr. VII, 2, 13.

24 Sayr. VII, 2, 14. Salm. 10, 1, 150, V. S. Alph. VII, 368, 373. *Et est communis sententia* (Suar. 44, 3, 13). *Si certiorem,* nam antea revocatio non intelligitur V. § 224.

25 Croix VII, 65.

26 Ex Spor. et S. Alph. III, 562 in fin.

27 Duard. Lib. II, Can. XI, q. 17, n. 6.

28 Suar. *De Fide* D. 24, 1, 5.

29 Suar. 45, 4, 5. Velut ex officio (Navarr. 27, 78. Sanch. Dec. II, 10, 11). Hac re, v. c., quamvis olim, ex C. 47 *De S. E.,* excommunicationi obnoxii essent qui clerici percussionem impedire potuissent, obtinuit, hoc ad eos non pertinere qui ex sola caritate debuissent impedire: licet ex odio non impedirent (Suar. n. 4. S. Alph. VII, 269, 376), quia animus opus non mutat. Dixi operam *materialem,* quia huc non pertinent qui consilium praebent (Reginald. IX, 263).

Porro cum lex generatim *cooperatores* coerceat, cooperatores accipere debemus, qui proximam, non qui remotam operam praestant (V. Thesaur. Par. I, Cap. 10); alias prope infinita hujus rei aestimatio erit, et, pro cujusque capite, cerebrosa.

30 L. 1, § 3 *De serv. corr.* Loco, v. c. domo, agro, territorio (Lugo *De Fide* 25, 4); sive occulte, sive publice id faciat, ait Sayr. III, 5, 3.

licet semel tantum receperit (31). Demum qui non impediunt; sed hi pene recidunt in eos qui favent omittendo, et ideo hi quoque si ex justitia impedire debuissent (32), et potuissent sine incommodo gravi (§ 312, 64). Sed ut opem quis praestare videatur necesse est, ut eam praestet 1° *formaliter* (33); idest ut reum defendat, receptet, etc., *qua reus est*, et non qua alia causa (34); 2° ut alter *ope* hujusmodi delictum perpetrare valeat, non ut perpetrati poenas effugere possit; nisi forte delictum habeat tractum successivum (35): utque demum 3° haec revera sic in delictum influxerint, ut alias perpetratum non fuisset (36).

323. Porro ex superius dictis palam apparet neminem, ex his qui vel in animum vel in opus externum agunt, poenis obnoxium fieri, nisi ea quae egerint revera in delictum influxerint: nemo igitur ex eis tenetur poenis quoad sibi certo constiterit et delictum revera fuisse perpetratum, et vere jussu, consilio suo, vel ope a se praestita perpetratum fuisse (37). At cum id apparuerit, non eximitur poenis, eo quod is, qui delictum perpetravit, deliquerit materialiter tantum; v. c. ignorans, vel amens (§ 173, 80).

324. Ad haec interdum poenis coercentur et qui ratum habent. Ratum habere, propria significatione, dicitur is qui comprobat quod ab alio, se ignorante, nomine suo gestum est (38). Ratihabitio in

31 V. Lugo l. c. Albit. V, 30, 9.

32 Ex Sanch. et Suar. ll. cc. Itaque si caritas tantum urgebat, poena cessat; *et certum est apud omnes* (S.Alph. VII, 376).

33 Suar. IV, 3, 10.

34 Duard. Lib. II, Can. 1. q. 28, 5. Cajet. V. *Excomm.* Cap. 4. Sanch. Dec. II, 10, 5. Salm. 10, 4, 68. *Communissima*. Ideo non incurrit poenas latae in receptatores haereticorum, nec is qui abscondit haereticum, quem milites quaerunt ob aliud crimen, v. c., ob furtum, homicidium (de quo nemo dubitat; nec is qui eum abscondit, qui ut *haereticus* quaeritur, si eum abscondit quasi amicum vel consanguineum; quae aut probabilior, aut certe probabilis sententia est (Salmat. 10, 4, 68, etc., et S. Alph. VII, 307; Suar. 4, 3, 11; et 21, 2, 8. V. Albizj 28, 66; 30, 37). Item si eum receptavit miserationis causa, ut a gravissima poena eum eriperet (Sanch. D. II, 10, 11). Quid si ob pecuniam? Utique tenebitur. Duard. Lib. II, Can. XI, q. 29, n. 18); nisi fecerit egestate compulsus (Albiz. 30, 44) Sed etsi illum *quasi reum* (v. c. quasi haereticum defenderit, receptaverit) si haec frustra cesserint, e. g. si ille condemnatus, vel deprehensus nihilominus fuerit, verius poena cessat (Salmat. 10, 4, a n. 79; ibiq. Suar. Sanch. Bonac. Filiucc. etc.); nempe, quasi effectu non sequuto.

35 Suar. 21, 2, 72. Reginal. IX, 314. Duard. Lib. II. Can. XI, q. 17.

36 Ex L. 11. § *Attilicinus De Injur.* Duard. Lib. II. Can. 10, q. 15, n. 2.

37 Ex L. 15, *ad L. Aquil.* Salmat. 10, 1, 147. V. S. Alph. III, 562, VII, 39, 371.

38 Ex L. 16, § 1. *De Pignor. Quia ratum habere quis non potest quod suo nomine non est gestum* (C. 9. *Eod.* C. 23, 30, *De S. E.* in 6°). Itaque, si non suo nomine sit factum, ratihabitio ne intelligi quidem poterit (Suar. 22, 1, 55. Tolet. 32, 17).

negociis civilibus proprie locum habet, ut puta in emptionibus, venditionibus, in locationibus etc., et fictione juris mandato aequiparatur, atque ideo retrotrahitur (39). Quamobrem si quis, meo nomine, negocium gesserit illicitum, et poenis obnoxium, v. c. praedium ecclesiasticum ab usurpatoribus emerit, et ego emptionem ratam habuero, proculdubio excommunicationem incurro, nam emo (40); non quidem *ex tunc*; quia fictiones in poenalibus locum non habent, sed *ex nunc*. In *nudis factis*, v. c., si alius aliquem percussit, occidit, si ejus domum incendit, ratihabitio vix intelligitur: et ideo vix coercetur in poenalibus. At cum coercetur, ut is qui ratum habet teneatur poenis, quibus is tenetur qui fecit, necesse est 1° et ut delictum sit ejusmodi quod mandari, idest per alium perpetrari potuisset (41); 2° et a se perpetrari potuisset eo tempore, quo admissum fuit (42): utque 3° illud probaverit quasi factum suo nomine (43).

TITULUS II.

DE CENSURIS.

CAPUT I.

COMMUNIA DE CENSURIS

ART. I. *Quid sit censura, quinam censuras ferre et in quos ferri possint, quo facto opus sit ad eas incurrendas.*

324[1]. Censura est *poena medicinalis, qua christiano delinquenti et contumaci usus quorumdam bonorum spiritualium aufertur* (1). Est poena,

39 L. 22. *Rem. rat. hab.* C. 10. *De R. I.* in 6°.

40 Ex L. 1. C. *Si major factus.*

41 Reiff. in cit. C. 9. Schmalz. V, 39, 244. Prout furtum, homicidium, incendium; non item adulterium, blasphemia, ebrietas, etc.

42 Ex C. 10 *De R. J.* in 6°. Navarr. 27, 233. Molina, Bonac. To. III, Disp. I, Q. 12, P. I, n. 23. Quamobrem si quo tempore delictum perpetratum fuit ipse amens erat, vel infantiae proximus, ratihabitio ne intellegi quidem potest. Secus si ebrius fuerat, quia ebrietas, prout somnus, res momentanea est (S. Alph. VII, 267).

43 Suar. 31, 2, 32. Ideo non sufficit factum tantum laudare, immo nec utcumque probare.

Dixi ratihabitionem esse ejus rei quae *ab alio* nomine meo gesta est. *Quid*, si tute feceris ignorans, vel errans, aut ebrius forte, et postea, re comperta, id probaveris? Et si *negocium aliquod* agitur, v. c. si predium ecclesiae emeris a Sejo qui illud ab usurpatoribus emerat, putans hereditarium, palam est te excomm. incurrere: si *nudum factum;* v. c. si ebrius clericum percusseris, non item.

1 Engel V, 39, 1. Suar. Disp. 1, Sect. 1, n. 5. Laym. Sayr. I, 1, 10. Est poena jure canonico constituta, ex potestate a Christo Ecclesiae nominatim tradita

quippe qua in *delinquentes* animadvertitur; et poena cum primis fori exterioris est (2): et ad poenas privativas pertinet. Est poena spiritualis, quia adimit bona spiritualia. Est poena cum primis, immo suapte natura medicinalis (3); quia uti medicina morbos, ita haec peccata aut cavet, aut curat: cavet antequam admittantur, curat cum fuerint admissa: et ex hoc capite est poena sui generis (v. § 300). Hac re 1° censurae, non in perpetuum, nec in diem certam, vel arbitrio eas ferentium inferri possunt, sed simpliciter inferri debent, ut, cum reus se emendaverit, absolvi possit. Quamobrem 2° non ipsa bona spiritualia adimunt reo, sed *usum* eorum tantum, donec resipuerit (4); sive, ut in scholis loquimur, donec reus *a contumacia recesserit*. Est autem triplex censura, excommunicatio, suspensio, et interdictum (5).

325. Cum autem censura sit poena fori exterioris, patet 1° *eos solos* censuras ferre posse, qui, in Ecclesia, externa jurisdictione pollent; in primis R. P., et Episcopos (6). Feruntur autem aut lege, aut praecepto aliquo: nec interest utrum in scriptis (7): lex enim scriptis non eget, praeceptum autem singulare quasi privata lex est. Patet 2° *in eos* tantum ferri posse censuras, qui jurisdictione eas ferentium continentur; ideoque in christifideles tantum: nempe (nisi a R. Pontifice latae fuerint) non exemptos (8); nec peregrinos (§ 306, 28).

(Matth. 18, 17); qua ipsi Apostoli usi sunt (I Corint. 5, 3, etc.). *Censurae* vocabulum a *Censoribus* deductum fuit: scilicet *nota*, qua hi inurebant cives non benemoratos, censura dicta est; quae in privatione temporanea alicujus juris, vel dignitatis constitit (V. Bodin. *De Rep.* Lib. 5, Cap. 26). In jure canonico nullus est titulus *De Censuris*, sed *De S. E. (Sententia excommunicationis)*. Verum quae his titulis de excommunicatione constituta sunt ad omnes censuras, sive irrogandas, sive absolvendas, pertinent (Suar. VII, 3, 2); quia excommunicationis appellatione omnis censura olim venit. Berar *J. E. U. h. t.* in pr., et pluribus demonstrat in C. 50).

2 C. 2 *De his quae vi.* Salmat. 10, 1, 3. Navarr. 27, 5. Quod velim ne excidat.

3 C. 1 *De S. E.* in 6°.

4 Ex C. 11 *De Constit.*; Suar. 6, 1, 5; 25, 1, 3. Sane medicinae nec in perpetuum parantur, nec in definitum diem, nec quamdiu videbitur medico; sed quoad aegrotus sanitatem receperit: atque ideo censurae toto coelo distant a depositionibus, degradationibus, et irregularitatibus ex delicto (V Engel V, 39, 2).

5 C. 20 *De V. S.* Sayr. I, 1, 5.

6 C. 15 *De Elect.* Eorumque Vicarii Gener. (§ 96). Sed et delegati ad certam causam suspensionem et interdictum ferre possunt (C. 11 *De O. D.*); licet hoc in mandato non fuerit expressum (C. 5 *Eod.*); non item excommunicationem, quippe haec est poena omnium maxima et judici civili modica tantum (§ 71, 2); sive, ut dicitur in C. 29 *Eodem*, *aliqua* coercitio permissa est.

7 S. C. Epp. 2 Mart. 1866 (Acta II, 684). Salm. 10, 1, 74. S. Alph. VII, 61. Sayr. I, 13, 2. Porro olim non licuit Episcopis censuras in presbyteros ferre, inconsulto Capitulo (C. 1 *De Excessib. Praelat.*): hodie hoc jure non utimur. V. C. 3 *De Consuet.* in 6°.

8 C. 40 *De O. D.* Christifideles nempe subditos sibi, et dum subditi manent.

Nec demum in *personas morales,* quippe quae, cum existant fictione juris, juribus quidem quibus gaudent interdici possunt, poenis spiritualibus, ut resipiscant, coerceri non possunt (9). Porro excommunicationi, et interdicto omnes sunt obnoxii; suspensioni clerici tantum. Amplius censuris jure canonico latis non sunt obnoxii, nisi expresse comprehensi fuerint, S. R. E. Cardinales, et Episcopi, excepta excommunicatione (10); nec impuberes (V. § 312, 66); sive Pontificiae censurae sint, sive dioecesanae, ne excommunicatione quidem excepta (11). Et, quia in odiosis versamur, quae latae sunt in populum clerum non tenent; et, contra, non tenent populum quae latae sunt in clerum (12): latae in clericos non tenent regulares; latae in regulares, tenent eos tantum qui vota solemnia nuncupaverint (V. §§ 103, 107).

326. Uti autem latam, seu jure, seu quovis praecepto, censuram incurrere aliquis possit, opus est delicto, et contumacia. *Delicto,* na-

Lata igitur in non subditum officio judicis nulla est; nec ratihabitione ejus, cujus is subditus est, convalescit (Sayr. I, 5, 20). *Non exemptos* V. Barb. *De O. Episc.* Alleg. 105; seu jure singulari exempti sint, ceu Regulares; seu speciali privilegio, ceu quaedam Religiosae Congregationes. Nihilominus IN HIS *in quibus a jure communi, vel a S. Conc. Trident., vel a Constitutionib. Apostolicis tributa est Episcopo jurisdictio in Regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere* (S. C. C. 17 Febr. 1632 ap. Ben. XIV, *De Syn.* IX, 15, 5). Exceptis his Regularibus, quibus ea *specialis* exemptio tributa est, ut ab Episcopis censuris (etsi aliis poenis) coerceri, nec IN HIS possint (C. 1, § *In eos de Priv.* in 6°); cujusmodi sunt, teste S. Alphonso, Mendicantes (V. § 102, 4), et PP. S. J. (S. Alph. VII, 241): In hos Episcopi uno tantum, uti videtur, casu possunt etiam censuris animadvertere; idest, si *in alie is Ecclesiis, aut quae suorum ordinum non sunt, absque Episcopi licentia; et in Ecclesiis suis, aut suorum ordinum, non petita illius benedictione, vel ipso contradicente praedicare praesumpserint* (Greg. XV, C. *Inscrutabili*). Amplius; hi qui ex privilegio speciali recepti sunt in *proprios Ecclesiae Romanae filios,* a suis Ordinariis excommunicari, suspendi, vel interdici prohibentur (C. 1, § ult *De Privil.* in 6°).

9 V. C. 49 *De S. E.* CC. 5, 16. *Eod. tit.* in 6°. Covarruv. To. II, Var. Resolut. Lib. II, Cap. VIII, n. ult. Engel V, 39, 37; Tolet. I, 8, 3; Suar. 5, 1, 29; 18. 2, 2; 28, 3, 2. V. §§ 351, 352. Sed in primis Berardi Cap. 3. V. *Praeterea.* At in singulos, quibus constat persona moralis, censuris animadverti posse, nulla dubitatio est.

10 C. 4 *h. t.* in 6°. Et ne hac quidem excepta, si excommunicatio lata est in clericos (Sayr. V, 4, 26; Ferrar. V. *Clericus* n. 19. V. § 88, 3).

11 Ex CC. 1, 60. *De S. E.* Salm. 10, 1, 168. S. Alph. VII, 14. Excepta hodie sola violata monialium clausura (Trident. XXV, Ref. 5). *Sive* etc. (Lugo *De Poenit.* 15, 150). Sed si in eos ab homine lata fuerit, rata est (Suar. 5, 1, 19).

12 C. 16 *De S. E.* in 6°. Ideo, quoad religiosos, *illae* eos non tenent, etsi clerici non sint, quippe gaudent privilegiis clericorum; *hae,* verius, tenent eos clericos, nam si populi partes non sunt, cleri partem esse oportet. Sed V. § 102, 6.

turali jure, quia poena est; eoque gravi, sive per se, sive per accidens, quia censura est gravis poena (13). *Contumacia*, jure canonico, quia censurae introductae sunt ad contumaciam cum primis coercendam (14). Contumacia (a contemnendo) heic est *contemptus censurae* (15): porro non potest contemni quod non est; ideo nisi censura antea in delictum lata *(comminata)* fuerit lege aliqua, vel praecepto, ejus contemptus (ac proinde contumacia) ne intelligi quidem potest. Quisquis igitur factum aliquod, vel omissum, censuris punire vult, necesse habet eas comminare, ut mox dicam, idest illud prius vetare, hoc praecipere sub censura (16), eaque specifica (17). Itaque nulli censurae obnoxius est is, qui transgreditur legem aut praeceptum, cui nulla censura adnexa erat (18): atque ideo non potest censuris animadverti in transgressiones hujusmodi, etsi longe gravissimas; nisi forte habeant *tractum successivum*, et denunciata prius censura, a reo in eo casu, nisi mandato intra certum tempus paruerit, incurrenda (19).

327. Quaeri potest, an aliquis possit obnoxius fieri pluribus censuris; etenim censurae adimunt bona spiritualia, quod autem semel ademptum est adimi amplius non potest. Et propter *idem* peccatum, ab *eodem* legislatore, pluribus *ejusdem* speciei censuris obnoxium fieri,

13 Ex Trid. XXV, R. 3 Salm. 10, 1, 131. Alias censura erit nulla (S. Alph. VII, 31, 321): verum in dubio utrum culpa sit gravis, an levis, tenet censura (Salm. 10, 1, 132. S. Alph. n. 32), quia possidet lex. Ad haec opus est delicto admisso in proprio, nec exempto, territorio (V. § 205, 42); externo, et consummato (§ 298).

14 C. 1 *De Except.* in 6° C. 3. *De S. E.* in 6°; Salmat. 10, 1, 120. V. S. Alph. VII, 53. Nempe delicto quasi causa, contumacia vero quasi conditione, opus est, ut censura irrogari possit: etenim propter delictum, et non propter contumaciam (idest ad contumaciam coercendam), irrogatur censura; alias tolle censuram, et contumacia ne intelligi quidem poterit.

15 C. 23 *De V. S.* Ex L. 38 *Ad L. Jul. de Adult.* Et sufficit contemptus virtualis (Reiff. V, 39, 14. V. § 271, 4).

16 Ex C. 11 *De Const.* CC 3, 9, 13, *h. t.* in 6°, Suar. III, 8, etc., IV, 5, 6. Nempe ex illo Matt. 18, 17 *Si Ecclesiam* NON AUDIERIT, *sit tibi tamquam ethnicus, et publicanus.* Ad haec quando omnes qui censuram contrahebant erant vitandi (V. § 77, 53), necesse praeterea fuit, sententiam quoque in reum latam palam, et vicinis Episcopis denunciare (C. 20. Cau 9; 3 V. Suar. l. cit. c. 14).

17 C. 26 *De Appellat.* Suar. 3, 8, 2; S. Alph. VII, 62. V. § 307, 35.

18 Pirhiu. V, 39, 32. Schmalz. V, 38, 67. S Alph. VII, 54.

19 Ex C. 5 *De S. E.* C. 23 *De V. S.* Salm. 10, 1, 120. S. Alph. l. c. *Tractum* etc., uti furtum, detractio, damnum injuria datum, etc. Itaque si Episcopus, v. g., velit in furem, vel in clericum concubinarium censuris animadvertere, necesse habet prius illi intimare, ut intra definitum tempus ablata restituat, concubinam dimittat sub poena, v. c., excommunicationis, vel ipso facto incurrendae, vel in eum ferendae (Ex cit. C. 23 *De V. S.* Filiucc. XI, 86, Suar. et S. Alph. ll. cc.).

a regulis juris alienum videtur (20). Aliter potest, quia censura instar cujusdam *vinculi* esse intelligitur; seu 1° plura sint peccata, sive diversae, sive ejusdem speciei, etiam unico actu perpetrata (21); seu 2° plures sint legislatores (22); seu demum 3° censurae sint diversae speciei, licet idem peccatum sit, idem legislator (23). Nunc videamus quomodo sint irrogandae.

328. Porro omnis censura aut l. s. est, aut s. f.: illa, delicto admisso, continuo, statim incurritur, haec incurritur post sententiam judicis eam irrogantis. At vero, seu f. s. illa sit, seu l. s., si velit irrogari officio judicis per sententiam (seu condemnatoriam, seu declaratoriam) ut *sententia* reum teneat, RITE (§ 307, 31) *ferri debet*, idest, servato, etsi non ad unguem, ordine juris (24). Itaque opus est citatione et sententia. Quid utramque continere oporteat, qua censura est *poena*, superius dixi (Cit. § 307); hîc videamus quid continere praeterea debeat, qua est poena *medicinalis*.

329. Censura sine contumacia, haec sine comminatione censurae ne intelligi quidem potest (§ 326, 14). Age modo: comminatio haec vel a jure est, vel ab homine. *A jure*, quae continetur in lege, vel praecepto, quo aliquid jubetur aut vetatur: *ab homine (ex persona)*, ea est, qua reo praecipitur aliquid praestare intra certum ac definitum diem (v. c. intra triduum restituere; raptam, aut concubinam dimittere), secus tali censura, v. c., excommunicatione, plectendus: haec

20 Ex L. 14 *De Accusat.* C. 4 *De Judic.* Ideo, v. c., licet Sejus qui favet haeretico (§ 389, 1), et Cajus qui communicat cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso (§ 390, 16), uterque excommunicationem incurrat; nihilominus, si Osius opem ferat haeretico, quasi haeretico, (excommunicatoque nominatim a Rom. Pont.); licet et ei faveat, et cum eo communicet in crimine criminoso, unam, excommunicationem incurrit.

21 CC. 27, 42. *De S. E.* Salm. 10, 1, 173. Ut puta si quis clericum caedat, et praedium Ecclesiae emat ab usurpatore; vel uno ictu plures clericos confodiat, una emptione plurium Ecclesiarum plura emat praedia (Salm. 178, 175. S. Alph. VII, 28. V. Suar. V, 2, 4).

22 Ex C. 42 *De S. E.* Suar. n. 13. S. Alph. VII, 28. Veluti, si jure dioecesano statuta sit suspensio adversus sacerdotes se invicem percutientes. Item si clericus censuris coerceatur ab Episcopo beneficii, et ab Episcopo domicilii (Salm. n. 176). Ratio est, *ex parte delinquentis*, quia duplex formalis (etsi una materialis) contumacia intelligitur (Bonac. D. 1, Q. 1, P. 5, n. 11); *ex parte legislatoris*, quia unius jurisdictio alterius jurisdictionem non consumit (Suar. cit. n. 13).

23 Ex C. 30 *De Rescript.* Suar. n. 9. Bonac. n. 3.

24 Suar, 3, 13, 11. Ibi, *Cum censurae sint poenae medicinales, de his censendum est tamquam de quibusdam mandatis ecclesiasticis, et medicinis quibusdam; quae magis ad emendationem, quam ad punitionem applicantur.* Dixi, ut sententia, non ut censura, reum teneat; nam si censura est l. s. palam est, reum ea teneri, licet sententia nulla infectaque fuerit (Ex C. 26 *De Appellat.* et Suar. 3, 10, 13).

est quae vulgo *monitio canonica* dici solet. Principio igitur si censura, quae irrogari vult, in lege vel praecepto comprehensa non est, citatio debet eam comminare (25). Quid si jam comminata fuerat? Et siquidem *lege*, quidam putant non esse novam monitionem necessariam, ut sententia valeat, quia lex monet pro homine (26); quidam contra, quia, cum censura a persona irrogatur, monitio quoque *ex persona* esse debet (27): sin *praecepto*, omnes conveniunt non esse monitionem necessariam, quia praeceptum monet (28). Sententia vero ostendere debet 1° reum; sed satis est condemnare *eum qui tale crimen admisit*, non expresso ejus nomine (29); 2° causam, idest crimen, ab eo perpetratum (30). Et in scriptis ferenda est, sub gravi (31); nihilominus oretenus lata valet (32). Et ferri potest ex die, vel sub conditione;

25 C. 26 *De Appell.* C. 24 *De S. E.* C. 5 *Eod. tit.* in 6°. Haec *monitio* superioris nomine facienda est; alias qui si non paret inobediens, et contumax dici nequiret (Suar. 3, 11, 1. Salm. 10, 1, 95). Et trina esse debet, sed hoc ad validitatem non pertinet (Ex C. 48, *h. t.* Engel V, 39, 101; S. Alph. VII, 58); vel una pro tribus, servato inter ipsas saltem *duorum*, vel inter hanc et sententiam, saltem *sex* dierum intervallo (Ex C. 9 *De S. E.* in 6°. L. 12 *De Testib.*): nisi ex urgentissima causa censura protinus irroganda sit (Ex cit. C. 9, in fin.). Debet autem fieri reo, si in certam personam fertur, *personaliter*, ex communi sententia DD. (V. Suar. l. c. nn. 4, 5); coram testibus, ut probari possit (C. 48, pr. *De S. E.*), saltem prima vice (Bonac. D. I. Quae. 1, P. 9, n. 12. V. Salm. 10, 1, 96). Nihilominus fieri poterit ad domum si reus *se absentaverit* (C. 3 *De dol. et contum.*); vel si domum non habeat, aut non *potuerit inveniri*) edictis penes ecclesiam ejus propositis (C. 10 *Eod.*), vel quo alio loco publico (Salmat. l. c.). Ceterum validam puto sive in faciem, sive ad domum facta fuerit (Ex L. 15, § *Qui autem* 2 *De Excusat. Tut.*). Et satis est, si ille eam postea utcumque cognoverit (Ex Clem. 3 *De elect.* in fin. Suar. l. c. n. 6). Fieri autem solet in scriptis, sed oretenus facta valet (Salm. n. 73), quia nusquam in jure scriptura desideratur (Suar. 3, 11, 2.

26 Sanch. M. II, 24, 28 (obiter) S. Alphons. VII, 55. ibiq. Abb. Bonaci. Filiucc.

27 Suar. III, 10, 20; Salmat. 10, L. 95, Cajet. Pal. Laym. ap. S. Alph. l. c. ex C. 26. *De Appellat.* Haec sententia congruit regulis juris communis (V. L. 32, pr. *De Usur.*); et est aequior, quia censurae legibus comprehensae plerumque ignorantur. Dixi *ut sententia valeat*, non ut censura: nam si haec est *l. s.*, cum jam fuerit incursa, non esse necessariam definiti juris est (Cit. C. 26).

28 S. Alph. VII, 55.

29 V. Salm. 10, 1, 66. S. Alph. VII, 59. Nomen, vel quod nominis loco esse potest, tunc solum necessario exprimendum est, cum judex vult eum *vitandum* declarare (Salmat. 10, 3, 13; S. Alph. VII, 136).

30 C. 1 *De S. E.* in 6°. Nempe ut reus sciat quid oporteat emendare (Salm. 10, 1, 75: Suar. 3, 13, 5).

31 C. 1 *De S. E.* in 6°. Quo judices secus facientes puniuntur interdicto ab ingressu Ecclesiae, et suspensione ab officio per mensem. Verum haec poena non tenet Episcopos (V. § 225, 10. Tolet. I, 10, 6): et cessat quando periculum est in mora (Ex C. 9 in fi. *De S. E.* in 6°. Navarr. 27, 8).

32 Sayr. I, XIII, 2, 7. Salm. 10, 1, 73. Ex cit. C. 1. *Ibi Superior* RELAXET (Suar. 3, 13, 8. S Alph. VII, 63).

et nedum suspensiva, quod nemo negat; sed etiam resolutiva, quod est verius (33). At, cum lata fuit, *executionem secum trahit;* idest ab ipsa *publicatione* reum tenet: et in devolutivo tantum recipit appellationem (34). Sed nunquam transit in rem judicatam: nam, etsi post decem dies ab ea amplius appellari nequeat; nihilominus recursus ad S. Sedem contra ejus injustitiam semper admittitur (35).

ART. II. *De Effectibus censurae.*

330. Effectus censurarum omnes ex jure canonico, quo censurae sunt introductae, petendi sunt. Age nunc, censurae adimunt *usum* bonorum, regulariter, spiritualium tantum: nec omnium, sed eorum quae communione fidelium (ideoque Ecclesiae dispensatione) sive externa, sive interna (1) continentur (§ 108): et praeterea clericis adimunt usum eorum, quae sunt clericorum propria. Et excommunicatio haec omnia prorsus adimit, interdictum, et suspensio aliqua

33 C. 40 *De Appellat.* S. Alph. VII, 63. V. c. *Nisi infra mensem restitueris* (Salm. 67), vel *donec satisfeceris* (Suar. 7, 1, 10. Laym. VII, 1). Nec obstat (V. Suar. 3, 4, 7). C. 5, § *Caveant De S. E.* in 6°. Lata sub conditione suspensiva, vel ex die, non intelligitur quoad conditio, vel dies extiterit; et si dies vel conditio apposita fuit in favorem tertii, in potestate hujus est eam prorogare (Suar. 3, 6, 8; Salmat. n. 70); nempe, pendente conditione, vel die; nam cum censura fuerit incursa tolli, praeterquam absolutione, non potest (V. Suar. VII, 8, 23). Sed utrum ad eam prorogandam opus sit auctoritate ejus qui censuram tulit, quia est actus jurisdictionis (Silvest. Navarr. 27, 15): an minus, quia contumacia, ob quam contrahitur, est, si quod jussus fuerit suo tempore non praestiterit, quae heic, creditore consentiente, non intelligitur (Suar. 3, 6, 9)? Hoc mihi et aequius, et, nisi cavillamur ex apicibus juris, verius est.

34 CC. 37, 53 *De Appellat.* Quod heic singulare est (Suar. 3, 6, 5). Quamobrem non prohibetur judex *a quo* condemnatum vitandum declarare (C. 53, § 1 *Eodem*).

35 Ex C. 48 *De S. E.* C. 36 *De O. D.* C. ult. *De Poenis.* Suar. 1, 1, 8.

1 Suar. 6, 1, 3. Salmat. 10, 1, 8. *Fidelium,* non Sanctorum (cit. § 108). *Regulariter,* nam excommunicatio nonnulla quoque ex his adimit, quae ad civilem, et naturalem societatem hominem pertinent. *Usum bonorum;* non res ipsas; ideoque nec jura seu realia, seu personalia; eoque minus capacitatem personalem adimunt; sive eam, quae consistit ex jure naturali, velut potestas emendi aut vendendi; sive eam quae consistit ex jure civili, ut potestas testandi; immo nec eam, quae consistit ex jure canonico, ut puta capacitas acquirendi beneficia, vel officia ecclesiastica, vel ad ea eligendi, praesentandi; nisi id in jure sit expressum: excepta excomm., de qua postea. Plerique ex Nostris et Canonistis, inter effectus censurae, plerumque indignitatem recensent, v. c., ad ordines, ad beneficia ecclesiastica suscipienda. Hoc, absit verbo invidia, devium est: indignitas enim profluit, non ex censura, sed ex delicto; et non canonico, sed naturali jure profluit; et in aestimatione boni viri posita est (V. Sayr IV, 16, 23).

tantum (2). Nec una est in eis ferendis earum dissimilitudo: nam 1° ex his quae unaquaeque adimit vi sua, excommunicationem solus R. P. sic irrogare potest, ut auferat aliqua tantum, vel tantum ad certum tempus; interdictum et suspensionem potest quisquis ea irrogandi potestatem habet (3). 2° *Illa*, cum semel lata fuerit, deinde suspendi non potest, praeterquam a R. P.; *istud*, et *haec* suspendi possunt etiam ab eo, qui ea tulit ordinario jure suo (4). 3° Demum *illa* eorum qui sunt vitandi communione nos prohibet; *istud*, et *haec* non item (5).

331. Itaque is qui censuram contraxit spiritualia haec, quae sibi adempta sunt, nec petere sibi, nec praestare aliis potest; sed eis abstinere debet, prout antiquitus; nec distinguitur utrum sit vitandus, an toleratus (6). Ast alii, quamdiu ipse toleratus est, perinde eum habere possunt, quasi nulla censura irretitus esset (7): atque ideo, *ex hoc capite*, non prohibentur spiritualia ei dare, velut sacramenta; vel ab eo petere, etiam nulla necessitate, vel utilitate cogente (8). At, postquam vitandus esse coeperit, ab excommunicato in omnibus est abstinendum; et, solum in mortis periculo, licet ab eo petere baptismum et poenitentiam (9). Ab interdicto, vel suspenso (quia hi non separantur a communione fidelium) non item, sed ab ipsis

2 Laym. *De Interd.* I, 3. Salm. 10, 5, 10. Dices: ergo interdictum et suspensio in excomm., quasi partes, continentur. Minime; etenim excommunicatio, reo foras ejecto, omnia ei adimit quasi *per consequens:* at interdictum participatione, suspensio administratione rerum sacrarum, *per se et directe* nos prohibent.

3 Bonac. Salm. X, II, 3. V, 10; VI, 99.

4 Sayr. I, V, 10. Salm. 10, 5, 4.

5 Suar. 28, 5, 4. Salm. n. 14.

6 Mart. V. B. *Ad evitanda;* qua protestatur, nolle se hos *in aliquo relevare, nec* eis *quomodolibet suffragari.* Nihil igitur quoad ipsos mutatum est.

7 Ex cit. B; S. Alph. VII, 139. Notorium quoque: lex non distinguit (V. S. Alph. 139); et in foro externo *nemo est reputandus censura innodatus absque sententia criminis declaratoria* (Ben. XIV *De Syn.* 10, 1, 5). Verum cavenda sunt scandala, et offensiones fidelium (Engel V, 39, 63).

8 Sanch. M. VII, 9, 8. Sayr. IV, 11, 2. Lugo *De Sacram.* VIII, 229. S. Alph. VII, 139. Quae idcirco ipse licite aliis praestat, rogatus expresse vel tacite (Regin. I, 116. S. Alph. VII, 139, 140): nam si praestando ea peccaret, caritas non sineret ab eo peti; atque ideo nihil prodesset aliis ex hac parte B. *Ad evitanda* (Sayr. II, 12, 10; Lugo n. 224. Filiucc. XII, 70; S. Alph. VII, 139. Salmat. 10, 3, 23). Porro tacite rogatus semper intelligitur is, qui necesse habet haec praestare ex officio, ut parochus (S. Alph. VII, 177); vel cum implenda sunt Ecclesiae praecepta, v. c., missa audienda die festo, aliis sacerdotibus deficientibus; licet ex officio non teneatur (S. Alph. VII, 169, 177). Dixi *ex hoc capite;* nam, qua est indignus, nec dare ei, nec, salva caritate, ab eo petere licet.

9 S. Alph. VI, 88, 1083. Amplius; pro tolerato est qui versatur in loco, ubi ignoratur eum esse vitandum (Ex C. 14 *De S. E.*); dummodo id facile resciri non possit (S. Alph. VII, 78, 145).

in his tantum abstinendum est a quibus ipsi per censuram prohibentur: haec nefas est ab eis petere – vel suadere ut faciant – vel facientibus cooperari (10). Porro censura, tum quia adimit ea quae cohaerent statui personae christianae, vel clerici; tum quia vim suam capit a jure canonico, quod viget ubique, cum fuerit contracta reum sequitur ubique locorum (§ 22, 1), prout, ceu vulgo dicitur, *umbra corpus, et lepra leprosum* (11).

332. Nunc videamus de eo qui violat censuram. Ut censura violari possit necesse est, ut jam fuerit incursa: quamobrem distinguendum est inter ea quae sub censura (seu l., seu f. s.) fieri vetantur, et ea quae censura fieri vetat. Itaque is qui ILLA facit (v. c. qui jussus sub poena excommunicationis restituere, loco discedere, non restituit, non discedit) *contemnit:* qui HAEC (v. c. qui post contractam, quia non restituit, excommunicationem, recipit sacramenta) *violat* censuram. Qui censuram violat non caret letali (12); sed nulla poena eum tenet: clericus tantum, si violat censuram ordinem exercendo, fit irregularis (13); de quo postea. Quaeri potest, an valeant ea quae geruntur, fiunt, ab eo qui est irretitus censura. Et ea quae consistunt ex jure naturali, aut civili (§§ 118, 120), hodie valent profecto: item ea (V. § 87, 1) quae consistunt ex *characteris* potestate; seu ordinis, seu baptismatis (14): immo et ea quae ex *jurisdictionis* (ecclesiasticae) potestate consistunt, si a toleratis facta gestave sint; quia nulla eis adimitur, intercipitur jurisdictio nec in foro interno, nec in externo (15); sed solis excommunicatis, vel suspensis nominatim (V. § 77, 53).

333. Ceterum a censuris *excusat,* ut alias (§ 312), metus gravis et

10 Suar. 28, 4, 6. S. Alph. 140. Contra Navarr. 27, 163, existimantem ab omnibus abstinendum esse, quae ipsi facere per censuram prohibentur. Sane missam suspensi sacerdotis audire; una cum interdictis personaliter interesse divinis officiis, nullo jure vetitum est (V. S. Alph. VII, 313).

11 C. 16 *h. t.* in 6°. Suar. 26, 1, nn. 11, 19. Filiucc. XI, 47. Porro cum effectus censurarum profluat ex jure canonico, cum fuerint irrogatae is quoque eas servare debet qui illas irrogavit (Suar. 2, 4, 5; Salm. 10, 1, 40). Quamobrem si Episcopus excommunicaverit, e. g., Sejum parochum intrusum, et omnes qui cum eo communicaverint in divinis obnoxios faciat excommunicationi l. s.; si ipse cum eo in divinis communicat, excommunicationem quidem non incurret, sed graviter peccat; si ei confert beneficium, nihil agit. Et qui celebrat in ecclesia a se interdicta et peccat graviter (Sayr. V, 3, 28), et fit irregularis (Suar. l. cit.); nisi forte prius latum a se interdictum abstulerit, vel suspenderit.

12 Suar. 34, 5, 9. Thesaur. I, 26.

13 C. 1, § 3 *De S. E.* in 6°.

14 Suar. 10, 3, 9. Lugo *De Euch.* 14, 102. S. Alph. VII, 159. Ideo baptizati valide recipiunt sacramenta; poenitentiam quoque, si bona fides, aut gravis necessitas (S. Alph. VI, 265) eos excuset: sacerdotes valide ministrant (Suar. XI, 2, 9. S. Alph. VII, 159, 166).

15 S. Alph. VII, 314, 4. Quamvis notoriis (Suar. 14, 1, 13. V. cit. § 77, 53).

injustus qui a lege canonica excusat (16): et ignorantia, vel *concomitans*, nedum facti, vel juris ecclesiastici, sed etiam censurae (17); tum quia censura est poena extraordinaria, tum maxime quia sine contumacia, ideoque sine contemptu, haud incurritur (§ 326, 14), et *non contemnit qui ignorat* (18): atque ideo etiam inadvertentia excusat (19). Porro censura eo tempore irrogari intelligitur, quo contrahitur, seu, tunc cum effectum habere debet (20); ideo, non erit amplius censurae locus, si medio tempore (post delictum videlicet admissum, et ante censuram contractam) res ad eum casum devenerit, in quo irrogari non potuisset. Nempe 1° ex parte ejus, qui illam tulit, si appellatio interposita fuerit ante sententiam; vel post eam quidem latam, sed pendente die ex qua, vel conditione sub qua lata fuit (21). 2° Ex parte rei, si hic, his pendentibus, aut factus sit impos praestando quod sub censura praestare jussus fuerat, quamdiu impos permanserit (22); aut recesserit a contumacia (23), sive ante latam sententiam, si censura erat f. s. (quod nemo dubitat), ab ea recesserit; sive ante effectum dumtaxat sequutum, si est l. s. (24); quod aut verius est,

16 Suar. 4, 3, 12. Salm. 10, 1, 203. Ut puta si quis eam violet ne prodat seipsum, vel ut offensionem, aut scandalum vitet (Suar. VI, III, 14, 20. Lugo *De Euch.* 14, 100. Bonac. Salmat. S. Alph. VII, 46). Dixi *qui a lege* etc.; nam si metus mali gravioris, vel etiam gravissimi, non excusat a lege quae censuras imposuit, nec a censuris excusat (V. § 178, 9).

17 S. Alph. VI, 1074; VII, 43, 351. Salmat. 10, 1, 193.

18 L. 53, *Locati, Cond.* Tolet. I, 9, 9.

19 Suar. 6, 2, 12. Salm. X, I, 189, 191; XVIII, 4, 10 *Communissima*. Idest si de censura non cogitavit (Croi. VI, II, 1614. Ronca. Cap. 5, Reg. XI. V. § 132, 40); et planum est, etenim excusat a peccato (§ 272, 8). Verum scandalis et offensionibus cavendum est in foro externo, praesertim in sacramentis administrandis.

20 C. 40 *De Appellat.* V. § 307, 41. Suar. III, IV, 10, 13; V, 1, 15. Salm. 10, 1, 68.

21 Ex C. 14, *De S. E.* in 6°. C. 36 *De O. D.* Salm. l. c. Sayr. I, 16, 18. Etiamsi post exactum decem dierum terminum (§ 307, 41) fuerit interposita (Diana To. V. *De Excomm.* Res. 18, 3, ibiq. Navarr. Suar. etc).

22 V. Less. II, 12, 21. Suar. 20, 2, 15. Ideoque, ut puto, et si inciderit in amentiam (Ex L. 14 *De O. praes.*); quo enim haec poena? quare sententia in eum ferri prohibetur (L. 9 *De Re Judic.*). Sed Nostri id negant (Suar. 5, 1, 21. Salm. 10, 1, 167). Nituntur exemplo ejus qui sciens volens causam posuit, qui non excusatur si postea effectus sequitur se dormiente, vel ebrio: quod, mihi a re prorsus alienum videtur.

23 V. S. Alph. VII, 40, 368. Idest si animum retractaverit: licet sine contritione vel attritione, quia habitus gratiae non augent retractationem (Lugo *De Poenit.* 16, 444); et, modo quo poterat, studuerit effectum impedire (Pal. D. IV, P. VII, n. 15. S. Alph. VII, 40). Ideoque non oberit, si revocatio non potuerit innotescere ei cui forte mandatum, vel consilium dedit (Salm. 10, 1, nn. 153, 154, S. Alph. l. c.).

24 S. Alph. VII, 40. Ut ecce si dederit abortivum puellae, vel alicui consilium, mandatum occidendi; et, antequam illa ejiceret, hic occideret, facti ipsum poenituerit (Salmat. 10, 1, 154).

nam quo medicina sanato morbo? aut aequius certe. Demum 3°, ex parte utriusque (V. § 249, 9) si, pendente conditione vel die, aut alter superior (25), aut alter subditus (26) esse desiit. Nihilominus quidam putant censuram et hunc effugere, licet sententia jam lata in eum fuerit, si lata fuit sub conditione, vel ex die, et ipse, his pendentibus, citra fraudem *forum mutavit;* idest, si alio domicilium suum contulit (27); quod alii verius negant (28).

334. Verum censura non ligat per se, neque in foro interno, neque in externo, si sententia fuerit nulla (29), vel injusta (30); seu tantum formaliter sit injusta (31), seu materialiter tantum (32): ideoque, si fuerit inflicta clerico, ei jurisdictionem non adimit (33). Verum si absque scandalo contemni non potest, caritas ligat: atque huc pertinet illud S. Gregorii M.: *Sententia Pastoris, sive justa sive injusta, gregi est verenda:* caritas inquam, non censura (34); ideo qui hanc violat, letali quidem non vacat (35), sed irregularitati ex delicto non fit obnoxius (36). Amplius, si alias in omnibus odiosis, heic in

25 Suar. III, IV, a n. 10. Ut puta si mortem obierit, si loco motus fuerit (V. § 77, 52). Item si usum jurisdictionis ei fuerit *interdictum,* v. c., ob excomm. vel suspensionem postea incursam (ib. n. 64). Verum si pendente conditione, vel die, eam recuperaverit, censura, his postea extantibus, valet (Suar): secus si officio motus, postea in eo repositus fuerit; nam alius esse intelligitur (Ugolin. Tab. I, Cap. 2, n. 2. Sayr. I, 3, 14, Suar. n. 14). Dixi *superior*, non judex; quia judex, posteaquam sententiam dixit, judex esse desiit (L. 55 *De sent. et re judic.* Diana l. c. n. 4): et sententia ex lege, quae perpetua est, vim et statum capit (Bonac. D. 1, Q. I, P. XI, n. 12. V. Suar. III, 5, 5).

26 Suar. III, 5, 2. V. c. si Instituto Regulari nomen dedit, si alio domicilium transtulit (non item si e sua dioecesi ad tempus exierit, quia subditus esse non desinit). Verum, si is postea ad prius domicilium redierit, non dubito, eum censura teneri, quippe *idem* subditus esse intelligitur (Ex L. 18, § *Sed si quis* 8 *De bonor. poss. sec. tab.*).

27 Salm. 10, 1, 68. S. Alph. VII. 65.

28 Thesaur. I, 26. Croi. VII, 104. Priores nituntur auctoritate Suar. III, 5, 6; quem secutus est Filiucc. XI, 77. Verum Suar. de eo agit qui, non ex delicto, sed ex alia justa causa jussus fuit aliquid praestare, v. c., debitum solvere. Sed neque hoc recte, nam est alienum a regulis juris.

29 Suar. IV, 7, 2. Salm. X, I, 212. S Alph. IV, 215.

30 C. 1 *De Sent. et re jud.* in 6°. V. Suar. loc. cit. a n. 4.

31 Ex cit. C. 1. Bonac. Dis. 1, Q. 1, P. 10, n. 4.

32 Suar. IV, VII, 8, 24, 27. S. Alph. IV, 215.

33 Suar nn. 24, 27. Nempe si manifeste sit injusta vel nulla; nam, si de hoc dubitet, sententiae parendum est (§ 311, 61). Et licet eam violet in occulto, graviter peccat; et si eam violat ordinem exercendo fit irregularis, si revera non sit injusta (Diana To. V, Tr. I, Resol. 30).

34 Suar. nn. 17, 18. Salm. 10, 1, 212. Et ne caritas quidem, si scandalum cessat (S. Alph. VII, 68, 334).

35 Suar. a n. 8. S. Alph. VII, 68. Quin poterit, si sententia sit formaliter justa, et monitus non cessaverit, censuris coerceri (Laym. VII, 3).

36 Suar. IV, 7, 20. Bonac. n. 6. Laym. l. c. S. Alph. VII, 68.

primis, strictius interpretandum est; quia censuris utendum est parcius, ne vilescant; et ne magis perniciem, quam salutem pariant (37): et maxime in excommunicatione, quippe qua nulla major poena est in Ecclesia; quod velim ne excidat.

ART. III. *De censuris absolvendis - Generalia de absolutione a censuris.*

335. Censura, cum semel fuerit contracta, non solvitur *per se*, licet postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset; sive supervenerit ex parte ejus qui censuram tulit, resoluto jure ipsius (1); sive ex parte ejus qui censuram subiit, utputa si recesserit a contumacia (2), vel satisfecerit parti laesae (3), vel mortem obierit (4); sive ex parte utriusque, si alter superior, alter subditus esse desiit (5). Unus casus est, in quo cessat ipso jure; si fuit irrogata sub conditione resolutiva, hac impleta (6). Itaque absolutione opus est (7). Et quamvis censurae sint poenae fori exterioris, nihilominus absolutio in foro quoque conscientiae dari potest, quamdiu ad externum deductae *non fuerint* (8). Verum potestas absolvendi a censuris in foro utcumque cohaeret potestati absolvendi a peccatis: quamobrem nec in externo simplices confessarii (9), nec in interno simplices sacerdotes (10) valide absolvere possunt. Age nunc utriusque tum *potestatis* (absolvendi a peccatis, et a censuris absolvendi), tum *absolutionis*,

37 Ex Trid. XXIII, R. 3. V. Ben. XIV, *De Syn.* Lib. 10, Cap. 2.

1 Ex C. 11, § 2 *De O. Ord.* C. 1 *De Major.* in 6°. Salm. 10, 2, 8.

2 Ex Alex. VII, 44.

3 Pal., Salmat. 10, 2, 9.

4 CC. 28, 38, *h. t.* Nempe, ut sepultura ecclesiastica donari possit, si censura eam dari vetet. Sed mortuis absolutio dari non potest nisi contriti decesserint; et ab his tantum, qui potuissent eos viventes (extra articulum mortis) absolvere. (Cit. C. 28; Navarr. 26, 32. Filiucc. XI, 275).

5 Salm. X, 1, 165; II, 8. V. §.

6 Laym. VII, 1. Pal., Salm. X, II, 13; Covarr. Engel. V. 37, 17. Ut in C. 3. *De Usur.* Thesaur. I, 26. S. Alph. VII, 123. Contra putat Suar. 19, 1, 5; quia haec conditio inest tacite; *sed aliud juris est si quid tacite continetur, aliud si quid verbis exprimatur* (L. 68, § 1 *De Legat.* 1), nam si expressum fuerit, ut conditio fieret, pro conditione est (§ 76, 50). Alii, inque, Sayro IV, 17, 3 teste, permulti, docent absolutione opus esse quoad excommunicationem; quoad suspensionem non item: quod et Suar. 26, 1, 16, tenet, putans, suspensionem sic irrogatam (quod et de interdicto pariter dicendum foret), non censuram esse, sed poenam (n. 14). Sed hoc gratis asseritur. Nollem tamen hanc sententiam explodere, ex qua sequitur, eum qui sic latam suspensionem violat (vel interdictum), irregularem non fieri.

7 Suar. VII, 1, 12. Laym. VII, 1. Salm. 10, 2, 7. Pirhin. V, 39, 179. Reiff. V, 39, 240.

8 C. 29. *De S. E.*

9 Duard. Lib. III, § 3. Qu. 1, n. 6. Navarr. 27, 39.

10 Ex C. *Nuper* 29, § 2 *De S. E.* Navarr. 27, 41; Suar. 7, 4, 8. Filiucc. XI, 284.

non una est dissimilitudo: liceat igitur, ad plenam hujus satis difficilis materiae cognitionem, haec omnia hic prosequi (quamvis non omnia huc pertineant) et paullo fusius quam caeteri.

336. Principio igitur potestas absolvendi a peccatis inest ordini presbyterali, et cum datur ab Ordinario (sive cum officio, sive absque eo datur) magis subditi dari intelliguntur, in quos exerceri possit: at potestas absolvendi a censuris, quia nullo modo his competit, penes quos nulla est jurisdictio in foro externo, revera datur ab eo qui ordinariam habet, et ab eo transit in accipientem. *Illa* datur ab Ordinario ejus loci in quo confessiones excipiuntur, quae nunc extra controversiam, et omnino tenenda sententia est (11): *haec* datur ab Ordinario qui censuras tulit (11[2]), quia ejus tantum est solvere, cujus est ligare. Illa presbyteris tantum, haec cuivis clerico dari potest. Illa ad forum sacramentale, eumque solum pertinet; ideoque in eo dumtaxat exerceri potest: haec pertinet ad forum cum primis externum; sed, propter salutem animarum, etiam in foro interno exerceri permittitur. Et quoad forum internum utraque exerceri potest vel extra proprium territorium, sive ab eo qui ordinariam, quae certa; sive ab eo qui delegatam ab his absolvendi potestatem habet, quae communior, et verior sententia est (12). Ex quibus licet intelligere, alteram ab altera separatam esse: atque ideo utraque seorsum exerceri potest, nec una pendet ab altera (13).

337. Deinde distant absolutio a peccatis et absolutio a censuris. Absolutio a peccatis (letalibus inquam) ad hominem cum Deo reconciliandum, absolutio a censuris ad vinculum poenae dissol-

11 Ex C. *Cum sicut* - Innoc. XII, C. *Apostolicum Ministerium*. Bened. XIV. § 7. - Bullar. IV, n. 16. V. S. Alph. VI, 548.

11[2] Cit. C. 29, § 2.

12 V. Cabri. I, Res. 48. Episcopos, et parochos absolvere posse *a peccatis* subditos suos, vel extra dioecesim, aut parochiam, explorati juris est (S. C. C. 3 Decem. 1707. Bened. XIV. Notif. 86, 7): ergo et a *censuris:* utraque enim jurisdictio *voluntaria* est (V. § 75, 35): At simplices confessarios a peccatis (ideoque et parochos a censuris reservatis) absolvere eos possse negant Silvest. Hostien. et quidam alii: alii longe plures affirmant (V. Cabri. l. c. S. Alph. l. c.; in his Suar. *De Poenit.* 19, 8; Salmat. VI, XI, 55): et rectius, quia *delegatus ejus qui mandavit jurisdictione* utitur (§ 72, 18).

13 V. Suar. VII, 5, 36. Ideo, v. c., absolutus a censuris in foro externo, alia, in interno, absolutione (a censuris) non eget. In foro autem interno data a censuris absolutio rata est, licet absolutio a peccatis irrita fuerit, vel non data sit; puta si poenitens, ante eam datam, forte repentino morbo correptus, decesserit (Suar. n. 38. Duard. Lib. III, § 2. Quae. I, n. 43). Et contra, rata est *per se* absolutio a peccatis, licet absolutio a censuris fuerit nulla, aut omissa fuerit (§ 87, 1); dummodo haec non corrumpant dispositiones poenitentis.

vendum pertinet; ideoque illa volentibus tantum, haec et insciis et invitis (§ 223, 9) dari potest. Et si quis plura letalia admiserit, et pluribus censuris sit obstrictus, illa omnia prorsus absolvenda sunt, quia, nisi omnibus absolutis, Deo reconciliari impossibile est; hae, quia inter vincula nulla est connexio, separatim absolvi possunt. Hac re si poenitens aliqua peccata inculpabiliter praetermiserit, confessis directe absolutis, omissa *indirecte* absoluta - deleta manent (14); at censurarum nulla intelligitur indirecta absolutio. Absolutio a censuris dari potest ad reincidentiam (de qua postea), quippe censurae a voluntate superioris initium et statum capiunt: absolutio a peccatis (quae prodeunt a voluntate nostra) ad reincidentiam ridicula foret. In eo utraque absolutio convenit, quod neutra sine jurisdictione datur valide; ac proinde datae ab inferiore, sive a peccatis, sive a censuris, regulariter nulla (licet existimaverit jurisdictionem sibi non deesse) vis est. Quod ut probe intelligatur, hic de reservationibus agendum duxi.

338. Reservatio est — *Casus alicujus ad judicium superioris avocatio* (15). *Casum* hoc accipio sive peccatum, sive censuram — *Avocatio:* ideo vi et natura sua coercet jurisdictionem inferiorum (16): nempe, ut casus reservatus subjiciatur superioris judicio, quippe graviori (17). *Ad judicium;* ideo superioris COGNITIONEM desiderat: verum hoc in foro interno, propter salutem animarum, cum magna aequitatis moderatione acceptum est, et rata interdum est superioris, etiam eorum, de quibus non cognovit, absolutio; de quo dicam postea. Ex his autem palam apparet, inferiores in reservatis *nihil posse* (18); excepto mortis articulo, in quo omnis reservatio cessat.

339. Est autem duplex genus reservationum; unum earum quae

14 Ex Trident. VII. *De Poenit.* Cap. 5. S. Alph. VI. 585. v. *Dixi.* 2.

15 Ex Trident. VII. *De Poenit.* Cap. 7. D. Tho. Suppl. 20, 2. Ubi igitur nulla est ad superiorem *avocatio,* ut in peccato complicis, vel renuentis denunciare sollicitantem, vel accipientis dona a Regularibus, non reservatio intelligitur, sed mera jurisdictionis adeptio - Reservatio a Nostris communiter definitur - *Negatio* (et non *ablatio,* ut Praeposit. Reginald. etc.) *jurisdictionis circa aliquod peccatum* (Croix VI. II, 1209. Suar. *De Poenit* Disp. 29. Sect. 1. n. 1. V. S. Alph. VI. 578. V. Cabrino - *Elucidarium Casuum reservatorum.* Par. I. Resolut. 1).

16 Ex L. 2. *Damni, inf.* De Graff. - *Practica Quinque Casuum* Lib. I. Cap. IV, n. 3; Suar. l. c. n. 3. *Coercet:* scilicet jurisdictio absolvendi tum a peccatis (quae datur in sacra ordinatione), tum a censuris (quae profluit ab eo qui censuram invehit) *generalis* est; illa ex *ordinatione* ipsa, haec ex *voluntate* ejus qui censuram invexit (quia reservatio censurarum non intelligitur nisi fuerit expressa C. *Nuper.* 29. *De S. E.*) proficiscitur. Sed revera jurisdictio, per reservationem, *illic* adimitur, *hic* non datur.

17 Ex Trident. l. c. S. Alph. VI, 580.

18 Trident. VII. *De Poenit.* Cap. 7.

a Rom. Pontifice (seu sibi absolutionem reservaverit, seu locorum Ordinariis), alterum earum quae a locorum Ordinariis sunt introductae (19). *Illae* tenent ubique, nec mortuo R. Pontifice intercidunt: hae non tenent extra territorium reservantis; et, nisi statutae fuerint in synodo dioecesana, resoluto quoquo modo jure ejus, evanescunt; seu inconsulto capitulo fuerint introductae, quae verior (§ 199, 4); seu consulto, quae probabilis, quippe *a* TT. *passim asseritur* (20), atque ideo heic tuta (§ 80, 77) sententia est.

340. Casus a R. P. reservati, omnes, cum censura reservati esse dicuntur, una excepta calumniosa sollicitationis accusatione; reservati ab Ordinariis non omnes censuram habent adnexam. Eorum autem, quibus censura adnexa est, duplex, verius, est reservatio, una peccati, altera censurae (21). Quaesitum est, num utraque sit principalis, an altera tantum? Et in casibus a R. P. seu sibi, seu Ordinariis reservatis, convenit reservationem censurae esse principalem, peccati accessoriam (22); quamobrem, si quid excusat a censuris, reservatio penitus cessat (23). In his, quae Ordinarii sibi reservarunt, non satis convenit; sententia communior tenet, utramque reservationem aeque principalem esse; ac proinde, etsi censura exsulet, peccati reservationem manere putant (24); minus communis, quae mihi verior videtur, tenet, in his idem juris esse, ac in censuris a R. P. reservatis; atque ideo, si censura non incurritur, reservationem cessare (25).

19 Nostris - *Pontificiae,* et *Episcopales;* et utrarumque genus duplex. Nam ex Pontificiis quaedam R. P. reservatae sunt *speciali modo,* quaedam *simpliciter*. Episcopalium vero unum genus earum est, quae a R. P. eis reservatae sunt; alterum earum, quae ipsimet sibi reservant: illae reservatae *nobis* - hae *a nobis* dici solent - Nulla autem est *mixta* (idest pontificia simul et episcopalis) reservatio: nec esse potest; nam quae ad superioris judicium avocantur, ipso jure a jurisdictione inferiorum subtrahuntur: alias data ab illo absolutio prope inutilis foret. Itaque non potest Ordinarius sibi quoque eos casus reservare, qui R. P. sunt reservati; et si quos sibi reservaverat, illos postea R. P. sibi reservet, reservatio episcopalis ipso jure evanescit (Suar. *De Poenit.* 31, 4, 26; Lugo *De Poenit.* XX, 149, 151).

20 Graff. L. I, Cap. IV, n. 47; Lup. *De Casib et Censur. reservat.* Part. I, Diff. II, art. n. 58.

21 Suar. *De Poenit.* 29, 2, 8; S. Alph. VI, 580. Alias absolutus a simplici confessario a peccato haeresis, si reservatio soli censurae cohaeret, directe ab eo absolutus esset, ac proinde cessaret obligatio illud superiori confitendi, quod nemo dixerit.

22 Croix VI, II, 1614; S. Alph. VI, 580.

23 Ex C. 42. *De R. J.* in 6°. Croix, et S. Alph. ll. cc. Et si Episcopus in foro externo absolverit haereticum, quod jure suo potest, quilibet confessarius poterit eum absolvere a peccato haeresis in foro sacramentali.

24 Suar. Laym. S. Alph. VI, 582.

25 Vigandt, Bonaci. Fagund. Aversa. Ciera ap. S. Alph. l. c. Quarti ap. Mazzotta; Gobat Tr. VII, n. 360; Diana Par. X, Tr. IV, Resol. 63, Sporer. *De*

341. Nunc videamus quo ex tempore, quove ex loco aestimanda sit *potestas* absolvendi sive a peccatis, sive a censuris reservatis. Et utcaque profecto, cum sit *actus* jurisdictionis, ex eo tempore aestimanda est, quo haec exercetur, idest ex tempore quo datur absolutio: quamobrem, si eo tempore sint reservata, nihil proderit, quod ante reservationem fuerint admissa: et contra, si eo tempore reservatio cessavit, nihil oberit quod admissa fuerint reservationis tempore (26). Quoad locum in quo absolutio dari potest, aliud in peccatis, aliud in censuris juris est. Nam in peccatis inspicitur locus in quo absolutio datur; proinde si in eo reservata sunt, absolvi nequeunt, licet in loco ubi non erant reservata fuerint admissa; et contra. In censuris respiciendus est locus ubi censura contracta fuit: atque ideo absolvi non poterit in alia dioecesi, tametsi nulla in ea vigeat censurae hujusmodi reservatio (27). Diversitatis ea est ratio, quod jurisdictio ad peccata absolvenda datur ab Ordinario loci in quo confessiones excipiuntur, jurisdictio ad absolvendas censuras datur ab Ordinario qui censuram irrogavit (§ 336, 2).

342. Porro omnis reservatio odiosa est, ideo strictam interpretationem recipit; quamobrem heic aptanda sunt quae diximus de censuris. Itaque I peccata heic quoque aestimare oportet, non ex peccantis opinione vel intentione, sed ex reipsa (§ 296, 3). II. Cum

Poenit. n. 735 Salmat. 18, 4, 9. Alias, absolutus in foro externo a censura, in foro sacramentali ab inferioribus confessariis absolvi nequiret; quod perdurum videtur.

Prioris sententiae rationes hae sunt: 1° Verba, quibus reservationes hujusmodi exprimi solent in tabellis reservationum, idest - *Casus reservati, quibus est* ADNEXA *excommunicatio.* 2° Finis reservationis, nempe ut *haec* sit gravior (Croix). Sed primum non cogit: nam et NEXUS *pignori fundus* in jure dicitur (L. 2. *De Curat. furio. dan.*), et res *pignori* NEXAE dicuntur (L. 22 *De Jure Fisci*); et nemo profecto fundum, vel rem, *accessoria* pignori dixerit. Alterum est perdifficile, et vix non absurdum; nam quae reservantur R. P. illa procul dubio graviora censenda sunt; ergo ne mitior in his reservatio? Finge Episcopum excommunicationem tulisse adversus eos qui violentas manus injiciunt in eos qui, nondum tonsuram adepti, in habitu clericali incedunt, et ecclesiis inserviunt: ergone is, qui sacerdotem percussit, si id ignorans fecit, aut compulsus metu gravi, vel ab Episcopo in foro externo absolutus fuit, a quocumque confessario poterit absolvi: qui percussit aliquem ex his pseudoclericis non item? Utcumque sententia nostra gravi profecto tum intrinseca, tum extrinseca probabilitate non caret: atqui hoc satis heic, superque est. Ad haec V § 80. 77.

26 Graff Lib. I, Cap. IV, n. 47; Lugo Par. I. Dist. II. Art. I. Diff. I, n. 5.

27 Cf. Laym. *h. t.* VII, 4, v. Asser. IV, qui eas comparat (Asser. II) censuris latis officio judicis. Ex quo patet, a censuris non reservatis incursis in aliena dioecesi, posse proprium Ordinarium, et ab incursis in propria dioecesi posse Ordinarium alienae dioecesis, in qua quis conflitetur, absolvere (Tolet. I, 17, nn. 6, 7).

Ecclesia non soleat reservare nisi graviora et externa (28), ad reservationem incurrendam necesse est, ut peccatum quod quis confitetur, sit grave actu, nedum interno, sed etiam externo (29); eoque perfecto, et consummato (30), ut in censuris. III. In dubio reservatio cessat, quippe odiosa: cujus heic subest et alia ratio, quia nempe in dubio melior est conditio possidentis jus suum; sive absolventis, sive absolvendi; seu positivum sit dubium, seu negativum; seu facti, quod nemo negat; seu juris, quod est longe communius, et verius, quia lex dubia non ligat (31): seu dubium, quocumque nomine, sit peccatum (32), seu censura, seu reservatio (33).

343. Sed an ignorantia reservationis, quando non excusat a peccato, eximat a reservatione *absolvendum* (nam si inferior absolvit ignarus reservationis, procul dubio nihil agit)? Quaestio in eo est, utrum reservatio sit poena; scilicet, peccantium. Affirmavit, omnium primus, uti videtur, Graffius, quem plures ex veteribus sequuti sunt (34); existimantes, reservationes eo spectare, ut fideles metu earum a peccando deterreantur (35). Plurimi et longe graviores

28 Bened. XIV. *De Syno.* V. 5, 5.

29 Lugo *De Poenit.* 20, 15; Salmat. 6, 1, 13; S. Alph. VI, 583.

30 Graff. I, IV, 12; Cabri. I, 12; Lugo l. c. Sporer *De Poenit.* n. 752, Croix VI, II, 1619. S. Alph. l. c. Et si actus ex effectu perfectionem capit, ante effectum sequutum reservatio non intelligitur (§ 298, 27). Itaque si alicubi reservatum sit furtum, vel homicidium; et fur deprehensus fuerit antequam loco excederet; homicida confiteatur nondum mortuo eo, quem letaliter vulneravit, reservatio cessat.

31 Lugo *De Poenit.* 20, 18; ibiq. Suarez. Nec distinguitur inter casus Pontificios, et Episcopales (V. Cabri. I. Resol. 9, et 10). Ceterum, si verba, quibus lata est reservatio, obscura sint, confessarii, quasi judicis, erit ea interpretari (Graff. I, IV. 51).

32 Graff. l. c. Reginald. I, 124; S. Alphons. VI, 600. Atque ideo sive peccatum sit dubium; sive dubium sit an fuerit perfectum et consummatum; et, si ex effectu capit perfectionem, utrum effectus [illegible]

33 S. Alph. l. c. Et V. § 312. *communissima.* Nec retractatur absolutio (V. § 80, 81), si postea vel peccatum, vel censura, vel reservatio indubia apparuerint et manifesta (Croix VII, 160. Cabri. I, Resol. II. S. Alph.). At, si reservatio certa est, sed confessarius haereat, an in facultate sibi concessa absolvendi a reservatis, contineatur hic casus, vel *ille,* quia possidet reservatio, a danda absolutione abstinendum sibi est; nempe in dubio facti (si id non meminit) semper; in dubio juris nisi probabile ei videatur (v. n. 31), comprehensam esse (Cabri. I. Resol. 15).

34 Graff. II, 40, 29.

35 V. Balleri. ad Gury II, 571, qui hanc sententiam jam pene sepultam suscitavit. Haec sententia, initio novitatis notata, plures dein sectatores habuit, in his Salmat. 18, 6, 13, Reginald. et Roncaglia ap. S. Alph. VI, 581; eamque probabilem putant multi quoque ex his, qui contrariam tuentur; et vel ipsi S. Alphonso probabilis visa fuit l. c, quod postea negavit (QQ. RR. I, 83), [illegible] rectius.

negant, quia reservatio, ajunt, eo spectat, ut reservata judicium prudentiorum subeant (36). Horum sententia, regulariter, ex ipsa reservationis natura, mihi verissima est; nec intelligo quomodo reservatio, quae ex tempore, et loco dandae absolutionis aestimari debet (§ 341), sit poena qua in poenitentes animadvertitur (37). Dixi *regulariter*, nam si qua decreta sit in odium alicujus criminis, Graffi sententia aut vera est, aut certe probabilis (38).

344. A reservatis regulariter absolvere possunt 1° hi a quibus reservatio fuit introducta, quique 2° delegatam officio, vel 3° speciatim sibi delegatam hujusmodi potestatem habent (39). Sed aliter et aliter, nam *illi*, et *isti* possunt eam alteri delegare, hic non item: proinde, si spatium absolvendi non datur, *illi* et *isti* possunt petentes absolvi ad alium absolvendos remittere: non item *hi;* nisi forte habeant facultatem subdelegandi. Plus; si in lege continetur, ne cui detur absolutio, nisi prius, v. c., *veniam petierit – ablata restituerit – illi* dare possunt facultatem absolvendi, etiam his omissis; ceteri non possunt: et planum est. Demum qui delegata, sed *officio cohaerente* potestate gaudet, potest eam alteri delegare, ut ipsemet absolvatur; (72, 10) qui delegata *sibi*, non item (40); et profluit ex dictis.

36 S. Alph. l. c qui hanc sententiam *communissimam* vocat.; Vindic. Ligurianae p. 319, etc.

37 Sed. licet esset poena, et poena medicinalis uti censent Salmaticenses, quum negari haud possit, alterum reservationis finem esse, ut peccata judicio superioris subjiciantur, cum non *cesset adaequate finis reservationis, reservatio non cessat* (Suar Laym S. Alph VI, 581, in fi.. Porro non unum est sententiae hujus incommodum: nam si reservatio poena est, dicendum erit, ei non subesse (ubi ea viget) qui peccavit *ubi* nulla, vel *quando* nondum vigebat; quod usque in hunc diem inauditum puto: et nedum ignorantiam, sed et inadvertentiam § 312, 73) excusare. Dices; sed numquid haec non excusat a censuris? Utique, sed censurae regulariter servandae sunt in foro externo. Quid igitur? Nullus inferior, me auctore, ignorantem reservationem audeat absolvere; sed, si absolverit, reor absolutum, si erat in b. f., non esse inquietandum.

38 Sanch. M. VIII, 32, 18. Haec sententia Dianae verissima visa est; Lugoni *De Poenit.* 20, 11, aliisque, probabilis. Imposita autem in poenam videtur, ait Palaus Tr. II Disp. I. V. 17, n. 5, qui Sancium sequitur. *quando reservatur constitutione aliqua specialiter prohibitiva, et punitiva delicti; ut fecit, Sixt. V. contra male promotos ad ordines: et Gregor. XIII contra dantes, et recipientes pecunias pro gratia a Sede Apostolica obtinenda.*

39 V. Cabrin. Lib. I a Resol. 17. Porro appellatione ejus - *qui reservationem introduxit* - venit et ejus successor; quod semel dixisse sufficiat. Quod autem in potestate ejus, hoc in potestate superioris eo magis esse, palam est. Porro a casibus reservatis in synodo provinciali Archiepiscopi, dum provinciam visitant, absolvere possunt etiam in diocesibus suffraganeorum. Ex C. 5. *De Censib.* in 6°. Salm. 10, 2, 45: Filiucc. XI, 286.

40 V. § 72, 19. Puta, si Episcopus in

Praeter hos nemo alius regulariter potest a reservatis absolvere (41); ne Regulares quidem (42). Et haec generaliter. Nunc seorsum quae de censurarum absolutione propria sunt: de ceteris (paucis quidem), quae propria sunt absolutionis a peccatis, in Tract. *De Poenitentia*.

ART. II. *A quo dari possit absolutio a censuris*

345. Agimus de censuris - jure (seu canonico seu dioecesano) latis, et reservatis - *De censuris;* nempe, stricta significatione, atque ideo, non de iis quae irrogantur in diem certam, vel in perpetuum, vel ad beneplacitum irrogantis (V. § 358); quae, regulariter, ab eo tantum absolvi possunt qui illas tulit, licet earum absolutionem sibi expresse non reservaverit (1). *Jure* etc., nam quae irrogantur ab homine, sive per modum sententiae particularis, sive per modum praecepti, traslatitium est ab inferioribus absolvi non posse (2). *Reservatis*; etenim a non reservatis cuilibet confessario, sive propriae, sive alienae dioecesis absolvere datum est.

346. Principio igitur, cum nemo solvere possit, nisi is qui ligavit,

casum occultum R. P.; aut Vic. Gen. Episcopi in casum ab Episcopo reservatum - aut parochus, cui data est facultas absolvendi a reservatis tempore paschali, in casum sive illi, sive huic reservatum, inciderint (Sanch. M. VIII, 3, a n. 8. Laym. *De Sacr. Poenit.* 10, 17. Cabri. Res. 18, 19).

41 Ex Const. Greg. XIII. *Cum a sacra;* et Decr. Clem. VIII. V. S. Alph. VII, 99. Ideoque nec canonici poenitentiarii (S. C. C. 6 Julii 1647. V. S. Alphons. VI, 599); nec is, qui a S. Sede facultatem obtinuit absolvendi a casibus, *etiam* R. P., reservatis (Ex Bened. XIV. C. Pias Christifidelium, 20 Aug. 1752. S. Alph. VI, 594).

42 Alex. VII, 12. Cabri. Lib. I. Res. 40, 41. Et de casibus ab ipsis Ordinariis reservatis (de reservatis R. P. dicam postea) definiti juris est (Decr. Clem. VIII, 26 Nov. 1602. Salmat. 10, 2, 40. S. Alph. VII, 98, 99). Quaestionis est, utrum absolvere possint a reservatis Ordinario a jure, vel consuetudine: nam alii negant, alii affirmant. V. Croix VI, II, 1628. Negantium sententia mihi videtur verior: nempe quoad *illa*, ex Decr. Pauli V. ap. S. Alph. n. 96, quo vetantur absolvere *a casibus eisdem Ordinariis, vel Sedi Apostolicae reservatis:* quoad *haec*, ex ipsa consuetudinis natura, quae ex Ordinariorum voluntate praesumpta, vel interpretativa initium capit. Verum quia affirmantium sententia probabilis, immo S. Alph. n. 99. probabilior videtur, dubitandum non est, quin tuto ac licite possint (§ 80, 77).

1 Navarr. 27, 162; Cf. Suar. 29, 1, 16. Nam reservatio inest tacite; et, post Const. *A Sedis*, de reservatis R. P. amplius dubitandum non est.

2 Ex C. 29 *De S. E.* V. Suar. VII, 2. Quaesitum est, an inferiores possint absolvere a censuris latis per *sententiam universalem* (V. § 301, 6): negant Ugolin. Vasq. Suar. 7, 2, 22, etc. quasi latis *ab homine:* affirmant Tolet. Navarr. Laym. Cap. VII, 3; Diana To. V. Lib. 1. Res. 93; ibiq. Sa. Hurtado, etc. quasi latis *a jure;* quod vel ipse Suar. n. 23, probabile putat, et receptum esse testatur.

palam est, a censuris reservatis a locorum Ordinariis, ipsos tantum, et hos, quibus ab eis datum fuerit nominatim, absolvere posse (3). Haec regula perpetua est: si quam igitur jam incurrerit seu peregrinus, dum in aliena dioecesi morabatur; seu advena, aut incola, qui postea discesserunt non amplius reversuri; seu vagus, seu postea factus Regularis, ab Ordinario ejus loci dumtaxat absolvi poterit, in quo censuram contraxit (4). Quoad casus R. P. r. haec regula non est perpetua: nam Episcopi I° ex veteri jure absolvunt mulieres, senes (5), Regulares (6); eos *qui sui juris non sunt* (7); et, generaliter, quotquot adeundi superiorem impedimento laborant (8): sive occultus casus sit, sive publicus, lex non distinguit. Et ex Conc. Trident. absolvunt omnes casus occultos R. P. *simpliciter* reservatos, omnesque suspensiones ex delicto occulto provenientes (V. § 316). Utriusque hujus potestatis non una est dissimilitudo: nam 1° illa competit omnibus qui episcopali jurisdictione censentur (§ 314, 7), haec his tantum qui habent dioecesim (9); 2° illa delegari potest vel universaliter, haec *specialiter* tantum (10); 3° illa nullis limitibus circumscripta est, haec

3 V. S. Alph VII, 95. etc.

4 Suar. 7, 2, a n 19. Laym. *h. t.* VII, 4 Salmat 10, 2, 37. Et patet ex his quae superius diximus (§ 341, 27). Est et alia ratio, quia censurae ad forum externum pertinent, ne ordo jurisdictionum, seu judiciorum perturbetur. Quamobrem nec is, qui in sua dioecesi censuram contraxit, si alio postea domicilium suum transtulit (Sayr. II, 20, 4; S. Alphons. VI, 590); nec is, qui eam contraxit in dioecesi aliena (Suar. n. 27. S. Alph VI, 594 v. *Dubit.* 8), ab alio Ordinario absolvi possunt.

5 CC. 6, 13, 58 *De S. E. Senes;* nempe sexagenarios (S. Alph. VII, 88).

6 CC. 1, 32, 33, 50. *Eod... non sunt mittendi* (Cit. CC. V. Cabri. I, 98).

7 Cit. C. 6 Ut servi (C. 37 *Eod.*): et filifamilias (S. Alph. VII, 88, 1); nempe hodie quamdiu sub patria potestate continentur (V. § 54).

8 C. 59. *Eodem.*, 114. *Valetudinarii, et membrorum destitutionibus impediti* (C. 13. *Eodem*). Quod ad hos omnes valet ea regula - *Casus papales, quoties Papa adiri non potest, fiunt episcopales* - (Laym. De Excomm. VI, 4. Suar. *De Poenit.* 30, 38; V. Lugo *De Poenit.* 20, 227): idest quoad absolutionem valituram pro foro dumtaxat interno (Cabri. I, 112). Quibus proinde nulla est imponenda obligatio adeundi superiorem (Cit. C. 28; Thesaur. Par. I, 24, v. 2); etsi v. c. valetudinarii, claudi, etc., per miraculum convaluerint.

9 Ex Trid. XXIV, R. 6. S. C. C. ap. Gallemart in eo C. 6. et ap. Barbo. *De Off. Episc.* Par. 2. Alleg. 39, 18. Croi. VII, 141, 470.

10 Ex cit. C. 6. *Specialiter* autem non ad casus, ut Henriquez, sed ad personas, uti ex communi Suarez, *De Poenit.* 30, 2, 9, referendum est (S. Alphons. VII, 93). *Communissima* (S. Alphons. Lib. I, App. II, 34). Et forte, ne ad personas quidem, sed ad Vic. Episcopi Generalem, uti Sanch. M. II, 40, 17; ibiq. Navarr: quod ideo, ait, a Trident. expressum est, ut ostenderet, id huic non competere ex jure et munere suo. Quod et S. Alph. probare videtur VI, 594, d. 9. Qui proinde bene docet, et eum hoc posse, cui Episcopus *generaliter suam facultatem* commiserit (S. Alph. VII, 93).

dumtaxat exerceri permittitur tantum *in foro conscientiae, in subditos suos, et in propria dioecesi* (§ 316, 13). Verum illud *in foro conscientiae*, non significat in foro sacramentali, ut nonnullis visum est, sed *in foro animae* (11); *subditos* autem *suos* accipimus, nedum vagos et advenas (12), sed etiam peregrinos; sed hos in foro sacramentali tantum, in quo, jurisdictione de persona in personam prorogata (§ 78, 66), subditi proculdubio efficiuntur (13). Illa autem verba, *in dioecesi sua*, utrum pertineant ad absolventem, an ad absolvendum, non satis convenit; ideo sat erit alterutrum in ea versari (14). At, praeter eos qui episcopali jurisdictione gaudent, hodie nemo potest absolvere a reservatis R. P., vel tantum *simpliciter*, vi alicujus consuetudinis, etiam immemorabilis; aut privilegii, licet specialissimi, exceptis privilegiis singulis, v. c. Osio, Sempronio, concessis (§ 395).

347. Deinde ex potestate delegata absolvunt a censuris hi quibus id concessum est ab eo qui ordinariam habet: qui (cum delegantis personam gerant) *superiorum* appellatione continentur, quod velim ne excidat. At vero quam late pateat potestas delegati, ex mente delegantis, haec ex verbis, quibus is usus est, metiri debet. In dubio,

11 S. Pius V. C. *Rom. Pontificis circumspecta* § 3. Nempe, ut absolutio non prosit *in foro externo* (Engel V, 39, 120) *si contingat casum in judicium deduci* (Duardo Lib. III, § 2. Quae. XI, 30; Suar. 42, 2, 11). Ideoque absolvere eos posse citra confessionem, *est sententia fere omnium* (Lugo *De Fide* 23, 64. Suar. *De Legib.* VIII, 6, 6. Sanch. M. VIII, 34, 29. Salmat. 10, 2, 54).

12 Sanch. D. II, XI, 8. S. Alph. VII, 79. Croix VII, 136; Cabri. I, 114. De advenis quaesitum est, an Episcopus possit hos absolvere extra sacramentum poenitentiae. Affirmant Sanch., Suar., Bonac., Salmat. negat S. Alph. VII, 81, ex Declar. Greg. XIII. Verum haec, etsi revera extet (§ 316, 15), huc non pertinet. Scilicet cum quaesitum fuisset, utrum Episcopus, ex cit. C. *Liceat*, posset absolvere, utrum dispensare fungentes in sua dioecesi officio praetoris, aut medici, Greg. XIII, respondisse fertur, *posse Episcopum absolvere* DUMTAXAT *in sacramento poenitentiae, non autem dispensare* (Fagn. in C. *Dilectus* n. 36 *De Temp. Ordin.*). Jam vero palam est, adverbium illud *dumtaxat*, juxta ea quae proposita fuerant, ad verbum *absolvere*, non ad verba *in sacr. poenitentiae*, referendum esse: aut certe, utrum ad haec referri debeat, ambiguum est.

13 Suar. 41, 2, 12. S. Alph. VI, 593.

14 Lugo *De Fide* 23, 68. Salmat. 10, 2, 53. Quaeri ad ultimum potest, utrum is, qui potest a CENSURIS absolvere, seu non reservatis ut omnes confessarii ex C. *Nuper De S. E.*; seu reservatis, velut Episcopi ex C. *Liceat* Trid. XXIV; absolvere *ab eis* possit in foro interno, si res ad forum externum deducta fuerit: ratio dubitandi est, quia censurae sunt poenae externi fori, ne jurisdictiones perturbentur. Et puto absolvere posse, tum *illos* ex C. *Nuper*, ubi hoc sine ulla distinctione concessum est; tum *istos* ex C. *Liceat*, quoad crimen in foro externo probatum non fuerit, quia Trident. unum dumtaxat exigit, ut sint *occulti*. Et hoc ad salutem animarum, et ad conscientias pacandas pertinet. Nec ulla metuenda est jurisdictionum perturbatio, quippe absolutio data in foro interno, in externo pene pro non data est.

quia est privilegium praeter jus, latam interpretationem recipit (15). Quamobrem concessa facultate absolvendi a casibus reservatis, casus, verius et *hic*, ut in § 340, 25, accipimus, sive peccata, quod nulli unquam dubium fuit; sive censuras (16); quod sententia communior negat, sed nullo jure. Concessa facultate absolvendi a peccatis, a censuris quoque, si quae his cohaereant, concessa intelligitur; quia, nisi prius censuris absolutis, peccata, regulariter, absolvi prohibentur (17). Haec generatim: dein, si haec potestas data sit a R. P., ea non continentur reservata ab Ordinariis locorum (18); nec reservata ipsi R. P. speciali modo (§ 395): et si ab his quoque data

15 Salmat. VI, XI, 84. Secus si speciatim data fuerit ad aliquem, v. g. Cajum, S-jum, absolvendum (§ 234, 34). Nihilominus, quia est beneficium principis, et neminem laedit, non oportet illud aestimare ex rigore verborum. Quamobrem si dictum sit, ut absolvas S-jum *prohac vice tantum*, haec verba accipienda sunt cum aliqua latitudine (Lugo *De Poenit.* 20, 126); et ideo, licet praesens tempus demonstrent, poteris eum absolvere et ab his quae post concessam facultatem, sed non ultra mensem (S. Alph. VI, 601, q. IV), vel in confidentiam datae facultatis (Salm. VI, 1340 S. Alph. VI, 600, III) admisit. Et si data fuit facultas eum *semel* absolvendi, poteris et ab his absolvere quae eousque, licet ultra mensem, admisit. At cum *semel* absolveris, v. c., ab haeresi, non poteris deinceps eum absolvere, v. c., ab excomm. ob duellum incursa, quia illud *semel*, non ad peccata sed ad absolutionem referendum est (Salm. 10, 2, 85).

16 Suar. 7, 4, 13. Contra Navarr. 27, 264. S. Alph. VI, 582, aliosque. Hi ajunt, verbum *casus* peccatum significet, non censuram, quae poena est. Ita porro ex subtilitate verborum; *sed recepta et usitato more loquendi nomine casuum reservatorum et illi veniunt qui censuram habent adnexam* (Suar. l. c.): nemo quippe est qui, sive petat, sive concedat facultatem absolvendi a *casibus reservatis*, non utrumque intelligat. Et TT. omnes, agentes de *Casibus reservatis*, non de solis peccatis, sed etiam de censuris reservatis agunt; in eis Navarr. et S. Alphonsus. Quid quod Trident. XIV. *De Poenit.* Cap. VII in fi. et Can. XI, et Sess. XXIV. R. 12. *casuum* appellatione et peccata et censuras manifeste, ni mens mea laeva est, comprehendit? Et in Decr. S. C. 9 Janu. 1601, probato a Clem. VII, et confirmato a Paulo V. 7 Jan. 1617, vetamur absolvere a *casibus* reservatis in B. Coenae, vel alias quomodocumque ap. Sedi *reservatis*, et a *casibus* quos Ordinarii locorum sibi reservant? Bened. XIV, in B. *Inter praeteritas*, edita pro Jubilaeo an. 1750, de *casibus reservatis* sexcenties mentionem facit (V. §§ 17, 25, 29, 51), ut alias in ea occasione editas Bullas praeteream, et nunquam his verbis non peccata simul, et censuras intelligit: quas cum secernere voluit, dixit § 39 *a peccatis et censuris*. Itaque reor · ,n esse inquietandos confessarios, qui, nacta potestate absolvendi a *casibus reservatis*, et a peccatis et a censuris absolvunt; eoque minus poenitentes ab eis absolutos.

17 Salmat. 10, 2, 58. V. § 76, 48.

18 Ex C. 2. *De Poenit.* in 6^t. S. C. C. de Mand. SS. an. 1602 ap. Graff. I, IV, 63; Croix VI, 11, 1628; VII, 149; Salmat. 10, 2, 40: quamvis rescripto, vel indulto Pontificio data sit facultas absolvendi a casibus *etiam* R. P. reservatis (Ex C. Bened. XIV. Pias *christifidelium* S. Alph. VI, 598, 8); explosa contraria veterum multorum. TT. sententia.

fuerit nominatim, ea non veniunt reservata in B. *Sacrament. Poenitentiae;* idest, absolutio complicis in peccato turpi, et calumniosa solicitationis denunciatio (19).

348. Potestatis delegatae instar est ea, quae in jubilaeo (sive ordinario, sive extraordinario) dari solet omnibus Christifidelibus, eligendi sibi confessarium approbatum ab Ordinario loci, ubi quis confitetur (20), qui eum a reservatis absolvat; quique proinde quasi *superior* habetur. Quorsum haec pateat, ex Bulla, qua jubilaeum conceditur, metiri oportet (21). Ut generaliter dixerim, haec facultas datur, ut fideles jubilaeum lucrari possint: ideo omnibus dari solet, vitandis quoque (22): et pro omnibus casibus, seu R. P. reservatis, exceptis duobus mox recensitis (23); seu a R. P., quae certa; seu a locorum Ordinariis, quae probabilis sententia est (24). Amplius; absolvi possunt etiam a censuris ab homine latis; verum ab his ad effectum dumtaxat lucrandi jubilaeum (25). Nempe, *dummodo serium lucrandi jubilaeum propositum habeant, et ad injuncta opera adimplenda parati sint* (26). PROPOSITUM; ideo irrita est absolutio data ei, cui, *in praesens,* certum non est praestare opera injuncta, etsi postea praestiterit; et contra, rata ei, cui *hic et nunc* certum est ea praestare, etsi postea non praestet (27). Et, quia in potestate cujusque est ea praestare quo ordine maluerit, et novissimo denique eorum praestito, quodcumque illud sit, lucratur jubilaeum, toties a reservatis absolvi quisque poterit, quoties iterum redit, quoad omnia prorsus impleverit (28). Nempe durante jubilaeo; nam eo elapso finitur ju-

19 S. U. I. Decr. 17 Junii 1866, de Mand. SS. 14 apr. 1871.

20 Vel approbatos (V. § 336, 11): vel tales habitos errore communi (§ 79, 74). Quamobrem si publice existimetur, tempore jubilaei omnes sacerdotes, etiam non confessarios, excipere posse confessiones sacramentales, et exceperint, nemo est inquietandus, si quid opinor (Contra Cabri. I, 155, 156).

21 Bened. XIV in C. *Apostolica indulta,* C. *Inter praeteritas,* C. *Convocatis,* multa de hac re statuit pro Jubilaeo an. 1750, omnino consulendis: quippe et multas veterum TT. controversias dirimunt, et ab eis vix aut ne vix quidem discedunt posteriores RR. PP. Bullae jubilaeum promulgantes.

22 Bened. XIV cit. C. *Inter praeteritas* § 61.

23 S. Poenit. 25 Jan. 1875 n. 5 ap. Scavi. To. IV, n. 555. Olim vulgo excipiebatur haeresis.

24 S. Alph. VI, 537, VIII; VII, 111. Et quoad reservatos a R. P. est communissima, teste Croix VI, II, 1451; et post C. Bened. XIV. C. *Convocatis* n. 5, pene definiti juris est.

25 Bened. XIV. C. *Convocatis* n. 6. Et ita vetus quaestio finita est.

26 Bened. XIV. C. *Inter praeteritas,* n. 61.

27 Cit. Const. nn. 62, 86. Nec is reincidit in censuras (cit. n. 86): sed levi non caret (S. Alph. VI, 537, q. III).

28 Cit. C. *Inter praeteritas* §§ 73, 79, Ad haec V. § 78, 67. Non item si, post

risdictio; *et* jurisdictione seu ordinaria, seu delegata utcumque finita (V. § 11), absolutio nullius momenti est, nisi forte jurisdictio prorogata fuerit de tempore ad tempus (29).

349. Ad haec, *ne pro dilatione poenitentiae periculum immineat animarum* (30), impediti superiorem (seu ordinarium, seu delegatum) adire, nonnunquam ab inferioribus absolvi possunt. Scilicet refert, utrum impedimentum sit perpetuum, an diuturnum, an breve (31). Nostri, lata significatione (V. § 346, 8), perpetuum heic accipiunt, quod protrahitur in quinquennium, vel in tempus indefinitum (32); diuturnum, quod ultra sex menses; breve quod citra (33). Itaque a censuris R. P. reservatis hi, qui seu perpetuo, seu diuturno impedimento laborant, absolvi possunt *a suo Episcopo, vel proprio sacerdote* (34); nempe,

lucratum jubilaeum, denuo inciderit in reservata: nisi id in Bulla Pontificia expresse comprehensum sit (S. Poenit. 1 Jun. 1869). Valet autem absolutio a censuris, et tollitur reservatio a peccatis, etsi confessio fuerit nulla (S. Alph. VI, 537, q. 2). Quid si fuerit sacrilega? Affirmat Cajetanus, quia reservata judicium superioris revera subeunt: negat Viva, ne quis commodum ex iniquitate reportet. Lugo *De Poenit.* XX, 112, 113, mediam viam tenet; nam si poenitenti, statutum sit iterum valide confiteri, priorem, sin minus posteriorem sententiam sequitur. S. Alph. l. c. sententiam Vivae omnino tenendam putat: mihi videtur verior sententia Lugonis, nam si reservatio tollitur per hujusmodi confessionem alii superiori aliae factam, cur non et hac? Nec enim deest propositum lucrandi jubilaeum, nec obstat, ut retur S. Alph., C. Bened. XIV.

29 V. §§ 77, 62; 78, 66. Quamobrem, si me petentem ab Episcopo absolvi a casibus occultis R. P. reservatis, vel a confessario electo in jubilaeo, jusserit *ille* me prius satisfacere parti laesae; aut is redire, quia imparatum invenit; et medio tempore Episcopus abdicaverit episcopatum, vel tempus jubilaei praeterierit, poterunt redeuntem absolvere (V. cit. 88). Et ratio est quia *ubi semel coeptum fuit judicium, ibi et finem accipere debet* (§ 86, 37); et jurisdictio non terminatur ad actum nullum (V. § 77, 55. S. Alph. VI, 563, V.).

30 C. 16. *De Poenit. et remiss.*

31 V. Sayr. III, 28, 9. Thesaur. I, 24, 2. Reiff. V, 7, 379, etc. Salmat. 10, 2, 64; S. Alph. Lib. I. App. II, 43; VII, 84, etc. Haec distinctio, non manifesto aliquo jure nititur, sed communi et recepta doctrina TT.

32 S. Alph. VII, 88. Huc pertinent 1° hi qui munus, vel officium exercent, quod sine publico (S. Alph. l. c. n. VIII), vel privato gravi alicujus detrimento (Silv. Sayr. Thesaur. I, 24) relinqui non potest; prout magistratus, parochi, medici, etc. 2°. Qui sub aliorum potestate sunt, velut servi (CC. 2, 32, 37. *De S. E.*), milites, ephebi qui in collegiis morantur, filiifamilias (S. Alph. l. c. n. 1), quamdiu sub patria potestate manent 3° Qui laborant aegritudine longa, et gravi, etsi non letali (Ex C. 26. *Eod.* S. Alph. n. VII); vel paupertate impediuntur superiorem adire (cit. C. 26). Et, ut generaliter dixerim, omnes *justas excusationes habentes, quibus ab itinere rationabiliter excusentur* (C. 11. *Eod.*).

33 S. Alph. VII, 86, 88.

34 C. 29. *De S. E.* in fl. Navarr. 27, 90; Duard. Lib. III, § 2, q. 8, 21; Lugo *De Poenit.* 20, 218. Seu: verum, utrum hoc subrogative sit accipiendum, uti communissime interpretatum fuisse tradit S. Alph. VII, 92, idest quando Episcopus commode adiri non potest; an disjunctive, idest, licet Episcop.

illi simpliciter (35), hi cum onere adeundi superiorem postquam impedimentum cessaverit, *mandatum* ab eo humiliter accepturi (de quo propediem): qui brevi non item (36); nisi urgeat gravis causa *communicandi*, vel *confitendi*, vel *celebrandi* (37). Nec tenentur eum adire per internuncium (38). Sed an teneantur adire per epistolam? Affirmat, cum S. Alphonso, sententia longe communior (39), cui et S. Poenitent. adhaesit die 8 julii 1860. Immo S. U. I., 23 jun. 1886, contrarium tuto amplius doceri non posse censuit, sed poenitentibus recurrendum esse ad S. Poenitent.; illis interim, in *casibus vere urgentioribus in quibus absolutio absque periculo gravis scandali et infamiae* differri nequiret, absolutis cum reincidentia post mensem (40). Haec de casibus R. P. reservatis. Sed an *inferiores* absolvere possint a reservatis Ordinariis, vel ab Ordinario, si is absque gravi incommodo adiri nequit?

commode adiri possit, uti censet Roncaglia Tr. 19. Cap. 3. Quae. 3, et tacite Suar. *De Poenit.* 30. 3, 8; et novissime cl. Pucceroni *Comm. De Censur.* § 61, etc.? Ego non ausim a priori sententia discedere, quia jus canonicum, eos qui *vere* perpetuo impedimento laborant, semper proprio Ordinario remittit (CC. 2, 3, 6, 11, 13, 17, 24, 33, 37, 50. *De S. E.*) Unde reg. *casus Papales, si Papa adiri non potest, fiunt episcopales.* (§ 346, 8): sed quia prior interpretatio communissima revera haud videtur, et posterior verbis canonis optime cohaeret, post datam absolutionem, reor, non esse inquietandum eum, qui b. f. absolutionem recepit, dummodo non agatur de excommunicatione (V. § 351). At vero appellatione *proprii sacerdotis* contineri quemcumque sacerdotem ad confessiones audiendas approbatum, hodie tralatitium est. Episcopum vero absolvere jure suo (Suar. 41, 2, 8; Sanch. D. II, XI, 23. Tolet. I, 17, nn. 40, 41. S. Alph. l. c.); atque ideo, licet Nuncius facile adiri possit (Navarr. 27, 90; Bonaci. Lugo n. 221, S. Alph. VII, 89); et sive per se, sive per alium absolvere posse (S. Alph. VII, 84), ex his quae alias diximus (§ 73, 23; § 344), manifestum est.

35 Cit. CC. 13, 58. - C. 22. *Eod. tit.* in 6°. S. Alph. VII, 88.

36 S. Alph. VII, 86. Thesaur. P. I. Cap. 24, n. 2.

37 S. Alph. l. c. et VI, 585. Vel nisi urgeat necessitas sacramenti alicujus administrandi. *Eadem est ratio. Item si superior adiri nequeat sine scandalo, aut nota infamiae: vel sine magna difficultate, puta si longe distet; aut ne diu maneat in peccato mortali* (S. Alph. cit. n. 585 v. *Dixim.* I). Haec, si agatur de clerico absolvendo in sacris constituto, mihi, ad vitandam irregularitem, expedita sunt; sin de aliis, cum a peccatis, manentibus quoque censuris, absolvi possint (V. § 87, 1) et S. Alph. VI, 265), difficilia.

38 Salm. X, 2, 65; V. 7, 394. Est communis et recepta sententia, a qua recedere non oportet.

39 S. Alph. VI, 563, d. 3; VII. 89.

40 Nempe, ut opinor, ob contractum, et pene exinanitum censurarum numerum; ob commeatus hodie longe faciliores, tutiusque veredariorum, tabellariorum officium. Ceterum decretum S. U. I. semper sic accipiendum est, si fieri possit citra omne prorsus non improbabile evulgationis periculum; ne arcanum sacramentale, quo secunda post naufragium tabula innititur tota, periclitetur. Et ad casus Ordinariis, vel ab Ordinariis reservatos non pertinet.

Negant plures (41), plures affirmant (42); quae mihi probabilior (nam eadem est ratio), aut certe probabilis, adeoque tuta (§ 86, 77) sententia est.

349. Demum IV, *ne hac occasione aliquis pereat*, NULLA unquam fuit, nec EST RESERVATIO *in articulo (seu periculo) mortis* (43). Quamobrem omnes sacerdotes, quibus permittitur in eo rerum discrimine a peccatis absolvere, possunt absolvere a *quibuscis* censuris (44). Permittitur autem absolvere a peccatis *cuilibet* sacerdoti, si approbatus desit (45). Deesse autem intelligitur si vel non facile acciri possit (46), vel post cooptam, instante necessitate, confessionem supervenerit (47):

41 Suar. *De Poenit.* 30, 3, 11; Lugo *De Poenit* 20, 225. S. Alph. VII, 92. V. *Si quis autem.*

42 Sanch. D. II, 13, 24. Salmat. 10, 2, 54. Ronca. Quae. I. Cap. VI, q. 5. ibiq Hurtad; Diana To. I. Tr. V, n 18, ibique Marchant Henriq., et Palaus; Gury II, 575, ibiq. cl. Ballerini; et vel ipse S. Alph. VI, 585 pr: nisi dicere velimus, statuta dioecesana esse Ecclesiae legibus graviora. Quid quod vix non aperte cautum est in C. 22 *De S. E.* in 6°? Ibi. *Eis qui a sententia Canonis vel hominis... propter imminens mortis articulum*, AUT ALIUD IMPEDIMENTUM LEGITIMUM, *ab alio* (quam ab eo *a quo alias de jure fuerant absolvendi absolvuntur, si cessante postea periculo, vel impedimento, se illi contempserint praesentare... in eamdem sententiam recidere ipso jure.* Objicit S. Alph., *inferiores, extra artic. mortis*, NIHIL POSSE (Trident.): ita sane, sed *regulariter;* alias nec hi absolvi poterunt, qui impedimento perpetuo laborant. Sane Trident. ad omnes casus, sive a R. P., sive ab Ordinariis reservatos pertinet: si impediti Episcopum adire, ab *illis* per *quemcumque confessarium absolvi possunt* S. Alph VII, 92), quidni et ab *his?* Nempe, reponunt, quia *Episcopi* facilius adiri possunt: sed quo mihi, si ego meum commode adire non possum? Objicit Lugo; quia si R. P. voluisset, impeditos adire Episcopos, posse ab inferioribus absolvi, id certe dixisset: prout dixit, impeditos adire R. P., posse Episcopum adire (Cit. C. 29 *De S. E*): haud ita sane; nam in eo C. 29 de solis R. P. reservatis agitur: et nonne id dicit Bonif. VIII, in C. 22 *De S. E.* in 6°?

43 Trident. XIV *De Poenit.* VII; Immo nec potest esse, quia omnis *potestas in aedificationem, non in destructionem data est.* Ac proinde in eo *articulo omnis reservatio* CESSAT (Rit. Rom. *De Sacram. Poenit.* § 17). OMNIS atque ideo (seu peccata, seu censurae reservata fuerint): quae idcirco eodem jure censeri debent (Suar. *De Poenit.* 30, 3, 4).

44 C. 11. *De Poenit.* C. 22. *h. t.* in 6°. *Quibusvis;* nempe a jure latis - Item et ab excomm., et ab interdicto personali latis ab homine, quippe nisi *illis* prius absolutis, peccata licite absolvi; nisi *hoc* absoluto, sepultura ecclesiastica dari non potest. Non item a suspensione Henriq. Sayr. Salmat. 10, 8, 49: Lugo *De Poenit* 20, 203. Cabri. I, 83 contra Ugolin. et Mazuch., quia Trident heic cavet his tantum, quae animarum intersunt.

45 Rit. Roman. *De Poenit.* Ergo et haeretico et vitando (Reginald I, 60. S. Alph. H. A. XVI, 92, et QQ. RR. II, 19). Et vix credibile est de hoc tamdiu dubitatum fuisse: nam quid dubitabant? Scilicet, num piissima mater Ecclesia voluisset, negata his jurisdictione, exponere morituros damnationis periculo!

46 V. S. Alph. VI, 563.

47 S. Alph. VI, 563. V. Nempe, ubi semel coeptum est judicium ibi et finiri

item si praesens nolit excipere confessionem; aut nequeat, ut surdus; aut prohibeatur, ut suspensus nominatim, vel complex in peccato turpi: immo etsi possit, et permittatur, et velit, si poenitens abhorreat ab ipso, forte, v. c., inimico, vel consanguineo, aut nimis familiari, aut minus idoneo (48). Sed an possint absolvere (a reservatis) praesente superiore? Negant quidam, primo quia reservatio cessat, *ne hac occasione aliquis pereat:* deinde quia poenitens tenetur illum adire si convaluerit; atqui adire eum potest hic et nunc (49): affirmant alii, quia in eo casu omnis reservatio cessat (50): ratio brevis et urgens. Nec movent contraria; nam ratio legis non est

debet (§ 86, 37). *Instante* etc. quod non rigorose, sed ex communi hominum judicio, aestimandum est. Et si forte confessio fuerit nulla, non coram approbato, qui supervenit, sed coram eo repetenda est, quasi non finito negocio (V. § 33, 10), per absolutionem nullam: non item si confitendum esset aliquid omissum inculpabiliter, quippe novum judicium foret (S. Alph. VI, 563).

48 S. Alph. l. c. Quaesitum est, an simplex sacerdos valide absolvat, praesente approbato, si nihil prorsus obstet, quominus is confessionem excipiat. Sententia communior negat (V. S. Alph. 562): sed affirmant *ex veteribus multi, ex recentioribus plurimi* (Stoz Lib. II, Quae. 2); et *negari non potest quin probabile sit* (Lugo *De Poenit.* 18, 23): nempe (ajunt) quia ex Trident. XIV *h. t.* Cap. VII, in articulo mortis OMNES *sacerdotes* absolvere possunt: sed non bene, quia Tridentinum heic loquitur de casibus reservatis (V. § 187, 41). Ergo nec probabilis haec sententia videtur, nec sequenda in tanto discrimine rerum. At optandum profecto est, ut aliquando ab Ecclesia probetur, ad omnia dubia et omnes sollicitudines removendas.

49 Laym. *De Excomm.* VI, 2. Lugo *De Poenit.* 18, 29, Thesaur. Par. I, Cap. 24. Resp. IV. V. Cabri. I, 75.

50 Suar. *De Poenit.* 30, 3, 5; Filiucc. VII, 288; XI, 288. Silvest., Sa, Diana, etc. Hanc sententiam tacite profitentur quotquot simpliciter docent, omnes confessarios posse in eo casu a reservatis absolvere, ceu Sayr. II, 20, 25; Bonaci. To. I. Quae. III. P. III. 71, aliique sane multi. Est, quasi media inter has, sententia docentium, non posse praesente eo, penes quem est ordinaria absolvendi a reservatis jurisdictio (v. c., a casibus occultis R. P. reservatis, praesente Ordinario, vel si is facile accersiri possit) ab aliis posse (v. c., a reservatis R. P. non occultis), quia in his eodem jure censentur Ordinarius et parochus (V. Cabri. I, 77). Ita sane, si in eo articulo non cessaret omnis reservatio.

Denique est quarta, et ni fallor singularis, opinio S. Alph. Lib. I. App. II, n. 45; Lib. VII. 92, existimantis, inferiores confessarios, praesente Episcopo, absolvere posse ab omnibus censuris R. P. reserv., etiam non occultis, quia in eo rerum discrimine omnis reservatio cessat; a censuris *ab eodem Episcopo reservatis,* non posse: nempe *quia non debet infirmus, elapso periculo, se praesentare Episcopo, sed Pontifici.* Sed quaero, utrum Episcopi statuere possint, contra Ecclesiae consuetudinem semper, ubique, et ab omnibus custoditam, ut a casibus ab ipsis reservatis, nemo absolvere possit, nec in mortis articulo, si ipsi forte praesentes fuerint, aut facile acciri possint: an potius reservatio quoque episcopalis cesset in articulo mortis; et si cessat, utrum reservata eodem jure ac non reservata censeri debeant (V. n. 43), an secus? Deinde, ignoscat S. D^{r}., ab *occultis* R. P. reservatis Episcopi ab-

lux (51); et obligatio adeundi superioris, non eo spectat, ut quis absolvatur, sed ut *mandatum* ab eo recipiat: nec est absoluta, sed si convaluerit; ergo ante impletam conditionem non intelligitur; quid autem huic obligationi cum juris-fictione absolventis?

350. Porro absolutis ab inferiore *propter imminentis mortis articulum, aut aliud* (diuturnum) *impedimentum legitimum*, olim necesse fuit, *cessante postea periculo*, vel *impedimento*, superiorem adire, *mandatum ipsius humiliter recepturis* (52). C. *Ap. Sedis* firmam esse voluit *quoad absolutos in mortis articulo* a censuris R. P. spec. reserv. *obligationem standi mandatis Ecclesiae*, si convaluerint (§ 395, 5): quaesitum est, utrum his verbis sublata sit adeundi superioris obligatio. Et puto sublatam fuisse quoad reservatos simpliciter R. P.; quoad reservatos ab Ordinariis, non item; quippe ad *illos* ea Constitutionis *Ap. Sedis* verba, ad *hos* Const. ipsa non pertinet: quaestio igitur respicit casus reservatos R. P. speciali modo, olim reservatis in *Bulla Coenae*. Itaque affirmant Gury, Ballerini; et cl. Pucceroni (53); ea cum primis ratione moti, quod, ex TT. doctissimorum sententia (54), alia sit parendi mandatis Ecclesiae, alia adeundi superioris obligatio. Sed, etsi et ratio et auctoritas horum TT. me plurimum moveat, reor ea verba - *standi* MANDATIS - sic accipienda esse - *standi* LEGIBUS *Ecclesiae*, quia C. *Ap. Sedis* censuras, non obligationes jure canonico introductas, coercuit, sustulit; quamdiu igitur non apparet manifeste, hanc obligationem sustulisse, vetus jus possidet (55). Quin puto obligationem adeundi

solvunt ordinario jure suo (S. Alph. Lib. I, App. II, 34); et si in aliqua necessitate ab inferioribus fuerit aliquis absolutus, ea postea cessante, is non R. P. adire debet, sed Ordinarium a quo absolvendus fuerat (C. 22 *De S. E.* in 6°): aut igitur nec ab occultis, aut ab omnibus, praesente superiore, absolvi posse dicendum est.

51. V. § 188, 54. Sane, si lex haec ex hac ratione metiri debet, nefas erit absolvere et a suspensionibus, et ab interdictis: qui enim his non absolutis, aliquis pereat? Verum quid his opus est? quid enim docet Tridentinum? ne hac occasione aliquis pereat datam fuisse inferioribus confessariis facultatem absolvendi? minime, sed nunquam eis ademptam, limitatam fuisse. Sententia haec omnino tenenda est; etenim inconsultissimum puto (absit verbo invidia), in tanto, tamque formidoloso discrimine rerum, sollicitudinem struere morituro; eique facile metuenti seipsum prodere, alium, et forte sibi ingratum, confessarium obtrudere. Quid quod S. Poenit. de hac re consulta, noluit quaestionem dirimere, et die 21 Novem. 1873, respondit: *Consulat probatos Auctores?*

52. C. *Eos qui* 22. *De S. E.* in 6°. 11, 13. *Eod. tit.* Haec obligatio non tenet eos, qui confitentur tempore jubilaei, quia *confessarius electus*, quasi superior intelligitur (Cabri. I, 96, ibiq. Sanch. Suar. et.), ceteris paribus.

53. Cl. Puccero. Comm. *De Censuris* §§ 65-78. Romae 1885.

54. Sanch. Dec. II, XIII, 17-24. Lugo. *De Poenit.* XX, 204, 205.

55. Sane in Bulla Coenae (cujus verba exscripsit C. *Ap. Sedis*) duo tantum

superiorem manere etiam quoad absolutos propter aliquod legitimum diuturnum impedimentum, ut antea (56). Quando autem haec adeundi superioris obligatio eo spectat, ut *mandatum ipsius* recipiatur, verius est non cessare, licet reus plane emendatus fuerit, et satisfecerit (si quem laeserat) parti laesae (57).

CUI ET QUOMODO DANDA SIT ABSOLUTIO A CENSURIS.

351. Censura ad instar cujusdam vinculi esse intelligitur (§ 327); quamobrem dubitandum non est, valide solvi a censuris posse et inscium, et invitum (1). Nihilominus absolutio ei solum danda est qui eam poscit humiliter (2); et dummodo recesserit a contumacia (3); scandalum, propter quod censurae subjacebat, reparaverit (4); et, si quem laeserat, satisfacerit parti laesae (5); vel (si in praesens sa-

exigebantur, nempe *cautio* standi mandatis Ecclesiae, et satisfaciendi parti laesae: et nihilominus communissima sententia fuit, sic absolutis necesse esse, si convaluissent, superiorem adire. Contraria sententia Millardum (ignotum theologum) habuit auctorem, et forte secundum non habuit; nam quidam Coelestinus, qui illam secutus fuit, ad censuras occultas eam coercuit; quos refert, nec probat vel ipse Diana To. V, Tr. I, Resol. 102. Ceterum cl. Pucceroni adeundi superioris obligationem agnoscit cum Gury et Ballerinio II, 576, si aut lex nominatim id jubeat, aut res notoria fuerit, vel ad forum contentiosum deducta (§ 69).

56 Et nemini unquam dubium fuit. Et, re quidem vera, vix non absurdum videtur, hac obligatione teneri absolutos in mortis articulo, quando omnis reservatio cesset per se; absolutos, cum cessat *per accidens*, non teneri. Ideo autem in C. Ap. Sedis mentio fit de solis *absolutis in articulo mortis*, quia extra hunc articulum inferiores confessarii regulariter *nihil possunt* (Trident. XIV *De Poenit.* VII).

57 Suar. Laym. Salm. S. Alph. VII, 87. Verum jubilaeo forte superveniente, satis erit adire, quasi superiorem, confessarium electum (Cabri I, 97, ibiq. Suar. Sanch. Laym., etc. V. n. 52).

1 Ex L. 23 *De Solution.* D. Tho. Suppl. 24, 2; Suar. VII, 1, 5. Tolet. I, 15, 2. Secus si detur a confessario, cujus electio pertinet ad absolvendum (Bened. XIV. C. *Inter praeteritas*, § 62), quippe ejus jurisdictio ex hujus electione consistit (S. Alph. VII, 131); ut in jubilaeo (Salmat. 10. 2, 29). Porro absolutio a censuris potest valida esse, quamvis sit illicita, vel injusta (Ex C. 7. § 3. *De S. E.* in 6°. Suar. VII, 5, 42): hoc primum. Deinde, quae jure canonico conditiones requiruntur, ut absolutio dari possit, quia censura est poena fori exterioris, ad hunc forum omnes quidem pertinent; ad internum vero illae dumtaxat, quae necessariae sunt ad peccatum, cui censura cohaeret, absolvendum: quod velim animadverti.

2 C. 40, § ult. *De S. E.*

3 Ex C. 25 *De Appellat.*

4 S. Poenit. 5 Jul. 1857. Gury II, 955.

5 C. 2, § 1, *h. t. Parti laesae*, idest ei quem affecit injuria (Ex C. 7, *h. t.* in 6°), dummodo *manifesta sit offensa* (C. 2. *Eod.* C. 23. *De V. S.*). Quid si jussus fuit absolvere, *satisfacta* parte, utrum haec *conditio* sit (Cajet., Sot., Armilla., Duard. lib. III, § 2, q. 16, 4. Suar. VII, 5, 44), an *monitio* (Bonac, Sanch. M. III, 33, concl. 3. Salmat. 10, 2, 25; ibique Hurtado Ugolinus, Alter.

tisfacere nequit) promiserit, cum primum poterit satisfacturum (6). Ad haec, si crimen sit de atrocioribus, aut de percussione clericorum, promittere debet, se nunquam in illud relapsurum (7).

352. Qui aliter absolvit, nisi ex justissima causa (v. c., si reus alias haud resipisceret) non caret letali (8). Sed an valeat nihilominus, si data fuerit, absolutio? utique si absolvit inscium vel, extra jubilaeum, invitum (9). Sin adhuc contumacem (quoties nempe delictum habet tractum successivum), siquidem absolvit is, qui potest abrogare legem, vel praeceptum quo censura lata fuit, rata utique est absolutio; secus irrita (10), et planum est: quia, cum censurae eo spectent, ut reus a contumacia recedat, manente illinc lege, hinc contumacia, in continua legis transgressione versatur; et si valeret absolutio, illico reincideret in eamdem censuram.

Laym.)? Et, quia haec tacite inest, nisi aliud pateat manifeste, hoc magis puto. S. Alph. VI, 121, priorem sententiam probabiliorem, posteriorem probabilem censet: contra Salmat. l. c. illam probabilem, hanc probabiliorem; et rectius ex regulis juris (§ 76, 48, etc.). Sed sufficit probabilem esse, nam si est probabilis, quod ad validitatem absolutionis tuta est (§ 80, 77); nec post eam datam absolutus est inquietandus (§ 231, 9).

6 Laym. *De Excomm.* VI, 7. Reiff. V, 39, 270. Quaestionis est, an sit necessaria *cautio* pignoratitia; et, si haec dari nequeat, fidejussoria, de stando mandatis Ecclesiae, satisfaciendo, etc. Quidam indiscrete affirmant, alii indiscrete negant: neutrum plane; sed illi recte cum absolutio datur in foro externo, quippe cautum nominatim in jure; hi rectissime cum datur in foro sacramentali, nam alias sigillum proderetur. Quaestio igitur ad eam solam absolutionem pertinet, quae datur in foro conscientiae: sententiam negantium, in hoc foro cautionem necessariam esse, mihi verior est; nam *cautio* res est fori exterioris, et canones qui illam exigunt ad forum externum pertinent, quia censura est poena exterioris fori (Diana To. V, Tr. I, Resol. 181, n. 2. Spor. *De Poenit.* 762). Et favent Rit. Rom. *Ordo ministran. sacr. Poenit.* § 17, juncto Tit. *De Absolut. ab Excomm.* § 1: et responsa S. Poenit. 10 Dec. 1860, 11 Apr. 1869, quibus edicitur, sufficere, si animo parati sint damna sarcire, reparare scandala, et stare mandatis Ecclesiae desuper ferendis (Cf. Baller. ad Gury II, 952; et cl. Pucceroni §§ 84, 85).

7 Ex CC. 10, 11, 26, *h. t.* Ab his quidem exigitur promissio, sed jurata in foro dumtaxat externo. Juratam promissionem in foro quoque interno exigit S. Alph. VII. 129, ex Salmat. 10, 2, 18, hi ex Suar. 19, 2, 10. Sed meliori jure alii juramentum praetereunt (V. not. 1), et cl. Lehmk. II, 879 ad V, illud excludit.

8 V. S. Alph. VII, 131.

9 Ex C. 7, § *Ubi h. t.* in 6°. V. § 351, 1. *Extra jubilaeum;* quia privilegium est (V. § 223, 9).

10 Suar. VII, 7, 8. Salm. 10, 2, 28. S. Alph. VII, 131. Itaque si, v. c., Episcopus viduae alicujus praedium retinentem, vel parochum absentem a parochia, excommunicaverit; et nondum restituentem, nondum reversum absolverit, valet absolutio: si absolvit retinentem praedium Ecclesiae, quod ab usurpatoribus emerat, vel haereticum non abjurantem, nihil agit (C. 5, *Cau.* 24, 2. V. S. Alph. VII, 131).

353. Dari autem potest absolutio a censuris, quamdiu fuerint occultae, in foro interno, seu sacramentali, seu conscientiae; praeterquam in jubilaeo, in quo danda est in foro sacramentali (11). Et licite, ex urgenti causa, datur absenti per literas, vel internuncium; nisi alicui mandatum fuerit absolvere in *forma Ecclesiae consueta* (12), *vel in confessione sacramentali.* Quid, si absolutus per superiorem (seu ordinarium, seu delegatum), aliquam censuram, vel peccatum (nam heic pari passu ambulant) reservatum oblitus omiserit, num et illa quoque absoluta, et quoad hoc reservatio adempta dicenda sit? Negant Vasq. Concina, Antoi. S. Alphons., etc., quia non *subierunt judicium* superioris: affirmant. Sanch. Lugo, Salmatic. Cabri. Ronca., etc., si absolvens dixerit - *Ego te absolvo ab* OMNI *vinculo*, etc., et communissima, teste vel ipso S. Alph., sententia est (13). Et mihi est verior; nam si ea verba - *ab omni vinculo* - rite adjiciuntur, absolutio pendet, non ex judicio, sed ex potestate et voluntate absolventis (14); vo-

11 S. Alph. VII, 70, 126. - *Seu,* nam dari potest seorsum a peccatorum absolutione (§ 336 , etiam in articulo mortis (Laym. *De Excomm.* VI, 2). Alii id negant; et quamvis lis adhuc sub judice esse videatur (V. S. Alph. VII, 126); affirmantium sententia mihi verior est, quia absolutio a censuris non est res fori sacramentalis, sed beneficium *praeter jus* Principis est (V. § 228, 10). Nec obstat declaratio Greg. XIII, cui inniti videtur S. Alph. l. c. (V. § 346, 12). Haec autem pertinent, ut opinor, ad eum qui absolvit potestate sua ordinaria; puta Episcopum ex C. *Liceat.* Trid. Sess. XXIV; confessarium ex C. *Nuper, De S. E.;* nam is qui mandata jurisdictione utitur, observare debet diligenter fines mandati (§ 76, 45). *Praeterquam;* ex Bened. XIV. C. *Inter praeteritos* § 63. V. S. Alph. VI, 536, XIV : et ita vetus (V. Cabri. I, 136) lis finita est.

12 S. Alph VII, 117. Schmalz. III, 16, 147. Salm. 10, 2, 16. Data autem per literas tunc demum valere incipit, cum hae ad absolvendum pervenerint; nisi alia fuerit absolventis intentio (Duard. Lib III, § 2, q. I, 59); et jure prorsus (V. § 224). *Nisi,* etc.; sed, etsi non dederit in forma consueta, valet absolutio (Suar. VII, 5, 43); quia cum haec clausula jure insit, monitio, magis quam conditio, intelligitur. Porro *forma Ecclesiae consueta* pro foro interno ea est, qua utimur in foro sacramentali ; in externo solemnis est. V. Rit. Rom. *De Sacram. Poenit.*

13 S. Alph. VI, 597; VII, 131.

14 V. Lugo *De Poenit.* XX, 85, 90. Quid, quod ab ipsis quoque contrariae sententiae patronis absolutio aestimatur, non ex judicio, sed ex voluntate absolventis? Nam sententiam nostram recipiunt, *si ex aliquo positivo indicio habeatur praesumptio,* VOLUISSE *Superiorem reservationem auferre;* vel reus eum *adiverit ad hunc finem, ut ab omnibus reservatis absolvatur* (S. Alph. l. c.). Porro S. Alph. sententiam nostram non explodit; nam probabilem censet; quod autem subjungit; *omnino tamen dicendum puto, reservationem non auferri quando adesset positiva praesumptio, quod, si superior audivisset peccatum reservatum, absolutionem distulisset* - omnino displicet, quia in odiosis nunquam utimur voluntate interpretativa (§ 136, 25) ; et, cum haec ex vario confessariorum ingenio heic aestimanda essent, sententia S. Doctoris (adsit reverentia vero)

juntas autem ea praesumitur, quam verba demonstrant (15): maxime si absolverit in foro sacramentali, et de his censuris agatur, quibus prius non absolutis, nefas est a peccatis absolvere: nec obest quod non subierint judicium superioris (V. § 338). Aliud juris est (et vix aliquis negat), si quid dolo reticuit (16).

354. Absolutionem a censuris dari posse sub conditione, etiam de futuro, traslatitium est. Et sic dari potest ut valere incipiat postquam reus aliquid praestiterit, v. c., restituerit (conditio *suspensiva*); vel ut statim valeat, sed nisi intra certum tempus aliquid praestiterit e. g., nisi restituerit (conditio *resolutiva*), ipso jure reincidat in eamdem censuram (17). Haec posterior absolutio dicitur *ad reincidentiam*. Est autem reincidentia vel a jure, vel ab homine. A jure quae inerat mandato legis, adeundi superiorem, cum quis absolutus fuerat ab inferiore, diuturni alicujus impedimenti, vel mortis causa (18); haec hodie cessat, si quid opinor, quippe eam silentio praeteriit Const. *Ap. Sedis* (19), licet adeundi superioris obligatio, verius, non cesset. Ab homine est, quae adjicitur ab eo qui absolvit; quaeque

ad nihil aliud utilis esset, quam ad fovendas sollicitudines et anxietates conscientiarum, si quid opinor.

15 Salm. 10, 2, 32: § 184[3]. Est tertia sententia Suaresii (*De Poenit* 31, 4, 14), media inter utramque; nam si poenitens superiorem petiit ea data opera, ut a reservatis absolveretur, nostram; secus contrariam sententiam sequitur (V. Cabr. I, 66, 67); quod est, ni fallor, absolutionem metiri, nec ex judicio, nec ex voluntate *absolventis*, sed cum primis ex intentione *absolvendi*, quod mihi difficile est.

16 S. Alph. VI, 598. V. *Recte;* VII, 131, not. IV. Salm. 10, 2. 32; ibiq. Covarr., Conin., Pal., Silv., Navarr.

17 Ex C. 40 *De Appellat.* Diana To. V, Tr. I, Resol. 190. Navarr. 26, 12. Suar. 7, 8. 7. Verum priori modo (*nunc* pro *tunc*) regulariter danda non est, maxime *ne reus judex suae absolutionis constituatur.* (Salm. 10, 2, 12). Absolutionem dari posse sub conditione negarunt S. Anton., et Tolet. I, 15, 3: nempe ajebant - *actus legitimi neque conditionem recipiunt neque diem* (C. 50 *De R. J.*); sed quomodo probant, absolutionem hujusmodi esse actum (ut Nostri plerique male intelligunt) *legitimum?* Et si irrogari possunt sub conditione, absolvi (quod est favorabilius) quidni possint?

18 C. 22 *De S. E.* in 6°. Haec inerat tacite, (Sanch. Dec. II, 13, 30; S. Alph. VII, 86. Salmat. 13, 2, 46).

19 V. § 395, 5. Scilicet censurae, quas C. Apost. Sedis non *recensuit*, non *inseruit*, cessant; atqui censuram hanc, nedum non recensuit, non inseruit; sed tunc, cum mentio de ea facienda erat, omisit: ergo, etc. Contra putant clariss. Comm. Patavinus, et Romanus; quorum alter negat omissam fuisse, quia *duo erant Ecclesiae mandata, se praesentandi, et reincidendi:* alter negat recensendam fuisse, quia eo spectat, ne absolutus *illudat censurae* - Sed displicet utrumque: *primum*, quia nemo dixerit, mandatum impositum contumaci *poenam* esse: alterum, quia censurae aestimari debent *ex hac Const. non secus, ac si primum ab ea editae fuerint* (Cit. § 395: numquid antea aliquis in censuram reincidisset, nisi eam adjecisset Bonif. VIII?

proinde non intelligitur, nisi absolutio sub hac expressa declaratione, idest adjecta reincidentia, data fuerit (20): et ab eo solo adjici *potest* qui potest ferre censuras (21). Et quia, verius, nova (licet ejusdem speciei) censura est (22), sine nova culpa et contumacia, non incurritur (23).

355. Demum absolutio danda est scienter et libere: non valet data per errorem circa causam motivam (24), vel extorta metu gravi et injusto (25). Et aliquo signo externo danda est (26). Et si ab una, vel altera, ex pluribus, detur, apparere debet a qua detur (27), alias perinde erit, ac si data non esset (§ 146, 18). Et quamvis dari possit facto et reipsa, nunquam tamen praesumendum est sic datam fuisse; ut puta si R. P. communicet cum vitando (28). Cumque sit poena fori exterioris, data in hoc foro valet semper pro foro interno (29); data in interno toleratis prodest in foro externo, sed non est impedimento, quominus contra eos in jure agi possit (30): vitandis, quando

20 Ex C. 8 *De O. O.* S. Alph. VI, 537. in fi. v. *Utrum.* Adeoque in eam non reincidit hac lege absolutus, ut *infra mensem satisfaciat parti laesae,* si non satisfecit (Suar. 22, 3, 11; Bonac. Salmat. 10, 2, 32. S. Alph. l. c.): deest enim contumacia.

21 Suar. VII, 6, 24. Croi. VII, 158. Et hodie post Decret. S. R I. (§ 348, 40) adjici *debet* ab eo qui aliquem absolvit a reserv. R. P. in casu aliquo urgentiore.

22 Sanch. M. II, 13, 28. Laym. C. VIII, in pr. S. Alph. VII, 125: contra Suar. VII, 8, 27, et alios, qui putant (V. Salm. 10, 2, 4, etc.), eamdem et specie et *numero* censuram esse; ideoque in eam relabi etiam sine nova culpa et contumacia - Quod et falsum videtur, quia prior censura revera absolutione sublata est; et durissimum est, quia reincidentia, si non est poena inobedientiae, est injusta. Sed hi absolutionem cum suspensione censurae manifeste permiscent.

23 Laym. Cap. VII, in fin. Salm. 10, 2, 6.

Quaeri heic potest, utrum reincidentia, de qua in Decr. S. U. I. 23 Junii 1886 (V. n. 21), sit a jure, an ab homine - Et non esse a jure vix dubium puto; primo quia a jure nihil est, nisi quod et a legislatore, et ad instar legis promulgatum est; deinde quia si esset a jure, S. U. I. censuram restituisset dudum abrogatam per C. *Ap. Sedis,* quod vix dici potest, et ne vix quidem: demum quia jussit absolvere ad *reincidentiam:* quibus jussit, nisi confessariis? Ergo, si quis simpliciter absolvit, reincidentia non intelligitur - Sed viderint sapientes.

24 C. 42 *De S. E.* C. 5 *De O. D.* Veluti si absolventi falso persuaseris, te clericum percussisse justae defensionis causa (Salm. 10, 2, 35); vel parti laesae satisfecisse (S. Alph. VII, 132).

25 C. un. *De iis quae vi* in 6°. Dixi injusto; nam si metus caret injuria, sibi imputet qui eum patitur (L. 21 *pr. Quod met. caus.* Bonac. Q. I, P. 8, n. 3): veluti si nolis eum absolvere, qui recessit a contumacia, et satisfecit parti laesae, et absolutionem humiliter petit (S. Alph. VII, 119).

26 Suar. 19, 2, 8. S. Alph. n. 116. Sed non est opus censuram exprimere a qua datur absolutio.

27 Salm. 10, 2, 15; ibique Suar., Giballin., etc.

28 Ex Clem. *Un. De S. E.*

29 Suar. VII, 5, 21. Salm. 10, 2, 44. S. Alph. VII, 131.

30 Suar. nn. 2, 5. Pignat. To. 2. *Consul.* 59, n. 62.

id licet, (licet autem in Jubilaeo, et in articulo mortis) non item (31). Verum si censura sit publica, absolutio autem occulta, haec ne tolerato quidem proderit, ut coram aliis facere, aut petere possit quae censura vetat, quamdiu hos latet absolutionem datam fuisse (32).

356. Qui est irretitus censura tenetur exposcere absolutionem cum primum id poterit absque incommodo gravi (§ 171): secus peccat: et si censura est impedimento, quominus satisfacere possit praeceptis confessionis vel communionis annuae, immo et praecepto audiendi missam diebus festis, verius, letali non caret (33). At is qui dubitat, an censuram incurrerit, cum non teneatur eam servare (§ 311). si dubium *in jure* consistit, nullatenus peccare puto, quia lex dubia non tenet; si *in facto*, quia falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat, caritas erga seipsum cogit petere absolutionem ab excommunicatione, ad cautelam; ne, dum se in Ecclesia esse putat, forte extra eam sit, bonorumque ejus expers (34): sed si non petat non peccat graviter, si quid opinor, prout nec is qui in letali versatur. At si dubitat, utrum censura justa sit, an injusta, absolutio petenda est (35), quia censura praesumitur justa (§ 311, 61).

APPENDIX.

DE CENSURIS QUAE IRROGANTUR AD INSTAR POENARUM VEL PRIVATIONIS CUJUSDAM.

357. Hactenus de censuris in genere; antequam singulas ingrediar admonendi sumus, excommunicationem vim habere solius censurae, suspensionem vero et interdictum irrogari posse etiam per modum *poenae*, vel per modum *privationis* cujusdam (1). Irrogari autem videntur per modum poenae quae 1° vel non contumaci, vel 2° contumaci quidem, sed non quasi medicinae irrogantur. Proinde excommunicatio ipso jure nullius momenti est (2); suspensio autem, et interdictum tenent ut *poenae*, si irrogatae fuerint (ex 1°) in delictum omnino praeteritum; vel in delictum, quod nullum habet tractum

31 Laym. VII, 7. Tolet. I, 15, 8.

32 Suar. VII, 5, 25.

33 V. S. Alph. III, 325; VI, 297; VII, 161.

34 Sanch. D. 10, 1, 55, nullatenus teneri putat; sed nescio quomodo is caritatem erga seipsum non laederet.

35 S. Alph. VII, 68.

1 V. Salm. 10, 1, 80. Schmalz. V. 39, 30. Proinde excommunicatio ferri non potest in personam moralem (C. 5. *De S. E.* in 6°); et si lata fuerit, verius, nullius momenti est (Suar. 18, 2, 3): quia *ens fictum* in Ecclesia non extat, ideoque ab ea ejici nequit.

2 Ex C. 16 *De Appellat.* Schmalz. l. c.

successivum (§ 326, 19); vel nulla comminatione, seu monitione, praemissa (3): aut (ex 2°) causa non expressa (§ 329, 30); vel in perpetuum, vel in diem (4), vel ad beneplacitum irrogantis (5). Amplius; 3°, quamvis censura sine scriptis lata valeat, nihilominus, quia hoc est grave (§ 329, 31), si oretenus lata fuit, magis poena praesumitur, quam censura (6). Demum quae irrogantur in personas morales (v. c., senatum, capitulum, collegium), quoad innocentes ne poenae quidem sunt, quia ubi noxa non est, ibi nec poena esse potest (7); sed *privationes* quaedam, ut ecce cum civitas interdicitur (8). Verum hodie omnes censurarum appellatione, lata scilicet significatione, continentur (V. §§ 393, 394, 2).

358. Poenae autem et privationes a censuris in duobus maxime distant; nam 1° cum fuerint incursae, verius, suspenduntur per appellationem (9); et si latae fuerint in diem certum, vel ad beneplacitum, cessant illinc die elapso (10), hinc resoluto jure eas ferentis (11). 2° Clericus qui eas violat ordinem exercendo, verius, non fit irregularis (12); nisi in jure Canonico aliud cautum sit nominatim; de quo serius. Sed et distant inter se: etenim *poenae* sine culpa (saltem civili) neminem tenent, *privationes* tenent. Verum privationes quae irrogantur in aliquam universitatem personarum, quae etiam ob unius delictum irrogari possunt (13), universitatem ipsam, seu personam moralem, regulariter, non singulos, tenent (V. § 44, 14, etc.): hac re tenent quidem et insontes, qui pars ejus universitatis sunt (14), sed cessant statim ac ejus pars esse desierint (15). At omnes perti-

3 Suar. IV, 5, 6; XXVIII, 5, 2; S. Alph. VII 52. Nihilominus, eam quae fertur in delictum praeteritum, si in tempus indefinitum lata fuit, non poenam simpliciter esse, sed censuram veteres quidam tradiderunt (V. Suar. 29, 1, 19): sed non bene, quia perpetua intelligitur (L. 10 C. *De Poen.*).

4 Suar. XXV, I, 3; II, 4; XXIX, 1, 16. Berardi I. E. U. *h. t.* (To. IV. Diss. 3). Cap. I. V. *Dicitur.;* et Cap. V. v. *Ratione:* Engel. V, 39, 2).

5 Suar. 25, 2, 4; 26, 1, nn. 14, 16. Et lata in diem, hoc exacto; lata ad beneplacitum irrogantis, ipso mortuo (Suar. n. 17); vel alias resoluto jure ejus (§ 249, 9), evanescit.

6 Salm. 10, 5, 8. S. Alph. VII, 317, 10.

7 L. 22, C. *De Poenis.*

8 Suar. 5, 1, 29; 28, 4, 3; Salm. 10, 5, 47. Quae irrogantur in coetum, seu ordinem personarum, ex quibus nullum collegium coalescit, puta in omnes clericos, vel nobiles civitatis N., in singulos cadunt, atque ideo privationes non sunt; sed aut poenae, aut censurae, et ideo non tenent innocentes (Suar. 28, 3, 7).

9 Abbas in C. *Saepe. De Appellat.* Diana. To. V, Tract. 3. Resol. 6. Et jure prorsus (§ 333, 21).

10 Suar. 29, 1, 14; 25, 1, 3. Salmat. 10, 5, 53.

11 Laym. *De Suspens.* Cap. III, 3.

12 Ex C. 9. Cau. 2, 5; S. Alph. VII, 314, 317.

13 V. Salm. X, 5, 46. S. Alph. VII, 317.

14 Ex C. 16, § ult. *h. t.* in 6°.

15 Suar. 38, 1, 16. Salmat. 10, 5, 42.

nent ad forum dumtaxat externum, atque ideo ab eo tantum absolvi possunt, qui in eo foro jurisdictionem habet (16). Et a solo superiore licet poena non fuerit expressim reservata (17); exceptis suspensionibus occultis, quae ab Episcopis in foro conscientiae possunt absolvi (§ 316, 11). Quaesitum est, an is qui habet potestatem delegatam absolvendi ab *omnibus censuris*, ab his quoque absolvere possit: affirmant Filiucc., Laym., Bonac. (18); et est quam probabile: et quoad suspensiones, et interdicta quae continentur in C. *Ap. Sedis*, in qua omnes censurarum appellatione, lato licet sensu, significantur, mihi est verum prorsus.

CAPUT II.

DE CENSURIS SPECIATIM.

359. Censura aufert usum quorumdam bonorum spiritualium: nempe, vel directe, nobis a fidelium societate extrusis, remotis; vel indirecte, nos ab eorum vel participatione, vel ministerio prohibendo: primum praestat *excommunicatio*, alterum *interdictum*, tertium *suspensio*: illa aufert omnia quae sunt christianae societatis propria; et ideo non distinguit inter clericos et laicos: *ista* adimit quae omnium in communione Ecclesiae viventium communia sunt; ideo tenet omnes quidem, sed quasi laicos: haec adimit ea tantum quae clericorum propria sunt, ac proinde solos clericos tenet: de singulis seorsum.

16 Salm. X, V, 52.

17 Ex LL. 10, 14. C. *De Poenis*. Bonac., Suar. n. 16. Sanch. M. III, 52, 2. Laym. *De Suspens.* IV, 3. Et quoties poena lata est in diem certam, vel in perpetuum, hoc ipso reservata intelligitur (Sanch et Laym. ll. cc.); sive ab homine ea sit, sive a jure (Navarr. 27, 162 Suar. 29, 1, nn. 16, 20). Nihilominus si lata est ob delictum praeteritum sine temporis praefinitione, Glos., Abb., Avila, Suar. l. c. n. 19, et Laym. cit. n. 3, putant, quasi poenam medicinalem, dispensari posse ab inferiore, nisi expresse fuerit reservata. Contra putat Navarr. 27, 126; quia poena hujusmodi, suapte natura, perpetua est. Et rectius.

18 Filiucc. XVII, 78. Thesaur. I, 24. Postremo duo admonendi sumus. Cum censurae teneant nos interdum ipso jure, interdum post sententiam judicis, quoties deinceps animadverto, aliquid vetitum esse sub censura, de his tantum intelligo, quae *ipso jure* nos tenent. Cumque ex his quaedam sint reservatae, quaedam non, nisi nominatim dixero, eam censuram, qua de agitur, esse reservatam, reservatam non esse tenendum est; etsi non addiderim *n. r. (nemini reservatam)*. Et quia reservatae R. P., quaedam speciali modo ei reservantur, quaedam simpliciter, quoties dico R. P. r. (Rom. Pont. reservatae), de his posterioribus tantum accipiendum est.

Art. I. *De excommunicatione*

360. Excommunicatio definiri potest: *Censura qua quis separatur a communione fidelium* (1). Itaque excommunicatio removet excommunicatum (seu vitandum, seu toleratum) a communione fidelium (2): et fideles a communione excommunicati, sed solius vitandi (§ 331, 7), removet. A communione, inquam, tum in divinis, tum in humanis. Et in divinis ab omni, idest tum externa, tum interna (V. § 108). EXTERNA: inde excommunicatus arcetur sacramentis, excepta poenitentia, a qua nec vitandus arcetur (3); et a divinis officiis (4). Et grave est ei *(vitando)* ministrare sacramenta, excepto viatico in articulo mortis, quae probabilis sententia est (5); coram eo sacra peragere, cum eo interesse divinis officiis (6): ac demum vita functo, si inabsolutus

1 C. 59, *h. t. (De Sent. Excomm.)*. Engel. V, 39, 27. Quae, cum fertur solemniter (idest pulsatis campanis, accensis, et extinctis candelis, etc.), proprie dicitur *anathema* (ab *ana* - sursum - et *thesis* - positio - ; quae modo donum Deo suspensum in templo, et separatum a communi usu, Judith 16, 24; modo aliquid *execratum*, Jos. 6, 17; significat). Sed et excommunicatio, qua animadvertitur in non credentes ea, quae ab Ecclesia definita sunt, anathema dici solet. Excommunicatio aequiparatur morti (C. 13. *Qui filii sint legit.*) ; et ideo est omnium poenarum canonicarum maxima (S. Aug. in C. 17. Cau. 24, 3), *ultra quam Ecclesia non habet amplius quid faciat* (C. 10. *De Iudic.*): atque ideo ipsa depositione est gravior (Bened. XIV. *De Syno.* IX, 6, 2).

2 V. Laym. Cap. 1, 5. Et is dicitur *tradi Satanae* (I Corint. 5, 5).

3 C. 59 *De Const.* Dist. 1. Idest, a Missa et a publicis Ecclesiae precibus. Quocirca prohibetur ecclesiam intrare, dum haec celebrantur, his adfuturus (Suar. X, 1, 1; XII, 2, 2). Nempe, si in letali versatur; et ei diu confessario carendum foret. Ceterum asserenti, se absolutum fuisse, regulariter credendum est: immo, etsi tantum petat, tenendum est fuisse absolutum; quia nemo praesumitur velle peccare (Navar., Salm. 10, 3, 49. S. Alph. VII, 160).

4 Salmat. 10, 3, 45.

5 Suar. XI, 1, 17. S. Alph. VI, 88; VII, 170. *Probabilis;* et benignitati S. matris Ecclesiae convenientior. Non item Extrem. Unctionem, nisi nequiverit aliud sacramentum recipere (Salm. 10, 6, 45). Nihilominus, quia legum humanarum nulla est obligatio cum incommodo gravi, non prohibetur (toleratus) qui *impedimento*, vel *brevi* (§ 348, 37), laborat, in gravi necessitate recipere sacramenta (Salm. 10, 3, 43); puta eucharistiam (Suar. et Conin. apud Lug. *De Euchar.* 14, 100). poenitentiam (Lugo n. 132): v. c., *urgente scandalo, vel nota infamiae* (S. Alph. VI, 265, q. 2; 585 ; vel si superior longius absit (Laym. *De Poenit.* XII, 10).

6 CC. 18, 29, *h. t.* Quocirca, si dum haec celebrantur (vitandus) supervenerit his adfuturus, aut expellendus est, aut cessandum (C. 16, et Clem. 2, *h. t.*). Nihilominus si Missa celebratur, et sacerdos canonem fuerit ingressus, persequi debebit usque ad consummationem; reliqua in sacristia, vel quo alio loco decenti, absoluturus (Suar. 12, 1, 16): adstantibus interim

decessit, dare sepulturam ecclesiasticam (7). INTERNA: ex hoc capite excommunicatus expers est bonorum, quae cuique fidelium contingunt ex sacrificio missae, ex publicis Ecclesiae precibus, et ex indulgentiis (8): et nobis grave est haec pro eis obire, eisve applicare, seu vivis seu vita functis (9). Sed pro eis, etiam publicis, (non tamen vitandis) non esse illicitum sacrum facere, aut verior sententia est, aut aequior certe, quia contraria non caret incommodis (10): dummodo id fiat sine offensione fidelium. Sed in his, quibus nulla inest hujusmodi communicatio, excommunicatio non obest: ideo licet vitando in ecclesia concionem audire: licet in ea privatim orare; nempe, seorsum ab aliis cum divina celebrantur; extra haec etiam aliis permixtum: et aliis licet pro eo orare privatim, sacerdotibus quoque, in utroque *memento*, cum sacrum faciunt (11).

361. Praeterea excommunicatus arcetur communione in *humanis* (12): nempe *foro*, idest officio magistratus, procuratoris, testis, accusatoris (13); et *omni consortio fidelium;* ut ecce domo, mensa, lecto,

recedentibus (S. Alph. VII, 176). Dixi *vitando;* nam tolerato licet etiam sacramenta ministrare (ceteris paribus) si 1° vel bona fide putet, ea se recipere posse (S. Alph. l. c.), neque necesse est eum admonere (Salm. 10, 3, 49. S. Alph. l. c.): vel 2° si sciens quidem petat, sed ex causa gravi (V. n. 5).

7 V. § 114, 34. Et, si data fuerit, cadavera exhumari debent, et alio transferri C. 12. *De Sepult.;* sed hoc hodie vix sine periculo fieri potest, aut ne vix quidem: nec obtinet. *Si (nabsolutus;* nam si in articulo mortis absolutus fuit vel a simplici confessario, aut sacerdote, sepeliri debet in loco sacro (C. ult. *De Sepult.* V. § 349).

8 V. Suar. IX, 4, 1, etc., XIII, 4, 2. Etiam post mortem.

9 Ex CC. 28, 38, *h. t.* Quamvis vivi redierint in gratiam, et mortui confiti et emendati decesserint (C. 1, § 2 *Eod.* S. Alph. VII, 163. Suar. 9, 3, 2. Salm. 105, 54). Et si haec pro eis obierint nihil agunt: tantum missae sacrificium, quod, non Ecclesiae, sed Christi nomine offertur, eis proderit, caeteris paribus (D. Tho. 3, 82, 7 ad 3. Salm. n. 55).

10 Salm. 10, 3, 58; S. Alph. VII, 164. Ex C. 14. *De S. E.* Etiam *publicis;* nam pro occultis non videtur dubitandum (Navarr. 27, 36). Excommunicatio ignota non fuit hebraeis, per quam quis *extra Synagogam* fiebat (Joann. 9, 22). De Germanis et Gallis refert Jul. Caesar - *Si quis decreto* (sacerdotum) *non stetit, sacrificiis interdicunt. Quibus ita est interdictum, in numero impiorum et sceleratorum habentur; ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant; neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur* (*De Bello* Gallico Lib. VI. Cap. IV).

11 Bonac. Suar. 9, 5, 4. S. Alph. VII, 174. Suo nomine orat (Salm. n. 56).

12 CC. 16, 17. *Can.* 11, 3. Nempe, ut et ipse facilius resipiscat, et ne alii contagione ejus inficiantur. Verum tolerati hodie communione in humanis non prohibentur (S. Poenit. 5 Julii 1867). Et nec in divinis, in his quae ad fidelium utilitatem pertinent (Engel V, 39, 55. V. Suar. C. 14, Sect. 2).

13 C. 8, *h. t.* in 6°.

ludo, colloquiis: et vicissim fideles, quoad haec, communione ejus (vitandi) prohibentur (14). Privatur jure suffragii (15); fit inhabilis ad rescripta Pontificia, quae idcirco irrita sunt ipso jure (16); nisi fuerint concessa scienter, vel motu proprio (§ 240, 31); vel praemissa, uti assolet, absolutione a censuris (17). Demum, si in excommunicatione *insorduerit* per annum, fit suspectus de haeresi, et in foro externo reus revera praesumitur (18).

362. Omnis excommunicatus qui communicat cum fidelibus peccat; et fideles peccant, qui cum excommunicato (vitando) communicant. Nempe utrique in divinis graviter, nisi vel *privatim communicent* (19), vel excuset damnum grave: in humanis leviter (20); et ne leviter quidem, si justa causa intervenerit. Et in primis, si id suadeat utilitas seu spiritualis, seu temporalis vel excommunicati, vel ejus qui cum

14 CC. 16, 17. *Can.* 11, 3. Sive, uti Nostri ajunt. *Os, orare, vale, communio, mensa negatur. Orare;* nempe orationibus publicis quae fiunt nomine Ecclesiae (Navarr. 27, 36).

15 V. Suar. Cap. XIV, Sect. II.

16 C. 26 *De Rescript.* C. 1 *Eod. tit.* in 6°.

17 Laym. II, 12. Quae non prodest his, qui, post eam a R. P. datam (si gratia concessa fuerit in forma commissoria), ante rescripti exequutionem, aliam excommunicationem contraxerint: puta si aliquod praedium ecclesiae ab usurpatoribus emerint (Garcias *De Benefic.* Par. VII, 13, 64; De Justis I, VI, 217. V. § 222, 5 in fine).

18 Ex C. 7. *De Haeret.* in 6°., Trid. XXV, R. 3. Suar. 17, 1, 6.

Porro *insordescentes* dicuntur qui post latam in ipsos nominatim sentent. excommunicationis (Sayr. II, 10, 12), toto anno; vel, si de quibusdam scelestioribus agitur (prout incendiarii, violatores immunitatis ecclesiasticae, etc.), toto quatrimestri proximo a die denunciatae excommunicationis (Sanctar. Sabell. Rigant. in cit., Reg. 66, 25), *obstinato animo* (Trident. XXV, R. 3) in excommunicatione permanserint (Rigan. nn. 16, 17, 28. Croix VII, 287). His igitur non prodest absolutio quoad gratias post insordescentiam obtentas; nam antea quaesitae non retractantur (Rigant. 26): et jure prorsus (Ex C. 73. *De R. J.* in 6°). Ad haec clericus potest expoliari omnibus beneficiis ecclesiasticis (C. 8 *De Aet. et qual. ordin.*); nempe si causa excommunicationis id sinat (Abb. in C. 1 *De Judic.* Suar. 17, 1, 8): sed fieri non solet (Schmalz. V, 39, 197).

Haec quidam extendunt ad suspensos, et interdictos: non quidem ex cit. Reg. 66 (quod non omnino improbabiliter diceretur), sed vel arbitrio suo, uti Croix VII, 287; vel ex Trident. l. c., ceu S. Alph. VII, 157: sed est alienum a regulis juris (V. Baller. ad Gury II, 959).

19 Suppl. D. Tho. 23, 3. V. S. Alph. VII, 170, 177, 198, 206. *Nisi,* etc.; puta si recitent simul privatim rosarium, vel horas canonicas (S. Alph. 178); si vitandus adsit sacro usque ad evangelium (Bonac. Dis. 2, Q. 2, P. 6, n. 5). *Vitandus* inquam, nam tolerati (timidus dico, forte omnium primus) aut nullatenus, aut leviter peccant, si intersint divinis officiis, licet usque ad finem intersint. Etenim, cum vix reperies confessarium, qui hodie excommunicatum, his prohibeat; vel excommunicatum, qui sibi his abstinendum ducat, rigor juris hac in re obsolevisse videtur.

20 V. S. Alph. VII, 170, 198, 206.

ipso communicat, vel alterius (21). Item si id exigat jus excommunicati (ideoque, ex adverso, obligatio), quod nempe cuique natura competit (22): quocirca vitandus non prohibetur conjuge (licet jam vitandus eam duxerit), liberis, famulis, subditis; neque hi vitando prohibentur (23); ne in divinis quidem, in officio ei debito (24).

363. Sed, etsi peccent, nullam poenam incurrunt nec excommunicatus qui cum aliis, nec alii qui cum excommunicato communicant (25). Hi tantum 1° qui communicant cum excommunicato *nominatim* a Papa in *crimine criminoso*, (eo nempe propter quod ille fuit excommunicatus) *et impendendo auxilium vel favorem: et clerici scienter et sponte communicantes cum eis in divinis, et ipsos in officiis recipientes*, incurrunt excomm. R. P. r. (26). 2° Qui mandant, vel cogunt tradere quemcumque vi-

21 C. 103 *Cau.* XI, q. 3.

22 C. 34, *h. t.*

23 Cit. C. 103, CC. 31, 34, *h. t.* V. S. Alph. VII, 202. Atque huc recidunt. *Utile, lex, humile, res ignorata, necesse* (res ignorata huc non pertinet). Nec fit inhabilis ad ea quae profluunt ex naturali jure (V. § 330, 1. Navarr. 27, 36 in fi.).

24 Ex Cit. C. 31. Suar. 15, 5, 22. Veluti si ministrent celebranti (S. Alph. VII, 173, 204).

25 Ex C. *Ap. Sedis.* Ideoque si adsint divinis officiis, et jussi abire, recusent, non amplius incurrunt excommunicat. Clement. 2, *h. t.* R. P. r.

26 C. *Ap. Sedis* § 390. 16 Suar. 17, 2, 4. Ante Const. A. S. excomm. contrahebant quotquot cum vitando communicabant vel *in crimine criminoso, vel in divinis*; et illi quidem majorem, hi minorem (CC. 18, 29. *De S. E.*): ut ecce si concubinarius concubinae excommunicatae iterum commiscebat (C. 55. *Eod.*): vel excommunicato propter furtum suadebat, ne restitueret - Uti igitur hodie quis hanc excomm. incurrat necesse est, primo ut alter sit excommunicatus *nominatim* (ideoque ut sit vitandus) ab ipso R. P.; proinde si excommunicatus fuerit, e. g., ab Ordinario, licet excomm. jure canonico sit inflicta (v. c., haereticus, per sententiam declaratoriam) vel ab aliqua S. Urbis Congreg., nisi haec fecerit de *mandato* (et non tantum jussu) R. P., excomm. cessat - Utque 2°, alter impendat illi *auxilium, vel favorem in crimine criminoso*: vel illum *recipiat in divinis officiis*; idest admittat ad ea obeunda (V. Suar. 10, 2, 9): quamobrem si his cum eo interfuit (Bonac. D. 2, Quae. 5. P. 3, n. 3) si adstitit *intruso* celebranti, huc non pertinet. Porro inter eum qui *praebet auxilium*, et eum qui recipit *in divinis officiis* non unum distat: *illic* enim quis ille sit, laicus an clericus, nihil refert; *hic* clericum utrumque esse oportet, quia divina officia nemo potest obire nisi clericus; et ad ea obeunda nemo potest admittere, nisi is qui aliquam in ecclesia potestatem habet: deinde in priori casu non excusat ignorantia (Contra cit. C. 29); in posteriori et ignorantia excusat, et metus (etsi non gravis omnino) et obtemperandi necessitas. Utque 3° communicetur in crimine jam perpetrato; nam qui haec praestat in crimine perpetrando, cum nondum excommunicato comunicat (Sayr. III, 35, 13, Tolet. I, 14, 3). Quamobrem hanc excommun. effugiunt qui ad illud crimen perpetrandum favorem vel auxilium praebuerunt (Suar. n. 3); vel in ejus perpetratione operam praestant; ut puta si mulier nupsit religioso, aut laicus monialem duxit (V. § 391); si postea ille, vel haec declarati fuerint vitandi: secus si post

tandum ecclesiasticae sepulturae, incurrunt excommunic., sed nemini reservatam (§ 392): qui vero ad hanc sepulturam vitandum admittunt, incurrunt interdictum ab ingressu ecclesiae, donec ei satisfecerint, cujus legem contempserunt (§ 394, 2). Demum 3° clerici qui excommunicatos admittunt ad divina officia, siquidem excommunicatos *a Papa*, incurrunt excomm. R. P. r.; sin excommunicatos *ab aliis*, interdicto ab ingressu ecclesiae tenentur (§ 390, 12: 394, 2).

364. Atque haec fere omnia communia sunt sive clericis sive laicis. Ad haec excommunicatio interdicit clericis ordine, et vitandis adimit jurisdictionem (332, 16). Proinde clericus excommunicatus sacramenta ministrando, vel divina obeundo, peccat graviter, nisi excuset parvitas materiae (27): nempe toleratus, nisi fecerit requisitus expresse, vel tacite (§ 331, 8); vitandus, etsi requisitus, exceptis, in articulo mortis, et si alius desit, baptismo, (privato), poenitentia (28), et probabilius viatico (29). Sed valent quae ab eis gesta sunt: ea tantum sunt irrita quae vitandus facit nomine Ecclesiae, vel ex potestate jurisdictionis (30): nisi forte Ecclesia suppleat jurisdictionem propter errorem communem (31).

365. Praeterea clerico excommunicato, seu vitando seu tolerato, fructus beneficii *subtrahuntur* (32); nempe, ut ex contextu apparet, per sententiam judicis (33); eamque condemnatoriam; quae aut probabilior, aut aequior sententia est. Et si est vitandus, fit inhabilis ad beneficia deinceps obtinenda: ratio est, *quia cum ipso communicari non debet* (34). Num igitur et toleratus fiat inhabilis, quia ipsi nobiscum

in concubinatu permanserint (C. 55. *De S. E.*). At is qui communicat in crimine criminoso hodie non eamdem, quam excommunicatus contraxit, idest reservatam R. P. *s. m.* (ut olim), verum *simpliciter* ei reservatam excommunicat. incurrit.

27 Sanch. M. III, 21, 8.

28 S. Alph. H. A. XVI, 92. QQ. Refor. n. 19. De quo olim tantopere disputatum est (V. S. Alph. VI, 560). Mirum prorsus! Nam de quo disputabant? Nempe, utrum pia Mater Ecclesia (cui ceteroquin omnis potestas in aedificationem data est) vellet huic jurisdictionem dare ad salvandam animam, pro qua mortuus est Christus!

29 S. Alph. VI, 88. Non item E. U., nisi forte nec Eucharistiam recipere potuerit (S. Alph. VII, 170). Illud interest inter exercitium ordinis, et jurisdictionis, quod ordinem (sacrum) exercendo excommunicatus fit irregularis, etsi toleratus; ex jurisdictionis exercitio non item, etsi vitandus: sed hac de re serius.

30 D. Tho. 3, 82, 7 ad 3. V. § 77, 53.

31 Suar. XI, 3, 14.

32 C. 53 § *Verum. De Appell.*

33 Laym. II, 8. Schmalz. V, 39, 158. S. Alph. III, 670; VII, 183; Salmat. 10, 3, 112: contra Suar. Nec ideo potest omittere horas canonicas V. § 304, 11: sed loco *Dominus vobiscum* (quae verba salutationem, atque ideo communicationem significant) dicere debet *Domine exaudi orationem meam* (Suar. n. 13), quando eas cum aliis recitat (S. Alph. VII, 178).

34 CC. 7, 10. *De Cleric. excomm*

communicare non licet (35); an secus, quia nobis licet cum ipso communicare (36)? Ego hoc aequius puto, quia cum omnia beneficia ad divinum cultum obeundum sint instituta (37), horum collatio ad nostram cum primis utilitatem pertinet: utcumque, cum fuerint collata (tametsi hoc gravi non vacet), locus erit regulae. *In dubio respondendum est pro valore actus* (38).

DE EXCOMMUNICATIONE CANONIS, SEU OB PERCUSSIONEM CLERICORUM.

365. Qui, suadente diabulo, injiciunt manus violentas in clericos, vel in utriusque sexus monachos, incurrunt ipso facto excommunicationem R. P. r. (1). Est hoc privilegium (§ 100, III°), non personis, sed ordini constitutum (2), et latissime acceptum est (3). Eo igitur gaudent clerici, et monachi. Clericorum appellatione veniunt omnes tonsuram adepti: appellatione monachorum omnes regulares utriusque sexus (4), novitii, et tertiarii (5). Utrum et eremitae? Et eos, qui col-

Suar. 13, 1, 2. Reiff. V, 39, 65; Engel. V, 39, 60; Garc. *De Benef.* VII, 13, 4. Et si obtinuerit, *non valet ea retinere licite: cum ea non fuerit canonice consecutus* (cit. C. 7): nec facit fructus suos (Salm. 10, 3, 98). Idem juris esse in dignitatibus ecclesiasticis, quibus adnexa est jurisdictio, ut prioratus, Episcopatus, etc., communis sententia est (Garc. n. 4. Suar. n. 6, S. Alph. VII, 180, n. 2): sed vereor ne vera sit; quia versamur in odiosis (V. § 304, 8).

35 Suar. 13, 1, nn. 2, 26. Salm. 10, 3, 103. Schmalz. V, 39, 148. S. Alph. VII, 181: et communior sententia est (Sayr. III, 5, 8). Nituntur cit. C. 7. *De Cler. excomm.*: et recte, si hodie quoque essent vitandi.

36 Navarr. ap. Salmat. 10, 3, 114, ibique Bonac., Laym.; et ap. S. Alph., Diana, Giballin., Hortado. Est tertia sententia existimantium, ratam esse collationem, si is nescivit se esse excommunicatum (quod difficile est); si scivit irritam; quam Less. II, 34, 17, et Salmat. 10, 3, 97, probabilem putant: hanc praeterii, quia falsa nostra existimatio rei veritatem non mutat (Garc. n. 9. Laym. II, 7).

37 Trid. XXI, Ref. 1. Et haec ratio nobis S. Alphonsum conciliat l. c.

38 Ante Const. *Ap. Sedis* duplex erat excommunicatio, major, et minor; *major* erat ea de qua hactenus locuti sumus. *Minor* arcebat a participatione sacramentorum; et vel a jure erat, vel ab homine; a *jure* eam contrahebant communicantes cum excomm. vitando sive in divinis, sive in humanis (C. 10 *De Cler. excom. min.*): ab homine si Ordinarius aliquem sacramentis interdixisset (Laym. III, 5. S. Alph. VII, 148). Minorem sustulit C. Ap. Sedis (S. U. I. 5 Dec. 1883).

Porro quoties in jure canonico *excommunicationis* simpliciter fit mentio, major semper intelligenda est (C. 59 *De S. E.*).

1 C. 29, *Cau.* 17, 4, C. *Ap. Sedis.* § 390, 3. Haec est excommunicatio quae vulgo *Canonis* dicitur, ex privilegio ab Innocentio II, saec. XII, clericis constituto, quod *Canonis* privilegium dici solet. Quae omnium prima, uti videtur, *ipso jure* irrogata fuit; cujus nullum aliud exemplum extare dicitur in Gratiani *Decreto.*

2 CC. 15, 50. *Cau.* 4, 1.

3 Croix VII, 301. S. Alph. VII, 273.

4 C. 33 *De Sent. Excomm.*

5 Schmalz. V, 39, 219.

legialiter vivunt, hoc privilegio gaudere (6); contra eo non gaudere illos, qui habitum eremiticum pro lubitu suo induunt, et exuunt (7), utrumque certi juris est: de his, qui jussu Ordinarii ecclesiis, vel aediculis inserviunt, non satis convenit (8).

366. Actio quae punitur est injectio manuum *violenta, injuriosa* (9). *Violenta:* manus *violentas* injici accipimus, quoties in personam, non verbis, sed *re* fit injuria (10). In personam vero injuria *re* fieri intelligitur, seu laedatur corpus, seu libertas, seu dignitas: corpus, ut ecce si clericum veneno sustuleris (11); vel prosequutus eum fueris, ut in praeceps corrueret, vel ex equo decideret; et corruit, decidit (12): libertas cum detruditur in carcerem; aliumve locum, privatum quoque (13): dignitas, quoties *vis* adhibetur, veluti si rhedam sistas, qua vehitur; aut equum, quo insidet (14). Ergo excommunicatio cessat si, aut non *re* facta sit injuria, sed verbis; ut ecce si contumeliam dixeris, si minis terrueris, coegeris (15): aut re, sed *non in personam* sit facta; utputa calumniando, clam aliquid surripiendo, etc. (16). *Injuriosa:* nam si abest injuria, culpa, ac proinde poena, cessat. Porro injuria, nisi 1° a volente, et 2° in rationabiliter invitum, non fit. Excomm. igitur cessat, ex 1° si quis percutit clericum, laicum putans (17), vel joco (18), vel corrigendi gratia (19), vel ex subita

6 Leo... C. *Dum intra.*

7 V. Reiff. III, 1, 128. Engel V, 39, 129.

8 V. Reiff. n 125. Privilegium canonis fori privilegio, quod majus est, velut superstructum dici potest; ideo eo non gaudent qui hoc amiserunt (Engel. V, 39, 127). Porro clerici in sacris constituti eo non excidunt, nisi per *realem* degradationem.

9 C. 36 *De Sent. Exc.*

10 Ex L. 1, § 1 *De Injuriis.*

11 S. Alph. VII, 280. Is, non illico excommunicationem incurrit, ut quidam, nec post ejus mortem, ut alii putant, sed cum primum venenum laedere coeperit (S. Alph. l. c.).

12 Bonac. *De Excomm.* Disp. 2, q. 4, P. 1, n. 5. Secus si, praeter intentionem tuam, casu decidit, corruit (V. Croix VII, 308. V. S. Alph. VII, 274): si canem in eum irritaveris, et momorderit; item si lapidem, vel telum in eum jeceris (Suar. 22, 1, 28). Quid si telum, lapis, eum non attigerit, si ille exterritus corruit? Bonacina, Croix, S. Alph. ll. cc. putant, excommunicationem te incurrere: verum hic casus vix differt a praecedenti.

13 C. 29, § 1 *De S. E.*

14 V. S. Alph. VII, 274. Si aliquid, licet nullius pretii, ei detraxeris; veluti pileum, baculum; quia injuria inest vi (Laym. *De Excomm.* V, 2. Suar. n. 25): si sputo, si luto, si pulvere eum foedaveris; si vestem, qua induitur, conscideris (V. Schmalz. V, 39, 266. V. S. Alph. l. c.).

15 Cajet. *Summa* Cap. 10. *Coegeris* v. c., domo tua excedere (Suar. n. 31), vel eam ingredi prohibueris (Ronc. Tr. IV, Q. IV, Cap. 1, Reg. 3).

16 Suar. nn. 23. 32.

17 C. 4 *De S. E.*

18 S. Alph. VII, 275. Licet animum infensum habuerit, si non apparet (Ronc. l. c. Reg. 1).

19 C. 54, § 2. *De S. E.* Dum ne percussor modum excedat (L. 5 *Ad L. Aquil.*); et percussus non sit constitutus in sacris (Cit. C. 54). At prae-

ira (20). Ex 2° si percutit justae defensionis causa (21), vel (ex juris aequitate) cum uxore, vel matre, vel sorore, vel filia turpiter agentem deprehensum (22); non item si volentem et consentientem percusserit, quia privilegium est *ordini* tributum (23). Quaestionis est, an incurrat hanc excommunicationem, qui percutit Sejum clericum, indubie Osium clericum putans: negant Suarez, Concina, etc., quia non fit injuria personae; affirmant Sanch., Bonac., S. Alph., etc., quia injuria fit ordini: et si is voluit percutere Sejum quasi Sejum, recte illi, (§ 299, 33) si quid opinor; sin quasi clericum, rectius hi (24).

367. Huic excommunicationi olim obnoxii erant impuberes, hodie, verius, non item (25). Utrum hodie, uti olim ex jure Decretalium, et mandantes percussionem, et eam ratam habentes (26)? Affirmant nonnulli ex *authentica interpretatione* canonis Lateranensis, quae hoc jure (ajunt) continetur (27). Sed reor non esse obnoxios; primo quia solum canonem Lateranensem inseruit Constitutio nostra, et censurae Const. A. S. vim habent *eo modo quo in ea insertae sunt*, et *non secus ac si primum ab ea editae fuerint* (§ 389): quis autem, praetermisso jure Decretalium, canonem Lateranensem traheret ad mandantes, et ratum habentes? Deinde quia, quando Const. nostra hos quoque teneri voluit, illos (§ 390, 5°) recensuit nominatim (28). Jure autem Decretalium, non *interpretatio* authentica canonis Lateranensis, sed revera

ceptores, superiores (C. 10 *Eod.*), eoque magis percutere (S. Alph. VII, 275, V), etsi hunc percusserint, excusantur (Ex eit C. 54 Sed V. Engel V. 39. 140).

20 Tolet. *Summ.* I, 33. Engel n. 138. S. Alph. l. c.

21 Ex. C. 10 *Eod.* Dummodo id faciat *incontinenti* (C. 3 *Eod.*): idest in ipso facto et non ex intervallo - *Communis* Sayr. III, 27, 23, nam *ultio* foret. Huc pertinent qui clerico eripit ensem, ut ab invasore eo defendat; vel equum, ut fugiat (Suar. 22, 1, 38); qui eum domo extrudit, *ea quod causet perturbationes, insolentias, et rixas.* (Ronc. l. c. Q. V).

22 C. 3 *Eodem.* Vel cum sponsa, aut affini (Sayr. l. c.) vel solum cum sola in loco suspecto (Navarr. 27, 84. Suar. n. 37. Ronc. cit. Q. V). Etsi percussio letali non careat (Suar. n. 34. Lugo *De Just.* 10, 96).

23 C. 36. *De S. E.* V. § 221, 24.

24 V. S. Alph. III, 628. Sed negari non potest, rem dubiam esse: ideoque reor, etiam in hoc posteriori casu inferiores sacerdotes absolvere posse (§ 342, 31). *Indubie;* secus si dubitet (§ 143, 7).

25 Cl. Del Vecchio I, 596. Nam quando legislator voluit, et hos teneri, id expressit (V. § 390, 6).

26 C. 6 *Eod.* C. 22 *Eod.* in 6°. Mitto *non prohibentes*, qui huic excommunicationi obnoxii quidem sunt, sed post sententiam (C. 47 *De S. E.*).

27 Avanzini, *Comm. in Const. Apost. Sedis.* n. 14. Cl. A Varceno, Ciolli, *Comment.* etc. § 103, et late Commentatores Patavini II, § 205.

28 In nostram sententiam discesserunt cl. Formisani, Ballerini ad Gury II, 975. Del Vecchio I, 595, et latissime cl. Pennacchi, p. 474, etc., V. Commentariolum nostrum in C. *Apost. Sedis*, § 101, Edit. 3ª.

novae leges continentur; quod jamdiu et Suarez innuerat, et Pirhinghius animadverterat (29): et jure prorsus (§ 184, 5).

368. Est autem haec excommunicatio R. P. reservata. Nihilominus absolvere eam possunt Legati (30), et Episcopi; sed *hi* non omnes. Interest enim, utrum percussio fuerit levis, an gravis, an enormis; levem heic accipimus, quae gravem quidem injuriam continet, sed ceteris minus gravem; cujusmodi plerumque ea est, quae fit pugno, pede, lapide, fuste, citra damnum grave: gravem quae contusionem affert, vel deformitatem; aut si percusso dentem excusserit, vel is copiam sanguinis fuderit: demum enormis si mutilavit, si oculum exclusit, si membrum rupit, etc. (31). Itaque si percussio fuerit levis, Episcopus poterit absolvere percussorem, quisquis ille sit (32); si gravis, eos tantum qui collegialiter vivunt (33); si enormis, impuberes dumtaxat, sive ante sive post pubertatem petant absolvi (34); nempe, si vera est sententia existimantium, eos etiamnum esse obnoxios huic excommunicationi (V. § 367, 27). In dubio utrum percussio fuerit levis, an gravis; gravis, an enormis, id sequi debet quod majus est (35). Ceterum si fuerit occulta, poterit semper absolvi ab Episcopo (36); et, poenitente impedito superiorem adire, vel in periculo mortis, a quovis confessario potest absolvi (37).

ART. II. *De Interdicto.*

369. Interdicere est prohibere; et interdictum prohibitionem significat; quae modo poena est, modo privatio quaedam (§ 357): interdictum ecclesiasticum est: - *Prohibitio removens christifideles a partici-*

29 Pirhin. *Ad Decret.* 1, 2, 101. Suar. 22, 1, 55; 47, 3, 26.

30 C. 20, *h. t.* Sive *a latere* (V. § 93, in fi.), sive *missi* (C. 9 *De O. L.*): sed hi in provincia dumtaxat sua, nec extraneos.

31 C. 32 *De S. E.* Extrav. Joann. XXII. *Perlectis*, ap. S. Alph. VII, 277. Amplius; utrum percussio fuerit levis, an gravis, an enormis, aestimari debet etiam ex *circumstantiis loci, personis; et aliis* (Cit. Extr. S. Alph. 278) arbitrio boni viri (Sayr. III, 28, nn. 5, 7).

32 CC. 3, 27 *De S. E.*

33 S. Alph. 1. App. II, 47; VII, 88, 279. Ex C. 50 *De S. E.* C. 9 *De vita, et honest. cleric.*

34 CC. 58, 60 *De S. E.* Sayr. n. 20.

35 Cit. Extr. *Perlectis.*

36 Ex Trid. XXIV. Ref. 6. S. Alph. VII, 279.

37 C. 1, § 3 *De S. E.* Bonac. Disp. 1, P. III, A. 3, n. 11. Lugo *De Poenit.* 20, 202. Sayr. III, 28, 34. Sed V. § 349. Porro si regularis unius instituti alterius instituti regularem percusserit, ab utroque praelato (C. 32. § *Si vero. De S. E.*); et, si hi dissentiant, ab Episcopo (Arg. ex cit. C. 32. § *Qui si*) est absolvendus. Hoc a jure exorbitat, et ad disciplinam regularem fovendam pertinet: quamobrem non puto, idem juris esse, si clericus unius dioecesis alterius dioecesis clericum percusserit; sed ab eo esse absolvendum, cujus est, vel factus est subditus ratione delicti.

pationc quatrumdam rerum sacrarum (1). Res sacrae, a quibus removet, sunt, 1° divina officia, quorum appellatione veniunt ea, quae ex institutione Christi, vel Ecclesiae a solis clericis fieri possunt (2); 2° sacramenta, sed non omnia; et 3° sepultura ecclesiastica. Est autem interdictum aut personale, aut locale; illo personae afficiuntur, hoc loca: et utrumque generale et speciale esse potest. Sed scrutari penitius oportet naturam et vim interdicti, ut ab excommunicatione, et suspensione probe secerni possit.

370. Itaque, uti ex definitione patet, interdictum removet a *participatione* rerum sacrarum; non ab earum administratione, hoc enim suspensionis proprium est (3). Ideo tenet nos quasi christifideles; ac proinde sive laicos sive clericos, pariter (4): quamquam indirecte teneat etiam clericos, qua clerici sunt; nam vetat, quasi per consequens (et in hoc distat a suspensione), sacra ministrare personis interdictis, et ea in locis interdictis obire. Sed non removet a communione fidelium, et in hoc distat ab excommunicatione: nec adimit jurisdictionem (5); et hoc nomine ab utraque (excomm. et suspensione) distat. Ex omnibus vero interdictis solum interdictum personale speciale censurae vim habere potest, et vim habet, nisi latum fuerit ad instar poenae; cetera magis privationes quaedam sunt ab illo igitur ordiendum.

371. Interdictum personale speciale est: - *Censura, qua a sacramentis, excepta poenitentia et viatico, a divinis officiis, et ecclesiastica sepultura prohibemur* (6). Cum sit censura, I° non incurritur nisi ob delictum proprium (7), et contumaciam: et II° (§§ 357, 358) singulos dumtaxat tenet, in quos vel a jure (8) vel ab homine latum est: et III° clericus qui

1 Suar. 32, 1, 4; Sayr. V, 5, 1.

2 Salmat. 10, 6, 50. S. Alph. VII, 333. Quae autem sint hujusmodi aestimatur *ex apparatu, et vestimentis quorum usus solis licet ministris ordinatis; ut si cum superpelliceo et stola officium dicatur* (Suar. 34, 3, 7) Et ad duo ea reducunt TT., nempe ad *sacramentalia*, et horarum publicam recitationem (Suar. n. 4). Hac re licet, v. c., horas canonicas cum clericis privatim recitare, mensam benedicere; eoque magis licet ad crucem in feria VI, majoris hebdomadae privatim adorandam ad conciones in ecclesiis audiendas, pulsatis quoque campanis, convenire.

3 Ex C. 20. *De S. E.* in 6°. Suar. 25, 1, 5; 35, 4, 3.

4 Sayr. V. 3, 2. Suar. 25, 1, 5; 34, 5, 2.

5 Salm. 10, 6, 38. Nullo enim jure id cautum est. Proinde interdictus, quamvis nominatim denunciatus, licite confert beneficia, censuras fert, aufert: et valide, etsi non licite, a peccatis absolvit (Bonaci. Pala. Salm. l. c. Schmalz. V, 39, 353).

6 Ex C. 11. *De Poenit.* CC. 43, 57. *De S. E.* V. Suar. 33, 1, a n. 2.

7 Suar. 36, 2. Sed, ad incurrendum hoc interdictum, graviore, quam pro suspensione incurrenda, delicto opus est; quia interdictum ad excomm. propius accedit (Laym. *h. t.* Cap. II, 1. v. *Et autem*. Ex CC. 3, 4. *De Cleri. excommin.*).

8 Idest hodie a Conc. Trid., et Const. *Ap. Sedis*. Quod igitur ante hanc Const.

illud violat, ordinem exercendo, fit irregularis (9). His autem, qui eo tenentur, grave est interesse divinis officiis, et petere sacramenta, quibus interdictum prohibet. Ceteris autem nefas est, eos ad illa admittere, ista eis ministrare; ac demum mortuis dare ecclesiasticam sepulturam; nempe, ex quo fuerint specialiter denunciati (10). Nihilominus, quia interdictum non separat a communione fidelium, si interdictus divinis officiis supervenerit, et jussus abire noluerit, non cogimur ab his cessare (11): quin si ipse ea peragat (v. c. missam celebret), non vetamur eis interesse (12): nec pro interdictis hujusmodi vita functis offerre sacrificia, et publicas preces vetitum est (13). Cumque verae censurae vim habeat haeret personae et sequitur interdictum ubique locorum; tollitur sola absolutione, et a quolibet confessario potest absolvi, dummodo non sit ab homine, vel reservatum (14).

372. Venio ad interdicta, quae magis poenae, seu potius privationis cujusdam, quam censurae, vim habent: hujusmodi sunt interdictum personale generale; et interdictum locale, seu generale, seu speciale. Personale interdictum generale est, quod fertur in populum aliquem aut ordinem, aut coetum personarum (15). Locale, si eo afficitur territorium aliquod, utputa civitas, oppidum, pagum, generale est; sin certus, vel certa aliqua loca sacra, est speciale (16). Neutrum ad se

incurrebant ipso jure quotquot interdicto personali generali, vel interdicto locali causam dederant (Ex CC. 16, 24. *De S. E.* in 6°. Suar. 33, 1, 6); hodie amplius non obtinet.

9 C. 20. *De S E.* in 6°. Suar. 34, 4, 21. V. c., si absolvat aliquem a peccatis, licet non interdictum (Suar. 33 3, 5); si celebret in loco interdicto (Cit. C. 20). Hanc irregularitatem incurrere Episcopos quoque, rati sunt Silvester, et Covarruvias; quod Suar. n. 6, ex C. ult. *De excess. Praelat.*, ait esse *certissimum*. Sed vereor ne recte; V. cit. C. ult.; et post C. *Ap. Sedis*d vix ubium puto: nullibi enim fit de eis mentio (§ 323, 10). *Ordinem exercet,* nempe quod ad eas res, vel ea loca, quae interdicto non eximuntur; nam ea quae eximuntur extra prohibitionem sunt; dummodo modum servaverit, quo tantum servato ea obire licitum est (Suar. nn. 5, 6). At is qui. non ipse interdictus, et in loco non interdicto, confert, v. c., sacramenta, personis interdictis, verius, nullam irregularitatem incurrit (Suar. n. 7). Cur autem celebrans in *loco* interdicto irregularitatem incurrat, eam vero non incurrat qui sacramenta ministrat personis interdictis, ratio subobscura est; quam inquirere non oportet (§ 188, 59).

10 Suar. 33, 3, 10. V. § 77, 53. *Cum sit censura:* proinde haec accipienda sunt de interdicto, quod verae censurae vim habet: atque ideo si ob contumaciam latum fuerit, nec in diem certum vel in perpetuum (V. Suar. 38, 1, 1, etc.); et in scriptis latum sit (V. § 357, 6).

11 V. Suar. 34, 2, a n. 7.

12 Suar. 34, 2, 3, etc.

13 Suar. 35, 1, nn. 14, 15.

14 Suar. 38, 1, 5, etc. Salm. 10, 6, 92, etc.

15 Suar. 32, 2, 11, etc.

16 Suar. l. c. nn. 4, 7. *Territorium*; secus, etsi omnes prorsus alicujus oppidi, civitatis, regni, ecclesiae inter-

alterum trahit (17). Interdictum personale generale cadit in personas directe et per se; locale indirecte et per consequens, quia loca propter personas interdicto subjiciuntur; et ideo utriusque pene eadem est vis (18). Neutrum ferri potest sine culpa, eaque gravi (19): ceterum sufficit delictum majoris partis populi, ordinis, coetus, immo vel unius ex praestantioribus (20). Neutrum tenet nisi ex quo nominatim denunciatum fuerit (21); sed personale personam sequitur (22); locale finitur loco (23). Neutrum recipit absolutionem proprie dictam; sed cessant cum fuerint relaxata ab eo, qui personas aut loca interdicto supposuit (24); vel impleta conditione, aut elapso tempore interdicti, si latum fuerat sub conditione, vel in diem.

373. Haec de utroque generatim; nunc de utroque seorsum. A locali ordiamur. Est igitur vel generale, vel speciale; illo continentur omnia prorsus loca territorii interdicti, etiam exempta (25). Hoc

dicto subjiciantur, speciale dicendum erit (Navarr. 27, 166. Suar. n. 10). - Speciale autem nihil commune habet cum prohibitione obeundi sacra in aliqua ecclesia, quoad restauretur; quod vulgo interdictum dici solet; non enim hominis alicujus, sed ipsius aedificii causa id prohibetur.

17 Ugolin Navarr. 27, 167. Sayr. V, 3, 2. V. Suar. 32, 2, 32, etc. Hinc, v. c., interdicto clero alicujus civitatis, vel capitulo cathedralis ecclesiae, ejus civitatis, vel cathedralis ecclesiae interdictae minime intelliguntur (Sayr. V, 4, 24): et contra.

18 Suar. 35, 4, 2. Nam quaecumque alterum vetat fieri a personis interdictis, alterum in locis interdictis fieri vetat. Dixi *pene;* quia is qui violat interdictum locale, celebrando divina in loco interdicto, contrahit irregularitatem: qui violat interdictum personale, sive ministrando, sacramentalia, vel sacramenta personis interdictis, cum ipse non sit, vel tantum generaliter sit interdictus, non item (Covarr. in cap. *Alma Mater* Relection. Par. II, v. 2, n. 3. ex C. *Is cui*, 20. *De S. E* in 6°) Negat hoc postremum Suar. 34, 4, 22, ex cit. C. *Is cui*, quod laboriosa interpretatione ad interdictum universale trahere conatur. Sed numquid interdictum personale generale censura est? negat vel ipse Suar. 38, 1, 1: atqui nemo fit irregularis actum ordinis exercens, nisi is qui exercendo censuram violat.

19 Salmat. 10, 61, 21. Et pro interdicto personali generali graviori quam pro speciali; pro locali, si est generale, gravissima culpa opus est (Suar. 36, 3, nn. 4, 6).

20 C. 16. *De S. E.* in 6°. V. Suar. n. 5.

21 Navarr. 27, 187. Suar. disp. 37, 2. Laym. II, 2. Verum haud opus est, singulas personas (hoc enim vix possibile esset), aut singulas ecclesias interdictas (cum omnes alicujus, e. g., civitatis ecclesiae interdicto subjiciuntur), sententia recensere (V. Suar. nn. 3, 5).

22 C. 16 *De S. E.* in 6°.

23 Arg. ex cit. C. 16. Proinde, si quis in duobus locis domicilium habet, quorum alter sit, alter non sit interdictus, cum ab uno discedit, nec illius onus (ceu visum nonnullis), nec hujus favorem (ceu visum aliis) secum trahit; sed in illo servare debet interdictum, in hoc non item (Suar. 32, 2, 16).

24 V. Suar. 38, 2, nn. 2, 5.

25 C. 17. *De S. E.* in 6°. Clem. I. *De S. E.* Suar. 32, 2, 23. Salm. 10, 6, 9. Quocirca, interdicto territorio, nullibi fas est obire divina; locis sacris interdictis, in aliis non interdictis id

loca dumtaxat interdicta, nec alterius jurisdictioni subiecta (26): nihilominus, *quia accessorium sequitur principale*, ecclesia interdicta, coemeteria ei contigua, perinde quasi accessoria (27); et urbe interdicta, etiam suburbia, et continentia aedificia (28) interdicto tenentur; licet forte alii Ordinario subjecta (29). Utriusque autem pene eadem est vis (30): ideo quoties interdictum locale simpliciter dico, utrumque erit accipiendum. Personali interdicto generali tenentur singuli, quotquot in praesens sunt (exceptis infantibus); vel subinde fiunt interdicti populi, coetus, ordinis membra (31): et ex diverso ei eximitur quisquis ejus populi, coetus, etc. pars vel non est (32), vel esse desiit (33); hodie ne his quidem exceptis qui interdicto causam dederunt (34).

374. Age nunc, in *locis* generaliter interdictis, hodie licet clericis quotidie sacrum facere, et alia divina officia obire *sicut prius*; sed non pulsatis campanis, januis clausis, et voce submissa, exclusis excommunicatis, et interdictis (35): in ecclesia vero specialiter inter-

licet; et omnibus interdictis, verius, licet in privatis oratoriis sacrum facere (Suar. 34, 1, 9), et in ecclesiis postea extructis (Schmalz. V, 39, 331), vel sub diu; ceteris paribus (Suar. 32, 3, 10).

26 Ex C. 17. *De S. E* in 6°.

27 Ex cit. C. 17. C. Un *De Consecr.* in 6°. *Quasi accessoria*, atque ideo non alia ecclesia (Suar. 32, 2, 27); nec, coemeterio interdicto, aliud coemeterium (Sayr. V, 2, 18), forte ei contiguum. Porro contigua accipimus, quarum extremitates sese contingunt ut divisa eodem pariete; ideo, loco vacuo interposito, licet exiguo, contigua non sunt (Sayr. n. 17).

28 C. 17. *De S. E* in 6°. Suar. 32, 2, 23. Reiff. V, 39, 192. Et ecclesia cathedralis, quae ex cit. C. 17, certa fere omnium (Suar. 32, 2, 22); non item interdictis omnibus urbis ecclesiis (quia hoc interdictum speciale est), quae verior ex C. 4 *De Praeb.* in 6° sententia est. *Urbs* dicitur quae murorum ambitu continetur (L. 2. *De V. S.*): *continentia* vero aedificia, quae propinqua sunt, seu adjacentia; dummodo non distent ab urbe ultra milliare; immo nec infra posita, si accedi ad ea commode non possit (Sayr. V, 3, 3).

29 Ex Cit. C. 17. Suar 32, 2, 26.

30 Suar. 35, 2, 1. Nam quae prohibentur in locis generaliter interdictis, ea et in interdictis specialiter prohibentur - *Pene*, quia in interdicto speciali cessant privilegia, de quibus infra (Suar. l. c.).

31 CC. 10, 16, 17. *De S. E.* Absentes quoque Silvest. V. *Interdictum* II, § 2); *nisi omnino domicilium mutent* (Sayr. V, 4, 4) - Non populus, coetus, ordo; quia persona moralis non est sacrorum particeps (Suar. 32, 2, 13. V. § 325, 9).

32 Sayr. V, 4, 20. Reiff. V, 39, 189. S. Alph. VII, 331. Velut peregrini. Immo et *advenae*, ut puta scholastici: *communis et certa* (Suar. 32, 2, 15).

33 Sayr. V, 4, 5; Salmat. 10, 6, 14. Nempe, mutato domicilio. Num igitur eo teneantur, si alio quasi domicilium tantum nacti fuerint ? Ita porro, ex dictis, et ex doctrina TT.; sed perdurum, et a mente interdicentis, immo et a jure alienum videtur; nam interim subditi esse intelliguntur ejus loci in quo morantur (§ 86, 33).

34 Contra CC. 16, 24. *De S. E.* in 6°. Hos enim praeteriit Const. nostra.

35 C. 57. *De S. E. C. Alma Mater.* 24. *De S. E.* in 6°. Immo et laicis non in-

dicta licet *semel in hebdomada* sacrum facere ad renovandam eucharistiam, *ne* forte *desit morituris* (36). Sacramenta, quae in loco interdicto, vel personis interdictis ministrare non licet, sunt eucharistia, E. U. (37), et ordo (38): quae licet, baptismus, poenitentia, viaticum (39), et (eo quod contractus cum primis vim habet) matrimonium (40). Sepulturam vero ecclesiasticam nemini dare licet, ne infantibus quidem (41): clericos tantum licet *inferre in loco sacro*, modo viventes servaverint interdictum (42); sed sine pompa, sine psalmis (43).

375. Qui violat quoquo modo haec interdicta peccat graviter, sive clericus, quod nemo dubitat; sive laicus, quod est verius (44): nam si

terdictis (Ex Clem. 3. *De S. E*). Et hoc jure utebantur cum haec interdicta vigebant (Suar. 34, 1, 27). Proinde, si adsint, extrudendi sunt; et si jussi abire nolint, non sunt divina officia inchoanda. Quid si coeptis jam supervenerint? Navarr et Suar. 34, 2, 9, putant cessandum esse; quippe non aliter licet haec celebrare in ecclesia interdicta quam *interdictis exclusis:* et, nisi cessaverint, Suar. l. c. irregulares fieri putat ea prosequentes. Et ex rigore verborum videtur verum.

36 C. 57. *De S. E - Ne desit;* ergo, verius, et quoties opus fuerit (Navarr. 27, 173; Sayr. V. 5, 6). Sed nonne licet etiam, si ecclesia conventualis est, in ea *legere* horas canonicas binis et binis, vel simul tribus, januis clausis, etc. (C. 11. *De Penit.*)? Ita porro; sed magis *onus* est, ad lucrandas distributiones quotidianas: sic enim eas recitare licet et domi, et in agro.

37 Cit. C. 11. C. 43. *De S. E* Suar. 33, 1, 44. Sed E. U. iis tantum vetari puto, qui confiteri potuerint. Cur autem viventibus confirmatio non denegetur, morituris denegetur E. U., ratio facile reddi non potest.

38 V. Suar. 33, 2, 44. De ordinibus in jure nihil expresse cautum est, sed est communis sententia: nempe hierarchici quasi sacramenta, non hierarchici quasi divina officia, prohibentur.

39 C. 11. *De Poenit.* C. *Alma* 24, *De S. E* in 6°. Hoc C. 24 multum de veteris juris rigore remissum fuit (V. Suar. Disp. 33, Sect. 1). Quae autem sacramenta recipere licet, ea et in ecclesia interdicta licet recipere, quia id nullo jure vetatur; atque ideo et a persona generaliter interdicta, quia personalis, et localis interdicti eadem est vis (§ 372, 18. Suar. nn. 3, 5); seu potius, quia haec in illis, vel ab his ministrari, non propter se vetitum est, sed propter eum qui est interdictus. Proinde nihil refert, si forte haec ministrari potuissent in alia ecclesia, vel ab alia persona non interdictis (Suar. nn. 3, 4). Et solemniter, etiam citra necessitatem, administrari posse, non ambigitur (Suar. n. 2. Salmat. I, 6, 34; S. Alph. VII, 334): et profluit ex dictis. Quin licet olea, illis conficiendis praescripta, consecrare in die Coenae Domini (C. 16. *De S. E* in 6°).

40 Ex C. 4. *De ferus.* Silvest., Navarr. 27, 179; contra Suar. 33, 1, 51. *Eo quod* etc.; ideoque omissa benedictione nuptiali (Sanch. M. VII, 8, 13); prout tempore feriato; nec in ecclesia interdicta.

41 C. 11. *De Poenit. Communis et certa* (Suar. 35, 1, 2). Verum sepulti non sunt, secus ac excommunicati, exhumandi (Engel. V, 39, 96); et planum est (§ 370).

42 Cit. C. 11. Clem. I. *Eod. tit.*

43 Suar. 35, 1, 7.

44 V. Suar. 33, 2. Laym. XIV, 5; Salmat. 10, 6, 85. Etiamsi interdicto causam non dederint (Suar. 34, 4, 5).

interdictum *locale* est, ad personas directe non respicit; sin est *personale*, non distinguit inter laicos et clericos (§ 370, 4). Quisquis autem scienter celebrat, vel facit celebrare divina in loco interdicto; vel excommunicatos nominatim *admittit* ad divina officia, vel ad sacramenta, vel ad sepulturam ecclesiasticam, incurrit ipso jure interdictum ab ingressu ecclesiae, donec satisfecerit competenter, arbitrio ejus cujus sententiam contempsit (45). Demum clericus, qui in loco quoquo modo nominatim interdicto celebrat scienter quodvis divinum officium, fit irregularis (46). Verum interdicta generalia, seu localia seu personalia (47), cessant ex parte in festivitatibus Natalis Domini, Paschae, Pentecostes, Beatae Mariae Virginis in coelum Assumptae (48), et in solemnitate Corporis Christi, ejusque octava (49).

376. Interdictis proxime accedunt *interdictum ab ingressu ecclesiae*, et *cessatio a divinis* (50): alterum nempe personali, alterum locali (51); sed aliter, et aliter. Etenim interdictum ab ingressu ecclesiae, pertinet ad emendationem delinquentis, cessatio a divinis ad reparandam injuriam ecclesiae illatam pertinet (52); ideo illud vere censura est (53), et pars interdicti personalis specialis (54); haec est magis privatio quaedam (55): interdictum potest esse et a jure, et ab homine; cessatio a divinis ab homine tantum (56): demum qui illud violat fit irregularis (57), qui hanc non item (58); licet neuter vacet letali.

377. Age nunc interdictum ab ingressu ecclesiae passim definitur: *Censura, qua quis, participatione divinorum in ecclesia, et ecclesiastica sepultura prohibetur* (59). Itaque interdictus ab ingressu ecclesiae non

45 C. 8. *De Priv.* in 6°. C. *Ap. Sedis* § 394, 2. Admittere autem accipimus, cum Suar. et Filiucc., non prohibere, si quis *ex officio* prohibere debuisset, et potuisset sine incommodo gravi.

46 C. 18, § 1 *De S. E.* in 6°; *juxta omnium expositionem* (Suar. 34, 4, 15). Non item si conferat sacramentum interdicto, quia nullo jure cavetur.

47 Suar. 33, 1, 14, V. Schmalz. V, 39, 368.

48 C. 24, § ult. *h. t.*

49 Mart. V. C. *Ineffabile sacramentum.* Ideo licet divina solemniter, ut alias, celebrare, eisque interesse; sed non licet dare, aut recipere E. U., vel ordinem (C. 24, § ult. *De S. E.* in 6°).

50 V. Suar. 39, 2, 8. Salmat. 10, 6, 101.

51 Ex CC. 1, 20 *De S. E.* in 6°. C. 55. *De Appellat.* Sayr. V. 17, 1. Suar. 35, 4, 4, etc.

52 Laym. *De Interd.* cap. I, n. 4. Et est signum moeroris ecclesiae, injuria hujusmodi, illati (S. Alph. VII, 340).

53 C. 20, pr. *De S. E.* in 6°.

54 Suar. 35, 4, 21. Laym. l. c.

55 Suar. 39, 1, 14. Engel. V, 39, 101. Salmat. 10, 6, 102.

56 Schmalz. V, 39, 403.

57 C. 20 *De S. E.* in 6°.

58 Navarr., 27, 188. Covarr., Suar. 39, 1, 8, etc. Sayr. V, 17, 9. Engel. l. c.

59 C. 20 *De S. E.* in 6°. Salmat. 10, 6, 89. Suar. 35, 4, 4, etc. Prohibetur, si forte est clericus, divina obire; sed quasi *per consequens.*

potest interesse divinis officiis; sed, verius, non prohibetur in ea privatim orare (60), nec recipere sacramenta (61): et extra eam perinde habetur, ac si nulla hujusmodi censura obstrictus esset (62). At ecclesiastica sepultura, tum in ecclesia, tum in coemeterio prohibetur, nisi poenitens decesserit (63).

378. Cessatio a divinis est: — *Prohibitio divina obeundi, et ministrandi sacramenta in aliquo loco sacro* (64). Propo accedit interdicto locali (65); ideoque (prout locale interdictum) diducitur in generalem et in particularem (66); et utraque potest esse totalis, vel partialis; pro arbitrio eam indicentis (67). Indicenda autem non est, praeterquam ex delicto gravissimo et notorio; quodque in injuriam ecclesiae, vel potestatis ecclesiasticae, aliquo modo redundet (68); et ita demum, si reus noluerit satisfacere (69). Cumque accedat interdicto locali non immerito quidam putant privilegiis, quae in his obtinent, sive ex veteri jure, sive ex *C. Alma Mater*, in cessatione quoque a divinis locum esse (70). Desinit autem revocatione ejus, qui illam indixit, vel impleta conditione, aut die, sub qua forte lata fuit.

60 Navarr. 25, 75; 27, 170, aliiq. ap. Suar. 35, 4. 19. Salmat. 10, 6, 91. *Communior.*

61 Pala. Henr., Bonac., Salmat. 10, 6, 89, Schmalz V, 39, 387. Contra Suar. 35, 4, 5. Laym. I, 3.

62 V. Suar. 35, 4, 5. Ergo licet divina obire, eisque interesse, nedum in oratorio privato, sed et in coemeterio ecclesiae non contiguo (Suar. nn. 6, 9). Immo et contiguo, quia in odiosis non fit locus regulae: - *Accessorium sequitur principale* (V § 320, 7), nisi in jure sit expressum; et ideo Suar. nn. 12, 16, animadvertit, *rem esse satis dubiam:* quod profecto heic satis est (§ 304, 3). At procul dubio haec non licent in capellis ecclesia in ipsa extructis, quia sunt partes ecclesiae.

63 C. 20. *De S. E.* in 6°.

64 Ex C. 11. *De Sponsal.* Clem. 1. *De S. E.* Sayr. 18, 17, 2. Suar. 29, 1, 1. Nempe, officia divina omnia prorsus sacramenta non omnia, sed exceptis his quae interdicto locali eximuntur (S. Alph. VII. 340). Nec obstat C. 11. *De Sponsal.* V. Suar. 39, 2, 18. In definitione quidam addunt, *et ecclesiastica sepultura:* verum haec additio *nec jure, nec sufficienti ratione fundari potest* (Suar. 39, 2, 31). Itaque eos efferre ritu catholico, eisque justa funebria persolvere, quia sunt divina officia, procul dubio non licet; at eos humare in loco sacro licet profecto, nisi forte cessationi admixtum sit interdictum (Salm. 10, 6, 108). Prout ex hac definitione liquet, cessatio a divin. directe clericos tenet, laicos indirecte et per consequens (Salm. 10, 6, 103).

65 Ex C. 55 *De Appell. Prope;* nam distat in multis; et quod multi ex Nostris ajunt, cessationem his omnibus privare, quibus privat interdictum locale *in nullo jure habetur*, ait Suar. 39, 2, 32.

66 Ex Clem. 1 *De V. S.*

67 Suar. 39, 2, 15.

68 Ex C. 14, § 3 *De O. O.* Suar. 39, 3, 4. Salmat. 10, 6, 109. Sed V. CC. 1, 2 *De Jur. Patron.*

69 Ex C. 8 *De O. O.* in 6°. Suar. 39, 3, 11. Et in scriptis indicenda est (Ex C. 1 *De S. E* in 6°. Suar. n. 8). Sed nullo jure cautum est, irritam esse, his non servatis (Suar. n. 13).

70 V. Suar. 39, 2, 3, etc. Triplex heic sententia: prima haec; altera prorsus

ART. III. *De Suspensione.*

379. Suspensio (vocabulum in jure canonico maxime varium, et interdum latissime acceptum) heic definiri potest generaliter: - *Prohibitio, qua clericus sacro ministerio interdicitur* (1). Sacrum ministerium accipimus omnem sacrae potestatis usum: interdicere vero est, usum hujusmodi ad tempus prohibere. Suspensio solos clericos attingit; et quia ea sacra ministeria, quae cohaerent minoribus ordinibus, hodie a laicis quoque obiri solent, suspensio in ordines minores non cadit (2); eoque minus cadit in primam tonsuram, quae nec ordo est, sed praeparatio ad ordines (3). Itaque suspensio PROHIBET USU: *prohibet*, nempe vi sua; et exinde distat et ab interdicto personali, et ab irregularitate, quae his nos prohibent indirecte et quasi per consequens: *usu,* et hoc nomine a *depositione* distat, quae ab ipso sacro ministerio nos ejicit. Est autem triplex in jure canonico *hujusmodi suspensionum genus;* nam quaedam citra omnem culpam ex justa aliqua causa irrogantur, quaedam in vindictam perpetrati alicujus criminis, quaedam ad coercendam contumaciam ut reus citius resipiscat: *illae* merae privationes sunt, *istae* poenae simpliciter, *hae* censurae vim habent (4): nobis de his tantum; seu de suspensionibus stricte acceptis.

380. Itaque suspensio stricta significatione est: - *Censura qua clericus officio beneficioque interdicitur - Censura:* ideo necesse est, ut lata sit ob delictum, et contumaciam (5); utque simpliciter; non in perpetuum, nec in diem certum, nec ad arbitrium eam irrogantis (§ 357). Officio, et beneficio; nempe jam susceptis; juris enim nondum quaesiti suspensio, ne intelligi quidem potest (6): in quo rursus distat ab irregularitate, quae arcet ab his suscipiendis (7). Ferri autem potest vel ab officio tantum, vel tantum a beneficio, vel ab utroque (8),

contraria, nempe, quia haec prohibitio est gravior poena: tertia distinguit; et quoad vetera privilegia illi, quoad ea quae continentur in C. *Alma,* huic adhaeret; distinctio prorsus cerebrina, uti belle ostendit Suaresius: secunda ex jure fortassis verior, prima aequior.

1 V. Berard. To. IV, pars II, disp. VI, cap. VI.

2 Suar. 26, 3, 10; Salmat. 10, 5, 24. Sayr. IV, 16, 11. Navarr. 27, 244. Eoque minus attingit munus praedicandi (Sayr. n. 20).

3 Suar. 40, 1, 11.

4 Suar. 25, 1, 2. Haec secernere quanti intersit neminem fugit. Ceterum in Cons. *Ap. Sedis* omnes censurarum nomine recensentur, nempe latiore significatione; et nulla, quod ad sacra ministeria conferenda, superest suspensio (l. c.), quae vere censura dici possit: et omnes R. P. reservantur.

5 Suar. 25, 1, 2.

6 Suar. 26, 3, 11. Contra Salm. l. c.

7 Pal. D. IV, P. 5, n. 2. Salm. n. 3.

8 C. 11 *De Privil.* Sed haec totalis, non duplex, suspensio est (V. Suar. 25, 2, 6).

arbitrio eam ferentis. Ab officio tantum. Officii appellatione omnis potestas spiritualis significatur (9); eaque duo contineri ajunt, ordinem et jursdictionem: quocirca haec suspensio potest esse vel ab ordine solum, vel solum a jurisdictione, vel ab utroque. *Ab ordine:* idest ab ordinibus vel conferendis, vel exercendis: nos de ea cum primis, quae prohibet ab ordinibus exercendis. Suspendi autem aliquis potest vel ab unius tantum ordinis parte, vel ab uno, vel a pluribus, vel ab omnibus (10). *A jurisdictione,* sive interna solum, sive solum externa; sive ab alterutrius parte, sive utriusque, sive tota (11). Ceterum, cum quis suspenditur *ab ordine* simpliciter, vel *a divinis*, omnium majorum ordinum exercitio prohibetur (12); cum simpliciter a *jurisdictione*, omnis ei adimitur jurisdictio interna et externa (13);

9 Suar. 25, 2, 11; Tolet. 1, 43, 4; Salm. n. 23.

10 C. 4 *De Corp. Vitiat.* V. Gloss. in Clem. 3 *De Poenis* v. *Suspensi.* Et, quia versamur in odiosis, suspensus ab ordinibus conferendis licite confert primam tonsuram, quippe non est ordo (Bonac. *h. t.* P. 2, n. 6): suspensus ab aliquo tantum ordine conferendo, vel exercendo licite, nedum inferiores confert (Suar. 26, 4, 9), exercet (CC. 4, 17 *De Temp. Ordin.*); sed, probabilius etiam superiores confert (Ex C. 4 *Eod.* in 6°. Suar. n. 11). Sed an et exerceat? Veteres plerique id negant omnino (V. Sayr. IV, 3, 1): recentiores negant quod ad eos tantum, qui fundamentum in inferioribus habent; ideoque docent, presbyterum suspensum a diaconatu, vel subdiaconatu, posse absolvere a peccatis, ungere aegrotos, baptizare solemniter; missam celebrare non posse, quippe sine evangelio, quod diacoui: et sine epistola, quod subdiaconi munus est, celebrare non licet (Suar. Laym. *h. t.* Cap. 1, n. 6; Salmat. 10, 5, 42). Sed negatur, superiores ordines fundari in inferioribus: quid enim, si quis ex laico fiat presbyter? Itaque dicendum videtur, suspensum ab ordinibus inferioribus superiores ordines exercere non posse, quasi indignum, quia *ridiculum est eum qui minoribus poenae causa prohibitus est, ad majores adspirare* (L. 7, § penult. *De Interdict.*); ac proinde jure naturali, non canonico; ideoque si exercuerit irregularem non fieri (Sayr. n. 6).

11 Ex C. un. *Ne sede Vacan.*

12 Salmat. 10, 6, 27; Tolet. I, 44, 2. Hac re suspensus ab officio, verius, non amittit vocem in capitulo (Schm. V, 39, 298): nec prohibetur horas canonicas in choro recitare, licet suspensus fuerit *a divinis officiis* (Avil., Enriq., Filiucc. ap. Bonac. P. 2, n. 16): dum ne officiatorem agat (Salmat. n. 42, Laym. etc. Sayr. IV, 10), nec *Dominus vobiscum* solemniter canat (Salmat. 10, 8, 69).

13 Suar. 26, 4, 19. Salmat. 10, 5, 26. Laym. I, 5. Qui jurisdictionem heic accipiunt, nedum eam quae ad actus *valide,* sed et illam quae ad actus *licite* faciendos necessaria est; heinc negant, posse Episcopum suspensum concedere dimissorias ad ordines; parochum baptizare (solemniter), ungere aegrotos; etc. Quod mihi durum videtur, quia actus hujusmodi lata significatione jurisdictionis esse dicuntur (§ 71, 6); quod et ipse Suar. docet 14, 1, 2. Nisi forte a *ministerio* suspensus fuerit, vel *ab officio.* Ceterum haec formidans dixerim.

sed neutra suspensio ad se alteram trahit (14): cum denique *ab officio*, omni utriusque usu interdicitur (15).

381. Est et alia suspensio, cui soli praelati sunt obnoxii: nempe *ab ordine pontificali*, vel *ab usu pontificalium*. *Illa* prohibet ea peragere quae constant ex ordine episcopali: haec interdicit ab apparatu dumtaxat pontificali (16). Neutra ad se trahit alteram (17); atque ideo qui *illa* tenetur, verius, non vetatur ea obire, quae alterius ordinis sunt; v. c., missam celebrare, etiam in apparatu pontificali (18): nec is, qui detinetur *hac*, prohibetur obire ea quae sunt ordinis episcopalis, dummodo licite obiri possint sine hoc apparatu; velut confirmare sine baculo et mitra (19). Utraque obligat sub gravi: et qui illam violat fit irregularis, quippe ordinem exercet; licet illum exerceat (v. c., confirmet) sine apparatu pontificali; qui hanc non item; tum quia id nullo jure cautum est (20), tum quia exercet ordinem jure suo. Quid si fuerit suspensus *a pontificalibus*? utrum et ab ordine pontificali, et ab usu pontificalium suspensus sit, ceu retur Thesaurus, an ab hoc tantum, uti Filiucc. (21)? Utique ab hoc tantum; nam quid sunt pontificalia, nisi insignia pontificalia? atque ideo tenendum est, non fieri irregularem Episcopum, qui hujusmodi suspensione irretitus celebrat in apparatu pontificali (22).

382. Suspensio a beneficio tantum. Beneficium, stricte est: *Jus utendi fruendi bonis beneficio adnexis*. Hoc jure duo continentur; nempe fructuum perceptio, et administratio bonorum (23). Potest autem

14 Laym. I, 5. S. Alph. VII, 314 in fin. V. Navar. 27, 160, 161. Ne in his quidem, quae consistunt ex utriusque potestate (Salm. X, V, 16, 26). Itaque si suspensus a peccatis absolvat, siquidem *ab ordine* suspensus est, valide absolvit; sin a *jurisdictione* non fit irregularis.

15 C. 1, § *Sciturus, De Sent. et re judic.* in 6°. Laym. 1, 2. Salm. 10, 5, 23. Schmalz. V, 39, 266, 294. Suar. 26, 1, 3.

16 Sayr. IV, 4, nn. 11, 12, 13. - *Ab ordine,* etc.; ut ecce ordinare, confirmare, benedictiones, quas vocant reales (§ 90, 13), perficere - *Apparatu,* etc. pontificalia accipimus, quae fiunt adhibitis mitra, baculo pastorali, vel pallio (Laym. *h. t.* Cap. 1, n. 6; Filiucc. 17, 28).

17 V. § 380, 14. Nihilominus, suspensus ab usu pontificalium prohibetur ordinis exercitio, quoad ea quae sine pontificalibus fieri non possunt; velut olea sancta conficere, ecclesiam consecrare, etc.; nempe indirecte et per accidens (Laym. l. c. Sayr. IV, 4, 14).

18 Sayr. IV, 13, 29. S Alph. VII, 314, v. *Si autem.*

19 Sayr. IV, 4, 14. Salmat. 10, 5, 11.

20 Covarr. In *C. Si furiosus* § 2, n. 1. Sayr. IV, 16, 25, ibiq. Silvest. S. Antonin., etc.

21 Thesaur. Pars II, V. *Episcopus.* Cap. I, Filiucc. 17, 28.

22 S. Anton. S. Alph. VII, 314. Filiucc. 17, 28. Ad haec, non defuerunt ex veteribus, Theologi docentes, Episcopum suspensum ab ordine pontificali, vel a pontificalibus, nec ea quae jurisdictionis sunt exercere posse. Apage irregularitatum satores (V. Sayr. Filiucc. n. 27).

23 LL. 1, 13 *De Usufr.*

alicui illis tantum interdici, vel hac tantum, vel utroque. Et primum *fructibus tantum*. Porro fructus appellatione veniunt omnes *reditus* (24) temporales ex beneficio; ideoque et census, decimae, primitiae, etc, (25): non item incerta obventionum, seu stolae (26), nec distributiones quotidianae (27). Itaque suspensus a fructibus eos amittit: nempe, pro rata temporis; et deductis impensis (28), vectigalibus (29); et oneribus impletis, vel adimplendis, quae beneficio accedunt extrinsecus (30). Et ipso jure eos amittit (31). *Ab administratione tantum:* hac suspensione beneficiatus vetatur bona locare, fructus exigere, judicio agere (32): nihilominus, nisi fuerit vitandus, valet quod ab eo gestum est (33). Demum ab *utroque;* ut ecce cum suspenditur a beneficio simpliciter (34). Et si quis plura habeat beneficia, suspensus a beneficio ab omnibus, quae in ea dioecesi pos-

24 LL. 19, 36 *Eod.* LL. 38, 62 *De R. V.*

25 Suar. 27, 1, 9. Sayr. IV, 6, 10.

26 Suar. 27, 1, 30; contra Sayr. l. c.

27 Sayr. l. c. n. 11. Bonac. P. 2, n. 14, S. Alph. IV, 130, v. *Cum autem;* VII, 316. Alii aliud putant (V. Schmalz V, 39, 102), in his Suar. 27, 1, 29.

28 L. 7 *Solut. Matrim.*

29 Ex L. 1 C. *De Fruct.*

30 V. S. Alph. VII, 316. Ut puta, anniversaria, legata missarum, etc., pensiones; nec non stipendia ejus, qui suspensi ab officio (v. c., in cura animarum) vices gerit (Suar. 13, 2, 24) Aliud juris est in his quae beneficio inhaerent natura sua (Bonac. P. II, n. 16: ut ecce, parocho suspenso ab altaris ministerio, missae pro populo. Sed V. Suar. 27, 1, 15. Quaesitum est, an beneficiato pauperi praestanda sint alimenta ex fructibus beneficii, ne cogatur mendicare cum dedecore status ecclesiastici? Utique, si suspensio irrogata fuit ob delictum mere praeteritum; non item si ob contumaciam, donec a contumacia recesserit, dummodo per ipsum non stet, quominus absolvatur (Suar. 13, 2, 14; 27, 2, 5. S. Alph. VII, 316).

31 Suar. 27, 1, 7. Verum, quia hoc poenae redolet aliquid *positivae* (§ 309, 14), cum illos perceperit, non cogitur ante sententiam judicis restituere (Ex S. Alph. III, 670).

32 LL. 1, 13. *De Usufruct.* Laym. I, 3. Salmat. 10, 5, 35. Ideoque debitores ei solvere non possunt (Suar. 27, 1, 31). Et si administrationi se ingesserit, et peccat graviter, et amittit beneficium (C. 1 § ult. *De Elect.* in 6°. Laym. l. c.): scilicet post sententiam *declaratoriam* (Suar. 27, 1, 8. Schmalz. V, 39, 103).

33 Suar 27, 1, 31. Et haec sunt, quae suspensio *a beneficio* nobis adimit; et praeterea nihil aliud: ideoque non officium quod beneficio cohaeret (Suar. 27, 1, 2); nec jus, v. c., praesentandi ad beneficium aliquod, jus suffragii, etc. (Berard. To. IV, P. II, Dissert. 3). Cumque ea quae adimit sint mere temporalia, suspensio a beneficio tantum, magis poena est, quam censura (Avila, Diana, Navarr. Suar. 1, 1, 6; sibi tamen contrarius 27, 2, 1). Atque ideo appellatione suspenditur (V. § 329, 34, Diana To. V, Tr. III, resol. 6, n. 2, ibiq. Navarr. Conin. Avila, Hurtado: Sayr IV, 9, 10): et satis liquet ex C. 20. *De S. E.* in 6°. Quaesitum est, num beneficii appellatione veniant *pensiones* quoque *clericales:* affirmantium sententia *certa* videtur Suaresio 27, 1, 15; sed non *levis* ait Bonac. *haec difficultas est.* P. II, n. 14: tu V. § 304.

34 Ex C. 1 § ult. *De Elect.* in 6°. Laym. I, 2. Salm. 10, 5, 35; et Suaresio teste (27, 1, 31), *omnes.*

sidet beneficiis, suspensus est; nisi alia appareat ex causa, ob quam suspensio lata fuit, mens suspensionem irrogantis (35).

383. Itaque ea est vis utriusque suspensionis (ab officio et beneficio) simpliciter latae, ut altera ab omni officio, altera ab omni beneficio (ut supra) clericum regulariter interdicat. At vero neutra ad se trahit alteram (36): idest, neque suspensio a beneficio suspensionem ab officio, quod nemo dubitat (37); neque suspensio ab officio suspensionem a beneficio, quae verior sententia est (38). Nihilominus, quia beneficium datur propter officium, grave est ei, qui suspensus est ab offi-

35 Ex C. 37, § 4 *De Elect.* in 6°. Suar. n. 12. Croix VII, 195. Schmalz. V, 39, 300. Itaque suspensus, v. c., quia in officio parochiali negligenter versatur, vel quia alienavit praedium unius ex suis beneficiis, a sola paroecia, vel ab eo solo beneficio, cujus praedium alienavit, suspensus intelligitur (Ex C. 37, § 4, CC. 40, 44 *De Elect.* in 6°. Suar. n. 12. Salmat. 10, 5, 38). Dixi in ea dioecesi, contra communem, et receptam TT. sententiam, existimantium, hunc suspensum esse etiam ab his, quae possidet in dioecesi aliena. Nempe ex C. 14. *De foro comp.;* quod huc non pertinet; quia de poena loquitur, quae privationem beneficii secum trahit. Sane si haec suspensio non est censura, reum non sequitur ubique locorum (§ 331, 11). Cetérum hi, qui aliud putant (S. Alph. VII, 316, d. 2. Thesaur. 1, 26. Salmat. 10, 5, 38), non diffitentur, benigna interpretatione receptum esse, suspensione lata jure dioecesano, aut sententia, vel praecepto Ordinarii, ea tantum beneficia contineri, quae quis possidet in ejus dioecesi; nisi aliud fuerit expressum.

36 Ex C. 14 in fine. *De Vit. et honest. cleric.* C. 10. *De Purgat. Can.* Navarr. 27, 160; Suar. 26, 3, 4.

37 Suar. 27, 1, 3. Ideo suspensus a beneficio cogitur implere, sive per se sive per alium, officia beneficio adnexa (Bonac. P. II, n. 10. V. § 304, 11).

38 Ex cit. § ult. ibiq. Fagn. n. 22, C. 10 *De Purg. Canon.* Suar. 26, 3, 4. Salmat. 10, 5, 20. Reiff. V. 39, 168. Sive quia alterum sine altero consistere potest (Salmat.), seu potius quia beneficium in tonsura fundatur (Bonac. P. 2, n. 5). Itaque canonicus suspensus ab officio lucratur distributiones quotidianas, nedum pro duabus earum partibus (ubi nullae sunt praebendae), sed omnes; eas quoque, quae debentur ob officium vel ministerium, a quo suspensus est; v. c., celebrationem missae, administrationem sacramentorum (Salm. 10, 5, 21. V. § 380, 12). Nihilominus S. Alph. VII, 316; ex Fagn. in C. *Quaesitum* n. 30 *De Cohab. Cleric.* et Gl. in Clem. *Cupientes V. suspensi,* circa fin. *De Poenis,* putat, suspensionem ab officio secum trahere suspensionem a beneficio si 1° vel crimen sit enorme (Ex C. 10 *De Purg. Can.*), vel 2° suspensus per annum in suspensione insorduerit (Ex C. 8 *De aet. et qual. ordin.*). Sed ex C. 10 *De Purg. Can.* magis contrarium evincitur; quod alias animadvertit Berar. To. IV, Cap. II, Diss. 3, Cap. 7: quare hanc sententiam jam rejecerant Suar. 26, 3, 6. Salm. 20, etc. In C. autem 8 *De aet.* etc., sermo est de suspensione f. s., quod nec S. Doctorem praeterit (S. Alph. VII, 316, Dub. 3). Fagnanus vero requirit utrumque simul; et Gl. docet, suspenso SUBTRAHI *beneficium, cum est in mora petendi absolutionem;* atqui *subtrahere* est, vel ipso S. Doctore, III, 670, interprete, adimere officio judicis. Liceat igitur ab hac sententia recedere.

cio, conferre beneficium (39), cui adnexum est officium, quo defungi prohibetur (40). Verum, si quis suspensus fuerit simpliciter (idest detracta mentione officii et beneficii), ab utroque suspensum esse, communissima sententia est; quippe, hoc uno *suspensionis* vocabulo, utraque in jure et continetur, et irrogatur (41).

384. Porro ea, quae suspensio adimit, pertinent ad *statum* clericorum; atque ideo ubique terrarum adempta intelliguntur (§§ 22, 1; 331, 11). Et de adempta potestate ordinis nemo dubitat: sed quaestio, nec mediocris, est, utrum suspensus ab officio aliud officium acceptare possit in aliena dioecesi, ejusque munera; et, si ei jurisdictio adnexa est, utrum jurisdictionem quoque, in ea dioecesi exercere valeat in his, quae non pendent a potestate ordinis. Et quaestio haec est, utrum suspensio reddat suspensum inidoneum officiis ecclesiasticis suscipiendis. Suaresius id probabilius putat, exemplo excommunicationis (42); quod alii negant (43), quia id nullo jure cautum est: quos sequor. Ex quibus consequens est dicere, idem juris esse, si aliud beneficium ei collatum fuerit in propria dioecesi (44).

385. Hactenus de suspensionis natura et vi, nunc videamus de suspensione ferenda; ab homine, inquam. Haec igitur ferri potest et qua censura est, et qua solum poena, et qua providentia quaedam pastoralis, quae clericum de graviore crimine postulatum, vel suspectum, sacris interdicit ad scandala removenda; sive, uti ajunt, *ad cautelam* (45). Haec, ut a facilioribus ordiamur, irrogari potest vel

39 C. 8 *De aet. et qual. ordin.* C. 8; § 2 *De Consuet.* Laym. 1, 3. V. Suar. 26, 3, 8.

40 Ex C. ult. *De Cler. excom. min.* Salm. 10, 5, 32. At vero, nullo jure cautum est, collationes hujusmodi irritas esse (S. Alph. VII, 316 d. 3).

41 Extr. 3 *De Privil.* Suar. 25, 2, 7. Laym. l. c.; Reiff. V, 39, 171. Schmalz. V, 39, 266. Tolet., Bonac., Q. 2, n. 1. Palaus Ferrar. V. *Suspensio* I, 9. Scavi. § 1015. Gury II, 994. etc. Nec audiendi sunt pauci illi, et fere omnes obscuriores TT., qui contra putant.

42 Suar. 26, 1, 11.

43 Sayr. IV, 5, 2. Sane beneficia ecclesiastica nihil aliud sunt, quam ecclesiastica ministeria (C. 2, § 2 *De Election.* Berardi - *Comment.* etc. *De Benefic.* Dissert. I, pr.): atqui ipsemet Suar. 25, 1, 2; 27, 1, 26, fatetur suspensionem haud efficere inhabilem beneficiis recipiendis. Nec recte nititur exemplo excommunicationis; nam quod ait, excommunicationis et suspensionis, *quoad hoc*, eamdem rationem esse, et gratis asseritur, et est a ratione, ac vi adeo diversa utriusque censurae, remotum prorsus; et in ipsa excommunicatione quoad toleratos, ut videbimus, controversum.

44 Ex C. 8 *De Aeta. et qual. Ordinand.* V. S. Alph. VII, 316, d. 3.

45 CC. 13, 14 Can. 25. Haec suspensio pertinet ad honorem sacri ministerii, quia non decet, fama laborantem (prout corpore vitiatum) operari sacris, si exinde scandalum, rumores, obtrectationes suboriantur. Hisque subortis, quoad cessaverint, nihil proderit suspenso, quod crimina poenitentia deleverit, vel quod nullum cri-

ob solam criminis suspicionem, si haec graviter existimationem onerat (46); sed *tantum* ab officio, et ab administratione beneficii (47). Quae imponitur ut *poena* irrogari illa quidem potest ob levem culpam, dummodo et ipsa sit levis (48). At qua est *censura*, non potest irrogari nisi propter delictum grave (49), et contumaciam; ideoque propter delictum futurum, vel quod in futurum pendeat (§ 326, 19), praemissa monitione, causa suspensionis expressa; et in scriptis, ut alias; nam si oretenus lata sit, magis poena praesumitur quam censura (§ 357, 6); nisi lata fuerit per modum praecepti (50), quippe hoc instar legis est (§ 325, 7). Ad haec, suspensio hodie ferri potest ex *informata*, uti dicitur, *conscientia* (51): idest ex causis ferenti notis (52); atque ideo extrajudicialiter, nulla praemissa monitione, et omni appellatione (non item recursu ad S. S.) remota (53); sed ab officio tantum (54); nec in perpetuum; nec in tempus indefinitum, quae hodie probabilis sententia est (55); nec propter delictum publicum (56).

men admiserit, vel eo absolutus fuerit in judicio: eoque minus ei proderit (sicubi adhuc obtinet) *purgatio canonica* (de qua V. Decretal. Lib. V. Tit. 34. V. Berardi Cap. VII).

46 CC. 13, 14. Can. 2, 5. Berar. l. c.

47 CC. 10, 31, § *Quia vero. De Purg. Can.* CC. 4, 5. *De Simon.* Berard. l. c.

48 Suar. 28, 3, 7. Idest ab officio tantum, vel tantum a beneficio, vel etiam ab utroque; sed ad *valde breve tempus, puta ad diem vel hebdomadam:* alias non ligat (S. Alph. VII, 321), remoto scandalo (§ 334). Haec suspensio non eget *contumacia* (Navarr. 27, 159. Reiff. V, 39, 173): atque ideo monitione non eget; et ferri potest oretenus (V. S. Alph. VII, 317, 10).

49 S. Alph VII, 31, 321. Proprium inquam (Suar. 3, 28, 2). *Communiss.*

50 Ex S. C. Epp. 2 Mart. 1866. Acta I, 384. Ut puta, si Episcopus jusserit Cajo, sub poena suspensionis ipso facto incurrendae. intra praefinitum tempus, e. g., famulam dimittere; aut vetuerit theatra, cauponas adire.

51 Trid. XIV, R. I. Sive, uti ait Concilium, qua Praelatus *ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen*, clericum ab ordinum susceptione *quomodolibet, etiam extrajudicialiter*, interdicit; vel *a suis ordinibus gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis suspendit.* (V. Bened. XIV, *De Syn.* XII, 8, 3. Bouix To. II, Sect. IV, Subsect. 3 a pag. 311. Parisiis 1866).

52 S. C. C. 20 Dec. 1687. Bouix p. 321. Quas proinde *neque ipsi reo teneatur manifestare, sed tantum Sedi Apostolicae, si suspensus ad eam recursum habuerit* (S. C. C. 21 Mart. 1643 ap. Ben. XIV, § 4).

53 Ben. XIV C. *Ad militantis* 1 Apr. 1742. S. C. C. 22 Jun. 1582, 14 Nov. 1654. V. Bouix Cap. III, p. 332. Contra CC. 14, 17 *De Temp. Ord.* Dixi, non item *recursu;* nempe ad S. Sedem *dumtaxat* (S. C. C. ap. Bouix p. 333); eoque devolutivo, uti ajunt, non suspensivo (S. C. C. 21 Jun. 1625, ap. Ben. XIV, n. 5); prout in censuris.

54 Espen. *De Censur.* Cap. 10. Adnotator, Ferrar. V. *Suspensio* n. 20. Et praeterea a gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis. Non item a beneficio, v. c., parochum ab exercitio Curae (S. C. C. 21 Jun. 1625. Ben. XIV, § 5).

55 Ex S. C. C. 8 Apr. 1848.

56 Hanc sententiam tenet S. C. C. et belle eam novissime defendit cl. Petrus

386. Restat ut videamus de violatione suspensionis. Clericus qui violat suspensionem gravi non caret, nisi eum excuset ignorantia, vel metus, vel incommodum grave, vel parvitas materiae (57); vel nisi id fecerit (quamdiu est toleratus) requisitus expresse vel tacite (58). Ad haec, si suspensus fuerit ab officio, vel ab ordine, fit irregularis ordinem sacrum exercendo, dummodo suspensio vere censurae vim habeat (§ 357, 15). Quid igitur si lata illa sit in tempus definitum, vel *ex informata conscientia*? In priori casu quidam negant hunc fieri irregularem, quia haec suspensio poena est, non censura (59); plerique affirmant ex C. 1 *De sent. et Re Judic.* in 6° (60): S. Alphonsus, si lata est ob delictum praeteritum, illis; sin ob futurum, vel quod in futurum peiulet, his adhaeret (61). Mihi prior sententia videtur verior; nisi suspensio lata fuerit a R. Pontifice (cui datum est derogare regulis juris canonici); et hac expressa lege, ut is qui illam violat irregularitati obnoxius fiat (62). In posteriori, quidam putant irregularitatem incurri ex S. C. C. consulto (63), quidam contra (64): haec sententia mihi vera est; nam quid emendet qui ignorat cur puniatur? et si lata fuit ob crimen praeteritum, verissima prorsus.

387. Haec quoad clericum suspensum. Alii, quamdiu est toleratus, etsi perinde habendus esset ac si nulla suspensione teneretur (§ 331, 7), quamvis notoria illa sit (65): nihilominus consuetudine receptum est, ne quis ab eo quidquam petat eorum, quae suspensio ei praestare vetat; et qui suspensum a divinis inducit ad cele-

Rom. Sed Episcopus Lucionensis *De Sentent. Ie Conscience informée*, eumque sequuti Petrus Scavini *h. t.* § 1017 et Bouix Cap. III. p. 325, aliud putant ex iis Trid. verbis ETIAM *occultis*. Quod menti Tridentini non adversari puto, quippe si propositum fuit, non famae clericorum, sed Praelatorum (forte propter nequitiam hominum, aut temporum) indemnitati consulere; quibus, si alias unquam, hodie maxime consulendum foret. Illud autem dubitandum non est, suspensiones hujusmodi ferri non posse, nisi ferenti delictum liqueat (ex L. 5 *De Poenis*), et penitus liquet; quippe iusuditam partem condemnati sive ex testibus, sive (Bouix id negat) ex propria scientia; quod ea verba - *ex informata conscientia* - satis superque demonstrant.

57 Suar. 26, 2, 1. Salm. 10, 5, 12. S. Alph. VII, 313. Porro *actus adnexi ordinibus sacris sunt in suo ordine graves* (Suar. 34, 4, 11); ut ecce si quis benedicat nuptias, fructus, aquam (Corsetti *De Benedict.* Baruff. *Ad Rit. Rom.* 44, 6. S. Alph. l. c.).

58 Schmalz. V, 39, 307, 309. V. § 331, 8.

59 Gabriel, Avila, Villalob., etc; et probabile putant Salmat. 10, 5, 13.

60 Suar. 27, 2, 4. Laym., Bonac. ap Salmat. l. c.

61 S. Alph. VII, 314.

62 Ex C. 1 *De Sent. et Re Judic.* in 6°. C. 1 *De S. E.* in 6°.

63 S. C. C. 21 Jun. 1625. Ben. XIV. *De Syn.* XII, 8, 5.

64 Quos tacito nomine refert Ben. XIV. l. c. His accedit Adnotator Ferrar. V *Suspensio* II. 13.

65 Suar. 28, 5, 4, etc.

brandum, eum graviter peccare *contra claves, et obedientiam Ecclesiae*, docet vel ipse Suaresius (66): nisi forte omnis contemptus, scandalum, et admiratio absint; et gravis necessitas urgeat; ut puta, si is qui versatur in letali, aliis confessariis deficientibus, ei qui suspensus est a confessionibus audiendis confiteatur occulte, vel quamdiu suspensio est occulta (67). Eum vero qui nominatim suspensus est vitare oportet in his, quae ei per suspensionem prohibentur: ideo grave est, v. c., a suspenso ab officio petere, ut missam celebret, vel ei celebranti ministrare; sed, quia nullo jure communione ejus prohibemur (§ 331, 10), quam ipse a me non requisitur celebrat, secluso scandalo, mihi audire innoxium est (68).

388. Suspensio interdum fertur in personas morales, eas nempe quibus permissum est corpus habere collegii (69); scilicet ecclesiasticas, uti monasteria, capitula: quod cum fit, intererit, utrum in singulos (v. c., capituli clericos), an in capitulum lata sit, an in capitulum et singulos. Illa in singulos cadit, et adimit quae singulis competunt (70); ista cadit in personam moralem tantum, eaque solum adimit, quae competunt personae morali, non quae singulis (71); haec adimit et quae illi competunt, et quae his. Illa aut vera censura est, aut saltem poena (72); ista magis privatio quaedam (73): haec quoad communitatem poena est, et tenet omnes; quoad singulos est censura, vel poena, et tantum reos tenet (74). Quoad communitatem suspensio in foro dumtaxat externo tolli potest, et ab eo tantum qui habet jurisdictionem in foro externo (75).

66 Suar. 28, 5, 6.

67 Salmat. 10, 5, 14.

68 Suar. n. 5; 26, 2, 7. Salm. 10, 5, 14. S. Alph. VII, 313.

69 Suar. 28, 3, 2. V. § 43. Suspensio etenim quae fertur in aliquem clericorum *coetum* (puta in omnes clericos civitatis N.), quia ex eis nulla persona moralis coalescit (Cit. § 43, 4), specialis est, et in singulos distributive sumptos (nempe reos) lata intelligitur (Suar. n. 7. Laym. I, 3).

70 C. 40 *De Elect.* in 6°. Salm. 10, 5, 47. Ut puta, jus celebrandi, absolvendi a peccatis; non item jus, v. c., suffragii.

71 Ex L. 7 *Quod cujusq. Univers.* S. Alph. VII, 317. Haec igitur, si est *ab officio*, his tantum interdicit, quae ad jurisdictionem ejus pertinent (V. Suar. 27, 2, 3); Vetat, e. g., capitulum cogere comitia, ferre suffragia, beneficia conferre (C. un. *Ne Sede Vacan.* in 6°), eligere, vacua sede, Vicarium capitularem, etc. Et si suspensum fuerit *a divinis*, de his intelligendum est, quae fiunt in communi (Berard. To. IV, P. II, Diss. 3, C. 7): si *a beneficio*, de his tantum beneficiis intelligitur, quae omnibus communia sunt (Salm. 10, 5, 43).

72 Salm. n. 47. Vera censura, si et ob delictum futurum, vel quod pendet in futurum, et in diem indefinitum lata sit: alias poena est (§ 357).

73 S. Alph. VII, 317.

74 Suar. 28, 3, 6.

75 Salmat. 10, 5, 52.

388.[76] Suspensioni perpetuae, affinis est depositio. Est *poena, qua clericus dejicitur de officio, vel dignitate.* Et, prout suspensio, potest esse vel ab officio tantum, vel tantum a beneficio, vel ab utroque (76). Vix distat a supensione perpetua (77), distat tamen; nam suspensio *usum*, depositio *rem* (officium, beneficium, etc.) adimit (78): quamobrem, abolita, per indulgentiam principis, suspensione perpetua, suspensus ipso jure in suo officio, beneficio, etc., restituitur; depositus, ut in eo reponatur, novo titulo eget (79). Ad haec, depositus, si realem degradationem subiit, hodie, exutus omnibus privilegiis clericalibus, judici saeculari puniendus traditur (80); et exinde clericus esse desinit (81).

APPENDIX.

DE SINGULIS QUAE NUNC VIGENT EX C. AP. SEDIS CENSURIS LATAE SENTENTIAE.

PRAENOTANDA.

389. Providentissimus f. r. Pius IX, cum animadvertisset, censuras l. s. *magnum ad numerum sensim excrevisse; quasdam etiam temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis ob quas impositae fuerunt, vel a pristina utilitate atque opportunitate excidisse; eamque ob rem non infrequenter oriri, sive in iis quibus animarum cura commissa est, sive in ipsis*

76 Ex C. 8. *De dolo et contum.* V. Suar. Disp. 30, Sect. 1. Reiff. V, 37, 23.

77 Laym. *De Suspens.* Cap. V, n. 1. Et a canonistis plerumque, et interdum in jure, promiscue accipiuntur (V. Sayr. V, 20, 2), ut vix distingui ac separari possint (Suar l. c. n. 11).

78 Suar. nn. 4, 14, 15. Laym. l. c. n. 3. Scilicet, suspensio perpetua non adimit spem veniae, et restitutionis. Ad haec, depositio eget semper officio judicis, suspensio non item. Demum, ajunt, depositionem inidoneum facere aliis ejusdem generis beneficiis, officiis dignitatibus obtinendis (Reiff. l. c. n. 28); sed de hoc dubitare liceat (V. C. 12. Dist. 81).

79 Suar. 30, 1, 6.

80 C. 2. *De Poen.* in 6°, C. 9, § 1. *De Haeretic.* Dixi *realem degradationem:* scilicet depositio, si ab omni officio, et beneficio, dignitateque clericum dejicit, in nova disciplina dicitur *degradatio.* Quae in verbalem, et realem diducitur: *verbalis* est ipsa judicis sententia, qua clericus ab his dejicitur: *realis,* seu actualis, est tristis illa caeremonia, qua omnium ordinum insignia, a summo ad imum, reo detrahuntur: eisque detractis, in veteri disciplina, tradebatur Curiae saeculari, mancipandus publicis gravioribus officiis, quibus laici erant obnoxii (L. 52. C. *De Episcop. et Cleric.*). Nempe, si degradatio totalis fuerat; nam partialis esse poterat, et ideo non distabat a depositione. Quo factum puto, ut Nostri et Canonistae, saepe degradationem cum depositione confundant; quod, etsi veteri juri congruat, a novo alienum est.

81 Sayr. V, 22, 1. Laym. n. 12. V. Ben. XIV. *De Syno.* IX, 6, 3, etc.

fidelibus dubietates, anxietates angoresque conscientiae: volens occurrere incommodis hujusmodi (1), Const. *Apostolicae Sedis*, IV. Id. Octobris 1869, sapientissimo consilio statuit, *ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, quae per modum latae sententiae hactenus impositae sunt, nonnisi illae quas in hac ipsa constitutione* inseruit, *eoque modo quo* inseruit *robur exinde habeant.* Simulque declaravit, *easdem non modo ex veterum canonum auctoritate, quatenus cum hac constitutione conveniunt, verum, etiam ex hac ipsa constitutione, non secus ac si nunc primum editae ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere.* Verum sarctas tectas servari voluit 1° eas censuras, quas Concil. Tridentinum decrevit, tulit, excepta ea quae continetur Sess. IV, in Decr. *De editione et usu Sacrorum Librorum* (2); et eas quae hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro Romani Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque Ordinum, et Institutorum Regularium, nec non quorumcumque Collegiorum, Congregationum, coetuum, locorumque piorum, cujuscumque nominis aut generis sint (3). Censurae igitur quae nunc vigent hae sunt.

1 Exinde autem patet Constit. *Ap. Sedis* esse *beneficium Principis,* concessum tum confessariis, tum poenitentibus; ideoque *latissime,* favore utrorumque, interpretandum (§ 228, 10). Et *nulla juris ratio patitur, ut eam nos duriore interpretatione contra ipsorum,* et maxime poenitentium, *commodum producamus ad severitatem* (L. 25 *De Legib.*).

2 Non eas, scilicet, quas Trid. ex jure antiquo, confirmavit, ut ecce XXIV. Ref. 1, 3 in fin.; vel restituit, ut puta XIV, Ref. 6; XXII, Ref. 1: nisi forte, cum antea essent f. s., eas fecit. l. s., veluti XXII, Ref. 11; sed quas ipsum Concilium invexit, sanxit (Ex cit. C. *Apost. Sedis*). Et neque has omnes; sed 1° exceptis his censuris quae, mutatis temporibus, obsoleverunt, ut XXV. Ref. Reg. 4; XXVI. Ref. M. 9; et 2° his locis exceptis, ubi Trident. non obtinet (Bonac. To. 3, Disp. 2, Q. 2, P. 14, n. 5).

3 Juverit heic pauca adnotare de hac Const. doctrinaliter interpretanda: dixi *doctrinaliter;* nam *authentica* ejus interpretatio pertinet ad Supremam Congregat. S. R. U. I. *privative quoad alias.* Principio igitur I°. tenendum est, omnes superiores censuras l. s., quae in hac Const. comprehensae non sunt, penitus fuisse abrogatas. II°. Illae vero quae in ea continentur habendae sunt *non secus ac si nunc primum editae ab ea fuerint;* quamobrem si aliquando forte ambiguum erit, utrum aliqua ex his in ea contineatur, an secus, *evidenter* (ut cl. Bertapelle, seu *Comment.* Patavini I, § 37, verbis utar) *ostendi debet, eam insertam esse in C. A. S.* Quarum III°. triplex genus constituendum est. *Unum* illarum, quae cum veteri jure plane conveniunt, sive ex parte, sive ex toto: hae, qua conveniunt, ex recepta veterum TT., et Canonistarum doctrina capiunt interpretationem. *Alterum* earum, quae recedunt a jure antiquo; hae, ut quaelibet nova lex, capiunt interpretationem ex regulis juris. *Tertium* earum, quae, utrum conveniant cum jure antiquo, an ab eo recedant, non satis apparet: in his semper id accipiendum puto quod favorabilius est reo: primo quia id juri congruit (§ 304, 3), deinde quia congruit Const. nostrae,

EXCOMMUNICATIONES L. S. SPECIALI MODO ROMANO PONTIFICI RESERVATAE.

390. Excommunicationes hujusmodi omnes ex Bulla in Coena Domini legi solita depromptae sunt, excepta ea, quae n. 10 continetur. His igitur C. *Apost. Sedis* declarat subjacere ipso facto « 1°. Omnes a « Christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocum- « que nomine censeantur, et cujuscumque sectae existant; eisque « credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet « illorum defensores (1). 2°. Omnes et singulos scienter legentes sine « auctoritate Sedis Apostolicae libros eorumdem apostatarum et hae- « reticorum haeresim propugnantes: nec non libros cujusvis auctoris « per Apostolicas literas nominatim prohibitos, eosdem libros reti- « nentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes (2). 3°. Schisma- « ticos et eos qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obe- « dientia pertinaciter se subtrahunt, vel recedunt (3). 4°. Omnes et

quae est Principis beneficium: atque ideo reor, interpretandam esse ex veteri jure, si hoc mitius est; sin severius, non item. IV°. Const. *A S.* derogat solis censuris l. s.; ergo censurae f. s., integrae permanent: et quidquid praeterea jure anteriori continetur; sive hoc *jussum* aliquod sit, ut puta obligatio denunciandi sollicitantes (§ 394, 4°); seu *vetitum;* v. c., prohibitio legendi improbatae editionis libros (§ 390, 2): nisi aliud ex ipsa Const. palam appareat. At vero *censuras*, queis abrogatum est, lata significatione, et eas accipere debemus, quae vel solius *poenae* (§ 394, 2°, 3°, 4°, 5°), immo et solius *privationis* (Cit. § 394, 1, 6°; § 395, 1°) vim habent.

1 B. C. (Bulla Coenae), § 1. *Quocumque* etc. Sed etsi nullo nomine censeantur, nulli sectae cooptati sint, hanc excomm. incurrunt: quod nemo unquam dubitavit, aut dubitat - *Credentes* (C. 15, § 2. *De haeret.*): quinam hi sint, definire haud facile est: plerique putant non differre ab haereticis, et canones eos recensere omnis dubitationis tollendae causa: quod vereor ne penitus verum sit: nam haeretici illico fiunt infames, credentes autem post annum (*C.* 13, § 15. *Eod.*). Sed vix dubitari potest, et ne vix quidem, *credentes* eos rectissime dici, qui credunt vera esse, quae haereticus aliquis docet a fide aliena, ignorans quaenam singillatim ea sint (Suar. *De Fide* 21, 2, 6: Laym. *De Fide* XIV, 5).

2 B. C. 1 c. Alex. VII. *Speculatores.*

3 C. 5. Dist. 19, C. 43, *Cau.* 23, 5. B. C. § 1. Schisma est: - *Separatio ab unitate Ecclesiae catholicae* - Unitas Ecclesiae duobus continetur, connexione membrorum inter se, et cum Rom. Pontifice, tamquam Capite ejus visibili (D. Tho. 2, 2, 39, 1). Itaque, propria ac stricta significatione, schismatici sunt qui et a corpore, et a capite Ecclesiae secedunt; ut *Catholici liberales*, quos vocant, ut *Veteres Catholici*, ut hi qui Ecclesiae *Nationali Italicae* cooptantur, etc. Hodie nullum fere schisma est, quod non profiteatur aliquem errorem contra fidem; quodque proinde non contineat et haeresim. Schisma *in facto* cum primis consistit (Suar. l. c. n. 12. Lugo *De Fide* 25, 38). Ideoque vere schismatici sunt qui Principi schismatico, vel haeretico,

« singulos cujuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint, ab « ordinationibus seu mandatis R. P. pro tempore existentis ad univer- « sale futurum Concilium appellantes; nec non eos quorum auxilio, « consilio, vel favore appellatum fuerit(4). 5°. Omnes interficientes, mu- « tilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hosti- « liter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, « Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos, vel Nuncios: aut eos « a suis dioecesibus, territoriis, terris, seu dominiis ejicientes ; nec « non ea mandantes, vel rata habentes; seu praestantes in eis « auxilium, vel favorem (5). 6°. Impedientes directe vel indirecte « exercitium jurisdictionis ecclesiasticae, sive interni sive externi « fori; et ad hoc recurrentes ad forum saeculare, ejusque mandata

externam obedientiam praestant quasi Supremo *Ecclesiae* capiti, etsi non credentes, et inviti (Suar. n. 13).

Schismaticis proxime accedunt qui se subtrahunt *ab obedientia solius capitis,* nempe *R. P. pro tempore existentis;* idest qui supremum ejus spirituale imperium, et jurisdictionem detrectant; licet Successori Eius se obtemperaturos polliceantur (Lugol. c. n. 37); nam auctoritatem interim detrectant: dummodo *pertinaciter,* idest scientes et volentes, id faciant.

4 B. C. § 2. Pius II. C. *Execrabilis* - Ait Const. *a R. P.,* atque ideo ab ordinationibus, vel mandatis ab eo editis tamquam ab Ecclesiae Capite, non tamquam a Rege - Sed necesse est appellare eo adhuc vivente, ed ad *Conc. Oecumenicum;* non item, v. c., ad Provinciale (licet heic atrocior injuria); et *futurum,* non praesens, (secus ac olim visum fuit multis TT.), nec forte intermissum. Appellatio haec coercetur ob injuriam, qua per eam afficitur R. P., ac proinde quasi *delictum sui generis* § 320, 15): atque ideo excomm. statim incurritur, etiam effectu non sequuto. Et jure prorsus; tum quia alias nunquam incurreretur, tum quia appellantes proxime accedunt schismaticis; et uti schismaticos eos haberi jussit Jul. II. C. *Suscepti regiminis.*

5 S. Pius V. C. *Infelicis.* B. C. § 11. Hujus excommunicationis, et ejus quae *canonis* dicitur (§ 365) eadem species est; quippe idem est objectum utriusque, licet non eadem sit utriusque interpetratio: nam illa latam, immo latissimam interpretationem accepit, haec strictam. Nihilominus, quia ad tuendos proceres Ecclesiae constituta fuit, est gravior; nam, reservatur R. P. s. m.; et latius patet, tum quoad actiones, tum quoad personas. Etenim ejectionem coercet et hostilem insequutionem. Porro *ejicere* est, aliquem e loco detrudere in quo versatur; ideoque huc non pertinent qui prohibent intrare (V. Comment. Rom. p. 208): *hostiliter* insequi est, insequi quasi hostem, vel hostium more; non item, si quid opinor, alicujus injuriae ulciscendae causa. Et mandantes coercet, et ratum habentes, et auxilium vel favorem praestantes. An et consulentes? Non puto, nam quando C. A. S. et hos coercere voluit illos nominatim recensuit (Hoc § nn. 4, 6): nec inconsulto heic eos omisisse dicendum est. Et quando heic stricte interpretari oportet, hanc excomm. non subeunt qui *ejectum* ab aliis reverti prohibent; nec qui aliquid contumeliosum adversus eos patrant, v. c., qui Episcopo vi aliquid, v.c., vestes detrahunt, lacerant; vel pulvere, sputis eum foedant (V. Bonac. To. 3. Disp. 2, q 3, p. 6, § 1, n. 3): sed pene omnes recidunt in excomm. Concilii Lateranensis (Cit. § 365).

« procurantes, edentes, aut auxilium, consilium, vel favorem prae-
« stantes (6). 7°. Cogentes sive directe, sive indirecte judices laicos

6 Ex C. 3 *De immun. Eccles* in 6°. B. C. § 16. Hoc, et sequenti artic. tuetur jurisdictionis ecclesiasticae tum exercitium, ne quis ei obstaculum interponat; tum jurisdictio ipsa, ne quis illam usurpet. Et primo exercitium. Principio *jurisdictionem* heic accipio, quia versamur in odiosis, propria ac stricta significatione (§ 71, 4), et eam quae in regendo, et gubernando consistit. Omnem, inquam, seu externam et ordinariam, ut antea (§ 17. B. C.); seu internam, et delegatam; seu contentiosam, seu voluntariam; lex non distinguit. *Exercitium* autem jurisdictionis *impedire* est, prohibere, ne is qui illa praeditus est, ea vel plene uti, vel utiliter uti possit. Et quando omnis jurisdictio cum primis in ligando et solvendo, adeoque in dando vel adimendo, et, ut generaliter dixerim, in faciendo posita est, nihil refert quid quis prohibeat; ligare (v. c., censuris), an solvere; conferre beneficium, an adimere: vel quodvis aliud praestare, e. g. visitare dioecesim, dimissorias ad ordinationem concedere, etc. Et licet quis jurisdictione sua functus sit, v. c., in beneficio aliquem instituerit, si tu institutum prohibes, quominus possessionem capere possit, v. c., minis, aut negato sibi, per te, *Regium placet*, excommun. contrahis, quia executio alicujus sententiae, vel decreti, pertinet ad jurisdictionem ejus a quo sententia, vel decretum prodiit (L. *Si praetor* 75. *De Judic.*) et *postremum in jurisdictione est* (L. 1. *Si quis jus dicen.*). Aliud juris est, si quis cogat, Episcopum jurisdictione sua uti; e. g. Sejum censuris coercere, vel a censuris absolvere; vel ei beneficium conferre, aut adimere: vel eum vexat postquam jurisdictione sua functus penitus est, v. c., quia Sejum excommunicavit (Conf. C. 11. *De S. E.* in 6°). Sed nec is qui obstat volenti jurisdictione uti per fas et nefas, contrahit hanc excommunicationem; v. c., volenti beneficio expoliare clericum non subditum, vel sine judicio, vel post appellationem interpositam (Ex C. 3. *De Imm. eccles.*); nam *vim, injuriam* repellit (V. Filiucc. 16, 207).

Est autem triplex genus eorum, qui *principaliter* huic excommunicationi sunt obnoxii, nempe impedientium, et recurrentium - edentium mandata - cooperantium.

I. IMPEDIENTIUM: impedire dicitur qui *cogit* ab incoepto desistere (V. Salm. IV, 10, 95); proinde si fallaciis utitur, magis decipere videtur. Sed utrum necesse sit impedire auctoritate publica? Affirmantium sententia olim communior (Ex § 15. B. C. V. Bonac. ibi. Quae. 17 P. 1, n. 7); hodie contraria fortassis verior, quia C. A. S. loquitur sine ulla distinctione. Illud non interest quis prohibeat, publicus homo, an privatus; laicus an clericus: utrum *per se* an per alios; lex non distinguit: directe an indirecte (sed quis indirecte prohibere dicendus sit, plerumque difficile est definire, quia magis in facto, quam in jure consistit). Neque huc pertinent Clerici *intrusi* (V. Reiff. V, 3, 519): sane Pius IX. Ency. 21 Nov. 1873, eos excommunicationi subjecit in Helvetia; quam S. C. C. 7 Maji 1874 ad Lombardos Venetos produxit: nam quod is, qui forte detrusus fuit, jurisdictione uti non possit, per accidens fit. Nec demum is qui, v. c., Parochum, Episcopum vexat ex alia causa, si is, ut vexatio cesset, incoepto (e. g., contra clericum, judicio) desistat; nam hoc quoque per accidens fit (Ex B. C. § 16. V. *Hac de causa*. Bonaci. P. 2 n. 4). Hactenus de his qui impediunt re et *facto*, proprio inquam; ideoque per se.

Secundum genus est RECURRENTIUM ad hoc: hi quasi *jure*, idest officio magistratuum, atque ideo *per alios* im-

« ad trahendum ad suum tribunal personas Ecclesiasticas praeter « canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra « libertatem, aut jura Ecclesiae (7). 8°. Recurrentes ad laicam pote-

pediunt. Dices; Const. ait *impedientes* ET *recurrentes:* ergo utroque opus est. Haud ita sane, sed illud *et* accipiendum est - VEL - (Reginald. IX, 325; ex B. C. § 16. Avanzi., et cl. Bertap.): nec est novum in jure (L. 53. *De V. S.*); primo quia heic subest novus impediendi modus; deinde eo quod alias haec excomm *perraro,* imo vix, locum haberet (V. § 186, 32): demum, quia contrarium est a § 16. B. C. (unde hic artic. depromptus fuit) alienissimum. Sed recurrendum erit, *ad hoc,* idest, *ad eludendum judicium fori ecclesiastici* (B. C. § 16): quamobrem si qua alia, non contemnenda, causa recurreris, v. c., quia judex ecclesiasticus improbe differt, vel quia, ob injuriam temporum, ei non paretur impune, excomm. cessat (Arg. ex § 13. B. C. Covarr. Ronca. cl. Pennacchi p. 254): dum ne agatur de causis spiritualibus. - *Ad forum saeculare,* idest ad eos, penes quos est, jure civili, usurpata haec impediendi potestas: proinde si ad alias potestates, seu magistratus, vel officiales recurrerint, excomm. cessat, si quid opinor. Sed alii putant *fori* appellatione heic significari quascumque personas, quae quamlibet potestatem habent: et valde probabile est, quia fori appellatio, paucis verbis ante, latiori significatione accepta est: viderint sapientes: tu. V., si lubet, Commentariol. nostrum in C. *A. S. Reate* 1880. Addit Const. *Ejusque mandata procurantes:* ergo quoad mandatum procuraverint, excomm. cessat: nam, ex uno capite, nihil heic cogit conjuncta pro disjunctis accipere; ex altero vero ad poenam incurrendam, regulariter, delicto perfecto et consummato opus est. Et utrumque simul desiderare videtur B. C.: et est tutius, quia versamur in odiosis.

Tertium genus est EDENTIUM MANDATA ad impediendum exercitium jurisdictionis ecclesiasticae. De his pene expedita res est. *Edere* heic significat *condere* ut in C. 53. *De S. E ; decernere,* ut in B. C. § 16 (Bonac. n. 34). Ergo haec excomm. non tenet actuarios, praecones, apparitores, etc. Immo nec ipsos edentes, si quid opinor, si nulla, nec ipso jure civili, habent jurisdictionem hujusmodi, quia impediendo nihil agunt; nam eis non paretur impune.

Praeter hos, excomm. contrahunt, quasi rei accessorii, qui auxilium consilium, vel favorem praestant: non item qui mandata exequuntur, quia hos exclusit C. A. S. Ad ultimum admonendi sumus, hunc articulum non pertinere ad eos qui impediunt solius ordinis exercitium; v. c., confirmare, ordinare, ungere morituros; vel ea impediunt, quae magis juris et libertatis naturalis sunt: velut acquirere bona temporalia, ea distrahere, contractus inire: et planum est.

7 V. Mart. V. C. *Ad reprimendum. B. C.* § 15. Insignis hic artic. est, atque arduus: duas partes habet; una fori privilegio, altera Ecclesiae libertati et juribus cavet.

Prima obscurior est, quae plurimos torsit, et Commentatores *Const.* A. S. *fefellit.* Scilicet, etsi verba eam videantur habere intelligentiam quam hi eis tribuerunt, mens tamen legislatoris (mihi nunc explorata satis) aliud vult. Nec est novum in jure. (V. L. 15. § *Aliud. De excusat. Tutor.*). Ante omnia tenendum est, hunc artic. depromptum fuisse ex cit. § 15. B. C. Porro hic § 15, excommunic. coercebat judices laicos, eorumque subalternos trahentes clericos ad suum tribunal: Const. nostra excommunicationi hos exemit, tum quia plerique ex eis plerumque hos trahebant, ne loco moverentur, vel ne quasi praevarica-

« statem ad impediendas literas vel acta quaelibet a Sede Apostolica « profecta, vel ab ejusdem legatis, aut delegatis quibuscumque; « eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte

tores in officio, vel alias punirentur, ideoque quasi *metu coactos:* tum ut ne Ecclesia excommunicationibus repleretur, eique obnoxios esse voluit eos tantum, qui illos cogunt. Et S. U. I. consulta respondit fer. IV. die 1 Februarii 1871, Constitutionem A. S. *non attingere eos, qui subordinati sunt, etiamsi judices fuerint, sed eos* TANTUM *qui, a nemine coacti, vel talia agunt, vel alios ad agendum cogunt.*

Itaque *cogentes* accipere debemus hos, qui vel nullum superiorem magistratum agnoscunt (*Ministros* vocant); vel qui sponte sua, *a nemine*, ideoque nec a lege, coacti, cogunt judices trahere ad suum tribunal eos, qui fori privil gaudent. Sed necesse est, ut 1°. et hi qui cogunt, non qua privati, vel potentiores cogant, sed potestate qua aliis imminent; sive, uti ajebat B. C. *ex praetenso eorum officio:* et 2°. ut hi qui trahuntur, quasi clerici trahantur, et non quo alio nomine; v. c., quasi tutores, fidejussores, peritiores, testes, etc: atque demum 3°. et illi trahere jubeant, et hi trahantur *ad tribunal* judicis laici; idest ad locum in quo magistratus *jus dicunt* (L. 11. *De Just. et Jur.*); ideoque *judicium* ejus subiturus. - Quamobrem excommunicat. non incurrunt qui cogunt aliquem trahere ante Magistratum, cui nullum tribunal est, v. c., ad Irenarchas, vel Praefectum urbis; vel est quidem, verum, non ut jus in eum dicat, sed qua de alia causa, e. g., ut ei de plano praecipiat aliquid, vel ut eum corripiat, admoneat, etc. Illud non interest quodnam judicium agatur, poenale ne, an civile, ut planum est; et licet *illuc* ob crimen vel gravissimum trahantur *huc* ob debitum unius teruncii; injuria in trahendo est. Quae omnia adeo manifesta sunt, ut probatione, vel DD. auctoritate non egeant. At qui huic excomm. sunt obnoxii non excusantur, quod coegerint trahere, non contra, *sed praeter canonicas sanctiones*, idest non servatis conditionibus, quibus forte trahere permissum est. Quod autem plerique existimarunt, excommunicationem incurrere *actores*, qui ad laica tribunalia trahunt clericos, hoc, nedum a Const. nostra (et ita pluries respondit S. U. I.), sed et ab ipsa B. C. alienum est. Nec obstat C. Martini V. *Ad reprimendum*, quia C. A. S., non ex hac Const., sed, ut dixi, ex B. C. hunc artic. deprompsit: a qua proinde et interpretationem accipere debet.

Venio ad alteram articuli partem. Hac igitur coercentur edentes leges, vel decreta contra libertatem, aut jura Ecclesiae - *Edentes*, idest sancientes, ut in artic. superiori: *leges*, quae nempe constituuntur ab his, penes quos suprema potestas est (§ 161); *decreta* quae et a quolibet magistratu feruntur non singulariter (contr. Alter., Filiusc., etc.); sed generaliter (Ugolin ap Bonac. D. I, P. 16, sect. 2, P. 1). Quae mihi verior sententia est, tum ex C. 49 *De S. E.*, unde haec censura primum prodiit, et ex § 15. B. C.; tum ex hac ipsa Const. nostra qua (artic. praecedenti) ea quae in singulos feruntur, *mandata* vocantur. *Contra*, etc. haec verba patent latissime, et omne prorsus feriunt legum seu decretorum genus, quibus potestas sive jurisdictionis (etiam latissime sumptae), sive ordinis: seu quodibet aliud jus; seu profluat ex lege divina (ut puta jus docendi, praedicandi); seu ex lege naturali (velut jus acquirendi et alienandi bona temporalia) intercipitur, restringitur, perturbatur (V. Sillab. §§ 22, 26, 27, 29, 32, 33). Haec excomm. coercet solos edentes leges, vel mandata (nempe ex quo publicata fuerint: v., §§ 162, 16; 202, 15), omnes inquam; et praeterea neminem.

« prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios lae-
« dentes vel perterrefacientes (8). 9°. Omnes falsarios literarum Apo-
« stolicarum, etiam in forma Brevis, ac Supplicationum, gratiam,
« vel justitiam concernentium per Romanum Pontificem, vel S. E. R.
« Vice Cancellarios, vel Gerentes vices eorum, aut de mandato ejus-

8 Hoc articulo jurisdictioni, et potestati R. P. *speciatim* consulitur (C. 3. *De Immun. Eccl.* in 6°. B. C. § 13). Literae Apost. sunt quae prodeunt R. Pontif. nomine, seu in forma *Bullae, seu in forma Brevis:* Acta S. Sedis, quae geruntur nomine ejusdem, vel de ejus mandato; puta citationes, monitoria. processus. Legatos vero accipere debemus, non *natos* § 93, in fi.); nec delegatos, a jure (utrorumque enim potestas ordinaria est, et perpetua), sed ab homine (§ 72, 13). Hac excommunicatione *animadvertitur* in recurrentes, prohibentes, laedentes. 1°. In *recurrentes:* ergo eam non incurrit qui, in jus vocatus, submovet ope cujusvis exceptionis Literas, vel Acta A. S. etc. *Ad laicam potestatem:* potestatem accipio, quae jure civili eorum executionem impedire valet (V. cl. Pennacchi Comm. p. 282). 2°. *Prohibentes promulgationem,* idest, *publicationem* (§ 162, 16); vel *executionem,* nempe quidquid necessarium est, ut haec effectum habere, et quis eis uti possit; ut puta si prohibeat tabelliones super eis instrumenta conficere, vel confecta partibus tradere (Bonaci. D. I. Quae. 14. P. 2, n. 4), vel his traditis uti: et licet indirecte prohibeat; v. c., *per alios;* vel si id agat, ne Regium *Placet,* aut *Exequatur* (ubi eo, ex jure civili, opus habent) obtineant. Sed, ut quis prohibere dicatur, opus est, ut et illa jam impetrata. edita fuerint; et ipse facto aliquo *positivo* eis obsistat. Quamobrem excomm. non incurrit qui illa impetrare vetat (Contra B. C. § 13. in fi.); nec is qui impetratis obstat actu aliquo *negativo,* ea prohibere (nec indirecte) dicendus est; puta si ea publicare, expedire, tradere recuset: etsi recuset (Episcopus quoque), - quod nondum Principis consensus accesserit (Reginal. IX, 324, 327). Quaestionis est, utrum necesse sit haec prohibere auctoritate publica (V. Bonac. l. c. n. 10): et licet sentent. affirmantium sit communior, et verior forte, quia lex non distinguit, res tamen dubia est. Demum 3°. *laedentes et perterrefacientes.* Porro *laedi* proprie corpus dicitur (Brisson. *Vocab. Juris.* V. *Laedi*); et laedere graviter opus est, quia excommunic. est gravis poena: *perterrefacere* autem est, plusquam metum facere; ideoque metum facere oportet nedum gravem, sed oppido gravem, si quid opinor; et absolutum, non relativum (§ 138, 13). *Eorum causa;* idest, ut interpretor, ad publicationem vel executionem impediendam - *Sive ipsas partes, sive alios:* verum alios accipere debemus eos, ad quos pertinet horum publicatio, vel exequutio: veluti *procuratores, agentes, notarios, executores, subexecutores* (B. C cit. § 13). Qui autem huic excomm. sunt obnoxii, non excusantur, quod tantum *ad tempus* (v. c., quoad obtinueris *Regium Exequatur,* vel quoad restitueris ablatum injuste) recurrant, impediant, perterrefaciant (Duard. Regin. 322); quia non cessat injuria in *Sedem Apost.* Ad ultimum videamus utrum haec excomm. teneat ante effectum sequutum. De impedientibus inter DD. non convenit; et hoc satis: ergo eo minus recurrentes, et perterrefacientes ea tenentur, quia quasi *conatum* praestant (V. § 298, 29). At laedentes teneri puto statim ac laeserint, quia delictum *sui generis* est; et contrarium dicere vix non ridiculum foret.

« dem Romani Pontificis signatarum; nec non falso publicantes li-
« teras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes
« Supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu Vice
« Cancellarii, aut Gerentis vices praedictorum (9). 10°. Absolventes
« complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sa-
« cerdos, licet non adprobatus ad confessiones, sine aliqua gravi
« exoritura infamia et scandalo possit excipere morientis confes-
« sionem (10). 11°. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona,
« reditus ad personas Ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut
« beneficiorum pertinentes (11). 12°. Invadentes, destruentes, deti-

9 C. 7 *De Crim. falsi* B. C. § 8. Hac excomm. coercetur crimen falsi. Hoc definitur. - *Veritatis immutatio, vel suppressio in fraudem alterius facta* (Reuzzi *Synops. Elem. Iur. Crim.* Lib. IV, Cap. 24, § 20). Admittitur dictis, factis, scripturis: heic coercetur quod scripturis admittitur; et propter reverentiam Apostolicae Sedis coercetur. Non quodvis inquam, sed 1°, quod fit in Literis vel Signaturis (*signaturae* dicuntur supplices petitionum libelli R. P. oblati) apostolicis, sive gratiae sive justitiae (V. § 236), quae prodeunt ab his, qui hoc agtic. recensentur (non item quae ab aliis prodeunt, licet a Sacris urbis Congregationibus prodierint, vel a Nunciis aut Legatis Apostolicis, etiam a *Latere* (Navarr. 27, 27. Regin. IX, 289. Suar. XXI, II, 42, 49). Et 2°. quod fit seu *veras* corrumpendo; seu *falsas* publicando, aut signando sub nomine R. P., etc. Nempe, postquam munita fuerint sigillo, et plumbo (quando hodie et plumbo opus est), nam sine his, cum nondum sint authenticae, nondum valent (Ex L. 6. *Ad L. Cornel. De Fals.* Bor aci. Disp. I. Q. 7, P. 3, n. 11): et dum ne ita exciderint, ut iterum valere nullatenus possint (Navarr. 18, 160. Regin. IX, 289); velut dispensatio matrimonialis mortuo dispensato. Excommunicatio autem incurritur statim ac veras corruperis; falsas publicaveris, aut signaveris (Ex L. 8. Ad L. *Corn. De fals.*): licet postea, v. c., facti poenitens, eis usus non fueris (C. I. *De Crim. falsi*). Eam autem hodie incurrunt hi soli qui corrumpunt, publicant, signant: non consulentes, neque cooperatores, ut antea; neque, verius, mandantes (Contr. L. 29. *Ad Legem Corn de fals.*). *De utentibus* V. § 392, 3.

10 Ben. XIV. B. *Sacram. Poenitentiae* C. *Apostolici muneris*. Sed de hac in *Tr. de Poenitentia.*

11 Varia, implexa, difficilis haec materia est, et hodie pene quotidiana; quam idcirco non licet attingere summis digitis. Agitur de bonis ecclesiasticis: porro *bona* accipimus quae in patrimonio cujusque sunt (L. 49. *De V. S.*); ideoque res omnes, sive mobiles, sive immobiles, reditus, pecunia, jura: *ecclesiastica*, idest ad Ecclesiam pertinentia; *ecclesiae* autem vocabulo continentur omnes ecclesiae, capellae in eis extructae, et coemeteria; monasteria omnia; et omnes personae morales, velut hospitalia, orphanotrophia, nempe auctoritate Episcopi excitata (§ 43, 2). Agendum est de bona hujusmodi 1°. usurpantibus et sequestrantibus: 2°. de occupantibus citra usurpationem, de que sive illa sive ista acquirentibus, alienantibus, vel retinentibus: 3°. De alienantibus, vel acquirentibus sine beneplacito Sedis Apostolicae.

Et 1°. videamus de usurpantibus et sequestrantibus. Hos, excommunicationi primum subjecit C. 13. *De Elect.* in 6°; unde serius (Cf. Sayr.

« nentes per se vel per alios civitates, terras, loca, aut jura ad Ec-
« clesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, re-

III, 21, 3) prodiit § 17. B. C.; ex quo hic art. C. *Ap. Sedis* depromptus est. USURPANTES *communissime* accipimus *eos qui rem* 1°. occupant 2°. a domino 3°. *quasi ad se pertinentem* (V. cit. Comment. § 86): Ergo (ex 1°.) huc non pertinent qui aliquid, citra occupationem, retinent injuste; v. c., conductor, vel haeres qui rem ecclesiae relictam non tradit (Filiucc. XVI, 218): nec ex 2°. qui ab alio, v. c., ab usurpatore (Ex S. Poenit. 10 Mart., et 12 Apr. 1881) illam acquirit actibus seu ultimae voluntatis, seu inter vivos (Ex S. U. I. 8 Julii 1874. Comment. Rom. p. 370): nec demum, ex 3°. fures, raptores, praedones, etc. (Ex S. Poenit. 9 Mart. 1870. De Angel. III, 13, 7). Illud, verius, non interest, utrum quis aliquid usurpet publica auctoritate, an privata, quia lex non distinguit, et est sententia longe communior (Thesaur. V. *Usurpatio* Cap. I, n. 1; Salmat. 10, 6, 93) - SEQUESTRANTES: sequestrum est: - *Rei controversae, sive mobilis, sive immobilis* (Ex L. 2. *De Sequestr.* Pirhing) *penes aliquem depositio, ut lite finita, victori restituatur* (Ex L. 12. *Depos.* L. 169. *De V. S.*). Fit vel consensu partium, vel officio judicis; heic coercetur quod fit judicis officio. Nempe injustum: idest si vel nullo jure sit factum, vel nulla cogente necessitate, utputa subtractionis, dilapidationis periculo (CC. 2, 3. *De Sequest.* L. 5. C. *Quor. appell.*). Hodie obtinet et aliud sequestrum, quod *penes tertios* dici solet, juri canonico ignotum; quo videlicet is, qui debitoris mei rem detinet, prohibetur ei reddere, ut mihi cautum sit: dubitari potest, an haec excomm. ad hunc quoque sequestrum sit producenda, quia censurae C. A. *Sedis* perinde habendae sunt, *ac si primum editae ab ea fuerint;* an secus, quia *vim accipiunt ex veterum canonum auctoritate* (§ 389)? Ego hoc magis puto (§ 184, 15; § 304, 6): Hanc excomm. incurrunt, non qui quamcumque rem ecclesiae sequestrant, sed qui *jurisdictionem, bona, etc. ad personas etc. ratione suarum ecclesiarum, aut beneficiorum pertinentes.* Ergo eam effugit qui sequestrat, usurpat v. c., quae Locis Piis pertinent; vel Ecclesiae quidem in qua adscriptus est, sed aliis usibus destinata; v. c., divinis obeundis, aedibus reparandis, etc.: vel, quae ab ipsis quidem percipiuntur, sed alicujus operis, vel laboris intuitu: ut puta distributiones quotidianae, *stolae* reditus, quos vocant, etc.: stipendia a parochis suis coadjutoribus assignata. Amplius; his in locis, in quibus privilegio fori, vel Concordatibus, vel consuetudine legitime invecta, abrogatum fuit, haec excommunicatio cessat; excepta usurpatione, vel sequestratione jurisdictionis ecclesiasticae; et planum est. Et soli usurpantes, et sequestrantes eam incurrunt. Sequestrantem vero accipimus judicem, quia sequestratio, non necessitatis, sed arbitrii ejus est (L. 1. C. *De Prohib. Sequestr.* Bonaci. Ronca etc.); non item *actorem*, quo instante sequestrum indicitur; quod Bonacinae indubium videtur: nisi aliud legibus obtineat. Verum sedulo animadvertendum est. ne hi, qui hujus, articuli excomm. effugiunt, incidant in excomm. latam a Conc. Trident. XXII. R. XI. Romano quoque Pont., sed simpliciter reservatam: quod quisque ex ejus verbis dispicere poterit - En verba Tridentini.

Si quis alicujus Ecclesiae vel Loci Pii jurisdictiones, bona, census, jura, fructus, et quascumque obventiones vel emolumenta, quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, vi vel timore incusso, seu quacumque arte aut quocumque quaesito colore in suos usus convertere, illosque usurpare praesumpserit, seu

« tinentes supremam Jurisdictionem in eis; nec non ad singula « praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes (12).

impedire ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur, is anathemati tamdiu subiaceat quamdiu ea quae occupaverit, vel quae ad eum quomodocumque, etiam ex donatione supposita personae pervenerint, restituerit, ac deinde a R. P absolutionem obtinuerit. Haec excomm. latissime patet; nam attingit 1°. res pene omnes. 2°. Omnes prorsus *personas;* usurpatores, occupantes, detentores (nempe suo nomine), haeredes: et demum clericos, qui usurpationum hujusmodi auctores fuerint, vel eis consenserint. Et 3°. omnes actus quibus dominium transfertur: veluti si quis empta ab usurpatoribus aliis vendat, donet, testamento relinquat, etc: uterque igitur (nempe ille novam) excom. incurrit (Pius IX Alloc. 23 Jul. 1873. S. U. I. 3 Jul. 1874) Verum Decretum istud non ad quascumque usurpationes pertinet, sed *ad auctoritativas, et potentiales* tenus: proinde usus *nimium rarus est in Curia Romana.* Card. De Luca Disc. 22 *ad* Sess. 22, Cap. 11. *Conc. Trid.*), cujusmodi sunt, v. c., capta in bello (Benod. XIV. C. *Urbem Antibarum* - et C. *Cum evangelicas*); quia bella, nisi publica auctoritate, non fiunt, et bello capta mulieres et resp. quasi sua sibi vindicant (§ 17. *De A. R. D.*); vel legibus (seu, penes nos, 7 Jul. 1866, et 15 Aug. 1867) proscripta.

II°. Alterum genus eorum est qui bona ecclesiae, vitra publicae usurpationis causam, occupant, acquirunt, alienant, retinent. Adversus hos nulla extat in Conc. Trident. neque in Const. nostra excomm. l. s., excepta ea de qua in Extr. *Ambitiosae,* de qua serius.

III°. Tertium genus eorum est qui alienant, vel acquirunt sine beneplacito Apostolico, de quibus in P. III.

12 B. C. § 20. Haec excomm. spectat *ad defensionem dominii temporalis ad Sedem Apostolicam pertinentis* (Suar. 2, 21, 104); sed, hodie, quod ad solam ditionem Pontificiam (V. cl. Pennacchi, *Comment.* p. 387). Proinde *jurisdictionem*, et *jura* (quae duo pene idem significant) hic accipere debemus temporalia; nec quamlibet jurisdictionem, sed *supremam;* idest eam quae *soli Principi* competit; ac proinde, nec quaelibet jura sed *majestatica:* ut puta jus vitae et necis, jus indicendi tributa, jus creandi magistratus, etc. (Bonac. Disp. 1. Q. 21. P. 1. n. 16).

Hanc excomm. incurrunt *principaliter* 1°. *Qui invadunt, vel destruunt terras,* etc. 2°. *qui usurpant vel perturbant,* etc. Usurpant, seu vi, seu proditionibus: seu quovis alio quaesito colore; v. c., praecavendae seditionis praetextu (Duard. Sayr. Bonaci. n. 18): ut abhinc ann. 40 (V. Spada - *Rivoluzione di Roma* - Vol. I: p. 440); perturbant, nempe *politice:* ac demum 3°. Qui usurpata, vel ab aliis, *retinent. Accessorie,* ut sic dixerim, qui auxilium, consilium, favorem praebent *ad singula praedicta,* idest, vel ad unum eorum tantum. Verum definire, quinam dicendi sint haec praestare *retinentibus,* perdifficile est, et oppido salebrosum: dicam quod sentio. Respublica, ut stare possit, duobus cum primis indiget, magistratibus, et militibus. *Magistratus* sunt vel politici, vel civiles, vel mixti; illi qui formae reipublicae isti qui civium incolumitati, *hi* qui utrique student: itaque illos huic excomm. obnoxios esse, istos non esse, quia Civitas necare seipsam non potest, utrumque (autego fallor) palam est: sed et *hos* eximere aequius est (V. § 304, 9. Item et *milites,* quia conscribuntur inviti, (V. not. 7. v. *Prima*); ideoque exceptis his, qui vel sese dedunt (Ex Decl. Pii VII, 24 Aug 1808, et S. Poenit. 10 Decem. 1860 ad 7, et 8); vel, confectis stipendiis, militiam sine

EXCOMMUNICATIONES L. S. ROMANO PONTIFICI SIMPLICITER RESERVATAE.

391. « 1°. Docentes vel defendentes, sive publice sive privatim pro- « positiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis « poena latae sententiae; item docentes vel defendentes tamquam « licitam praxim inquirendi a poenitente nomen complicis, prout « damnata est a Ben. XIV, in Const. *Suprema* 7 Julii 1745 et C. *Ubi* « *primum* 2 Julii 1746, et C. *Ad eradicandam* 28 Sept. 1746 (1). 2°. Vio-

gravi incommodo deserere potuissent. Praeter hos favere retinentibus intelliguntur, qui *proximam* (alias infinita hujus rei aestimatio erit) eis ad id operam praestant, puta, pecunia, delationibus, scriptis, consiliis, etc. - At qui usurpatoris, vel invasoris partes simpliciter sequuntur *(adhaerentes)*, hodie huc non pertinent, *C. A. S.* eos praeterit (Contra B. C. § 21).

1 Hic artic. in duas partes diducitur. PRIMA pertinet ad propositiones damnatas: nempe 1°. a *Sede Apostolica* idest ab ipso R. P. et 2°. *sub poena excomm.* l. s. Proinde huc non pertinent, 1°. damnatae ab aliis (v. c. Wicleffi, et Hus diris devotae in Conc. Costansiensi); nec verius, ex 2°. damnatae ab ipsa sede Ap., sed non sub poena excomm. l. s. (ut ecce quae in *Syllabo* collectae fuerunt); etsi forte damnatae sint sub poenis, et *censuris* in jure contentis (Croix I, 216. Cl. Pennacchi p. 461. V. § 307, 35). HAC autem excomm. coercentur soli *docentes, vel defendentes;* non item qui eas affirmant, asserunt, tenent; nam quando RR. PP. hos quoque coerceri volunt illos recensent nominatim.

Venio ad ALTERAM partem. Benedicto XIV. P. M., praxis apud Lusitanos inolescere coeperat exquirendi a poenitentibus nomen et habitationem complicis, *falsa zeli imagine seducti, et in primis procurandae complicis correctionis gratia: nec modo suadendo,* SED *denunciata* QUOQUE *nisi revelaverint, absolutionis Sacramentalis denegatione* (cit. C. *Suprema*). Pontifex ille sapientiss. damnavit eam praxim, et excommunicationi l. s. obnoxios esse voluit et illos qui eam licitam esse *scribere, aut loqui* non dubitabant; et confessarios qui *haec exquirere praesumerent, absolutionem* reticentibus *denegando.* Constitut. nostra *hos* praeterit, et excommunicatione coercet solum *docentes, vel defendentes licitam esse praxim exquirendi* NOMEN (non habitationem) *complicis.* Damnat, inquam, hanc *praxim,* PROUTI *damnata est a Bened. XIV:* quamobrem, ad hanc excomm. incurrendam, opus est, ut quis utrumq. licitum esse doceat: nempe, et exquirere nomen complicis, et reticenti absolutionem denegare. Et mihi consentiunt clariss. De Varceno h. a. n. 4. Del Vecchio To. II, § 725. Edit. II, et Ganglaude *Comment.* p. 161. At clar. Bertapelle, *Comment.* Par. I, § 189, putat satis esse alterutrum; nempe, quia Ben. XIV damnavit praxim exquirendi nomen complicis, sive *suadendo,* sive *absolutionem denegando.* Haud ita sane, ut legenti facile patet. Quid quod confessarios ita demum excomunicationi subjecit, si poenitentem inabsolutum dimisissent (Cit. B. *Ubi primum*)?

Sed dubitari potest, utrum excommunicationi sint obnoxii qui, non *ex falso animarum zelo,* sed qua alia causa exquirunt etc.? Timidus negavi in Comment. edito Reate 1880. § 97,

« lentas magus suadente diabolo injicientes in Clericos, vel utriusque « sexus Monachos, exceptis, quoad reservationem, casibus et per- « sonis de quibus jure vel privilegio permittitur ut Episcopus, aut « alius absolvat (2). 3°. Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud « provocantes, vel ipsum acceptantes et quoslibet complices vel « qualemcumque operam aut favorem praebentes; nec non de in- « dustria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est « non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel « imperialis (3). 4°. Nomen dantes sectae *massonicae* aut *carbonariae* « aut aliis ejusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam vel legi- « timas potestates seu palam seu clandestine machinantur; nec non « iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; earumve oc- « cultos choriphoeos, ac duces, non denunciantes, donec non denun- « ciaverint (4). 5°. Immunitatem asyli ecclesiastici violare jubentes,

ex cit. B. *Ubi primum* quae *hos*, non S. O., sed locorum Ordinariis denunciari, et ab his suspensione, aliisque poenis coerceri praecepit: mihique adhaesit cl. Gasel. l. c.: nihilominus haesi, et adhuc haereo. Illud profecto dubitandum non est, appellatione *complicis* contineri, non solum complicem in peccato turpi, sed omnes.

2 C. 4, *Caus.* 17, 19.

3 Trid. XXV, R. 19. De hac et Superiori excomm. in Par. II fusius.

4 Clem. XII C. In *eminenti* 24 Ap. 1738; Bened. XIV. C. *Providas* 18 Maji 1751. Pius VII, 13 Sept. 1821. Leo XII. C. *Quo graviora* Pius IX. Alloc. *Qui pluribus* 9 Nov. 1846, et *Multiplices inter* 25 Septemb. 1865. Ac demum SS. D. N. Leo PP XIII. Encycl. *Humanum genus* - 20 April. 1884; qua Pontifex sapientissimus in massonicam ipsam societatem, in doctrinam ejus universam, et consilia, et sectiendi consuetudinem, et agendi animum intendit, quo vis illius malefica magisque illustraretur, omnino perlegenda, et consulenda. Sectae Massonicae, aut Carbonariae illae omnes intelliguntur in Constitutionibus Pontificis: - *Quae adversus Ecclesiam vel Gubernium sibi aliquid proponunt* (S. U. I. 5. Aug. 1846) - quocumque nomine vocentur (Clem. XII. l. c. § 2) - Uti autem *secta* intelligatur necesse est, ut jam coita sit, ideoque ut sua statuta, suosque officiales habeat. Ut sit *massonica* opus est, ut aliquid moliatur, quod vel ab Ecclesiae catholicae doctrina, disciplina, juribus; vel a forma legitimi regiminis, aut a jure civitatis publico (§ 198), alienum sit. Quin puto massonicas esse, quae quidvis publicae potestatis sibi usurpant; v. c., poenis in praevaricatores constitutis; nisi ejusmodi poenae sint, quae pactis conventis comprehendi possunt, ut mulctae. Nec refert utrum clam machinentur, an palam (Pius IX. C. *Multiplices inter*); ac proinde, *utrum a suis, asseclis exigant, an non, juramentum de secreto servando* (S. U. I. 5 Aug. 1846): nec utrum viri Principes, et Moderatores Civitatis eas tolerent, foveant. Uti autem aliquis huic excommunicationi sit obnoxius, necesse est ut ei det nomen sciens prudens: quid igitur si dubitet massonica ne societas sit, an licita? Et in dubio juris non est prohibendus ei nomen dare, in dubio facti non est permittendus (§ 256, 5): et si quae secretum juratum exigat, illa massonica praesumenda est (Bened. XIV, l. c. Sed V. § 208, 64). Excommunicatio autem incurritur per solam cooptationem, li-

« aut ausu temerario violantes (5). 6°. Violantes clausuram Monialium « cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint in « earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque « eas introducentes vel admittentes, itemque Moniales ab illo ex- « euntes extra casus ac formam a S. Pio V *in C. Decori* praescri- « ptam (6). 7°. Mulieres violantes regularium virorum clausuram, et « Superiores aliosve eos admittentes (7). 8°. Reos simoniae realis in « beneficiis quibuscumque, eorumque complices. 9°. Reos simoniae « confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint digni- « tatis. 10°. Reos simoniae realis ob ingressum in Religionem (8). « 11°. Omnes qui quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis « spiritualibus excommunicationis censura plectuntur C. S. Pii V.

cet cooptatus nihil moliatur, et planum est. Quid si b. f. nomen dedit, sed, re comperta, non discedit, an effugiat excommunicationem? etenim *nomen dare* praesens tempus significat: ita porro si invitus remanet, secus sin volens, si quid judico, quia ratum habet. Quod autem responsum fuit absolvendos non esse, etsi poenituerint, *si externe cum sociis communicant* (S. U. I. 5 Jul. 1837), cum grano salis accipiendum puto: quid enim si communicant, ne suspicetur se ab eis descivisse? etenim neci sunt addicti, quam effugere vix possibile est. Et si, vel secta ab eis aliquid emolumenti, vel ipsi a secta aliquid spiritualis detrimenti vel alii scandalum capiant, quia rem malam faciunt naturali jure, eos absolvere grave est: secus non puto eos illico inabsolutos dimittendos esse; sed omnia in aestimatione prudentis et amantis, sed non diu, nec nimium indulgentis confessarii esse debent, si quid opinor.

Eorum vero, qui huic excomm. sunt obnoxii, duo sunt genera. UNUM eorum qui sectae dant nomen; vel sectis hujusmodi *qualemcumque favorem* praestant; ut ecce qui eis praebent *consilium, auxilium, palam, vel in occulto; directe, vel indirecte, per se, vel per alios - vel commoditatem faciunt, ut alicubi convocentur* - vel aliis auctores sunt, *ut hujusmodi societatibus adscribantur; eis intersint, vel ipsas quomodolibet juvent ac foveant* (Clem. XII, l. c. § 5). ALTERUM eorum, qui non denunciant eorum *occultos coriphaeos ac duces;* nec excusantur quod hodie eorum nomina per libros, et ephemerides passim evulgari soleant (S. U. I. 1 Febr. 1871), quoad evulgata fuerint. Eis autem denunciatis cessat ipso jure, non excommunicatio, ceu visum quibusdam (hoc enim et a regula juris canonici § 335, et a verbis Const. nostrae remotum est), sed reservatio - At hodie nemo ea tenetur qui libros cujusvis sectae rituales retinent, legunt; quippe eos praeteriit (ex cit. CC. Pii VII et Leonis XII) C. *Ap. Sedis* - Nec ea tenentur qui aliis societatibus nomen dant; sive illicitis, ceu furium, sicariorum; sive licitis, ceu *Societates operariorum*, quas vocant. Verum nihil *his* suspiciosius; nam etsi specie tenus sociis, re tamen vera sectis massonicis opitulandis inventae sunt; quamobrem Ordinariorum et jus et officium est eas vigilare diligentissime; et si quod grave dubium occurrat, rem ad S. U. I. deferre (V. Instruct. S. U. I. 10 Maji 1884 § 4).

5 Tot. Tit. *De Imm. Eccl.*

6 Trid. XXV. *De Reg.* 4, 5.

7 C. Decet. C. *Regularium* S. Pii V.

8 Extr. 3. D. Simon. 7, 8 in Par. III, suis locis agendum est.

« *Quam plenum* 2 Jan. 1560 (9). 12°. Colligentes eleemosynas majoris « pretii pro Missis, et ex illis lucrum captantes, facientes eas cele- « brari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent (10). « 13°. Omnes qui excommunicatione multantur in CC. S. Pii V, *Ad- « monet nos* IV Kal. Aprilis 1567, Innocentii IX *Quae ab hac Sede* « prid. non. Novem. 1591. Clementis VIII *Ad Romani Pontificis curam* « 26 Junii 1592, et Alexandri VII *Inter caeteras* IX Kal. Novem. 1660, « alienationem et infeudationem civitatum et locorum S. R. E. respi- « cientibus (11). 14°. Religiosos praesumentes clericis aut laicis extra « casum necessitatis sacramentum Extremae Unctionis, aut Eucha- « ristiae per viaticum ministrare absque Parochi licentia (12). 15°. Ex- « trahentes absque legitima venia reliquias ex Sacris coemeteriis « sive catacumbis Urbis Romae, ejusque territorii, eisque auxilium « vel favorem praebentes (13). 16°. Communicantes cum excommuni-

9 Trid. XXI, Ref. C. ult. S. Pius V. C. *Quam plenum.*

10 Ben. XIV. C. *Quanta cura.* De excommunicationibus sub nn. 3, 4, in II. Parte hujus Summulae; de aliis sub nn. 5-10 in III agendum erit.

11 Actio quae hac excomm. coercetur est, agere penes R. P. de alienatione et infeudatione civitatum, oppidorum, locorum ad jus et proprietatem S. Sedis, seu immediate (C. *Admonet nos* § 3), seu mediate, pertinentium; *etiam sub colore verae et evidentis necessitatis vel utilitatis* (C. *Ad Romani* P.). Eamque incurrunt omnes, etiam S. R. E. Cardinales (C. *Admonet* § 3) *tractantes* de hac re, aut alias *verba facientes,* etc ; *insinuantes, suadentes sive per se, sive per alios.* Et statim incurrunt, ac de ea re cum R. P. agere coeperint. Quaesitum est, an illam incurrant qui R. P. auctores sunt conciliationis cum Italico Gubernio ineundae, per *abdicationem* dominii temporalis: affirmant de Varceno, Formisani, Ciolli, etc. Negat cl. Pennacchi *Comm.* § 1013. Et rectius, si quid opinor, tum quia *abdicatio* distat ab *alienatione,* tum quia RR. PP. agunt de infeudationibus et investituris: nec mens legislatoris ad non cogita trahenda est (Ex L. 44. *De C. E.*).

12 Ex Clem. I *De Privil.*

13 Edict. 24 Aug. 1613, editum jussu Pauli V. Clem. X. C. *Ex commissae* 13 Jan. 1672. Exuviarum, quae inveniuntur in his sacris coemeteriis sive catacumbis, triplex genus constituendum est: nam quasdam SS. Martyrum esse constant, e. g., cum phialae vitreae, aut figulinae ad loculos sepultorum intus, vel foris, reperiuntur (*S. R. C.* 10 Apr. 1668; 27 Nov. 1863): contra quasdam non esse certum est, ut illae quas reperire est in loculis apertis; quaedam denique, utrum martyrum sint, an minus, ambiguum est. Porro nos reliquias accipimus *Sanctorum*, proinde excommunicat. contrahit qui illas extrahit, non qui istas. An qui has? affirmant Avanzini, Ballerini, Ciolli, A. Varceno; nempe ad vitandum profanationis periculum: negant cl. Pucceroni § 12. Pennacchi p. 1009, et *Nouvelle Reveu Teolog.* To. 10, p. 292. Et rectius. V. § 304. Sed procul dubio est grave; et hoc satis esse debet ad periculum profanationis amovendum. Illud non interest, ex cit. Edicto, quantum quis extrahat, multum, an modicum; et planum est. Hanc excom. subeunt qui sacras reliquias extrahunt (sive pro se, sive pro aliis) *sine venia;* quique extrahentibus *favorem,* vel *auxilium;*

« cato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impen-
« dendo auxilium vel favorem (14). 17°. Clericos scienter et sponte
« communicantes in divinis cum personis a R. P. nominatim excom-
« municatis, et ipsos in officiis recipientes (15). His addendi sunt
« *absolvere praesumentes, sine debita facultate etiam quovis pretextu a censuris* R. P. reservatis s. m. » (16).

EXCOMMUNICATIONES L. S. EPISCOPIS, SIVE ORDINARIIS RESERVATAE.

393. His excommunicationibus subjacent « 1°. Clerici in sacris con-
« stituti vel Regulares, aut Moniales post votum solemne castitatis
« matrimonium contrahere praesumentes; nec non omnes cum aliqua
« ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes (1).
« 2°. Procurantes abortum effectu sequuto (2). 3°. Literis Apostolicis
« falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes (3).

non item (secus ac antea) qui consilium praestant. Porro venia a Card. Urbis Vic. danda est; sed utrum scripto ejusdem subscritione et sigillo munito, ut antea? Affirmat Avanzini, negat cl. Pennacchi p. 1037 : et verius: haec enim ad *formam* pertinent; quando autem Const. nostra formam quoque servari voluit, id jussit verbis expressis (V. hoc § n. 6).

14 C. 29 *De S. E,* V. §

15 C. 18 *De S. E.* V. § 362, 26.

16 C. A. S. § *A quibus.* Ex B. C. post § 20. v. *Quod si forte.* Decr. Clem. VIII. 9 Jan. 1601. *Ante* C. *Ap. Sedis* absolventes a casibus reservatis in B. C. excommunicat. incurrebant, sed verius, nemini reservatam (Suar. 22, 5, 2). Verum si quis ab eis, aliisque nonnullis, et a casibus ab Ordinariis locorum reservatis, praetextu facultatum et privilegiorum absolvisset intra Italiam et extra Urbem incurrebat excomm. R. P. reservatam (S. C. Epp. 9 Jan. 1601, 26 Nov. 1602, jussu Clem. VIII). Hodie huic excommunicationi sunt obnoxii hi solum qui absolvunt a reservatis R. P. s. m., et ubique locorum obnoxii sunt: nec inquiritur, utrum praetextu privilegii alicujus, an minus, absolverint - Verum ad eam incurrendam opus est 1°. ut absolvas, 2°. ut temere, 3°. ut a censuris absolvas - quamobrem ei eximeris, si absolveris verbo tenus (Bonac. Disp. 1. Q. 22, P. 3, n. 3. § 312, 71); vel ex ignorantia; licet crassa et supina (cit § 312, 71); vel si tantum a peccatis (V. S. Alph. VI, 265, q. 3) absolveris Bonac. n. 6. ibiq. Zabar., Silvest. Ugolin.

1 Clem. I *De Consang.*

2 Xistus V. C. *Aeffrenatam.* Greg. XIV. C. *Sedes Apostolica.*

3 C. 7 *De Crim. falsi. Literis Apostolicis:* ergo eam non incurrunt qui falsis *signaturis* utuntur. *Utentes* accipere debemus, qui eas exhibent ut effectum habere possint: *Cooperantes* qui utentibus operam praestant (§ 322); et non eos qui tantum hortati fuerint, vel consilium dederint (Ex L. *In furti* 51, § *opem. De furt.*). Nempe si et ipsi fecerint *scienter,* quia aequum non foret cum delinquentibus accessoriis durius agere. Olim laici tantum erant obnoxii excommunicationi; clerici coercendi erant privatione officii et beneficii (Cit. C. 7 § ult.): hodie et Clerici, quia lex non distinguit; ideo poena privationis officii et beneficii nunc exulat (§ 304, 12): contra cl. Bertapelle III, 339, et Ciolli § 145. Nec am-

EXCOMMUNICATIONES L. S. NEMINI RESERVATAE.

394. His excommunicationibus tenentur. « 1°. Mandantes seu cogentes tradi Ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios (1), aut nominatim excommunicatos vel interdictos (2). 2°. Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denunciantes, testes, aliosve ministros S. Officii; ejusve sacri tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes, vel praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes (3). 3°. Alienantes et recipere praesumentes bona Ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico, ad formam Extrav. *Ambitiosae De Reb. Eccl. non alien.* (4). 4°. Negligentes sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem Confessarios, sive Sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia, in quibuslibet casibus expressis a Praedecessoribus Nostris Greg. XV, *C. Universi* 20 Aug. 1622, et Ben. XIV, C. *Sacramentum Poenitentiae* 1 Jun. 1641 (5). His addenda est 5°. excommunicatio in Decreto Sess. IV. » *De editione Sacrorum Librorum* constituta, cui Constit. nostra illos tantum subjacere voluit, *qui libros de sacris rebus tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt* (6).

plius eam incurrit (contra C. 4 *Eod.*), qui literas hujusmodi non destruit, vel tradit Ordinario intra dies viginti: sed peccat.

1 Ex C. 2 *De Haeret.* in 6°.

2 Clem. 1 *De Sepult.* Licet appellatione *sepulturae ecclesiasticae* veniat etiam ritus sacer quo Ecclesia utitur in efferendis sepeliendisque fidelibus (§ 112, 3); nihilominus haec excomm. solam materialem sepulturam, seu inhumationem attingit: quod verbum *tradi* satis ostendit. Nec omnes personas attingit, quae arcentur ecclesiastica sepultura sed haereticos, nempe *ex secta* (§ 114, 35), dumtaxat notorios, et si notorii sint ubi sepeliendi sunt (§ 242, 55); et excommunicatos, vel interdictos nominatim, idest vitandos. Nec eos tenet qui cadaver tumulo inferunt, condunt; nec qui eis operam praestant, sed eos tantum *qui cogunt* condere, inferre. Scilicet post traditam illis sepulturam (§ 298, 22). At vero eos non excusat, secus ac antea (C. 2. *De haer.* in 6°. Clem. 1. *De Sepult.*), ignorantia crassa, aut supina (V. § 312, 71); nec quod defunctus sine ullo ritu sacro sepultus fuerit (Bonac. Disp. 2. Q. 2. P. 20, n. 5).

3 S. Pius V. C. *Si de protegendis.* Laedere, et perterrefacere quid sint superius explicavi: *diripere* autem proprie est: - *In partes diversas rapere* - (Forcelli. V. *Diripere*), et velut praedari (LL. 4, 7, etc. *De Incend. rui.*, etc.): *rapere* est: *Per vim auferre.* Denique *S. Officium* accipere debemus ubicumque illud extat, et non tantum quod Romae; lex non distinguit. At ubi nullum speciale extat hujusmodi sacrum Tribunal (ut in Regno Utriusque Siciliae), sed est penes Episcopos, haec excomm. cessat.

4 De hac excomm. agendum erit in Par. III.

5 Et de hac quoque in Par. III.

6 En verba Tridentini: *Nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine*

SUSPENSIONES L. S. R. P. RESERVATAE.

395. « 1° Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficio-
« rum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus
« Ecclesiarum et Monasteriorum, aliique omnes qui ad illarum seu
« illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve
« Praelatos de praedictis Ecclesiis seu monasteriis apud eamdem
« S. Sedem quovis modo provisos antequam ipsi exhibuerint literas
« Apostolicas de sua promotione (1). 2°. Suspensionem per triennium

auctoris... sub poena anathematis - Libros - *de rebus sacris* - accipere heic debemus *Sacrae Scripturae* libros, de his enim tantum agitur in cit. Decr.; eorumque *adnotationes et commentarios* (S. U. I. 22 Dec. 1880): et ita omnis denique controversia finita est.

His addendae sunt ex Concilio Tridentino (demptis his quae obsoleverant, et his quae in Const. *Ap. Sedis* translatae sunt § 389, 11°; § 390, 3°, 6°, 8°), excommunicationes quibus coercentur: 1°. Qui adigunt viros, aut mulieres matrimonium invitos contrahere (Sess. XXIV, R. M. 9). 2°. Raptores mulierum, eisque consilium, auxilium, vel favorem praebentes (Ib. Cap. 6). 3°. Eos qui mulieres cogunt monasterium ingredi, aut solemnia vota nuncupare; quique his *consilium, auxilium, favorem, praesentiam, consensum, auctoritatem* interposuerint: vel, contra, earum *voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint* (Sess. XXV, *De Reg.* 18). 4°. Qui *docere, praedicare, vel pertinaciter asserere seu etiam publice disputare defendere praesumpserint,* existenti in letali, si Eucharistiam recipere velit, non esse confessionem necessariam (Sess. XIII *De Euch.* Can. 11). 5°. Qui affirmant matrimonia a filiisfamilias sine parentum consensu contracta, irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse (Sess. XXIV, *De R. M.* 1). Ac demum 6°. magistratus saeculares, qui Episcopis auxilium ad tuendam clausuram monialium praebere recusant (Sess. XXIV, *De Reg.* 5); quod tamen extra Ditionem Pontificiam vix amplius obtinet, aut ne vix quidem. Excommunicationes hujusmodi nulli sunt reservatae.

1 Extr. 1 *Comm. De Elect.* Hac suspensione cavemur ab intrusis - *Episcopos,* quia versamur in odiosis, accipere debemus consecratos: *Praelatos* eos qui pollent jurisdictione episcopali (Berard. *I. E. U.* To. I. Diss V, Cap. 3, pr.); *provisos* eos qui a S. Sede vel promoti, vel confirmati fuerint (Ex cit. Extr. 1). *Recipere* autem est, excipere, admittere quasi Episcopos - Praelatos - Provisos - Age nunc: hac poena olim coercebantur ipsimet Episcopi, Praelati, Provisi; hodie hi tantum qui illos recipiunt; idest *Capitula, Conventus Ecclesiarum; aliique omnes,* idest alii omnes, praeter Capitula, et Conventus, non omnes quidem prorsus (quod est prorsus incredibile), sed quorum est illos admittere; ut puta Magistratus civiles, quibus incumbit vel possessionem bonorum temporalium eis tradere, vel *Regium exequatur,* aut *placet,* expedire; ubi haec obtinent S. Sede consentiente, vel tolerante.

Itaque hi suspenduntur a *perceptione suorum beneficiorum* - A *perceptione,* nempe fructuum, nam hi tantum *percipi* in jure dicuntur; et percepti intelliguntur statim ac separati fuerint a re (terra-arbore) qua tenentur

« a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque « titulo beneficii, vel patrimonii, cum pacto ut ordinatus non petat « ab ipsis alimenta (2). 3°. Suspensionem per annum ab Ordinum admi- « nistratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam « *sub praetextu beneficii statim conferendi*, aut jam collati, sed minime « sufficientis, absque ejus Episcopi literis *dimissorialibus* (3); vel etiam « subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut cano- « nicum impedimentum ibi contrahere potuerit, absque Ordinarii « ejus loci literis *testimonialibus* (4). 4°. Suspensionem per annum a « collatione Ordinum ipso jure incurrunt, qui, excepto casu legitimi « privilegii, ordinem sacrum contulerint absque titulo beneficii vel « patrimonii clerico in aliqua congregatione viventi, in qua solemnis « professio non emittitur: vel religioso nondum professo (5). 5°. Su- « spensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt « Religiosi ejecti, extra Religionem degentes (6). 6°. Suspensionem « ab ordine suscepto ipso jure incurrunt qui eumdem ordinem re- « cipere praesumpserunt ab excommunicato vel interdicto nomi- « natim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio; eum « vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non « habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus (7).

(L. 48 *De A. R. D.*): ex quo consequens est dicere, suspensum, nedum eos lucrari, sed nec colligere posse. *Suorum*, atque ideo Capitula et Monasteria ab his tantum quae possident in communi (Suar. 28, 3, 3; 31, 5, 23; Salm. 10, 5, 43); ceteri ab his quae singulariter possident. Ergo cetera jura quae beneficio cohaerent, et omnia quae cohaerent officio salva permanent. Et quia actus recipiendi receptione finitur, nullam suspensionem incurrunt, secus ac olim (cit. Extr. 1. *De Elect.*), si jam recepto *parent, intendunt, obediunt:* hos enim praeterit Const. nostra (Contra cl. Ciolli § 156).

2 C. 45 *De Simon.* Adde n. 4°. Subeunt hic suspensiones contra male promovendes ad ordines, et male promotos. Uti igitur quisque in eo punitur in quo peccavit (C. 13. *De Tempor. Ordin.*), utrique suspensione coercentur; nempe ordinator *a collatione ordinum* (Cit. C. 13), ideoque omnium (V. § 155, 26); ordinatus ab exercitio ejus dumtaxat, quem male suscepit (Cit. C. 13 in fi.); nisi forte omnes male susceperit (CC. 1, 2. Eod. tit. in 6°).

3 Ex C. 2 *De Temp. Ord.* in 6°. Trid. XXIII, R. 8. V. CC. 3, 6. *Can.* 9, 1. *Minime,* etc., nempe *juxta taxam synodalem, aut mores regionis* (Innoc. XII. B. *Speculatores*, § 8). *Ordinantes;* ergo suspensio, quam olim incurrebant conferentes tonsuram (C. 4 *De Temp. Ordin.* Cit. B. *Speculatores* §§ 6, 15), hodie cessat (V. Reiff. 1, XI, 170; ibiq. Navarr. Barbo., etc.). *Ordines* vero accipere debemus vel minores, ut antea.

4 Innoc. XI. B. *Speculatores* § 12.

5 Ex C. S. Pii V. *Romanus Pontifex Sacrorum.* Hactenus de ordinantibus.

6 Ex S. C. C. 21 Septembr. 1624, probante Urb. VIII.

7 Ex CC. 1, 2 *De Schism.* Hodie igitur cessat suspensio, qua antea tenebatur qui eodem die, vel duobus continuis, conferebat, quique recipiebat

« 7°. Clerici saeculares exteri ultra quatuor menses in urbe commo-
« rantes ordinati ab aliquo quam ab ipso suo Ordinario absque li-
« centia Cardinalis Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram
« eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prae-
« dicto examine rejecti fuerint; nec non Clerici pertinentes ad ali-
« quem ex sex Episcopatis suburbicariis, si ordinentur extra suam
« dioecesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad
« Cardinalem Urbis Vicarium; vel non praemissis ante Ordinem Sa-
« crum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo
« Urbana Sacerdotum a Missione nuncupatorum, suspensionem ab
« Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incur-
« runt: Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum (8).

quatuor minores ordines et subdiaconatum, vel duos ordines sacros (CC. 2, 3. *De eo qui furt.*): si tamen erant l. s. (V. Reiff. I, XI, 205): is qui ordinatus fuerat ab Episcopo non suo (C. 2 *De Tempor. Ord.* in 6°); vel a suo extra tempora; vel, mala fide, ante legitimam etatem (Pius II. *Cum ex Sacrorum.* nn. 14, 61); vel furtive (Tot. Tit. *De eo qui furt.* Reiff. V, 30, 9). Aut per saltum: scilicet hunc suspensum esse C. 2 Dist. 52, et ex C. un. *De Cler. per salt. prom.* tenent Canonistae (V. Reiff. V, 30, 3); quod et Trident. supponere videtur (Sess. XXIII, R. 14). Non bene igitur hanc suspensionem inter Tridentinas recensere videtur omnium primus P. Avanzini - *Comm. in C. Ap. Sedis* n. 52: nam vel ipse Thesaur. V. *Ordo* Cap. 13, eam repetit etiam ex cit. C. un. - Utcunque, saltem dubium est, utrum ex Tridentino sit repetenda. Verum de suspensionibus hic recensitis a n. 2. latius forte in Par, III.

8 Ex Edict. Card. Vicar. edito jussu Clementis VIII, 24 Nov. 1613; Alex. VII, 15 Maj. 1664, et Ben. XIV, an. 1743. In hac suspensione, quae vix pertinet ad jus canonicum, immorari nec juvat, nec vacat.

Praeterea ex Trid. (praeter ea quae suo loco recensuimus), 1°. Episcopus qui confert ordines in aliena dioecesi sine ejus Ordinarii expressa licentia (Sess. VI, R. 5): 2°. Episcopi Titulares si quem ad minores ordines, vel primam tonsuram promoverint (Sess. XIV, R. 2). 3°. Vicarii Capitulares, et Abbates exempti, qui dimissorias ad ordines non arctatis infra annum concesserint (Sess. VII, R. 10; XXIII, R. 20), incurrunt suspensionem, *ille* indefinite, *isti* per annum ab exercitio Pontificalium; *hi* ab officio et beneficio, item per annum. II°. Ordinati ab Episcopo suo in dioecesi aliena (Trid. VI, R. 5); vel ab alieno Episcopo sine testimonialibus Episcopi sui (Sess. XXIII, n. 8), vel cum dimissoriis Vic. Capitularis non arctatis infra annum concessis (Sess. VII, R. 10). III°. Episcopi 1°. Pontificalia exercentes in aliena dioecesi sine Ordinarii loci expressa licentia (Sess. VI, R. 5), 2°. Episcopi concubinarii, si admoniti a Conc. provinciali se non emendaverint (Sess. XXV, R. 14). 3°. Praefecta monasterii quae professionis, a suis novitiis ineundae, Episcopum certiorem non facit (Ib. *De Reg.* 17). 4°. Parochi, vel alii Sacerdotes, seu saeculares seu regulares, qui sponsos non suos subditos matrimonio conjungunt, aut benedicunt (Sess. XXIV, R. M. 1): hi omnes (nempe ubi viget decretum Conciliare) suspensionem incurrunt, scilicet in 1°. casu a Pontificalibus; in 2°. simplicem; item in 3°. quamdiu videbitur Episcopo illius parochi, cujus erat matrimonio interesse; in 4°. ab officio quoad voluerit Ordinarius.

Juverit nunc obiter indicare su-

INTERDICTA L. S. RESERVATA.

390. « 1°. Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum « ipso jure incurrunt Universitates, Collegia, et Capitula quocumque « nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Ro- « mani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum con- « cilium appellantia (1). 2°. Scienter celebrantes, vel celebrari fa- « cientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato judice, vel a jure « interdictis, aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu « Ecclesiastica Sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam admit- « tentes, interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso jure incurrunt, do- « nec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserunt, compe- « tenter satisfecerint » (2).

spensiones olim in jure statutas contra male promotos ad ordines. Itaque ante Const. nostram ab ordinibus male susceptis suspensi erant 1°. regulariter *in injuriam ordinantis* ordinati ab Episcopo non suo, vel sine titulo, vel extra tempora (C. 1, *Dist.* 70. C. 14 *De Tempor. Ordin.*). 2°. Quia nemo dat quod non habet (executionem ordinis ordinati ab Episcopo nominatim excommunicato, vel suspenso, vel interdicto; vel ab eo qui et loco et dignitati renunciaverat. 3°. Ex parte *ordinati*, qui ante legitimam aetatem aut per saltum, aut simoniace, aut irretitus excommunicatione, obrepsit ad ordines. Hos omnes non irregularitati, prout quidam incaute docuerunt, verum suspensioni obnoxios fuisse, tenuere vel ipsimet Salmat. (10, 8, 73, et S. Alph. VI. 799, VII, 160, 361). Sunt et aliae quae, utrum suspensiones sint an irregularitates, non plane convenit, de his in Tract. sequenti

1 Ex B. C. § 2. Hoc interdictum differt ab excomm. - de qua in § 390 - quia illa in singulos, hoc in personas morales animadvertitur; illa censura est, hoc magis privatio quaedam. Est species interdicti personalis generalis, et ejus jure metitur. Quaesitum est: An eo teneatur Episcopus, si forte sit unus et ipse ex canonicis Capituli interdicti? Negat Duard. Lib. II, Can. 2, q. 5; et jure prorsus (§ 325, 10). Porro, quamquam hoc interdictum teneat singulos, ex quibus coalescit universitas, collegium, etc., nam alias foret inutile (C. 16, § ult. *De S. E.* in 6°), eos quos tenet, excommunicationem de qua in cit. § 390 effugere, dubitandum non videtur (§ 304, 13). Et hi qui hisce universitatibus, etc., vel singulis eorum membris praestant auxilium, consilium, etc., neque illam excommunicationem incurrunt, quod profluit ex dictis; neque hoc interdictum, quia eos praeterit Constitutio nostra.

2 C. 8 *De Priv.* in 6°. Hic artic. duas habet partes; una coercet violantes interdicta localia, altera eos qui cum excommunicatis communicant in divinis. Prima *tenet celebrantes, vel celebrare facientes* in locis nominatim (Suar. Bonaci. Laym.) interdictis. Verum si quis haec praestitit diebus quibus licet, et servatis conditionibus quibus licet, poena cessat. *Facientem autem celebrare* cum accipio, qui te ad celebrandum movet, alias non celebraturum; sive jubeat, sive roget, sive tantum suadeat. Altera tenet admittentes excommunicatos nominatim (non item interdictos, ut antea) ad divina officia, etc. Porro hoc verbum *admittentes* ostendit *eos, ad quorum curam spe-*

397. Porro a censuris *quibuslibet* R. P. reservatis hodie nullus omnino potest absolvere, cujusvis Ordinis, Instituti, Societatis; sublatis privilegiis *quibuscumque etiam specialibus, comprehensis, vel non in corpore juris*, etiam speciali, et consuetudine etiam immemorabili (3). Ad haec V. § 346, 18: *dummodo*, ait Pontifex, *non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad assolutos obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint* (4). Et firma facultate a Trid. Synodo Episcopis concessa Sess. XXIV. C. 6 de Reform., *in quibuscumque censuris Apostolicae Sedi hac Constitutione reservatis* (nempe occultis et ad forum contentiosum nondum deductis) (§ 316, 11); *iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicae Sedi speciali modo reservatas declaravimus. Nec in novis quibuscumque concessionibus, ac privilegiis, quae ab Apostolica Sede concedi*

ctat prohibere, vel admittere aliquem ad hujusmodi actus (Suar. 37, 1, 5); idest Clericos qui loci interdicti regimen (Suar. Filiucc. Avila ap. Bonac. Quae 3, P. 2), vel (ut ego puto) custodiam habent. Porro olim dubitatum est: Utrum hac prohibitione omnes clerici continerentur, et omnia loca (idest seu generaliter, seu specialiter interdicta)? Sed hodie utrumque affirmandum videtur, quia lex non distinguit. Ab hoc interdicto excusat, ut in § 312, ignorantia etiam crassa et supina; immo, in sententia nostra, vel affectata; at non quilibet metus, sed gravis tantum, ut alias, non enim hic additur *sponte*, prout nec in C. 18 *De Priv.* in 6°. *Donec* etc., an igitur cesset ipso jure, postquam interdictus competenter, arbitrio ejus cujus sententiam contempsit, satisfecit, idest cum is data satisfactione se contentum declaraverit? Ita porro, si quid opinor, quippe hac declaratione tacite dispensat, absolvit.

In Concilio Tridentino unum extat interdictum (ab ingressu ecclesiae), quo, nempe, coercetur Metropolitanus, qui Episcopum; vel Episcopus vicinior, qui Metropolitanum illegitime absentem non denunciat Romano Pontifici (Sess. VI, R. 1).

3 C. *Apost. Sedis* § *A quibus*, et § *Ceterum*. Ideoque nec Praelati Regulares ab his amplius absolvere possunt (S. Poenit. 5 Dec. 1873): licet reservatis *simpliciter* tantum (S. U. I. 22 Mart. 1881). Scilicet censurae insertae in Const. *A. S.*, perinde haberi debent, ac si ab ea *primum editae fuerint* (§ 389): ideo anteriores contrariae consuetudines ne intelligi quidem possunt; etsi vel tantum indirecte censuras sustulerint, abrogaverint; v. c., ut sola Ordinarii venia bona ecclesiae alienari, aut moniales e suis monasteriis egredi possint (S. U. I. 22 Decem. 1880).

Ait Const. cit. § *Coeterum* - A QUIBUSLIBET *censuris R. P. r.*, nempe in hac Const.; nam loquitur in subjecta materia (Ex L. 23. *De Legib.*). Sane quod ad ea quae extra hanc Const. in suo robore permanserunt pro interno regimine Ordinum, et Institutorum regularium; *sive in genere, sive particulariter in Ordines et Instituta singularia constitutae* fuerint, nihil innovatum fuisse, declarati juris est (S. U. I. 22 Mart. 1881). Neque haec pertinent ad censuras a R. P. Ordinariis locorum reservatas (S. U. I. l. c.).

4 Ex B. C. § 20. V. *Ceterum*. Quae id caverat nominatim. Ceterum dubitandum non est, inferiores confessarios absolvere posse ab omnibus censuris R. P., eoque magis Ordinariis reservatis, eos, qui perpetuo, sive illum, sive hos adeundi, impedimento laborant (§ 348).

cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi, unquam, ait idem Pontifex, *debere aut posse comprehendi facultatem absolvendi a casibus et censuris quibuslibet Romano Pontifici reservatis, nisi de iis formulis explicita ac individua mentio facta fuerit.*

308. His addendae sunt 1° « Excomm. adversus Ecclesiaticos et « Missionarios mercaturam in Indiis Orientalibus exercentes, juxta « Const. Urb. VIII. *Ex debito*, 22 Febr. 1633; et Clem. IX, *Sollicitudo* « 6 Jul. 1669 [5]. 2° Excomm. R. P. r. per Const. Pii IX *Romanus* « *Pontifex*, 5 Kal. Sept. 1873: In Canonicos ac. Dignitates, *qui* curam « regimen et administrationem *(Ecclesiae Cathedralis vacantis)*, remoto « Vicario Capitulari, concedere, et transferre praesumunt in nomi- « natum ac praesentatum a saeculari potestate ante exhibitionem « Literarum Apostolicarum: *nec non in ipsos* nominatos ac praesen- « tatos, qui eam suscipere praesumunt. *Ac demum in eos qui* praemissis « paruerint, vel auxilium, consilium favorem praestiterint, cujusvis « status, praeminentiae, ac dignitatis fuerint. Si autem aliqui ex « praedictis Episcopali charactere sint insigniti, incidunt in poenam « suspensionis ab exercitio Pontificalium, et interdicti ab ingressu « Ecclesiae Sanctae Sedi pariter reservatam (6). »

5 S. U. I. 4 Dec. 1872. Haec excomm. nulli est reservata; sed *nemo ex praedictis delinquentibus* absolvi potest, praeterquam in mortis articulo, nisi lucris hujusmodi prius restitutis (Clem. IX. cit. C. § 3).

6 V. C. *Avaritiae* 5 *De Elect.* in 6°. Extr. *Injunctae. De Elect.* inter comm.

TRACTATUS VII.

DE IRREGULARITATIBUS

CAPUT I.

COMMUNIA DE IRREGULARITATIBUS (1).

ART. 1. *De irregularitatis definitione, natura, et vi.*

399. Irregularitas definitur - impedimentum ad ordines suscipiendos, et per consequens ad eos exercendos, jure canonico introductum (2). Dicitur *impedimentum,* eo quod, nec in poenam, nec propter spiritualem medicinam inventae sunt irregularitates, sed propter reverentiam, et dignitatem divini ministerii (3). Et ideo nec poenae sunt, nec censurae, sed quaedam *maculae-notae* sunt, ex quibus oritur quaedam quasi inhabilitas ad sacra obeunda (4). Et quia ad haec obeunda deputamur per sacros ordines, irregularitas ab his *suscipiendis* nos prohibet; sive ut veteres ajebant, *arcet a clero* (5);

1 Vox parum latina (ab Innoc. III, in C. 10. *De Renunciat.* primum, uti videtur, usurpata) significat aliquid alienum a regula, prout *incivile* alienum a jure civili (L. 24 *De Legib.*). Porro *regula* (graece *canon*) in veteri disciplina erat cathalogus clericorum qui alicui *Titulo* (ecclesiae) erant adscripti; quique idcirco *canonici* dicebantur (V. Selvag. *Antiq. Christ.* Lib. I. Cap. II, § 9); et quem nos irregularem, veteres *alienum a regula - alienum a canone* - appellant.

2 Ex Suar. *De Censur.* 46, 1, 2, Laym. *h. t. (De irregularit.)* Cap. I, n. 1. Filiucc. 19, 2; Salmat. 10, 7, 1. Definitio irregularitatis apud Veteres incerta, et varia; adeo ut Majolus existimaverit, difficile esse veram irregularitatis definitionem tradere (V. Sayr. VI, 1, 16). Qui paullo ante Suaresium scripserunt eam definiebant — *inhabilitas suscipiendi et exercendi ordines* (Covarr. in C. *Si furiosus,* pr.; Sayr. n. 19. Tolet. 1, 52, 1). Haec definitio est, ut minimum dixerim, controversiis obnoxia. Dolendum est, multos ex Recentioribus in ea tradenda ad Suaresianam definitionem (quae omnium accuratior est, et a gravioribus TT. recepta fuit) parum respexisse. Mentionem beneficii libenter equidem detraxissem, sed veritus sum, ne forte omnium primus.

3 Bonaci. *h. t.* Quae. I, P. I. n. 2. *Communissima.*

4 Armilla V. *Irregularitas* pr. Laym. Cap. I; n. 4: Dixi *quasi inhabilitas,* quippe haec, quod ad ordines non intelligitur (§ 87, 1), quod ad beneficia nusquam in jure canonico expressa est: *Irregularitas non est impedimentum inhabilitans, aut irritans, sed prohibens* (Suar. 40, 2, 1; S. Alph. VII, 343).

5 CC. 11, 13. Dist. 34. *Arcet;* idest

atque ideo, nedum ab omnibus ordinibus arcet, sed et a tonsura (6), quippe per eam clero cooptamur. *Iure canonico:* scilicet multa ab his suscipiendis, vel exercendis prohibent etiam naturali jure, aut divino; haec si in jure canonico comprehensa non sunt (idest si jus canonicum non arceat ob ea nominatim ab altaris ministerio) neminem faciunt irregularem; sed vel indignum, vel inidoneum (quamquam plerumque irregularitates vocentur, significatione lata, et minus propria): inde illud, de quo mox, velut axioma; – *nulla irregularitas incurritur nisi in jure sit expressa* (7). Porro irregularitas, cum sit *macula-nota*, contrahitur ipso jure, licet verbis futuri temporis fuerit expressa: et nulla est irregularitas quae sententiam, vel tantum declaratoriam, desideret (8): licet forte occultissima (9). Et cum semel fuerit contracta individua est, et (verius) perpetua (10): in-

prohibet laicos, removet clericos; eo fere modo quo Ecclesia a se prohibet infideles, removet excommunicatos.

6 Ex C. 14. Dist. 34. Bonaci Qu. I, P. I, n. 4. Filiucc. 19, 40. *Communissima et certa.* Belle Scavini *h. t.* (To. III, §574) - *frustra ad ordines praeparatur qui ab ordinibus prohibetur.*

7 C. 18. *Im S. E.* in 6°. Non sunt igitur irregulares muti, coeci; mulieres, non baptizati. Porro quae lata, et minus propria significatione irregularitates dicuntur, illae sunt, quae proficiunt vel ex aliquo seu animi, seu corporis defectu; vel ex delicto, quod *solius facti* infamiam parit, velut sodomia (Navarr. 27, 249). Verum significatione *propria* (a qua nunquam regulariter et *stricta* (a qua nunquam in odiosis recedendum est), ex illis magis IDONEI dicendi sunt, ex his magis INDIGNI. Et gravis error est, simpliciter indignos permiscere cum irregularibus (ex delicto): nam irregularitas ad personae statum pertinet indignitas non item: *illa* proinde contrahitur ex delicto, sive publico, sive occulto; reum sequitur ubique locorum; et sola Ecclesiae auctoritate delatur: haec, quia recidit in infamiam, facti, non intelligitur, nisi ex delicto publico, (V. C. 6. *De Tempor. Ordinat.*); cessat quamdiu hoc latet; et, quod olim controversum fuisse testatur August. in C. 23. Dist. 50, deletur poenitentia, et emendatione.

8 Suar. 40, 4, a. n. 8. Filiucc. 19, 37. Scilicet macula est, quae delicto, aut defectu cohaeret; qua qui sordet prohibetur ad ordines admitti, eisve defungi. *Licet,* etc. (V. C. 7, *De Homic.*); v. c. *fiet irregularis* (Suar. *De Legib.* V, 6. 21).

9 Ex Trident. XXIV, R. 6. *Communissima.*

10 Berardi Cap. II, v. *Itaque. Individua,* quia prohibet omnium ordinum susceptione, vel exercitio. Quae igitur, v. c., olim in minoribus tantum ministrare sinebat (C. 12. *De Homicid.*); quae hodie diaconis in solo diaconatus ordine, presbyteris in solo *sacerdotali officio* ministrare vetat (CC. 8, 12. *Eod.*), magis praecepta, et prohibitiones sunt quam irregularitates. - *Perpetua* (Suar. 40, 1, 7, etc.): quae scilicet sine dispensatione deleri nequit: *itaque impedimentum, quod absque dispensatione tolli, seu ipso facto cessare potest, non est proprie irregularitas* (Laym. Cap. IV, 10). Sane irregularem vulgo nemo vocat eum, qui nondum aetatem canonicam habet, vel scientiam cuique ordini suscipiendo necessariam: et recte, eo quod alias nec *individua* esset. *Verius;* nam quidam aliud putant; quod probat, haec non esse in jure expressum: satis

dividua, quia irregularis non potest partim extra clerum esse, partim non esse; verius perpetua, quia ad clerum admitti aut reverti, praeterquam Ecclesiae auctoritate, nemo potest. Irregularitas, prout censurae, magis ad externum, quam ad internum forum pertinet.

400. Duo autem sunt genera irregularitatum, unum ex delicto, alterum ex defectu; et utriusque species multae. Utra vero sit, aestimari debet ex causa efficienti earum proxima (11). Ea igitur macula, quae contrahitur ex delicto proprio, irregularitas ex delicto est; quae non sic contrahitur est irregularitas ex defectu (12). Nec una est utrarumque dissimilitudo. Nam 1°. illae instar poenarum habentur, hae non item; proinde illas delinquendo contrahimus, has inscii quoque, et inviti. Cumque fuerint contractae, 2°. irregularitates ex delicto omni ordinum exercitio nos prohibent, irregularitates ex defectu non omni; nam quae profluunt ex defectu corporis, vel animi (quae dicuntur irregularitates lata, et minus propria significatione) ab eo dumtaxat suscepti ordinis exercitio nos prohibent, quo rite ac recte defungi non possumus. Demum 3°. irregularitates ex delicto quamdiu sunt occultae dispensari possunt ab Ordinario, irregularitates ex defectu non item (13).

id. Verum dolendum est, eos, quibuscum sentio, plerumque hujus regulae oblitos, irregularitatibus accensere quae, v. c., tempore, emendatione, cessant; in his perpetuo Berardi, et nonnumquam vel ipse Suaresius. Sed, ut opinor, irregularitatem accipiunt significatione lata, et minus propria.

11 Tolet. I, 52, 5; 53, 1. V. Sayr. VI, I, 26, 27. Nec audiendi sunt, qui irregularitates ex delicto dispescunt in eas quae profluunt ex delicto proprio, ut in homicida; et ex delicto alieno, ut in spurio: nam si spurius est irregularis ex delicto, eo magis irregularis esset pater (Tolet. cit. n. 2): *quia per quod unumquodque tale, et illud magis.* Quae igitur profluunt ex delicto alieno, aut ex defectu sunt (Tolet. l, 52, 6. S. Alph. VII, 430); aut non sunt irregularitates, sed impedimenta simpliciter.

Duplex hoc *genus* irregularitatum dumtaxat agnoverunt Panormit. Hostien. Toletus I, 52, 5. Nec aliud admittendum est; et distinctiones, quas nonnulli confixerunt, irregularitatum in perpetuas, et temporaneas; totales et partiales, irregularitatis naturae minus apte cohaerent. Sane prior illa divisio controversa est, et, in nostra sententia (n. 6), absona prorsus; posterior soli irregularitati quae profluit ex defectu corporis, vel animi convenit; idest solis irregularitatibus improprie dictis; et non ad ordines suscipiendos (quod irregularitatis solius proprium est), sed ad eos exercendos pertinet. At illa, forte unius Bonacinae, distinctio eorum qui sunt irregulares, in vitandos et toleratos, absit verbo invidia, prorsus cerebrina est.

12 Ex Trident. XXIV. R. 6.

13 Suar. 51, 1, 9. *Susceptorum;* nempe sive ante, sive post irregularitatem contractam: inde vulgo - *quod est impedimento ad suscipiendum ordinem, post susceptionem exercitium ordinis impedire* (S. Alph. VII). Quod de irregularitatibus tantum proprie dictis accipiendum est.

401. Itaque irregularitas prohibet ordinum susceptionem, nempe directe et *per se*. Deinde prohibet susceptorum exercitio; non omnium quidem, sed hodie eorum tantum quibus laicis defungi non licet (14); sed solum indirecte et *per consequens*, nam directe et per se id praestat suspensio (15). Amplius, quia *beneficium datur propter officium*, removet etiam, sed indirectius, et quasi *per accidens*, a beneficiis recipiendis, quibus adnexum est officium, quo irregulari defungi non licet (16): verum eis recipiendis, verius, non facit inhabilem, quia id nullo jure cautum est (17). Nec adimit ea quae in

14 Sayr. IV, 13, 11. Filiucc., 20, 212. *Communissima et certa.*

15 Suar. 40, 1, 5. V. § 399, 10. Scilicet irregularis extra clerum (prout excommunicatus extra Ecclesiam) versatur: ideo caret mandato, quod per sacram ordinationem confertur, ad obeunda sacra ministeria (§ 89, 7): cui autem mandatum negatur, vel adimitur (v. c., emendi aut vendendi), is facto et reipsa prohibetur ea quae mandatarii sunt agere, gerere (v. c. emere-vendere) Quod sedulo animadvertendum est, propter nonnullorum veterum, et recentiorum sententiam, existimantium, irregularitates et a susceptione ordinum, et ab eorum exercitio *pari modo* prohibere Belle Sebast. Berardi *I. E U.* Cap. II. v. *Itaque*, sub fin. *Dum indicitur irregularitas, non tam prohibetur irregularis, ne ad sacra ministeria accedat, quam Praelatus, ne irregularem sacris officiis per ordinationem addicat.* Et rursus et plenius l. c. V. *Itaque.*

Ergo, dices, inepta est data § 399, irregularitatis definitio; nam si Episcopus irregularitatem contrahit, nihil praestat irregularitas: neque enim eum removet a susceptione ordinum, quia eos suscepit; neque ab eis exercendis, quia irregularitas id non praestat directe et per se. Resp., definitiones, ut dialectici ajunt, *aptitudinem significare, non actum*; idest, quod res definita praestare potest vi et natura, non quod praestat in re praesenti: alias, v. c., essent extra definitionem hominis infans recens natus, et idiota.

16 Ex C. 7, *De Cler. excomm.* S. Alphons. VII, 343. *Per accidens*, Ceu, v. c., per accidens a sacro faciendo prohibetur qui versatur in letali, si conteri nequeat. *Recipiendis*, nam quoad jam adepta, nullum jus intervertit *vi sua* (Ex C. 10 *De excess. Praelat.* Sayr. VI, 2, 24. S. Alph. VII, 342): nisi aliud in jure cautum sit nominatim, ut in C. 1, § 2. *De Homic.* in 6°. Itaque nemo cogitur ea dimittere, si officia beneficio adnexa per alium implere potest: et si non potest (forte quia personalia sunt), et ideo cogatur beneficium derelinquere, justitia, non irregularitas, cogit (Suar. 40, 2, 18).

17 V. Salmat. 10, 7, 30, ubi late cum Silv. Laym. Palao, aliisq hanc sentent. tuetur contra Sayr. Suar. Less. Covarr. etc. S. Alph. VII, 343 fatetur, nos heic certo jure destitui; et nihilominus *hanc* posteriorem sententiam *communiorem* appellat, priorem *satis probabilem*. At, si nullo jure constat irritam esse, rata profecto est, etenim in jure cautum est, collationes beneficiorum, etsi jure prohibente, ratas esse; nisi expresse statutum sit, irritas fore (C. 6. *De Concess. Praeb.* in 6°); ut in cit. C. 1. § *De Homic.* in 6°, et in C. 2. *De haeret* in 6°. Quid, quod sententiam hanc probabilem esse, ipsi contrariae sententiae patroni fatentur *fere omnes* (Salmat. n. 34)? Quamobrem, cum irregularis possessionem ejus coeperit, si per alium implet onera beneficii, fructus suos facit; quod nec Suaresius 40, 2, 41, diffitetur. Dices: in Trid. XXIV, R. 2, cavetur, beneficia confe-

tonsura fundantur, puta jurisdictionem (18); recitationem horarum in choro (19). Nec is qui violat irregularitatem ordinem exercendo aliquam censuram, vel novam irregularitatem incurrit (20).

402. Porro *irregularitatis cognitio difficilis est, et perplexa* (21): et multi ex Nostris, et Canonistis, praesertim antiquioribus, irregularitates ex delicto interdum cum censuris, interdum cum depositione, saepius cum suspensionibus perpetuis (in quo et Recentiores quidam errant) incaute permiscent (22). Verum eas a censuris, et depositionibus secernere, facile est (23); a suspensionibus perpetuis interdum difficile; et praesertim ab his quae in ipsa ordinatione contrahuntur, quaeque proinde ab ipsa ordinatione irretitos tenent, quippe sunt eis simillimae (24). Alia ab aliis secernere maximi refert; primo quia suspensiones jurisdictionem intercipiunt, irregularitates non item; deinde quia hodie irregularitates constant ut ante, suspensiones non item; nam illae dumtaxat supersunt quae continentur in C. *Ap. Sedis:* non pigeat igitur hic immorari aliquamdiu.

403. Itaque, ante omnia, prudens theologus naturam ipsius irregularitatis, quae nihil aliud quam *macula* quaedam est, ob oculos habere debet: tum, si quid opinor, 1° *materiam*, qua de agitur, probe dispicere, et 2° *verba* legis, et 3° et *notas* irregularitatis animadvertere

renda esse habilibus, alias provisio *irrita sit.* Ita porro, sed irregularitates inhabilitates, propria significatione, dici, nullatenus possunt (§ 399, 4), et Tridentinum inhabiles intelligit *incapaces*, et non solum indignos (Salmat. n. 40 S Alph. l. c.): alias si omnes collationes factae his, *qui aetatem, et ceteras habilitates integre,* ut ait Trident. *non habent,* irritae sunt, nulla prorsus collatio, quae aliquo vitio laboret, rata erit: *quod nimis probat nihil probat.* Quid, quod verbum illud *irrita* SIT non demonstrat poenam latae sententiae (§ 303, 18)?

18 Ex C. 18. § *Licet. De Excess. Praelat.* CC. 17, 18. Dist. 34. Suar. 40, 2, nn. 12, 24. Proinde valide Episcopus confert beneficia, irrogat censuras, dispensat in votis; parochus interest matrimóniis; confessarius (sed is non licite) absolvit (Suar. n. 45. S. Alph. VII, 342).

19 Salmat. X, VII, 18; VIII, 69. Dummodo, aiunt, officiatorem non agat canendo *Dominus vobiscum,* quippe hoc solis diaconibus licet (S. Alph. VII, 358).

20 Ex C. Ult. *De Temp. Ordin.* Navarr. 27, 194. Sayr. VI, 2, 26. Salmat. 10, 7, 21. Puta, si diaconus, factus irregularis ascendat ad sacerdotium, et celebret (Suar. 43, 3, 2), a peccatis absolvat (Suar. 40, 2, 26).

21 Sayr. VI, 2, 1. *Perplexa* non *per se* quidem, sed quia permulti omnia susque deque verterunt, et vertunt.

22 V. Suar. 31, 1, 13. Bonaci. *De Censur.* Quae. I, P. 2, n. 12. Nempe ex CC. 1, 2, 3. *De his qui furt.*, et ex CC. 1, 2. *De Ordin. ab Epis. qui episc.* V. Sayr. VII, 12, 1.

23 Berard. To. IV, *h. t.*, Cap. II. V. *Itaque.* Irregularitates, ut cetera praeteream, perpetuae sunt, censurae non item; irregularitates ipso jure contrahuntur, depositio judicis officium desiderat.

24 Suar. 31, 1, 8.

debet. Ex 1° igitur, non irregularitates, sed quidvis aliud esse tenendum est illas, quae arcent dumtaxat (V. § 400, 16) a beneficiis, vel dignitatibus ecclesiasticis (25); vel solo ordinum exercitio (cit. § 400, 15) nos prohibent (26); immo et illae quae prohibent quidem ordinum susceptione, verum non ob reverentiam divini ministerii (§ 398, 3), sed in poenam alicujus delicti (27), vel qua alia causa (28). Ex 2° si verba non arcent a clero (§ 399, 11) palam et manifeste, sed aequivoca sunt, vel ambigua, irregularitas exsulat; quia quod ambiguum, aequivocum est, non potest dici *expressum* in jure (29). Ex 3° demum, quia omnis irregularitas contrahitur ipso jure (§ 398, 8), et cum fuerit contracta perpetua est (cit. § 398, 10), irregularitas non est quae judicis officium (30), immo, vel solam notionem (31), desiderat: quae autem poenitentia deletur, saltem quia dubia est, irregularitatibus non est accensenda (32).

25 Tolet. 1, 52, 1; Lugo *De Fide* 23, 12. Ut ecce quae arcent a beneficiis filios haereticorum (CC. 1, 2, 3. *De Fil. presbyt.*). Non bene igitur quidam ex C. *De R. I.* in 6°. - *Infamibus portae non poteant d gnitatum* - eos prohibent quasi irregulares.

26 Maxime si non ab omnium (V. § 399, 10), sed a solius ordinis male susceptí officio quem prohibent.

27 Suar. 40, 8, 14. Ut puta in Tit. *De Ordinat. ab Episc. qui episc. ren.*

28 Ut ecce, quae vetant conjugatum tonsuram, vel ordines recipere, invita uxore (CC. 6, 8. *De Convers. Conjug.* C. 4. *De Tempor. ordin.*); vel a non suo Episcopo (C. 11 *De Temp. Ordinat.* C. ult. *Eod. tit.* in 6°; Ex Trident. VII, R. 10; XXIII, R. 10. Sayr. VII, X, 28, 36. Suar. 31, 1, 3); vel a suo in diaecesi aliena, inconsulto Ordinario (C. 7. *Cau.* 9, 2. C. 2 *De Temp. Ord.* in 6°. Ex Trident. VI, R. 5; Suar. 31, 1, 21).

29 Porro irregularitates in jure HIS verbis significantur - *Non fiat clericus* (Can. Apost. 78) - *non admittatur ad Clerum* (C. 13, Dist. 34) - *non ordinetur* (C. 1 *De Cler. non ord. min.*) - *ad sacros ordines non aspiret* (C. 9, Dist. 34), vel - *aspirare non audeat* (C. 3, Dist. 55). Suspensiones HIS - *Executionem officii*, vel, *ordinis non habebit* (C. 1 *De Ord. ab Episc. qui Epis.*) - *careat ordine* (C. 9, Dist. 50) - *cesset a Clero* (C. 1, Dist. 48) - *irrita habeantur*, vel, *irrita sit ordinatio* (C. 108, Cau. 1, 1. V. Berardi. *I. E. U.* To. IV. *h. t.* Cap. II, pr.)

30 Suar. 40, 8, 14. Filiucc. 19, 46. E. g., cum dicitur - *deponatur* - vel - *ejiciatur a clero* - ut in CC. 1, 2, 3. Dist. 47 - *a clericalibus officiis abstinere cogatur* - ut in C. 2. Dist. 88.

31 Suar. n. 5; et 47, 5, 4. V. c. - *Convictus duobus, vel tribus testibus, cesset a clero*, (C. 1, Dist. 48) - *Si quis inventus fuerit usuras accipere, alienus existat a regula* (C. 2, Dist. 47; adde C. 5. *Cau.* 23, 8).

32 Ex C. 1. *De Corp. Vitiat.* C. Ult. *De Tempor. Ordin.* Ex Bonaci. Quae. 7, P. 2. 11; Navarr. 27, 191.

Quidam hanc reg. tradunt; irregularitates esse, quae in jure canonico *dispensari*, suspensiones, quae *absolvi* dicuntur: sed non est perpetua (V. Trid. XXIV. R. 6. Suar. 3, 1, 18; 40, 1, 10); nam in jure irregularitates, praesertim ex delicto, nonnunquam absolvi dicuntur (Sayr. VII, 14, 19); ideo Filiucc. 19, 58, hanc regulam dubiam putat: et jure prorsus.

ART. II. *Quinam irregularitates constituere, contrahere, et dispensare possint.*

404. *Nulla irregularitas incurritur nisi in jure sit expressa* (1). IN JURE, nempe canonico (2), a quo initium et statum coepit. Ergo nec est, nec potest esse a consuetudine (3), nec ab alio jure ecclesiastico, nec ab homine (4). EXPRESSA; idest manifesta, certissima: ex hoc capite duo palam apparere debent; nempe, et in jure comprehensam esse, et irregularitatem esse, non quidvis aliud. Quamobrem quoties res dubia est, irregularitas non intelligitur: seu dubium sit, utrum irregularitas, de qua agitur, in jure comprehensa sit, quod nemo ambigit (5); sive utrum sit irregularitas, an suspensio, vel depositio, vel quid aliud; quod manifestam rationem continet: ut puta si aliqua nota ei cohaereat quam irregularitati convenire TT. alii affirmant alii negant: ut ecce si non est perpetua, si per poenitentiam et emendationem deletur (§ 402, 32); nam quod inter TT. controvertitur non potest dici manifeste expressum in jure. Quae autem nullam, quod ad haec, dubitationem recipiunt, *non excedunt*, ut cetera odiosa, *proprium casum* (6); et in proprio casu strictissimam interpretationem

1 C. 18 *De S. E.* in 6°. Suar. 40, 4, 1. S. Alph. VII, 345.

2 Suar. n. 11. *Et est omnium sententia* (Bened. XIV. *De Syno.* XII, 3, 7). Scilicet, interest Ecclesiae universae, eamdem esse ubique hac in re disciplinam, nec in una Provincia ad sacrum ministerium admittere, qui in alia prohibetur; et contra. Et omnes in Decretalibus continentur; in Extrav. in Conc. Trid., in Constitutionibus Pontificiis, nulla (Suar. n. 14: 5. 7).

3 Giballin Cons. 4. Concl. 3; Bonaci. Quaest. l. P. 2, n. 3; Filiucc. 19, 34. Salmat. 10, 7. 8. Nisi forte consuetudo jus interpretata fuerit (S. Alph. VII, 345). Nihilominus Reiff. V, 37, 67, putat, *aliquas irregularitates communi DD. consensu, et diuturna ecclesiastica consuetudine fuisse introductas.* Verum quod ait de *DD. consensu* mihi displicet, quia *nullius* Theologi vel Canonistae, licet summi, auctoritas sufficit ad probandam irregularitatem sine lege ad Suar. 42, 3, 9; 45, 2, 2. Quod de consuetudine, nempe universae Ecclesiae, licet non improbabile sit (Ex Clem. 3. *De Aeta., et qual.* etc.), alienum videtur a cit. C. 18 *De S. E.* in 6°; et est per difficile: quis enim testari potest, consuetudinem receptam esse ubique locorum?

4 Suar. 50, 4, nn. 10, 11. Salmat. X, VII, 5, 7. Schmalz. V, 37, 69.

5 Tolet. I, 52, 7. S. Alph. VII, 346. Et contraria nonnullorum veterum sententia Suaresio *incredibilis* visa est (Suar. 40, 5; 18). V. c., utrum sit irregularitas, an suspensio (V. § 411).

6 Suar. n. 13. S. Alph. VII, 347. Et ideo nunquam producendae sunt ad alios casus (v. c., a rebaptizantibus ad eos qui iterum confirmant, iterum ordinant; secus ac olim existimarunt S. Antonin. et Navarr. 27, 217, ab aliis merito rejecti Suar. 43, 3, 6); licet graviores (v. c., a vetito exercitio ordinum ad sodomiam) prout Covarruv. aliique, merito ab omnibus explosi (Diana To. V. Tr. Res. 37).

desiderant (7). Et haec *in abstracto*; sed et *in casu concreto*, factum, ex quo oritur irregularitas, certum esse oportet (8), ut alias (§ 204, 1): proinde si dubium est, cessat irregularitas, seu negativum sit dubium, quod planum est; seu positivum, quod est communius (9), et verius (10). Nihilominus, si dubium sit positivum, et grave, non licet ordinem suscipere, vel exercere, nisi re prius explorata, ut alias (§ 253, 52), et deposito dubio (11); nisi forte ex mora inquisitionis grave damnum metuendum sit (12). Verum quia in his casibus (V. § 231, 9) dispensare potest Episcopus (13), consultius est, ab eo

7 Ex C. 9 *De R. I.* in 6° Suar. 40, 4, nn. 15, 16. Et nedum nulla irregularitas, sed nec ullus effectus irregularitatis est admittendus, qui in jure non sit expressus (Reiff. V, 37, 94): absurdum quippe est, *certum* effectum causae *incertae* tribuere.

Et nihilominus nulla ex his regulis, praesertim a veteribus, non pessumdata est. Nam hi passim, recentiores non infrequenter, vel depromunt irregularitates ex statutis conciliorum provincialium, congestis in Decreto Gratianeo (satis hercule confidenter); vel eas producunt de casu ad casum, de persona in personam. Qua in re antiquiores plerique adeo progressi sunt, ut de irregularitatibus producendis regulas constituerint: v. c. quo facto quis alium facit irregularem (v. c. si ei fregerit crura, si lumen oculorum ademerit), *eo* ipso irregularem evadere (V. Sayr. VI, 14, 7. Navarr. 27, 207). His eos adde, nec infimae notae, qui inter duas sententias constituti, quarum altera affirmat, in hoc vel illo casu, irregularitatem subesse, altera negat, plerumque nutant; nec raro in sententiam affirmantem discedunt.

8 S. Alph. VII, 347. V. § 304, 1.

9 Salmat. 10, 7, 46.

10 Ex C. 5, in fi. *De Cleric. pugnant. in duel.* Omissa sententia Navarri 27, 193 sine ullo prorsus jure *existimantis*, in dubio irregularitatem contrahi in foro interno dumtaxat. Nec obstant CC. 20, 24 *De Homic.*, quibus cautum est; homine occiso, ei qui dubitat an ipse illum occiderit, abstinendum esse ab altaris ministerio, *quia in dubiis tutior pars est eligenda*. Hac ratione freti, quidam censent, in aliis quoque casibus idem juris esse, quippe eadem est ratio (Sayr. VI, 2, 16. Concina, Tournely, etc.): sed alii melius putant, his CC. 20, 24, exceptionem contineri, quae magis firmat regulam in contrarium (Suar. 40, 6, 8. Salmat. l. c. Schmalz. V, 37, 86). Quamobrem eo redit quaestio, utrum quod in jure cautum est de homicidio, ad caeteros quoque casus pertineat; atque ideo recidit in dubium juris (S. Alph. VII, 347 d. 2).

11 Suar. 40, 5, nn. 8, 10. Salm. 10, 7, 42. S. Alph. 346. Alias, si revera subest, incurritur (Suar. l. c. n. 8; XI, 3, 8. Salm. 10, 8, 66): scilicet, ubi non deest culpa letalis, irregularitas excusationem non habet.

12 Suar. 40, 5, 13. Salmat. 10, 7, 43. S. Alph. VII, 346. Dixi, *nisi*, etc., v. g., si, dum expenditur dubium, occasio suscipiendi ordinem, nanciscendi beneficium ecclesiasticum, praeteriret (Schmalz. V, 37, 78. Salmat. 42. S. Alphons. l. c. V. Suar. 40, 5, 11.

13 Fagnan. in C. *Veniens* n. 7, *De Fil. Presbyt.* S. Alph. VII, 400. V. c., an contraxerit irregularitatem, qui sciens volens periculo se exposuit, in quo constitutus interemit invasorem, ne occideretur (V. § 305, 25); vel rebaptizavit infantem, de quo graviter dubitatur, an unquam, vel an valide baptizatus fuerit.

dispensationem petere, ne irregularitas obsit, si postea forte apparuerit revera contractam fuisse (V. § 209, 10).

405. Irregularitatis capaces sunt hi solum, qui sunt capaces recipiendi ordines; ideoque viri baptizati dumtaxat (14). Et hi sunt obnoxii irregularitatibus omnes prorsus, sive laici, sive clerici; Episcopi quoque, et Cardinales S. R. E., licet in jure non exprimantur (15). Nec unam tantum irregularitatem contrahere quem posse, sed plures, exploratissimi juris est. Multiplicantur autem ex actibus, vel objectis specie diversis; velut ex homicidio, et iteratione baptismi; ex defectu natalium, et ex defectu libertatis. Quaesitum est an multiplicentur ex actibus repetitis ejusdem speciei? Et ex repetitis in eodem subjecto non multiplicari (V. § 63, 16) communissima sententia est; ex qua licet intelligere, multiplicari ex repetitis in alio subjecto (16).

406. Irregularitates auferuntur, ut generaliter dixerim, sola dispensatione R. P.; et quae contractae sunt ex delicto non delentur poenitentia, vel emendatione patrati criminis (17), quia non sunt poenae. Episcopi vero in irregularitatibus publicis, regulariter, nihil possunt. In occultis dispensare possunt in irregularitatibus ex delicto, excepta ea quae oritur ex homicidio voluntario, et ad forum contentiosum nondum deducto (18): in irregularitatibus ex defectu, vel occulto, non item, praeterquam ex causa graviori et urgenti (19): nempe ad

14 Suar. 40, 7, 6. Laym. *h. t. (De irregular.)* Cap. 1, n. 1.

15 Suar. cit. n. 6. Salmat. 10, 7, 10.

16 Sanch. M. VIII, 24. 7. Salmat. n. 61. S. Alph. VII, 353. Puta, si pluries aliquem — aut plures rebaptizaveris. Proinde I° qui suspensus infantem rebaptizavit, et dein celebravit, petens dispensationem, utrumque exprimere debet. II° At si pluries dein celebravit, satis erit dicere, se pluries celebrasse, immo celebrasse (S. Alph. l. c.) irretitum censura. III. Si *duo commisit homicidia*, quia *duas irregularitates incurrit* (Suar. 44, 3, 28), utrumque exprimere necesse habet.

17 Salmat. 10, 7, 56. Suar. 41, 1, 5. Eoque minus quae contractae sunt ex defectu; quae nec instar poenarum sunt. Nec distinguitur, utrum eas contraxeris culpa tua, an minus (Ex CC. 1, 2. *De Fil. Presbyt.* Trident. XXIV. R. 6. Suar. 50, 5, 4. Salmat. 10, 9, 54).

18 Trident. XXIV. R. 6. Nihilominus de eo qui recepit ordinem b. f., cognita postea irregularitate, utrum Epus dispensare eum possit, non satis convenit; Suar. Salmat. ll. cc. et S. Alphons. VII, 431, negant, quia Trident. non distinguit: alii et gravissimi et sane multi, in his Navarr. Laym. Henriq. Salas ap. Salm. l. c., affirmant, quia ordinatus jus acquisivit ad ordinem exercendum. Haec ratio futilis est, quia bona fides excusat a peccato, rei veritatem, et *(per se)* jus non mutat. Nihilominus (V. § 80).

19 Sayr. VI, 2, 11; ibiq. Cordub. Castro, Philiarch. Salmat. 10, 8, 16. Et si ejusmodi irregularitas est, quae sine gravi periculo manifestari non potest, velut ex homicidio, dispensatione non eget (Navarr. 27, 239). Porro Episcopum heic accipio, si agitur de ordinibus suscipientis, eum cujus est ordinare (Cf. C. 3 *De Tempor. Ord.* in 6°.

ordines suscipiendos, sic et simpliciter; ad exercendos, ut reor, sub ea conditione, ut is qui irregularitate laborat recurrat quamprimum ad Sedem Apostolicam – Verum quia dispensare possunt in omnibus irregularitatibus dubiis, ut diximus, quoties probabiliter disputatur ultro citroque, utrum aliqua irregularitas sit ex defectu, an ex delicto (occulto inquam), dispensare eos posse, maxime si qua justa causa id suadeat, indubium puto. At inferiores confessarii in irregularitatibus nihil possunt, ne in jubilaeo quidem; nisi potestas eas dispensandi, vel absolvendi, ipsis mandata fuerit *nominatim* (20).

407. Qui pluribus irregularitatibus praepeditur, prout is qui pluribus censuris irretitus est, dispensari potest vel ab una earum tantum, vel a pluribus vel ab omnibus (§ 353). Qui vero dispensationem petit necesse habet singulas earum species exponere; et uniuscujusque speciei recensere actus numerum earum augentes (404, 16). A quibus autem dispensatus fuerit, si non omnes exposuit, petendum est ex intentione dispensantis; et, si haec non appareat, dispensatus non intelligitur ab his quas reticuit (21). Data autem dispensatio neque restrictivam, neque extensivam interpretationem recipit, sed declarativam tantum (§ 234, 34). Nihilominus ea semper tacite concessa intelliguntur, sine quibus dispensatus dispensatione uti nequiret (§ 76, 45): ac proinde dispensatus, v. c., ad subdiaconatum recipiendum, ad minores quoque ordines recipiendos dispensatus intelligitur (22). Ipsa vero dispensatio nulla indiget certa forma verborum (23): immo dari potest re quoque et facto (§ 233, 23); ut ecce si Episcopus irregularem ex delicto occulto ordinaverit sciens volens, vel ei dimissorias concesserit (24).

et *S. C. C.* ap. Suar. 41, 2, 10); et non quasi domicilii, uti censuit Sanch. M. III, 23, 12. Quod ad Regulares V. S. Alph. VII, 355.

20 Suar. 41, 1, 1. Nec sufficit data eis potestas absolvendi a censuris, vel a casibus reservatis, quippe irregularitates nec censurae sunt (Salm X, VII, 65, 66), nec casus (Laym. Cap. IV, nn. 3, 10) reservati.

Addunt irregularitates, auferri quoque professione religiosa, et baptismo. Verum *illa* ea sola aufertur, quae oritur ex defectu natalium, et ex ordinatione (sed V. § 411, 40) furtiva (Suar. 41, 1, 3). *Hoc* solae irregularitates ex delicto tolli dicuntur, non item irregularitates ex defectu; nempe quia peccata, non defectus, nec vitia naturalia baptismo delentur. Sed minus proprie heic loquimur, quia ante baptismum irregularitates non intelliguntur.

21 Suar. 41, 3, 2. Verum, si dispensatio petatur ad ordines exercendos, haec sententia durior videtur; sed puto heic locum esse posse regulis quae circa casus reservatos a Nostris traditae sunt (§ 353); atque ideo dispensatum fuisse ab omnibus quae oblitus reticuit; excepta ea quae oritur ex homicidio voluntario, quippe cum specialissima sit (Trid. XXIV, R. 6), eodem jure, quo ceterae aestimari non debet.

22 Suar. 41, 3, 3. V. § 76, 45.

23 Suar. 41, 3, 5. V. S. Alph. VII, 353.

24 Suar. 41, 3, 3, V. § 233, 23.

408. Est igitur duplex genus irregularitatum; ex delicto, et ex defectu. Ab utrisque secrevi eas, quae ex utroque capite consistere possunt; et eas quae oriuntur ex delictis quibus cohaeret infamia, quia incertum est, utrum accensendae sint his quae ex delicto oriuntur, an his quae oriuntur ex (famae) defectu; de quibus proinde seorsim agendum erit. Porro non semper explorati juris est, utrum aliqua irregularitas sit ex delicto, an ex defectu; quoties igitur utrumque est probabile, tenendum est, eam esse ex delicto; quia et difficilius contrahitur, et facilius dispensari poterit. Nunc singulas ingrediamur. Sed ante omnia juverit meminisse, antiquiores TT. (inter quos eminet Majolus) in irregularitatibus recensendis fuisse quam effusissimos: et licet posteriores Canonistae ac TT. plurimas earum pedetentim abraserint, nihilominus adhuc nonnullae supersunt a jure canonico violenter detortae. Nobis certum est juri inhaerere, et a receptis (superius recensitis) interpretandi regulis, ne latum quidem unguem discedere.

CAPUT II.

DE SINGULIS IRREGULARITATIBUS

ART. 1. *De irregularitatibus ex delicto.*

409. Irregularitates ex delicto sunt instar poenarum (1). Ideo ex uno capite non contrahuntur, nisi ex delicto vero (2), admisso ex animo (3), consumato (4), et gravi (5); gravi, inquam, actu tum interno,

1 Suar. 40, 3, 3. Et quasi poenae gravissimae sunt (Cornej., Avila., Bonac., Salmat. 10, 8, 44). *Instar;* primo quia, non in poenam, nec in odium alicujus statutae sunt; sed suapte natura sunt impedimenta. Proinde si, v. c., R. P. abrogaret legem, quae rebaptizantes facit irregulares, irregularitas antea ex hoc delicto contracta (secus ac poenae, et censurae) evanesceret (Suar. 41, 1, 7). Deinde magis beneficium, favorem adimunt, quam poenis delinquentem afficiunt (V. § 300, 2); et ideo nonnunquam ob culpam quoque civilem contrahuntur. Non bene igitur quidam, in his Sebast. Berardi, eas vere penas esse pronunciant.

2 Salmat. 10, 8, 66. V. § 296, 3. Itaque si, v. c., quis falso putans, Sejum baptizatum - vel se censura irretitum esse, baptizat - consecrat, non contrahit irregularitatem (Salm. l. c.).

3 Silvest. Navarr. 27, 193. Sayr, VI, 2, 17. Suar. 11, 3, 14. Ideoque proprio, non alieno (V. S. Alph. VII, 348). Verum, quae ob solam culpam civilem irrogantur, sola culpa civili contrahuntur, ut in C. ult. *De homic.* in 6°.

4 Suar. 40, 3, nn. 5, 13. Salm. 10, 7, 13. S. Alph. VII, 348. Non fit igitur irregularis qui hominem mortaliter vulneravit, si ille ex miraculo convaluerit (Sayr. VI, 2, 30).

5 Suar. 40, 3, 17. Salm. 10, 7, 12. S. Alph. VII, 348, 377. Ideoque non casu admisso, nec culpa civili (§ 297 19).

tum externo (V. § 305), quamvis prorsus occulto (6). Ex altero vero ab eis, prout a ceteris poenis, excusant, metus (7); et ignorantia, seu facti, seu juris canonici (8); immo et irregularitatis (9), quia est quasi poena extraordinaria (§ 312, 75); quae, etsi forte non verior, at certe, et vel ipsis contrariae sententiae patronis satis probabilis sententia est (10). Verum, quia non est poena medicinalis, et deformitas ex ea contracta infecta fieri nequit, non excusat poenitentia patrati delicti post illud admissum, et ante effectum secutum (11); secus ac in censuris, quae sine *contumacia* non contrahuntur. At vero irregularitas, in nova disciplina, non contrahitur ex quovis delicto, quamvis enormi; sed ex sola iteratione baptismi, ex vetito exercitio ordinum, ex bigamia similitudinaria, et ex mutilatione vel homicidio (12).

410. Ex iteratione baptismi fit irregularis qui rebaptizatur adultus (13), qui ministrat rebaptizanti (14), ideoque et is qui rebaptizat (15). Sed opus est baptismo 1° vero ac perfecto; hac re non contrahitur si quid valori ejus desit, (§ 298, 28); seu materia, seu forma, seu intentio suscipientis, vel conferentis (16); atque ideo, nec si alteruter conditionem serio apposuerit, *si non sum*, vel, *si non es ba-*

sed *culpa lata cum peccato mortali* (S. Alph. VII, 382). Ex quo recte inferunt Diana To. V. Tract. V Resolut. 35, et apud eum Avila, Praeposit. Villalob. Hurtado, non incurrere irregularitatem diaconum in choro hebdomadarium agentem, si canat *Dominus vobiscum*, contra Suar. Filiucc. etc., quia culpa levis est. Dia Resol. 36), contra Navarr. et Majolum existimantes irregularitatem contrahere, si id dicat etiam dum officium privatim recitat!!

6 Ex Trid. XIV, R. 7. XXIV, *Ref.* 6. Sayr. VI, 2. 19. Suar. 31, 1, 68. Salm. 10, 7, 16. S. Alph. VII, 349, 415. Nec obstat C. ult. *De Tempor. Ordinat.*, quo hoc de solo homicidio caveri videtur, quia R. P. ad quaesita respondit (V. § 310, 12).

7 Suar. 31, 1, 60. Bonac. D. 7, Q. 3, P. 5, n. 1.

8 Ex C. 2, *Dist.* 82. C. 9 *De Cleric. excomm. min.* Suar. 40, Sect. 5, 6; vel inadvertentia (V. § 312, 73. Duardo Lib. I. Cap. 2, q. 5, n. 28. S. Alph. VII, 350). Ideo qui hominem, v. c., occidit, ignorans homicidium legibus Ecclesiae quoque prohiberi, non fit irregularis (V. S. Alph. 350, v. *Idem*).

9 S. Alph. VII, 351. Quam tenent Silvest. Navarr. Ronca. Sanch. Sayr. Duard.

10 Suar. Salm. 10, 7, nn. 54. 56. S. Alphons. VII, 351. Quae probabilitas saltem eo spectat, ut ab Ordinario, remoto scandalo, dispensari possit.

11 Suar. 41, 1, 5; 44, 3, 5. S. Alph. VII, 368. V. § 312, 75.

12 Reiff. V, 37, 68. Quidam addunt, et ex haeresi, aliisque delictis, quae infamiam pariunt: sed de his propediem.

13 C. 65, *Dist.* 50. Sayr. VII, 8, 9. Filiucc. 20, 165.

14 C. 2 *De Apostat.* Sayr. n. 26.

15 Navarr. 27, 246. Sayr. n. 3. S. Alphons. VII, 356. Dixi - *ideoque*, quia sententia est recepta ex interpretatione *omnium DD., nemine dempto* (Salmat. 10, 8, 59).

16 Sayr. VII, 8, 17. Filiucc. n. 179. Navarr. 246.

ptizatus (17). Et 2° *publico* (18): at vero publicum alii *notorium* accipiunt (19), alii *solemne* (20): ergo irregularitas non intelligitur, nisi ex notorio utroque (idest dato, et iterato); atque *hoc* praeterea solemni (21). Haec irregularitas prohibet a sola ordinum susceptione, atque ideo, verius, a susceptorum exercitio non prohibet (22).

411. Ex vetito ordinum (sacrorum) exercitio fit irregularis *clericus* 1° qui exercet *ordinem*, quem non habet (23); vel 2° eum quem habet exercet dum est irretitus censura (24), etsi non vitan-

17 Giballin. Cap. IV, Cons. IV. Pirhin. V, 9, 13. Reiff. V, 18, 69. Bonac., Croi. VII, 483. Salm. 10, 8, 61. S. Alph. VII, 356. Licet is qui utitur conditione peccet graviter (Suar. 42, 2, 1). *Serio*, atque ideo, si aliqua subsit ratio dubitandi, etsi non gravis. Quid si futilis, aut prorsus nulla, an prosit, in eo casu, sive rebaptizanti, sive rebaptizato haec conditio? Affirmant multi, in his Navarr. Henriq. Suaresius, quia non vult: negant alii, in his Soto, Corduba, Sayr., quem vide VII, 8, 23, quia revera vult; quod tenet et Cath. Rom. *De effect. bapt.* n. 57. Et mihi videtur verius, quia conditio in fraudem legis adjecta videtur; nisi quis rebaptizaret coactus metu gravi.

18 C. 12 *De Apostat.*

19 Laym. *h. t.* Cap. II, n. 1.

20 Salmat. X, VIII, 60, 64.

21 Croi. VII, 483. *Utroque*, et planum est.

22 Ex cit. C. 2. Glo. ib. v. *Non valebit.* Bonaci., Palaus., Salm. 10, 8, 60. Giball. l. c. P. 4, n. 7; ibique Suar. *De Poenit.* Disp. 31. Sect. VI; contra Sayr. VII, 8, 5. Porro S. Anton., et Navarr. 27, 247, existimarunt, etiam ex reiteratione confirmationis et ordinis irregularitatem oriri: sententia merito rejecta (Suar. 42, 3, 6).

23 CC. 1, 2 *De Cler. non ord.* Ut ecce, si ordinatus per saltum ministret in ordine praetermisso (Schmalz. V, 9, 5). Dixi 1° *clericus*, non laicus, ex cit. *Titulo*, seu *Rubrica De Cler. non ordin.* (Sayr. VII, 10, 6. V. § 187, 41. S. Alph. VII, 359). Dixi 2° *ordinem*, non jurisdictionem (V. § 400, 18); proinde simplex sacerdos non fit irregularis excipiendo confessiones (Suar. 42, 4, 14. S. Alph. l. c.). Ideoque nec Diaconus, qui sine delegatione presbyteri (V. § 89, 10), extra casum necessitatis, baptizat solemniter; utriusque enim par est ratio: nam potestas *baptizandi* inest diaconis ex sacra ordinatione, prout presbyteris *absolvendi*. Nihilominus sentent. communis putat, heic diaconum fieri irregularem, quippe qui ordinatur ad baptizandum, *sed ex commissione Episcopi, vel Sacerdotis*. Ita porro; verum *commissio* jurisdictionem dumtaxat confert, neque conferre aliud potest: numquid presbyteri non ordinantur ad absolvendum *ex approbatione et commissione* Ordinarii?

24 C. 1 *De sent. et re judic.* in 6°. Dixi *irretitus* (C. 20 *De S. E.* in 6°. Suar. 42, 5, 1); itaque si prohibitus sub censura ordinem tantum exercere, eum exerceat, non fit irregularis (Suar. 31, 1, 57; 42, 5, 3. Bonac. *h. t.* Q. 3, P. 4, n. 2. Filiucc. 20, 217): non enim violat, sed contrahit censuram: oportet autem prius censuram contrahere, et subinde eam, ordinem exercendo, violare (V. Salmat. 10, 8, 66. Contra Silv., Reginald. 30, 182. V. C. 32 *De S. E.*). Censuram autem accipimus, propria et stricta significatione, quia versamur in odiosis; atque ideo, non interdictum locale, vel personale generale; neque suspensionem quae magis privationis, aut poenae vim habet (§§ 357, 358). Nec quamlibet censuram accipimus, sed eam, quae vetat ordinem exercere: ideoque non fit irregularis Episcopus, qui, suspen-

dus (25); et 3° is qui scienter celebrat in loco nominatim (§ 375, 45) interdicto (26). Verum, ut is qui exercet ordinem incurrat irregularitatem, necesse est, ut illum exerceat, non in ipsa ordinis susceptione, quippe hoc magis pars ordinationis esse intelligitur (27), sed alias: utque illum exerceat temere (28), serio (29), et solemniter; idest quasi in officio suo agens (30). Dixi, qui *exercet ordinem*, ideoque et is qui *confert;* nam conferendo eum exercet quem confert (31): non item qui suscipit (32).

sus a pontificalibus, celebrat in apparatu pontificali (S. Alph. VII, 314. V. § 391, 6), vel suspensus ab ordinibus conferendis, celebrat (Fagn. l. c. n. 45).

25 C. ult. *De Cler. excomm. min.*

26 C. 18, § 1 *De S. E.* in 6°. Non item qui audit celebrantem. Quid si alius coegerit eum celebrare? Communis veterum sentent. fuit, ex C. 5 *De Cler. non ordin. min.*, hunc irregularitatem contrahere (Glos. in cit. C. 5. Cf. Suar. 42, 4, 6), quasi ipse per alium celebret: quos Recentiores communius sequuntur (Salm. X, III, 70; VIII, 71. S. Alph. VII, 358, n. 2). Sed ex illo C. 5 nihil eruitur, et regula illa veterum TT. incivilis est (V. § 320, 7). Quamobrem contrariam sententiam tenent Gonz. in eo C. 5, et Diana P. IV, Tr. 2, n. 57. Et Suar., qui l. c., de hoc subdubitaverat, postea in hanc sententiam discessit (Suar. 34, 4, 17).

27 Suar. S. Alph. VI, 799, d. 3.

28 C. 7 *Can.* XI, 3. C. 1 *De Cler. non ordin.* Immo *scienter*, ex S. Alph. VII, 358. Not. 2.

29 Suar. 42, 4, 16. Laym. III, 2. v. *Tertio.* Secus si, v. c., docendi, vel iridendi gratia. Quid si exerceat simulate? Et in his, quae ex intentione agentis statum capiunt (§ 145, 14), effugit irregularitatem, v. c., si a peccatis absolvat (S. Alph. VII, 356); in aliis non item; ut ecce si baptizet solemniter: non propter baptismum (hic enim non valet) sed propter coeremonias baptismi (Suar. n. 19).

30 C. 7. *Can.* 11, 3. C. 1 § ult. *De S. E.* in 6°. Navarr. 21, 153. Sayr. IV, 16, 9; VII, 9, 3. Scilicet, si actus est ejusmodi, qui exerceri non potest, nisi ab his qui talem ordinem habent. hic semper solemniter exerceri intelligitur (Bonac. Q. 3, P. 6, n. 9); prout a peccatis absolvere (Salm. 10, 8, 68). Si autem et ab aliis exerceri potest, et exercent ut alii, irregularitas cessat (Suar. 42, 5, 1); ut ecce si praesbyter hypodiaconum agat sine manipulo; aut, in fer. 5, in Coena Domini, in lotione pedum, canat evang. sine stola (S. Alph. VII, 359. Salm. 10, 8, 68). At vero qui solemniter exercet actum ordinis, non excusatur, quod forte ob defectum jurisdictionis irritus sit. *Communissima:* ut puta si *vitandus* a peccatis absolvat (S. Alph. VII, 171), quia ordinem revera exercet.

31 Fagn. in C. *Vel non* n. 21, *De Temp. Ordin.* Porro qui exercet ordinem pluribus censuris irretitus, unam dumtaxat irregularitatem contrahit (S. Alphons. VII, 359), quippe omnes censurae vetant eos exercere unius virtutis intuitu; nempe propter reverentiam sacri ministerii (V. § 280, 7). Nihilominus S. Alph. cit. n. 359, ex Tournelio, putat, hanc circumstantiam confitendam esse, quia contrahit unam irregularitatem pluribus *aequivalentem:* sed manifeste heic recidimus in circumstantias simpliciter aggravantes: V. ergo S. Alph. VI, 468. Dixi eum qui est irretitus censura (v. c. excomm., interdicto personali) fieri irregularem ordinem *exercendo;* non item si, cum nulla censura teneretur, illum exercet favore ejus, qui est irretitus censura; puta si ministravit sacramenta excommunicato, vel interdicto, quia hoc nullo jure cautum est (Suar. 33, 3, 7).

32 Bened. XIV. *De Syno.* XII, 3, 7.

412. Ad haec, veteres plerique, irregularitates cum suspensionibus permiscentes, faciunt irregulares pene omnes male promotos ad ordines (33). Necesse est haec prosequi diligentius, quia si suspensiones sunt, hodie exsulant; si irregularitates, manent. Itaque docent irregularitatem contrahere 1° (Ex ordinante) qui *quemlibet ordinem* recipit ab Episcopo nominatim excommunicato, suspenso, interdicto (34), non suo (35); vel *hierarchicos* ab Episcopo qui et episcopatui, et dignitati renunciavit (36). II (Ex ordinato) qui quemcumque ordinem recipit irretitus censura (37); quique uxorem habens, ea invita, ordinatur in sacris (38). Demum III (ex ipsa

Sayr. VII, 10, 12. Contra veteres plerosque, qui nullum non moverunt lapidem, ut et hunc irregularitati obnoxium facerent: alii ex C. 1. *De eo qui furtive*, et C. 32. *De S. E.;* alii eo quod, ordinem superiorem recipiendo, inferiorem exercere intelligitur: sed illi suspensionem cum irregularitate permiscent (Suar. 31, 1, 57; 42, 3, 2. Sary. IV, 16, 22); hi gratis asserunt (V. Bened. XIV, l. c).

33 Cf. Suar. Disp. 31. Sect. 1; et Disp. 42. Sect. 3, qui omnium primus haec distinxit; et Filiucc. XX, 190, qui, e libris TT. et Canonistarum duo de viginti irregularitates extrusit. Dixi male *promotos*, et non promoventes; hi enim, non irregularitatem contrahere, sed suspensionem a collatione ordinum (nempe, ut in eo puniantur in quo deliquerunt): nec veteres dubitarunt.

34 Navarr. 27, 241. Nullo jure - Cui proinde contradixerunt Sayr. VI, 10, 17. Suar. 42, 3, 4. Et suspensionem incurrere non irregularitatem, hodie (§ 395, 6) definiti juris est.

35 Quidam hanc irregularitatem deducunt ex C. 7. *Cau.* 9, 2; sed non bene; eo enim cavetur, hujusmodi ordinationem *irritam* esse (V. § 402, 29): amplius, hic canon depromptus est ex Conc. Antiocheno (V. § 403, 4). Alii ex C. 11. *De Tempor. Ordin.*, et ex C. 2. *Eod. tit.* in 6°: sed male, nam utrobique suspensio irrogatur; quod et Suar. 31, 1, 13, et Sayr. VII, X, 28, 36, observarunt: et hoc quoque non dubii juris est (V. Trident. XXIII. R. 8).

36 Navarr. l. c. Sayr. VII, 10, 27. Aliique plures, ex C. 1. *De Ordin. ab Episc. qui, episc;* quo cavetur *ordinatum executionem officii* non habere: sed his verbis suspensio, non irregularitas, demonstratur (Suar. 31, 1, 7; ibiq. Panormit. et Glossa).

37 S. Antonin. Navarr. l. c. Sayr. VI, 10, 12. Ex C. 32 *De S. E.*, quo ordinatus deponi jubetur; et ex C. 1. *De eo qui furti.*, quod, non ad eos pertinet, qui violant censuram, sed ad eos qui praeceptum sub censura impositum violant. Merito igitur hanc irregularitatem rejiciunt Covarr. Suar. 31, 1, 57. Laym. Cap. III, n. 5.

38 Salmat. 10, 8, 72. S. Alph. VI, 812; VII, 361; ex *Extrav. Un. De Voto.* Quais, *matrimonio soluto, vetatur in suscepto ordine ministrare, et ad superiores provehi;* et ad quodvis *beneficium vel officium ecclesiasticum promoveri.* Haec utra sit, irregularitas, an suspensio, Nostris satis incertum est. Bonac. *De Suspen.* Disp. 3. P. 5, suspensionem; *De Irregular.* Quae. 3. P. 4, n. 9., irregularitatem appellat. Suar. 31, 1, 54, verbis cit Extrav. significari putat. illum manere *irregularem;* et nihilominus suspensionem eam vocat iterum et saepius Mihi, quia piget *sacramentum magnum*, MACULIS accensere; et quia in cit. Extrav. *Un.* suspensione gravius aliquid continetur, eam neque irregularitatem

ordinatione), qui ordinantur ab Episcopo suo in diaecesi aliena (39), vel furtive (40), aut per saltum (41): qui recipit ordines majores sine titulo (42); aut uno eodemque die, vel duobus continuis, *quatuor minores ordines et subdiaconatum*, vel duos majores ordines recipit (43). Hos igitur non irregularitatem contrahere, sed suspensionibus obnoxios olim fuisse tenendum est (44). Quod in quibusdam speciebus mox recensitis non dubii juris est, in aliis est probabilius: et licet in nonnullis id tantum probabile videatur, hoc sat est, ut tuto do-

neque suspensionem, esse puto, sed poenam. Utcunque cum dubia sit, non est inter irregularitates recensenda.

39 Ex cit. C. 7, 9, 2. Sed perperam, nec est dubii juris. Cf. Trid. VI, Ref. 5. Et ideo Suar. 31, 1, 21, eam obiter attingens, *suspensionem* appellat.

40 Laym. Cap. III, n. 1. Salmat. l. c. Reiff. V, 18, 71; ex C. 1. *De eo qui furtive* - satis obscuro: ideo utra et haec sit, irregularitas, an suspensio, est anceps satis (Bonac cit. Quae. 3. P. 4, n. 6). Sayr. VII, 10, 37, in suspensionem inclinat; Suar. 31, 1, 57, irregularitatem esse negat; 42, 3, 5, affirmat. Alii distinctionibus utuntur (Reiff. V, 30, 10; ibiq. Barbo. Abbas; Schmalz V, 30, 9. V. Pirhin. V, 30, 2). Porro *furtive* ordinatus is dicitur, qui sine examine, vel rejectus ab Ordinario, vel ab eo non vocatus, obrepsit ad ordines (Suar. 43, 3, 5. Reiff. n. 2).

41 Filiucc. XX, 209; ex C. 1. *De Cler. non ordin. min.* quod ad rem non pertinet. At Sayr. VII, 10, 39. Navarr. 27, 142. Suar. 31, 1, 44, suspensionem esse docent, ex C. 1. Dist. 52; quae a Conc. Trident. XXIII. R. 14 restituta, nunc cessat (V. § 395).

42 Ex C. 1. Dist. 70. Vulgo a plerisque etiamnum creditur, hunc, et eum, a quo post ordinationem titulus decidit, ipso jure, ipsoque facto suspensos esse ab ordinum exercitio; atque ideo si ordinem exercent, v. c., si presbyter celebret, ipso jure fieri irregularem: quae olim Majoli sententia fuit. Insignis hic error est (V. Sayr. IV, 14, 16): nam suspensionem antiquioribus canonibus latam sustulerunt Innoc. III (C. 16. *De Praebend.*), et Bonif. VIII (C. 37. *Eod. tit.* in 6°): quibus consultius visum fuit in Ordinatorem animadvertere: quem ideirco damnarunt alere ordinatum donec provideretur. Quod et Tridentinum probavit, XXI. R. 2. (S. C. C. 27 Novem. 1610; Bened. XIV. *Notific.*, 26, 16); et restitutam a Sisto V, suspensionem iterum sustulit Clem. VIII. Nisi forte ordinatus *adhibito dolo, confictoque titulo ordinatorem deceperit:* hunc enim S. C. C. l. c. censuit, *esse ipso jure suspensum carereque ordinis exercitio;* neque enim fas erat damnare Ordinatorem, ut eum aleret: quod postea ab Urbano VIII C. *A secretis* comprobatum fuit. Sed post C. *Ap. Sedis,* neque is eam incurrit - De Ordinante sine titulo (V. § 412, 42).

43 Navarr. 27, 241; Sayr. VII, 10, 22. Tolet. I, 30. Salmat. 10, 8, 73, ex C. 2. *De eo qui furti.* Sed non bene, nam is suspenditur, ab *executione* ordinis male suscepti (C. 13. *De Temp. Ordin.*); et *in minoribus ordinibus celebrare permittitur* (Cit. C. 2). Quocirca Suar. 31, 1, 40, eam inter suspensiones recenset; et dubitat (n. 41), utrum sit latae, an (ceu tenent Abb. Pirhin. ap. Reiff. I, XI, 206) fer. sent. Praeterii ordinatos extra tempora; hos enim suspensionem, non irregularitatem, incurrere ipsis quoque veteribus TT. certum fuit (Navarr. 27, 242; Sayr. VII, 10, 28).

44 Cf. Berardi, Cap. V, v. *De illicita*, ubi haec omnia complexus est; et in plurimis nobiscum sentit.

ceri possit, eos irregularitatem non contrahere: tum quia verba in odiosis recipiunt interpretationem reo favorabiliorem, tum quia haec irregularitas satis dubia est, tum quia poena suspensionis magis congruit delictis hujusmodi, quisque enim puniri debet in eo in quo peccavit: denique cum ordinator suspensione, et non irregularitate, coerceatur, aequum erat, ut suspensione, et non irregularitate, coercerentur ordinati; ut quorum idem delictum fuerat, eadem esset et poena. De bigamia, homicidio, et mutilatione dicam postea.

Art. 2. *De irregularitatibus ex defectu.*

De irregularitatibus ex defectu propriis.

412bis. Sequitur ut videamus de irregularitatibus ex defectu. Quarum duplex genus constituendum est; unum earum, quae irregularitates sunt stricta ac propria significatione; alterum earum, quae lata et impropria: quippe inter se longissime distant, et Nostri (mirum prorsus) de omnibus indiscrete. Ad primum genus pertinent quae oriuntur ex vitio, seu defectu status, vel lenitatis, vel sacramenti: alterum earum est, quae profluunt ex defectu aliquo, seu vitio corporis, vel animi: illae irregularitatis omnes et vim et nomen habent; hae nomen semper penes Nostros et Canonistas, vim non item: ab his, quippe facilioribus, ordiendum. Sed ante omnia admonendi sumus has nec poenarum instar haberi, quamvis *oriantur ex facto aliquo illicito:* ideoque 1° nihil refert, utrum quis eas contraxerit culpa sua, an minus (1); ante baptismum, an postea (2): 2° ab eis non excusant error, metus, ignorantia (3); nec 3° dispensari possunt ab Episcopo, quamvis occultae (4). Ab his quae oriuntur ex defectu status ordiamur. Hae contrahuntur ex defectu vel natalium, vel libertatis, vel famae, vel sacramenti.

412ter. *Ex defectu* natalium sunt irregulares filii illegitimi; si tamen *constet* esse illegitimos (5). Haec irregularitas tollitur legitimatione per subsequens matrimonium (§ 50, 30): per rescriptum Romani Pontificis, et per ingressum in Religionem (6). Dispensari quoque

1 Suar. 51, 2, 18.

2 C. 3, *Dist.* 26; C. 13, *Dist.* 34.

3 Sanch. M. 7, 84, 15. Suar. 49, 3, 15. Laym. VI, 3. Et proinde nec bona fides. S. Alph. VII, 439, 443, 446.

4 S. Alph. I, App. II, 49.

5 CC. 1, 2. *De Fil. Presb.* Salmat. 10, 8, 44; ac proinde non *expositi* (S. Alph. VII, 432. V. § 57, 69); nec is quem mater, constante matrimonio, ab alio suscepit (§ 49, 20); licet publice, et ab ipsis quoque parentibus, adulterinus habeatur; nisi talem revera esse in *jure* constiterit (S. C. C. 27 Junii 1857. *Acta* I, 352. V. § 57).

6 Ex C. Greg. XIII an. 1588. Sed hi

potest ab Episcopo quoad ordines minores suscipiendos, vel exercendos; et ad unum beneficium quod non exigit ordinem sacrum (7). Et si quis non possit spurium se prodere sine infamia, nulla ei dispensatione opus est (8). Ex defectu libertatis sunt irregulares servi (ubi servitus adhuc viget), nisi domini ordinationi eorum consenserint (9). Huc pertinent quodammodo obligati ad ratiocinia (rationes) reddenda (10) ex munere aliquo, vel officio, vel negocio saeculari clericis interdicto (11); donec se officio, negocio abdicaverint, et rationes reddiderint (12); vel de satisfaciendis creditoribus caverint (13). Verum, si fuerint ordinati, exercitio ordinis nullo jure prohibentur (14).

De irregularitatibus ex defectu impropriis.

413. Hujusmodi sunt quae profluunt ex aliquo seu corporis, seu animi vitio; quo fit, ut quis nullatenus, vel non ea, qua par est, dignitate obire valeat quae pertinent ad altaris ministerium (1). Has, irregularitates esse negarunt veteres quidam (2): contra alii pares eas fecerunt irregularitatibus quae ex defectu status, lenitatis, sacramenti oriuntur. Utrumque extremum, si quid opinor; etenim neque omnes irregularitates sunt veri nominis; et quae sunt non eodem

praelationes nullatenus habere possunt. Haec *prohibitio* etiam in monialibus locum habet (Salmat. 10, 9, 55; ibiq. Suar., Sanch., etc.).

7 CC. 1, 2, 18 *De Filiis Presb. Unum* (C. Un. *Eod. tit.* in 6°. Reiff. 1, 17, 14). V. c. ad canonicatum in ecclesia collegiata (Navarr. 27, 201); non item verius, in cathedrali, quippe ordinem sacrum desiderat (V. Trid. XXIV, R. 12), obtinendum (S. Alph. VII, 429, et H. A. XX, 49). Quidam putant, hanc irregularitatem dispensari posse ab Episcopo, si est occulta, quasi ex delicto alieno (quia Trident. XXIV, R. 6, non distinguit), ad ordines tum exercendos, tum suscipiendos; et est *probabile* Laym. Cap. V, 2; *valde probabile* Salmat. 10, 9, 53. Alii solum ad ordines exercendos, ex C. 9, § *Personae De renunciat.*; quod negant alii (Suar., S. Alph. VII, 431, etc.): et rectius, quia C. 9 *De Renunc.* huc non pertinet. Nihilominus aequum, puto cum Laym. l. c., Episcopum dispensare posse ad ordines exercendos eum, qui bona fide eos suscepit; et si ad eos suscipiendos dispensaverit, propter probabilitatem prioris sententiae, non sunt inquietandi (§ 241, 43). Nec obstat C. 1. *De fil. presbyt.*, quippe antiquius Tridentino.

8 Laym. V, 1. V. § 177, 5.

9 C. 5 *De Serv. non Ordin.* V. Sayr. VII, 142. Reiff. I, 18, 17.

10 C. un. *De Oblig. ad ratioc. redd.*

11 Reiff. I, 19, 7. Schmalz. I, 19, 3. Ut syndici, tutores, redemptores vectigalium, etc. (Suar. 51, 3, 19); non item tutores vel curatores miserabilium personarum, viduarum, orphanorum; administratores bonorum ecclesiae, vel cujuslibet loci Pii, etc. (S. Alph. III, 838, v. *Valde*).

12 C. un. *De Oblig. ad ratioc.*

13 Suar. 51, 3, 23. Pirhin I, 19, 23. Salmat. 10, 9, 63.

14 Glos. in cit. C. un. V. *Infamatur.* Reiff. I, 19, 11. S. Alph. III, 838.

1 C. 2. *De Cler. aegrot.*

2 Innoc. Palerm. ap. Tolet. I, 58, 4.

prorsus, atque *aliae,* jure censentur. Scilicet, quoties jus canonicum (sine quo nulla irregularitas intelligitur) propter hujusmodi vitia aliquem prohibet ordinum susceptione vel exercitio, animadvertendum est, utrum, secluso hoc jure, is potuisset licite ordinem inire vel exercere; nam si non potuisset, magis naturalis, aut divini juris impedimentum, quam veram irregularitatem subesse dicendum est(3): si potuisset, veri utique nominis irregularitas suberit; sed non eodem prorsus, ac ceterae irregularitates ex defectu, modo censeri debet (4), quia, cum magis in facto, quam in jure consistant, plus impedimenti, quam irregularitatis habere videntur. Et ideo plerumque in aestimatione Ordinantis positae sunt. Et nec totales sunt, nec perpetuae: nam si quis eas contraxerit post susceptos ordines, eo tantum actu, seu exercitio ordinis prohibent, quo ordinatus aut omnino, aut ea, qua decet gravitate ac dignitate, defungi non valet (5): et sive post sive ante susceptos ordines contractae fuerint, cessant ipso jure, si forte impedimentum cessaverit: sed jam singulas prosequamur.

414. Itaque ex defectu corporis sunt irregulares *corpore vitiati* (6); idest qui propter quodvis corporis vitium, vel 1° non ea qua convenit dignitate, vel 2° minus apte defungi possunt altaris ministerio (7): quocirca omnis irregularitas hujusmodi oritur 1° vel ex aliqua deformitate, quae aut stomachum, aut risum movet, ideoque patenti; vel 2° ex aliqua impotentia (8). Ex primo igitur sunt irregulares hi quibus abscissae sunt nares, vel labia, vel aures (9): item gibbosi, nani, aetiopes; et, si risum moveant, blaesi (10). Ex altero hi quibus dexterum (11), vel sinistrum (12) brachium obriguit: mu-

3 V. Suar. 51, 2, 12. *Licite,* velut is cui pollex abscissus fuit (V. C. 7, *De Corp. vitiat*). Contra, v. c., aetiopes (penes nos), nani, gibbosi, qui ipso naturali jure arcentur ab altaris ministerio.

4 Tolet I, 58. 4.

5 Suar. 52, 2, 11. Filiucc. 19, 30. Bonaci. Q. 2. P. 2. n. 28. Salmat. 10, 9, 72. S. Alph. VII, 413. Quin fas esse eis ordines minores conferre tenent (contra Tolet.) Maiol. Panormit. Navarr. 27, 204 et Sayr. VI, 7, 8. Et quidni subdiaconatum, et diaconatum (v. c., abstemio?) praesertim, si eis forte egentibus conferendum sit beneficium, quos a sacerdotio non lex sed calamitas removet. Nec obstant adnotata in § 399, 10, nam pertinent ad irregularitates proprie dictas.

6 V. Levit. 21, C. 50, *Dist.* 50. *In qualibet parte corporis* (C. 10, *Dist.* 34. C. 1. Tot. Tit. *De Corp. vitiat.*).

7 C. 2. *De Cler. aegrot.* Ibi; *Qui nec secure propter debilitatem, nec sine scandalo propter deformitatem,* ordinem exercere posset.

8 D. Tho. Suppl. 39, 6. Suar. 51, 2, 9. Salm. 10, 9, 73. S. Alph. VII, 404.

9 S. Alph. VII, 410, 411. Salmat. 10, 9, 68. Nisi capillis tegi possit aurium defectus (S. Alph. ib.; Schmalz. I, 20, 13). Item qui faciem ustulatam habet (Laym. VII, 1), aut valde maculatam (S. Alph. 411).

10 C. 3, *Dist.* 55. S. Alph. VII, 406, 412.

11 S. C. C. 18 Sept. 1824, 27 Jan. 1872, *Acta* VII, 81, 82.

12 Argum. ex cit. Decretis.

lilatus altera manu (13), vel medietate palmae (14), vel pollice, aut indice, vel alterutrius parte (15): item paralitici (16), et epileptici; sed de his postea. Ex utroque demum, vel ex alterutro, surdi utraque aure (17), coeci utroque oculo (18); vel cui alteruter erutus est (19), aut levi maculatus albugine (20); claudus qui non valet in altari consistere sine baculo (21), vel crura adeo distorta gerit, ut vitium ne veste quidem talari tegi possit (22). Porro haec irregularitas magis in facto quam in jure consistit; factum vero (non dispensatio) in aestimatione Episcopi, tum sui (23), tum ordines conferentis (24), positum est. Age nunc, videamus quid utraque haec irregularitas praestet. Et ea quae oritur ex aliqua impotentia, ab his tantum ordinibus suscipiendis prohibet, quibus quis congrue defungi non posset (25): quae ex deformitate, arcet ab omnibus: verum, si supervenerint post eos susceptos, mitius agendum erit, *ne afflictio addatur afflicto* (26).

415. Defectus animi est 1° defectus usus rationis 2°, scientiae; et,

13 C. 6 *De Corp. vitiat.*

14 C. 2 *De Cler. Aegrot.*

15 Ex C. 7 *De Corp. Vitiat.* Reiff. I, 20, 5. Schmalz. I, 20, 10. S. Alph. VII, 408. Non si quo alio (C. 11, Dist. 55. Reiff. n. 14). Immo si, post sacerdotium susceptum, indicem amiserit, non videtur irregularis (V. S. Alph. VI, 244; VII, 408).

16 Ex C. 6 *De Cleric. Aegrot.* Nempe si paralisis periculosa sit (S. Alph. VII, 409).

17 Ex *Can.* 7 *Apost.*, et S. C. C. 27 Jan. 1855 (Acta II, 46). Non item surdaster (S. Alph. VII, 405). Et si surditas ei post praesbyteratum susceptum supervenerit, celebrare potest. Ex S. C. C. 24 Mart. 1871 (Acta l. c.). Pirhin. I, 20, 50.

18 S. Alph. VI, 390; VII, 404, 410.

19 C. 13, *Dist.* 55, nisi vitreo sit instructus (S. Alph. VII, 410).

20 C. 2 *De Corp. vitiat.* Reiff. I, 20, 16. Non item caecus uno solum oculo, seu dextero, seu laevo (quem vocant *canonis*); dummodo possit sine indecenti conversione canonem legere (Pirhin. I, 20, 6. Laym. VII, 2. Reiff. V, 37, 83. S. Alphons. VII, 404). Alii aliud putant.

21 Ex C. 10, *Dist.* 55 junct. C. 57, *Dist.* I. S. Alph. VII, 407.

22 S. Alph. VII, 407.

23 Ex CC. 2, 3 *De Corp. vitiat.* Navarr. 27, 200. Reiff. n. 38. Schmalz. I, 20, 15. S. Alph. VII, 400, 414.

24 Suar. 51, 2, 16. Laym. VII, 6.

25 Ex D. Tho. Suppl. 39, 6. Et expresse Sayr. VI, VII, 8, 9. Nec obscure Suar. 51, 2, 14, etc.

26 Ex C. 6. *De Cler. aegrot.* V. Laym. IX, 3. S. Alph. VI, 390. Hinc v. c., coecutiens, qui nequit legere in missali, arcetur ab ordine praesbyterali: at si post illum susceptum coecutire coeperit, non prohibetur celebrare: et si coecus evaserit, non prohibetur audire confessiones sacramentales (V. S. Alph. VI, 390; VII, 408, 413. *Turpius ejicitur quam non admittitur hospes.*

Haec suo modo beneficiis aptanda sunt; et ab iis dumtaxat arcendi sumus, quorum officiis rite ac recte defungi non possumus. Hinc ea cui sola divini officii privata recitatio adnexa est cuivis clerico conferri possunt (S. Alph. VII, 343): diacono, cui manus abscissa fuit, parochia conferri non potest, canonicatus in ecclesia collegiata conferri potest (Croi. VII, 438).

ut nonnullis placet, 3° fidei defectus (27). Verum has irregularitates accipimus significatione adhuc latiore, quia cessare possunt per se. Ex 1° igitur sunt irregulares amentes, lunatici et arreptitii, seu demoniaci, et epilectici: non, quidem, dum amentia, etc. laborant, sed postquam convaluerint, quia vix perfecte convalescunt. Quamdiu igitur certum non est, plene convaluisse, non potest Episcopus, eos ordinare: verum si amentia, etc. laborare coeperint post susceptos ordines, quia mitius cum eis agendum est, poterunt, arbitrio Episcopi, in susceptis ordinibus ministrare (28). Et ut de epilepticis specialiter dixerim, si morbus ante pubertatem omnino cessaverit, poterunt ordinari; si postea aut cessaverit, aut coeperit, non licet eos ordinare; sed si jam fuerant ordinati permittitur eis celebrare, quamvis interdum (utputa semel in mense) morbo corripiantur; dummodo non cadant, aut spumas agant; et praesente alio Sacerdote jejuno (29). Ex 2° sunt irregulares illiterati, idest qui linguam (penes occidentales) latinam ignorant jure Canonico (30); jure autem naturali, qui *ea scientia* carent, sine qua ordine suscipiendo, aut suscepto, rite ac recte defungi non possent; quod Episcopi judicium est: nec proderit ordinatis si forte susceperint ordines bona fide (31). Demum ex 3° sunt irregulares hi, de quibus non immerito suspicatur, num vere et ex animo fidei catholicae nomen dederint. Scilicet neophiti (32), et qui baptismum in mortem distulerant (33).

ART. 3. *De irregularitatibus quae sive ex delicto contrahuntur, sive ex defectu.*

Duo sunt ex quibus irregularitas quandoque ex delicto, quandoque ex defectu contrahitur; bigamia, et hominis occisio, vel mutilatio.

DE BIGAMIA.

416. Materiam implexam ingredimur. Bigamus dicitur qui duas successive habuit uxores legitimas (1). Age nunc: *matrimonium est*

27 Suar. 51, 14. Silv., Navarr., Laym. n. 3.

28 CC. 3, 4, 5. *Dist.* 33. V. Suar. 51, 1, 4. Salm. 10, 9, 76. S. Alph. VII, 398. Quamvis convaluisse videantur (Laym. VII, 2. Salmat. 79).

29 C. 1, *Dist.* 36. C. 4 *De Temp. Ordinat.* in 6°.

30 Ex Trid. XXIII. R. 4. Navarr. 27, 205.

31 Suar. 51, 1, 9; Salmat. 10, 9, 77; S. Alph. VI, 791, q. 2.

32 Ex 1 *Timot.* 3, 6. Quamdiu autem neophitus aliquis dicendus sit, in aestimatione Ordinarii esse debet (Suar. 43, 3, 7).

33 C. *Si quis Dist.* 57. Suar. 42, 1, 5, Quoad alias Episcopus judicaverit (Suar. 43, 3, 6).

1 D. Th. Suppl. 66, 1 A *bis*, et *gamos*

sacramentum (mysterium) *magnum in Christo et in Ecclesia* (2); scilicet repraesentat desponsationem Christi cum Ecclesia. Haec desponsatio fuit 1° unius cum una; et 2° prorsus indissolubilis fuit. Hujus conjunctionis *perfecta* significatio eo solum matrimonio inest, quod quis cum virgine primum contrahit (unius cum una); nempe postquam fuerit consummatum (3), quippe quod solum est indissolubile. Si quis igitur, prima uxore defuncta, quacum factus fuerat una caro, aliam (licet virginem) ducit, eique commiscet, deficit in hoc secundo matrimonio perfecta magni illius sacramenti significatio, et ipse fit irregularis ex defectu sacramenti (4). Defectus hujusmodi, ceu patet, positus est in divisione carnis in matrimonio: atque ideo sine duobus matrimoniis, utroque, nempe, valido et consummato, ne intelligi quidem potest (5). Et haec de bigamia proprie dicta.

417. Verum in jure canonico bigamia latissime accepta est, et vulgo in veram, similitudinariam, et interpretativam diducitur (6). Vera est de qua hactenus, quae est omnium antiquissima et ab Apostoli praecepto derivata. Similitudinaria, et interpretativa ad instar verae serius fuerunt introductae: nec ob sacramenti defectum, sed propter suspicionem incontinentiae; quae arcet ab eo ministerio, *quod sola continentia oportet impleri* (7); hae ex delicto quoque esse possunt. Utraque juris fictione nititur (8); et quia fictio veritatem imitatur (§ 208, 65), neutra sine aliquo matrimonio, aut matrimonii specie, eoque consummato, intelligitur (9).

418. Similitudinaria oritur ex duplici matrimonio, uno valido, altero invalido; et ex jure canonico habetur cum quis, defuncta uxore,

(uxor) *Successive*, nam qui duas habet uxores *poligamus* appellatur.

2 Ad Ephes. V, 32. V. Laym. *h. t.* Cap. VI.

3 C. 5. *De Bigam.*

4 1. *Ad Timoth.* CC. 2, 3. *Eodem.*

5 CC. 1, 2, 3, 4, 5. *Eod. Matrimoniis:* scilicet, ex comparatione matrimonii hominis cum desponsatione Christi et Ecclesiae, aestimari haec oportet; ideo non obest divisio carnis, si qua extra illud contigerit. *Valido:* Suar. 49, 1, 5; eoque teste omnes; nam quod irritum est pro infecto est. *Consummato:* ex cit. C. 5; S. Alph. VII, 436. *Omnes.* Proinde qui secundam uxorem duxit si hanc, vel primam non cognovit, bigamus dici non potest.

6 Sayr. VI, 3, 18; Sanch. M. VII, 83, 2. Distinctio D. Thomae (V. Suppl. 66, 1) et Veteribus multis ignota.

7 CC. 4, 7. *De Bigam.* Et ideo *in veritate* exinde *bigamia non existit* (Cit. CC.). *Sed ob,* etc. Innoc. I, ap. Suar. 39, 1, 4. V. Berardi Cap. IV, sub fin. Scilicet secundae nuptiae, ab ipsis ethnicis exibilatae, a PP. Ecclesiae, et in primis Hyeronimo, et Athenagora, nunquam in honore habitae sunt: quin, in veteri disciplina, *bigamis semper aliqua poenitentia imposita fuit* (Baron. ad ann. 213, n. 91).

8 Ex C. 4 in fi., C. 7. *De bigam.* Sayr. VI, 3, 18. S. Alph. VII, 437. Et ideo jure merito Recentiores eas a *vera* irregularitatae secernunt, quippe strictioris interpretationis sunt.

9 CC. 4, 5. *Eodem.*

suscipit ordinem sacrum, et subinde aliam uxorem ducit, eique commiscet (10). Dices: atqui hoc secundum matrimonium est nullum, atque ideo pro infecto est. Ita porro; sed in matrimoniis, quae contra jus contrahuntur, lex *factum* (ausum) coercet (§ 298, 99); atque ideo, non juris effectus, sed *animi cogitatio* et *affectus intentionis attenditur* (11). Hac ratione moti, Nostri et Canonistae pene omnes, irregularitatem hanc ad eum producunt, qui duo successive matrimonia irrita, ex *quocumque* impedimento (atque ideo, etsi clerici sint in minoribus constituti, vel laici) contraxit; nempe, ajunt, *non ex jure, sed ex ratione expressa in jure* (12): ab hac sententia, etsi recepta contra omnes regulas juris (13), recedere omnino non ausim; sed liceat dubiam dicere irregularitatem hujusmodi, ut saltem ab Ordinario dispensari possit.

119. Bigamia interpretativa oritur ex unico matrimonio. Scilicet mulier, quae duobus commiscuit, habetur quasi duplex mulier, duplex uxor: hoc nomine igitur quasi bigamus, irregularis *est* qui duxit corruptam ab alio, seu viduam, seu fornicariam (14); *fit* qui

10 C. *Nuper* 4. *De Bigam. Similitudinaria,* quia licet in sacramento invalido nullum sit sacramentum, est tamen aliqua similitudo sacramenti (D. Tho. Suppl. 66, 2, ad 1).

11 Cit. C. 4. Ex L. 18. C. *Ad L. Jul. De Adulter.* Haec irregularitas, ex delicto est (Sanch. M. VII, 85, 10).

12 V. Sanch. VII, 84, 3. Suar. 49, 2, 11. S. Alph. VII, 445. Sed non bene haec sententia adscribitur D. Th. Suppl. 66, 2: et forte exinde evasit pene communissima. Sed merito ei contradicunt Avila, Henriquez, Diana ap. Salmat. 10, 9, 28 (qui id probabile putant), quia in odiosis non fit extensio de casu ad casum.

13 Quae, nempe, vetant odiosa, et in primis ea quae nituntur fictione juris (§ 208, 64), producere (etiam ob *identitatem* rationis, quae hîc revera non deest, de casu ad casum, et de persona ad personam. Porro heic et versamur in fictione juris; et odiosa producimus de casu ad casum: nam in C. *Nuper* 4. *De Bigam.* res est de eo, qui duo matrimonia contraxit, alterum validum, alterum irritum; et a clericis in sacris eam producimus ad minores, et laicos: et utrobique de majori ad minus. Et nihilominus quidam (in his S. Alph. VII, 446, 447), sibi ceteroquin cohaerentes, ulterius progressi sunt: nam statuentes hanc irregularitatem, non ex delicto esse, sed ex defectu sacramenti (quia in C. 4. *De Bigam.* non consideratur crimen sed *solus affectus intentionis* ad secundum matrimonium), irregularem eum quoque esse pronunciant, qui vel simulate haec matrimonia contraxit, vel bona fide: quorum alterum negat Laym. *De Irregul.* Cap. IV, 5 in fine; aliique penes Suar. 49, 2, 2, etc.; alterum Sanch. M. VII, 84, 6; et, *in sententia nostra,* jure prorsus.

14 CC. 9, 10, 11, 12, 13. Dist. 34, C. 10, § 6, v. *Personae. De Renunciat.* D. Tho. 66, 3. Secus si ducat non corruptam, etsi viduam (C. 5. *De Bigam.*); aut, verius, corruptam a se (Sanch. M. VII, 84, 14; S. Alph. VII, 438), *quia carnem suam non divisit in plures* (D. Tho. l. c. ad 3). Cur autem viro non obstet si cum aliis fornicatus fuerit, ratio perdifficilis est (V. D. Tho cit. Art. 3. Bellarm. Lib. I. *De Cleric.* Cap. IV. Sanch. M. VII, 84, 9).

cognoscit uxorem postquam lapsa fuit in adulterio (15). Quid si matrim. irritum fuit? Et ordinatum in sacris, qui duxit corruptam, irregularem esse, *propter affectum intentionis, quasi viduae maritum*, definiti juris est (16): num igitur sit irregularis acolytus, vel laicus, si matrimonium irritum sit ex alio capite? sententia communior affirmat, quippe eadem est ratio; minus communis negat, quia in odiosis non fit extensio de casu ad casum (17): quam sequor.

His *aliam* adjunxit communis sententia; cum quis, nempe, post irita solemnia vota, vel susceptum ordinem sacrum, ducit virginem eique commiscet; oritur enim, ajunt, quasi ex duplici matrimonio, uno spirituali, carnali altero, licet invalido (18)!

420. Ex his autem bigamia vera neque baptismo aboletur (19), quippe ex defectu est; neque professione religiosa: quae autem ex ea oritur irregularitas sola R. P. dispensatione deleri potest (20). Similitudinaria dispensari potest ab Ordinario si occulta fuerit (quod difficile est), quippe est ex delicto (§ 418, 11). Demum interpretativa,

15 CC. 11, 12. Dist. 34. D. Tho. l. c. ad 4. Utramque hanc irregularitatem ex defectu esse, communiss. sententia est; ideo contrahitur, etsi ille putaverit se virginem ducere (D. Tho. l. c. ad 3. S. Alph. VII, 439), aut is uxorem cognoverit inscius adulterii; aut uxor materialiter tantum fuerit adultera (Sanch. VII, 84, 15). Nec ei proderit si adulterium lateat (Sanch. n. 19). Nec obstant secus ac olim censui, citt. CC. 11, 12, probationem requirentia, quippe ad forum externum pertinent (Navarr. Sanch. l. c.). Cur *interpretativae* vulgo dicantur, me latet.

16 C. ult. *De bigam.*

17 Sanch. 84, nn. 10, 11; ibiq. Valent. Philiarch. Henriq. Navarr. 27, 191; *et ita* (is ait) *in S. Poenitentiaria nuper conclusum fuit.*

18 V. Suar. 49, 4. Sanch. M. VII, 85. S. Alph. VII, 448, qui eas *similitudinarias* appellat (*Virginem;* nam si *viduam* duxit quasi bigamus reputatur C. 7. *De Bigam.*). Utramque praetermisit D. Tho., et recte. Nam illa detorta est ex CC. 1, 2. *Qui cler. vel vovent;* haec ex C. *Quotquot* 18. Dist. 27. Sed alii negant illis CC. 1, 2 irregularitatem contineri, quia dispensari potest ab Ordinario *post peractam poenitentiam* (Cit. C. 1; et C. 4. *De Cleric. Conjug.*). Sane hi olim depositione coercebantur (C. 9, Dist. 28); et Suar. qui contrariam sententiam sequitur, fatetur, n. 4, *nullum est jus, quod illos expresse faciat irregulares.* Quod ad C. *Quotquot*, en verba: *Quotquot virginitatem pollicitam praevaricatae* (Suar. legit *praevaricati*) *sunt, professione contempta, inter bigamos haberi debent.* PRAEVARICATI, ait Suar. n. 2, lex aperta est: PRAEVARICATAE, ait Sanch. n. 8, *ergo a fortiori in viris procedit.* Sed, absit verbo invidia, neuter recte; ille enim dubia, et minus communi canonis lectione; is extensiva interpretatione utitur. Quid quod C. *Quotquot* depromptum est ex Concilio Ancyrano? V. S. Alph. VII 451.

19 C. 3, Dist. 26. C 13 Dist. 34. Quae celebris olim, S. Hieronymum inter, et S. Augustinum, quaestio fuit. Dixi *bigamia*, et non irregularitas, quippe ante baptismum irregularitas ne intelligi quidem potest.

20 V. Sanch. M. VII, 86, 4. Etiam quoad ordines minores et beneficia simplicia. Ex Decl. Xisti V. ap. S. Alph. VII, 452.

cum ex defectu est, a solo R. P.; cum ex delicto (occulto) ab Episcopo quoque dispensari potest (21): item et cum utra illa sit dubitatur (§ 404, 13). At seu ex defectu sit, seu ex delicto, Praelati Regularium in ea dispensare posse, ex privil. Pauli III, traditum est (22). Demum ea quae oritur quasi ex duplici matrimonio uno spirituali, carnali altero, post peractam poenitentiam, dispensari potest ab Ordinario, *etiam quoad* ordines sacros (23), quippe vix bigamia dici potest.

II. DE HOMICIDIO ET MUTILATIONE.

421. Haec duo heic aequiparantur (1). Homicidium est *hominis occisio. Hominis*, nempe cujuscumque, infidelis quoque: atque ideo etiam abortus foetus animati homicidium est (2). *Occisio:* occidere est vitam adimere; nec interest quo modo quis fuerit occisus, puta ferro, veneno, fame; nec quantum vitae spatium ei fuerit ademptum (3). *Mutilare* est membrum abscindere (4). Membrum dicitur ea corporis pars, quae proprium, et a caeteris distinctum officium habet (5). Abscindere est separare a corpore (6). Quamobrem abscissio non intelligitur si membrum laesum tantum, vel tantum deformatum fuerit (7); immo, verius, nec si factum fuerit prorsus inutile (8). Et quia in

21 Ex Sanch. n. 23. Contra putant Salm. 10, 9, 39. S. Alph. VII, 451. Nempe tenent omnem irregularitatem quae oritur ex bigamia interpretativa ex *defectu* esse.

22 Salmat., Pelliz., S. Alph. VII, 455.

23 C. 1 *Qui Cleric* C. 4 *De Cler. Conjug.* S. Alph. VII, 448. Et quoad primam tonsuram, quod a S. C. 28 Jan. 1587, probante eodem Sisto V, declaratum fuisse tradit De Angel. *Praelect. I. C.* I, 21, 1.

1 Clem. un. *De Homicid.* Sayr. VI, 14, 3. Nempe quoad vim irregularitatis; nam quod ad ea quae necessaria sunt ad irregularitatem contrahendam, cum eo qui mutilavit mitius agitur, et ideo in pluribus distant.

2 C. 20 *De homicid.* Sayr. III, 35, 26; Suar. 44, 3, 14. Scilicet, nisi ejectus supervixerit (Regin. 21, 59. V. § 305, 23).

3 Salm. 10, 1, 141. V. S. Alph. VII, 372. Ex hoc capite irregularitatem non effugiunt qui auctores sunt, ut mors citius inferatur (Ex S. Alph. l. c.).

4 Navarr. 27, 206. Duard. Lib. II, Can. IX. Quae. XI, n. 1. Salm. 10, 8, 27. S. Alph. VII, 379, etc.

5 Zachias QQ. *Med. Legal.* Lib. V. Tit. 3. Qu. 1, n. 8. Giballin. Cap. IV. Salmat. n. 22. Velut manus, pes, oculus, lingua, mamilla mulieris, uterque testiculus viri. Non item quae subsidiariam tantum operam praestant, ut aures, digitus, nares (S. Alph. VII, 379, 380).

6 Zachias Quae. II, nn. 2, 8, 9. V. Suar. 44, 2, 5.

7 Suar 44, 3, nn. 10, 11, 12. Salmat. 10, 8, 19. Croix VII, 388.

8 Navarr. Pala. Covarr. ap. S. Alph. VII, 380; Duardo q. 17, n. 2; Sayr. VI, 4, 5. Alii aliter, in his Suar., et S. Alph. l. c., quia membrum prorsus inutile, aridum est et emortuum: quod falsum est, nam alias brevi tabesceret. An

odiosis versamur, mutilatio, ac proinde irregularitas, non intelligitur, si pars membri dumtaxat fuerit abscissa (9). Homicidium et mutilatio admitti possunt vel facto proprio, vel auctoritate magistratus in judicio sanguinis, vel in bello. Ex *illo* oritur irregularitas ex delicto, ex *isto* ex defectu, ex *hoc* modo ex delicto, modo ex defectu.

DE HOMICIDIO VEL MUTILATIONE FACTO PROPRIO PERPETRATIS.

422. Uti aliquis ex hoc capite irregularitatem contrahere possit necesse est, ut homicidium, vel mutilatio, non casu (10), non culpa civili (11) quae verius in casum recidit, sed voluntate, fuerint admissa; quippe irregularitas ex delicto est (12). Sed non excusatur qui unum pro alio occidit, aut mutilavit (13); quia, non delictum coercetur, nec injuria alteri illata, sed macula inspicitur. Sed et is, qui seipsum mutilat, fit *ob soecitiam* irregularis (14); licet membri partem dumtaxat, v. c., digitum, immo digiti partem, sibi absciderit (15).

423. Verum is qui occidit vel mutilavit ut tueretur se (vel ea quae nece invasoris tueri fas est), nullam contrahit irregularitatem, neque ex delicto, quia caret culpa; neque ex defectu lenitatis, quia non facit auctoritate publica (16); dummodo id fecerit *mortem*, etc. *aliter*

igitur fiat irregularis qui abscindit membrum hujusmodi? Negat Suar 44, 2. 11; affirmat Duardo q. 18, n. 1; et uterque sibi consequens est: ego, ex regulis alias traditis (§ 263, 12), si personae sunt diversae, idest si Titius membrum fecit inutile, Cajus abscidit, neutrum irregularem fieri puto: secus si eadem persona inutilem fecit, et postea abscidit.

9 Silvest. V. *Homicidium* III, 9, 5. Tolet. I, 27, 3.

10 CC. 9, 13, 16. *De homicid.* Nec obstat Trident. XIV. R. 7, quia non mutavit jus antiquum (S. C. C. ap. Suar. 45, 5, 9. Sayr. VII, 17, 10)

11 Ex C. 7. *De Poenit.* C. 9. *De homicid.* Suar. 45, 5, 7. Salm. 10, 8, 30. S. Alph. VII, 387.

12 Trident. XIV. R. 7. Suar. 44, 1. 5. Caeterum volontarium accipere debemus, quod ex actione tua suapte natura necessario sequitur, velut ex percussione letali mors; licet occidendi animum non habueris (145, 14).

13 Ex L. 18, § *Si injuria De Injur.* Suar. 45 6, 18.

14 Ex Clem. Un. *De homic.* C. 4. *De Raptor.* Item si virilia sibi absciderit, quamvis fecerit studio castitatis, vel putans se obsequium praestare Deo (CC. 3, 4. 5. *De Corp. Vitiat.*). Verum, si is id fecerit bona fide, quia delictum abest, irregularitas in foro interno ne intelligi quidem poterit. Ad haec V. S. Alph. VII, 415, 418. Dixi *virilia - abscidit:* ergo si testiculos tantum ipse sibi: vel in causa fuit, ut alius (e. g. vir ei cum uxore turpiter agenti) virilia absciderit cessat irregularitas (S. Alph. VII, 417, 418).

15 CC. 6, 7. Dist. 55. Sayr. VI, 17, 22.

16 S. Alph. VII, 389. Quamvis fecerit ex odio, et lubenti animo (§ 154, 19). Idem, verius, juris est, si id fecit ut alterum tueretur (Ex C. 12. *De Restit.*

vitare non valens (17): nec *excesserit* cum gravi sua culpa moderamen inculpatae tutelae (18). Quamobrem si potuisset sibi consulere fuga, vel quo alio modo, sine periculo; vel (si agatur de, his quibus fuga probrosa est) sine dedecore, non excusatur (19). Quid si tu ipse provocaveris aggressorem, seu verbis, seu factis? non enim ideo vel ille occidendi te jus acquirit, vel tu defendendi te jus amittis. Et, si non praevideras hoc periculum, convenit irregularitatem cessare (20): secus, quidam putant, te irregularitatem contrahere, quia homicidium est voluntarium in causa; alii contra putant, quia defensio licita est: sententia Suaresio utraque gravis (21); haec mihi verior. Utcunque, res dubia est.

424. Ad haec sunt in homicidio quaedam specialia; non enim solus auctor principalis homicidii contrahit irregularitatem, sed et is qui mandavit occidi (22), et is qui vi aut dolo fecit, ne alius se defendere posset, vel ut ne ei alius opitularetur (23). Et in foro externo ex culpa quoque lata, civili inquam, contrahitur (24). At neutro in foro

Spoliat. Silvest. Navarr. 27, 212; Suar. 46, 3): scilicet, *unicuique mandavit Deus de proximo suo.*

17 Cit. Clem. un. *De homic.* Quod in foro conscientiae proprium cujusque, aut viri prudentis, judicium est (Suar. 46, 1, 7).

18 C. 8, § ult. *De Homicid.* Sayr. VI, 17, 17. Salmat. 10, 8, 52. S. Alph. VII, 388.

19 Salmat. 10, 8, 52; ibiq. Soto, Suar. Covarr., etc. Spor. *in V Dec. Praec.* Cap. 2, n. 181.

20 S. Alph. III, 398; VII, 388.

21 Suar. 46, 1, 11. Qui in posteriorem inclinat: quae Sayr. VI, 17, 18, est communior, et verior. Sane *magna haec controversia est* (S. Alph. cit. n. 398). Quis igitur non putet respondendum pro reo? Casus est, si quis invasorem antea provocaverit, puta si injuriis lacesserit, si ei alapam duxerit, si in adulterio fuerit deprehensus. Item si amico persuasit ut Sejum occideret, et ille a Sejo fuerit occisus; si maritus occidat adulteram, etc.

22 C. 3 *De Homic.* in 6°. Filiucc. 20, 27. Etsi vulnerari tantum, non occidi, mandaverit (cit. C. 3). Nec excusatur quod mandaverit alias volenti (V. § 321, 21); nempe, si mandato suo id effecit, ut alter citius occideretur (Covarr. Henriq. Sayr. VII, 2, 11). Et dummodo certo sibi constet vere hominem, nedum occisum, sed mandato suo occisum fuisse (S. Alph. VII, 371).

23 Ex Trid. l. c. Nempe causam necis praebuit. *Et est omnium sententia* (Suar. 45, 2, 2). Secus igitur si alteri *persuaseris,* ne ei opitularetur (Salm. 10, 8, 39).

24 CC. 7, 8, 11. *De homicid.* Etiam ex ludo periculoso (C. 20 *Eod.*). Nempe si rem faciebat, non illicitam dumtaxat, ut visum quibusdam; nec utcumque periculosam, ut visum aliis; sed periculosam hoc nomine, idest homicidii periculum continentem (Suar. Disp. 45, Sect. 6. S. Alph. VII, 377, 387 ex C. 14. *De Homic.*): puta si praegnantem graviter percusseris, et illa ejecerit. Nec excusaris quod *non praevideris* periculum mortis inferendae, si hoc a diligente facile provideri potuisset (§ 297, 10): ut ecce si alicui mandaveris Cajum verberare, et ille in colluctatione occiderit Cajum; immo etsi *expresse* vetueris occidere (C. 3. *De homic.* in 6°). Amplius, hi quoque, qui hominem occiderunt casu, vel defendendi sui gratia, non sunt, incognita causa, et sine di-

fit irregularis is qui non prohibuit, quamvis ex justitia prohibere debuisset (25); eoque minus qui ratum habuit (§ 324). Dubitari potest de eo qui opem proximam, vel consilium praebuit: et illum irregularem fieri communissima (26), hunc longe communior (27), sed utraque sine certo jure (28) sententia est. Ab illa non ausim recedere; huic non adhaereo, cujus contraria Lugoni probabilis visa est (29). Ad ultimum si plures communi consilio concurrerint ad homicidium perpetrandum, sed unus occidit, omnes fiunt irregulares (30).

DE JUDICIO SANGUINIS.

425. Judicium sanguinis Nostris et Canonistis dicitur illud, in quo quis apud judices laicos ejus criminis postulatur, quod capitis, vel mutilationis poenam secum trahit (1). A judiciis hujusmodi, *licet justis*, abhorret Ecclesia (2): ideo christifideles qui ad illa concurrunt, fiunt irregulares ex defectu lenitatis; sive Clerici, quod in jure expresse

spensatione ad ordines suscipiendos vel exercendos; nec ad beneficia, et dignitates ecclesiasticas admittendi (Trid. XIV. R. 7). Haec de homicida; nam eum, qui mutilationi causam praebuit fieri irregularem, nullo jure expressum est (S. Alph. VII, 417). Dixi - *in foro externo* - nam in interno, si desit actio per se mortifera, et propositum occidendi, homicidium *voluntarium* (Suar. 44, 1, 4); et, si causam mortis non praevidit, *irregularitas* (Suar. 45, 5, 3), non intelligitur.

25 Sayr. VII, 4, 17. Licet ex odio non impedierit S. Alph. VII, 376.

26 Suar. 44, 3, 31. S. Alph. VII, 374.

27 Sayr. VII, 3. Suar. n. 18.

28 Nituntur C. 23, Cau. 32, 5; C. 8. Dist. 50. CC. 18, 3. § *Illi*, *De Homicid.* At vero illud C. 23 ex Augustino; C. 8. Dist. 50 ex Conc. Bracharen. (non ex Martino PP. ceu existimarunt veteres TT.) depromptus est; et praeterea *ille* huc non pertinet, *hic* continet poenam depositionis. C. 18. *De Homic.* ad praesbyteros pertinet, qui a sacerdotali officio abstinere jubentur; et alios, praesertim laicos, tum ex generalibus regulis juris, tum heic ex jure speciali (§ 403, 1) trahendum non est. Denique C. 3. *Eodem* huc non pertinet; ait enim: - *Ab homicidii* REATU *immunes non esse qui occisoribus opem praestant* (nam nec is immunis est qui non prohibuit, immo et qui ratum habuit); et animadverti in eos jubet paullo mitiori poena (cit. § *Illi*) atque ideo extraordinaria, et fer. sent.

29 Lugo *De Just.* 19, 40, quia *haec irregularitas non est in jure inflicta.* Et pro hac sententia laudat Praepositum, Turrianum, Hurtado.

30 S. Alph. VII, 374. Et jure prorsus, quippe instar mandantium habendi sunt. Si non communi consilio, is tantum qui suis manibus occidit contrahit irregularitatem (S. Alph. 369). Et si non appareat quis occiderit, verius nemo (§ 319, 2). Contra Suar. 45, 3, 9.

1 C. 5 *Ne cler. vel mon.* Suar. 47, 1, 2. Salm. 10, 9, 1. Sayr. VI, 18. 2. Apud judices laicos, nam judices ecclesiastici poenam capitis, vel mutilationis irrogare non possunt; sed reum relinquunt potestati saeculari *animadversione debita puniendum* (L. 9, § 1 *De Haeret.*).

2 CC. 6, 9 *De Cleric. pugn. in duel.* C. 9. *Ne Cler. vel Mon.* V. I Paralip. 26, 28.

cautum est (3); sive laici, quae certa penes Nostros, et Canonistas sententia est (4): dummodo et publica auctoritate, et sua sponte concurrerint. *Publica auctoritate* (5): ex hoc capite eam contrahunt dumtaxat judices qui sententiam dixerunt (6); et praeterea, quasi judicum cooperatores, quotquot ejus judicii, idest, vel processus, vel sententiae, vel executionis, fuerint participes. Idest ex 1° accusatores (7), testes (8), et advocati seu procuratores contra reum (9); dummodo et revera agatur judicium sanguinis (10), et ipsi non ignorent agi judicium hujusmodi (11). Ex 2° judicum assessores (12), scribae, seu tabelliones, et qui sententiam dictant, vel publicant (13). Ex 3° demum lictores, apparitores, etc.; qui eum comitantur ad suplicii locum; quique demum eum mutilatione vel capite plectunt (14).

426. *Sponte sua:* nam in hoc maxime consistit defectus lenitatis, quod quis his sese ingerat, immisceat (15). Ex hoc capite 1° irregu-

3 CC. 5, 9. *Ne Cler. vel Mon.* Et Clerici in sacris, vel beneficiati, et Monachi gravi praeterea non vacant; quippe quibus vetitum est haec judicia exercere (Cit. CC. 5, 9. S. Alph. VII, 467). Dixi, *licet justis,* quia si judicium fuerit injustum, vel non rite judicatum sit (§ 307, 31), irregularitas contrahitur ex delicto, quasi ex homicidio voluntario (Salm. 10, 9, 1).

4 D. Tho. Suppl. 39, 4. Immo *certissima* (Suar. 47, 1, 1). Et nihilominus nullo certo jure statuta est; et quae a Canonistis, et TT.; et in primis a Suar. l. c., et a Sayr. VI, 15, 1, laudantur, ad rem non faciunt; et vix detorqueri potest ex C. 1, Dist. 51.

5 Vasq 2, 2. Tom. I. Disp. 33, dub. 2. Bonac. Disp. 7, Q 4, p. I, n. 35. Salm. 10, 9, 8. S. Alph. VII, 464. Contra veteres TT., hac in re vix non truculentos. Scilicet hi irregularitatem contrahere docent qui, quoque modo, ad necem, vel mutilationem concurrunt (V. Croi. VII, 521). Quis enim ferat, v. c., Bonac. et Sayr. VI, 16, 2, existimantes irregularitatem contrahere eum qui justitiae administro gladium porrigit, vendit; qui breviori itinere reum perducunt ad supplicii locum; vel urgent, ut is citius, ad eum perveniat, vel ut celerius scalam ascendat, etc. (V. Salmat. 10, 9, 10)? Aut Henriquez et Silvestrum docentes, irregularem fieri eum, qui judici interroganti, an reus mereatur poenam capitis, respondet mereri, quamvis ex jure respondeat (V. Sayr. VI, 18, 24)?

6 Ex C. 10 *De Excess. Praelat.*

7 Ex C. 2 *De Homic.* in 6°. Suar. 47, 2.

8 Laym. *De Homic.* C. VII, 1. Suar. 47, 3. Sed non improbabiliter Salmat. 10, 9, 3, docent, testes non necessarios, eos nempe qui, si testimonio abstinuissent, reus nihilominus condemnatus fuisset, irregularitem effugere.

9 Ex C. 1. Dist. 51.

10 Sayr. VI, 16, 18. Nempe si, cum non ageretur judicium sanguinis, reus per iniquam sentent. capitis damnatus sit.

11 Ex C. 21 *De Homic.* Suar. 47, 2, 8. Salmat. 10, 9, 3.

12 Ex C. 10 *De Excess. Praelat.* Suar. 47, 1, 1. Sed non hi qui, pro suo temporali jurisdictione, judices dant (C. 3. *Ne Cler. vel Mon.* in 6°).

13 Communiss. Sayr. VI, 1, 16. Non item exceptores (qui dictata excipiunt), nec qui eam scribunt, vel transcribunt (V. S Alph. VII, 461): eoque minus, ut puto, qui illam obsignant.

14 Suar. 47, 4, 10.

15 Suar. 46, 2, 4.

laritati eximuntur accusatores, seu delatores, si injuria vel damnum ipsis forte, vel *suis* fuerit illatum; quippe quodam jure defensionis utuntur; ideo necesse est, ut vel ob damnum illatum agant, vel ut eis in posterum caveatur (16): et dummodo *protestentur expresse, quod ad vindictam, seu poenam sanguinis non intendunt* (17). Haec protestatio quandocumque fieri potest, modo fiat ante sententiam (18). Qui hanc protestationem omittunt, fiunt irregulares: nempe clerici in sacris constituti, vel ecclesiasticum beneficium habentes, si eam scienter omiserint, *ex delicto;* si ignoranter *ex defectu* (19); caeteri semper ex defectu (20). Nec 2ª irregularitatem contrahunt testes si accesserint compulsi metu, vel justo praecepto (21); quamvis nullam protestationem emiserint, quippe nullo jure exigitur. At judices, lictores, etc., eam numquam effugiunt, etsi protestationem emittant, quippe sponte funguntur officiis hujusmodi (22). Nempe post effectum sequutum (23).

16 Ex C. 21. *De Homic.* Suar. 47, 2, 2.

17 C. 2 *De homic.* in 6°. Ex C. 21 *Eod. tit.* Suar. Disp. 47, Sect. 2. *Ad vindictam:* ergo non fiunt irregulares, etsi id agant, aut petant, ut Judex in reum animadvertat (Suar. l. c. n. 10). Quid si revera in corde suo vindictam inhient? Sane haec protestatio eo spectat, *ut retrahat Judicem a sententia sanguinis* (Salm. 10, 9, 15): non immerito igitur plures docent, occultam hujusmodi intentionem non obesse (Salmat. l. c.; ibique Filiucc., Pal., Bonac.); quod et S. Alph. VII, 468 probat. *Suos* autem accipimus necessarios usque ad 4ª gradum; famulos, et subditos (Suar. l. c.; Salmat. n. 17). Quin cessat irregularitas si quis aliquem accuset ad vitandum grave damnum proximi, quoties aliter vitari non potest, et talis accusatio *cadit sub praecepto caritatis* (Suar. n. 15): quo in casu non est protestatio necessaria (Salm. n. 17); et planum est.

18 Suar. Sayr. VI, 18, 3; S. Alph. VII, 468. Hanc protestationem esse beneficium clericis concessum, ed ad laicos productum docet Suar. 47, 2, 5. Verum quo in jure continetur, accusatores et testes fieri irregulares? Suar. laudat Canon. 8. Dist. 46; Sayr. VI, 16, 9 docet eos teneri quasi cooperatores: sed Canon. ille depromptus fuit ex Conc. IV. Carthag.; cooperatores vero pares facere delinquenti principali, et a regulis juris (§ 320), et a jure (C. 3. § *Illi De Homic.*) alienum est. Haec protestatio non est necessaria penes judices ecclesiasticos (Suar. 47, 1, 18. Sayr. VI, 18, 14); et planum est (§ 426, 1).

19 Ex C. 2 *De homic.* in 6°. Ex *delicto,* quia eis vetatur se immiscere judiciis hujusmodi (Ex C. 9 *Ne Cler. vel Mon.*): et sub gravi vetatur (S. Alphons. VII, 468). Judex autem ecclesiasticus, qui tradit reum brachio saeculari puniendum, necesse habet pro reo intercedere, *ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur* (C. 27 *De V. S.*). Verum, si id omiserit, utrum incurrat irregularitatem satis incertum est (Cf. Suar. 47, 1, 12).

20 Sot. II, I, 9. Suar. 47, 2, 6. Salmat. 10, 9, 18.

21 Ex C. 19 § ult. *De Homic.* Suar. 47, 2, 4; Salmat. 10, 9, 12. Et vel ipse Majolus Lib. II. Cap. 8.

22 Suar. 47, 3, 6. Ideoque nec testes voluntarii (Salmat. l. c.); quamvis protestationem ediderint (S. Alph. l. c.).

23 S. C. C. 2 Jun. 1703. Ben. XIV, Notific. 101, 4.

DE HOMICIDIO ET MUTILATIONE IN BELLO PERPETRATIS.

427. Postremo videamus quid juris sit si quis mutilatus, vel interemptus fuerit in bello. Et in bello injusto, si vel unus occisus, aut mutilatus fuerit, fiunt irregulares *ex delicto*, perinde quasi participes, atque ideo (V. § 319, 5) si se mutuo excitaverint, quotquot ex adverso, eo cornu dimicant (1). In bello justo, siquidem est defensivum, nemo contrahit irregularitatem (2), exceptis clericis; et ne his quidem exceptis si pugnaverint jussi (3), vel in magno discrimine rerum (4). Si bellum est offensivum, is tantum qui hostem sua manu occidit, vel mutilat fit irregularis ex *defectu lenitatis* (5): et ne is quidem, licet clericus, si, cum incurreret in eum hostis, aliter se tueri non potuit (6). At is qui dubitat, num ipse occiderit aut mutilaverit aliquem, licet multi occisi et mutilati fuerint, non est irregularis (7).

428. Ad haec duo sunt, quod ad clericos in sacris constitutos, et monachos, singularia. Nempe his vetitum est exercere chirurgiam *incidendo*, vel *adurendo* (8): quamobrem si cui *sic* medicinam fecerint, et aegrotus ex incisione, vel adustione interierit, fiunt irregulares (9). Haec irregularitas non oritur ex delicto, nec ex defectu, sed ex culpa civili (10); quia *culpa est immiscere se rei ad se non per-*

1 Giball. *De Irregular.* C. IV, Consect. 7, Diff. 2. *Si se mutuo* (Ben. XIV, Not. 101, 8). Nec bene Suar. 47, 5, 1. omnes commilitones facit irregulares. Quin puto, irregularem non fieri militem qui eo cornu dimicat, si invitus militat et nec glandem explosit (vel in aerem explosit), nec gladium eduxit.

2 Ex Clem. un. *De Homic.* S. Alph. VII, 459.

3 Ex C. 2 *De Imm.* juncto C. 24 *De Homic.* Giball. l. c. Diff. ult. n. 40.

4 Salmat. 10, 9, 21. Sed etsi injussi, et citra hujusmodi discrimen pugnaverint, irregulares fiunt ex defectu si quid opinor; neque enim irregulares fieri possunt ex delicto, idest ex homicidio; quippe quod injustum non est. Sed V. D. Tho. 2, 2, 40, 2.

5 Ben. XIV, l. c. n. 9.

6 Ex Clem. un. *De Homic.* C. 24 *De Homic.* Nec demum is qui hortatur ad hostes, vel hostem, v. c, Ducem belli, occidendum (S. Alph. VII, 460).

7 Bonacina, Croix VII, 453.

8 C. 9 *Ne Cleric. vel Mon. In sacris* (CC. 7, 8, 11, 12, 20, *De Homic.*); ideoque non Minoristae, etsi beneficium ecclesiasticum habeant (S. Alph. VII, 385).

9 C. 19 *De Homic.* Salmat. 10, 9, 32, Sic; non item si ipse *peritus*, vel *bona fide, det aliquid infirmo ad ejus remedium vel levamen* (S. Alph. VII, 384).

10 Ex C. 19 *De Homic.* Non *ex delicto*, primum quia alias nihil esset heic speciale: deinde quia non solum incidendo vel adurendo, sed alias quoque medendo, clericus fieret irregularis. Non ex defectu lenitatis, quia incisio, vel adustio hujusmodi magis ad conservandam, quam ad adimendam vitam, pertinent; quod scite Bonacina animadvertit.

lineali (§ 297, 13); ideoque non incurritur, si clericus vel monachus (peritus inquam) fecerint haec in necessitate, aliis peritis absentibus (11). Hoc primum; alterum singulare eorum est, qui in sacris ordinibus sunt constituti: hi quoties eis constat, hominem fuisse occisum, dubitant vero, utrum *ipsi*, an alius occiderit (si ejusmodi, videlicet, homicidium est, ex quo contrahitur irregularitas), abstinere debent solummodo a majoris ordinis exercitio; idest diaconus a diaconatu; praesbiter ab officio *sacerdotali* (12): Ex quo apparet, hanc irregularitatem appellari lata significatione. Haec ad mutilationem non pertinent (13).

429. Superest ut videamus quinam possint in irregularitate hujusmodi dispensare. Itaque vel ex delicto oritur, vel ex defectu. Si ex delicto, siquidem ex homicidio, refert, utrum hoc voluntarium fuerit an casuale. Nostri *voluntarium*, hoc loco, accipiunt, quod quis sponte, et ex proposito perpetravit: quod non sic perpetratum est dicitur *casuale* (14). Porro Episcopis vetitum est dispensare ab ea sola irregularitate, quae oritur ex occulto homicidio voluntario (15); ergo dispensare possunt ab ea quae oritur sive ex mutilatione voluntaria, dummodo fuerit occulta (16); sive ex homicidio casuali: scilicet, si hoc fuerit occultum, quoad omnes ordines; sin publicum, quoad minores, ut olim (17). Sin ex defectu (lenitatis) oritur, solus

11 S. Alph. VII, 384 in fin.

12 CC. 12, 17, 24 *De Homic.* Dixi 1° *constat*, quamdiu igitur hoc non apparet manifeste, irregularitas (ut alias) non incurritur (Ex L. 15 § *Item illud. Ad S. C. Syll.* S. Alph. 347, Dub. 3). At vero si constat te (v. c., sacerdotem vel diaconum) causam mortis extitisse, irregularitas contrahitur seu immediate, seu mediate mors sequuta fuerit; idest si is quem, v. c., graviter percussisti *ex ipsa percussione interiit vel aliam infirmitatem incurrerit, de qua noscitur expirasse* (C. 7. *De Homic.*). *Dixi* 2° *hominem:* itaque hoc locum non habet in abortu, si non apparet foetum fuisse animatum (Ex C. 20 *Eod.* S. Alph. III, 396, VII, 347, d. 4) Dixi 3° *Ipse;* nam si v. c., mandasti hominem occidi, nec satis appareat, utrum mandato tuo fuerit occisus, cessat irregularitas (§ 323, 37). Sed v. S. Alph. VII, 347, dub. 3.

13 S. Alph. l. c. v. Infertur 3.

14 Ex Trid. XIV, De R. 7 Sayr. VI, 7, 5, etc Suar. 44, I, 7. S. Alph. VII, 394. Proinde non dicitur (heic) voluntarium quod quis admisit ut se tueretur, quia non sponte admisit, quamvis, multum excesserit moderamen inculpatae tutelae Sayr VII, 7, 22 (S. Alph. VII, 395): nec 2° cujus quis reus fuerit tantum in causa (Salm. 10, 8, 29. S. Alph 377, 393): nec quod admissum est sola culpa civili. Nec verius voluntarium est, quod admisit ex impetu, vel in rixa (S. Alph. n. 394).

15 Trid. XXIV, R. 6 *Liceat.* Quamvis prorsus occulto (S. C. C. 21 Maji 1718. S. Alph. I, App. II, 51; VII, 392). Nisi forte, urgente magna necessitate, R. Pontifex commode adiri non possit (Salm. n. 16, S. Alph. VII, 391).

16 Ex Trident. XIV, Ref. 7. Giballin., S. Alph. cit. n. 51, et VII, 381.

17 C. 2 *De Cleric. pugnant.* Salm. 10, 8, 43. Ideoque et ad beneficia simplicia (Navarr. 27, 240. S. Alph. VII, 393. Ex Trident. cit. C. 7).

R. P. etsi occulta sit, potest ab ea dispensare (18). Ad ultimum, si haec inciderint ante susceptum baptismum, post illud susceptum irregularitas ex delicto non intelligitur, quia per baptismum delentur omnia delicta; sed forte nec ex defectu, ceu putat Covarruv., ne melior sit conditio eorum qui deliquerunt (19).

III. DE IRREGULARITATE OB INFAMIAM, ET SPECIATIM DE EA QUAE CONTRAHITUR PROPTER HAERESIM.

430. Denique irregulares sunt qui laborant infamia. Infamia ex delicto est; non quovis, inquam, ut in veteri disciplina (1); sed graviori, idest depositione, vel perpetua suspensione digno (2); *et judiciario ordine comprobato, vel alias notorio* (3). Ex quo palam est, eam non ex delicto esse, sed verius, ex famae defectu. Quaestionis est, utrum omnis irregularitas hujusmodi dicenda sit irregularitas propria significatione, an impropria. Neutrum plane, sed reo condemnato, sive is juris, seu facti infamiam contraxerit, vere et proprie irregularis efficitur; ideoque a solo R. P. directe dispensari potest (4).

18 S. Alph. VII, 469.

19 L. 8 § 1. *De Donat. inter vir.*

1 C. 21 pr. *De Accusat.* In veteri disciplina *irreprehensibiles et sine crimine* esse oportebat ecclesiae ministros (Conc. Nicaen. Can. IX); proinde infames, atque ideo irregulares habebantur, ut uno verbo dixerim, *omnes qui Christianae legis normam abjiciebant* (Can. *Infames* 17. Can. 6. q. 1). Hodie alio jure utimur; et nulla irregularitas incurritur nisi in jure (novo) sit expressa: hinc v. c, rebaptizatus ignoranter (V. C. 117 *De Cons.* Dist. 6), non est amplius irregularis.

2 Navarr. 27, 248 pr. Sayr. VII, 12, 16. S. Alph. VII, 563. Scilicet, non omnia delicta existimationem onerant (C. 21, § 1. *De accusat.*). Et *perpetua,* etc. (Ex C. 4. *De Judic.*), quia irregularitas perpetua est.

3 C. ult. *De Temp. Ordin. Notorium* autem heic accipimus *vulgatum* (Laym. IV, 4); et adeo manifestum, ut nulla possit tergiversatione celari (Navarr. 25, 73. S. Alph. VII, 363). Et nihilominus inter Nostros disputatum fuit, utrum haec irregularitas sit ex delicto, an ex defectu (famae), idest utrum cohaereat delicto, an infamiae. Quidam enim, et oppido graves TT., in his Suar. 48, 1, 13, etc., tenent esse ex delicto: sive de infamia juris agatur sive de infamia facti: ita, nempe, ut, eo postea evulgato, 1° poenae, quae infamiae cohaerent, ad diem patrati criminis retrotrahantur; et 2° reus interim his abstinere debeat, quibus potest quin seipsum prodat. Contrariam sententiam tenet, ut ceteros praeteream, Covarr. Diana To. V. Tract. V, Resol. 39. Navarr. 27, 248 pr. Prima sent. nedum a regulis juris, sed et a jure tum canonico (V. CC. 4, 17. *De Cler. conjug.*), tum civili, videtur aliena: etenim infamia facti vera infamia non est; et infamia juris ex delictis quoque notoriis non semper retro valet (L. 1 pr. *De his qui not. infam.* V. § 122, 28). Sed nos tempus terimus; nam ipsa dissensio TT. obstat irregularitati quamdiu delictum latet.

4 Ex Trident. XXIV, R. 6. Et quidni, dices, ab Episcopo si oriatur ex adul-

Eo nondum condemnato, quae oritur ex infamia facti, dicitur irregularitas lata significatione; ideoque (§ 121, 22) non facit irregularem, sed indignum (5): haec igitur deletur poenitentia et emendatione patrati criminis (6), post triennium (7). Quae oritur ex infamia juris, siquidem fer. sent est, recidit in infamiam facti (§ 122, 25), atque ideo et ipsa deletur poenitentia: sin est l. s. non item. Sed quaestionis est, an faciat irregularem ante eam latam: negat sententia communior, et verior forte, quia poena est: quam sequor, quippe irregularitas est infamiae velut effectus.

431. Huc pertinent haeretici. Sed quia ob haeresim non uno nomine contrahitur irregularitas, heic de haereticis, de filiis haereticorum, et de baptizatis ab haereticis agendum est. De haereticis primum.

Haeresi cohaeret infamia: et haereticos esse irregulares *est communis sententia* (8). Verum utrum haec irregularitas profluat ex ipso *delicto* haeresis (9), an ex infamia, idest ex famae defectu (10), dispu-

terio, vel criminibus adulterio levioribus (C. 4. *De Iudic.*). Ita porro, sed ex dictis, ex hujusmodi criminibus non videtur vera irregularitas oriri (V. n. 17). *Directe;* nam infamia civilis (§ 122) sublata per indulgentiam Principis, in foro quoque ecclesiastico indirecte evanescit (Sayr. VII, 11, 15. Suar. 48, 2, 10. Bonac. Q. 3. P. 1. n. 6; Laym. IV, 10). Scilicet *nihil est tam naturale quam eo genere quodque dissolvi, quo colligatum fuit* (L. 35. *De R. I. V.* cit. § 122, 32).

5 Suar. 48, 1, 11; Laym. IV, 10 v. *Hinc*; Salmat. 10, 8, 78. Scilicet, in nova disciplina arcentur pervicaces dumtaxat (C. 17. *De Tempor. Ordin.* C. 4. *De Judic.* C. 4. *De Cohabit Cleric.* Betardi Cap. V, v. *Itaque.* V. § 122, 26.

6 Suar. 48, 2, 6 - Seu potius, cum non sit infamia veri nominis, quod et ipse Suar. fatetur (§ 121, 20), non parit irregularitatem.

7 Laym. l c S. Alph. VII, 363, v. *Haec.* Et quidni post biennium? *biennio, aut triennio,* ait C. 2 *De Cler. non ordin. min.* - atqui decem, aut quinque promissis, *quinque debentur* (L. 12. *De V. O.*). Nec ulla infamia contrahitur ex officio quod suapte natura turpe haud est, licet abjectissimo; ut puta cauponis, lanionis, carnificis (Pal. Salm. n. 84), quo quis forte functus est. Dixi functus est, nam qui haec in praesens exercent prohibentur ipso naturali jure (Ex Clem. I *De Vit. et hon. Cleric.*). Quidam putant ex hoc capite esse irregularem qui duxit ancillam (Sanch. M. VII, 19. Schmalz. IV, 9, 15), idest *servam* (Navarr. 27, 196); nempe ex C. 15, *Dist.* 34. Verum hoc Cap. depromptum est ex *Const. Apostolicis,* quas vocant; ideo nihil valet.

8 Laym. IV, 12; Et certa (Reiff. V, 7, 254): sed non ex jure, ceu nimis confidenter pronunciat L. Ferrar. V. *Haereticus* n. 42.

9 Suar. 43, 1, 4; ibiq. Silvest. et S. Antonin. Sanch. Dec. II, 25, 2. Reiff. l. c. Pal Reginald. Diana ap. De Lugo *De Fide* 23, 119.

10 Giballin. *h. t.* Cap. V, q. 3. d. 1. Hurtado, Sayr. VI, 12, 6. Navarr. 27, 205; Lugo n. 120; ibiq. Sa, Henriq., Avila; Salmat. 10. 8, 79. Pechia. V, 33, 46. S. Alph. VII, 363. Scilicet nullo expresso jure cautum est, haereticos esse irregulares qua haeretici sunt (Lugo n. 121). Unus, quo cum primis contrarii innituntur, C. *Saluberri-*

tant hinc inde TT, et Canonistae quique doctissimi; et qui priori sententiae adhaerent sponte fatentur *rem valde dubiam esse* (11), et contrariam sententiam *esse probabilem* (12): nec diffitentur, reo nondum condemnato, infamiam hujusmodi recidere in infamiam facti (§ 122, 25). Ego, cum nulla irregularitas contrahatur nisi sit in jure expressa, ideoque nisi manifesta sit (§ 404), hanc posteriorem sententiam sequor. Ex qua duo sponte sua fluunt: nempe, ex haeresi occulta nullam irregularitatem oriri: publicam vero, aboleri poenitentia ante sententiam judicis (§ 122, 31); et hoc postremum vel ipsi adversarii fatentur (13). Utcunque, dispensari (etsi non absolvi) potest ab Ordinario quoad fuerit occulta (14). *Credentes* vero, *receptatores, defensores* et *fautores haereticorum* fiunt *ipso jure infames* (atque ideo irregulares), *si satisfacere contempserint intra annum* (15).

432. Et nedum haereticos, sed et eorum filios (nempe primi gradus, si mater; primi et secundi, sin pater haereticam sectam profitetur, esse irregulares, communis sententia est): nempe si illi *tales esse, vel tales decessisse probantur* (16). *Tales esse;* ergo, si parentes haeresim ejuraverant, irregularitas evanescit (17): immo plurium TT, in his S. Alph., sententia est eam cessare si nati sint ex parentibus non-

mam 21. Can. 47, posteriori sententiae, magis quam priori, favet. Eo cavetur. clericos, diaconos, praesbyteros revertentes ab haeresi, *in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine maneant, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.* Principio hi in ordinis exercitio *manere non restitui,* jubentur; *non erant ergo irregulares* (Lugo l. cit.). Deinde a rebaptizantibus secernuntur; ergo non eodem jure censentur; ergo non est ex delicto; et si ex delicto est, quodnam est hoc novum genus irregularitatum quod hominem in clero retinet? Denique heic, et in aliis juribus, agitur semper de haeresi *publica, notoria* (Lugo et Salmat. ll. cc.): ergo non ex delicto haeresis profluit, sed ex notitia hujus delicti. Objicit Albit. 19, 4. C. *Cum sicut* Clem. VII, quae potestatem fecit Inquisitoribus dispensandi ab irregularitate ex haeresi occulta: sed quem praeterit multa concedi ad cautelam?

11 Sanch. Dec. 11, 25, 18.

12 Pal. Regin. ap. Lugo n. 120; et Diana ap. Albit. l. cit. n. 2, eam probabiliorem appellat.

13 Reiff. V, 7, 294. ibiq. Azor, et Sanch. V. Albizj 19, 12. Quod igitur dicit L. Ferrar. l. c. (n. 1), eos *tales manere etiam post conversionem, et absolutionem* addens - *communis et certa* - si hoc verbum *certa* ad utrumque refertur minus caute dictum videtur. Ad haec V. S. Alph VII, 364.

14 Trident. XXIV. R. 6. S. Alph. VII, 76. Scavini Lib. II, § 837, v. Ab irregularitate (Edit. XIII). Nec obstat, quod eis fuerit adempta per Bull. Coenae facultas absolvendi ab haeresi; nam a disparatis non fit illatio (Ugolin. Filiucc. 20, 246. Garz. II, 1, 86; Filiucc. 20, 246. Albit. 25, 43; ibiq. Sanch. Barbo., etc. Quidam contra putant: sed V. § 226, 29, ibiq. Sanch. Barbo, etc.).

15 C. 13 § 5. *De Haeretic.*

16 Ex C. 2. § 2. C. 15. *Eod. tit.* in 6°. Reiff. V, 7, 269.

17 S. C. C. in Romana 22 Maji 1718. V. Thesaur. Resol. To. 1, p. 60.

dum lapsis in haeresim (18). Verum haec irregularitas nullo in jure statuta est, sed detorta ex jure, quo prohibetur eis conferri beneficia et officia ecclesiastica (19): qua de re eam explodit Viva (20). Utcumque, saltem coercenda erit ad filios haereticorum qui alicui sectae nomen dederunt, *ne melior sit conditio eorum qui deliquerunt* (21). Cumque non sit ex delicto, ex quadam quasi generis infamia repetenda est: atque ideo cessat quoad *probatum* fuerit parentes eorum haereticos esse; vel (si mortui sint) in haeresi decessisse (22).

433. Ad extremum *qui in qualibet aetate alibi quam in Ecclesia catholica baptizati sunt*, irregulares habentur (23); aetate adulta, inquam (24); ideoque irregularitas ex delicto est (25). Cessat igitur in foro externo, si quis baptizatus fuerit, urgente necessitate, in mortis articulo: in interno, si baptismum receperit bona fide: et, si quid opinor, quamdiu latet ab haeretico baptizatum fuisse; ne melior sit conditio baptizantis (haeretici) quam baptizati, qui catholicam fidem profitetur.

Et haec de prolegomenis satis multa, extra ea quoque fortasse multa, transeamus ad alia.

18 Salmat. 10, 8, 83; S. Alph. VII, 363. Haec sententia, licet verbis SS. Canonum non bene cohaereat (V. Suar. 45, 3, 2), nihilominus tuta est, propter auctoritatem S. Doctoris.

19 Cit. CC. 2, 15.

20 Viva ap. S. Alph. VII, 363; et Sayr. VI, 10, 40, dubiam putat: et hoc satis esset ad eam removendam. Sane cum lex voluit ordinibus quoque suscipiendis et exercendis prohibere filios et nepotes Patronorum interficientes Rectores ecclesiarum (C. 12. *De Poenis*); insectantium, vel percutientium S. R. E. Ecclesiae Cardinales (C. 5. *Eod. tit.* in 6°), id palam expressit. Et durum profecto est ordinibus prohibere eos, quos lex solis beneficiis et officiis ecclesiasticis prohibet; eosque eodem, quo haeretici, jure censere. Ajunt, ordines esse officium ecclesiasticum: ita sane, stricta et rigorosa, at non vulgari et communiter recepta significatione verborum (V. § 184, 15). Ceterum, ex receptis moribus, non licet eos ad ordines promovere inconsulta Sede Apostolica: et ita omnino tenendum est.

21 Ex L. 3, § 1. *De Donat. int. vir.* Idest parentum.

22 Ex cit. C. 5. Atque ideo cessat irregularitas quoad haeresis parentum fuerit occulta (Salm. 10, 8, 83; S. Alphons. VII, 369).

23 C. 10. Can. 1, 7.

24 CC. 3, 4. Can. 1, 4. S. C. C. Romana 1718. Thesaur. Resol. To. I, p. 60.

25 Suar. 42, 1, 14. Salmat. 10, 8, 65.

IMPRIMATUR — P. Raphael Pierotti O. PP. Magister S. Palatii Apostolici.
IMPRIMATUR — Julius Lenti Vicesgerens Patriarcha Constantinopolitanus.

INDEX

PROEMIUM

De origine, vicibus, et progressu theol. moralis. . . . . Pag. 7
De fontibus theologiae moralis 19

PARS PRIMA

Prolegomena — Divisio. 23

TRACTATUS I. DE PERSONIS.

Praenotanda. 24
CAP. I. De Singulis Personis.
Art. 1. De Diversitate personarum quoad corpus. 28
Art. 2. De Diversitate personarum quod animum. 30
Art. 3. De Diversitate personarum quoad aetatem 32
Appendix — De personis moralibus. 36
CAP. II. De Personis quoad familiam.
Art. 1. De Viro et uxore; parentibus et liberis 44
Art. 2. De Tutoribus et Curatoribus. 51
Art. 3. De Necessitudine 53
CAP. III. De Personis quoad societatem 57
Art. 1. De Jurisdictione 60
De Origine, domicilio et quasi domicilio 72
Art. 2. De Personis quoad Ecclesiam — De Clericis 77
De Regularibus 89
De Laicis. 95
Appendix — De Sepultura Ecclesiastica. 99
Art. 3 De personis quoad civitatem 105

TRACTATUS II. DE ACTIBUS HUMANIS.

CAP. I. De Principiis humanorum actuum . . . . . Pag. 111
Art. 1. De Intellectu 112
Art. 2. De Voluntate 120
Art. 3. De Libertate 125
CAP. II. De Moralitate actuum humanorum.
Art. 1. Quinam dicendi sint actus humani 129
Art. 2. Unde petenda sit bonitas, vel malitia actus humani 137
Art. 3. De imputatione actuum humanorum. 142

TRACTATUS III. DE LEGIBUS

CAP. I. De Legibus in genere.
Art. 1. Quid lex, et quotuplex, et quae legis virtus 148
Art. 2. Quemadmodum cesset legis obligatio, aut lex ipsa 164
Appendix — De interpretatione legum 170
CAP. II. De Legibus in specie.
Art. 1. De jure naturali. 184
Art. 2. De jure divino 187
Art. 3. De jure humano. 189
Appendix — De legibus irritantibus 200
CAP. III. De his quae recedunt a jure communi.
Art. 1. De juribus singularibus 205
Art. 2. De privilegiis, dispensationibus, et rescriptis — Praenotanda. 208
De Privilegiis. 212
De Dispensationibus. 217
De Rescriptis 223
Appendix I. — De Consuetudine 233
Appendix II. — De Praeceptis 236

TRACTATUS IV. DE CONSCIENTIA.

CAP. I. De Conscientiae natura et divisionibus. 239
Art. 1. De Conscientia antecedenti. . . . . ibi
Art. 2. De Conscientia consequenti 242
CAP. II. Moralistarum systemata.
Art. 1. Quae sint praecipua systemata Moralia 243
Art. 2. Quodnam systema praeferendum sit. 250

TRACTATUS V. DE PECCATIS.

CAP. I. Quomodo peccetur. 261
CAP. II. Unde peccatorum distinctio petenda sit.
Art. 1. De specifica distinctione peccatorum. 266

ART. 2. De numerica distinctione peccatorum . . . . . Pag. 269
CAP. III. DE GRAVITATE PECCATORUM 273

TRACTATUS VI. DE POENIS ET CENSURIS

TIT. I. De Poenis 278
ART. 1. De Delictis . . . . . ibi
ART. 2. De Poenis 284
ART. 3. De Poenis singulis delictis irrogandis et subeundis — Praenotanda 288
De Poenis irrogandis 291
De Poenis a reo subeundis 297
De Poenis tollendis 303
Appendix — De his qui in delictum concurrunt 307
TIT. II. De Censuris.
CAP. I. COMMUNIA DE CENSURIS.
ART. 1. Quid sit censura, quinam censuras ferre, et in quos ferri possint, quo facto opus sit ad eas incurrenda 312
ART. 2. De effectibus censurae 318
ART. 3. De censuris absolvendis — Generalia de absolutione a censuris. 323
A quo clari possit absolutio a censuris 330
Cui, et quomodo danda sit absolutio a censuris 340
Appendix — De censuris quae irrogantur ad instar poenarum, vel privationis cujusdam 345
CAP. II. DE CENSURIS SPECIATIM 347
ART. 1. De Excommunicatione 348
De excommunicatione Canonis, seu ob percussionem Clericorum 353
ART. 2. De Interdicto 358
ART. 3. De Suspensione 364
Appendix — De singulis quae nunc vigent ex C. Ap. Sedis censuris latae sententiae. — Praenotanda 373
Excommunicationes l. s. speciali modo Romano Pontifici reservatae 375
Excommunicationes l. s. Romano Pontifici reservatae 384
Excommunicationes l. s. Episcopis, sive Ordinariis reservatae. 388
Excommunicationes l. s. nemini reservatae 389
Suspensiones l. s. Romano Pontifici reservatae 390
Interdicta l. s. reservatae 393

TRACTATUS VII. DE IRREGULARITATIBUS

CAP. I. Communia de irregularitatibus.

Art. 1. De irregularitatis definitione, natura et vi . . . . . Pag 396

Art. 2. Quinam irregularitates constituere, contrahere, et dispensare possint 402

CAP. II. De singulis irregularitatibus.

Art. 1. De irregularitatibus ex delicto. 406

Art. 2. De irregularitatibus ex defectu — De irregularitatibus ex defectu propriis. 412

De irregularitatibus ex defectu impropriis. 413

Art. 3. De irregularitatibus quae sive ex delicto contrahuntur, sive ex defectu 416

De bigamia. . . . . ibi

De homicidio, et mutilatione. 420

De homicidio et mutilatione facto proprio perpetratis . . . 421

De judicio sanguinis 423

De homicidio et mutilatione in bello perpetratis 426

De irregularitatibus ob infamiam, et praecipue de ea quae contrahitur propter haeresim 428

FINIS.

BJ 1249 .A56 1891 pars 1

Annibale, Josephus d'
Summula theologiae moralis
3. ed. emendata et aucta

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY